

तमसो मा ज्योतिर्गमय

SANTINIKETAN
VISWA BHARATI
LIBRARY

5.5.53

J.M.P. 3

1

NV 383

श्रीमान् राहु च.न्ति प्रसाद की
की ओर से
सादर नोट

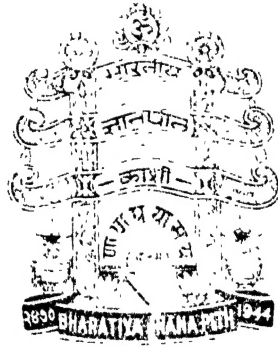
‘ज्ञानपीठ मूर्तिदेवी’ पालि गन्धमाला [गन्थाङ्को १]

भदन्ताचरियेन बुद्धघोसमहाथेरवरप्पणीता परमत्थजोतिका नाम

जा त क ट्ठ क था

[पठमो भागो]

एककनिपातवण्णना

कोसिनारकेन तिपिटकाचरियेन
भिक्षुना धम्मरक्खितेन
संसोधिताभिगङ्गता च

भा र ती य ज्ञा न पी ठ का शी

पठममुद्रापनं
सहस्रसप्तं

प्रासाल्हो वीरनि० सं० २४७७
बु० सं० २४६५
जुलाई १९५१

मूलं ९ रु०

भारतीय ज्ञानपीठ काशी

स्व० पुण्यश्लोका माना मूर्तिदेवी की पवित्र स्मृति में
तत्सुपुत्र सेठ शान्तिप्रसाद जी द्वारा

संस्थापित

ज्ञानपीठ मूर्तिदेवी पालि ग्रन्थमाला

पालि ग्रंथांक १

प्रकाशक—

अयोध्याप्रसाद गोयलीय,
मन्त्री, भारतीय ज्ञानपीठ काशी
दुर्गाकुण्ड रोड, बनारस

मुद्रक—देवनाप्रसाद गहमरी, संसार प्रेम, काशीपुरा, बनारस

स्थापनाब्द
फाल्गुन कृष्ण ६
वीरनि० २४७० }

सर्वाधिकार सुरक्षित

{ विक्रम सं० २०००
१८ फरवरी १९४४

स्व० मूर्तिदेवी, मातेश्वरी सेठ शान्तिप्रसाद जैन

JÑĀNA-PĪTHA MŪRTIDEVĪ PALI GRANTHAMĀLĀ

PALI GRANTHA No. 1

JATĀKATTHAKĀTHA

Vol. I

EDITED BY

TRIPITAKACHARYA
BHIKSHU DHARM RAKSHIT

Published by

Bharatiya Jnanapitha, Kashi

First Edition }
1000 Copies. }

ASHVARI, VIRA SAMVAT 2477
BUDDHI SAMVAT 2495
JULY, 1951.

{ *Price*
{ *Rs. 9/-*

BHARATIYA JÑANA-PITHA, KASHI

FOUNDED BY

SETH SHANTI PRASAD JAIN

IN MEMORY OF HIS LATE BENEVOLENT MOTHER

SHRI MURTI DEVI

JNANA-PITHA MURTI DEVI PALI GRANTHAMALA

PALI GRANTHA No. 1

PUBLISHER

AYODHYA PRASAD GOYALIYA,

Secy., BHARATIYA JNANAPITHA,
DURGAKUNDA ROAD, BANARAS.

Founded in
Phalguna Krishna 9,
Vira Sam. 2470

All Rights Reserved.

Vikrama Samvat 2000
18th Feb. 1914.

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स

विज्जति

मिग्घिनमुगततथागतेन पनम्हाकं भगवता अरहता सम्मासम्बुद्धेन अभिसम्बुज्झित्वा, सम्बोधिमधि-
गमाय सम्भारभूता दीपङ्ककपादमूले कनाभिनीहारातो पट्टाय याव तुमितभवतनिवामा, या चरियायो कथा-
मग्गेन ओवादानुरूपेन च तस्य तस्य भिक्खुभिक्खुनीनञ्चेव उपासकुपासिकानञ्च वुत्ता, ता मग्धा अद्धच्छट्ठ-
मत्तणमाणा जातकान्ति नामेन तेनेव तथागतेन पाकटीकता । तञ्च खो पन जानक मङ्गीति आगेपेन्तेहि धम्म-
मङ्गाहकश्चेरवरेहि मङ्गीतिनियममारापितं पिटकवसेन मुत्तन्तपिटके च निकाय वसेन खुट्ठकनिकाये च अन्तोपगं
होति ।

तस्म खो पन जानकस्म अन्धवण्णता, परमविमुद्धमद्धावुद्धिविग्नपतिमण्डितेन निपिटकपग्गियन्तिप-
भेदमाट्टकये मन्थुसामने अपरिहितजाणाचारेण थेरवंमण्णदीपानं थेरान महाविहारवामीनं वमालङ्कारभूतेन
जम्बुदीपवाणिता सकसमयसमयन्तरपाग्दम्मिता यमस्मिता भदन्त बुद्धोसत्थेर'वरेण परमत्थजोतिका'ति
नामेन कता । सा पत्तायं परमानं उन्नमान अस्थानं जोवनतो पकामततो परमत्थजोतिका नाम । जातकट्टकथा'
तिपि अयमेव कथीयते ।

न खो पन जानकट्टकथामदिमा विमालतमा अज्झा अट्टकथा नाम अत्थि । इमस्मि पन गन्थे राज-
नीतिधम्मनीत्यादयो मत्थेपि धम्मा आगता । अपि च कथामग्गेन वण्णितां अयं गन्थो मत्थजनम्भावहो होति ।
एतर्गहि लोके कथामाट्टिच्चे जानकट्टकथा विषय लोकियलोकुत्तरगन्थमाधको एकोपि अज्झो गन्थो नत्थेव ।

अयं जानकट्टकथा जानकपानियं आगतनियामेनेव वावीमनिया निपातेहि पतिमण्डिता होति । तेसु
एककनिपातवण्णनाय निदानकथानन्तर अपण्णकजानकादीनि दियड्ढजानकमतानि होन्ति, तानि अपण्णक-
वग्गादीहि पण्णरम्महिक्खेहि चैव तीहि पण्णामकेहि च मङ्गहीतानि । मत्थेमं निपातानं वित्थारेण पन एवं वेदि-
नत्थो—

अनुष्कमो	निपातो	वगण्णमाणो	जातकपमाणो
१	एककनिपातो	१५	१५०
२	दुक्कनिपातो	१०	१००
३	तिकाकनिपातो	५	५०
४	चतुक्कनिपातो	५	५०
५	पञ्चकनिपातो	३	२५
६	छक्कनिपातो	२	२०
७	सत्तकनिपातो	२	२१
८	अट्टकनिपातो	१	१०
९	नवकनिपातो	...	१२
१०	दशकनिपातो	...	१६
११	एकादशकनिपातो	...	२
१२	द्वादशकनिपातो	...	१०
१३	तेरसकनिपातो	...	१०
१४	पकिण्णकनिपातो	...	१३
१५	वीगनिपातो	...	१४

अनुवकमो	निपातो	वगण्यमाणो	जातकप्यमाणो
१६	निसतिनिपातो	...	१०
१७	चत्तालीसनिपातो	...	५
१८	पञ्चासनिपातो	३
१९	सट्टिनिपातो	...	२
२०	सूत्रनिपातो	...	२
२१	असीतिनिपातो	...	५
२२	महानिपातो	...	१०
२२		६३	५८३

इति इमानि सतचत्तालीसाधिकानि पञ्चजातकसतानि इमिस्सं जातकट्टकथाय वर्णिणानि । जातक-
पालीपि एनपरमायेव दिस्सन्ति । यस्मिन् वदन्ति पण्णामाधिकानि पञ्चजातकमतानीति अद्दच्छट्ठानि जातक-
सतानीति च तं एतकमेव, न हेत्थ अप्पिकाय तिसड्ढखचाय ऊनता सल्लक्खीयतेति अनेकेहि थरेहि वुत्तं ।

इमाय जातकट्टकथाय पन निदानमनं इतो मत्ताधिकनिसतिमवच्छरतो पुब्बे दिवङ्गनेन **आचरियेन
धम्मरत्नकोसम्बिना** मुद्दापितं अहोसि । सकलाय जातकट्टकथाय हिन्दीभासाय परिवत्तनम्पि आनन्दकोमल्ला-
नत्थेरेन कत अत्थि । तस्सा ताव तयो भागा येव मुद्दापिता सन्ति । अञ्जोपि भागा सीधेन मुद्दापिता भविस्म-
न्तीति मञ्जो । अपि च जातकट्टकथाय नागरक्खरमुद्दापने अनिवियपयोजनं दिस्समाने **'भारतीय ज्ञानपीठ
काशी'** इति नामिकाय समितिया मुद्दापनमारद्ध । इमिस्सा पनायं पठमा भागो याव एककनिपातवण्णना परि-
योमाना मुद्दापितो । जातकट्टकथाय पन मुद्दापनेन तेन भारतीयानं महाउपकारो कतो ।

इमाय जातकट्टकथाय सम्पादनकिञ्चं पन सब्बप्पकारेन तिपिटकाचरियेन भदन्तजगदीसकम्मपत्थेर-
वरेन कतं । तस्मेव अनुमतिया मया संमोधिताभिमङ्गयता च । इमस्मि अभिसङ्घरणे तत्थ तत्थ विस्सयानुरूपा
मातिकायो लिखिता सन्ति, ता अञ्जोसु गन्थेसु नत्थि, उध पन पाठकानं सुखावबोधत्थाययेव तथा कता ।
अवोष्टिप्पणीसु विमदिसपाठापि तेनेव अञ्जामयेन आहटा । पमादवमेन खलु इमस्मि मुद्दापने सद्विमादयो
दिस्सन्ते, तस्मा मया मुद्रिपनं लिखितं अत्थि, तं साधुसो ओलोकेत्वाव मज्जना पठन्तूति निवेदयामि ।

कुसिनारायं

२८-५-५१

इत्थं विञ्जापीयने मया कोमिनाग्गेन

भिक्षुता धम्मरत्तिवतेना'न्ति

सङ्केतनिरूपनं

रो०	—	मुद्रित रोमनक्खरपोत्थकं ।
मि०	—	मुद्रित सीहलक्खरपोत्थकं ।
स्या०	—	मुद्रित म्यामक्खरपोत्थकं ।
म०	—	मुद्रित मरम्मक्खरपोत्थकं ।

सूचिपत्रं

निदानकथा

अङ्कको	अनुअङ्कको	वित्तयो	पिटुङ्कको
१	"	पगामगाथा	१
२	"	तीणि निदानानि	२
३	"	दूरेनिदानं	"
"	१	सुमेधकथा	"
"	"	अमरवती नगरं	३
"	"	सुमेधपण्डितस्स चिन्तन	"
"	"	सुमेधपण्डितस्स पट्वज्जा	५
"	"	दीपङ्ककरभगवतो पादमूले बुद्धभावाय अभिनीहाणे	८
"	"	बुद्धुप्पादस्स पुट्टनिमित्तानि	१०
"	"	महासत्तस्स अधिट्टानानि	१५
"	"	१ दानपारमी	"
"	"	२ सीलपारमी	१६
"	"	३. नेक्खम्मपारमी	"
"	"	४. पञ्जापारमी	१७
"	"	५. विरियपारमी	"
"	"	६. खन्तिपारमी	१८
"	"	७. सच्चपारमी	१८
"	"	८. अधिट्टानपारमी	"
"	"	९. मेत्तापारमी	१९
"	"	१०. उपेक्खापारमी	"
"	"	महासत्तस्स पारमिसम्ममन	२०
"	२	भगवा दीपङ्ककरो	२०
"	३	भगवा कौण्डिञ्जो	२४
"	४	भगवा मङ्गलो	"
"	५	भगवा सुमनो	२७
"	६	भगवा रेवतो	"
"	७	भगवा सोभितो	"
"	८	भगवा अनोमदस्मी	२८
"	९	भगवा पट्टमो	"
"	१०	भगवा नारदो	२९
"	११	भगवा पट्टमुत्तरो	"
"	१२	भगवा सुमेधो	"
"	१३	भगवा सुजातो	३०
"	१४	भगवा पियदस्सी	"
"	१५	भगवा अत्थदस्सी	"

श्रङ्गको	अनुश्रङ्गको	विसयो	पिटुङ्गको
३	१६	भगवा धम्मदस्मी	३१
"	१७	भगवा मिढत्थो	"
"	१८	भगवा तिस्सो	"
"	१९	भगवा फुस्सो	३२
"	२०	भगवा विपरमी	"
"	२१	भगवा मिखी	"
"	२२	भगवा वेस्सभु	३३
"	२३	भगवा ककुम्भो	"
"	२४	भगवा कोणागमणो	"
"	२५	भगवा कम्मपां	"
"	२६	सब्बो बुद्धा	३४
"	२७	बोधिसत्तान आनिममा	"
"	२८	पारमियो पूरेमि	३५
"	"	१. दानपारमी	"
"	"	२. सीलपारमी	"
"	"	३. नेक्खम्मपारमी	"
"	"	४. पञ्जापारमी	३६
"	"	५. विरियपारमी	"
"	"	६. खन्तिपारमी	"
"	"	७. सच्चपारमी	"
"	"	८. अधिष्ठानपारमी	"
"	"	९. भेत्तापारमी	"
"	"	१०. उपेक्खापारमी	३७
४	२९	अविहारे निदानं	"
"	"	ताणि कोलाहलानि	"
"	"	१. कप्पकोलाहल	"
"	"	२. वुद्धकोलाहल	"
"	"	३. चक्कवर्त्तनकोलाहल	"
"	३०	देवतायाचन	३८
"	३१	पञ्चमहाविर्लोकिन विलोकेमि	"
"	"	१. कालो	"
"	"	२. दीप	"
"	"	३. देसो	"
"	"	४. कुल	३९
"	"	५. जनेत्तिआयु	"
"	३२	पटिसन्धि गणिह	"
"	३३	महामायादेवी सुपिन अद्म	"
"	३४	ब्राह्मणा आहम्	४०
"	३५	द्वानिपुव्वर्त्तनमित्तानि पानुग्गंमु	"
"	३६	वोधिमतमानुधम्मता	"

अङ्को	अनुअङ्को	विसयो	पिटुङ्को
४	३७	लुम्बिनीवने	४०
"	३८	तापसो कालदेवलो	४२
"	३९	लक्ष्मणपटिगाहका अट्ट ब्राह्मणा	४३
"	४०	पंचवगिया थेरा	"
"	४१	चत्तारि पुव्वनिमित्तानि	४४
"	४२	गच्छाओ वप्पमङ्गलं अहोमि	"
"	४३	जानकानं मिपं दम्मेभि	४५
"	४४	चत्तारि पुव्वनिमित्तानि	"
"	"	१. जराजिण्ण	"
"	"	२. व्याधिन	"
"	"	३. कालकन	४६
"	"	४. पव्वजितं	"
"	४५	बोधिसत्तस्स पच्छिमो अलङ्कारो	"
"	४६	राहुलो जानो	"
"	४७	किमागोतमिया उदानं	"
"	४८	नाटकिन्थियो	४७
"	४९	महाभिनिकम्भन	"
"	५०	बोधिसत्तो पव्वजि	४८
"	५१	बोधिसत्तो राजगहं पाव्वमि	५०
"	५२	आलार च कात्थामं उट्ठक च रामपुत्त	"
"	५३	दुक्कङ्कगिया	"
"	५४	सुज्जाताय पायामदानं	५१
"	५५	बोधिसत्तस्स पानि पटिमोत्त गच्छन्ति	५२
"	५६	बोधिमण्डं आरुह्ति	"
"	५७	मारपराजयो	५३
"	५८	सम्बोधिया पत्ति	५६
५	...	सत्तिके निदानं	५७
"	५९	जयपल्लङ्को वरपल्लङ्को	"
"	६०	अनिमिसचेतियं	"
"	६१	रत्तनचक्रमनेतिय	"
"	६२	रत्तनघर	"
"	६३	येन अजपालनिग्रोधो	"
"	६४	सुर्चालिन्द, राजायतनं	५८
"	६५	तपस्सुभल्लिका	५९
"	६६	ब्रह्मा धम्मदेसनं आयाचि	"
"	६७	ब्रह्मा धम्मदेसनं आयाचि	"
"	६८	धम्मचक्कप्पवत्तनं	"
"	६९	चरथ भिक्खवे चारिकन्ति	६०
"	७०	भगवा राजगहे	"
"	७१	साणिपुत्तो च मोगल्लानो च	६२

अङ्कको	अनुअङ्कको	विसयो	पिट्ठङ्कको
५	७१	भगवा कपिलवत्थुं अगमासि	६२
"	७२	कपिलवत्थुस्मि पाटिहारियं अकामि	६२
"	७३	कपिलवत्थु पिण्डाय पार्विमि	६४
"	७४	राहुलमातुया मिग्गिदभं अगमासि	६५
"	७५	नन्दं पट्वाजेमि	"
"	७६	राहुल पट्वाजेमि	"
"	७७	अनाथपिण्डको जेतवनारामं कारेमि	६६

निदानकथा निह्दिता

१. एककनिपातो

१. पठमो पण्णासको

१. अपण्णकवग्गवण्णना

अङ्कको	विसयो	पिट्ठङ्कको
१	अपण्णकजानकं	६८
२	वग्गपथजानकं	७५
३	सेरिवागिजजानकं	७८
४	चुल्लरोट्टिजानकं	८०
५	तण्डुलनामिजानकं	८३
६	देवधम्मजानकं	८८
७	कट्टहारिजानकं	९३
८	गामनिजानकं	९५
९	मन्वादेवजानकं	९६
१०	मुग्गविहारिजानकं	९८

२. सीलवग्गवण्णना

१	लक्खवर्गमिजानकं	१००
२	निश्रोधमिजानकं	१०२
३	कण्डिनजानकं	१०८
४	वानमिजानकं	११०
५	खरादियजानकं	११२
६	तिपल्लत्थमिजानकं	११३
७	मालुनजानकं	११४
८	मतकभत्तजानकं	११७
९	आयाचितभन्नजानकं	११८
१०	नलपानजानकं	१२०

३. कुरुङ्गवग्गवण्णना

अङ्कको	विषयो	पिट्ठङ्कको
१	कुरुङ्गार्गमज्जातकं	१२२
२	कुक्कुर्जातकं	१२४
३	भोजाजानीयजातकं	१२७
४	आजञ्जातक	१२६
५	नित्थजातकं	१३०
६	महिलामुग्गजातकं	१३३
७	अभिण्हजातकं	१३५
८	नन्दिविमालजातकं	१३७
९	कण्हजातकं	१३६
१०	मुनिकजातक	१४१

४. कुलावकवग्गवण्णना

१	कुलावकजातकं	१४२
२	नच्चजातक	१४७
३	गम्भोदसानजातकं	१४८
४	मच्छजातकं	१५०
५	वट्टकजातक	१५१
६	सक्कुण्णजातक	१५३
७	नित्तिग्गजातक	१५५
८	वकजातकं	१५८
९	नन्दजातकं	१६१
१०	खदिरङ्गारजातकं	१६३

५. अस्थकामवग्गवण्णना

१	लोमकजातकं	१६८
२	कपोतजातक	१७३
३	बेलुकजातक	१७५
४	मकमजातक	१७६
५	रोहिणीजातकं	१७७
६	आरामदूमकजातकं	१७८
७	वार्कगजातक	१८०
८	वेदभजातकं	१८१
९	नम्बत्तजातकं	१८४
१०	दुम्भजातकं	१८६

२. मज्झिमो पण्णासको

६. आसिंसवग्गवण्णना

१	महासीलवजातकं	१८८
२	चूलजनकजातक	१९२
३	पुण्णपातिजातकं	१९३

अङ्कको	विसयो	पिट्ठङ्कको
४	फलजातकं	१६५
५	पञ्चावुधजातकं	१६७
६	कञ्चनकखन्धजातकं	१६९
७	वानरिन्दजातकं	२०१
८	तयोधम्मजातकं	२०३
९	भेरिवादजातकं	२०५
१०	सङ्खधमनजातकं	२०६
७. इस्थीवग्गवण्णना		
१	अमातमन्तजातकं	२०७
२	अण्डभूतजातकं	२१०
३	तक्कजातकं	२१४
४	दुराजानजातकं	२१७
५	अनभिरितिजातकं	२१९
६	मुदुलकवग्गजातकं	२२०
७	उच्छङ्गजातकं	२२३
८	माकेतजातकं	२२५
९	विमवन्तजातकं	२२६
१०	कूटालजातकं	२२७
८. वरगवग्गवण्णना		
१	वरगजातकं	२३०
२	मीलवन्तागजातकं	२३२
३	सच्चंकिरजातकं	२३४
४	रुक्खधम्मजातकं	२३७
५	मच्छजातकं	२३८
६	अमङ्कियजातकं	२४०
७	महासुपिनजातकं	२४२
८	इल्लीमजातकं	२४६
९	खग्गमग्गजातकं	२५५
१०	भीमसेनजातकं	२५६
९. अपायिस्सवग्गवण्णना		
१	मुग्गपानजातकं	२५९
२	मिन्तविन्दजातकं	२६१
३	कालकप्पिणजातकं	२६२
४	अत्थम्मद्वारजातकं	२६४
५	किम्पक्कजातकं	२६६
६	मीलवीमंसनजातकं	२६७
७	मङ्गलजातकं	२६९
८	मारम्भजातकं	२७१
९	कुहकजातकं	२७२
१०	अकतञ्जुजातकं	२७४

१० लित्तवग्गवण्णना

ग्रन्थको	विसयो	पिटठडको
१	लित्तजातकं	२७६
२	महामारजातकं	२७७
३	विम्मामभोजनजातकं	२८०
४	लोमहंसजातकं	२८३
५	महामुदम्मनजातकं	२८५
६	तेलपत्तजातकं	२८७
७	नाममिद्धिजातकं	२९०
८	कट्टवाणिजजातकं	२९४
९	परोमहम्मजातकं	२९६
१०	अमातरूपजातकं	२९७

३. उपरिमो पण्णासको

११. परोसतवग्गवण्णना

१	परोसनजातकं	३१६
२	पण्णिकजातकं	३००
३	वेरिजातक	३०१
४	मिन्नविन्दजातकं	३०२
५	दुब्बलकट्टुजातक	३०३
६	उदञ्चनिजातकं	३०४
७	मालिन्नजातकं	३०५
८	वाहियजातकं	३०७
९	कुण्डकपूवजातकं	३०८
१०	मन्वमंहारकपञ्चो निट्ठितो	३१०

१२. हंसीवग्गवण्णना

१	गदभपञ्चो निट्ठितो	३१०
२	अमरादेवीपञ्चो निट्ठितो	३१०
३	मिगालजातकं	३११
४	मिन्नचिन्नीजातकं	३१३
५	अनुमामिकजातकं	३१४
६	दुब्बचजातकं	३१५
७	तिनिग्गजातकं	३१६
८	वट्टकजातकं	३१७
९	अकालरावीजातकं	३१८
१०	बन्धनमोक्खजातकं	३२०

१३. कुसनालिग्गवण्णना

१	कुसनालिजातकं	३२३
२	दुम्मेधजातकं	३२५
३	नङ्गलीसजातकं	३२७

ग्रहको

विसयो

पिट्ठको

४	अम्बजानकं	३२६
५	कटाहजानकं	३३०
६	अमिलकवर्गजानकं	३३२
७	कलण्डुकजानकं	३३४
८	बिलारवतजानकं	३३५
९	अग्निजानकं	३३६
१०	कोमिश्रजानकं	३३७

१४. असम्पदानवर्गवर्णना

१	असम्पदानजानकं	३३८
२	पञ्चभीमजानकं	३४१
३	घनासनजानकं	३४३
४	भानसोधनजानकं	३४४
५	चन्दाभजानकं	३४५
६	मृगवर्णाद्वयजानकं	३४६
७	वन्द्यजानकं	३४८
८	गोधजानकं	३५०
९	उभतोभद्रजानकं	३५१
१०	काकजानकं	३५२

१५. ककण्टकवर्गवर्णना

१	गोधजानकं	३५४
२	मिशालजानकं	३५५
३	विरोचनजानकं	३५६
४	नङ्गुदुजानकं	३५८
५	राधजानकं	३५९
६	काकजानकं	३६०
७	पुष्करजानकं	३६२
८	मिशालजानकं	३६४
९	एकवर्णजानकं	३६६
१०	मञ्जीवजानकं	३६८

एकनिपातवर्णना निवृत्ता

जात कह कथा

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स

जातकट्टकथा

१. पणामगाथा *

जातिकोटिसहस्मेहि पमाणरहितं हितं ।
लोकस्स लोकनाथेन कृतं येन महेसिना ॥
तस्स पादे नमस्सित्वा कत्वा धम्मस्स चञ्जलि ।
संघञ्च पतिमानेत्वा सब्बसम्मानभाजनं ॥
नमस्सनादितो अस्स पुञ्जस्म रत्नत्तये ।
पवनस्सानुभावेन भेत्वा सब्बे उपद्दे ॥

* स्या०—बन्धित्वा सिरसा सेट्ठं बुद्धमप्पटिपुगलं ।
ज्येयसागरमुत्तिष्ठं तिण्णसंसारसागरं ॥
तथेव परमं सन्तं गम्भीरं दुद्दसं अणुं ।
भवाभवकरं बुद्धं धम्मं सद्धम्मपूजितं ॥
तथेव पन संघञ्च असंगं संघमुत्तमं ।
उत्तमं दक्खिण्ययानं सन्तिन्दियमनासवं ॥
कतन तस्स एतस्स पणामेन विसेसतो ।
धीरातिधीरधीरेहि आगमञ्जूहि विञ्जूहि ॥
अपदानट्ठकथं भन्ते कातब्बन्ति विसेसतो ।
पुनप्पुनादरेनेव याचितोहं यसस्सिभि ॥
तस्माहं सापदानस्स अपदानस्स सेसतो ।
दीपिस्सं पिटकत्तये ॥
यथा पालिनयेनेव अत्थसंवण्णनं सुभं ।
केन कत्थ कदा चेत्तं भासितं धम्ममुत्तमं ॥
किमतथं भासितं चेतमेत्तं वत्वा विधिं गतो ।
निदानकोसल्लत्थञ्च सुउग्गहणधारणां ॥
तस्मा तन्तं विधिं पत्वा पुब्बापरविसेसतं ।
पुराणसीहलभासाय पोरानट्ठकथाय च ॥
ठपितं तं न साधेति साधूनं इच्छित्तिच्छित्तं ।
तस्मा तमुपनिस्साय पोरानट्ठकथानयं ॥
विवज्जेत्वा विरुद्धत्थे विसेत्थम्पकासयं ।
विसेसवण्णनं सेट्ठं करिस्सामत्थवण्णनन्ति ॥

केन कत्थ कदा चेत्तं भासितं धम्ममुत्तमन्ति च करिस्सामत्थवण्णनन्ति च पटिञ्जातत्ता ।

तं तं कारणमागम्म देमितानि जुतीमता ।
 अपण्णकादीनि पुरा जातकानि महेसिना ॥
 यानि येषु चिरं सत्था लोकनित्थरणत्थिको ।
 अनन्ते बोविसम्भारे परिपाचेसि नायको ॥
 तानि सब्बानि एकज्झं आरोपेन्तेहि संगहं ।
 जातकं नाम संगीतं धम्मसंगाहकोहं यं ॥
 बुद्धवंसस्स एतस्स इच्छन्तेन चिरट्ठिति ।
 याचितो अभिगन्त्वा न थरेन अत्थदस्सिना ॥
 अमंसट्ठविहारेन सदा मद्विवहारिना ।
 तथेव बुद्धमित्तेन मन्तचित्तेन विञ्जुना ॥
 माहिसामकवंसमिहं सम्भूतेन नयञ्जुना ।
 बुद्धदेवेन च तथा भिवखुना मुद्धबुद्धिना ॥
 महापुरिसचरिग्यानं आनूभावं अचिन्तियं ।
 तस्म विज्जोतयन्तस्म जातकस्सत्थवण्णनं ॥
 महाविहारवामीनं वाचनामग्गनिस्सिमं ।
 भामिम्मं भामतो तम्मो माधु गण्हन्तु माधवोति ॥ [१]

२. तीणि निदानानि

सा पनायं जानकस्स^१ अत्थवण्णना दूरेनिदानं अविदूरेनिदानं सन्तिकेनिदानान्ति इमानि तीणि निदानानि दस्सेत्वा वण्णियमाना येनं सुणन्ति तेहि समुदागमतो^२ पट्ठाय विञ्जानन्ता यस्मा मुट्ठु विञ्जानता नाम होति तस्मा तं तीणि निदानानि दस्सेत्वा वण्णयिस्साम ।

तत्थ आदितो ताव तेमं निदानानं परिच्छदो वेदितव्वो—(१) दीपंकरपादमूर्त्तिस्म हि कताभिनी-
 हारस्स महामन्तस्स याव वेस्मन्तरत्तभावा चवित्वा तुसितपुरे निव्वत्ति ताव पवत्तो कथामग्गो दूरेनिदानं नाम,
 (२) तुसितभवन्तो पन चवित्वा याव बोधिमण्डे सब्बञ्जुतप्पत्ति ताव पवत्तो कथामग्गो अविदूरेनिदानं नाम,
 (३) सन्तिकेनिदानं पन तेमु तेमु ठानेमु विहरतो तस्मि तस्मि येव ठाने लब्धतीति । तत्रिदं दूरेनिदानं नाम :-

३. दूरेनिदानं

१. सुमेधकथा

इतो किर कप्पमतसहस्साधिकानं चतुन्नं असंखेय्यानं मत्थके अमरवती नाम नगरं अहोमि । तत्थ सुमेधो नाम ब्राह्मणो पटिवसति, उभतो मुजानो मातिनो च पितिनो च, संमुद्धगृहणिको याव सत्तमाकुलपरिवट्ठा, अक्खित्तो अनुपक्कुट्ठो जानिवादेन, अभिरूपो दम्मनीयो पासादिको परमाय वण्णपोक्खरताय ममन्नागतो । सो अञ्जं कम्मं अकत्वा ब्राह्मणसिप्पमेव उग्गण्हि । तस्स दहरकाले येव मातापितरो कालमकंमु । अत्थस्म गमिव-
 ड्ढको अमच्चो आयपोत्थकं आहरित्वा सुवण्णरजनमणिमुत्ताहि भग्ति गम्भे विवग्गित्वा एत्तकं ते कुमार !
 मानुसन्तकं, एत्तकं पितुसन्तकं, एत्तकं अय्यकपय्यकानन्ति याव सत्तमा कुलपरिवट्ठा धन आचिक्खित्वा एतं पटिपज्जाहीति^३ आह । सुमेधपण्डितो चिन्तेसि—इमं धनं मंहग्गित्वा मय्हं पितुपितामहादयो परलोकं गच्छन्ता एकं कहापणम्पि गहेत्वा न गता, मया पन गहेत्वा गमनकारणं कानुं वट्ठतीति । सो रञ्जो आरोचेत्वा नगरे भेरि

चरापेत्वा महाजनस्स दानं दत्त्वा तापसपव्वज्जं पव्वजि । इमस्स पनत्थस्स आवीभावत्थं इमस्सि ठाने सुमेधकथा कथेतब्बा । सा पनेसा किञ्चापि बुद्धवंसे निरन्तरं आगता येव, गाथाबन्धनेन न आगतत्ता न मुट्ठु पाकटा तस्मा तं अन्तरन्तरं गाथाबन्धदीपकेहि वचनेहि सद्धि कथेस्साम ।

अमरवती नगरं

कप्पसतसहस्साधिकानं हि चतुन्न अमंखेय्यानां मत्थके दमहि सदेहि अविवित्तं अमरवतीति च अमरन्ति च लद्धनामं नगरं अहोसि यं सन्धाय बुद्धवंसे वृत्तं :—[२]

“कप्पे च मतसहस्से च चतुरो च असंखिये ।

अमरं नाम नगरं दस्सनेय्यं मनोरमं ।

दमहि सदेहि अविवित्तं अन्नपानममायुतं” ॥ न्ति ।

तत्थ “दमहि सदेहि अविवित्तं” न्ति हत्थिमहेन अस्समहेन रथसहेन भेरिगसहेन मुत्तिगसहेन वीणासहेन गीतसहेन^१ संखसहेन तालसहेन ‘अस्साथ पिवथा खादथा’ ति दसमेन सदेत्ताति, इमेहि दमहि सदेहि अविवित्तं अहोमि । तेमं पन सद्धानं एकदेसमेव गहेत्वा :—[२]

“हत्थिमहं अस्समहं भेरिसंखस्थानि च ।

खादथ पिवथा चेव अन्नपानेन घोमिन्” ॥ न्ति ।

बुद्धवंसे इमं गाथं^२ वत्ताः—

“नगरं सट्ठवंगमम्पन्नं सव्वकाममुपागतं^३ ।

सन्नग्ननमम्पन्नं नानाजनसमाकुलं ॥

समिद्ध देवनगरं व आवासं पुञ्जकम्मिनं ।

नगरं अमरवतिया सुमेधो नाम ब्राह्मणो ॥

अनेककोटिमस्त्रिचयो पहतधनधञ्जवा ।

अज्झायको मन्तधरो तिण्णं वेदानपारगु ॥

लक्खणे इतिहासे च मधम्मो पारमि गतो” ति वृत्तं ।

सुमेधपण्डितस्स चिन्तनं

अथेकदिवस मो सुमेधपण्डितो उपरिपासादवरतले रहोगतो हत्वा पल्लङ्कं आभुजित्वा निसिन्नो चिन्तेसिः—पुनब्भवे पण्डित ! पटिसन्धिगहणं नाम दुक्खं तथा निव्वत्तनिव्वत्तट्ठाने सरीरभेदनं, अहं च जातिधम्मो जगधम्मो व्याधिधम्मो मरणधम्मो । एवंभूतेन मया अज्जानि अजरं अव्याधि अदृक्खममुखं मीतलं अमत्तम-हानिब्बाणं परिग्रेसितुं वट्ठति । अवम्मं भवतो मञ्चित्वा निव्वाणगामिना एकेन मग्गेन भविन्वन्ति । तेन वृत्तंः—

“रहोगतो निमीदित्वा एवं चिन्तेमहं तदा ।

दुक्खो पुनब्भवो नाम सरीरस्स च भेदनं ॥

जानिधम्मो जगधम्मो व्याधिधम्मो चहं तदा ।

अजरं अमरं खेमं परिग्रेसिस्सामि निव्वुत्ति ॥

यन्नूनिम पूतिकायं नानाकुणपपूरितं ।

छट्ठयित्वान गच्छेय्यं अत्तपेखो अत्तिथको ॥ [३]

अत्थि हेहिंति यो^४ मग्गो न सो सक्का न हेतुये ।

परिग्रेसिस्सामि तं मग्गं भवतो परिमुत्तिया” ति ॥

१ रो०—सम्मसहेन । २ रो०—वृत्तगाथं । ३ रो०—सव्वकम्म । ४ रो०—सो ।

ततो उत्तरिम्पि एवं चिन्तेसिः— यथा हि लोके दुक्खस्स पटिपक्खभूतं सुखं नाम अत्थि, एव भव सति तप्पटिपक्खेन विभवेनापि भवितव्वं । यथा च उण्हे सति तस्स वूपसमभूतं सीतम्पि अत्थि ; एवं रागादीनं अग्गीनं वूपसमन निब्बाणेनापि भवितव्वं । यथा च पापकस्स लामकस्स धम्मस्स पटिपक्खभूतो कल्याणो अनवज्ज-धम्मोपि अत्थियेव, एवमेव पापिकाय जातिया सति सब्बजानिक्खेपनतो अजातिसंखातन निब्बाणेनापि भवित-व्वमेवाति । तेन वुत्तं—[३]

“यथापि दुक्खे विज्जन्ते सुखं नामपि विज्जति ।
एवं भवे विज्जमाने विभवोपि इच्छितव्वको ॥
यथापि उण्हे विज्जन्ते अपरं विज्जति सीतलं ।
एवं तिविधग्गी विज्जन्ते निब्बाणं इच्छितव्वकं ॥
यथापि पापे विज्जन्ते कल्याणमपि विज्जति ।
एवमेव जानिविज्जन्ते अजातिपि इच्छितव्वकाति^१ ॥

अपरम्पि चिन्तेसिः— यथा नाम गूथरासिम्हि निमुग्गेन पुरिसेन दूरतोव पञ्चवण्णपदुमसञ्छन्न महातळाकं दिस्वा कतरेन नुखो मग्गेन एत्थ गन्तव्वन्ति तं तळाकं गवेसितुं युत्तं । यं तस्स अगवेसनं न सो तळाकस्स दोसो । एवं किलेसमलधोवनअमतमहानिब्बाणतळाके विज्जन्ते तस्स अगवेसनं न अमतमहानिब्बाणमहातळाकस्स दोसो । यथा च चोरेहि सम्परिवारितो पुरिसो पळायनमग्गे विज्जमानेपि सचे न पलायति न सो मग्गस्स दोसो पुरिसस्सेव दोसो, एवमेव किलेसेहि परिवारेत्वा गहितस्स पुरिसस्स विज्जमाने येव निब्बाणगामिम्हि सिवे मग्गे विज्जमाने मग्गस्स अगवेसनं नाम न मग्गस्स दोसो पुग्गलस्सेव दोसो । यथा च व्याधिपीळितो पुरिसो विज्जमाने व्याधितिकिच्छके वेज्जे सचे तं वेज्जं गवेसित्वा व्याधि न तिकिच्छापेति न सो वेज्जस्स दोसो, एवमेव यो किलेम-व्याधिपीळितो किलेसवूपसममग्गकोविदं विज्जमानमेव आचरियं न गवेसति तस्मेव दोसो न किलेसविनासकस्स आचरियस्साति । तेन वुत्तं—

यथा गूथगतो पुरिसो तळाकं दिस्वान पूरितं ।
न गवेसति तं तळाकं न दोसो तळाकस्स सो ॥
एवं किलेसमलधोवे विज्जन्ते अमतन्तळे ।
न गवेसति तं तळाकं न दोसो अमतन्तळे ॥ [४]
यथा अरीहि परिरुद्धो विज्जन्ते गमने पथे ।
न पलायति सो पुरिसो न दोसो अज्जसस्स सो ॥
एवं किलेसपरिरुद्धो विज्जमाने सिवे पथे ।
न गवेसति तं मग्गं न दोसो सिवमज्जसे ॥
यथासि व्याधितो पुरिसो विज्जमाने तिकिच्छके ।
न तिकिच्छापेति तं व्याधि न सो दोसो तिकिच्छके ॥
एवं किलेसव्याधीहि दुक्खितो परिपीळितो ।
न गवेसति तं आचरियं न सो दोसो विनायके ति ॥

अपरम्पि चिन्तेसिः—यथा मण्डनजानिको पुरिसो कण्ठे[६]आसत्तं कुणपं छड्ढेत्वा सुखं गच्छति, एव मयापि इमं पूतिकायं छड्ढेत्वा अनपेखेन निब्बाणनगरं पविसितव्वं । यथा च नरनारियो उक्कारभूमियं^२ उच्चार-पस्सावं कत्वा न तं उच्छग्गेन वा आदाय दसन्तेन वा वेटेत्वा गच्छन्ति जिगुच्छमाना पन अनपेखाव छड्ढेत्वा गच्छन्ति, एवं मयापि इमं पूतिकायं अनपेखेन छड्ढेत्वा अमतं निब्बाणनगरं पविसितुं वट्टति । यथा च नाविका नाम जज्जरं नावं अनपेखाव छड्ढेत्वा गच्छन्ति, एवं अहम्पि इमं नवहि वणमुखेहि पग्घरन्तं कायं छड्ढेत्वा अनपेखो निब्बाणनगरं पविसिस्सामि । यथा च पुरिसो नानारतनानि आदाय चोरेहि सद्धि मग्गं गच्छन्तो अत्तनो

रतननासभयेन ते छड्डेत्वा खेमं मगं गण्हाति, एवं अयम्पि करजकायो रतनविलोपकचोरसदिसो सचाहं एत्थ तण्हं करिस्सामि अरियमगकुसलधम्मरतनं मे नस्सिस्सति तस्मा मया इमं चोरसदिमं कायं छड्डेत्वा निव्वाण-नगरं पविसितुं वट्ठती ति । तेन वुत्तः—

यथामि कुणपं पुरिसो कण्ठे वद्धं जिगुञ्छिय ।
मोचयित्वान गच्छेय्य सुखी सेरी सय वसी ॥
तथेविमं पूतिकायं नानाकुणपसञ्चयं ।
छड्डयित्वान गच्छेय्यं अनपेखो अनत्थिको ॥
यथा उच्चारठानम्हि करीमं नरनारियो ।
छड्डयित्वान गच्छन्ति अनपेखा अनत्थिका ।
एवमेवाहमिमं कायं नानाकुणपपूरितं ।
छड्डयित्वान गच्छिस्सं वच्चं कत्वा यथा कुटि ॥
यथापि जज्जरं नावं पलुगं उदगाहिनि ।
सामी छड्डेत्वा गच्छन्ति अनपेखा अनत्थिका ॥ [5]
एवमेव इमं कायं नवच्छिद्दं धुवस्सवं ।
छड्डयित्वान गच्छिस्स जिण्णं नावं व सामिका ॥
यथापि पुरिसो चोरेहि गच्छन्तो भण्डमादिय ।
भण्डच्छेदभयं दिस्वा छड्डयित्वान गच्छति ॥
एवमेव अयं कायो महाचोरसमो विय ।
पहायिमं गमिस्सामि कुसलच्छेदना भया" ति ॥

सुमेधपण्डितस्स पब्बज्जा

एवं सुमेधपण्डितो नानाविधाहि उपमाहि इमं नेक्खम्मपसंहितं अत्थं चिन्तेत्वा, सकनिवेसन अपरिमितं भोगक्खन्धं हेट्ठावुत्तनयेन कपणद्धिकादीनं विस्सज्जेत्वा, महादानं दत्वा, [५] वत्थुकामे च किलेसकामे च पहाय, अमरनगरतो निक्खमित्वा, एककोव हिमवन्ते धम्मकं नाम पब्बतं निस्साय अस्समं कत्वा, पण्णसालं च चंकमं च मापेत्वा, पञ्चहि नीवरणदोमेहि विवज्जितं “एवं समाहिते चित्ते” ति आदिना नयेन वुत्तेहि अट्ठहि कारण-गणेहि समुपेतं अभिञ्जासंखातं बलं आहरितुं तस्मिं अस्समपदे नवदोससमन्नागतं साटकं पजहित्वा, द्वादसगुण-सगन्नागतं वाकचीरं निवासेत्वा इसिपब्बज्जं पब्बजि । एवं पब्बजितो अट्ठदोससमाकिण्णं तं पण्णसालं पहाय, समन्नागतं रुक्खमूलं उपगन्त्वा, सब्बं धञ्जविकर्त्ति पहाय, पवत्तफलभोजनो हुत्वा निसज्जट्ठानचंकमवसेनेव पधानं पदहन्तो सत्ताहम्भन्तरे येव अट्ठन्नं समापत्तीं पञ्चन्नं च अभिञ्जानं लाभो अहोसि । एवं तं यथापत्थितं अभिञ्जाबलं पापुणि । तेन वुत्तः—

“एवाहं चिन्तयित्वान नेककोटिसतं धनं ।
नाथानाथानं दत्वान हिमवन्तमुपागमि ॥
हिमवन्तस्स अविदूरे धम्मको नाम पब्बतो ।
अस्समो सुकतो मय्हं पण्णसाला सुमापिता ॥
चंकमनं तत्थ मापेसि पञ्चदोसविवज्जित ।
अट्ठगुणसमुपेतं अभिञ्जाबलमाहरि ॥
साटकं पजहि तत्थ नवदोसमुपागतं ।
वाकचीरं निवासेसि द्वादसगुणमुपागतं ॥
अट्ठदोससमाकिण्णं पजहि पण्णसालकं ।
उपागमि रुक्खमूलं गुण दसहुपागतं ॥

वापितं रोपितं धञ्जं पजहि निरवसेसतो ।
 अनेकगुणसम्पन्नं पवत्तफलमादिय ॥ [६]
 तत्थ पधानं पदहि निसज्जट्ठानचंकमे ।
 अब्भन्तरमिह सत्ताहे अभिञ्जाबलपापुणि" न्ति ॥

इमाय पन पालिया सुमेधपण्डितेन अस्समपण्णसालचंकमा सहत्था मापिता विय वुत्ता । अयं पनत्थ अत्थो । महासत्तं हिमवन्तं अज्जोगहेत्वा अज्ज धम्मकपव्वन्तं पविसिस्सामीति निक्खन्तं दिस्वा सक्को देवानमिन्दो विस्सकम्मं^१ देवपुत्तं आमन्तेत्वा गच्छ तात ! अयं सुमेधपण्डितो पव्वजिस्सामीति निक्खन्तो, एतस्स वसनट्ठानं मापेहीति । सो तस्स वचन सम्पटिच्छित्त्वा रमणीयं अस्समं मुगुत्तं पण्णसालं [६] मनोरमं चंकमं च मापेसि । भगवा पन तदा अन्नतो पुञ्जानुभावेन निष्कन्नं तं अस्समपदं मन्धाय सारिपुत्त ! तस्मि धम्मकपव्वन्तेः—

“अस्समो सुकतो मय्हं पण्णसाला सुमापिता ।

चंकमं तत्थ मापेसि पञ्चदोमविवज्जित” ॥ न्ति आह ।

तत्थ “सुकतो मय्हं” न्ति सुकतो मया—“पण्णसाला सुमापिता” ति पण्णच्छदन्तमालापि मे सुमापिता अहोमि । “पञ्चदोम विवज्जित” न्ति पञ्चमे चंकमणदोमा नाम— (१) थद्धविसमता, (२) अन्तो रुक्खता, (३) गहणच्छन्नता, (४) अतिमम्बाधता, (५) अतिविसालताति ।

थद्धविसमभूमिभागम्मि हि चंकमे चंकमन्तस्स पादा रुजन्ति, फोटा उट्ठहन्ति, चिन्नं एकगतं न लभन्ति, कम्मट्ठानं विपज्जति । मुदुममनले पन फामुविहारं आगम्म कम्मट्ठानं सम्पज्जति । तस्मा थद्धविसमभूमिभागता एको दोमोति वेदितव्वो । चंकमस्स अन्तो वा मज्जे वा कोटियं वा रुक्खं मति पमादमागम्म चंकमन्तस्स नलाटं वा भीमं वा पटिहज्जतीति अन्नरुक्खता द्रुतियो दोमो । निणलतादिगहणच्छन्ने चंकमे चंकमन्ते अन्धकारवेलायं उग्गादिके पाणे अक्कमित्वा वा मार्गेति, तेहि वा दट्ठो दुक्ख आपज्जतीति गहणच्छन्नता ततियो दोमो । अतिमम्बाधे चंकमे आयामतो रत्तिके वा अट्ठरत्तिके वा चंकमन्तस्स परिच्छेदे पक्खलित्वा नखापि अंगुलियोपि भिज्जन्तीति अतिमम्बाधता चतुर्थो दोमो ।

अतिविसाले चंकमे चंकमन्तस्स चिन्नं विधावति, एकगतं न लभतीति अतिविसालता पञ्चमो दोमो । पृथुलतो पन दियइद्वरत्तं द्रीमु पस्सेमु रत्तनमत्तं अनुचंकमणं दीधतो मट्ठिहत्थ मुदुत्तल समविप-किण्णवाळुक चंकमणं वट्ति । चेतियागिग्गिह दीपणमादकमहिन्दत्थेरम्म चंकमण तादिमं अहोमि ।

तेनाह “चंकमं तत्थ मापेसि पञ्चदोमविवज्जित” न्ति । “अट्ठगुणमपेत्त” न्ति अट्ठहि समणमुखेहि उपेतं । अट्ठमानि समणमुखानि नाम (१) धनधञ्जापरिगगहाभावो, (२) अनवज्जपिण्डपातपरियमनभावो, (३) निव्वृत्तपिण्डपातभुञ्जनभावो, (४) रट्ठ पीळेत्वा धनमारं वा मीसकहापणादीनि वा गणहन्तेगु राजकुलेमु रट्ठपीळनकिलेसाभावो, (५) उपकरणेमु निच्छन्दगगभावो, (६) चोरविलापे निव्वभयभावो, (७) राजगजमहामत्तेहि असंमट्ठभावो, (८) चतुमु दिसामु अप्पाटिहत्तभावोति । इदं [७] वुत्तं होति—यथा तस्मि अस्समे वसन्तेन सक्का होन्ति इमानि अट्ठ समणमुखानि विन्दितुं एवं अट्ठ गुणमपेत्तं तं अस्समं मापेसिन्ति ।

“अभिञ्जा बलमाहरि” न्ति [३] पच्छा तस्मि अस्समे वसन्तो कमिणपरिकम्मं कत्वा अभिञ्जानं च समापनीनं च उप्पादनत्थाय अनिच्चतो दुक्खतो विपस्सेन आरभित्वा थामप्पत्तं विपस्सनावलं आहरि । यथा तस्मि वसन्तो तं बलं आहरितुं सक्कोमि एवं तं अस्समं तस्म अभिञ्जात्थाय विपस्सनावलस्स अनुच्छ-विकं कत्वा मापेसिन्ति अत्थो ।

“साटकं पजहि तत्थ नवदोसमुपागत” न्ति एत्थायं आनुपुब्बकथा — तदा किर कुटिलेणचंकमादि पतिमण्डितं पुप्फूपगफलूपगरुक्खसञ्चन्नं रमणीयं मधुरसलिलासयं अपगतवाळिमिर्गाभसनकसकुण पविवेकक्खमं अस्समं मापेत्वा अलंकृतचंकमस्स उभोमु अन्तेसु आलम्बनफलकं संविधाय निसीदनत्थाय चंकमवेमज्जे समत्तलं मुग्गवण्णमिलं मापेत्वा अन्तोपण्णमालायं जटामण लवाकचीरं निदण्डकुण्डिकादिके तापसपरिक्खारे मण्डपे

पानीयकुटपानीयसंखपानीयसागवानि अग्निमालायं अंगारकपल्लदारुआदीनीति एवं यं यं पब्बजितानं उपका-
राय सवत्तति तं सव्वं मापेत्वा पण्णसालाभित्तिं “ये केचि पब्बजितुकामा इमे परिवसारे गहेत्वा प वजन्तु”
ति अक्खरानि छिन्दित्वा देवलोकमेव गते विस्सकम्मं देवपुत्ते मुमंघपण्डितो हिमवन्तपादे गिरिकन्दरानुसारं
अत्तनो निवासानुरूपं फासुकट्ठानं ओलोकेंतो नदीनिवत्तने विस्सकम्मनिम्मितं सक्कदत्तियं रमणीयं अस्समं
दिस्वा चंकमणकोटिं गन्त्वा पदवलज्जं अपस्सन्तो धुवं पब्बजिता धुरगामे भिक्खं पय्यंसित्वा किलन्तरूपा
आगन्त्वा पण्णसालं पविमित्वा निमिन्ना भविस्सन्तीति चिन्तेत्वा थोकं आगमेत्वा अतिविय चिरायान्ति जानि-
स्सामीति पण्णसालाकुटिद्वारं विवर्त्तित्वा अन्तो पविमित्वा इतोचितो च ओलोकेंतो महाभित्तिं अक्खरानि
वाचेत्वा मय्हं कप्पियपरिक्खारा एते इमे गहेत्वा पब्बजिस्सामीति अत्तनो निवत्थपारुत्तं साटकयुगं पर्जाहि ।

तेनाह “साटकं पर्जाहि तत्था” ति । एवं पविट्ठो अहं मारिपुत्त ! तस्मिं पण्णसालायं साटकं पर्जाहि ।
“नव दोसमुपागतं” न्ति साटकं पर्जाहन्तो नव दोसे दिस्वा पर्जाहन्ति दीपेति ।

तापसपव्वज्जं पब्बजितानं हि साट्ठकस्मिं नव दोसा उपट्ठहन्ति । (१) महग्घभावो एको दोसो
(२) परपटिवट्ठनाय उप्पज्जनभावो एको (३) परिभोगेन लहु किलिस्समभावो एको (४) किलिट्ठे च
धोविनव्वो च रज्जितव्वो च होति । परिभोगेन जीरणभावो एको । (५) जिणस्स हि तुन्नं वा अगलदानं
वा कातव्वं होति पुन पय्येसनाय दुग्भिसम्भवभावो एको (६) तापसपव्वज्जाय अमारुण्यभावो एको ।
(७) पच्चत्थिकानं साधारणभावो एको । यथा हि नं पच्चत्थिका न गण्हन्ति तथा गोपेतव्वं होति ।
(८) परिभुज्जन्तस्स विभूसनट्ठानभावो एको । (९) गहेत्वा चरन्तस्स [८] खन्धभागमहिच्छभावो एकोति ।

“वाकचीरं निवामेसि” न्ति नदाहं मारिपुत्त ! इमे नव दोसे दिस्वा साटकं पहाय वाकचीरं निवामेसि ।
मुञ्चनिणं [८] हीरहीरं कत्वा गन्थेत्वा कतवाकचीरनिवामनपारुणत्थाय आदिशन्ति अत्थो । “द्वादसगुण-
मुपागतन्ति द्वादसहि आनिमंसेहि समन्नागतं ।

वाकचीरस्मिं हि द्वादसानिमंसा— (१) अप्पग्घ मुन्दर कप्पयान्ति अयं नाव एको आनिमंसो । (२) सह-
त्था कानुं सक्कानि अयं दुत्तियो । (३) परिभोगेन सत्तिकं किलिस्समिति । धोवियमानेपि पपञ्चो नत्थीति अयं
तत्तियो । (४) परिभोगेन जिणोपि भिब्वित्त्वाभावो चतुत्थो । (५) पुन परियेसन्तस्म मुखेन करणभावो
पञ्चमो । (६) तापसपव्वज्जाय सारूपभावो छट्ठो । (७) पच्चत्थिकान निरुपभोगभावो सत्तमो । (८) परि-
भुज्जन्तस्स विभूसनट्ठानाभावो अट्ठमो । (९) धारणसल्लहुकभावो नवमो । (१०) चीवरपच्चये अप्पिच्छ-
भावो दसमो । (११) वाकुप्पत्तिया धम्मिकअनवज्जभावो एकादसमो । (१२) वाकचीरे नट्ठेपि अनपेक्खभावो
द्वादसमोति ।

“अट्ठदीससमाकिण्ण पर्जाहि पण्णसालक” न्ति कथं पर्जाहि ? सो किर वरसाटकयुगं ओमुञ्चन्तो
चीवरवसे लगितं अनोजपुप्फदामसदिसं रत्तं वाकचीरं गहेत्वा, निवामेत्वा तस्मूपरि अपरं सुवण्णवण्ण
वाकचीरं परिदहित्वा, पुन्नागपुप्फमन्थरमदिसं सखुरं अजिनचम्म एकमं कत्वा, जटामण्डल पटिमुञ्चित्वा
चूलाय सद्धि निच्चलभावकरत्थं सारमुचि पवेसेत्वा, मुत्ताजालमदिसाय सिक्कम्य पवालवण्णकुण्डिकं ओदहित्वा,
तीमुठानेमु वकं काजं आदाय एकस्मा काजकोटिया कुण्डिकं एकस्मा अंकुशपरिच्छिन्नं तिदण्डकादीनि ओलम्बेत्वा,
खारिभारं अंसे कत्वा, दक्खिणेन हत्थेन कत्तरदण्डं गहेत्वा, पण्णसालतो निक्खमित्वा, सट्ठिहत्थमहाचंकमं अपरं परं
चंकमन्तो अत्तनो वेसं ओलोकेंत्वा, मय्हं मनोरथो मत्थकं पत्तो, सोभति वत मे पव्वज्जा, बुद्धादीहि सब्बेहि धीरपु-
रिसेहि वणिणता थोमिता अयं पव्वज्जा नाम, पहीणं मे गिहीबन्धनं, निक्खन्तोस्मि नेक्खम्मं, लद्धो मे उत्तमपव्व-
ज्जा, करिस्सामि समणधम्मं, लभिस्सामि मग्गफलसुखं न्ति उस्साहजातो खारिकाजं ओतारेत्वा, चंकमधेमज्जे
मुग्गवण्णमिलापट्टे सुवण्णपटिमा विय निसिन्नो दिवसभागं वीतिनामेत्वा, सायण्हसमयं पण्णसालं पविमित्वा,
विदलमञ्चकपग्गे कट्ठत्थरिकाय निपन्नो मरीरं उतुं गाहापेत्वा, बलवपच्चूमे पट्टुज्जित्वा अत्तनो आगमनं
आवज्जेसि—

अहं घरावासं आदीनवं दिस्वा अमितभोगं अनन्तं यसं पहाय अरञ्जं पविसित्वा नेक्खम्मभवेसको हुत्वा पब्बजितो । इतोदानि पट्ठाय पमादचारं चरितुं न वट्टति । पविवेकं हि पहाय [९] विचरन्तं मिच्छावितक्क-मक्खिका खादन्ति । इदानि मया विवेकमनुब्रूहेतुं वट्टति । अहं हि घरावासं पळिबोधतो दिस्वा निक्खन्तो । अयं च मनापा पण्णसाला बेलुवपक्कवण्णा परिभण्डकता भूमि । रजतवण्णा सेतभित्तियो । कपोतपादवण्णं पण्णच्छदनं । विचित्तत्थरकवण्णो विदळमञ्चको । निवासफासुकं वसनट्ठानं । न एत्तो अनिरेकतरा विय मे गेहसम्पदा पञ्जायति । इति पण्णसालाय दोसे विचिनन्तो अट्ठ दोसे पस्सि ।

पण्णसालापरिभोगस्मिं हि अट्ठ आदीनवा—(१) महासमारम्भेन^१ दब्बसम्भारे समोधानेत्वा करण-परियेसनभावो एको आदीनवो । (२) तिणपण्णमत्तिकासु पतितामु [९] तामं पुनप्पुनं ठपेतब्बताय निबद्धजग्गन-भावो दुतियो । (३) सेनासनं नाम महल्लकस्स पापुणाति अवेलाय वुट्ठापियमानस्स चित्तेकग्गता न होतीति उट्ठापनियभावो ततियो । (४) सीतुण्हपटिघातेन कायस्स सुखुमालकरणभावो चतुत्थो । (५) गेहं पविट्ठेन यं किञ्चि पापं सक्का कातुन्ति गरहपटिच्छादनभावो पञ्चमो । (६) मय्हन्ति परिग्गहकरणभावो छट्ठो । (७) गेहस्स अत्थिभावो नाम सदुतियकवामोति सत्तमो । (८) उकामङ्कुणघरगोळिकादीनं साधारणताय बहुसाधारणभावो अट्ठमो इति ।

इमे अट्ठ आदीनवे दिस्वा महासत्तो पण्णसालं पजहि । तेनाहः—“अट्ठदोससमाकिण्णं पजहि पण्ण-सालक”न्ति । “उपागमिं रुक्खमूलं गुणे दसहुपागत”न्ति छन्नं पटिक्खिपित्वा दसहि गुणेहि उपेतं रुक्खमूलं उपग-तोस्मीति वदति । तत्रिमे दस गुणा—(१) अप्पसमारम्भता एको गुणो, (२) उपगमनमत्तकमेव हि तत्थ होतीति । अप्पजग्गनता दुतियो, (३) तं हि सम्मट्ठम्पि असम्मट्ठम्पि परिभोगफासुकं होति येव अनुट्ठापनियभावो ततियो, (४) गरहं न पटिच्छादेति तत्थ हि पापं करोन्तो लज्जतीति गरहायापटिच्छन्नभावो चतुत्थो, (५) अम्भोकामवामो विय कायं न सन्थम्भेति कायस्स असन्थम्भनभावो पञ्चमो, (६) परिग्गहकरणाभावो छट्ठो, (७) गहालय-पटिक्खेपो सत्तमो, (८) बहुसाधारणगेहे विय पटिजग्गिस्सामि नं निक्खमथानि नीहरणकाभावो अट्ठमो, (९) वसन्तस्स सप्पीतिकभावो नवमो, (१०) रुक्खमूलसेनामनस्स गतगतट्ठाने मुलभताय अनपेक्खभावो दसमोति । इमे दसगुणे दिस्वा रुक्खमूलं उपगतोस्मीति वदति ।

इमानि एनकानि कारणानि सल्लक्खेत्वा महासत्तो पुनरिवमे भिक्खाय पात्रिमि । अथस्स सम्पत्तगामे मनुस्सा महत्तेन उस्साहेन भिक्खं अदंसु । सो भत्तकिच्चं निट्ठोत्वा अस्ममं आगम्म निमीदित्वा चिन्तेसि—“नाहं आहारं न लभामीति पब्बजितो, मिनिद्धाहारो नामेम मानमदपुरिममदे वट्ठेति, आहारमूलकस्स च दुक्खस्स अन्तो नत्थि । [१०] यच्चनाहं वापितरोपितधञ्जनिद्वनं आहारं पजहिन्वा पवत्तफलभोजनो भवेय्यन्ति ।” सो ततो पट्ठाय तथा कत्वा घटन्तो वायमन्तो सत्ताहम्भन्तरेयेव अट्ठ समापत्तियो पञ्च च अभिञ्जा निब्वत्तेसि । तेन वुत्तः—

“वापितं रोपितं धञ्जं पजहिं निरवमेसतो ।

अनेकगुणसम्पन्नं पवत्तफलमार्दियं ॥

तत्थप्पधानं पर्दाहि निसज्जट्ठानचङ्कुमे ।

अब्भन्नरम्हि सत्ताहे अभिञ्जाबलपापुणि”न्ति ॥

दीपङ्कुरभगवतो पादमूले बुद्धभावाय अभिनीहारे

एवं अभिञ्जाबलं पत्त्वा मुमेधतापसे समापत्तिसुखेन वीतिनामन्ते दीपङ्कुरो नाम सत्था लोके उदपादी । तस्स पटिसन्धिजातिबोधिधम्मचक्कप्पवन्ननेसु सकलापि दससहस्सी लोकधातु सङ्कम्पि [10] सम्पकम्पि सम्पवेधि महाविग्गं विग्गि । द्वत्तिसपुब्बनिमित्तानि पातुरहंसु । मुमेधतापसो समापत्तिसुखेन वीतिनामन्तो नेव तं सद्दमस्सोसि न तानि निमित्तानि अद्दस । तेन वुत्तः—

“वं मे सिद्धिपत्तस्स वसीभूतस्स सासने ।
 दीपङ्करो नाम जिनो उपज्जि लोकनायको ॥
 उप्पज्जन्ते च जायन्ते बुज्जन्ते धम्मदेसने, ।
 चतुरो तिमित्ते नादसि^१ ज्ञानरतिसमप्पिनो”ति ॥

तस्मिं काले दीपङ्करदसबलो चतूहि खीणासवसतसहस्सेहि परिवृतो अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो रम्मकं नाम नगरं पत्वा सुदस्सनमहाविहारे पटिवसति । रम्मनगरवासिनो दीपङ्करो किर समणस्सरो परमाभिसम्बोधिं पत्वा पवत्तवरधम्मचक्को अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो रम्मनगरं पत्वा सुदस्सनमहाविहारे पटिवसतीति सुत्वा सप्पिनवनीतादीनि चैव भेसज्जानि वत्थच्छादनानि च गाहापेत्वा गन्धमालादिहत्था येन बुद्धो येन धम्मो येन संघो तन्निन्ना तप्पोणा तप्पभारा हुत्वा सत्थारं उपसंकमिन्वा वन्दित्वा गन्धादीहि पूजेवा एकमन्तं निसिन्ना धम्मदेसनं सुत्वा स्वातनाय निमन्तेत्वा उट्ठायासना पक्कमिमु । ते पुनरिदमे महादानं सज्जेत्वा नगरं अलंकरित्वा दसबलस्स आगमनमगं अलं करोन्ता उदकभिन्नोत्थानेसु पंसु पक्खिपित्वा समं भूमितलं कत्वा रजनपटवण्णं वालुकं आकिरन्ति, लाजानि चैव पुष्पानि च विकिरन्ति, नानाविरागेहि वत्थेहि धजपताके उस्सापेन्ति, कदलियो पुण्णघटपत्तियो च पटित्ठापेन्ति । तस्मिं काले सुमेधतापसो अत्तनो अस्समपदा उगगन्त्वा तेसं मनुस्सेनां उपरि [११] भागेन आकासेन गच्छन्तो ते हट्ठतुट्ठे मनुस्से दिस्वा किन्नुखो कारणन्ति आकामतो ओरुह्य एकमन्तं ठितो मनुस्से पुच्छि, ‘हम्भो ! कस्स तुम्हे इमं मगं अलं करोथा ति ?’ तेन वुत्तः—

“पच्चन्तदेसविमये निमन्तेत्वा तथागतं ।
 तस्स आगमनं मगं मोधेन्ति तुट्ठमानसा ॥
 अहं तेन समयेन निक्खमित्वा मकस्समा ।
 धुनन्तो वाकचीरानि गच्छामि अम्बरे तदा ॥
 वेदजातं जनं दिस्वा तुट्ठहट्ठ पमोदिनं ।
 ओरोहित्वान गगना मनुस्से पुच्छि तावदे ॥ [११]
 तुट्ठहट्ठो पमोदिनो वेदजातो महाजनो ।
 कस्स सोधीयती मग्गो अज्जमं वट्ठमायन” ॥ न्ति ।

मनुस्सा आहु, “भन्ते सुमेध ! न त्वं जानामि ? दीपङ्करदसबलो सम्मामम्बोधिं पत्वा पवत्तवरधम्मचक्को चारिकं चरमानो अम्हाक नगरं पत्वा सुदस्सनमहाविहारे पटिवसति । मय तं भगवन्तं निमन्त्यिम्ह । तस्मेतं बुद्धस्स भगवतो आगमनमगं अलं करोमाति ।”

सुमेधतापसो चिन्तेसि, “बुद्धोति खो घोसमत्तम्पि लोके दुल्लभ, पगेव बुद्धुप्पादो । मयापि इमेहि मनुस्सेहि सद्धिं दसबलस्स मगं अलं करितुं वट्ठतीति ।” सो ते मनुस्से आहु, “सचे भो ! तुम्हे एत मगं बुद्धस्स अलं करोथ मय्हिम्प एकं ओकासं देथ अहम्पि तुम्हेहि सद्धिं मगं अलं करिम्सामीति ।”

ते ‘साधूति’ सम्पटिच्छित्त्वा सुमेधतापसो इद्धिमाणि जानन्ता उदकभिन्नोकासं सल्लक्खित्वा ‘त्व इमं ठानं अलं करोहीति’ अदसु । सुमेधो बुद्धारम्मणं पीति गहेत्वा चिन्तेसि, “अह इमं ओकासं इद्धिया अलं करितुं पहीमि । एवं अलंकतो पन मं न परितोसेस्सति ।” अज्ज मया कायवेय्यावच्चं कातुं वट्ठतीति पंसु आहरित्वा तस्मिं पदेसे पक्खिपि ।

तस्स तस्मिं पदेसे अनलंकते यव दीपङ्करो दसबलो महान्भावानं छल्लभिज्जानं खीणामवानं चतूहि सतसहस्सेहि परिवृतो, देवतासु दिब्बमालागन्धादीहि पूजयन्तीसु, दिब्बसंगीतेसु पवत्तन्तेसु, मनुस्सेसु मानुसकगन्धहि चैव मालादीहि च पूजयन्तेसु, अनन्ताय बुद्धलील्लहाय मनोसिलानले विजम्हमानो सीहो विय तं अलंकतपटियत्तमगं पटिपज्जि ।

सुमेधतापसो अक्खीनि उम्मीलेत्वा अलंकृतमग्गेन आगच्छन्तस्स दसबलस्स वृत्तिसमहापुरिस-
लक्खणपतिमण्डितं, अमीतिया अनुब्यञ्जनेहि [१२] अनुब्यञ्जितं व्यामप्पभाय सम्परिवारितं, मणि-
वण्णगगनतले नानप्पकारा विज्जुल्लता विय आवेळावेळभूता चेव युगलयुगलभूता च छब्बण्णाघनबुद्धरस्मियो
विस्सज्जेन्तं रूपगप्पत्तं अत्तभावं ओलोकेत्वा, अज्ज मया दसबलस्स जीवितपरिच्चागं कातुं वट्ठतीति मा भगवा
कलले अक्कमि, मणिफलकमेतुं पन अक्कमन्तो विय सद्धिं चतुहि खीणासवसतसहस्मेहि मम पिट्ठिं मद्दमानो
गच्छन्तु तं मे भविस्सति दीघरत्तं हिताय सुखायाति केसे मोचेत्वा अजिनजटावाकची [१२] रानि कालवण्णे
कलले पत्थरित्वा मणिफलकसेतु विय कललपिट्ठे निपज्जि । तेन वुत्तं:—

“ते मे पुट्ठा व्याकरिमु बुद्धो लोके अनुत्तरो ।
दीपं करो नाम जिनो उप्पज्जि लोकनायको ॥
तस्स मोधीयति मग्गो अज्जमं वटुमायनं ।
बुद्धोति मम सुत्वान पीति उप्पज्जि तावदे ॥
बुद्धो बुद्धोति कथयन्तो सोमनस्सं पवेदयि ।
तत्थ ठन्वा विचिन्तेसि तुट्ठो संविग्गमानसो ॥
इध बीजानि रोपिस्मं खणो वे मा उपच्चगा ।
यदि बुद्धस्म सोधेथ एकोकामं ददाथ मे ॥
अहमि मोधयिस्सामि अज्जमं वटुमायनं ।
अदंमु ते ममोकांमं मोधेतुं अज्जमं तदा ॥
बुद्धो बुद्धोति चिन्तेन्तो मग्ग सोधेमहं तदा ।
अनिट्ठिते ममोकांमं दीपं करो महामुनि ॥
चत्ताग्गिमनसहस्मेहि छल्लभिज्जेहि तादिहि ।
खीणासवेहि विमलेहि पटिपज्जिअ ज्जसं जिनो ॥
पच्चुग्गमना वत्तन्ति वज्जन्ति भेरियो बहू ।
आमोदिता नग्गरु साधुकारं पवन्तयुं ॥
देवा मनुस्से पस्सन्ति मनुस्सापि च देवता ।
उभोपि ते पज्जलिका अनुयन्ति तथागतं ॥
देवा दिव्वंहि तुगियेहि मनुस्सा मानुसकेहि च ।
उभोपि ते वज्जयन्ता अनुयन्ति तथागतं ॥
दिव्वं मन्दारवं पुप्फं पदुमं पारिच्छत्तकं ।
दिसोदिसं ओकिरन्ति आकासनभगता मरू ॥
चम्पकं सल्लं नीपं नागपुन्नागकेतकं ।
दिसोदिस उक्खिपन्ति भूमितलगता नगा ॥
केसे मुञ्चित्वाहं तत्थ वाकचीरं च चम्मकं ।
कलले पत्थरित्वान अवकुज्जो निपज्जहं ॥ [१३]
अक्कमित्वान मं बुद्धो सहहिस्मेहि गच्छतु ।
मा मा कलले अक्कमित्थो हिताय मे भविस्सती” ति ॥

मो कललपिट्ठे निपन्नकोव पुन अक्खीनि उम्मीलेत्वा दीपं करदसबलस्स बुद्धसिरिं सम्पस्समानो
एवं चिन्तेमि, “मचे अहं इच्छेय्यं सब्बकिलेमे झापेत्वा मंघनवको हत्वा गम्मनगरं पविमेय्यं [१३] अज्जातक-

वेमेन पन मे किलेमे झापेत्वा निब्बाणपत्तिया किच्चं नत्थि, यस्मिनाह दीपकरदसबलो विय परमाभिसम्बोधि पत्वा धम्मनावं आरोपेत्वा महाजनं संसारसागरा उत्तारेत्वा पच्छा परिनिब्बायेय्यं । इदं मय्हं पतिरूपं" न्ति । ततो अटठ धम्मे समोधानेत्वा बुद्धभावाय अभिनीहारं कत्वा निप्पज्जि । तेन वुत्तः—

"पुथुवियं निपन्नस्स एवं मे आमि चेतमो ।
इच्छमानो अहं अज्ज किलेमे झापये मम ।
किम्मे अज्जातवेसेन धम्मं सच्छिकतेनिध ।
सब्बज्जुतं पापुणित्वा बुद्धो हेम्मं सदेवके ॥
किम्मे एकेन तिण्णेन पुरिसेन थामदस्मिना ।
सब्बज्जुतं पापुणित्वा सन्तारेम्मं सदेवके ॥
इमिना मे अधिकारेन पुरिसेन थामदस्मिना ।
सब्बज्जुतं पापुणित्वा पारेमि जननं वहुं ॥
संभारमोतं छिन्दित्वा विद्धंसित्वा तयो भवे ।
धम्मनावं समासुहं सन्तारेम्मं सदेवके, ति ॥

यस्मा पन बुद्धत पत्थेन्तस्मः—

'मनुस्सत्तं लिगसम्पत्तिं हेतुं सत्थारदस्सन ।
पव्वज्जा गुणसम्पत्तिं अधिकारो च छन्दना ॥
अट्ठधम्मसमोधाना अभिनीहारो समिज्झती" ति ।

(१) मनुस्सत्तभावास्मि येव हि उत्वा बुद्धतं पत्थेन्तस्म पत्थना समिज्झति । नागस्स वा मुपण्णस्स वा देवताय वा पत्थना नो समिज्झति । (२) मनुस्मत्तभावेपि पुरिस्सालिगं ठितस्सेव पत्थना समिज्झति । इत्थिया वा पण्डकनपु मकउभतोव्यज्जनकान वा नो समिज्झति । (३) पुरिस्सम्पत्तिं तस्मि अत्तभावापि अरहत्तप्पत्तिया हेतुसम्पन्नस्मेव पत्थना समिज्झति, नो इतरस्म । (४) हेतुसम्पन्नपि सचं जीवमानकबुद्धस्मेव सन्निकं पत्थेन्तस्म पत्थना समिज्झति । परिनिब्बुते बुद्धे चेतियसन्निकं वा बोधिमूले वा पत्थेन्तस्म न समिज्झति । (५) बुद्धान सन्निकं पत्थेन्तस्मापि पव्वज्जालिगं ठितस्मेव समिज्झति नो [१४] गिहीलिगे ठितस्स । (६) पव्वज्जितस्सापि पञ्चभिज्जस्म अट्ठसभापत्तिलाभिनो येव समिज्झति, न इमाय गुणसम्पत्तिया विरहितस्स । (७) गुणसम्पन्नेनापि येन अत्तनो जीवितं बुद्धानं परिचरुत्तं होति तस्म इमिना अधिकारेन अधिकारसम्पन्नस्मेव समिज्झति, न इतरस्स । (८) अधिकारसम्पन्नस्सापि यस्म बुद्धकारकधम्मानं अत्थाय महत्तो छन्दो च महत्तो उस्साहो च वायामो च परिग्रेट्ठि च तस्मेव समिज्झति न इतरस्स ।

तत्रिदं छन्दमहन्तयाय आपम्मं । सचे हि एवमस्म "यो सकलचक्कवाळगब्भं एकोदकीभूतं अत्तनो बाहुबलेन पतरित्वा पारं गन्तुं [१५] समत्थो सो बुद्धत्तं पापुणाति । यो वा पन सकलचक्कवाळगब्भं वलगुम्बसञ्छन्नं वियुहित्वा महित्वा पदसा गच्छन्तो पारं गन्तुं समत्थो सो बुद्धत्तं पापुणाति । यो वा पन सकलचक्कवाळगब्भं सत्तियो आकोटेत्वा निरन्तरं सत्तियलसमाकिण्णं पदसा अक्कममानो पारं गन्तुं समत्थो सो बुद्धत्तं पापुणाति । यो वा पन सकलचक्कवाळगब्भं वीतच्चिकंगारभरितं पादेहि महमानो पारं गन्तुं समत्थो सो बुद्धत्तं पापुणाती" ति । यो एतेसु एकस्मि अत्तनो दुक्करं न मज्जति अहं एतस्मि तरित्वा वा गत्वा वा पारं गहेस्सामीति एव महन्तेन छन्देन च उस्साहेन च वायामेन च परिग्रेट्ठिया च समन्नागतो होति तस्स पत्थना समिज्झति, न इतरस्स ।

सुमेधतापसो पन इमे अट्ठधम्मे समोधानेत्वा बुद्धभावाय अभिनीहारं कत्वा निप्पज्जि ।

दिपङ्करोपि भगवा आगत्वा सुमेधतापसस्स सीसभागे उत्वा मणिसीहपञ्जरं उग्घान्तेतो विय

पञ्चवण्णप्पसादसम्पन्नानि अक्खीनि उम्मिलेत्वा कललपिट्ठे निपन्नं सुमेधतापसं दिस्वा अयं तापसो बुद्धत्ताय अभिनीहारं क्त्वा निपन्नो इज्झिस्सति नुखो इमस्स पत्थना उदाहु नोति अनागतं सञ्जाणं पंसेत्वा उपधारेन्तो इतो कप्पसतसहस्साधिकानि चत्तारि असंखेय्यानि अतिक्कमित्वा गोतमो नाम बुद्धो भविस्सतीति अत्वा ठितकोव परिसमज्झे व्याकसि, “पस्सथ नो तुम्हे इमं उग्गतपं तापरां कललपिट्ठे निपन्न” न्ति ?

एवं भन्ते ।

अयं बुद्धत्ताय अभिनीहारं क्त्वा निपन्नो । समिज्झिस्सति इमस्स पत्थना । इतो कप्पसतसहस्साधिकानं चतुन्नं असंखेय्यानं मत्थके गोतमो नाम बुद्धो भविस्सति । तस्मिं पनस्स अत्तभावे कपिलवत्थु नाम नगरं निवासो भविस्सति । माया नाम देवी माता । सुद्धोदनो नाम राजा पिता । अग्गसावको उपतिस्सो नाम धेरो । दुतियसावको कोलितो नाम । बुद्धपट्ठाको आनन्दो नाम । अग्गसाविका खेमा नाम धेरी । दुतियसाविका [१५] उप्पलवण्णा नाम धेरी भविस्सति । परिपक्कञ्जाणो महाभिनिक्खमणं क्त्वा महापधानं पदहित्वा निशोधमूले पायासं पटिग्गाहेत्वा नेरञ्जराय तीरे परिभुञ्जित्वा बोधिमण्डं आरुह्य अस्सत्थरुक्खमूले अभिसम्बुज्झिस्सतीति । तेन वुत्तः—

“दीपङ्करो लोकविदू आहुतीनं पटिग्गहो ।
उस्सीसके मं ठत्वान इदं वचनमब्रवी^१ ॥
पस्सथ इमं तापसं जटिलं उग्गतापनं ।
अपरिमेय्ये इतो कप्पे बुद्धो लोके भविस्सति ॥ [१५]
अहु कपिलह्वया रम्मा निक्खमित्वा तथागतो ।
पधानं पदहित्वान् क्त्वा दुक्करकारियं ॥
अजपालरुक्खमूले निसीदित्वा तथागतो ।
तत्थ पायासमग्गह्य नेरञ्जरमुपेहिहि ॥
नेरञ्जराय तीरमिह^२ पायासं आदाय सो जिनो ।
पटियत्तवरमग्गेन बोधिमूलं हि एहिहि ॥
पदक्खिणं क्त्वा बोधिमण्डं अनुत्तरो ।
अस्सत्थरुक्खमूलमिह बुज्झिस्सति महायसो ॥
इमस्स जनिका माता माया नाम भविस्सति ।
पिता सुद्धोदनो नाम अयं हेस्सति गोतमो ॥
अनासवा वीतरागा सन्तचित्ता समाहिता ।
कोलितो उपतिस्सो च अग्गा हेस्सन्ति सावका ॥
आनन्दो नामुपट्ठाको उपट्ठहिस्सति तं जिनं ।
खेमा उप्पलवण्णा च अग्गा हेस्सन्ति साविका ॥
अनासवा वीतरागा सन्तचित्ता समाहिता ।
बोधी तस्स भगवतो अस्सत्थोति पवुच्चती” ॥ ति ।

बुद्धप्पावस्स पुब्बनिमित्तानि

सुमेधतापसो मय्हं किर पत्थना समिज्झिस्सतीति सोमनस्सप्पत्तो अहोसि । महाजनो दीपंकरदसबलस्स वचनं सुत्वा सुमेधतापसो किर बुद्धबीजं बुद्धंकुरो चाति हट्ठतुट्ठो अहोसि । एवं नेसं अहोसि, यथा नाम पुरिसो नदि तरन्तो उज्जुकेन तित्थेन उत्तरितुं असक्कोन्तो हेट्ठा तित्थेन

उत्तरति, एवमेवं मयंपि दीपंकरदसबलस्स सासनं मग्गफ़लं अलभमाना अनागतं यदा त्वं बुद्धो भविस्ससि तदा तव सम्मुखा मग्गफ़लं सच्छिकातुं समत्था भवेय्यामा ति पत्थनं ठपयिमु । दीपंकरदसबलोपि बोधिसत्तं पसंसित्वा अट्ठहि पुप्फ़मुट्ठीहि पूजेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि । [१६]

तेपि चतुसत्तसहस्रसंखा खीणासवा बोधिसत्तं गन्धेहि च मालाहि च पूजेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामिमु देवमनुस्सा पन तथेव पूजेत्वा वन्दित्वा पक्कन्ता ।

बोधिसत्तो सब्बेसं पटिक्कन्तकाले सयना वुट्ठाय पारमियो विचिनिस्सामीति पुप्फ़रासिमत्थके पल्लकं आभुजित्वा निसीदि । एवं निसिन्ने बोधिसत्ते सकलदससहस्रचक्कवाळे देवता सन्निपतित्वा साधुकारं दत्वा, ^१ “अय्य सुमेधतापस ! पोरणकबोधिसत्तानं पल्लकं आभुजित्वा पारमियो विचिनिस्सामाति निसिन्नकाले यानि पुब्बनिमित्तानि नाम पञ्चायन्ति तानि सब्बानिपि अज्ज पातुभूतानि । निस्संसयेन त्वं बुद्धो [१६] भविस्ससि । मयमेतं जानाम । यस्सेतानि निमित्तानि पञ्चायन्ति एकन्तेन सो बुद्धो होति । त्वं अत्तनो विरियं दळ्हं कत्वा पग्गणा” ति बोधिसत्तं नानप्पकाराहि ^२ थुतीहि अभित्थविमु । तेन वुत्तं :—

“इदं सुत्वान वचनं असमस्स महेसिनो ।

आमोदिता नरमरू बुद्धबीजंकुरो अयं ॥

उक्कुट्टिमहा वत्तन्ति अप्पोटेन्ति हसन्ति च ।

कतञ्जली नमस्सन्ति दससहससी सदेवका ॥

यदिमस्स लोकनाथस्स विरज्झिस्साम सासनं ।

अनागतमिह अद्धाने हेस्साम सम्मुखा इमं ॥

यथा मनुस्सा नदि तरन्ता पटितित्थं विरज्झिय ।

हेट्ठा तित्थे गहेत्वान उत्तरन्ति महानदि ॥

एवमेव ^३ मयं सब्बे यदि मुञ्चेमिमं जिनं ।

अनागतमिह अद्धाने हेस्साम सम्मुखा इमं ॥

दीपंकरो लोकविदू आहुतीनं पटिग्गहो ।

मम कम्मं पकित्तेत्वा दक्खिणं पदमुद्धरि ॥

ये तत्थामुं जिनपुत्ता सब्बे पदक्खिणमकंसु मं ।

नरा नागा च गन्धब्बा अभिवादेत्वान पक्कमुं ॥

दस्सनं मे अतिक्कन्ते ससंघे लोकनायके ।

तुट्ठहट्ठेन चित्तेन आसना वुट्ठहि तदा ॥

मुखेन सुखितो होमि पामोज्जेन पमोदितो ।

पीतिया च अभिस्सन्नो पल्लकं आभुजि तदा ॥

पल्लकेन निसीदित्वा एवं चित्तेसहं तदा ।

वसीभूतो अहं ज्ञाने अभिञ्जापारमि ^४ गतो ॥

साहस्सिकमिह लोकमिह इसयो नत्थि मे समा ।

असमो इद्धिधम्मेषु अलभि ईदिसं सुखं ॥ [१७]

पल्लकाभुजने मय्हं दससहस्साधिवासिनो ।

महानादं पवत्तेसुं धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥

यं पुब्बे बोधिसत्तानं पलंकवरमाभुजे ।

निमित्तानि पदिस्सन्ति तानि अज्ज पदिस्सरे ॥

१. रो-कत्वा । २. रो-नानप्पकारेति । ३. रो-एवमेवं । ४. स्या-अभिञ्जासु ।

सीतं व्यपगतं होति उण्हं च उपसम्मति ।
 तानि अज्ज पदिस्सन्ति धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥
 दससहस्सी लोकधातू निस्सदा होन्ति निराकुला ।
 तानि अज्ज पदिस्सन्ति धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥
 महावाता न वायन्ति न सन्दन्ति सवन्तियो ।
 तानि अज्ज पदिस्सन्ति धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥ [17]
 थलजोदकजा पुप्फा सब्बे पुप्फन्ति तावदे ।
 ते पज्ज पुप्फिता सब्बे धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥
 लता वा यदि वा रुक्खा फलभारा होन्ति तावदे ।
 ते पज्ज फलिता सब्बे धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥
 आकासट्ठा च भुम्मट्ठा रतना जोतन्ति तावदे ।
 तेपज्ज रतना जोतन्ति धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥
 मानुसका च दिब्बा च तुरिया वज्जन्ति तावदे ।
 तपज्जुभो अभिरवन्ति धुवं बुद्धो भविस्समि ॥
 विचित्तपुप्फा गगना अभिवस्सन्ति तावदे ।
 तेपि अज्ज पवस्सन्ति धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥
 महामुद्धो आभुजति दममहस्सी पक्कपति ।
 ते पज्जुभो अभिरवन्ति धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥
 निर्येपि दससहस्सी अग्गी निब्बन्ति तावदे ।
 तेपज्ज निब्बुता अग्गी धुवं बुद्धो भविस्समि ॥
 विमल्लो होति सुरियो सब्बे दिस्सन्ति तारका ।
 तेपि अज्ज पदिस्सन्ति धुवं बुद्धो भविस्समि ॥
 अनोवट्ठेन उदकेन महिया उव्विज्जि तावदे ।
 तम्पज्जुव्विज्जते महिया धुवं बुद्धो भविस्समि ॥
 तारागणा विरोचन्ति नक्खत्ता गगनमण्डले ।
 विसाखा चन्दिमा युत्ता धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥
 विलासया दरीमया निक्खमन्ति सकामया ।
 तेपज्ज आसया छुद्धा धुवं बुद्धो भविस्समि ॥ [१८]
 न होति अरति सत्तानं सन्तुट्ठा होन्ति तावदे ।
 ते पज्ज सब्बे सन्तुट्ठा धुवं बुद्धो भविस्समि ॥
 रोगा तदूपमम्मन्ति जिघच्छा च विनस्सति ।
 तानि अज्ज पदिस्सन्ति धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥
 गगो तदा तनु होति दोसो मोहोपि नम्मसति ।
 तेपज्ज विगता सब्बे धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥
 भयं तदान भवति अज्जपेतं पदिस्सति ।
 तेन लिगेन जानाम धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥
 रजोनुद्धंसति उद्धं अज्जपेतं पदिस्सति ।
 तेन लिगेन जानाम धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥

अनिट्टगन्धो पक्कमनि दिब्बगन्धो पवायति ।
 सोपज्ज वायति गन्धो ध्रुवं बुद्धो भविस्ससि ॥ [18]
 सब्बे देवा पदिस्सन्ति ठपयित्वा अरूपिनो ।
 तेपज्ज सब्बे दिस्सन्ति ध्रुवं बुद्धो भविस्ससि ॥
 यावता निरया नाम सब्बे दिस्सन्ति तावदे ।
 तेपज्ज सब्बे दिस्सन्ति ध्रुवं बुद्धो भविस्ससि ॥
 कुड्डा कपाटा सेला च न होन्तावरणं तदा ।
 आकासभूता तेपज्ज ध्रुवं बुद्धो भविस्ससि ॥
 चुत्ती च उप्पत्ति च खणे तस्मि न विज्जति ।
 तानि अज्ज पदिस्सन्ति ध्रुवं बुद्धो भविस्ससि ॥
 दल्हं पग्गण्ह विरियं मा निवत्ति अभिक्कम ।
 मयं पेतं विजानाम ध्रुवं बुद्धो भविस्ससि” ति ॥

महासत्तस्स अधिट्ठानानि

बोधिसत्तो दीपंकरदमबलस्स च दससहस्सचक्रवाऽऽदेवतानं च वचनं सुत्वा भीयो सोमत्ताय सञ्जा-
 तुस्माहो हुत्वा चिन्तेमि, “बुद्धा नाम अमोघवचना । नत्थि बुद्धानं कथाय अञ्जथत्तं । यथाहि आकासे खित्तले-
 इडुस्स पतनं, जानस्स मरणं, अरुणे उगगते सुरियस्समुट्ठानं, आसया निक्खन्तस्स सीहस्स सीहनादनदनं, गरुडभाय
 इत्थिया भारमोचनं च ध्रुवं अवस्सभावी, एवमेव बुद्धानं वचनं नाम ध्रुवं अमोघं । अट्ठा, अह बुद्धो भविस्सामीति ।
 तेन वृत्तः—

“बुद्धस्स वचनं सुत्वा दससहस्सीन चूभयं ।
 तुट्ठहट्ठो पमोदिनो एवं चिन्तेसहं तदा ॥
 अट्ठेज्झवचना बुद्धा अमोघवचना जिना ।
 वितथं नत्थि बुद्धानं ध्रुवं बुद्धो भवामहं ॥ [१६]
 यथा खित्तं नभे लेड्डु ध्रुवं पतति भूमियं ।
 तथेव बुद्धमेट्ठानं वचनं ध्रुवस्ससत्तं ॥
 यथापि सब्बसन्तानं मरणं ध्रुवस्ससत्तं ।
 तथेव बुद्धमेट्ठानं वचनं ध्रुवस्ससत्तं ॥
 यथा रत्तिक्खये पत्ते सुरियस्समुग्गमनं ध्रुवं ।
 तथेव बुद्धमेट्ठानं वचनं ध्रुवस्ससत्तं ॥
 यथा निक्खन्तसयनस्स सीहस्स नदनं ध्रुवं ।
 तथेव बुद्धमेट्ठानं वचनं ध्रुवस्ससत्तं ॥
 यथा आपन्नसत्तानं भारमोरोपनं ध्रुवं ।
 तथेव बुद्धमेट्ठानं वचनं ध्रुवस्ससत्तं” ॥ न्ति

(१. दानपारमी)

सो ध्रुवाहं बुद्धो भविस्सामीति एवं कतसन्निट्ठानो बुद्धकारके धम्म उपधारेतुं कहन्नुखो बुद्धकारकधम्मा [19]
 किं उद्धं उदाहु अधो दिसासु विदिसासूति अनुक्कमेन सकलं धम्मधातुं विचिनन्तो पोरारणकबोधिसत्तेहि आसे-
 वितनिसेवितं पठमं दानपारमि दिस्वा एवं अत्तानं ओवदि “सुमेध पण्डित ! त्वं इतो पट्ठाय पठमं दानपारमि

पूरेय्यासि । यथा हि निक्कुज्जितो उदकुम्भो निस्सेसं कत्वा उदकं वमतियेव न पच्चाहरति एवमेवं धनं वा यस्य वा पुत्तदारं वा अंगपच्चंगं वा अनोलोकेत्वा सम्पत्तयाचकानं सब्बं इच्छतिच्छितं निस्सेसं कत्वा ददमानो बोधिरुक्खमूले निसीदित्वा बुद्धो भविस्ससी” ति पठमं दानपारमिं दळ्हं कत्वा अधिट्ठासि । तेन वुत्तः—

“हन्द बुद्धकरे धम्मे वि चिनामि इतोचितो ।
उद्धं अधो दसदिसा यावता धम्मघातुया ॥
विचिनन्तो तदा दक्खि पठमं दानपारमिं ।
पुब्बकेहि महेसीहि अनुचिण्णं महापथं ॥
इमं त्वं पठमं ताव दळ्हं कत्वा समादिय ।
दानपारमितं गच्छ यदि बोधिं पनुमिच्छसि ॥
यथापि कुम्भो सम्पुण्णो यस्स कस्सचि अधो कतो ।
वमते उदकं निस्सेसं न तत्थ परिरक्खति ॥
तथेव याचके दिस्वा हीनमुक्कट्ठमज्झमे ।
ददाहि दानं निस्सेसं कुम्हो विय अधो कतो” ति ॥

(२. सीलपारमी)

अथस्स न एत्तकेहेव बुद्धकारकधम्मेहि भवितव्वन्ति उत्तरिम्पि उपधारयतो दुतियं सीलपारमिं दिस्वा एतदहोसि, “मुमेधपण्डित ! त्वं इतोपट्ठाय सीलपारमिम्पि पूरेय्यासि । यथाहि [२०] चमरीमिगो नाम जीवितम्पि अनोलोकेत्वा अननो वालमेव रक्खति, एवं त्वम्पि इतोपट्ठाय जीवितम्पि अनोलोकेत्वा सीलमेव रक्खन्तो बुद्धो भविस्ससी” ति दुतियं सीलपारमिं दळ्हं कत्वा अधिट्ठासि । तेन वुत्तः—

“न हेते एत्तका येव बुद्धधम्मा भविस्सरे ।
अञ्जेपि विचिनिस्सामि ये धम्मा बोधिपाचना ॥
विचिनन्तो तदा दक्खि दुतियं सीलपारमिं ।
पुब्बकेहि महेसीहि आसेवितनिसेवितं ॥
इमं त्वं दुतियं ताव दळ्हं कत्वा समादिय ।
सीलपारमितं गच्छ यदि बोधिं पनुमिच्छसि ॥
यथापि चमरी वालं किस्मिचि पतिलगितं ।
उपेति मरणं तत्थ न विकोपेति वालधि ॥ [20]
तथेव चतुमु भूमीसु सीलानि परिपूरय १ ।
परिरक्ख सब्बदा सीलं चमरी विय वालधि” ॥ न्ति ।

(३. नेक्खम्मपारमी)

अथस्स न एत्तकेहेव बुद्धकारकधम्मेहि भवितव्वन्ति उत्तरिम्पि उपधारयतो ततियं नेक्खम्मपारमिं दिस्वा एतदहोसि “मुमेधपण्डित ! त्वं इतो पट्ठाय नेक्खम्मपारमिम्पि पूरेय्यासि । यथाहि चिरम्पि बन्धनागारे वसमानो पुरिसो न तत्थ सिनेहं करोति अथखो उक्कण्ठति येव अवसितुकामो होति, एवमेव त्वम्पि सब्बभवे बन्धनागारसदिसं कत्वा सब्बभवेहि उक्कण्ठितो मुञ्चितुकामो हुत्वा नेक्खम्माभिमुखोव होहि । एवं बुद्धो भविस्ससी” ति ततियं नेक्खम्मपारमिं दळ्हं कत्वा अधिट्ठासि । तेन वुत्तः—

“न हेते एत्तका येव बुद्धधम्मा भविस्सरे ,
अञ्जेपि विचिनिस्सामि ये धम्मा बोधिपाचना ।

विचिनन्तो तदा दक्खि तनियं नेक्खम्मपारगमि ।
 पुब्बकेहि महेसीहि आसेवितनिमेवितं ॥
 इमं त्वं तनियं ताव दळ्हं कत्वा समादिय ।
 नेक्खम्मे पारगमि गच्छ यदि बोधिं पत्तुमिच्छसि ॥
 यथा अन्दुघरे पुग्गिमो चिग्गुत्थो दुखहितो ।
 न तत्थ रागं अभिज्जेनेति मुत्ति येव गवेसति ॥
 तथेव त्वं सब्बभवे पम्म अन्दुघरे विय ।
 नेक्खम्माभिमुखो होहि भवनो परिमुत्तिया ॥” ति । [२१]

(४. पञ्जापारमी)

अथस्म न एतकेहेव बुद्धकारकधम्मेहि भवितव्वन्ति उत्तरिम्पि उपधारयतो चतुत्थि पञ्जापारगमि दिस्वा एतदहोमि “मुमेधपण्डित ! त्वं इतो पट्ठाय पञ्जापारमिम्पि पूरेय्यासि हीनमज्झिमुक्कट्ठेमु कञ्चि अवज्जेत्वा सव्वेपि पण्डिते उपसंकमित्वा पञ्चं पुच्छेय्यामि । यथाहि पिण्डचारिको भिक्खु हीनादिभेदेमु कुलेमु कञ्चि अवज्जेत्वा पटिपाटिया पिण्डाय चरन्तो खिण्णं यापनं लभति, एवं त्वम्पि सब्बपण्डिते उपसंकमित्वा पञ्चं पुच्छन्तो बुद्धो भविस्समी” ति चतुत्थं पञ्जापारगमि दळ्हं कत्वा अधिट्ठासि । तेन वुत्तः—

“न हेने एतकायेव बुद्धधम्मा भविस्सरे ।
 अञ्जेपि विचिनिस्सामी ये धम्मा बोधिपाचना ॥
 विचिनन्तो तदा दक्खि चतुत्थं पञ्जाय पारगमि ।
 पुब्बकेहि महेसीभि आसेवितनिमेवितं ॥
 इमं त्वं चतुत्थं ताव दळ्हं कत्वा समादिय ।
 पञ्जाय पारगमि गच्छ यदि बोधिं पत्तुमिच्छसि ॥ [21]
 यथापि भिक्खु भिक्खन्तो हीनमुक्कट्ठमज्झमे ।
 कुलानि न विवज्जेन्तो एवं लभति यापनं ॥
 तथेव त्वं सब्बकाले परिपुच्छन्तो बुद्धं जनं ।
 पञ्जाय पारगमि गत्वा सम्बोधिं पापुणिस्समी ॥” ति ।

(५. विरियपारमी)

अथस्म न एतकेहेव बुद्धकारकधम्मेहि भवितव्वन्ति उत्तरिम्पि उपधारयतो पञ्चमं विरियपारगमि दिस्वा एतदहोमि “मुमेधपण्डित ! त्वं इतो पट्ठाय विरियपारमिम्पि पूरेय्यासि । यथा हि सीहो मिगराजा सब्बइरियापथेमु दळ्हविरियो होति एवं त्वम्पि सब्बभवेसु सब्बइरियापथेमु दळ्हविरियो अनोलीनविरियो समानो बुद्धो भविस्समी” ति पञ्चमं विरियपारगमि दळ्हं कत्वा अधिट्ठासि । तेन वुत्तः—

“न हेने एतकायेव बुद्धधम्मा भविस्सरे ।
 अञ्जेपि विचिनिस्सामी ये धम्मा बोधिपाचना ॥
 विचिनन्तो तदा दक्खि पञ्चमं विरियपारगमि ।
 पुब्बकेहि महेसीहि आसेवितनिमेवितं ॥
 इमं त्वं पञ्चमं ताव दळ्हं कत्वा समादिय ।
 विरियपारमितं गच्छ यदि बोधिं पत्तुमिच्छसि ॥
 यथापि सीहो मिगराजा निसज्जट्ठानचंकमे ।
 अलीनविरियो होति पग्गहीतमनो सदा ॥ [२२]

तथेव त्वम्पि सब्बभवे पग्गण्ह विरियं दळ्हं ।
विरियपारमितं गन्त्वा सम्बोधिं पापुणिस्ससी ॥” ति ।

(६. खन्तिपारमी)

अथस्स न एतकेहेव बुद्धकारकधम्महेहि भवितव्वन्ति उत्तरिम्पि उपधारयतो छट्ठं खन्तिपारमिं दिस्वा एतदहोसि “सुमेधपण्डित ! त्वं इतो पट्ठाय खन्तिपारमिम्पि पूरेय्यासि सम्माननेपि अवमाननेपि खमोव भवेय्यासि । यथाहि पठवियं नाम सुचिम्पि पक्खिपन्ति अमुचिम्पि, न तेन पठवी सिनेहं न पटिघं करोति खमति सहति अधिवासेनियेव एवमेव त्वम्पि सम्माननावमाननेसु खमोव सगानो बुद्धो भविस्ससी”ति छट्ठं खन्तिपारमिं दळ्हं कत्वा अधिट्ठासि । तेन वृत्तः—

“न हेते एतकायेव बुद्धधम्मा भविस्सरे ।
अञ्जेपि विचिनिस्सामि ये धम्मा बोधिपाचना ॥
विचिनन्तो तदा दक्खि छट्ठमं खन्तिपारमिं ।
पुब्बकेहि महेसीहि आसेवितनिसेवितं ॥
इमं त्वं छट्ठमं ताव दळ्हं कत्वा समादिय ।
तत्थ अट्ठेज्जमानमो सम्बोधिं पापुणिस्समि ॥ [२२]
यथापि पठवी नाम सुचिम्पि अमुचिम्पि च ।
सब्बं सहति निक्खेपं न करोति पटिघं दयं ॥
तथेव त्वम्पि सब्बेसं सम्मानावमानक्खमो ।
खन्तिपारमितं गन्त्वा सम्बोधिं पापुणिस्ससी ॥” ति ।

(७. सच्चपारमी)

अथस्स न एतकेहेव बुद्धकारकधम्महेहि भवितव्वन्ति उत्तरिम्पि उपधारयतो सत्तमं सच्चपारमिं दिस्वा एतदहोसि “सुमेधपण्डित ! त्वं इतो पट्ठाय सच्चपारमिम्पि पूरेय्यासि । असनिया मत्थकं पतमानार्यापि धनादीनं अत्थाय छन्दादीनं वसेन सम्पजानमुमावादं नाम मा अभासि । यथाहि ओसधिंताग्गा नाम सब्बउतुसु अत्तनो गमणवीथिं जहित्वा अञ्जाय वीथिया न गच्छति सकवीथियाव गच्छति, एवमेवं त्वम्पि सच्चं पहाय मुसावादं नाम अकरोन्तो येव बुद्धो भविस्ससी” ति सत्तमिं सच्चपारमिं दळ्हं कत्वा अधिट्ठासि । तेन वृत्तः—

“न हेते एतका येव बुद्धधम्मा भविस्सरे ।
अञ्जेपि विचिनिस्सामि ये धम्मा बोधिपाचना ॥
विचिनन्तो तदा दक्खि सत्तमं सच्चपारमिं ।
पुब्बकेहि महेसीहि आसेवितनिमेवितं ॥
इमं त्वं सत्तमं ताव दळ्हं कत्वा समादिय ।
तत्थ अट्ठेज्जवचनो सम्बोधिं पापुणिस्ससि ॥ [२३]
यथापि ओसधी नाम तुलाभूता सदेवके ।
समये उतुवस्से वा नानिक्कमति वीथितो ॥
तथेव त्वम्पि सच्चमेव मा वोक्कमि हि वीथितो ।
सच्चपारमितं गन्त्वा सम्बोधिं पापुणिस्ससी ॥” ति ।

(८. अधिट्ठानपारमी)

अथस्स न एतकेहेव बुद्धकारकधम्महेहि भवितव्वन्ति उत्तरिम्पि उपधारयतो अट्ठमं अधिट्ठानपारमिं दिस्वा एतदहोसि “सुमेधपण्डित ! त्वं इतो पट्ठाय अधिट्ठानपारमिम्पि पूरेय्यासि । यं अधिट्ठासि तस्मिं

अधिष्ठान निचचलो भवेय्यासि । यथा हि पव्वतो नाम सब्बामु दिमामु^१ वाने पहरन्तेपि न कम्पति न चलति अत्तनो
ठाने येव निट्ठति, एवमेवं त्वम्पि अत्तनो अधिष्ठाने निचचलो होन्तोव बुद्धो भविस्समी^२ ति अट्ठमं अधिष्ठान-
पारमिं दद्धं कत्वा अधिष्ठासि । तेन वुत्तः—

“न हेने एत्तका येव बुद्धधम्मा भविस्सरे ।
अञ्जेपि विचिनिस्सामि ये धम्मा बोधिपाचना ॥ [२३]
विचिन्तो तदा दक्खि अट्ठमं अधिष्ठानपारमिं ।
पुब्बकेहि महेभीहि आसेवितनिसेवितं ॥
इमं त्वं अट्ठमं ताव दद्धं कत्वा समादिय ।
तत्थ त्वं अचलो हुत्वा सम्बोधिं पापुणिस्ससि ॥
यथापि पव्वतो मेलो अचलो सृण्णतिट्ठितो ।
न कम्पति भुगवातेहि सकट्ठानेव निट्ठति ॥
तत्थेव त्वम्पि अधिष्ठाने सब्बदा अचलो भव ।
अधिष्ठानपारमिं गत्वा सम्बोधिं पापुणिस्ससी ॥” ति ।

(६. मेत्तापारमी)

अथस्स न एत्तकेहेव बुद्धकारकधम्मेहि भवितव्वन्ति उत्तरिम्पि उपधारयतो नवमं मेत्तापारमिं
दिस्वा एतदहोसि “मुमेषपण्डित ! त्वं इतो पट्ठाय मेत्तापारमिम्पि पूरेय्यासि, हितेसुपि अहितेसुपि एकचित्तो
भवेय्यासि, यथापि उदकं नाम पापजनस्सपि कल्याणजनस्सपि सीतभावं एकसदिमं कत्वा फरति एवमेवं त्वम्पि
सव्वसत्तेमु मेत्तचित्तनेन एकचित्तोव^२ होन्तो बुद्धो भविस्समी^३ ति नवमं मेत्तापारमिं दद्धं कत्वा अधिष्ठासि ।
तेन वुत्तः—

“न हेने एत्तका येव बुद्धधम्मा भविस्सरे ।
अञ्जेपि विचिनिस्सामि ये धम्मा बोधिपाचना ॥
विचिन्तो तदा दक्खि नवमं मेत्ताय पारमिं ।
पुब्बकेहि महेभीहि आसेवितनिसेवितं ॥
इमं त्वं नवमं ताव दद्धं कत्वा समादिय ।
मेत्ताय अममो होहि यदि बोधिं पत्तुमिच्छसि ॥ [२४]
यथापि उदकं नाम कल्याणे पापके जने ।
समं फरति सीतेन पवाहेति रजोमलं ॥
तत्थेव त्वम्पि अहितहिते समं मेत्ताय भावय ।
मेत्ताय पारमिं^३ गत्वा सम्बोधिं पापुणिस्ससी ॥” ति ।

(१०. उपेक्खापारमी)

अथस्स न एत्तकेहेव बुद्धकारकधम्मेहि भवितव्वन्ति उत्तरिम्पि उपधारयतो दसमं उपेक्खापारमिं
दिस्वा एतदहोसि—“मुमेषपण्डित ! त्वं इतो पट्ठाय उपेक्खापारमिम्पि पूरेय्यासि सुखेपि दुक्खेपि मज्झत्तोव
भवेय्यासि । यथापि पटवी नाम सुचिम्पि असुचिम्पि पक्खिप्पमाने मज्झत्ताव होति, एवमेवं त्वम्पि
सुखदुक्खेसु मज्झत्तोव होन्तो बुद्धो भविस्समी^३ ति दसमं उपेक्खापारमिं दद्धं कत्वा अधिष्ठासि ।
तेन वुत्तः—[२५]

“न हेते एत्तका येव बुद्धधम्मा भविस्सरे ।
 अञ्जेपि विचिनिस्सामि ये धम्मा बोधिपाचना ॥
 विचिनन्तो तदा दक्खि दसमं उपेक्खापारमिं ।
 पुब्बकेहि महेसीहि आसेवितनिसेवितं ॥
 इमं त्वं दसमं ताव दळ्हं कत्वा समादिय ।
 तुलाभूतो^१ दळ्हो हुत्वा सम्बोधि पापुणिस्ससि ॥
 यथापि पठवी नाम निक्खित्तं असुचिं सुचिं ।
 उपेक्खति उभोपेतं कोपानुनयवज्जिता ॥
 तथेव त्वम्पि सुखदुक्खे तुलाभूतो सदा भव ।
 उपेक्खापारमितं गत्वा सम्बोधि पापुणिस्ससी ॥” ति !

महासत्तस्स पारमिसम्मसनं

ततो चिन्तेसि—“इमस्मिं लोके बोधिसत्तेहि पूरेतब्बा बोधिपरिपाचना बुद्धकारकधम्मा एत्तकायेव । दसपारमियो ठपेत्वा अञ्जे नत्थि । इमापि दसपारमियो उद्धं आकासेपि नत्थि, हेट्ठा पठवियम्पि पुरत्थिमादिमु दिसामु पि नत्थि । मय्हं येव पन हृदयम्भन्तरे^१ पतिट्ठिता” ति । एवं नामं हृदये पतिट्ठितभावं दिस्वा सब्बापि दळ्हं कत्वा अधिट्ठाय पुनप्पुनं सम्मसन्तो अनुलोमपटिलोमं सम्मसति । परियन्ते गहेत्वा आदि पापेति, आदिमिह गहेत्वा परियन्ते ठपेति, मज्जे गहेत्वा उभतो ओसापेति, उभतो कोटिमु गहेत्वा मज्जे ओसापेति । अंगपरिच्चागो पारमियो नाम, बाहिरभण्डपरिच्चागो उपपारमियो नाम, जीवितपरिच्चागो परमत्थपारमियो नामाति^२ । दस पारमियो, दस उपपारमियो, दस परमत्थपारमियोति यन्तनेलं विनिवट्टेन्तो विय महासिनेस-मत्थकं कत्वा चक्कवाळ [२५] महासमुदं आलोळेन्तो विय च सम्मसि । तस्स दस पारमियो सम्ममन्तस्म सम्मसन्तस्स धम्मतेजेन चतुनहुनाधिकद्वियोजनसतसहस्मबहळा अयं महापठवी हत्थिना अक्कन्ननळकलापो विय पीळियमानं उच्छ्रयन्तं विय च महाविरवं विरवमाना संकम्पि सम्पकम्पि सम्पवेधि, कुलाळचक्कं विय तेलयन्तचक्कं विय च परिब्भमि । तेन वुत्तं:—

“एत्तका येव ते लोके ये धम्मा बोधिपाचना ।
 ततुद्धं नत्थि अञ्जत्र दळ्हं तत्थ पतिट्ठह ॥
 इमे धम्मे सम्मसतो सभावसरसलक्खणे ।
 धम्मतेजेन वमुधा दससहस्सी पक्कम्पथ ॥
 चलती रवती पुथवी उच्छ्रयन्तं व पीळितं ।
 तेलपून्ते यथा चक्कं एवं कम्पति मेदिनी ॥” ति । [25]

महापठविया कम्पमानाय रम्मनगरवासिनो सण्ठातुं असक्कोन्ता युगन्वातम्भाहता महासाला विय मुच्छित्तमुच्छिता पपत्तिमु, घटादीनि कुलाळभाजनानि पवट्टन्तानि अञ्जमञ्जं पहरन्तानि चुण्णविचु-ण्णानि अहेसुं^१ । महाजानो भीततसितो सत्थारं उपसंकमित्वा किञ्चुखो भगवा नागावट्टो अयं भूतयक्खदेवतासु अञ्जतरावट्टोति न हि मयं एतं जानाम, अपिच खो सब्बोपि अयं महाजानो उपद्दुतो । किन्नुखो इमस्स लोकस्स

१ रो०—हृदयमंभन्तरे । २ स्या०—बाहिरभण्डपरिच्चागो दानपारमियो नाम, अंगपरिच्चागो दानउपपार-मियो नाम, जीवितपरिच्चागो दानपरमत्थपारमियो नामाति ।

पापकं भविस्सति, उदाहु कल्याणं ? कथेथ नो एतं कारणन्ति आह । सत्था तेसं कथं सुत्वा तुम्हे मा भायथ, मा चिन्तयित्थ, नत्थि वो इतो निदाना भयं । यो सो मया अज्ज सुमेधपण्डितो अनागते गोतमो नाम बुद्धो भविस्सतीति व्याकतो सो इदानीं पारमियो सम्मसति । तस्स पारमियो सम्मसन्तस्स विलोळन्तस्स धम्मतेजेन सकलदससहस्सी लोकधानु एकप्पहारेन कम्पति^१ चैव रवति चाति आह । तेन वुत्तः—

“यावता परिसा आसि बुद्धस्स परिवेसने ।
पवेधमाना सा तत्थ मुच्छिता सेति भूमियं ॥
घटानेकसहस्सानि कुम्भीनञ्च सता बहू ।
सञ्चुण्णा मथिता तत्थ अज्जमज्जं^१ पघट्ठिता ॥
उब्बिग्गा तसिता भीता भन्ता ब्यधितमानसा ।
महाजना समागम्म दीपंकरमुपागमु ॥
किम्भविस्सति लोकस्स कल्याणं अथ पापकं ।
सब्बो उपद्दुतो लोको तं^२ विनोदेहि चक्खुम ! [२६]
तेसं तदा सञ्जापेसि दीपंकारो महामुनि ।
विस्सत्था होथ मा भाथ इमस्मि पुथविकम्पने ॥
यमहं अज्ज व्याकासि बुद्धो लोके भविस्सति ।
एसो सम्मसनी धम्मं पुब्बकं जिनसेवितं ॥
तस्स सम्मसतो धम्मं बुद्धभूमिं असेसतो ।
तेनायं कम्पिता पुथवी दससहस्सी सदेवके ॥” ति ।

महाजनोपि तथागतस्स वचनं सुत्वा हट्टतुट्ठो मालागन्धविलेपनं आदाय रम्मनगरा निक्खमित्वा बोधिसत्तं उपसंकमित्वा मालादीहि पूजेत्वा वन्दित्वा पदक्खिणं कत्वा रम्मनगरमेव पाविसि । बोधिसत्तापि दसपारमियो सम्मसित्वा विरियं दळ्हं कत्वा अधिट्ठाय निसिन्नासना वुट्ठासि । तेन वुत्तः— [२६]

“बुद्धस्स वचनं सुत्वा मनो निब्बायि तावदे ।
सब्बे मं उपसंकम्म पुनपि मं अभिवन्दियुं ॥
समादियित्वा बुद्धगुणं दळ्हं कत्वान मानसं ।
दीपंकरं नमस्सित्वा आसना वुट्ठहि तदा ॥” ति ।

अथ बोधिसत्तं आसना वुट्ठहन्तं सकलदससहस्सचक्कवाळे देवता सन्निपत्तिवा दिब्बेहि मालागन्धेहि पूजेत्वा, अय्य सुमेधतापस ! तथा अज्ज दीपंकरदसबलस्स पादमूले महनी पत्थन्ना पत्थिता, सा ते अनन्तरायेन समिज्झतु, मा ते भयं वा छम्भितत्तं वा अहोसि, सरीरे अप्पमत्तकोपि रोगो मा उप्पज्जि, खिप्पं पारमियो पूरेत्वा सम्मासम्बोधिं पटिबुज्झ । यथा पुष्पफूलफूलपगा रुक्खा समये पुष्फन्ति चैव फलन्ति च तथैव त्वम्पि समयं अनतिक्कमित्वा खिप्पं बोधिमुत्तमं फुसस्सुति आदीनि थुत्तिमंगलानि पथिरुदाहार्गमु । एवं पथिरुदाहार्त्वा अत्तनो अत्तनो देवट्ठानमेव अगमंसु । बोधिसत्तोपि देवताहि अभित्थुतो अहं दसपारमियो पूरेत्वा कप्पसतसहस्साधिकानं चतुस्रं असंखेय्यानं मत्थके बुद्धो भविस्सामीति विरियं दळ्हं कत्वा अधिट्ठाय नभं अब्भुग्गत्वा हिमवत्तमेव अगमासि । तेन वुत्तः—

“दिब्बं मानुसकं पुप्फं देवा मानुसका उभो ।
 समोकिरन्ति पुप्फेहि बुट्ठहन्तस्स आसना ॥
 वेदयन्ति च ते सोत्थि देवा मानुसका उभो ।
 महन्तं पत्थितं तुय्हं तं लभस्सु यथिच्छित्तं ॥
 सब्बीतियो विवज्जन्तु सोको रोगो विनस्सतु ।
 मा ते भवत्वन्तरायो^१ फुस खिप्पं बोधिमुत्तमं ॥ [२७]
 यथापि समये पत्ते पुप्फन्ति पुप्फिनो दुमा ।
 तथेव त्वं महावीर ! बुद्धाणं पुप्फसि ॥
 यथा ये केचि सम्बुद्धा पूरयु दसपारमी ।
 तथेव त्वं महावीर ! पूरय दसपारमी ॥
 यथा ये केचि सम्बुद्धा बोधिमण्डमिह बुज्जरे ।
 तथेव त्वं महावीर ! बुज्जस्सु जितबोधियं ॥
 यथा ये केचि सम्बुद्धा धम्मचक्रं पवत्तयुं ।
 तथेव त्वं महावीर ! धम्मचक्रं पवत्तय ॥
 पुण्णमायं यथा चन्दो परिमुद्धो विरोचति ।
 तथेव त्वं पुण्णमनो वीरोच दससहस्मियं ॥ [२७]
 राह्मन्तो यथा सुरियो तापेन अतिरोचति ।
 तथेव लोका मुच्चित्वा^२ विरोच सिगिया तुवं ॥
 यथा या काचि नदियो ओसरन्ति महोदाध ।
 एवं सदेवका लोका ओसरन्तु तवन्तिकं ॥
 तेहि थुनप्पमत्थो मो दमधम्मे ममादिय ।
 ते धम्मे परिपूरन्तो पवनं^३ पाविमी तदा ॥” ति ।

मुमेधकथा निट्ठिता

§ २ भगवा दीपङ्करो

रम्मनगरवासिनोपि खो नगरं पविसित्वा बुद्धपमुखस्स भिक्खुमघस्स महादानं अदमु । सत्था तेस धम्मं देसेत्वा महाजनं सरणादिमु पतिट्ठापेत्वा रम्मनगरम्हा निक्खमित्वा ततो उद्धमि यावतायुक्कं निट्ठन्तो सब्बं बुद्धकिच्चं कत्वा अनुक्कमेन अनुपादिमसाय निब्बाणधानुया परिनिब्बायि । तत्थ यं वत्तब्बं तं सव्वं बुद्धवंसे वुत्तनयेनेव वेदितब्बं । वुत्तं हि तत्थ :—

“तदा तं भोजयित्वा न ससंघं लोकनायकं ।
 उंपगच्छुं सरणं तस्स दीपकरस्स सत्थुनो ॥
 सरणागमने कच्चि निवेसेसि तथागतो ।
 कच्चि पञ्चमु सीलं मु मीले दसविधे परं ॥
 कस्सचि देति सामञ्ज चतुरो फलमुत्तमे ।
 कस्सचि असमे धम्मे देति मो पटिसम्भदा ॥
 कस्सचि वरसमापत्तियो अट्ठ देति नरासभो ।
 तिस्सो कस्सचि विज्जायो छल्लभिज्जा पवेच्छति ॥ [२८]

तेन योगेन जनकायं ओवदति महामुनि ।
 तेन वित्थारिकं आसि लोकनाथस्स सासनं ॥
 महाहन्तु उसभक्खन्धो दीपंकरसनामको ।
 बहू जने तारयति परिमोचेति दुग्गति ॥
 बोधनेय्यं जनं दिस्वा सतसहस्सेपि योजने ।
 खणेन उपगन्त्वा न बोधेति तं महामुनि ॥
 पठमाभिसमये बूद्धो कोटिसतमबोधयि ।
 दुतियाभिसमये नाथो सतसहस्सं अबोधयि ॥
 यदा देवभवनम्हि बूद्धो धम्ममदेसयि ।
 नवुतिकोटिसहस्सानं ततियाभिसमयो अहु ॥ [28]
 सन्निपाता तयो आमुं दीपंकरस्स सत्थुनो ।
 कोटिसतसहस्सानं पठमो आसि समागमो ॥
 पुन नारदकूटम्हि पविवेकगते जिने ।
 खीणासवा बीतमला समिमु सतकोटियो ॥
 यदा वसी महावीरो मुदस्सनसिलुच्चये ।
 नवुतिकोटिसहस्सेहि परिवारेसि तदा मुनि ॥
 अहं तेन समयेन जटिलो उग्गतापनो ।
 अन्तळिक्खम्हि चरणो पञ्चाभिञ्जासु पाग्गू ॥
 दसवीसमहस्मानं धम्माभिसमयो अहु ।
 एकद्विचं अभिसमयो गणनातो असंखिया ॥
 वित्थारिकं वाहुज्जञ्ज इद्धं फीतं अहु तदा ।
 दीपंकरस्स भगवतो सासनं सुविमोक्षितं ॥
 चत्तारि सतसहस्सानि छल्लभिञ्जा महिद्धिका ।
 दीपंकरं लोकविदुं परिवारेन्ति सव्वदा ॥
 ये केचि तेन समयेन जहन्ति मानुसं भवं ।
 अप्पत्तमानसा सेखा गग्गिताव भवन्ति ते ॥
 मुपुप्फितं पावचनं अरहन्तेहि तादिहि ।
 खीणासवेहि विमलेहि उपसोभन्ति सदेवके ॥
 नगरं रम्मवती नाम सुदेवो^१ नाम खत्तियो ।
 सुमेधा नाम जनिका^२ दीपंकरस्स सत्थुनो ॥
 दसवस्ससहस्सानि अगारमज्झम्हि मो वसि ।
 रम्मो मुरम्मसुभो तयो पासादमुत्तमा ॥
 तीनि सतसहस्सानि नारियो समलंकता ।
 यमोधरा नाम नारी उसभक्खन्धो च अत्रजो ॥
 निमित्तं चतुरो दिस्वा हत्थियानेन निक्खमि ।
 अनूनदससहस्सानि पधानं पदही जिनो ॥
 पधानचारं चरित्वान अबुज्झि मनसा मुनि ।

धम्मचक्रं महावीरो नन्तदाये सिरिषने ।
 सिरिसमूले रुचिरो अकासि तित्थियमद्दं ॥
 सुमंगलो च तिस्सो च अहेसुं अगगसावका ।
 सामतो नामुपट्ठाको दीपंकरस्स सत्थुनो ॥ [२९]
 नन्दा चेव सुनन्दा च अहेसुं अगगसावका ।
 बोधि तस्स भगवतो पिप्फलीति पवुच्चति ॥
 असीतिहत्थमुब्बेधो दीपंकरो महामुनि ।
 सोभति दीपरुक्खोव सालराजाव फुल्लितो ॥
 सनसहस्सवस्सानि आयु तस्स महेसिनो ।
 तावता तिठ्ठमानो सो तारेसि जनतं बहुं ॥
 जोतयित्वा न सद्धम्मं सन्तारेत्वा महाजनं ।
 जलित्वा अग्गिक्खन्धोव निब्बुतो सो ससावको ॥
 सा च इद्धि सो च यसो तानि च पादेसु चक्करतनानि ।
 सब्बं समन्तरहितं ननु रिक्ता सब्बसंवाराति ॥ [२९]

§ ३. भगवा कोण्डञ्जो

दीपंकरस्स पन भगवतो अपरभागे एकं असंखेय्यं अतिक्कमित्वा कोण्डञ्जो नाम सत्था उदपादि । तस्मापि तयो सावकसन्निपाता अहेसुं । पठमसन्निपाते कोटिसतसहस्सं, दुतिये कोटिमहम्म, ततिये नवुतिकोटियो । तदा बोधिसत्तो विजितावी नाम चक्कवत्ती हुत्वा कोटिसतसहस्समंग्यस्स बुद्धपमुखस्स भिक्खुसंघम्म महादानं अदामि । सत्था बोधिसत्तं बुद्धो भविस्समीति व्याकरित्वा धम्मं देमेसि । सो सत्थु धम्मकथं मुत्वा रज्जं पटियादेत्वा पव्वजि । सो तीणि पिटकानि उगगहेत्वा अट्ठसमापत्तियो पञ्च च अभिञ्जायो उप्पादेत्वा अपरिहीनज्झानो ब्रह्मलोकं निव्वत्ति । कोण्डञ्जस्स बुद्धस्स पन रम्मवती नाम नगरं, आनन्दो नाम खत्तियो पिता, मुजाना नाम देवी माता, भद्दो च सुभद्दो च द्वे अगगसावका, अनुरुद्धो नामुपट्ठाको, तस्मा च उपतिस्मा च द्वे अगगसावका, सालकन्याणी बोधि अट्ठामीतिहत्थुब्बेधं सरीरं, वस्समतसहस्सं आयुप्पमाणं अहोमि ।

दीपंकरस्स अपरेन कोण्डञ्जो नाम नायको ।

अनन्ततेजो अमिनयसो अप्पमेय्यो दुगमदोति ॥

§ ४. भगवा मङ्गलो

तस्स अपरभागे एकं असंखेय्यं अतिक्कमित्वा एकास्म येव कप्पे चत्तारो बुद्धा निव्वत्तिमु, मंगलो सुमनो रेवतो सोभितोति । मंगलस्स भगवतो तयो सावकसन्निपाता अहेसुं । तेसु पठमसन्निपाते कोटिसतसहस्सं भिक्खुअहेसुं । दुतिये कोटिसहस्सं, ततिये नवुति कोटियो । वेमात्तिकभाना किरस्स आनन्दकुमारो नवुतिकोटि-संखाय परिसाय सद्धि धम्मसवणत्थाय सत्थुसन्तिकं अगमामि । सत्था तम्म आनुपुब्बीकथं कथेमि । सो सद्धि परिसाय सह पटिसम्भिदाहि [३०] अरहत्तं पापुणि । सत्था तेसं कुलपुत्तानं पुव्वचरितं ओलोकन्तो इद्धिमय-पत्तचीवरस्स उपनिस्सयं दिस्वा दक्खिणहत्थं पसारित्वा एथ भिक्खवोति आह । सब्बे तं खणं येव इद्धिमयपत्तची-वरधरा सट्ठिवस्सथेरा विय आकप्पसम्पन्ना हुत्वा सत्थारं वन्दित्वा परिवारयिमु । अयमस्स तनियो सावक-सन्निपातो अहोमि ।

यथा पन अञ्जरेसं बुद्धानं समन्ता असीतिहत्थप्पमाणा येव सरीरप्पभा अहोसि न तस्स एवं । तस्म पन भगवतो सरीरप्पभा निच्चकालं दससहस्सीलोकधातुं फग्त्वा अट्ठासि । रुक्खपठवीपब्बनसमुदादयो अन्तममो उक्खलियादीनि उपादाय मुवण्णपट्टपरियोनद्धा विय अहेसुं । आयुप्पमाणं पनस्स नवुत्तिवस्ममहस्साति अहोसि । एत्तकं कालं चन्दसुरियादयो अत्तनो पभाय विगोचितुं नामक्खिमु । रत्तिन्दिवपरिच्छेदो न पञ्जायित्थ । दिवा सुरियालोकेन विय मत्ता[३०]निच्चं बुद्ढालोकेनेव विचरिमु।मायं पुप्फनकुसुमानं पातोव रवनसकुणादीनञ्च वसेन लोको रत्तिन्दिवपरिच्छेदं सल्लक्खेमि । किम्पन अञ्जरेसं बुद्धानं अयमानुभावो नत्थीनि ? नो नत्थि ते पिहि आक्खमाना दससहस्सि वा लोकधातुं ततो वा भिय्यो आभाय फरेय्यु । मंगलस्स पन भगवतो पुव्वपत्थ-नावसेन अञ्जरेसं व्यामप्पभा विय सरीरप्पभा निच्चमेव दससहस्सीलोकधातुं फग्त्वा अट्ठासि ।

सो किं बोधिसत्तचरियकाले वेस्मन्तरसदिमे अत्तभावे ठितो सपुत्तदागो वंक्कपव्वतसदिमे पव्वते वमि । अथेको खुरदाठिको नाम यक्खो महापुरिस्स दानज्झामयत्तं सुत्वा ब्राह्मणवण्णेन उपमंक्कमत्वा महासत्तं द्वे दारके याचि । महासत्तो ददामि ब्राह्मणस्स पुत्तकेति हट्ठपहट्ठो उदकपरियन्तं पट्ठावि कम्पेन्तो द्वेपि दारके अदामि । यक्खो चंक्कमणकोटियं आलम्बनफलक निस्साय ठत्वा पस्मन्तस्सेव महासत्तस्स मूलकलापे^१ विय द्वे दारके खादि । महापुरिस्स यक्खं ओलोकेत्वा मुखे^२ विवटमत्ते अग्गिजालं विय लोहितधारं उगिरमानं तस्स मुखं दिस्वापि केसग्गमत्तप्पि दोमनम्मं न उप्पज्जि । मुदिन्नं वत मे दानन्ति चिन्तयतो पनस्स सरीरे महत्तं पीतिमोमनस्सं उदपादि । सो इमस्स मे निस्मन्देन अनागते इमिनाव नीहारेन रस्मियो निक्खमन्तूति पत्थनं अकासि । तस्स नं पत्थनं निस्साय बुद्धभूतस्स सरीरतो रस्मियो निक्खमत्वा एत्तकं टातं फग्मु । [३१]

अपरिग्गप्पस्स पुव्वचरित अत्थि । सो किं बोधिसत्तकाले एकस्स बुद्धस्स चेति य दिस्वा इमस्स बुद्धस्स मया जोवितं परिच्छजितुं वट्ठतीति चिन्तेत्वा दण्डदीपकवेठननियामेन सकलसरीरं वेठापेत्वा रतनमकुलं सनसह-स्सग्गधिकं मुवण्णपाति मप्पिम्म पूगपेत्वा तत्थ महस्सवट्ठियो जालापेत्वा तं मीमेनादाय सकलसरीरे जालापेत्वा चेति यं पदक्खीणं करोन्तो सकलरत्ति वीतिनारमसि । एवं याव अरुणग्गमणा वायमन्तस्सापिम्म लोमकूपमत्तप्पि उमुमं न गण्णि । पटुमगब्भं पविट्ठकालो विय अहोसि । धम्मो हि नामेस अत्तानं रक्खन्तं रक्खति । तेनाह भग्वाः—

धम्मो हवे रक्खति धम्मचारि धम्मो मुचिण्णो सुखमावहानि ।

एसानिसं सो धम्मो मुचिण्णे न दुग्गति गच्छति धम्मचारी ॥" ति । [३१]

इमस्सापि कम्मस्स निस्सन्देन तस्स भगवतो सरीरोभामां दससहस्सीलोकधातुं फग्त्वा अट्ठासि । तदा अम्हाकं बोधिसत्तो सुराचि नाम ब्राह्मणो हुत्वा मत्थारं निमन्तेस्सामीति उपमंक्कमत्वा मधुर-धम्मकथं सुत्वा स्वे मय्हं भिक्खं गण्हथ भन्तेति आह । ब्राह्मण ! कित्तकेहि ते भिक्खूहि अत्थोति ? कित्तका पन वो भन्ते ! परिवारभिक्खूति आह । तदा सत्थु पठमसन्निपातो येव होति, तस्मा कोटिसनसहस्सन्ति आह । भन्ते ! सब्बेहिपि सान्नि मय्हं गेहे भिक्खं गण्हथाति । सत्था अधिवासेसि । ब्राह्मणो स्वाननाय निमन्तेत्वा गेहं गच्छन्तो चिन्तेसि-अहं एत्तकानं भिक्खूनां यागुभत्तवत्थादीनि दातुं नो न सक्कोमि, निसीदनट्ठानं पन कथं भविस्सतीति तस्म सा चिन्ता चतुरासीति योजनसहस्समत्थके ठितस्स देवरञ्जो पण्डुकम्बलसिलासनस्स उण्हभावं जनेमि । सक्को को नुखो मं इमस्मा ठाना चावेतुकामोति दिव्वचक्खुना ओलोकेन्तो महापुरिसं दिस्वा सुराचिब्राह्मणो बुद्धपमुखं भिक्खुसंधं निमन्तेत्वा निसीदनट्ठानत्थाय चिन्तेति, मयापि तत्थ गत्वा पुञ्जे कोट्ठासं गहेतुं वट्ठतीति वड्ढकीवण्णं निम्मणित्वा वासिफग्गमुहत्थो महासत्तस्स पुग्गो पातुरहोसि । सो अत्थि नुखो कस्सचि भतिया कत्तव्वन्ति आह । महापुरिसो दिस्वा किं कम्मं करिस्ससीति आह ।

मम अजाननसिष्पं नाम नत्थि, गेहं वा मण्डपं वा यो यं कारति तस्स तं कानुं जानामोति ।

तेन हि मय्हं कम्मं अत्थीति ।

किं अय्याति ?

स्वातनाय द्वे कोटिसतसहस्सभिक्खू निमन्तिता, तेसं निसीदनमण्डपं करिस्ससीति ?

अहं नाम [३२] करेय्यं सने मे भति दातुं सक्खिस्सथाति ।

सक्खिस्सामी ताताति ।

साधु करिस्सामीति गत्वा एकं पदेसं ओलोकेसि । द्वादसतेरसयोजनप्पमाणो पदेसो कसिणमण्डलं विय समतलो अहोमि । सो एतत्ते ठाने सत्तरतनमयो मण्डपो उट्ठहन्तीति चिन्तेत्वा ओलोकेसि । तावदेव पृथग्वि भिन्दित्वा मण्डपो उट्ठहि । तस्स सोवण्णमयेसु थम्हेसु रजतमया घटका अहेसु रजतमयेसु सोवण्णमया । मणित्थम्भेसु मणिमया सत्तरतनमयेसु सत्तरतनमयाव घटका अहेसु । ततो मण्डपस्स अन्तरन्तरे किंकिणिकजालं ओलम्बन्तीति ओलोकेसि । सह ओलोकेनेनेव जालं ओलम्बि, यस्म मन्दवानेरितस्म पञ्चगिकम्भेव तुगियस्म मधुरमहो निग्गच्छति, दिव्वसंगीतवत्तनकालो विय होति । अन्तरन्तरा^१ गन्धदाममालादामानि ओलम्बन्तीति चिन्तेमि।दामानि ओलम्बन्तीति । कोटिसतसहस्ससंखानं [३२] भिक्खूनां आमनानि च आधारकानि च पठावि भिन्दित्वा उट्ठहन्तीति चिन्तेमि । तावदेव उट्ठाहिमु । कोणे कोणे एकेका उदकचाटियो उट्ठहन्तीति चिन्तेमि । उदकचाटियो उट्ठाहिमु । एतत्तं मापेत्वं ब्राह्मणस्म सन्तिकं गत्वा—एहि अय्य । तव मण्डपं ओलोकेत्वा मय्हं भति देहीति आह ।

महापुरिसो गत्वा मण्डपं ओलोकेसि । ओलोकेन्तस्सेव सकलसरीरं पञ्चवण्णाय पीनिया निरन्तरं फुटं अहोमि । अयस्म मण्डपं ओलोकेत्वा एतदहोमि—नायं मण्डपो मनुस्सभूतेन कतो । मय्हं पन अज्झासय मय्हं गुणं आगम्म अद्धा सक्कभवनं उण्हं अहोमि । ततो सक्केन देवराज्जा अयं मण्डपो कारितो भविस्समि । नखोपन मे युत्तं एवरूपे मण्डपे एकदिवसं येवं दानं दातुं । सत्ताहं दस्सामीति चिन्तेमि । बाहिरकदानं हि कित्तकम्पि समानं बोधिसत्तानं तुट्ठ कानुं न सक्कोति । अलंकतमीमं पन छिन्दित्वा अज्जितअक्खीनि उप्पाटेत्वा हृदयममं वा उव्वन्तेत्वा दिन्नकाले बोधिसत्तानं चागं नीम्साय तुट्ठि नाम होति । अम्हाकम्पि हि बोधिसत्तस्स मिविजातकं देवसिकं पञ्चकहापणम्मणानि विस्मज्जेत्वा चतुसु द्वारेसु मज्जे नगरं च दानं देन्तस्स तं दानं चागतुट्ठि उप्पादेतुं नामक्खि । यदा पनस्म ब्राह्मणवण्णेन आगन्त्वा सक्को देवराजा अक्खीनि याचि तदा तानि उप्पाटेत्वा ददमानस्सेव हासो उप्पज्जि । कम्मगमन्तम्पि चित्तं अज्जथत्तं नाम नाहोमि । एवं दानं निम्साय बोधिसत्तानं तिति नाम नत्थि । तस्मा सोपि महापुरिसो सत्ताहं मया कोटिसतसहस्ससंखानं भिक्खूनां दानं दातुं वट्ठतीति चिन्तेत्वा तस्मि [३३] मण्डपे निमीदापेत्वा सत्ताहं गवपाणं नाम दानं अदासि ।

गवपाणानि महन्ते महन्ते कोलम्बे खीरस्स पूरेत्वा उद्धने आरोपेत्वा, घनपाकपक्के खीरे थोके तण्डुले पक्खिपित्वा, पक्कमधुसक्कराचुण्णसप्पीहि^२ अभिसंखटं भोजनं वुच्चति ।

मनुस्सायेव पन परिर्वसितुं नामक्खिमु । देवापि एकन्तरिका हुत्वा परिर्वसिमु । वारसनेरसयो-जनप्पमाणं ठानिम्पि भिक्खू गण्हितुं नप्पहोसि येव । ते पन भिक्खू अत्तनो अत्तनो आनुभावेन निसीदिमु ।

परियोमानदिवसे सब्बभिक्खूनां पत्तानि धोवापेत्वा भेसज्जत्थाय सप्पिनवनीतमधुफाणितादीनि पूरेत्वा तिचीवरेहि सट्ठि अदासि । संघनवकभिक्खुना लद्धचीवरसाट्ठका सतसहस्सगघनका अहेसु ।

सत्था अनुमोदनं करोन्तो-अयं पुरिसो एवरूपं महादानं अदामि । को नु खो भविस्सतीति उपधा-रेन्तो अनागते कप्पसतसहस्साधिकानं द्विजं अमंखेय्यानां मत्थके गोतमो नाम बुद्धो भविस्सतीति दिस्वा महापुरिसं आमन्तेत्वा त्वं[३३] एतत्तं नाम कालं अतिक्कमित्वा गोतमो नाम बुद्धो भविस्ससीति व्याकासि ।

महापुरिसो व्याकरणं मुत्वा—अहं किर बुद्धो भविस्सामि, को मे घगवासेन अत्थो, पव्वजि-
स्सामीति चिन्तेत्वा तथारूपं सम्पत्तिं खेलपिण्डं विय पहाय सत्थु सन्तिके पव्वजित्वा बुद्धवचनं उग्गणिहत्वा
अभिञ्ज्वा च समापत्तियो च निव्वत्तेत्वा आयुपरिग्योसाने ब्रह्मलोके निव्वत्ति ।

मंगलस्स पन भगवतो नगरं उत्तरं नाम अहोमि । पितापि उत्तरो नाम खत्तियो । मातापि उत्तरा
नाम । मुदेवो च धम्ममेनो च द्वे अग्गमावका । पालितो नाम उपट्ठाको । सीवली च असोको च द्वे अग्गमाविका ।
नागरुक्खो बोधि । अट्ठासीतिहत्थुब्बेधं सरीरं अहोमि । नवुतिवस्समहस्सानि ठत्वा परिनिव्वुतं पन तस्मि
एकप्पहारेनेव दसचक्कवाळसहस्सानि एकन्धकाराणि अहेमुं । सब्बचक्कवाळेमु मनुस्मानं महत्तं आरोदन-
परिदेवनं अहोमिः—

“कोण्डञ्जस्स अपरेन मंगलो नाम नायको ।

तमं लोकं निहत्त्वान धम्मोवकमभिघारयी” ॥ ति ।

§ ५ भगवा मुमनो

एवं दसमहस्मीलोकधातुं अन्धकारं क्त्वा परिनिव्वुतस्स तस्म भगवतो अपरभागे मुमनो नाम सत्था
उदपादि । तस्मापि तयो सावकसन्निपाता । पठमसन्निपाते कोटिसतमहस्सं भिक्खू अहेमुं । दुतिये कञ्चनपव्व-
तमिह नवुतिकोटिमहस्सानि । ततिये असीनिकोटिमहस्सानि ।

तदा महात्मनो अनुलो नाम नागराजा अहोमि मर्हिद्धको महानुभावो । मां बुद्धो [३४]
उप्पन्नोति मुत्वा शान्तिमंधपरिवृतो नागभवता निक्खमिन्वा कोटिसतमहस्सभिक्खुपरिवारस्स तस्म भगवतो
दिव्वतुर्गियेहि उपहारं क्त्वा महादानं दत्त्वा पञ्चकं दुस्सयुगानि दत्त्वा सरणेमु पतिट्ठासि ।

सोपि नं सत्था ‘अनागते बुद्धो भविस्समीति’ व्याकामि ।

तस्म भगवतो नगरं खेम नाम अहोमि । मुदतो नाम राजा पिता । मिरिमा नाम माता । सरणा
च भाविततो च अग्गमावका । उदेतो नामुपट्ठाको । मोणा च उपमोणा च अग्गमाविका । नागरुक्खो बोधि ।
नवुतिहत्थुब्बेधं सरीरं । नवुतियेव वस्समहस्सानि आयुप्पमाणं अहोमिः—

“मंगलस्स अपरेन मुमनो नाम नायको ।

गव्वधम्मोहि असमो गव्वसत्तानमुत्तमो” ॥ ति । [३५]

§ ६ भगवा रेवतो

तस्म अपरभागे रेवतो नाम सत्था उदपादि । तस्मापि तयो सावकसन्निपाता । पठमसन्निपाते गणना
नाम तत्थि । दुतिये कोटिसतमहस्सभिक्खू अहेमुं । तथा ततिये ।

तदा बोधिमनो अनिदेवो नाम ब्राह्मणो हुत्वा सत्थु धम्मदेसनं मुत्वा सरणेमु पतिट्ठाय मिरिमि
अञ्जलिं ठपेत्वा तस्म सत्थुतो किलेसप्पहाणे वण्णं वत्वा उत्तरासंगेन पूजं अकामि ।

सोपि न बुद्धो भविस्समीति व्याकामि ।

तस्म पन भगवतो नगरं धञ्जवती नाम अहोमि । पिता विपुलो नाम खत्तियो । मातापि विपुला
नाम । वरुणो च ब्रह्मदेवो च अग्गमावका । सम्भवो नाम उपट्ठाको । मेह्दा च मुभेह्दा च अग्गमाविका ।
नागरुक्खोव बोधि । सरीरं असीतिहत्थुब्बेधं अहोमि । आयु सट्ठिवस्ससहस्सानीतिः—

“मुमनस्स अपरेन रेवतो नाम नायको ।

अनुपमो असदिसो अनुलो उत्तमो जिनो” ॥ ति ।

§ ७ भगवा सोभितो

तस्म अपरभागे सोभितो नाम सत्था उदपादि । तस्मापि तयो सावकसन्निपाता । पठमसन्निपाते
कोटिसतं भिक्खू अहेमुं । दुतिये नवुति कोटियो । ततिये असीनि कोटियो ।

तदा बाधिसत्तो अजितो नाम ब्राह्मणो हुत्वा सत्थु धम्मदेसनं सुत्वा सरणसु पतिट्ठाय बुद्ध-
पमुखस्स भिक्खुसंघस्स महादानं अदासि ।

सोपि नं बुद्धो भविस्ससीति व्याकासि ।

तस्स पन भगवतो नगरं सुधम्मं नाम अहोसि । पिता सुधम्मो नाम राजा । मातापि सुधम्मा
नाम । असमो च सुनेत्तो च अगगसावका । अनोमो नाम उपट्ठाको । नकुला च सुजाता च अगगसाविका ।
नागरुक्खोव बोधि । अट्ठपण्णासहत्थुब्बेधं सरीरं अहोसि, नवुतिवस्ससहस्सानि आयुप्पमाणन्तिः—[३५]

“रेवतस्स अपरेन सोभितो नाम नायको ।

समाहितो सन्तचित्तो असमो अप्पटिपुगलो” ॥ ति ।

§ ८. भगवा अनोमदस्सी

तस्स अपरभागे एकं असंखेय्यं अतिक्कमित्वा एकस्मि कप्पे तयो बुद्धा निव्वत्तिमु अनोमदस्सी
पदुमो नारदोति ।

अनोमदस्सिस्स भगवतो तयो सावकसन्निपाता । पठमे अट्ठभिक्खुसतसहस्सानि अहेमु । दुतिये
सत्त । ततिये छ । तदा बोधिसत्तो एको यक्खमेनापति अहोसि महिद्धिको महानुभावो अनेककोटि [३५]
सतसहस्मानं यक्खानं अधिपति । सो बुद्धो उप्पन्नोति सुत्वा आगन्त्वा बुद्धपमुखस्स भिक्खुसंघस्स महादानं
अदासि । सत्थापि नं अनागते बुद्धो भविस्ससीति व्याकासि ।

अनोमदस्सिस्स पन भगवतो चन्दवती नाम नगरं अहोसि । यसवा नाम राजा पिता । यमोधरा
नाम माता । निसभो च अनोमो च अगगसावका । वरुणो नाम उपट्ठाको । सुन्दरी च सुमना च अगगसाविका ।
अज्जुणरुक्खो बोधि । सरीरं अट्ठपञ्जासहत्थुब्बेधं अहोसि । वस्ससतसहस्सं आयूति :—

“सोभितस्स अपरेन सम्बुद्धो दिपदुत्तमो ।

अनोमदस्सि अमितयमोतेजस्सी दुरतिक्कमो” ॥ ति ।

§ ९. भगवा पदुमो

तस्स अपरभागे पदुमो नाम सत्था उदपादि । तस्सापि तयो सावकसन्निपाता । पठमसन्निपाते
कोटिसतसहस्सं भिक्खू अहेमु । [३६] दुतिये तीणि सतसहस्सानि । ततिये अगगमे अरञ्जे महावन-
सण्डवासीनं भिक्खून् द्वे सतसहस्सानि ।

तदा तथागतं तस्मि वनसण्डे वसन्ने बोधिसत्तो सीहो हुत्वा सत्थायं निरोधसमापत्तिं समापन्नं
दिस्वा पमन्नचित्तो वन्दित्वा पदक्खिणं कत्वा पीतिमोमनस्सजातो तिकवन्तु सीहनादं नदित्वा सत्ताहं बुद्धा-
रम्मणपीति अविजहित्वा पीतिमुखेनेव गोचराय अपक्कमित्वा जीवितपरिच्चागं कत्वा परियुपा-
समानो अट्ठासि ।

सत्था सत्ताहच्चयेत्तु निरोधो बूट्ठितो सीहं ओलोकेत्वा भिक्खुसंघेपि चित्तं पसादेत्वा संघं
वन्दिस्सतीति भिक्खुसंघो आगच्छतूति चिन्तेसि । भिक्खू तावदेव आगमिमु । सीहो संघे चित्तं पसादेसि ।
सत्था तस्म मनं ओलोकेत्वा ‘अनागते बुद्धो भविस्ससीति’ व्याकासि ।

पदुमस्स पन भगवतो चम्पकं नाम नगरं अहोसि । असमो^१ नाम राजा पिता । मातापि
असमा नाम । सालो च उपसालो च अगगसावका । वरुणो नाम उपट्ठाको । रामा च सुगमा^२ च अगग-
साविका । मोणरुक्खो नाम बोधि । अट्ठपण्णासहत्थुब्बेधं सरीरं अहोसि । आयु वस्ससतसहस्सन्तिः—

“अनोमदस्सिस्स अपरेन सम्बुद्धो दिपदुत्तमो ।

पदुमो नाम नामेन असमो अप्पटिपुगलो” ॥ ति । [३६]

§ १०. भगवा नारदो

तस्म अपरभागे नारदो नाम सत्था उदपादि । तस्मापि तयो सावकसन्निपाता । पठमसन्निपाते कोटिसतसहस्रसंभिक्षू अहेमुं^१ । दुतिये नवुतिकोटिसहस्रानि^२ । ततिये असीतिकोटिसहस्रानि^३ ।

तदा बोधिसत्तो इसिपब्बज्जं पब्बज्जित्वा पञ्चसु अभिञ्जामु अट्ठमु च समापत्तीमु वमी हत्वा बुद्धपमुखस्स संघस्स महादानं दत्वा चन्दनेन पूजं अकासि ।

सोपि नं अनागते बुद्धो भविस्ससीति व्याकासि ।

तस्म भगवतो धञ्जवती नाम नगरं अहोसि । सुदेवो^३ नाम खत्तियो पिता । अनोमा नाम माता । भट्टसालो च जितमिन्नो च अगगसावका । वामेट्ठो नामुपट्ठाको । उत्तरा च फग्गुणी च अगगसाविका । महामोणरुक्खो नाम बोधि । सरीरं अट्ठासीतिहत्थुब्बेधं अहोसि । नवुतिवस्स-सहस्रानि आयूतिः—

“पदुमस्स अपरेन सम्बुद्धो दिपदुत्तमो ।

नारदो नाम नामेन असमो अप्पटिपुरगलो” ॥ ति ।

§ ११. भगवा पदुमुत्तरो ।

नारदबुद्धस्म अपरभागे इतो सतसहस्रकप्पमन्थके एकस्मि कप्पे एकोव पदुमुत्तरबुद्धो नाम उदपादि । तस्मापि तयो सावकसन्निपाता । पठमे कोटिसतसहस्रसंभिक्षू अहेसुं^१ । दुतिये वेभारपब्बने नवुतिकोटिसहस्रानि । ततिये असीतिकोटिसहस्रानि ।

तदा बोधिसत्तो जटिलो नाम महारट्ठियो हत्वा बुद्धपमुखस्स संघस्स तिचीवरदान अदासि ।

सोपि नं अनागते बुद्धो भविस्ससीति व्याकासि ।

पदुमुत्तरस्म पत भगवतो काले नित्थिया नाम नाहेमुं^१ । सब्बे देवमनुस्सा नं बुद्धमेव सरणं अगमंमु । तस्म नगरं हंसवती नाम अहोसि । पिता आनन्दो नाम खत्तियो । माता सुजाता नाम । देवलो च सुजातो च अगगसावका । सुमनो नाम उपट्ठाको । अमिता च असमा च अगगसाविका । सालरुक्खो च बोधि । सरीरं अट्ठासीतिहत्थुब्बेधं अहोसि । सरीरप्पभा समन्नतो द्वादसयोजनानि गण्हि । वस्स-सतसहस्रं आयूतिः—

“नारदस्स अपरेन सम्बुद्धो दिपदुत्तमो ।

पदुमुत्तरो नाम जिनो अक्खोवभो सागरूपमो” ॥ ति ।

§ १२. भगवा सुमेधो

तस्म अपरभागे तिसकप्पसतसहस्रानि अतिक्कमित्वा सुमेधो सुजातो चाति एकस्मि कप्पे द्वे बुद्धा निब्बान्सु ।

सुमेधस्सापि तयो सावकसन्निपाता । पठमसन्निपाते सुदस्सननगरे कोटिसतं खीणासवा अहेमुं^१ । दुतिये नवुति कोटियो । ततिये असीति कोटियो । तदा बोधिसत्तो उत्तरो नाम [३७] माणवो हत्वा निदहित्वा ठपितं येव [३७] असीतिकोटिधनं विस्सज्जेत्वा बुद्धपमुखस्स संघस्स महादानं दत्वा धम्मं सुत्वा सरणेमु पतिट्ठाय निक्खमित्वा पब्बजि ।

सोपि नं अनागते बुद्धो भविस्ससीति व्याकासि ।

सुमेधस्स भगवतो सुदस्सनं नाम नगरं अहोसि । सुदत्तो नाम राजा पिता । मातापि सुदस्सना नाम । सरणो च सब्बकामो च द्वे अगगसावका । सागरो नाम उपट्ठाको । रामा च सुरामा च द्वे अगगसाविका । महानीपरुक्खो बोधि । सरीरं अट्ठासीतिहत्थुब्बेधं अहोसि । आयु नवुतिवस्ससहस्रानीति ।

१ रो०—नवुतिकोटिसतसहस्रानि । २ रो०—असीतिकोटिसतसहस्रानि । ३ रो०—सुमेधो ।

“पदुमुत्तरस्म अपरेन सुमेधो नाम नायको ।
दुगसदो उगतेजो सब्बलोकुत्तमो मुनी” ॥ ति ।

§ १३. भगवा सुजातो

तस्म अपरभागे सुजातो नाम सत्था उदपादि । तस्मापि तयो सावकमन्निपाता । पठममन्निपाते सट्ठिभिक्षुमहस्मानि अहेमुं । दुतिये पञ्जामं । ततिये चत्तारीसं ।

तदा बोधिमत्तो चक्कवत्ती राजा हुत्वा ‘बुद्धो उण्णोति’ मृत्वा उपसंक्रमित्वा धम्मं मृत्वा बुद्धपमुखस्म संघस्म सद्धि सत्तिह रत्तेहि चतुमहादीपरज्जं दत्त्वा सत्थुमन्तिके पव्वजि । सकलरट्ठवासिनो रट्ठुपादं गहेत्वा आगमिककिच्चं साधेन्ता बुद्धपमुखस्म संघस्म निच्चं महादानं अदंमु । सोपि नं सत्था व्याकासि ।

तस्स भगवतो नगरं सुमंगलं नाम अहोमि । उगतो नाम राजा पिता । पभावती नाम माता । मुदस्सनो च देवो च अगमावका । नागदो नाम उपट्ठाको । नागा च नागसमाला च अगमावका । महावेणुक्खवो बोधि । सो किर मन्दच्छिट्ठो घनक्खन्धो उपरि माहासाग्वाहि मोर्गपञ्जकलापो विय विरोचिन्थ । तस्म भगवतो सरीरं पण्णामहत्थुब्बेधं अहोमि । आयु नवुतिवस्समहस्मानीतिः—

“तत्थेव मण्डकण्णमिह सुजातो नाम नायको ।

मीहहन् सभक्खन्धो अण्णमेय्यो दुगसदो ॥” ति ।

§ १४. भगव पियदस्सी

तस्म अपरभागे इतो अट्ठारसकण्णसतमत्थके एकस्मि कप्पे पियदस्सी अत्थदस्सी धम्मदस्सीति तयो बुद्धा निव्वन्तिमु ।

पियदस्सिस्सपि तयो सावकमन्निपाता । पठमे कोटिसतमहम्मं भिक्खु अहेमुं । दुतिये नवुतिको-टियो । ततिये अमीनिकोटियोति ।

तदा बोधिमत्तो कस्सपो नाम माणवो तिण्णं वेदानं पारं गतोव हुत्वा सत्थुधम्मदेसनं मृत्वा कोटिसतमहम्मधनपरिच्चागेन [३८] संघारामं कारेत्वा मग्गेमु च मीलेमु च पतिट्ठामि ।

अथ नं सत्था अट्ठारसकण्णसतच्चयेन बुद्धो भविस्समीति व्याकासि ।

तस्म भगवतो अनोमं नाम नगरं अहोमि । पिता मुदिन्नो नाम राजा ।

माना चन्दा नाम । पालितो च [३८] सब्बदस्सी च अगमावका । सोभितो नामुपट्ठाको । सुजाता च धम्मदिन्ना च अगमावका । पियंगुक्खवो बोधि । सरीरं अमीतिहत्थुब्बेधं अहोमि । नवुतिवस्समहस्मानि आयुतिः—

“मुजातस्स अपरेन सयम्भू लोकनायको ।

दुगसदो असममो पियदस्सि महायसो ॥” ति ।

§ १५. भगवा अत्थदस्सी

तस्म अपरभागे अत्थदस्सी नाम सत्था उदपादि । तस्मापि तयो सावकमन्निपाता । पठमे अट्ठनवुति भिक्खुसतमहस्मानि अहेमुं । दुतिये अट्ठामीतिसतसहस्मानि । तथा ततिये ।

तदा बोधिमत्तो मुमीमो नाम महिद्धिकतापमो हुत्वा देवलोक्तो मन्दागवपुप्फछन्नं आहरित्वा सत्थारं पूजसि ।

सोपि नं बुद्धो भविस्ससीति व्याकासि ।

तस्म भगवतो सोभितं नाम नगरं अहोमि । सागरो नाम राजा पिता । मुदस्सना नाम माना । सन्तो च उपसन्तो च अगमावका । अभयो नामुपट्ठाको । धम्मा च मुधम्मा च अगमावका । चम्पक्खवो बोधि ।

१ रो०-सोपि तं व्याकासि ।

सरीरं अमीतिहृत्युब्बेधं अहोमि । सरीरप्पभा समन्ततो सब्बकालं योजनमत्तं फग्गिवा अट्ठासि । आयु वस्सम-
तसहस्सन्तिः—

“तत्थेव मण्डकप्पम्हि अत्थदस्सी नरासभो ।

महातमं निहत्त्वान पत्तो सब्बोधिमुत्तम” ॥ ति ।

§ १६. भगवा धम्मदस्सी

तस्म अपरभागे धम्मदस्सी नाम सत्था उदपादि । तस्मापि तयो सावकमन्निपाता । पठमे कोटिसत्तं भिक्खू अहेमुं । दुतिये सत्तति कोटियो । ततिये अमीति कोटियो । तदा बोधिमत्तो सक्को देवराजा हुत्वा दिव्वगन्धपुण्णैहि च दिव्वतुग्येहि च पूजं अकामि ।

सोपि नं व्याकासि ।

तस्म भगवतो सरणं नाम नगरं अहोमि । पिता सरणो नाम राजा । माता सुतन्दा नाम । पदुमो च फुस्सदेवो च अगगसावका । सुनेत्तो नामपट्ठाको । खेमा च सम्भवानामा च अगगसाविका । रत्तकु-
वकरुक्खो बोधि त्रिम्बिजालो तिपि वुच्चति । सरीरं पनस्स अमीतिहृत्युब्बेधं अहोमि । वस्ससत्तमहस्स आयूतिः—

“तत्थेव मण्डकप्पम्हि धम्मदस्सि महायसो ।

तमन्धकारं विधमेत्वा अतिरोचति सदेवके” ॥ ति । [३९]

§ १७. भगवा सिद्धत्थो

तस्म अपरभागे इतो चतुनवुतिकप्पमत्थके एकस्मि कप्पे एकोव सिद्धत्थो नाम बुद्धो उदपादि । तस्मापि तयो सावकमन्निपाता । पठमसन्निपातं कोटिसत्तमहस्स भिक्खू अहेमुं । दुतिये नवुति कोटियो । ततिये अमीति कोटियो ।

तदा बोधिमत्तो उगगतेजो अभिञ्जाबलमप्पन्नो मंगलो नाम तापसो हुत्वा महाजम्बुफलं आह-
ग्गिवा तथागतस्स अदामि ।

सत्था तं फलं परिभुञ्जित्वा चतुनवुतिकप्पमत्थके बुद्धो भविस्समीति [३९] बोधिमत्तं व्याकासि ।

तस्म भगवतो नगरं वेभारं नाम अहोमि । पिता जयमेत्तो नाम राजा । माता मुफस्सा नाम । सम्भवुलो च सुमित्तो च अगगसावका । रेवतो नामपट्ठाको । मीवली च मुगमा च अगगसाविका । कणिकार-
रुक्खो बोधि । सरीरं मट्ठिहृत्युब्बेधं अहोमि । वस्ससत्तमहस्सं आयूतिः—

“धम्मदस्सिस्म अपरेन सिद्धत्थो नाम नायको ।

निहनित्वा तमं सब्बं सुगियोवम्भुगतो यथा” ॥ ति ।

§ १८. भगवा तिस्सो

तस्म अपरभागे इतो द्वावनवुतिकप्पमत्थके तिस्सो फुस्सोति एकस्मि कप्पे द्वे बुद्धा निव्वत्तिमु ।

तिस्सस्म भगवतो तयो सावकमन्निपाता । पठमसन्निपातं भिक्खून् कोटिसत्तं अहोमि । दुतिये नवुति कोटियो । ततिये अमीति कोटिको ।

तदा बोधिमत्तो महाभोगो महायसो सुजातो नाम खत्तियो हुत्वा इमिपव्वज्जं पव्वजित्वा महिद्धिक-
भावं पत्वा बुद्धो उप्पन्नोति मुत्वा दिव्वं मन्दारवपदुमं पारिच्छत्तकपुष्पाणि च आदाय चतुपरिममज्जे गच्छन्त
तथागतं पूजसि, आकामे पुष्पवितानं अकासि ।

सोपि नं सत्था इतो द्वे नवुतिकप्पे बुद्धो भविस्ससीति व्याकासि ।

तस्म भगवतो खेमं नाम नगरं अहोमि । पिता जनसन्धो नाम खत्तियो । माता पदुमा नाम । ब्रह्मदेवो च उदयो च अगगसावका । सम्भवो नामपट्ठाको । फुस्सा च सुदत्ता च अगगसाविका । असनरुक्खो बोधि । सरीरं मट्ठिहृत्युब्बेधं अहोमि । वस्ससत्तमहस्सं आयूतिः—

“मिद्वत्थस्स अपरेन असमो अप्पटिपुग्गलो ।
अनन्तसीलो अमितयमो तिस्सो लोकगगायको” ॥ ति ।

§ १९. भगवा फुस्सो

तस्स अपरभागे फुस्सो नाम सत्था उदपादि । तस्सापि तयो सावकसन्निपाता । पठमसन्निपाते सट्-
ठिभिक्षुसन्तसहस्सानि अहेमुं । दुतिये पण्णास, तनिये द्वत्तिस ।

तदा बोधिसत्तो विजितावी नाम खत्तियो हुत्वा महारज्जं पहाय सत्थुसन्तिके पब्बजित्वा
तीणि [40] पिट्ठकानि उग्गहेत्वा महाजनस्स धम्मकथं कथेमि । सीलपारमिं च पूरेसि ।

सोपि नं बुद्धो तथेव व्याकासि ।

तस्स भगवतो कासि नाम नगरं अहोसि । जयसेनो नाम राजा पिता । सिरिमा नाम माता ।
सुग्गिक्खतो च धम्मसेनो च अग्गसावका । सभियो नामुपट्ठाको । चाला च उपचाला च अग्गसाविका ।
आमलकरुक्खो बोधि । सरीरं अट्ठपण्णासहत्थुब्बेधं अहोसि । नवुतिवस्ससहस्सानि आयूतिः—

“तत्थेव मण्डकप्पम्हि अहु सत्था अनुत्तरो ।

अनूपमो असमसमो फुस्सो लोकगगायको” ॥ ति । [४०]

§ २०. भगवा विपस्सी

तस्स अपरभागं इतो एकनवुतिकप्पे विपस्सी नाम भगवा उदपादि । तस्सापि तयो सावकसन्निपाता ।
पठमसन्निपाते अट्ठमट्ठि भिक्षुसन्तसहस्सं अहोसि । दुतिये एकसत्तमहस्सं । तनिये असीति सहस्सानि ।

तदा बोधिसत्तो महिद्धिको महानुभावो अनुलो नाम नागराजा हुत्वा सत्तरत्तनखचितं सोवण्णमयं
पीठं भगवतो अदासि ।

सोपि नं इतो एकनवुतिकप्पे बुद्धो भविस्समीति व्याकासि ।

तस्स भगवतो बन्धुमती नाम नगरं अहोसि । बन्धुमा नाम राजा पिता । बन्धुमती नाम माता ।
खण्डो च तिस्सो च अग्गसावका । अमोको नामुपट्ठाको । चन्दा च चन्दमिता च अग्गसाविका । पाटलीरुक्खो
बोधि । सरीरं असीतिहत्थुब्बेधं अहोसि । सरीरप्पभा मदा सत्तयोजनानि फरित्वा अट्ठासि । असीतिवस्स-
सहस्सानि आयूतिः—

“फुस्सस्स अपरेन सम्बुद्धो दिपदुत्तमो ।

विपस्सी नाम नामेन लोके उप्पज्जि चक्खुमा ॥” ति ।

§ २१. भगवा सिखी

तस्म अपरभागं इतो एकन्तिसे कप्पे सिखी च वेस्सभू चानि द्वे बुद्धा अहेमुं ।

सिखिस्सापि तयो सावकसन्निपाता । पठमसन्निपाते भिक्षुसन्तसहस्सं अहोसि । दुतिये असीति-
सहस्सानि । तनिये सत्तति ।

तदा बोधिसत्तो अग्गिन्दमो नाम राजा हुत्वा बुद्धपमुक्खस्स संघस्स सचीवरं महादानं पवत्तेत्वा
सत्तरत्तनपत्तिमण्डितं हत्थिरत्तनं दत्त्वा हत्थिप्पमाणं कत्वा कप्पियभण्डं अदासि ।

सोपि नं इतो एकन्तिसे कप्पे बुद्धो भविस्समीति व्याकासि ।

तस्स पन भगवतो अरुणावती नाम नगरं अहोसि । अरुणो नाम खत्तियो पिता । पभावती नाम
माता । अभिभू च सम्हवो च अग्गसावका । खेमं करो नामुपट्ठाको । मखिला च पदुमा च अग्गसाविका । पुण्डरी-
करुक्खो बोधि [41] सरीरं सत्तनिसहत्थुब्बेधं अहोसि । सरीरप्पभा योजनत्तयं फरित्वा अट्ठासि । सत्तनिस-
वस्ससहस्सानि आयूतिः—

“विपस्सिस्स अपरेन सम्बुद्धो दिपदुत्तमो ।

सिखिह्वयो नाम जिनो असमो अप्पटिपुग्गलो ॥” ति ।

§ २२. भगवा वेस्सभू

तस्स अपरभागे वेस्सभू नाम सत्था उदपादि । तस्मापि तयो सावकसन्निपाता । पठमसन्निपाते असीति-
भिक्षुसत्तमहस्सानि अहेमुं, दुत्तिथे सत्तति, तत्तिथे सट्ठि ।

तदा बोधिसत्तो मुदस्सनो नाम राजा हुत्वा बुद्धपमुखस्स संधस्स सचीवरं महादानं दत्त्वा तस्स
सन्निके पट्टजित्वा आचार्यगुणसम्पन्नो बुद्धरत्ने चित्तिकार्यपीतिवह्लो अहोमि । सोपि न भगवा इतो एकत्तिसे
कप्पे बुद्धो भविस्समीति व्याकासि ।

तस्स पन भगवतो अनुपमं नाम नगरं अहोमि । मुप्पतीतो नाम[४१] गजा पिता । यसवनी नाम माता ।
सोणो च उत्तरो च अगमावका । उपसन्नो नाम उपट्ठाको । दामा च समाला च अगमाविका । सालक्खो
बोधि । मरीरं सट्ठिहत्थुब्बेधं अहोमि । सट्ठिवस्समहस्सानि आयूतिः—

“तत्थेव मण्डकप्पम्हि असमो अप्पटिपुगलो ।

वेस्सभू नाम नामेन लोके उप्पज्जि सो जिनो ॥” ति ।

§ २३. भगवा ककुसन्धो

तस्म अपरभागे इमस्मि कप्पे चत्तारो बुद्धा निव्वत्ता—ककुसन्धो, कोणागमणो, कस्सपो, अम्हाकं
भगवानि ।

ककुसन्धस्स भगवतो एकोव सन्निपातो । तत्थ चत्तालीसं भिक्षुसहस्सानि अहेमुं ।

तदा बोधिसत्तो खेमो नाम राजा हुत्वा बुद्धपमुखस्स सधम्म सपत्तचीवरं महादानञ्चेव अञ्ज-
नादि भेमज्जानि च दत्त्वा सत्थुधम्मदेसनं सुत्वा पव्वजि ।

सोपि न सत्था व्याकासि । ककुसन्धस्स पन भगवतो खेमं नाम नगरं अहोमि । अग्गिदत्तो नाम
ब्राह्मणो पिता । विमाखा नाम ब्राह्मणी माता । विधुरो च मंजीवो च अगमावका । बुद्धिजो नाम उपट्ठाको ।
सामा च चम्पका च अगमाविका । महासिरीमक्खो बोधि । मरीरं चत्तालीसत्थुब्बेधं अहोमि । चत्तालीसं वस्स-
महस्सानि आयूतिः—

“वेस्सभुस्स अपरेन सम्बुद्धो दिपदुत्तमो ।

ककुसन्धो नाम नामेन अप्पमेत्थो दुग्गमदो ॥” ति ।

§ २४. भगवा कोणागमणो

तस्म अपरभागे कोणागमणो नाम सत्था उदपादि । तस्मापि एको सावकसन्निपातो । तत्थ तिस्रं
भिक्षुसहस्सानि अहेमुं । तदा बोधिसत्तो पव्वतो नाम राजा हुत्वा अमच्चगणपरिवृतो सत्थुसन्निकं गत्त्वा
धम्मदेसनं सुत्वा बुद्धपमुखं भिक्षुसंघं निमन्नेत्वा महादानं पव्वत्तेत्वा पत्तुणं चीनपट्टं कोमेत्थं कम्बलं
दुकूलानि चैव सुवण्णपट्टकं दत्त्वा सत्थुसन्निके पव्वजो ।

सोपि न व्याकासि ।

तस्म भगवतो सोभवती नाम नगरं अहोमि । यञ्जदत्तो नाम ब्राह्मणो पिता । उत्तरा नाम
ब्राह्मणी माता । भीयसो च उत्तरो च अगमावका । सोत्थिजो नाम उपट्ठाको । समुदा च उत्तरा च अग-
माविका । उदुम्बरक्खो बोधि । सरीरं तिसतिहत्थुब्बेधं अहोमि । तिसवस्समहस्सानि आयूतिः—

“ककुसन्धस्स अपरेन सम्बुद्धो दिपदुत्तमो ।

कोणागमणो नाम जिनो लोकजेट्ठो नरासभो ॥” ति ।

§ २५. भगवा कस्सपो

तस्म अपरभागे कस्सपो नाम सत्था लोके उदपादि । तस्मापि एको सावकसन्निपातो । तत्थ
वीमतिभिक्षुसहस्सानि अहेमुं ।

तदा बोधिसत्तो जोतिपालो नाम माणवो हुत्वा [४२] तिण्णं वेदानं पाग्गू भूमियं च अन्तळिवक्खे च पाकटो घटीकारस्स कुम्भकारस्स मित्तो अहोसि । सो तेन सद्धि सत्थारं उपसंक्रामत्वा धम्मकथं सुत्वा पव्वजित्वा आरद्धविरियो तीणि पिटकानि उग्गहेत्वा वत्तावत्तसम्पत्तिया बुद्धमासनं मोभेसि ।

सोपि नं सत्था व्याकासि ।

तस्स भगवतो जातनगरं वाराणसी नाम अहोसि । ब्रह्मदत्तो नाम ब्राह्मणो पिता । धनवती नाम ब्राह्मणी माता । तिस्सो च भारद्वाजो च अग्गसावका । सब्बमित्तो नाम उपट्ठाको । अनुला च उरुवेला च अग्गसाविका । निशोधकवो बोधि । सरीरं वीसनिहत्थुब्बेधं अहोसि । वीसतीवस्ससहस्सानि आयूतिः—

“कोणागमणस्स अपरेन सम्बुद्धो दिपदुत्तमो ।

कस्सपो नाम सो जिनो धम्मराजा पभंकरो ॥” ति ।

§ २६. सब्बे बुद्धा

यस्मिं पन कप्पे दीपंकरदसव्रलो उदपादि तस्मिं अञ्जनेपि तयो बुद्धा अहेमुं । तेमं सन्तिका बोधि-सत्तस्स व्याकरणं नत्थि, [४३] तस्मा ते इध न दस्सिता । अट्ठकथायं पन तम्हा कप्पा पट्ठाय सब्बेपि बुद्धे दस्सेतुं इदं वुत्तंः—

“तण्हंकरो मेथंकरो अथोपि मग्गंकरो ।
दीपंकरो च सम्बुद्धो कोण्डञ्जो दिपदुत्तमो ॥
मंगलो च मुमनो च रेवतो मोभितो मुनि ।
अनोमदस्सी पटुमो नाग्दो पटुमुत्तरो ॥
मुमेधो च मुजातो च पियदस्सी महायमो ।
अत्थदस्सी धम्मदस्सी सिद्धत्थो लोकनायको ॥
तिम्मो फुम्मो^१ च सम्बुद्धो विपस्सी सिक्खी वेम्मभू ।
ककुसन्धो कोणागमणो कस्सपो चापि नायको ॥
एते अहेमुं सम्बुद्धा वीतगगा समाहिता ।
मतरंसीव उप्पन्ना महानमविनोदना ।
जलित्वा अग्गिक्खन्धाव निव्वता ते समावका ॥” ति ।

§ २७. कताभिनीहारानं बोधिसत्तानं आनिसंसा

तत्थ अम्हाकं बोधिसत्तो दीपंकरादीनं चतुर्वीमनिया बुद्धानं सन्तिके अधिकारं करान्तो कप्पसत-सहस्साधिकानि चत्तारि अमंखेय्यानि आगतो । कस्सपस्स पन भगवतो आग्भागे ठपेत्वा इमं सम्मासम्बुद्धं अञ्जो बुद्धो नाम तत्थि । इति दीपंकरादीनं चतुर्वीमनिया बुद्धानं सन्तिके लद्धव्याकर्णो पन बोधिसत्तो येन पन तेन—

“मनुस्सत्तं लिंगसम्पत्ति हेतु सत्थारदस्सनं ।

पव्वज्जा गुणसम्पत्ति अधिकारो च छन्दता ॥

अट्ठधम्मसमाधाना अभिनीहारो समिज्जती ॥” ति । [४३]

इमे अट्ठ धम्मे समोधानेत्वा दीपंकरपादमूले कताभिनीहारेन “हन्द बुद्धकरे धम्मे विचिनामि इतो-चित्तो” ति उस्साहं कत्वा “विचिन्ततो तदा दक्खि पठमं दानपारमि” ति दानपारमितादयो बुद्धकारकधम्मा दिट्ठा । ते पूरेन्तो याव वेम्मन्नरत्तभावा आगमि । आगच्छन्तो च^२ ये ते कताभिनीहारानं बोधिसत्तानं आनिसंसा संवणित्ताः—

“एवं सब्बंगसम्पन्ना बोधिया नियता नरा ।
 संसरं दीघमद्धानं कप्पकोटिसतेहिपि ॥
 अवीचिम्हि न उप्पज्जन्ति तथा लोकन्तरेसु च ।
 निज्झामतण्हा खुप्पिपामा न होन्ति कालकञ्जका^१ ॥
 न होन्ति खुद्दका पाणा न उप्पज्जन्तापि दुग्गतिं ।
 जायमाना मनुस्सेसु जच्चन्धा न भवन्ति ते ॥ [44]
 सोतवेकल्लता नत्थि न भवन्ति मूगपक्खिका ।
 इत्थिभाव न गच्छन्ति उभतोव्यञ्जनपण्डका ॥
 न भवन्ति पग्गियापन्ना बोधिया नियता नरा ।
 मुत्ता आनन्तरिकेहि सव्वन्थ मुद्दगोचरा ॥
 मिच्छादिट्ठि न मेवन्ति कम्मकिरियदस्सना ।
 वसमानापि सग्गेसु असञ्जं न उपपज्जरे ॥
 मुद्दावासेसु देवेषु हेतु नाम न विज्जति ।
 नेक्खम्मनिन्ना सप्पग्गिमा विमंयुन्ता भवाभवे ।
 चरन्ति लोकन्थच्चरिणाय पूरेन्ता मव्वपारमी ॥” ति ।

§ २८. पारमियो पूरेसि

(१. दानपारमी)

ते आनिमंसे अधिगन्त्वाव आगतो । पारमियो पूरेन्तस्स चम्म अकिन्तिब्राह्मणकाले, संख-
 ब्राह्मणकाले, धनञ्जयराजकाले, महामुदस्सनकाले, महागोविन्दकाले, निमिमहाराजकाले, चन्दकुमारकाले,
 विसहमेट्टिकाले, सिद्धिगजकाले, वेस्सन्तरकालेति दानपारमिताय पूरित्तभावानं परिमाणं नाम नत्थि ।
 एकन्तेन पनस्स समपण्डितजातकेः—

“भिक्षवाय उपगतं दिस्वा सकत्तानं परिच्चजि ।

दानेन मे समो नत्थी एसा मे दानपारमी ॥” ति ।

एवं अन्तपरिच्चागं करोन्तस्स दानपारमिता परमत्थपारमिता नाम जाता ।

(२. सीलपारमी)

तथा सीलवनागराजकाले, चम्पेय्यनागराजकाले, भूगदत्तनागराजकाले, छहन्तनागराजकाले,
 जयट्ठि [४४] राजस्स पुत्तअलीनसत्तकुमारकालेति^२ सीलपारमिताय परिपूरित्तभावानं परिमाणं नाम
 नत्थि । एकन्तेन पनस्स संखपालजातकेः—

“मूलेहि विज्जयन्तेपि^३ कोट्टयन्तेपि सत्तिहि ।

भोजपुत्ते न कुप्पामि एसा^४ मे सीलपारमी ॥” ति ।

एवं अन्तपरिच्चागं करोन्तस्स सीलपारमिता परमत्थपारमी नाम जाता ।

(३. नेक्खम्मपारमी)

तथा सोमनस्सकुमारकाले, हत्थिपालकुमारकाले, अयोधरपण्डितकालेति महारज्जं पहाय नेक्खम्म-
 पारमिताय पूरित्तभावानं परिमाणं नाम नत्थि । एकन्तेन पनस्स चूलमुनसोमजातकेः—[45]

१ स्या०—कालकञ्जिका । २ स्या०—जयदिसराजपुत्तकाले अलीनसत्तकुमारकालेति । ३ रो०—सुलेहीपि
 विज्जयन्तो । ४ रो०—एस ।

“महारज्जं हत्थगतं खेलपिण्डं व छड्डीयि ।

चजतो न होति लगन एसा मे नेक्खम्मपारमी ॥” ति ।

एवं निस्सगताय रज्जं छड्डीत्वा निक्खमन्तस्स नेक्खम्मपारमी परमत्थपारमी नाम जाता ।

(४ पञ्जापारमी)

तथा विधूरपण्डितकाले, महागोविन्दपण्डितकाले, कुद्दालपण्डितकाले, अरकपण्डितकाले, बोधिपरिव्राजककाले, महोसधपण्डितकालेति, पञ्जापारमिया पूरित्तभावानं परिमाणं नाम नत्थि । एकन्तेन पनस्स सत्तुभत्तजातके^१ सेनकपण्डितकाले:—

“पञ्जाय विचिनन्तोहं ब्राह्मणं मोर्चयिं दुक्खा ।

पञ्जाय मे समो नत्थि एसा मे पञ्जापारमी ॥” ति ।

अन्तोहस्तगतं सप्पं दस्सेन्तस्स पञ्जापारमी परमत्थपारमी नाम जाता ।

(५. विरियपारमी)

तथा विरियपाग्मितादीनम्पि पूरित्तभावानं परिमाणं नाम नत्थि । एकन्तेन पनस्स महाजनकजातक:—

“अतीग्दस्मी जलमज्झे हता सब्बेव मानुसा ।

चित्तस्स अञ्जथा नत्थि एसा मे विरियपाग्मी ॥” ति ।

एवं महासमुदे तरन्तस्स विरियपाग्मी परमत्थपारमी नाम जाता ।

(६. खन्तिपारमी)

खन्तिवादजातक:—

“अचेतनं व कोट्टेन्ते तिण्हेन फरसुता मम ।

कासिराजे न कुप्पामि एसा मे खन्तिपारमी ॥” ति ।

एवं अचेतनभावेन विय महादुक्खं अधिवामेन्तस्स खन्तिपारमी परमत्थपारमी नाम जाता ।

(७. सच्चपारमी)

महामुत्तसोमजातक:—

“सच्चवाचं अनुरक्खन्तो चजित्वा मम जीवितं ।

मोर्चयि एकसतं खत्तिये एसा मे सच्चपारमी ॥” ति । [४५]

एवं जीवितं चजित्वा सच्चमनुरक्खन्तस्स सच्चपाग्मी परमत्थपारमी नाम जाता ।

(८. अधिष्ठानपारमी)

मूगपक्खजातक:—

“माता पिता न मे देस्सा नपि मे देस्सं महायसं ।

सञ्चञ्जुतं पियं मय्हं तस्मा वनमधिट्ठहि ॥” ति ।

एव जीवितम्पि चजित्वा वतं अधिट्ठहन्तस्स अधिष्ठानपारमी परमत्थपारमी नाम जाता ।

(९. मेत्तापारमी)

एकराजजातक:—

“न मं कोचि उत्तसति नपिहं भायामि कस्सचि ।

मेत्ताबलेनुपत्थद्धो रमामि पवने सदा ॥” ति ।

एवं जीवितम्पि अनवल्लोकेत्वा मेत्तायन्तस्स मेत्तापारमी परमत्थपारमी नाम जाता ।

(१०. उपेक्षापारमी)

लोमहंसजातकेः—

“मुसाने सेय्यं कप्पेमि छवट्ठि^१ उपधायहं ।

गोमण्डला उपगन्त्वा रूपं दस्सेन्तनप्पक ॥” न्ति ।

एवं गामदारकेसु निट्ठुभनादीहि चैव मालागन्धुपहारादीहि च सुखदुक्खं उप्पादेन्तेसुपि उपेक्खं अनतिवत्तन्तस्स उपेक्खापारमी परमत्थपारमी नाम जाता ।

अयमेत्थ संखेपो । वित्थारतो पनेस अत्थो चरियापिटकतो गहेनब्बो । एवं पारमियो पूरेत्वा वेस्सन्तरत्तभावे ठितोः—

“अचेतनायं पठवी अविञ्जाय सुखं दुक्खं ।

सापि दानबला मय्हं सत्तक्खत्तुं पकम्पथा ॥” ति ।

एवं महापठविकम्पनानि महापुञ्ञानि करित्वा आयुपरिग्रयोमाने ततो चुतो तुमित्तभवने निब्बत्ति । इति दीपंकरपादमूलतो पट्ठाय याव अयं तुमित्तपुरे निब्बत्ति एत्तकं ठानं दूरेनिदानं नामाति वेदितव्वं ।

दूरेनिदानं निवृत्तं

४. अविदूरेनिदानं

§ २९. तीणि हळाहळानि

तुसितपुरे वसन्ते येव पन बोधिसत्ते बुद्धहळाहळं नाम उदपादि । लोकास्मि हि तीणि हळाहळानि उप्पज्जन्ति—कप्पहळाहळं, बुद्धहळाहळं चक्कवत्तिहळाहळन्ति ।

(१ कप्पहळाहळं)

तत्थ वस्ससतसहस्सस्म अच्चयेन कप्पुट्ठानं भविस्सतीति लोकव्यूहा नाम कामावचरदेवा मुत्त-सिगा विकिण्णकेसा रुदम्मुखा अस्मूनि हत्थेहि पुञ्छमाना रत्तवत्थनिवत्था अतिविय विरूपवेसधाग्गिन्तो हुत्वा मनुस्सपथे विचरन्ता एवं आरोचन्ति—“मारिसा ! इतो वस्ससतसहस्सस्म अच्चयेन कप्पुट्ठानं भविस्सति । अयं लोको विनस्सिस्सति । महासमुदोपि [४७] मुस्मिस्सति । अयं च महापठवी सिनेरु च पब्बतराजा उड्डिहस्सन्ति विनस्सिस्सन्ति । याव ब्रह्मलोका लोकविनासो भविस्सति । मेत्तं मारिसा ! भावेथ । करुणं मुदितं उपेक्खं मारिसा ! भावेथ । मातरं उपट्ठहथ, पितरं [४६] उपट्ठहथ कुलेजेट्ठाप-चायिनो होथा ति । इदं कप्पहळाहळं नाम ।

(२. बुद्धहळाहळं)

वस्ससहस्सस्स अच्चयेन पन सब्बञ्जू बुद्धो लोके उप्पज्जिस्सतीति लोकपालदेवता—‘इतो मारिसा ! वस्ससहस्सस्स अच्चयेन बुद्धो लोके उप्पज्जिस्सतीति उग्घोसेन्ता आहिण्डन्ति—इदं बुद्धहळाहळं नाम ।

(३. चक्कवत्तिहळाहळं)

वस्ससतस्स पन अच्चयेन चक्कवत्ती राजा उप्पज्जिस्सतीति देवतायेव—इतो मारिसा ! वस्ससतच्चयेन चक्कवत्तिको राजा लोके उप्पज्जिस्सतीति—उग्घोसेन्तियो आहिण्डन्ति । इदं चक्कवत्तिहळाहळं नाम ।

§ ३०. देवतायाचनं

इमानि तीणि हळाहळानि महन्तानि होन्ति । तेषु बुद्धहळाहळसदं सुत्वा सकलदससहस्सचक्कवाळे देवता एकतो सन्नपतित्वा असुको नाम सत्तो बुद्धो भविस्सतीति ज्ञत्वा तं उपमं कमित्वा आयाचन्ति । आयाचमाना च पुब्बनिमित्तेषु उप्पन्नेषु आयाचन्ति । तदा पन सब्बापि ता एकेकचक्कवाळे चातुम्महाराजिकसुयामसन्तुसितनिम्मानरतिपरिनिमित्तवसवत्तिमहाब्रह्मेहि सद्धि एकचक्कवाळे सन्नपतित्वा तुमितभवने बोधिसत्तस्स सन्तिकं गत्वा—मारिसा ! तुम्हेहि दसपागमियो पूरेन्तेहि न सक्कसम्पत्तिं न मारब्रह्मचक्कवत्तिसम्पत्तिं पत्थेन्तेहि पूरिता । लोकनित्थरणत्थाय पन सब्बज्जुनं पत्थेन्तेहि पूरिता । सो वो इदानीं कालो मारिस ! बुद्धत्ताय । समयो मारिस ! बुद्धत्ताया ति—याचिमु ।

§ ३१. पञ्चमहाविलोकनं विलोकेसि

अथ महासत्तो देवनानं पटिञ्जं अदत्त्वाव कालदीपदेसकुलजनेत्तिआयुपरिच्छेदवसेन पञ्चमहाविलोकनं नाम विलोकेसि ।

(१ कालो)

तत्थ कालो नुखो अकालो नुखो ति पठमं कालं विलोकेमि ।^१

तत्थ वस्ससत्तमहस्सतो उद्धं वड्ढिनआयुकालो कालो नाम न होति । कस्मा ? तदा हि मत्तानं जातिजगामरणानि न पञ्जायति । बुद्धानं च धम्मदेसना तिलक्खणविनिमुत्ता नाम नात्थि । तेमं “अनिच्च दुक्खमनत्ता” ति कथेन्तानं किं ‘नामेतं कथेन्तीति नेव मोतद्धं न सद्धानव्वं मज्जन्ति । ततो अभिसमयो न होति । तस्मि असति अनिय्याणिकं मासनं होति । तस्मा सो अकालो ।

वस्समततो ऊतआयुकालोपि कालो न होति । कस्मा ? तदा मत्ता उम्मन्नकिलेमा होन्ति । उम्मन्नकिलेमानं च दिन्नोवादो ओवादट्ठानं न तिठ्ठति । उदके दण्डगजी विय स्खिप्पं [४८] विगच्छति । तस्मा सोपि अकालो ।

वस्समतसहस्सतो पन पट्ठाय हंठ्ठा वस्समततो पट्ठाय उद्धं आयुकालो कालो नाम । तदा च वस्ससत्तकालो । अथ महामत्तो निव्वत्तित्तव्वकालोति पस्सि ।

(२ दीपं)

ततो दीपं विलोकेन्तो मपग्गिवारे चत्तारो दीपे ओलोकेत्वा तीसु दीपेषु बुद्धा न निव्वत्तन्ति, जम्बुदीपं येव निव्वत्तन्तीति दीपं च पस्सि ।

(३ देसो)

ततो जम्बूदीपो [४७] नाम महा दमयोजनसहस्सपरिमाणो । कतरस्मि नुखो पदेमे बुद्धा निव्वत्तन्तीति ओकासम्पि विलोकेन्ता मज्झिमं देमं पस्सि । मज्झिमदेसो नाम पुरत्थिमदिसाय कज्जंगलं नाम निगमो, तस्म अपरेन महामाला, ततो परं पच्चन्तिमा जनपदा ओगतो, मज्जे पुव्वदक्खिणाय दिमाय सळलवती नाम नदी, ततो परं पच्चन्तिमा जनपदा ओगतो मज्जे, दक्खिणाय दिमाय सेतकण्णिकं नाम निगमो, ततो परं पच्चन्तिमा जनपदा ओगतो मज्जे, पच्छिमाय दिमाय थूनं नाम ब्राह्मणगामो, ततो परं पच्चन्तिमा जनपदा ओगतो मज्जे, उत्तराय दिमाय उमीरद्धजो नाम पव्वतो, ततो परं पच्चन्तिमा जनपदा

ओरतो मज्जेति एवं विनये वृत्तो पदेसो । सो आयामतो तीणि योजनमतानि विस्थारतो अद्दतिययोजनानि परिक्रमेपतो नवयोजनसतानीति । एतस्मिं पदेसो बुद्धा पच्चेकबुद्धा अगमावका महामावका अमीति महासावका चक्रवर्तिराजानो अञ्जे च महेश्वरा खनियब्राह्मणगहपतिमहासाळा उपपज्जन्ति ।

इदं चेत्थ कपिलवत्थुक नाम नगरं । तत्थ मया निव्वत्तितव्वन्ति निट्ठं अगमासि ।

(४ कुलं)

ततो कुलं विलोकेन्तो बुद्धा नाम वेस्सकुले वा मुदकुले वा न निव्वत्तन्ति । लोकसम्मते पन खत्तियकुले वा ब्राह्मणकुले वाति द्विमु येव कुलेमु निव्वत्तन्ति । इदानीं च खत्तियकुलं लोकसम्मतं । तत्थ निव्वत्तिस्सामि ।

मुद्धोदतो नाम राजा मे पिता भविस्सतीति कुलं पस्मि । ततो मातरं विलोकेन्तो बुद्धमाता नाम लोला मुगधुत्ता न होति, कप्पसनमहम्मं पन पूरितपाग्मी जातिनो पट्ठाय अखण्डपञ्चमीलायेव होति । अयञ्च महामाया नाम देवी एदिसी, अयं च मे माता भविस्सतीति ।

(५ जनेत्तिआयु)

किन्तं पनस्सा आयूति ? दसन्न मासानं उपरि सत्तदिवसानि पस्मि ।

§ ३२ पटिसन्धिं गण्ह

इति इमं पञ्चमहाविलोकनं विलोकेत्वा-कालो मे मारिस्सा ! बुद्धभावायाति—देवतानं मंगहं करोन्तो पटिञ्जं दत्त्वा गच्छथ तुम्हेति ता देवता उय्योजेत्वा तुमितदेवताहि परिवुतो तुसितपुरे नन्दनवनं पाविसि । सब्ब-देवलोकमु हि नन्दनवनं अत्थियेव । तत्र न देवता “इतो चुतो मुगतिं गच्छ इतो चुतो मुगतिं गच्छा” ति पुब्बे कतकुमलकम्मोकारं [48] सारयमाना विचरन्ति । सो एवं देवताहि कुमलं सारयमानाहि परिवुतो तत्थ विचरन्तो चवित्वा महामायाय देविया कुच्छिम्मि पटिसन्धिं गण्ह । तस्सावीभावत्थं अयं आनुपुञ्ची कथा ।

§ ३३ महामायादेवी सुपिनं अद्दस

तदा किर कपिलवत्थुनगरे अमाळ्हितकखत्तं घुट्ठं अहोमि । महाजनो नक्खत्तं कीळति । महामाया-देवी पुरे पुण्णमाय सत्तमदिवसतो पट्ठाय[४८]विगतसुरापानं मालागन्धविभूतिसम्पन्नं नक्खत्तकीळं अनुभवमाना सत्तमदिवसे पातोव उट्ठाय गन्धोदकेन नहायित्वा चत्तारि सतसहस्मानि विस्सज्जेत्वा महादानं दत्त्वा सब्बालंकारविभूतिना वग्गभोजनं भुज्जित्वा उपोसथंगानि अधिट्ठाय अलंकृतपटियत्तं सिरिगम्भं पविमित्वा सिरिसयनेनिपन्ना निद् ओक्कममाना इमं सुपिनं अद्दस ।

चत्तारो किर नं महाराजानो सयनेनेव सद्धि उक्खिपित्वा हिमवन्तं नेत्वा सट्ठिगोजनिके मनोसिला-तले सत्तयोजनिकस्स महासालकस्स हेट्ठा ठपेत्वा एकमन्तं अट्ठमु । अथ नसं देवियो आगन्त्वा देवि अनो-तत्तदहं नेत्वा मनुस्समलहरणत्थं नहपेत्वा दिव्वत्थं निवासापेत्वा गन्धेहि विलिम्पापेत्वा दिव्वपुष्पाणि पिल-न्धापेत्वा ततो अविदूरे रजतपव्वतो, तस्स अन्तो कणकविमानं अत्थि, तत्थ पाचिनमीसकं दिव्वसयनं पञ्जापेत्वा निपज्जापेमु । अथ बोधिमत्तो सेतवरवारणो हत्त्वा ततो अविदूरे एको सुवण्णपव्वतो, तत्थ चरित्वा ततो ओरय्ह रजतपव्वतो अभिरुहित्वा उत्तरदिसतो आगम्म रजतदामवण्णाय सोण्डाय सेतपदुमं गहेत्वा कुञ्चनादं^१ नदित्वा कणकविमानं पविसित्वा मातुमयनं तिकखत्तुं पदक्खिणं कत्वा दक्खिणपस्सं फालेत्वा^२ कुच्छि पविट्ठसदिसो अहोमि । एवं उत्तरासाळ्हितकखत्तेन पटिसन्धिं गण्ह ।

१ रो०—कोञ्चनादं । २ रो०—तलित्वा ।

§ ३४ ब्राह्मणा आहंसु

पुन दिवसे पबुद्धा देवी नं सुपिनं रञ्जो आरोचेमि । राजा चतुसट्ठिमत्ते ब्राह्मणपामोक्खे पक्को-
सापेत्वा हरितुपलिताय लाजादीहि कतमंगलसक्काराय भूमिया महारहानि आसनानि पञ्जापेत्वा तत्थ निसि-
न्नानं ब्राह्मणानं सप्पिमधुसक्कराभिसंखतस्स वरपायासस्स सुवण्णरजतपातियो पुरेत्वा सुवण्णरजतपातीहि
धेव पटिवुज्जेत्वा अदासि । अञ्जेहि च अहतवत्थकपिलगाविदानादीहि ते संत्तप्पेसि । अथ नेसं सब्बकामेहि
संतप्पितानं सुपिनं आरोचापेत्वा किं भविस्सतीति गुच्छि ।

ब्राह्मणा आहंसु—“मा चिन्तयि महाराज ! देविया ते कुच्छिम्हि गब्भो पतिट्ठितो । सो [50]
च खो पुरिसगब्भो न इत्थिगब्भो । पुत्तो ते भविस्सति । सो सचे अगारं अञ्जावसिस्सति राजा भविस्सति
चक्कवत्ती, सचे अगारा निक्खम्म पव्वजिस्सति बुद्धो भविस्सति लोके विवत्तच्छदो” ति ।

§ ३५ द्वितिसपुब्बनिमित्तानि पातुरहंसु

बोधिसत्तस्स पन मातुकुच्छिम्हि पटिसन्धिगहणक्खणे एकप्पहारेनेव सकलदमसहस्मी लोकधातु संकम्पि
सम्पकर्म्म सम्पवेधि । द्वितिस पुब्बनिमित्तानि पातुरहंसु । दमसु चक्कवालसहस्मेसु अप्पमाणो ओभासो पूरि ।
तस्स तं सिग्गि दट्ठकामा [४९] विय अन्धा चक्कवूनि पटिर्लभसु । वधिग सद्दं सुणिमु । मूगा समालापसु । खुज्जा
उजुगत्ता अहेसु । पंगुला पदसा गमनं पटिर्लभसु । वन्धनगता सब्बसत्ता अन्दुवन्धनादीहि मुच्चिसु । सब्बनरकंमु
अग्गि निब्बायि । पेत्तिसियसे खुप्पिपामा वूपसमि । निरञ्छानानं भयं नाहोसि । सब्बसत्तानं रागो वूपसमि । सब्ब-
सत्ता पियंवदा अहेसु । मधुरेनाकारेन अस्मा हेमिसु । वाग्गा गाज्जसु । सब्बतुग्गियानि सकसर्कानिन्नादं मुच्चिसु ।
अघट्ठितानि येव मनुस्सानं हत्थपगादीनि आभरणानि विगविसु । सब्बदिसा विप्पमन्ना अहेसु । सत्तानं मुखं
उप्पादयमानो मृदुमीतलो वातो वायि । अकालमेधो पवस्मि । पट्ठवितोपि उदकं उच्चिज्जित्वा विस्सन्दि । पक्खिनो
आकासगमनं विजहिमु । नदियो असन्दमाना अट्ठंसु । महाममुद्दे मधुरं उदकं अहोसि । सब्बन्धकमेव पञ्चवण्णेहि
पदुमेहि सञ्छन्नं तलं अहोसि । थलजजलजादीनि सब्बपुप्फानि पुप्फिसु । रुक्खानं खन्धेसु खन्धपदुमानि साग्गामु
साखापदुमानि लतामु लतापदुमानि पुप्फिसु । थले मिलानलानि भिन्दित्वा उपरूपरि सत्तसत्त हुत्वा दण्डपदुमानि
नाम निक्खविसु । आकामे ओलम्बकपदुमानि नाम निव्वान्तिसु । समन्ततो पुप्फवस्सानि वस्मिसु । आतामे दिव्व-
तुरियानि वज्जिसु । सकलदमसहस्मी लोकधातु वट्ठेत्वा विस्सट्ठमालागुलं विय उप्पीळेत्वा वद्धमालाकलापो
विय अलंकतपटियत्तं मालासनं विय च एकमालामालिनी विप्फुरन्तवाळवीजनी पुप्फधूपगन्धपरिग्वामिता परम-
सोभगप्पत्ता अहोमि ।

§ ३६ बोधिसत्तमातुधम्मता

एवं गहिनपटिसन्धिकस्स बोधिसत्तस्स पटिसन्धितो पट्ठाय बोधिसत्तस्स चैव बोधिसत्तमातुया च
उपद्धानिवाग्गत्थं खग्गहत्था चत्तारो देवपुत्ता आरक्खं गाण्हसु । बोधिसत्तमातु पुग्गिसेमु रागचित्तं नुप्पज्जि ।
लाभगयसगप्पत्ता च अहोसि मुखीनि अकिलन्तकाया बोधिसत्तञ्च अन्तो [51] कुच्छिगतं विप्पसन्ने मणिगतने
आवुतपण्डुमुत्तं विय पस्सति । यस्मा च बोधिसत्तेन वसितकुच्छि नाम चेतियगब्भसादमा न सक्का होति अञ्जेन
सत्तेन आवसितुं वा परिभुज्जितुं वा तस्मा बोधिसत्तमाता सत्ताहजाने बोधिसत्ते कालं कत्वा तुसितपुरे
निव्वत्ति । यथा च अञ्जा इत्थियो दसमासे अप्पत्वापि अनिक्कमित्वापि निसिन्नापि निपन्नापि विजायन्ति न
एवं बोधिसत्तमाता । सा पन बोधिसत्तं दसमासे कुच्छिता परिहरित्वा ठिताव विजायति । अयं बोधिसत्त-
मातुधम्मता ।

§ ३७ लुम्बिनीवने

महामायापि देवी पत्तेन तेलं विय दसमासे कुच्छिया बोधिसत्तं परिहरित्वा परिपुण्णगब्भा आतिघरं
गन्तूकामा सुद्धोदनमहाराजस्स आरोचेमि—इच्छामहं देव ! कुलसन्तकं [५०] देवदहनगरं गन्तुन्ति । राजा

साधूति सम्पटिच्छित्वा कपिलवत्थुतो याव देवदहनगरा मगं समं कारेत्वा कदलिपुष्पघटधजपताकादीही अलं-
कारापेत्वा देवि सोवणसिविकाय निसीदापेत्वा अमच्चसहस्मेन उक्खिपापेत्वा महन्तेन परिवारेण पेसेमि ।

द्वित्रं पन नगरानं अन्तरे उभयनगरवामीनम्पि लुम्बिनीवनं नाम मंगलसालवनं अत्थि । तस्मिं
समये मूलतो पट्ठाय याव अगंगासाखा सव्वं एकफालिफुल्लं अहोमि । साखन्तरेहि चैव पुष्पन्तरेहि च पञ्च-
वण्णभमरगणा नानप्यकारा च सकुणसंधा मधुरस्सरेण विकूजन्ता विचरन्ति । मकलं लुम्बिनीवनं चित्त-
लतावनसदिसं महानुभावस्स रञ्जो मुसज्जितआपणमण्डलं विय अहोमि ।

देविया तं दिस्वा सालवनकीळं कीळितुकामता उदपादि । अमच्चा देवि गहेत्वा सालवनं
पविसिमु । सा मंगलसालमूलं गन्त्वा सालसाखायं गहिनुकामा अहोमि । सालसाखा मुसेदितवेत्तगं विय ओन-
मित्वा देविया हत्थपथं उपगच्छि । सा हत्थं पसारेत्वा माखं अगहेमि । तावदेव चस्सा कम्मजवाता चलिंमु ।
अथस्सा साणि परिक्खिपित्वा महाजनो परिक्कामि । सालसाखं गहेत्वा तिठमानाय एव चस्सा गम्भवट्ठानं
अहोमि । तं खणं येव चत्तारोपि मुद्धचिन्ता महाब्रह्मानो मुवण्णजालं आदाय सम्पत्ता तं न मुवण्णजालेन बोधि-
मत्तं सम्पटिच्छित्वा मातुपुग्गो ठपेत्वा “अत्तमना देवि ! होहि महेसक्को ते पुत्तो उप्पन्नो” ति आहंमु ।

यथा पन अञ्जे सत्ता मातु कुच्छित्तो निक्खमन्ता पटिक्कूलेन अमुचिन्ता मविक्खता निक्खमन्ति
न एवं बोधिमत्तो । बोधिमत्तो [३२] पन धम्मामनतो ओतरन्तो धम्मकथिको विय, निम्मेणिनो ओत-
रन्तो पुग्गो विय च, द्वे च हत्थे द्वे च पादे पसारेत्वा ठित्तो मातुकुच्छिमम्हवेन केनचि अमुचिन्ता अम-
क्खितो मुद्धो विमदो कामिकवत्थं निक्खित्तमणिग्ननं विय जोनन्तो मातुकुच्छित्तो निक्खमि । एवं सन्नेपि
बोधिमत्तस्स च बोधिमत्तमातुया च सक्कारत्थं आकासतो द्वे उदकधारा निक्खमित्वा बोधिमत्तस्स च
मातु चस्स सरीरे उतुं गाहापेमुं ।

अथ नं मुवण्णजालेन पटिगहेत्वा ठितानं ब्रह्मानं हत्थतो चत्तारो महाराजानो मंगलसम्मताय
मुखसम्पत्ताय अजिनप्यवेणिया गण्हसु । तेमं हत्थतो मनुस्सा दुकूलचुम्बटकेन पटिगण्हिमु । मनुस्मानं हत्थतो
मुञ्चित्वा पठवियं पतिट्ठाय पुग्गिधमदिसं ओलोकंमि । अनेकानि चक्कवाळमहम्मामि एकंगणानि अहेमुं ।
तन्थ देवमनुस्सा गन्धमालादीहि पूजयमाना “महापुग्गि” इध तुम्हेहि मदिसो अञ्जो नत्थि, कुन्तेथ उत्तरितरो”
ति आहंमु । एव चत्तसो दिसा चत्तसो अनुदिसा च हेट्ठा उपरीति दमपि दिसा अनुविलोकंत्वा अत्तनो मदिसं
अदिस्वा अयं [५१] उत्तरा दिसानि सत्तपदवीतिहारेण अगमामि । महाब्रह्म ना सेतच्छत्त धारयमानेन मुयामेन
देवपुत्तेन वाळवीजनि अञ्जाहिं च देवताहि सेसराजककुधभण्डहत्थाहि अनुगम्ममानो ततो सत्तमपदे ठितो
“अग्गोहमस्मि लोकस्सा” ति आदिकं आसभि वाचं निच्छारेन्तो सीहनादं नदि ।

बोधिसत्तो हि तीमु अत्तभावेसु मातुकुच्छित्तो निक्खन्तमत्तो एव वाचं निच्छारेसि—
महोसधत्तभावे, वेस्सन्तगत्तभावे, इमस्मि अत्तभावेति । महोसधत्तभावे किस्स मातु कुच्छित्तो
निक्खमन्तस्सेव सक्को देवराजा आगन्त्वा चन्दनसारं हत्थं ठपेत्वा गतो । सो नं मुट्ठियं कत्वाव निक्खन्तो ।
अथ नं माता—नात ! कि गहेत्वा आगतोसीति पुच्छि । ओसधं अम्माति ।

इति ओसधं गहेत्वा आगतत्ता ओसधदारकोत्वेवस्स नामं अकंमु । तं ओसधं गहेत्वा चाटिय
पक्खिपिंमु । आगतागतानं अन्धबधिरादीनं तदेव सब्बरोगवूपसमाय भेसज्जं अहोमि । ततो महन्तं इदं
ओसधं महन्तं इदं ओसधंति उप्पन्नवचनं उपादाय महोसधोत्वेवस्स नामं जातं । वेस्सन्तगत्तभावे पन मातुकु-
च्छित्तो निक्खमन्तो दक्खिणहत्थं पसारेत्वा “अत्थि नुखो अम्म ! किञ्च धनं गेहस्मि ? दानं दस्सामी” ति
वदन्तो निक्खमि । अथस्स माता “सधने कुले निव्वन्तोमि ताता” ति पुत्तस्स हत्थं [३३] अत्तनो हत्थनलं
कत्वा सहस्सत्थविकं ठपापेसि ।

इमस्मि पन अत्तभावे इमं सीहनादं नदीति । एवं बोधिसत्तो तीसु अत्तभावेसु मातुकुच्छितो निक्खन्तमत्तोव वाचं निच्छागंसि ।

यथा च पटिसन्धिवक्खणे एवं जातक्खणेपिस्स वत्तिसपुब्बनिमित्तानि पातुरहंसु । यस्मि पन समये अम्हाकं बोधिसत्तो लुम्बिनीवने जातो तस्मि येव समये राहुलमाता देवी, छन्नो अमच्चो, काळुदायी अमच्चो, आनन्दो राजकुमारो, आजानीय्यो हत्थिराजा, कन्धको अस्सराजा, महाबोधिरुक्खो, चतस्सो निधिकुम्भियो च जाता । तत्थ एका गावुत्पमाणा, एका अढ्योजनप्पमाणा, एका तिगावुत्पमाणा, एका योजनप्पमाणा अहोमीति इमे सत्त महजाता नाम । उभयनगरवामिनो बोधिसत्तं गहेत्वा कपिलवत्थुनगरमेव अगमंसु ।

§ ३८ तापसो काळदेवलो

तं दिवसं येव च कपिलवत्थुनगरं मुद्धोदनमहाराजस्स पुत्तो जातो अयं कुमारो बांधितले निसीदित्वा बुद्धो भविस्सतीति तावतिसभवने हट्ठतुट्ठा देवसंधा चेलुक्खेपादीनि पवत्तेत्ता कीळिमु । तस्मि समये मुद्धोदनमहाराजस्स कुलुपगो अट्ठसमापत्तिलाभी काळदेवलो नाम तापसो भत्तकिच्चं कत्वा दिवाविहारत्थाय तावतिसभवनं गत्वा तत्थ दिवा [५२] विहारं निसिन्नो ता देवता दिस्वा किकारणा तुम्हे एवं तुट्ठमानसा कीळथ ? मय्हं पेतं कारणं कथेथाति पुच्छि ।

देवता आहंसु—मारिम । मुद्धोदनरज्जो पुत्तो जातो । सो बांधितले निसीदित्वा बुद्धो हुत्वा धम्मचक्कं पवत्तेस्सति । तस्म अनत्तं बुद्धलीळ्हं दट्ठु धम्मं च सोतुं लच्छामाति इमिना कारणेन तुट्ठम्हाति ।

तापसो तामं वचनं मुत्वा खिणं देवलोकतो ओरुय्ह राजनिवेसत्तं पविमित्वा पञ्चात्तामने निमिन्नो पुत्तो किर ते महाराज ! जातो पस्मिस्सामि नन्ति आह । राजा अलंकनपटियत्तं कुमारं आणापेत्वा तापसं वन्दापेतुं अभिहरि ।

बोधिसत्तस्स पादा पग्गवत्तित्वा तापसस्स जटामु पतिट्ठाहिमु । बोधिसत्तस्स हि तेनत्तभावेन वन्दितव्वयुत्तको अज्जो नाम नत्थि । मचे हि अजानन्ता बोधिसत्तस्स मीयं तापसस्स पादमूले ठपेय्यु सत्तथा अस्म मुद्धं फलेय्य । तापसो न मे अत्तानं नामेतुं युत्तन्ति उट्ठायामता बोधिसत्तस्स अज्जलि पग्गहेमि । राजा तं अच्छरिय दिस्वा अत्तनो पुत्तं वन्दि ।

तापसो अतीते चत्ताळीसकप्पे, अनागते चत्ताळीमाति अर्माति कप्पे अनुस्सगति । बोधिसत्तस्स लक्खणसम्पत्ति दिस्वा भविस्सति नुखो बुद्धो उदाहु नोति आवज्जित्वा उपधारेत्तो निससंयं बुद्धो भविस्सतीति जत्वा अच्छरियपुग्गिमा अयन्ति [५४] मितं अकामि । ततो अह इमं बुद्धभूतं दट्ठु लभिस्सामि नुखा नोति उपधारेत्तो न लभिस्सामि अन्तरा येव कालं कत्वा बुद्धमतेनपि बुद्धमहस्सेनपि गन्त्वा बोधेतुं असक्कुण्ये अरूपभवे निव्वत्तिस्सामीति दिस्वा एवरूपं नाम अच्छरियपुग्गिमा बुद्धभूतं दट्ठु न लभिस्सामि । महती वत मे जानी भविस्सतीति परोदि ।

मत्तस्मा दिस्वा अम्हाकं अय्यो ददानेव हमित्वा पुन रोदितुं उपट्ठितो किन्नु खो भन्ते ! अम्हाकं अय्यपुत्तस्स कोचि अन्तरायो भविस्सतीति पुच्छिमु ।

नत्थेनस्स अन्तरायो निरमंसयेन बुद्धो भविस्सतीति ।

अथ कम्मा परोदिन्थाति ?

एवरूपं महापुग्गिमां बुद्धभूतं दट्ठु न लभिस्सामि, महती वत मे जानी भविस्सतीति अत्तानं अनुसोचन्तो रोदामीति आह ।

ततो किन्नुखो मे जातकेमु कोचि एतं बुद्धभूतं दट्ठु लभिस्सति न लभिस्सतीति उपधारेत्तो भागिनेय्यं नाळकदारकं अहस । सो भगीनिया गेहं गत्वा कहं ते पुत्तो नाळकोति ?

गंहे अय्य !

पक्कोमाहि नन्ति । अत्तनो सत्तकं आगतं आह, तात ! मुद्धोदनमहाराजस्स कुलं पुत्तो जातो । बुद्धं कुरो एस पञ्चतिस वस्सानि अतिक्कमित्वा बुद्धो भविस्सति । त्वं एतं दट्ठुं लभिस्समि । अज्जेव पव्वज्जाहीति [५३] ।

सत्तामीतिकोटिधने कुले निव्वत्तो दाग्को न मं मातुलो अतत्थे नियोजेस्सतीति चिन्तेत्वा तावदेव अन्तरापणतो कामावानि^१ चेव मत्तिकापत्तञ्च आहरापेत्वा कंममस्सु ओहारेत्वा कासावानि वत्थानि अच्छादेत्वा यो लोके उत्तमपुग्गलो तं उट्ठिस्स मय्हं पव्वज्जाति बोधिसत्ताभिमुखं अज्जलिम्पग्गय्ह पञ्च-पत्तिट्ठितेन वन्दित्वा पत्तं थविकाय पविस्वपित्वा अंसकट्टे ओलगेत्वा हिमवन्त पविसित्वा समणधम्मं अकामि ।

सो पठमाभिसम्बोधिपत्तं तथागतं उपसंक्रमित्वा नालकपटिपदं कथपेत्वा पुन हिमवन्तं पविसित्वा अग्रहूतं पत्वा उक्कट्ठपटिपदं पटिपन्नो सत्तेव मामे आयु पालेत्वा एकं मुवण्णपव्वतं निस्साय ठितवोव अनुपादि-सेमाय निव्वाणधानुया परिनिव्वायि ।

§ ३९ लक्खणपटिग्गाहका अट्ट ब्राह्मणा

बोधिसत्ताम्पि खो पञ्चमदिवसे सीमं नहापेत्वा नामगहणं गण्हिस्सामानि राजभवनं चतुजानिक-गन्धेहि विलिम्पित्वा लाजपञ्चमकानि पुष्पानि विकिरित्वा अमम्भिन्नपायामं पचापेत्वा निण्णं वेदानं पाग्गे अट्ठत्तरमतं ब्राह्मणे निमन्तेत्वा राजभवने निर्मादापेत्वा सुभोजनं भोजेत्वा [55] महामक्कारं कत्वा किन्नुखो भविस्सतीति लक्खणानि पटिग्गहापेमुं । तेमुः—

“रगो धजो लक्खणो चापि मन्ती कोण्डञ्जो च भोजो सुयाभो मुदत्तो ।

एते नदा अट्ठ अहेमुं ब्राह्मणा छलंगवा मन्तं व्याकरिमु ॥” ति ।

इमे अट्ठेव ब्राह्मणा लक्खणपटिग्गाहका अहेमुं । पटिगन्धिगहणदिवसे सुपिनोपि एतेहेव पटिग्गाहितो । तेमु सत्त जत्ता द्वे अगुलियो उक्खिपित्वा द्वेधा व्याकरिमु “इमेहि लक्खणेहि समन्नागतो अगारं अज्जावसमानो राजा हेति चक्कवन्ती, पव्वजमानो बुद्धो” ति सव्वं चक्कवत्तिरज्जो मिरिविभवं आचिक्खिमु ।

तेमं पन सव्वदहरो गोत्तनो कोण्डञ्जो नाम माणवो बोधिसत्तस्स लक्खणवरनिर्फत्ति ओलोकेत्वा “एतस्स अगारमज्जे ठानकारणं नत्थि, एकन्तेनेव विवट्छदो बुद्धो भविस्सती” ति एकमेव अंगुलि उक्खिपित्वा एकमव्याकरणं व्याकाभि । अयं हि कताधिकारो पच्छिमभविकसत्तो पञ्चाय इतरे सत्त जने अभिभवित्वा इमेहि लक्खणेहि समन्नागतस्स अगारमज्जे ठानं नाम नत्थि । अमंसयं बुद्धो भविस्सतीति एकमेव गति अहम् । तस्मा एकंगुलि उक्खिपित्वा एवं व्याकासि [५६] ।

§ ४० पंचवग्निया थेरा नाम

अथ ते ब्राह्मणा अत्तनो घरानि गत्वा पुत्ते आमन्तयिमु—ताना ! अम्हे महल्लका, मुद्धोदनमहा-राजस्स पुत्तं सव्वज्जुतप्पत्तं मयं लभेय्याम वा नो वा, तुम्हे तस्मिं कुमारे सव्वज्जुतं पत्ते तस्स सासने पव्वजेय्याथाति ।

ते सत्तपि जत्ता यावतायुकं ठत्वा यथाकम्मं गता । कोण्डञ्जमाणवो अरोगो अहोमि । सो महासत्ते बुद्धिमन्वाय महाभिनिक्खमनं अभिनिक्खमित्वा अनुक्कमेन उक्खेलं गत्वा रमणीयो वत्त अयं भूमिभागो अलं वत्तिदं कुलपुत्तस्स पधानत्थिकस्स पधानायाति चित्तं उप्पादेत्वा तत्थ वामं उपगते महापुरिसो पव्वजितोति सुत्वा तेमं ब्राह्मणानं पुत्ते उपसंक्रमित्वा एवमाह—सिद्धत्थकुमारो किर पव्वजितो सो निस्संसयं बुद्धो भविस्सति, सचे तुम्हाकं पितरो अरोगा अस्सुं अज्ज निक्खमित्वा पव्वजेय्युं । सचे

तुम्हेपि इच्छेय्याथ एथ अहं तं पुगिसं अनुपब्बजिस्सामीति । ते सब्बे एकच्छन्दा भवितुं [56] नासक्खिमु । तयो जना न पब्बजिमु । कोण्डञ्जब्राह्मणं जेट्ठकं कत्वा इतरे चत्तारो पब्बजिमु । ते पञ्चपि जना पञ्चवग्गिया थेरा नाम जाता ।

§ ४१. चत्तारि पुब्बनिमित्तानि

तदा पन राजा किं दिस्वा मय्हं पुत्तो पब्बजिस्सतीति पुच्छि ।

चत्तारि पुब्बनिमित्तानीति ।

कतरं च कतरञ्चाति ?

जराजिणं व्याधितं मतं पब्बजितन्ति ।

राजा—इतो पट्ठाय एवरूपानं मम पुत्तस्स सत्तिकं उपसंक्रमितुं मा अदत्थ । मय्हं पुत्तस्स बुद्धभावेन कम्मं नत्थि । अहं मम पुत्तं द्विसहस्सदीपपरिवारानं चतुन्नं महादीपानं इस्सरियाधिपच्चं रज्जं कारेत्तं छत्तिसयोजनपरिमण्डलाय परिमाय पटिवुत्तं गगनतले विचरमानं पस्सितुकामोम्हीति—एवं च पन वत्वा इमेसं चतुप्पकारानं पुगिसानं कुमारस्स चक्खुपथे आगमननिवारणत्थं चतुमु दिमामु गावुत्ते गावुत्ते आरक्खं ठपेसि ।

तं दिवसं च पन मंगलट्ठाने मत्तिपतितेसु असीनितिया जातिकुलसहस्सेसु एकेको एकमेकं पुत्तं पटिजानि । अयं बुद्धो वा होतु राजा वा मयं एकमेकं पुत्तं दस्साम । सचेपि बुद्धो भविस्सति खत्तियसमणेहेव पुरक्खतपरिवारितो विचरिस्सति, सचेपि राजा भविस्सति खत्तियकुमारेहेव पुरक्खतपरिवारितो विचरिस्सतीति ।

§ ४२. रञ्जो वप्पमंगलं अहोसि

राजापि बोधिसत्तस्स उत्तमरूपसम्पन्ना विगतसब्बदोसा धातियो पच्चुपट्ठापेसि । बोधिसत्तो अनन्तेन परिवारेन महन्तेन सिरिमोभग्गेन वड्ढति ।

अथेकदिवसं रञ्जो वप्पमंगलं नाम अहोसि । तं दिवसं सकलनगरं देवविमानं विय [५५] अलं करोन्ति । सव्वे दासकम्मकरादयो अहतवत्थनिवत्था गन्धमालादिपतिमण्डिता राजकुले मत्तिपनन्ति । रञ्जो कम्मन्ते नगलसहस्सं योजिय्यति । तस्मिं पन दिवसे एकेन ऊनं अट्ठसत्तं नंगलानि सद्धि बलिवट्ठ-रस्मियोत्तेहि रजनपरिक्खनानि होन्ति । रञ्जो आलम्बननंगलं^१ पन रत्तमुवण्णपरिक्खतं होति । बलिवट्ठानं मिगानि रस्मियोत्तपतोदानि मुवण्णपरिक्खनानेव होन्ति । राजा महापरिवारेन नगरा निक्खमन्तो पुत्तं गहेत्वा अगमासि । कम्मन्तट्ठाने एको जम्बुक्खवो बहळपलामो सन्दच्छायो अहोसि । तस्स हेट्ठा कुमारस्स सयनं पञ्चपापेत्वा उपरि मुवण्णतारक्खचित्तं वितानं वन्धापेत्वा साणिपाकारेन परिक्खिपापेत्वा आरक्खं ठपापेत्वा राजा सब्बालंकारेन अलंकरित्वा अमच्चगणपरिवुत्तो नंगलकरणट्ठानं अगमामि । तत्थ राजा मुवण्णनंगलं गण्हाति । अमच्चा एकऊतट्ठसत्तं रजननंगलानि, कस्सका मेसनंगलानि । ते तानि गहेत्वा इतो चितो च कसन्ति । राजा पन ओरतो पारं गच्छति पारतो ओरं आगच्छति । एतस्मिं ठाने [57] महासम्पत्ति अहोसि । बोधिसत्तं परिवारेत्थे निसिन्ना धातियो रञ्जो सम्पत्ति पस्सिस्सामानि अन्तोसाणितो बहि निक्खन्ता ।

बोधिसत्तो इतो चितो च ओलोकेन्तो कञ्चि अदिस्वा वेगेन उट्ठाय पल्लकं आभुजित्वा आनापाने परिगहेत्वा पठमञ्ज्ञानं निव्वत्तेसि ।

धातियो खज्जभोजजन्तरे विचरमाना थोकं चिरायिंसु । सेसस्खानं छाया निवत्ता^२, तस्स पन रुक्खस्स परिमण्डला हुत्वा अट्ठासि । धातियो अय्यपुत्तो एककोति वेगेन साणि उक्खिपित्वा अन्तो पविसमाना बोधिसत्तं सयने पल्लकेन निसिन्नं तं च पाटिहारियं दिस्वा गन्त्वा रञ्जो आरोचेमु—देव ! कुमारे एवं निसिन्नो एवं अञ्जेसं रुक्खानं छाया निवत्ता जम्बुक्खस्स छाया परिमण्डला ठिताति । राजा वेगेनागन्त्वा पाटिहारियं दिस्वा इदं ते तात ! दुतियं वदनन्ति पुत्तं वन्दि ।

१ रो०—आलम्बननङ्गले । २ सी०—अनतिवत्ता । रो०—अतिवत्ता ।

§ ४३. ज्ञातकानं सिप्पं दस्सेसि

अथ अनुक्कमेन बोधिसत्तो सोलसवस्सपदेसिको जानो । राजा बोधिसत्तस्स तिप्पं उत्तूनं अनुच्छविके तयो पासादे कारेसि, एकं नवभूमकं, एकं सत्तभूमकं, एकं पच्चभूमकं । चत्तालीससहस्सा च नाट-कित्थियो उपट्ठापेसि । बोधिसत्तो देवो विय अच्छरासंघपरिवुतो अलंकतनाटकपरिवुतो निप्पुरिमेहि तुग्येहि परिचाग्यमानो महासम्पत्ति अनुभवन्तो उतुवारेन तेमु तेमु पामादेमु विहरति । गहलमाता पनस्स देवी अगमहेमी अहोसि । [५६]

तस्स एवं महासम्पत्ति अनुभवन्तस्स एकदिवसं ज्ञातिमंघस्स अट्ठमन्तरे अयं कथा उदपादि—सिद्धत्थो कीळापमुतोव विचरति, न किञ्चि सिप्पं सिक्खति, संगामे पच्चुपट्ठित्ते किं करिस्सतीति !

राजा बोधिसत्तं पक्कोमापेत्वा—तात ! तव ज्ञातका सिद्धत्थो किञ्चि सिप्पं असिक्खित्वा कीळापमुतोव विचरतीति वदन्ति । एत्थ किं पत्तकाले मज्झसीति ? देव ! मम सिप्पसिक्खनकिच्चं नत्थि । नगरे मम सिप्पं दस्सनत्थं भेरि चरापेत्थइतो सत्तमे दिवसं ज्ञातकानं सिप्पं दस्सेस्सामीति ।

राजा तथा अकासि । बोधिसत्तो अक्खणवेधि वालवेधि, सरवेधि, सद्देधि पुंकातपुंका धनुग्गहे सन्निपातापेत्वा महाजनस्स मज्जे अज्जेहि च धनुग्गहेहि असाधारणं ज्ञातकानं द्वादसविधं सिप्पं दस्सेमि । तं मग्गज्जातके आगतनयेनेव वेदितव्वं । तदास्स ज्ञातिमंघो निक्कम्बो अहोमि ।

§ ४४. चत्तारि पुब्बनिमित्तानि

अथेकदिवसं बोधिसत्तो उय्यानभूमिं गन्तुकामो सारथि आमन्तेत्वा रथं योजेहीति आह । सो माधूति पटिम्मणिप्पत्वा महारुहं उत्तमरथं सब्वालंकारेन अलंकरित्वा कुमुदपत्तवण्णो [58] चत्तारो मंगलसिन्धवे योजेत्वा बोधिसत्तस्स पटिनिवेदेसि । बोधिसत्तो देवविमानमदिमं रथं अभिरुहित्वा उय्यानाभिमुखो अगमामि ।

(१) जराजिण्णं ।

देवता सिद्धत्थकुमारस्स अभिसम्बुज्जनकालो आसन्नो, पुब्बनिमित्तं दस्सेस्सामामानि एकं देवपुत्तं जराजज्जरं खण्डदन्तं पलितकेसं गोपाणमिवकं ओभग्गमरीं दण्डहत्यं पवेधमानकं कत्वा दस्सेसुं । तं बोधिसत्तो चेव सारथी च पस्सन्ति ।

ततो बोधिसत्तो सारथि—“सम्म ! को नामेमो पुरिसो ! केसापिस्स न यथा अज्जेस” न्ति महापदानं आगतनयेन पुच्छित्वा तस्स वचनं सुत्वा धिरत्थु वत भो ! जाति यत्रहि नाम जातस्स जरा पञ्जा-यिस्सतीति संविग्गहदयो ततो व पटिनिवत्तित्वा पामादमेव अभिरुहि ।

राजा किंकारणा मम पुत्तो खिप्पं पटिनिवत्तीति पुच्छि ।

जिण्णं पुरिमं दिस्वा देवाति आहंमु ।

“जिण्णकं दिस्वा पुब्बजिस्सती” ति कस्मा मं नासेथ ! सीधं मे पुत्तस्स नाटकानि सज्जेथ । सम्पत्ति अनुभवन्तो पुब्बज्जाय सन्ति न करिस्सतीति वत्वा आरक्खं बड्ढेत्वा सब्बदिमामु अद्धयोजने अद्धयोजने ठपेसि ।

(२) व्याधितं

पुनेकदिवसं बोधिसत्तो तथेव उय्यानं गच्छन्तो देवताहि निम्मित्तं व्याधिनं पुरिमं दिस्वा पुरिमनयेनेव पुच्छित्वा संविग्गहदयो निवत्तित्वा पासादं अभिरुहि । राजापि पुच्छित्वा हेट्ठावुत्तनयेनेव संविदहित्वा पुन बड्ढेत्वा समन्ततो निगावुत्तप्पमाणे पदेसे आरक्खं ठपेसि । [५७]

(३) कालकतं

अपरं पन एकदिवसं बोधिसत्तो तथेव उय्यानं गच्छन्तो देवताहि निम्मितं कालकतं दिस्वा पुरिमनयेनेव पुच्छित्वा संविगहदयो पुन निवत्तित्वा पासादं अभिरुहि । राजापि पुच्छित्वा हेट्ठाधुत्तनयेनेव संविदहित्वा पुन वड्ढेत्वा समन्ततो योजनप्पमाणे पदेमे आरक्खं ठपेसि ।

(४) पब्बजितं

अपरं पन एकदिवसं उय्यानं गच्छन्तो तथेव देवताहि निम्मितं सुनिवत्थं सुपारुतं पब्बजितं दिस्वा को नामेसो सम्माति सारथि पुच्छि । सारथि किञ्चापि बुद्धुप्पादस्स अभावा पब्बजितं वा पब्बजितगुणे वा न जानाति देवानुभावेन पन पब्बजितो नामेस देवाति वत्वा पब्बज्जाय गुणे वण्णेसि । बोधिसत्तो पब्बज्जाय रुचि उप्पादेत्वा तं दिवसं उय्यानं अगमासि ।

दीघभाणका पनाहु—‘चत्तारि निमित्तानि एकदिवसेनेव दिस्वा अगमामी’ ति ।

§ ४५. बोधिसत्तस्स पच्छिमो अलंकारो

तत्थ दिवसभागं कीळित्वा मंगलपोकखरणियं नहायित्वा अत्थं गते सुरिये मंगलसिलापट्टे निमीदि अत्तानं अलंकारापेत्तुकामो । अथस्स परिचारकपुगिसा नानावण्णानि दुस्मानि नानप्पकारा आभरणविकलियो मालागन्धविलेपनानि च आदाय समन्ता परिवारेत्वा अट्ठंमु ।

तस्मि खणे सक्कस्स निसिन्नामनं उण्हं [५९] अहोमि । सो कोनुखो मं इमम्हा ठाना चावेत्तुका-मोति उपधारेन्तो बोधिसत्तस्स अलंकरणकालं दिस्वा विस्सकम्मं^१ आमन्तेमि— सम्म विस्सकम्म^१ सिद्धत्थ-कुमारो अज्ज अड्ढरत्तसमये महाभित्तिकवमण निक्खमिस्समि । अयमस्स पच्छिमो अलंकारो । उय्यानं गत्वा महापुग्गिं दिब्बालंकारेहि अलंकारोहीति ।

सो साधूति पटिप्पुणित्वा देवतानुभावेन नं खणं येव उपसंक्रमित्वा तस्मेव कप्पकमदिसो हुत्वा कप्पकस्स हत्थतो वेठनदुम्मं गहेत्वा बोधिसत्तस्स मीमं वेठेसि । बोधिसत्तो हत्थसंक्कमेनेव नायं मनुस्सो देवपुत्तो एकोति अज्जामि । वेठने वेठित्तमने मीसे मोळियं मणिगत्तनाकारेन दुस्ससहस्सं अब्भु-ग्गञ्छि । पुन वेठेन्तस्स दुस्ससहस्सन्ति दसक्खत्तुं वेठेन्तस्स दमदुस्समहस्सानि अब्भुग्गञ्छिमु । मीमं खुट्ठकं दुस्सानि बहूति कथं अब्भुगतानीति न चिन्तेतव्वं । तेमु हि सब्बमहन्तं सामलतापुप्फप्पमाणं, अवमेमानि कुतुम्ब-कपुप्फप्पमाणानि अहेमु । बोधिसत्तस्स मीमं केसेहि आकिण्णं किञ्जक्खवगवच्छित्तं विय कुप्पकपुप्फं अहोमि ।

अथस्स सब्बालंकारपत्तिमण्डितस्स सब्बताळावचरेमु सकानि सकानि च पटिभाणानी दस्स-यन्तेसु ब्राह्मणेषु जयनरिन्दानि आदिवचनेहि सूतमागधादिमु नानप्पकारेहि मंगलवचनथुतिघोमेहि सम्भावेन्तेमु सब्बालंकारपत्तिमण्डितं रथवरं अभिरुहि । [५८]

§ ४६. राहुलो जातो

तस्मि समये राहुलमाता पुत्तं विजायीति सुत्वा सुद्धोदनमहागजा पुत्तस्स मे तुट्ठि निवेदेशानि सासनं पहिणि । बोधिसत्तो तं सुत्वा राहुलो जातो^२ बन्धनं जानन्ति आह । राजा किं मे पुत्तो अवचाति पुच्छित्वा तं वचनं सुत्वा इतो पट्ठाय मे नत्ता राहुलकुमारो येव नाम होतूति आह ।

§ ४७. किसानोत्तामया उदानं

बोधिसत्तोपि खो रथवरं आरुह्य महन्तेन यसेन अतिमनोरमेन सिरिसोभग्गेन नगरं पाविमि । तस्मि समये किसानोत्तामी नाम खत्तियकज्जा उपरिपासादवरतलगता नगरं पदक्खिणं कुरुमानस्स बोधिसत्तस्स रूप-सिरिं दिस्वा पीनिसोमनस्सजाता इमं उदानं उदानेसिः—

१ स्या०—विस्सुकम्मं । २ सि०—राहु जातो ।

“निव्वुता नून सा माता निव्वुतो नून सो पिता, ।
निव्वुता नून सा नारी यस्माय ईदिसो पत्नी” ॥ ति । [60]

बोधिसत्तो तं सुत्वा चिन्तेसि—अयं एवमाहु, एवरूपं अत्तभावं पम्सन्तिया मानु हृदयं निव्वायति पितुहृदयं निव्वायति पजापतिया हृदयं निव्वायतीति । कास्मि नुखो निव्वते हृदयं निव्वुतं नाम होतीति ? अथस्स किलेमेसु विरत्तमानसस्स एतदहोसि—रागग्गिम्हि निव्वुते निव्वुतं नाम होति, दोसग्गिम्हि निव्वुते निव्वुतं नाम होति, मोहग्गिम्हि निव्वुते निव्वुतं नाम होति, मानदिट्ठि आदिमु सब्बकिलेसदरथेसु निव्वुतेसु निव्वुतं नाम होति, अयं मे सुवचनं सावेसि । अहं हि निव्व्वाणं गवेमतो चरामि । अज्जेव मया घरावासं छड्डंत्वा निक्खम्म पव्वजित्वा निव्व्वाणं गवेसितुं वट्ठतीति । अयं इमिस्सा आचरियभागे होतूति कण्ठो ओमुञ्चित्वा किसानोत्तमिया सतसहस्सघनकं मुत्ताहारं पेसेसि । सा सिद्धत्थकुमारो मयि पटिवट्ठचित्तो हुत्वा पण्णाकारं पेसेमीति सोमनम्मजाता अहोसि ।

§ ४८. नाटकित्थियो

बोधिमन्तोपि महन्तेन सिग्गिभोगेन अत्ततो पामादं अभिरुहत्वा सिग्गिसयने निपज्जि । नावदेव नं सद्वालंकारपतिमण्डिता नच्चगीतादिमु मुमिक्षिता देवकञ्जा विय रूपोभग्गपत्ता इत्थियो नानानुरियाणि गहेत्वा सम्पग्गिवारयित्वा अभिरम्मापेन्नियो नच्चगीतवादिनानि पयोजयिमु । बोधिसत्तो किलेमेसु विरत्तचिन्तनाय नच्चादिमु अनभिग्गो मूट्ठं निदं आक्कमि । तापि इत्थियो यस्सत्थाय मयं नच्चादीनि पयोजयेम सो निदं उपगतो इदानि किमत्थं किलमासानि गह्तिनगह्तिनानि तुरियानि अज्झोत्थरित्वा निपज्जिंमु । गन्धनेलप्पदीपा ज्ञायन्ति । बोधिसत्तो पवुञ्जित्वा मयनपिट्ठे पल्लंकेन निमिन्नो अहम ता इत्थियो तुरियभण्डानि अवत्थरित्वा निदाय-न्नियो एकच्चा पग्गग्गित्थेला लाला किलिन्नगत्ता एकच्चा [५९] दन्ते खादन्नियो एकच्चा काकच्छन्तियो एकच्चा विप्पलपन्नियो एकच्चा विवट्ठमुखा एकच्चा अपगतवत्था पाकटवीभच्छसम्बाधट्ठाना । सो तासं तं विप्पकारं दिस्वा भिय्योमोमत्ताय कामेसु विरत्तो अहोमि । तस्स अलंकृतपटियत्तं सक्कभवनसदिसिप्पि तं महानलं विप्प-विट्ठनानाकुणपभग्गं आमकसुमानं विय उपट्ठासि । तयो भवा आदित्तगेहसदिसा विय खायिमु । उपट्ठुनं वत भो ! ‘उपस्सट्ठं वत भोति उदानं पवति । अनिविय पव्वज्जाय चित्तं नमि ।

§ ४९. महाभिनिकखमनं

सो अज्जेव मया महाभिनिकखमनं निक्खमितुं वट्ठतीति सयना वुट्ठाय द्वारसमीपं गत्वा को एत्थानि आह । [61]

उम्मारं सीरां कत्वा निपन्नो छन्नो अहं अय्यपुत्त ! छन्नोति आह ।

छन्न ! अहं अज्ज महाभिनिकखमणं निक्खमितुकामो । एकं मे अस्सं कप्पेहीति । सो साधु देवाति अस्सभण्डकं गहेत्वा अस्ससालं गत्वा गन्धतेलप्पदीपेसु जलन्तेसु सुमनपट्टवित्तानस्स हेट्ठा रमणीये भूमिभागे टिनं कन्थकं अस्सराजानं दिस्वा अज्ज, मया इममेव कप्पेतुं वट्ठतीति कन्थकं कप्पेसि ।

सो कण्णियमानोव अज्जासि अयं मे कप्पना अतिगाल्हा, अज्जेसु दिवसेसु उय्यानकीळादि-गमनकाले कप्पना विय न होति । मय्हं अय्यपुत्तो अज्ज महाभिनिकखमणं निक्खमितुकामो भविस्सतीति । ततो वुट्ठमानसो महाहम्मिंतं हसि । सो सद्दो सकलनगरं पत्थरित्वा गच्छेय्य । देवता पन तं सद्दं निरुम्हत्वा न कस्साचि सोतुं अदंसु ।

बोधिसत्तोपि खो छन्नं पेसेत्वाव पुत्तं ताव पस्सिस्सामीति चिन्तेत्वा निसिन्नपल्लंकतो वुट्ठाय राहु-लमाताय वसनट्ठानं गत्वा गब्भद्वारं विवरि । तस्मि खणे अन्तो गब्भे गन्धतेलप्पदीपो ज्ञायति । राहुलमाता सुमनमल्लिकादीनं पुप्फानं अम्मणमत्तेन अभिप्पकिण्णसयने पुत्तस्स मत्थके हत्थं ठपेत्वा निदायति । बोधिसत्तो

उम्मारं पादं ठपेत्वा ठितकोव ओलोकेत्वा सचाहं देविया हृत्थं अपनेत्वा मम पुत्तं गण्हिस्सामि देवी पबुज्झिस्सति एवं मे गमनन्तरायो भविस्सति, बुद्धो हुत्वाव आगन्त्वा पुत्तं पस्सिस्सामीति पासादतलतो ओतरि । यं पन जानकटुकथायं “तदा सत्ताहजातो राहुलकुमारो होती” ति वुत्तं तं सेसट्ठकथामु नत्थि तस्मा इदमेव गहेत्तब्बं ।

एवं बोधिसत्तो पासादतला ओतरित्वा अस्ससमीपं गत्वा एवमाह—तात कन्थक ! त्वं अज्ज एकरत्ति मं ताग्य, अहं तं निम्साय बुद्धो हुत्वा सदेवकं लोकं तारेस्सामीति । ततो उल्लंघित्वा कन्थकस्स पिट्ठि अभिरुहि ।

कन्थको गीवतो पट्ठाय आयामेन अट्ठारसहत्थो होति, तदनुच्छविकेन उब्बेधेन समन्नागतो थाम-जवसम्पन्नो सव्वमेतो, धोतसंखसदिसो । [६०] सो सचे हमेय्य वा पादसदं वा करेय्य सहो सकलनगरं अवत्थरेय्य । तस्मा देवता अत्तनो आनुभावेन तस्स यथा न कोचि सुणाति एवं हसितमदं सन्निरुहित्वा अक्कमनअक्कमन-पदवारे हत्थनलानि उपनामेसुं ।

बोधिसत्तो अस्सवरस्स पिट्ठिवेमज्झगतो^१ छन्नं [62] अस्सस्स वाळाधि गाहापेत्वा अट्ठरत्त-समये महाद्वारसमीपं पत्तो । तदा पन राजा एवं बोधिसत्तो याय कायचि वेलाय नगरद्वारं विवरित्वा निक्खमितुं न सक्खिस्सतीति द्वीसु द्वारकवाटेमु एकेकं पुरिससहस्सेन विवरित्तब्बं कारापेसि ।

बोधिसत्तो थामवलसम्पन्नो हत्थिगणनाय कोटिसहस्सहत्थीनं बलं धारेति, पुरिसगणनाय दसपुरिसकोटिसहस्सानं । तस्मा सो चित्तेमि—“सचे द्वारं न अवापुरीयति अज्ज कन्थकस्स पिट्ठे निसिन्नोव वाळाधि गहेत्वा ठितेन छन्नेन सद्धि येव कन्थकं उरुहि निप्पीळेत्वा अट्ठारसहत्थुब्बेधं पाकारं उप्पनित्वा अतिक्कमिस्सामी” ति । छन्नोपि चित्तेमि,—“सचे द्वारं न विवरीयति अहं अय्यपुत्तं मम खन्धे निमीदापेत्वा कन्थकं दक्खिणहत्थेन कुच्छिद्यं परिक्षिपन्तो उपकच्छन्तरे कत्वा पाकारं उप्पनित्वा अतिक्कमिस्सामी” ति । कन्थकोपि चित्तेमि,—“सचे द्वारं न विवरीयति अहं अत्तनो सामिकं पिट्ठय यथानिसिन्नमेव छन्नेन वाळाधि गहेत्वा ठितेन सद्धि येव उक्खिपित्वा पाकारं उप्पनित्वा अतिक्कमिस्सामी” ति । सचे द्वारं न अवापुरीयित्थं^२ यथाचिन्तितमेव तीसु जनेसु अञ्जनरो सम्पादेय्य । द्वारे अधिवत्था देवता पन द्वारं विवरि ।

तस्मि येव खणे मारो पापिमा बोधिसत्तं निवत्तेस्सामीति आगन्त्वा आकामे ठितो आह—माग्गि ! मा निक्खमि । इतो ते सत्तमे दिवसे चक्करतनं पातुभविस्सति । द्विसहस्सपण्तिदीपपरिवागनं चतुन्नं महादीपानं रज्जं कारेस्ससि । निवत्त माग्गिस्सति !

कोसि त्वन्ति ?

अहं वसवत्तीति मारोम्हीति ।

मार ! जानामहं मय्हं चक्करतनस्स पातुभावं । अनत्थिकोहं रज्जेन । दसमहस्सी लोकधातुं उन्नादेत्वा बुद्धो भविस्सामीति ।

मारो इतोदानि ते पट्ठाय कामवितक्कं वा व्यापादवितक्कं वा विहिमावितक्कं वा चिन्तित-काले जानिस्सामीति ओतारापेखो छाया विय अनपगच्छन्तो अनुबन्धि ।

बोधिसत्तोपि हत्थगतं चक्कवत्तिरज्जं खेळपिण्डं विय अपेखो छड्ढेत्वा महन्नेन सक्कारेन नगरा निक्खमित्वा आसाद्धिपुण्णमायं उत्तगसाद्धनक्कवेन वत्तमाने निक्खमित्वा च पुन नगरं अपलोकेतुकामो जातो । एवञ्च पनम्म चित्ते उपन्नमत्ते येव—महापुरिस ! न नया निवत्तित्वा [६१] ओलोकनकम्मं कतन्ति वदमाना विय महापठवी कुलाचक्कं विय छिज्जित्वा परिवत्ति । बोधिसत्तो नगराभिमुखो ठत्वा नगरं ओलोकेत्वा तस्मि ठाने कन्थकनिवत्तनचेतियट्ठानं दस्सेत्वा गन्तव्वमग्गाभिमुखं कन्थकं [63] कत्वा पायासि महन्तेन सक्कारेन उळारेन सिरिसोभगेन । तदा किरस्स देवता पुरतो सट्ठिउक्कासहस्सानि धारयिंसु, पच्छतो सट्ठि, दक्खिणपस्सतो सट्ठि, वामपस्सतो सट्ठि । अपरा देवता चक्कवाळमुखवट्ठियं अपरिमाणा उक्का धारयिंसु । अपरा देवता च नागसु-पण्णादयो च दिब्बेहि गन्धेहि मालाहि चुण्णेहि धूपेहि पूजयमाना गच्छन्ति । पारिच्छत्तकपुप्फेहि चेव मन्दारवपुप्फेहि

च घनमेघवृद्धिकाले धाराहि विय नभं निरन्तरं अहोसि । दिग्बानि सङ्गीतानि पवतन्ति । समन्ततो अट्टसट्ठितुरियसत्तसहस्रानि पवञ्जिमु । समुदकुच्छियं मेघत्थनितकालो विय युगन्धरकुच्छियं सागरनिग्घोसकालो विय वतति । इमिना सिग्गिमोभगेन गच्छन्तो बोधिसत्तो एकरत्तेनेव तीणि रज्जानि अतिककम्प तिसयोजनमत्थके अनोमानदीतीरं पापुणि ।

किं पन अस्मो ततो परं गन्तु न सक्कोतीति ? नो न सक्कोति । सो हि एकवक्कवाळगम्भं नाभिंया ठितचक्कस्स नेमिर्वट्ठि मद्दन्तो विय अन्तत्तेन चरित्वा पुरे पातरासमेव आगन्त्वा अन्ततो सम्पादिनं भत्तं भुञ्जिन्नु समत्थो । तदा पन देवनागमुपण्णादीहि आकामे ठत्वा ओस्मट्ठेहि गन्धमालादीहि याव ऊष्पदेमा सञ्छन्न मरीरं आकड्ढित्वा गन्धमालाजटं छिन्दन्तस्स अतिप्पपञ्चो अहोमि । तस्मा तिसयोजनमत्तमेव अगमासि ।

§ ५०. बोधि सत्तो पब्बति

अयं बोधिसत्तो नदीतीरे ठत्वा छन्नं पुच्छि-किनामा अयं नदीति ।

अनोमा नाम देवाति ।

अम्हाकम्पि पट्ठवज्जा अनोमा नाम भविस्समीति पण्हिया घट्टेन्तो अम्मम्म सञ्जं अदामि । अस्मो उप्पतित्वा अट्ठउमभविन्त्यागय नदिया पारिमतीरे अट्ठामि । बोधिमत्तो अस्मपिट्ठितो ओरुय्हु रजतपट्टसदिमे वालुकापुल्लिने ठत्वा छन्नं आमन्तेसि । सम्म छन्न ! त्वं मय्हं आभरणानि चेव कन्थकञ्च अदाग गच्छ इधेवाहं पट्ठजिस्सामीति ।

अहम्पि देव ! तथा सद्धि पट्ठजिस्सामीति ।

बोधिमत्तो न लब्धा तथा पट्ठजितु गच्छ त्वन्ति निक्खत्तुं पट्ठिवाहिन्त्वा आभरणानि चेव कन्थकं च पटिच्छारेन्त्वा चिन्तेमि-इमे मय्हं केमा समणसारुप्पा न होन्ति ; अञ्जो बोधिमत्तम्म केमे छिन्दिन्नु युत्तरूपो नत्थि, ततो मयमेव खग्गेन छिन्दिस्सामीति दक्खिणहत्थेन अमि गण्हित्वा वामहत्थेन मोळिया सद्धि चूळं गहेत्वा छिन्दि । केमा द्रङ्कुलपत्ता हत्वा दक्खिणतो आवत्तमाना सीमं अल्लियमु । तेमं यावजीवं तदेवप्पमाणं अहोसि, मम्म च तदनुत्तुं अहोमि । पुन केमस्सु ओहारणकिच्चं नाम नाहोमि । [६४]

बोधिमत्तो मह मोळिया चूळं [६२] गहेत्वा सचाहं बुद्धो भविस्सामी आकामे तिट्ठतु नो चे भूमियं पत्तुति अन्नद्विक्खे त्विपि । तं चूळामणिवेठनं योजनप्पमाणं टानं गत्वा अकामे अट्ठामि । सक्को देवराजा दिव्वक्कम्भुना ओळोकेन्त्वा योजनियरतनचङ्कोटकेन सम्पटिच्छित्वा तावतिसभवने चूळामणिचेतियं नाम पटिट्ठापेसि ।

“छेत्वान मोळि वग्गन्धवामिन्, वेहासयं” उक्खिपि अगगुग्गो ।

सहस्सनेत्तो भिग्गमा पटिग्गहि, सुवण्णचङ्कोटवरेन वामवो” ति ॥

पुन बोधिमत्तो चिन्तेसि-“इमानि कामिकवत्थानि मय्हं न समणसारुप्पाती” ति । अथस्स, कस्सप-बुद्धकाले पुराणसहायको घटीकारमहाब्रह्मा एकं बुद्धन्तरं अप्पत्तेः मितभावेन चिन्तेमि-अञ्ज मे सहायको महाभित्तिक्खमन निक्खन्तो, समणपरिक्खाग्गम्म गहेत्वा गच्छिस्सामीति :-

“तिचीवरं च पत्तो च वामी सूचि च बन्धनं,

परिस्सावेन अट्ठेते युत्तयोगम्म भिक्खुतो” ति ।

इमे अट्ठमणपरिक्खारे आहरित्वा अदामि । बोधिसत्तो अरहद्धजं निवासित्वा उत्तमपट्ठवज्जावेसं गण्हित्वा-छन्न ! मम वचनेन मातापितुन्नं आरोग्यं वदेहीति उय्योजेसि ।

छन्नो बोधिसत्तं वन्दित्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि । कन्थको पन छन्नेन सद्धि मन्तयमानस्स बोधिसत्तस्स वचनं सुणन्तो ठत्वा नत्थीदानि मय्हं पुन सामिनो दस्सन्ति चक्खुपथं विजहन्तो सोकं अधिवासेत्तुं असक्कोन्तो हृदयेन फलितेन कालं कत्वा तावतिसभवने कन्थको नाम देवपुत्तो हत्वा निव्वत्ति ।

छन्नस्स पठमं एकोव सोको अहोसि । कन्थकस्स पन कालकिरियाय दुतियेन सोकेन पीळितो रोदन्तो परिदेवन्तो नगरं अगमासि ।

§ ५१. बोधिसत्तो राजगहं पाविसि ।

बोधिसत्तोपि पव्वजित्वा तस्मिं येव पदेमे अनुपियं नाम अम्बवनं अत्थि तत्थ सत्ताहं पव्वज्जामुखेन वीतिनामेत्वा [६५] एकदिवसेनेव तिमयोजनमगं पदमा गत्वा राजगहं पाविसि । पविसित्वा सपदानं पिण्डाय चरि । सकलनगरं बोधिसत्तस्स रूपदस्सनेन धनपालकेन पविट्ठराजगहं विय अमुरिन्देन पविट्ठदेव-नगरं विय च सङ्खोभं अगमासि । अथ राजपुरिसा गत्वा—देव ! एवरूपो नाम सत्तो नगरे पिण्डाय चरति, देवो वा मनुस्सो वा नागो वा सुवण्णो वा को नामेसांति न जानामांति आरोचेमं ।

राजा पासादतले ठत्वा महापुरिमं दिस्वा अच्छरियद्वभुतजातो पुग्गिसे आणापेसि—गच्छथ भणे ! वीमंसय सचे अमनुस्सो भविस्सति नगरा निक्खमित्वा अन्तरघायिस्समति, [६६] सचे देवता भविस्समति आका-सेन गच्छिस्समति, सचे नागो भविस्सति पठवियं निमुज्जित्वा गमिस्समति, सचे मनुस्सो भविस्समति यथालब्धं भिक्खं परिभुज्जिस्सतीति ।

महापुरिमोपि खो मिस्सकभनं संहरित्वा अलं मे एत्तकं यापनायाति अत्वा पविट्ठद्वारेनेव नगरा निक्ख-मित्वा पण्डवपव्वनच्छायाय पुरत्थाभिमुखो निमीदित्वा आहारं परिभुज्जितु आरब्धो । अथस्स अन्तानि विपरिवर्तित्वा मुखेन निक्खमनाकारप्पत्तानि अहेसु । ततो तेन अन्तभावेन एवरूपस्स आहारस्स चक्खुनापि अदिट्ठपुव्वताय तेन पटिक्कूलाहारेन अट्टियमानो एवं अन्तनाव अन्तानं ओवदि—“मिद्वन्थ ! त्वं वट्टु मुत्तभ-न्नपानकुले निवस्सिकगन्धसाळिभोजनं नाननगरमेहि भुज्जनट्टाने निव्वन्तिन्वापि एकं पंमुकुलिक दिस्वा कदा नु खो अहमि एवरूपो हुत्वा पिण्डाय चरित्वा भुज्जिस्सामि, भविस्समति नु खो मे सो कालोति चिन्तेत्वा निक्खन्तो इदानि किं नामेनं करोमी” ति ! एवं अन्तनाव अन्तानं ओवदित्वा निव्विकारो हुत्वा आहारं परिभुज्जि ।

राजपुरिसा तं पवति दिस्वा गत्वा रज्जो आरोचेमं । राजा दूतवचनं मुत्वा वेगेन नगरा निक्खमित्वा बोधिसत्तस्स सन्तिकं गत्वा इरियापयस्मि येव पमीदित्वा बोधिसत्तस्स मत्वं इस्सरियं नित्थादेमि ।

बोधिसत्तो—मय्ह महाराज ! वत्थुकामेहि वा किलेसकामेहि वा अन्थो नत्थि, अहं परमाभिसम्बोधि-पत्थयन्तो निक्खन्तोति ।

राजा अनेकप्पकारं याचन्तोपि तस्म चित्तं अलभित्वा अद्धा त्वं बुद्धो भविस्समि बुद्धभूतेन पन ते पठमं मम विजितं आगन्तव्वन्ति ।

अयमेत्थ सङ्खेपो । विन्थारो पन “पव्वज्जं कित्थिस्सामि यथा पव्वजि चक्खुमा” ति टमं पव्व-ज्जामुत्तं माद्धि अट्टकथाय ओल्लोकेत्वा वेदितव्वो ।

§ ५२. आलारं च कालामं उट्ठं च रामपुत्तं

बोधिसत्तोपि रज्जो पटिज्जं दत्वा अनुपुव्वेन चागिकं चरमानो आलारं च कालामं उट्ठं च रामपुत्तं उपसङ्कमित्वा समापन्नियो निव्वन्तेत्वा नायं मग्गो सम्बोधायाति [६६] तस्मि समापन्नभावनं अन्तलंकरित्वा सदेवकस्स लोकस्स अन्तो थामविगियमन्दस्सन्त्यं महापधानं पदहितुकामो उरुवेलं गत्वा रमणीयो वनायं भमिभागेति तत्थेव वामं उपगत्वा महापधानं पदहि ।

§ ५३. दुक्करकिरिया

तेपि खो कोण्डञ्जप्पमुत्वा पञ्च पव्वजिता गामनिगमराजधानिमु भिक्खाय चरन्ता तत्थ बोधिसत्तं सम्पापुणिमु । अथ नं छव्वस्मानि महापधानं पदहन्तं इदानि बुद्धो भविस्सति इदानि बुद्धो भविस्सतीति परिवेणसम्मज्जनादिकाय वत्तपटिपत्तिया उपट्ठहमाना सन्तिक्कावचराति चस्स अहेसु । [६४]

बोधिसत्तोपि खो कोटिप्पन्नं दुक्करकारिकं करिस्सामीति एकतिलत्तण्डुलादीहिपि वीतिनामेसि । सब्वसोपि आहारूपच्छेदं अकासि । देवतापि लोमकूपेहि ओजं उपसंहरमाना पटिक्खिपि । अथस्स नाय निरा-

हारताय परमकमिमानं पत्तकायस्म सुवणवण्णो कायो काळवण्णो अहोमि । द्वत्तिममहापुरिमलक्खणानि पटिच्छन्नाति अहेसुं ।

अपेकदा अप्पाणकं ज्ञानं ज्ञायन्तो महावेदनाहि अभितुन्नो विमज्झिभूतो चङ्कमनकोटियं पति । अथ न एकच्चा देवता कालकतो समणो गोतमोति वदन्ति । एकच्चा विहारोवेसो अग्रहतन्ति आहंसु । नत्थ यास कालकतोति अहोमि ता गत्वा मुद्धोदनमहागजस्म आरोचेसुं तुम्हाकं पुत्तो कालकतोति ।

मम पुत्तो बुद्धो हुत्वा कालकतो अहुत्वाति ?

बुद्धो भवितुं नामक्खि पधानभूमियं येव पतित्वा कालकतोति ।

इदं सुत्वा राजा—नाहं मदहामि, मम पुत्तस्म बोधि अप्पत्वा कालकिरिया नाम नत्थीति पटिक्खिपि ।

कम्मा पन राजा न मदहनीति ? काळदेवलतापमस्म वन्दायनदिवसे जम्बुद्वीपमूले च पाटिहारियात्तं दिट्ठत्ता ।

पुन बोधिमत्ते सञ्चं पटिलभित्वा उट्ठिते ता देवता आगत्वा—अरोगो ते महाराज ! पुत्तोति आरोचेन्ति ।

राजा जानामहं पुत्तस्म अमरणभावन्ति वदन्ति ।

महामत्तस्म छव्वस्मानि दुक्करकारियं करोन्तस्म आकामे गण्टिकरणकालो विय अहोमि । मो अयं दुक्करकारिका नाम बोधाय मग्गो न होतीति ओळारिकं आहारं आहारेतुं गामनिग्गमेसु पिण्डाय चरित्वा आहारं आहरि । अयस्म इत्ति ममहापुरिमलक्खणानि पाकतिकानि अहेसु । कायो सुवणवण्णो अहोमि ।

पञ्चवगिया भिक्खू अयं छव्वस्मानि दुक्करकारिकं करोन्तोपि सव्वञ्जुत्तं पटिविज्झितुं नामक्खि इदानीं (67) गामादिमु पिण्डाय चरित्वा ओळारिकं आहारं आहरियमानो कि मक्खिक्खमि ? बाहु-लिको एम पधानविट्ठमनो । मीमं नहायितुकामस्म उस्सावविन्दुत्तकत्त विय अम्हाकं एतस्म मन्तिका विमे-मत्तकत्तं । कि नो इमिनानि महापुरिमं पहाय अत्तनो अत्तनो पत्तचीवरं गहेत्वा अट्ठारमयोजनमग्गं गत्वा इमिपत्तनं पविमिमु ।

§ ५४. मुजाताय पायासदानं

तेन खो पन समयेन उक्खेलायं सेनानिनिग्गमे सेनानिकुटुम्बिकस्म गेहे निव्वत्ता मुजाता नाम दारिका वय्यपत्ता एकस्मि निग्गोधक्खे पत्थनं अकामि । मत्ते ममजानिकं कुलधरं गत्वा पटमगध्मे पुत्तं लभिस्सामि अनुसंवच्छरं तं मतमहस्सपरिच्चागेन बलिकम्मं करिस्सामीति । तस्मा सा पत्थना समिज्झि । सा महामत्तस्म दुक्करकारिकं करोन्तस्म छट्ठे वस्से परिपुण्णे विसाखपुण्णमायं बलिकम्मं कानुकामा हुत्वा पुत्तेतरं येव च धेनु-सहस्सं लट्ठिमधुकवने चरात्तेवा तामं खीरं पञ्चधेनुमतानि पायेत्वा तामं खीरं [६५] अट्ठितयानीति एवं याव सोलसन्नं धेनून् खीरं अट्ठधेनुयो पिबन्ति ताव खीरस्म बहलत्तं च मधुरत्तं च ओजवन्तं च पत्थयमाना खीरपरिवत्तनं नाम अकामि । सा विसाखपुण्णमीदिवसे पातोव बलिकम्मं करिस्सामीति रत्तिया पच्च-मसमयं पच्चुट्ठाय ता अट्ठधेनुयो दुहापेसि । वच्छका धेनून् थनमूलं नागमंसु । थनमूले पन नवभाजने उपनीतमत्ते अत्तनो धम्मताय खीरधारा पवत्तिमु । तं अच्छरियं दिस्वा मुजाता महत्थेनेव खीरं गहेत्वा नव-भाजने पक्खिपित्वा सहत्थेनेव अग्गि कत्वा पचितुं आरभि । तस्मि पायामे पच्चमाने महत्तमहत्ता बुद्धुला उट्ठहित्वा दक्खिणावत्ता हुत्वा सञ्चरन्ति । एकफुसितम्पि बहि न पतति । उद्धनतो अप्पमत्तकोपि धूमो न उट्ठहति । तस्मि समये चत्तारो लोकपाला आगत्वा उद्धने आरक्खं गण्हिमु । महाब्रह्मा छत्तं धारेसि । सक्को अलातानि समानेत्तो अग्गि जालेसि । देवताद्विसहस्सदीपपरिवारेसु चतुसु दीपेसु देवानं च मनुस्सानं च उपकाप्पनकोजं अत्तनो देवानुभावेन दण्डकवद्धं मधुपटलं पीत्वा पीळेत्वा गण्हमाना विय संहरित्वा तत्थ पक्खिपिमु । अञ्जरेसु हि कालेसु देवता कबळे कबळे ओजं पक्खिपन्ति । सम्बोधिदिवसे च पन परिनि-ब्बाणदिवसे च उक्खलियं येव पक्खिपन्ति ।

मुजाता एकदिवसेनेव [68] नत्थ अत्तनो पाकटानि अनेकानि अच्छरियाणि दिस्वा पुण्णादांसि आम-त्तेसि—अम्म ! पुण्णे ! अज्ज अम्हाकं देवता अतिविय पसन्ना । मया एतके काले एवरूपं अच्छरियं नाम न दिट्ठपुब्बं । वेगेन गत्वा देवत्थानं पटिजग्गाहीति ।

सा साधु अथेति तस्मा वचनं सम्पटिच्छित्वा तुरिततुरिता रुक्खमूलं अगमासि ।

बोधिसत्तोपि खो तस्मि रत्तिभागे पञ्च महासुपिने दिस्वा परिगण्हन्तो निस्संसयेनाहं अज्ज बुद्धो भविस्सामीति कतसन्निट्ठानो तस्मा रत्तिया अच्चयेन कतसरीरपटिजगगो भिक्खाचारकालं आगमयमानो पातोव आगन्त्वा तस्मि रुक्खमूले निसीदि अत्तनो पभाय सकलं रुक्खं ओभासयमानो ।

अथ खो सा पुण्णा आगन्त्वा अहस बोधिसत्तं रुक्खमूले पाचीनलोकधातुं ओलोकयमानं निसिन्नं । सरीरतो चस्स निक्खन्ताहि पभाहि सकलरुक्खं सुवण्णवण्णं दिस्वा तस्मा एतदहोसि—अज्ज अम्हाकं देवता रुक्खतो ओग्घ सहत्येनेव बलिकम्मं सम्पटिच्छित्तुं निमिन्ना मञ्जेति उब्बेगप्पत्ता हुत्वा वेगेन गन्त्वा सुजाताय एतमत्थं आरोचेसि । [६६]

मुजाता तस्मा वचनं सुत्वा तुट्ठमानसा हुत्वा अज्जदानि पट्ठाय मम जेट्ठधीतुट्ठाने तिट्ठाहीति धीतु अनुच्छविकं सव्वालङ्कारं अदासि । यस्मा पन बुद्धभावं पापुणनदिवसे सतमहस्सग्घनिकं सुवण्णपाति लद्धुं वट्ठति तस्मा सा सुवण्णपातिय पायासं पक्खिपिम्मामीति चित्तं उप्पादेत्वा सतमहस्सग्घनिकं सुवण्णपाति नीहरापेत्वा तत्थ पायासं पक्खिपितुकामा पक्कभोजनं आवज्जेमि । सव्वो पायासो पदुमपत्ता उदकं विय विनि-
वट्ठित्वा पातियं पतिट्ठासि । एकपातिपूरणमत्तोव अहोसि । मा तं पाति अज्जाय सुवण्णपातिया पटिकुज्जेत्वा ओदातवत्थेन वेदेत्वा सव्वालङ्कारेहि अत्तभावं अलङ्कित्वा तं पाति अत्तनो सीसे ठपेत्वा महन्नेन आनुभावेन निग्रोधमूलं गन्त्वा बोधिमत्तं ओलोकेत्वा बलवसोमनस्सजाता रुक्खदेवतानि मज्जाय दिट्ठगान्तो पट्ठाय ओनतो नता गन्त्वा सीमतो पाति ओतारेत्वा विवरित्वा सुवण्णभिङ्कारेन गन्धपुष्पवामिनं उदकं गहेत्वा बोधिमत्तं उपगन्त्वा अट्ठामि । घटीकारमहाव्रह्मना दिन्नमत्तिकापत्तो एत्तकं अट्ठानं बोधिमत्तं अविजहित्वा तस्मि खणे अदस्सन् गतो । बोधिसत्तो पत्तं अपममत्तो दक्खिणहत्थं पसारेत्वा उदकं सम्पटिच्छि । मुजाता सहेव पातिशं पायासं महापुरिस्स हत्थे ठपेमि । महापुरिस्सो मुजातं ओलोकेमि । मा आकारं मल्लक्खेत्वा अय्य ! मया तुम्हाकं परिच्चत्तं गण्हत्वा यथारुचि गच्छथानि वन्दित्वा यथा मय्हं मनोरथो [६७] निष्फण्णो एवं तुम्हा-
कम्पि निष्फज्जतूति वत्ता सतमहस्सग्घनिकाय सुवण्णपातिया पुराणपण्ण विय अनपेक्खा हुत्वा पक्कामि ।

§ ५५. बोधिसत्तस्स पाति पटिसोतं गच्छति

बोधिसत्तोपि खो निसिन्नट्ठाना उट्ठाय रुक्खं पदक्खिणं कत्वा पाति आदाय नेरञ्जराय तीरं गन्त्वा अनेकेसं बोधिसत्तसहस्सानं^१ अभिमम्बुज्जनदिवसे ओतगित्वा नहानट्ठानं मुप्पनिट्ठिनित्थ नाम अत्थि, तस्स तीरे पाति ठपेत्वा ओतगित्वा नहात्वा अनेकबुद्धमतसहस्सानं निवामनं अरहद्दज्जं निवामेत्वा पुरत्था-
भिमुखो निमीदित्वा एकट्ठितालपक्कप्पमाणे एकूनपण्णामपिण्डे कत्वा सव्वं अप्पोदकं मधुग्गयामं परिभुज्जि ।

सो एवं हिस्स बुद्धभूतस्स मनससाहं बोधिमण्डे वसन्तस्स एकूनपञ्जमदिवसानि आहारो अहोमि । एत्तकं कालं नेव अज्जो आहारो अत्थी न नहानं न मुखधोवनं न भरीग्वळज्जो । ज्ञानमुखेन भगमुखेन फलमुखेनेव वीतिनामेसि ।

तं पन पायासं परिभुज्जित्वा सुवण्णपाति गहेत्वा—सचाहं अज्ज बुद्धो भवितुं सक्खिस्सामि अयं मे पाति पटिसोतं गच्छतु नो चे सक्खिस्सामि अनुमोतं गच्छतूति वत्ता पक्खिपि । सा [६७] सोतं छिन्दमाना नदीमज्जं गन्त्वा मज्झट्ठानेनेव जवमप्पन्नो अस्सो विय असीतिहत्थमत्तट्ठानं पटिसोतं गन्त्वा एकस्मि आवत्तं निभुज्जित्वा कालनागराजभवनं गन्त्वा तिण्णं बुद्धानं परिभोगपातियो किळिकिळीनि रवं काग्गयमाना पहरित्वा तासं सब्बहेट्ठिमा हुत्वा अट्ठामि ।

कालो नागराजा तं सद्धं सुत्वा हिट्थो एको बुद्धो निव्वत्ति पुन अज्ज एकोनिव्वतोति अनकेहि पदसतेहि थुत्थियो वदमानो अट्ठामि । तस्स किर^२ महापठविद्या एकयोजनतिगावूत्तप्पमाणं नभं पूरेत्वा आरोहनकालो अज्ज वा हिट्थो वाति सदिसो अहोमि ।

§ ५६. बोधिमण्डं आरुहि

बोधिसत्तोपि नदीतीरग्घि सुपुप्फितसालवने दिवाविहारं कत्वा सायणहसमये पुप्फानं वण्टतो मञ्चन-

काले देवताहि अलङ्कृतेन अट्ठमभविस्थारेन मग्गेन सीहो विय विजम्भमानो बोधिरुक्खाभिमुखो पायामि । नागयक्खमुपण्णादयो दिव्हेहि गन्धपुष्पादीहि पूजयिमु । दिव्वसङ्कीतादीनि^१ पवत्थिमु दसमहम्मीलोकधातु एकगन्धा एकमाळा एकसाधुकारा अहोमि ।

तस्मिं समये मोत्थियो नाम तिणहारको तिणं आदाय पटिपथे आगच्छन्तो महापुग्गिस्स आकारं जत्वा अट्ठ तिणमुट्ठियो तस्म अदागि । बोधिमत्तो तिणं गहेत्वा [१०] बोधिमण्डं आगच्छ दक्खिणदिमाभागे उत्तरग-भिमुखो अट्ठामि । तस्मिं खणे दक्खिणचक्कवाळं ओमीदित्वा हेट्ठा अबीचिमम्पत्तं विय अहोमि । उत्तरचक्क-वाळं उल्लङ्घित्वा उपरि भवगण्णत्तं विय अहोमि । बोधिमत्तो इमं^२ सम्बोधिपापुणनट्ठानं न भविस्सति मज्जेति पदक्खिणं करोन्तो पच्छिमदिमाभागं गत्वा पुग्ग्याभिमुखो अट्ठामि । ततो पच्छिमचक्कवाळं ओमी-दित्वा हेट्ठा अबीचिमम्पत्तं विय अहोमि । पुरत्थिमचक्कवाळं उल्लङ्घित्वा भवगण्णत्तं विय अहो-मि । ठितठिनट्ठाने किरस्स नेभिवट्ठपग्गियन्ते अक्कन्ते नाभिया पतिट्ठितमहासकटचक्क विय महापठवी ओनतुन्नता अहोमि । बोधिमत्तो मयिदं सम्बोधिपापुणनट्ठानं न भविस्सति मज्जेति पदक्खिणं करोन्तो उत्तरदिमाभागं गत्वा दक्खिणाभिमुखो अट्ठामि । ततो उत्तरचक्कवाळं ओमीदित्वा हेट्ठा अबीचि-मम्पत्तं विय अहोमि । दक्खिणचक्कवाळं उल्लङ्घित्वा भवगण्णत्तं विय अहोमि । बोधिमत्तो इदम्पि सम्बोधि पापुणनट्ठानं न भविस्सति मज्जेति पदक्खिणं करोन्तो पुरत्थिमदिमाभागं गत्वा पच्छि-माभिमुखो अट्ठामि । पुरत्थिमदिमाभागं पत मव्ववुद्धान पल्लङ्कोत्तानं न नेवच्छम्भति न कम्पति ।

महासत्तो इद मव्ववुद्धानं अविजहितं अचलट्ठानं किलेसपञ्जरविद्धमनट्ठानन्ति जत्वा तानि तिणानि अग्रे गहेत्वा चालेति । तावदेव न्हमहन्थो पल्लङ्को अहोमि । तानिपि [६८] खो तिणानि तथा-रूपेण मण्ठानेन मण्ठहिमु यथा रूप मुकुमयोपि चित्तकारो वा पोत्थकारो वा आल्लितुम्पि समन्थां नत्थि । बोधिमत्तो बोधिरुक्खं पिट्ठितो कत्वा पुग्ग्याभिमुखो दल्लहमानसो हत्वा 'कामं तच्चा च नहाम च अट्ठि च अवमुस्सतु^३ उपमुस्सतु मरीरे संमलोहितं, नत्थेव सम्मामम्बोधि अप्पत्वा इमं पल्लङ्कं भिन्दिस्सामीति' अमनिसनमन्निपातेनापि अभेज्जरूपं अपराजितपल्लङ्कं आभुजित्वा निमीदि ।

§ ५३. मारपरजयो

तस्मिं समये मारो देवपुत्तो सिद्धन्त्यकुमारो मरुदं वमं अतिक्कमितुकामो, न दानिस्स अतिक्कमितुं दस्सामीति मारवल्लस्स सन्तिकं गत्वा एतमन्थं आगेचेत्वा मारघोमनं नाम घोसपेत्वा मारवल्लं आदाय निक्ख-मि । मा मारमेना मारस्स पुरतो द्वादसयोजनानि होति । दक्खिणतो च वामतो च द्वादसयोजनानि, पच्छतो पत चक्कवाळपग्गियन्तं कत्वा ठिता उद्धं तवयोजनद्वेधा मारमेना यस्मा उन्नदन्तिया उन्नादमहो [११] योजन-सहस्सतो पट्ठाय पठावउट्ठियनसहो विय सूर्यति । अथ मारो देवपुत्तो दियइहयोजनसतिकं गिरिमेवल्लं नाम हत्थि अभिरुहित्वा बाहुमहस्सं मापेत्वा नानायुधानि अगहेमि । अवमेमायपि मारपरिमाय द्वे जना एकमदिमकं आयुधं न गण्हिमु । नानप्पकारमुखा हत्वा महामत्तं अज्जोत्थरमाना आगमिमु ।

दसमहम्मचक्कवाळे देवता पत महामत्तस्स थुत्थियो वदनामा अट्ठमु । सक्को देवराजा विजयुत्तरमङ्गलं धममानो अट्ठामि । सो किर मङ्गलो वीमहन्त्यसतिको होति, सकि वानं गाहापेत्वा धमन्तो चत्तारो मामे सहं करित्वा निम्महो होति । महाकालनागराजा अतिरेकपदमनेन वण्णं वदन्तो अट्ठामि । महाब्रह्मा सेतच्छत्तं धारयमानो अट्ठामि । मारवल्ले पत बोधिमण्डं उपसङ्कमन्ते उपसङ्कमन्ते तेमं एकोपि ठातुं नामक्खि । मम्म-खमम्मखट्ठानेनेव पलायिमुं । कालो नागराजा पठविथं निमुज्जित्वा पञ्चवयोजनसतिकं मज्जेरिक्कं नागभवनं गत्वा उभोहि हन्थेहि मुखं पिदहित्वा निपन्नो । सक्को विजयुत्तरमङ्गलं पिट्ठियं कत्वा चक्कवाळमुखवट्ठियं अट्ठामि । महाब्रह्मा सेतच्छत्तं चक्कवाळकोटियं ठपेत्वा ब्रह्मलोकमेव अगमासि । एकदेवतापि ठातुं समत्था नाम नाहोमि । महापुग्गिस्सो एकोव निमीदी । मारोपि अनतो परिमं आह-नाता ! मुद्धोदनपुत्तेन

सिद्धत्येन सदिसो अञ्जो पुरिसो नाम नत्थि । मयं सम्मुखा युद्धं दातुं न सक्खिस्साम, पच्छाभागेन दस्सामाति । [६९]

महापुरिमोपि तीणि पस्सानि ओलोकेत्वा सब्बदेवतानं पलातत्ता सुञ्जानि^१ अहस । पुन उत्तरपस्सेन मारबलं अञ्जोत्थग्मानं दिस्वा अयं एतको जनो मं एककं सन्धाय महन्तं वायामं परक्कमं करोति । इमस्मिं ठाने मय्हं माता वा पिता वा भाता वा अञ्जो वा कोचि जातको नत्थि । इमा पन दसपारमियोव मय्हं दीघरत्तं पुट्ठपरिजनसदिसा । तस्मा पारमियो च फलकं कत्वा पारमिसत्थेनेव पहरित्वा अयं बलकायो मया विद्धसेत् वट्ठतीति दसपारमियो आवज्जमानो निसीदि ।

अथ मारो देवपुत्तो एतेनेव सिद्धत्थं पलापेस्सामीति वातमण्डलं समुट्ठापेसि । तं खणं येव पुरत्थिमादिभेदा वाता समुट्ठहित्वा अइद्ध्योजनद्वियोजन [७२] तियोजनप्पमाणानि पब्बतकूटानि पदालेत्वा वनगच्छरुक्खादीनि उम्मूलेत्वा समन्ता गामनिगमे चुण्णविचुण्णं कान्तुं समत्थापि महापुरिमस्स पुञ्जनेजेन विहतानुभावा बोधिसत्तं पत्वा चीवरकणमत्तम्पि चालेतुं नासक्खिमु ।

ततो उदकेन नं अञ्जोत्थरित्वा मारेस्सामीति महावस्सं समुट्ठापेसि । तस्मानुभावेन उपरुपरि सतप-
टलसहस्सपटलादिभेदा वलाहका उट्ठहित्वा वस्सिमु । वृट्ठिधारावेगेन पठवी छिदा अहोमि । वनरुक्खा-
दीनं उपरिभागेन महामेधो आगत्त्वा महामत्तम्स चीवरं उस्सावबिन्दुपतनमत्तम्पि नेमेतु नामक्खि ।

ततो पामाणवस्सं समुट्ठापेसि । महन्तानि महन्तानि पब्बतकूटानि धूपायन्तानि पज्जलन्तानि आका-
सेनागत्त्वा बोधिसत्तं पत्वा दिव्वमालागुल्लभावं आपज्जिमु ।

ततो पहरणवस्सं समुट्ठापेसि । एकतो धारा उभतो धारा अमिमन्तिखुरप्पादयो धूपायन्ता
पज्जलन्ता आकामेनागत्त्वा बोधिसत्तं पत्वा दिव्वपुष्पानि अहेमु ।

ततो अङ्गारवस्सं समुट्ठापेसि । किमुक्खवण्णा अङ्गारा आकामेनागत्त्वा बोधिसत्तम्स पादमूले
दिव्वपुष्पानि हुत्वा विकिरिमु ।

ततो कुक्कुलवस्सं समुट्ठापेसि । अच्चुण्हो अरिगवणो कुक्कुलो आकामेनागत्त्वा बोधिसत्तम्स
पादमूले चन्दनचुण्णं हुत्वा निपति ।

ततो वालुकावस्सं समुट्ठापेसि । अनिमुखुमवालुका धूपायन्ता पज्जलन्ता आकामेनागत्त्वा
बोधिसत्तम्स पादमूले दिव्वपुष्पानि हुत्वा निपतिमु ।

ततो कललवस्सं समुट्ठापेसि । तं कलल धूपायन्तं पज्जलन्तं आकामेनागत्त्वा बोधिसत्तम्स पाद-
मूले दिव्वविलेपनं हुत्वा निपति ।

ततो इमिना भिमेत्वा मिद्धत्थं पलापेस्सामीति अन्धकारं समुट्ठापेसि । तं चतुरङ्गममन्नागतं
विय महानमं हुत्वा बोधिसत्तं पत्वा मुगियप्पभाविहत्तं विय अन्धकारं अन्तरधायि । [७०]

एवं मारो इमाहि नवहि वातवस्सपामाणप्पहरणङ्गारकुक्कुलवालिकाकललन्धकारवृट्ठीहि बोधि-
सत्तं पलापेतु अनक्कोत्तो—किं भणे ! निट्ठथ, इमं कुमारं गण्हथ, हन्थ, पलापेथाति परिमं आणा-
पेत्वा मयाप्पि गिरिमेल्लस्स हत्थिनो खन्वे निमिन्नो चक्कायुधं आदाय बोधिसत्तं उपमङ्कमित्वा--
सिद्धत्थ ! उट्ठेहि एतस्मा पल्लङ्का नायं तुय्हं पापुणानि मय्हं एमो पापुणातीति आह ।

महामतो तस्स वचनं सुत्वा अबोच—मार ! नेव तथा दसपारमियो पूरिता, न उपपारमियो,
न परमत्थपारमियो नापि पञ्चमहापरिच्चागा परिच्चत्ता न व्रानत्थचरिया^२ न लोकत्थचरिया न
वृद्धत्थचरिया पूरिता, नायं पल्लङ्को तुय्हं [७३] पापुणानि मय्हंवेमो पापुणातीति आह ।

मारो कुट्टो कोधवेणं असहन्तो महापुरिमस्स चक्कायुधं विस्सज्जेमि । तं तस्स दसपारमियो

आवज्जेन्तस्स उपरिभागे मालावितानं हुत्वा अट्ठासि । तं किर खुरधारं चक्कायुधं अञ्जदा तेन कुट्ठेन विस्सट्ठं एकघनपासाणे थम्भे वंसकळीरे विय छिन्दन्तं गच्छति । इदानीं पन तस्मिं मालावितानं हुत्वा ठिते अवसेसा मारपरिसा इदानीं पल्लङ्कतो वृट्ठाय पलायिस्समीति महन्तमहन्तानि मेलकूटानि विस्सज्जेमुं । तानिपि महापुरिस्सम्स दमपारमियो आवज्जेन्तस्स मालागुल्लभावं आपज्जित्वा भूमियं प्रतिमु ।

देवता चक्कवाळमुखवट्ठियं ठिता गीवं पमारत्त्वा सीमं उक्खिपित्वा उक्खिपित्वा नट्ठो वन भो सिद्धत्थकुमारस्स रुपसांभगणपत्तो अत्तभावो किन्नु खो करिस्समीति ओलोकेन्ति ।

ततो महापुरिस्सो पूरितपाग्मीन बोधिमत्तान अभिमम्बुज्जनदिवसे पत्तपल्लङ्को^१ मय्हं पापुणानीति वत्त्वा ठितं मारं आह—मार ! तुय्हं दानस्स दिन्नभावे को सक्खीति ।

मारो इमे एत्तका सक्खिनोति मारवलाभिमुखं हत्थं पमारेमि । तस्मिं खणे मारपरिमाय अहं सक्खि अहं सक्खीति पवनमट्ठो पठविउद्वियनमट्ठमदिमो अहोमि । अथ मारो महापुरिस्सं आह—सिद्धत्थ ! तुय्हं दानस्स दिन्नभावे को सक्खीति ।

महापुरिस्सो 'तुय्हं ताव दानस्स दिन्नभावं सचेतना सक्खिनो मय्हं पन इमस्मिं ठाने सचेतनो कोचि सक्खि नाम नत्थि, तिट्ठतु ताव मे अवसेमअत्तभावेमु दिन्नदानं वेस्सन्तर्गतभावे पन उत्त्वा मय्हं सत्तसत्तकमहादानस्स ताव दिन्नभावे अयं अचेतनापि घनमहपठवी सक्खीति चीवरगम्भन्तर्गतो दक्षिणहत्थं अभिनीहत्त्वा वेस्सन्तर्गतभावे उत्वामथा^२ सत्तसत्तकमहादानस्स दिन्नभावे त्व सक्खी न सक्खीति [७१] महापठवीअभिमुखं हत्थं पमारेमि ।

महापठवी अहं ते तदा सक्खीति विरावमनेन विरावमहस्सेन विरावमतमहस्सेन मारवलं अवत्थरमाना विय उन्नदि ।

ततो महापुरिसे दिन्नं ते सिद्धत्थ ! महादानं उत्तमदानन्ति वेस्सन्तर्दानं सम्ममन्ते सम्ममन्ते दियइद्धयोजनमतिको गिरिमेष्वल्लहत्थी जल्लुकेहि पतिट्ठासि । मारपरिमा दिसा विदिसा पलायि । द्वे एकमग्गेन गता नाम नत्थि । सीमाभरणानि चैव निवत्थवत्थानि च पहाय मम्ममुखमम्मखदिमाहि येव पलायिमु ।

ततो देवमङ्गला पलायमानं मारवलं दिस्सा [७४] मारस्स पराजयो जानो सिद्धत्थकुमारस्स जयो, जयपूजं करिस्सामाति नागा नागानं, सुपण्णा सुपण्णान, देवता देवतानं, ब्रह्मानो ब्रह्मानं पेमेत्वा गन्धमालादिहत्था महापुरिस्सम्स सन्तिवं बोधिपल्लङ्कं अगमंमु । एव गतेमु च पन तेमु :—

“जयो हि बुद्धस्स सिरीमतो अयं
मारस्स च पापिमतो पराजयो,
उग्घोसयु बोधिमण्डे पमोदिता
जयं तदा नागगणा महेमिनो ।
जयो हि बुद्धस्स सिरीमतो अयं
मारस्स च पापिमतो पराजयो,
उग्घोसयु बोधिमण्डे पमोदिता
सुपण्णसङ्घापि जय महेमिनो ।
जयो हि बुद्धस्स सिरीमतो अयं
मारस्स च पापिमतो पराजयो
उग्घोसयुं बोधिमण्डे पमोदिता
जयं तदा देवगणा महेमिनो ।

जयो हि बुद्धस्स भिरीमतो अयं
मारस्स च पापिमतो पराजयो,
उग्घोसयु बोधिमण्डे पमोदिता
जयं तदा ब्रह्मगणापि तादिनो" ति ।

अवमेमा दममु चक्कवाळमहम्मंमु देवता मालागन्धविलेपनेहि पूजयमाना नानापकारा धुनियो वदमाना अट्ठंमु ।

§ ५८. सम्बोधिया पत्ति

एव धम्मते येव सुगिये महापुग्गिमा मारवलं विधमेत्वा चीवरपरि पतमानेहि बोधिगखड्कुणेहि रत्तपवाळदलेहि विय पूजियमानो^१ पठमे यामे पुव्वेनिवामज्जाणं अनुम्मगित्वा मज्झिमे दिव्वचक्खु विमोधेत्वा पच्छिमे यामे पटिच्चमसुप्पादे ज्ञाणं ओतागैसि । [७२]

अथस्म द्वादसङ्गिकं पचचयाकारं वट्टविवट्टवमेन अनुलोमपट्टिलोमनो सम्मसन्तस्म सम्मसन्तस्म दससहस्मीलोकधातु उदकपरिगयन्त कत्वा द्वादसकथन्तु सङ्घमि ।

महापुग्गिमे पन दम सहस्मीलोकधातुं उन्नादेत्वा अरुणुग्गमनवेलाय सव्वञ्जुतज्जाण [७३] पट्टिविज्जन्ते सकलदमसहस्मी लोकधातु अलङ्कृतपट्टियत्ता अहोमि । पाचीनचक्कवाळमुखवट्टियं उस्सापितान धजानं पटाकानं रंभियो पच्छिमचक्कवाळमुखवट्टियं पहरन्ति । तथा पच्छिमचक्कवाळमुखवट्टियं उस्सापितानं पाचीनचक्कवाळमुखवट्टियं, उत्तरचक्कवाळमुखवट्टियं उस्सापितानं दक्खिणचक्कवाळमुखवट्टियं, दक्खिणचक्कवाळमुखवट्टियं उस्सापितान उत्तरचक्कवाळमुखवट्टियं पहरन्ति । पठवीतले उस्सापितान पन धजानं पटाकानं ब्रह्म लोक आहच्च अट्ठमु । ब्रह्मलोके वट्ठान पठवीतले पट्टिहमु । दमसहस्मचक्कवाळे पुप्फपगख्खा पुप्फ गण्हिमु । फलपगख्खा फलपडिभाग्भगिता अहेमु । खन्धेमु खन्धपदुमानि पूर्णिफुमु । साखामु साखापदुमानि, लतामु लतापदुमानि, आकासे ओलम्बकपदुमानि मिलातलानि भिन्दित्वा उपर-परि सत्तमत्ता हुत्वा दण्डकपदुमानि उट्ठिहमु ।

दमसहस्मीलोकधातु वट्टेत्वा विस्मट्टमालागुळा विय सुगथनपुप्फमन्थारो विय च अहोमि । चक्कवाळन्तरेमु अट्ठयोजनसहस्मलोकन्तगिका सत्तमुग्गियपभायपि अनोभासितपुव्वा एकोभामा अहेमु । चतुग्गमीनियोजनसहस्मगम्भीरां महाममुहो मधुगेदको अहोमि । नदियो तप्पवत्तिमु । जच्चन्धा रूपानि पस्मिंमु । जातिवधिरा महं मृणिमु । जातिपीठमप्पी पदमा गच्छिमु । अन्दुवन्धनादीनि छिज्जित्वा^२ पतिमु । एव अपग्गिमाणेन सिग्गिविभवेन पूजियमानो नेकपकारेमु अच्छिगियधम्मंमु पानुभत्तेमु सव्वञ्जुतज्जाणं पट्टिविज्जित्वा सव्वदुद्धानं अविजहितउदान उदानेमिः—

“अनेकजातिममारं सन्धाविस्मं अनिच्चिम,
गहकारकं गवेमन्नो दुक्खा जानि पुनप्पुन ।
गहकारक ! दिट्ठासि पुन गेहं न कार्हासि,
सव्वा ते फामुका भग्गा गहकूट विमल्लितं,^३
विमल्लारगतं चित्तं तण्हानं लयमज्झगा” ति । [७६]

इति तुमितपुरतो पट्ठाय याव अयं बोधिमण्डे सव्वञ्जुतप्पत्ति, एत्तक ठानं अविदूरेनिदानं नामाति वेदितव्वं ।

५. मन्तिके निदानं

सन्तिके निदानं पत “भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डकस्स आगमे,वेमालियं विहरति महावने कूटागारसालाय ”न्ति एवं तेसु तेसु ठानेसु विहरतो तस्मि तस्मि ठाने येव लब्धनीति वुत्तं । किञ्चापि एवं वुत्तं अथ खो पत तं आदितो पट्ठाय एवं वेदितव्यं—

§ ५९. जयपल्लंको वरपल्लंको

इमं उदानं उदानेत्वा जयपल्लंके निमित्तस्स हि भगवतो एतदहोसि—अहं कप्पसत्तसहस्साधिकानि चत्तारि असंखेय्यानि इमस्स पल्लंकस्स कारणा सन्धावि । एतकं मे कालं इमस्सोव पल्लंकस्स कारणा मया अलंकनमीसं गोवाय छिन्दित्वा दिन्तं । गुअञ्जितानि अक्खीनि, हृदयममं उव्वत्तेत्वा दिन्तं । जालियकुमार-सदिसा पुत्ता, कण्हाजिनाकुमारीसदिसा धीतरो, मदीदेवीसदिसा भगियायो च परेसं दामत्थाय दिन्ता । अयं मे पल्लंको जयपल्लंको वरपल्लंको च । एत्थ मे निसिन्तस्स मंक्कप्पा पग्गिपुण्णा । न ताव इतो वृट्ठहि-स्पामीनि । अनेककोटिसत्तसहस्सा समापन्नियो समापज्जन्तो सत्ताहं तत्थेव निमीदि यं सन्धाय वुत्तं :— अथ खो भगवा सत्ताहं एकपल्लंकेन निमीदि विमुत्तिमुखपटिसंवेदी”^१ ति ।

§ ६०. अनिमिसचेतियं

अथेकच्चानं देवतानं अज्जापि नून मिहत्थस्स कत्तव्वकिच्चं अत्थि पल्लंकस्मि हि आलयं न विज-हतीति पग्गित्तकको उदपादि । सत्था देवतागं वितक्कं जत्वा तामं वितक्कवुप्पसमन्तं वेहामं अवभुग्गन्त्वा यमकपाटिहारियं दम्मेमि । महाबोधिमण्डस्मि हि कतयमकपाटिहारियं च जानिममागमे कतपाटिहारियं च पाटिकपुत्तसमागमे^२ कतपाटिहारियं च सव्वं गण्टम्बकक्कमूले यमकपाटिहारियसदिगं अहोसि । एवं सत्था इमिना पाटिहारियेन देवतानं वितक्कं वुप्पसमेत्वा पल्लंकोतो ईसं पाचीननिस्मिते उत्तरदिशाभागे ठत्वा इमस्मि वत मे पल्लंके सव्वञ्जुत्तत्राणं पटिविद्वन्ति चत्तारि असंखेय्यानि कप्पसत्तसहस्सञ्च प्गित्तानं पारग्मीनं फलाधिगमनट्ठानं पल्लंके अनिमिमेहि अक्खीहि ओलांकयमानो सत्ताहं वीतिनामेमि । तं ठानं अनिमिसचेतियं नाम जानं ।

§ ६१ रतनचङ्कुमचेतियं

अथ पल्लंकस्स च ठितट्ठानस्स च अन्तरा चंकमं मापेत्वा पुग्गित्थिमपच्छिन्नतो आयते [११] रतनचंकमे चंकमन्तो सत्ताहं वीतिनामेमि । तं ठानं रतनचंकमचेतियं नाम जानं ।

§ ६२. रतनधरं

चतुत्थे पत सत्ताहे बोधितो पच्छिमुत्तरदिशाभागे देवता रतनधरं मापयिमु । तत्थ पल्लंकेन निसी-दित्वा अभिधम्मपिटकं विगेसतो चेत्य अनन्तनयं समन्तपट्ठानं विचिनन्तो सत्ताहं वीतिनामेमि ।

अभिधम्मिका पनाहुः—“रतनधरं नाम न रतनमयं गेहं । सत्तद्धं पत पकरणानं सम्मसितट्ठानं रतनधर” न्ति । यस्मा पनेत्थ उभोपेते पग्गियाया युज्जन्ति तस्मा उभयपेते गहेत्तव्वमेव । ततो पट्ठाय पत तं ठानं रतनधरचेतियं नाम जानं । [७४]

§ ६३. येन अजपालनिग्रोधो

एवं बोधिसमीपे येव चत्तारि सत्ताहानि वीतिनामेत्वा पञ्चगे सत्ताहे बोधिरुक्खमूला येन अजपालनि-ग्रोधो तेनुपसंकपि । तत्रापि धम्मं विचिनन्तो येव विभुत्तिमुखं^३ पटिसंवेदेन्तो निसीदि ।

तस्मि समये मारो देवपुत्तो एतकं कालं अनुब्रन्धन्तो ओतारापेखोपि इमस्स किञ्चि खलितं नाहम । अतिक्कन्तोदानि एस मम वसन्ति दोमनस्सप्पन्तो महासग्गे निसीदित्वा सोल्लस कारणानि चिन्तेन्तो भूमियं सोल्लस लेखा कड्ढि । “अहं ऐसं विय दानपारमि न पूरेसि तेनम्हि इमिना सदिसो न जातो” ति एकं

१ महावग्ग उदान । २ स्या०—पातलीपुत्रसमागमे । ३ सि०—विमुत्तिमुखं ।

लेखं कङ्कटि । नथः “अहं एसो विय सीलपारमि नेक्कम्मपारमि पञ्जापरमि विरियपारमि खन्तिपारमि सच्चपारमि अधिट्ठानपारमि मेत्तापारमि उपेक्खापारमि न पूरेसि तेनम्हि इमिना सदिसो न जातो” ति दसमं लेखं कङ्कटि । अहं एसो विय असाधारणस्स आसयानुसयजाणस्स इन्द्रियपरोपरियजाणस्स महाकरुणास-
मापत्तिजाणस्स यमकर्पाट्टिहारियजाणस्स अनावरणजाणस्स सब्बज्जुतजाणस्स पटिवेधाय उपनिरसयभूता दसपारमियो न पूरेसि तेनम्हि इमिना सदिसो न जातो” ति सोळसमं लेखं कङ्कटि । एवं इमेहि कारणेहि महामग्गे सोळस लेखा कङ्कटमानो^१ निसीदि ।

तस्मिं समये तण्हा अरती रगा चाति तस्सो मारधीतरो पिता नो न पञ्चायति कट्टं नुखो एतरहीति ओलोकयमानातं दोमनस्मप्पत्तं भूमियं विलिखमानं दिस्वा पितुसन्निकं गन्त्वा कस्सामि तात ! दुक्खी दुम्मनोसीति पुच्छिसु ।

अम्मा, अयं महासमणो मय्हं वमं अतिक्कन्तो । एत्तकं कालं ओलोकेंतो ओतारमस्स दट्ठ नासक्खि तेनम्हि दुक्खी दुम्मनोति । [७८]

यदि एवं मा चिन्तयित्थ मयमेतं अत्तनो वमे कत्वा आदाय आगमिस्सामाति ।

न सक्का अम्मा ! एमो केनचि वमे कानुं । अचलाय सद्धाय पतिट्ठितो एमो पुग्गिगोति ।

तात ! मयं इत्थियो नाम, इदमेव नं रागपासादीहि बन्धित्वा आनेस्साम । तुम्हे मा चिन्तयित्थानि ।

ता इतो भगवन्तं उपसंक्रमित्वा पादे ते समण ! परिचारेस्सामाति आहंमु । भगवानेव तामं वचनं मनसि अकामि न अक्खीनि उम्मीलेत्वा ओलोकेंमि अनुत्तरे उपधिमंखये विमुत्तमानमां विवेकसुखञ्चेव अनुभवन्तो निसीदि । पुन मारधीतरो “उच्चावचा खो पुग्गिमानं अधिप्पाया, केसञ्चि कुमारिकामु पेमं हांति, केसञ्चि पठमवये ठितामु, केसञ्चि मज्झिमवये ठितामु, केसञ्चि पच्छिमवये ठितामु । यन्नून मयं नानप्पकारेहि रूपेहि पलोभेय्यामा” ति [७५] एकमेका कुमार्गवण्णादि-
वसेन सतं सतं अतभावे अभिनिम्मिनित्वा कुमारियो अविजाना मकिविजाना दुविजाना मज्झिमिन्थियो महि-
त्थियो च हत्वा छक्खन्तु भगवन्तं उपसंक्रमित्वा पादे ते समण परिचारेस्सामाति आहंमु । तस्मिं भगवान मनसा-
कामि यथा नं अनुत्तरे उपधिमंखये विमुत्तो ।

केचि पनाचरिया वदन्तिः—“ता महित्थिभावेन उपगता दिस्वा भगवा एवमेवं एता खण्डन्ता पलितकेसा होन्तुति अधिट्ठासी” ति तं न गहेत्तब्बं । न हि मत्था एवरूपं अधिट्ठानं करोति । भगवा पन “अपेथ तुम्हे किं दिस्वा एव वायमथ ? एवरूपं नाम अवीतरगादीनं पुगतो कानुं वट्ठति । तथागतस्स पन रागो पहीनो, दोसो पहीनो, मोहो पहीनो” ति । अत्तनो किलेमप्पहाणं आरब्धः—

“यस्म जितं नावजीयति जितमस्म नो याति कोचि लोके ।

तं बुद्धमनन्तगोचरं अपदं केन पदेन नेम्मथ ॥

यस्स जालिनी विमत्तिका तण्हा नत्थि कुहिञ्चि नेतवे ।

तं बुद्धमनन्तगोचरं अपदं केन पदेन नेम्सथा” ति ।

इमा धम्मपदे बुद्धवग्गे द्वे गाथा वदन्तो धम्मं कथेसि । ता सच्चं किं नो पिता अवोच “अरहं सुगतो लोके न रागेन [७९] सुवानयो” ति आदीनि वत्वा पितु सन्निकं अगमंसु ।

भगवापि तत्थ सत्ताहं वीतिनामेत्वा मुचलिन्दमूलं^२ अगमासि ।

§ ६४. मुचलिन्दं, राजायतनं

तत्थ सत्ताहवद्दलिकाय^३ उप्पन्नाय सीतादिपटिबाहनत्थं मुचलिन्देन नागराजेन सत्तक्खत्तुं भोगेहि परिक्षित्तो असम्बाधं गन्धकुटियं विहरन्ता विय विमुत्तिसुखं पटिसंवेदियमानो सत्ताहं वीतिनामेत्वा राजायतनं
१ रो०—आकङ्कटमानो । २ रो०—मुचलिन्दं । ३ रो०—सत्ताहं वीतिनामेत्वा वद्दलिकाय ।

उपसंकमि । तत्थापि विमुत्तिमुखपटिसंवेदीयेव निमीदि ।

एत्तावता सत्त सत्ताहानि पग्गिपुण्णानि । एत्थन्तरे नेव मुखधोवनं न सरीरपटिजगनं न आहार-
किच्चं अहोसि । ज्ञानमुखेन मग्गसुखेन फलमुखेनेव वीतिनामेसि ।

अथस्म तस्मि सत्तमत्ताहमत्थके एकूनपञ्जामत्तिमे दिवसे तत्थ निमिन्नस्स मुखं धोविस्सामीनि चित्तं
उदपादि । सक्को देवानमिन्दो अगदहरीटकं आहरत्वा अदासि । सत्था तं पग्गिभुञ्जि । तेनस्स सरीरवळ्ज्जं
अहोसि । अथस्म सक्को येव नागलतादन्तकट्ठं चेव मुखधोवनउदकं च अदासि । सत्था तं दन्तकट्ठं खादित्वा
अनोत्तनदहे उदकेन मुखं धोवित्वा तत्थेव गजायतनमूले निमीदि । [७६]

§ ६५ तपस्सुभल्लिका नाम द्वे वाणिजा

तस्मि समये तपस्सुभल्लिका^१ नाम द्वे वाणिजा पञ्चहि सकटमनेहि उक्कलाजनपदा मज्झिमदेमं
गच्छन्ता अत्तनो ज्ञातिमालोहिताय देवताय सकटानि सन्निरुम्भित्वा सत्थुआहारमम्पादने उम्साहिता मत्थं च
मधुपिण्डिकं च आदाय पतिगण्हातु नो भन्ते भगवा इमं आहारं अनुकम्पं उपादायाति सत्थारं उपसंकमित्वा अट्ठंमु ।

भगवा पायासं पटिगहणदिवसे येव पत्तस्स अन्तरहितत्ता न खो तथागता हत्थेमु पतिगणहन्ति
किम्हि नु खो अहं पतिगणहेयन्ति चित्तेमि । अयस्म चित्तं त्रत्वा चतुहि दिसाहि चत्तारो महाराजानो इन्दनी-
लमणिमये पत्ते उपनामेमु^२ । भगवा ते पटिक्खिपि । पुन मग्गवण्णमेलमये चत्तारो पत्ते उपनामेमु^३ । भगवा चतु-
न्नम्पि देवपुत्तानं अनुकम्पाय चत्तारोपि पत्ते पटिगहेत्वा उपरपरि ठपेत्वा एको हातूति अधिट्ठहि । चत्तारोपि
मुखवट्ठियं पञ्चायमानलेत्वा हुत्वा मज्झिमेन पमाणेन एकत्तं उपगमिमु । भगवा तस्मि पञ्चवग्घं मेलमये पत्ते
आहारं पतिगणिहत्वा पग्गिभुञ्जित्वा अनुमोदनं अकासि ।

द्वे भातरो वाणिजा बुद्धं च धम्मं च मरणं [८०] गत्त्वा द्वे वाचिकउपासका अहेमु^४ । अथ
तेमं एको नो भन्तं ! पग्गिचिन्तिव्वट्ठान् देशानि वदन्तानं दक्खिणेन हत्थेन अत्तनो सीमं पराममित्वा केसधातुयो
अदासि । तं अत्तनो नगरे ता धातुयो अन्तोपक्खिपित्वा चेत्तियं पतिट्ठापेमु^५ ।

§ ६६ ब्रह्मा धम्मदेसनं आयाचि

मम्मामम्बुद्धोपि खो ततो वुट्ठाय पुन अजपालनिश्रोधमेव गत्त्वा निश्रोधमूले निमीदि । अथस्स तत्थ
निमीन्नमत्तस्मेव अत्तना अधिगतस्स धम्मस्स गम्भीरत्तं पच्चवेक्खन्तस्स मग्गबुद्धानं आचिण्णो “अधिगतो खो
म्यायं धम्मो”^१ ति परेमं धम्मं अदेमेतुकाम्यताकारप्पवत्तो वितवको उदपादि । अथ ब्रह्मा सहम्पति “नस्मति वत
भो ! लोको वितस्मति वत भो ! लोको” ति दमहि चक्कवाळमहम्महेहि सक्कमुयामसन्तुमित्तमुत्तिम्वत्तवत्ती-
महाब्रह्मानो आदाय सत्थु सन्निकं गत्त्वा “देमेतु भन्ते ! भगवा धम्म देसेतु मुगतो धम्म” न्ति आदिता नयेन
धम्मदेसनं आयाचि ।

§ ६७ धमचक्कपवत्तनं

सत्था तस्म पटिञ्जं दत्त्वा कस्म नु खो अहं पटमं धम्म देमेय्यान्ति चित्तेन्तो आळारो पण्डितो सो इमं
धम्मं खिप्पं आजानिस्सतीति चित्तं उप्पादेत्वा पुन ओलोकेन्तो तस्स सत्ताहकालकतभावं जत्वा उट्ठकं आवज्जेमि ।
तस्सापि अभिदोसकालकतभावं जत्वा बहूपकाग खो मे पञ्चवग्गिया भिवक्खूति पञ्चवग्गिये आरब्ध मनसिकारं
क्त्वा कहल्लुखो ते एतग्गहि [७७] विहरन्तीति आवज्जेन्तो वाराणसियं मिगदायेति जत्वा तत्थ गत्त्वा धम्मचक्कं
पवत्तेस्सामीति कतिपाहं बोधिमण्डमामन्ता^३ येव पिण्डाय चरन्तो विहरित्वा आसाळ्हिपुण्णमासियं वाराणसिं
गमिस्सामीति चातुहसियं पञ्चूससमये पभाताय रत्तिया कालस्सेव पत्तचीवरमादाय अट्ठागस्योजनमग्गं पटिपन्नो
अन्तरामग्गे उपकं नाम आजीवकं दिस्वा तस्स अत्तनो बुद्धभावं आचिक्खित्वा तं दिवसं येव सायण्हसमये इसिपतनं
अगमासि ।

पञ्चवग्गिया थरा तथागतं दूरतोव आगच्छन्तं दिस्वा “अयं आवुसो ! समणो गोतमो पच्चयबाहुल्लाय
आवत्तित्वा परिपुण्णकायो फीतिन्धियो^४ सुवग्गवग्गो हुत्वा आगच्छति इमस्स अभिवादनादीनि न करिस्साम

महाकुलपुत्रो खो पनेस आसनाभिहारं अग्रहति तेनस्म आसनमतं पञ्चापेस्मामा” नि कतिकं अकंसु ।

भगवा सदेवकस्स लोकस्स चित्ताचारं जाननसमत्थेन ज्ञाणेन किन्नुखो इमं चिन्तयिमुंति आवज्जित्वा चित्तं अञ्जासि । अथ ने सब्बदेवमनुस्सेसु अनोदिस्सकवसेन [८१] फरणसमत्थं मेत्तचित्तं संखिपित्वा ओदिस्सकवमेन मेत्तचित्तं फरि । ते भगवता मेत्तचित्तेन फुट्ठा^१ तथागते उपसंकमन्ते सकाय कतिकाय सण्ठातुं अमक्कोन्ता अभिवादनपच्चुट्ठानादीनि सब्बकिच्चानि अकंसु । सम्बुद्धभावं पनस्स अजानमाना केवल नामेन च आवुसोवादेन च समुदाचरन्ति ।

अथ ने भगवा “मा भिक्खवे ! तथागतं नामेन च आवुसोवादेन च समुदाचरथ, अग्रहं^२ भिक्खवे ! तथागतो सम्मासम्बुद्धो” नि अत्तनो बुद्धभावं सञ्जापेत्वा पञ्चत्तवरबुद्धासने निसिन्नो उत्तरामाल्हनक्वत्तयोगे वत्तमाने अट्ठारसहि ब्रह्मकोटीहि पग्गुतो पञ्चवगिये थरे आमन्तेत्वा धम्मचक्कपवत्तनमुत्तं देमेसि । तेसु अञ्जाकोण्डञ्जत्थेरो देसनानुसारेण ज्ञाणं पेमेन्तो मुत्तपरियोसाने अट्ठारसहि ब्रह्मकोटिहि सद्धि सोनापत्ति-फले पतिट्ठामि । सत्था तत्थेव वस्सं उपगन्त्वा पुन दिवसे वप्पत्थेरं ओवदन्तो विहारो येव निमीदि । मेसा चत्तागे पिण्डाय चरिसु । वप्पत्थेरो पुव्वण्हेयेव सोतापत्तिफलं पापुणि । एतेनेव उपायेन पुनदिवसे महियत्थेर पुनदिवसे महानामत्थेर पुनदिवसे अस्सजित्थेरन्ति सब्बे सोनापत्तिफले पतिट्ठापेत्वा पञ्चमियं पक्खस्स पञ्चपि जने सन्निपातेत्वा अनतलक्खणमुत्तन्तं देमेसि । देसनापरियोसाने पञ्चपि थेर अग्रहत्तफले पतिट्ठहिमु । [७८]

§ ६८ चरथ भिक्खवे चारिकन्ति

अथ सत्था यसस्स कुलपुत्तस्स उपनिस्सयं दिस्वा तं रत्तिभागे निब्बिज्जित्वा गेहं पहाय निक्खन्तं एहि यमाति पक्कोमिन्त्वा तस्मिं येव रत्तिभागे सोनापत्तिफले पतिट्ठापेमि । पुनदिवसे अग्रहन्ते पतिट्ठापेत्वा अपरेपि तस्स सहायके चतुपण्णामजने एहि भिक्खु पव्वज्जाय पव्वाजेत्वा अग्रहन्तं पापेमि ।

एवं लोके एकसट्ठिया अग्रहन्तेसु जातेसु सत्था वुत्थवस्सो पवारेत्वा ‘चरथ भिक्खवे ! चारिकन्ति’ सट्ठिं भिक्खू दिसामु पेसेत्वा सयं उरुवेलं गच्छन्तो अन्तरामगे कप्पासिकवनसण्डे तिसंजने भद्वगियकुमारं विनेसि । तेसु सब्बपच्छिमको सोनापन्नो सब्बुत्तमो अनागामी अहोमि । तेपि सब्बे एहिभिक्खुभावेनेव पव्वाजेत्वा दिसामु पेसेत्वा सयं उरुवेलं गन्त्वा अड्ढुड्ढानि पाटिहाग्यिसहस्मानि दस्सेत्वा उरुवेलकस्सपादयो महम्मज्जित्ति-परिवारे तेभातिकजटिले विनेत्वा एहि-भिक्खुभावेनेव पव्वाजेत्वा गयामीमे निमीदापेत्वा आदित्तपरियायदेसनाय अग्रहन्ते पतिट्ठापेत्वा तेन अग्रहन्तसहस्मेन पग्गुतो विम्बिसाररञ्जो दिन्नं [८२] पटिञ्जं मोचेस्सामीनि राजगहनगरूपचारे लट्ठिवन्ध्यान् अगमामि ।

§ ६९. भगवा राजगहे

राजा उय्यानपालस्स सन्तिका सत्था आगतोति सुत्वा द्वादसनहुतेहि ब्राह्मणगहपतिकेहि पग्गुतो सत्थारं उपसंकमिन्त्वा चक्कविचित्ततलेसु सुवण्णपट्टविनानं वियपभाममुदयं विस्सज्जेन्तेसु तथागतस्स पादेसु सिग्गमा निपत्तित्वा एकमन्नं निमीदि सद्धि पग्गिसाय । अथ खो तेमं ब्राह्मणगहपतिकानं एनदहोमि किन्नुखो महाम-मणो उरुवेलकस्सपो ब्रह्मचरियं चरनि उदाहु उरुवेलकस्सपो महाममणोति । भगवा तेमं चेत्तसा चेत्तो परिवितक्कमञ्जाय थेरं गाथाय अञ्जभासिः—

“किमेव दिस्वा उरुवेलवामी पहामि अग्गिं किसको वदानो ।

पुच्छामि तं कस्सप ! एनमत्थं कथं पहीनं नव अग्गिहुत्त ॥” न्ति

थेगेपि भगवतो अधिप्पायं विदित्वाः—

“रूपे च सद्दे च अथो रसे च कामित्थियो चाभिवदन्ति यञ्जा ।

एतं मलन्ति उपधीसु ब्रत्वा तस्मा न यिट्ठे न हुते अग्गिज्ज ॥” न्ति^३ ।

इमं गाथं वत्वा अत्तनो सावकभावप्पकासनत्थं तथागतस्स पादपीठे सीमं ठपेत्वा सत्था मे भन्ते

भगवा सावकोहमस्मीति वत्वा एकतालं द्वितालं तितालन्ति याव सत्ततालप्पमाणं [७९] सत्तक्खनुं वेहामं अब्भुगन्त्वा आरुह्य तथागतं वन्दित्वा एकमन्तं निसीदि ।

तं पाटिहारिणं दिस्वा महाजनो अहो ! महानुभावा बुद्धो एवं थामगतदिट्ठिको नाम अत्तातं अग्रहाति मञ्जमानो उरुवेलकस्सपोपि दिट्ठिजालं भिन्दित्वा तथागतेन दमितोति सत्थु गुणकथं येव कथेसि ।

भगवा नाहं इदानीमेव उरुवेलकस्सपं दमेमि अतीतेपि एस मया दमितो येवानि वत्वा इमिस्सा अत्थुप्पन्निया महानारदकस्सपजानकं कथेत्वा चत्तारि सच्चानि पकामेसि । मगधराजा एकादसहि नहुतेहि मद्धि सोतापत्तिफले पत्तिट्ठामि । एकं नहुतं उपासकत्तं पटिवेदेसि । [८३]

राजा सत्थु सन्तिके निसिन्नो येव पञ्च अस्सासके पवेदेत्वा सरणं गन्त्वा स्वातनाय निमन्नेत्वा आमना वुट्ठाय भगवन्तं पदक्खिणं कत्वा पक्कामि ।

पुनरिवमे येहि च भगवा दिट्ठो येहि च आदिट्ठो सब्बपि राजगहवासिनो अट्ठारमकांठिसंवा मनुस्सा तथागतं दट्ठुकामा पातोव राजगहतो लट्ठिवनं अगमंमु । तिगावुत्तमग्गो नप्पहोसि । सकललट्ठिवनुय्यातं निगन्तरं फुट्ठं^१ अहोसि । महाजनो दसवलस्स रूपगप्पत्तं अत्तभावं पस्सन्तो तिन्ति कातुं नामक्खि । वण्णभूमि नामेसा एवरूपेमु हि ठानेमु तथागतस्स लक्खणानुव्यञ्जनादिप्पभेदा सब्बापि रूपकायसिरि वण्णेत्वा ।

एवं रूपगप्पत्तं दसवलस्स सरीरं पस्समानेन महाजनेन निगन्तरं फुटे उय्याने च मग्गे च एकभिक्खुस्सापि निक्खमणोकासो नाहोसि । तं दिवमं किं भगवा छिन्नभनो भवेय्य तं मा अहोमीति मक्कस्स निसिन्नासत्तं उण्हाकारं दस्सेसि । सो आवज्जमानो तं कारणं ज्ञत्वा माणवकवण्णं अभिनिम्मिन्तिन्वा बुद्धधम्मसंघ-पटिमंयुत्तयुत्तियो वदमानो दसवलस्स पुरतो ओतरित्वा देवानुभावेन ओभासं कत्वाः—

“दन्तो दन्तेहि सह पुगणजटिलेहि विप्पमुत्तेहि ।

सिगीनिक्वमुवण्णो राजगहं पाविसि भगवा ॥

मुत्तो मुत्तेहि सह पुगणजटिलेहि ।

सिगीनिक्वमुवण्णो राजगहं पाविसि भगवा ॥

निण्णो निण्णेहि सह पुगणजटिलेहि ।

सिगीनिक्वमुवण्णो राजगहं पाविसि भगवा ॥

दसवामो^२ दसवलो दसधम्मविदू दसहि चुपेतो ।

सो दससत्तपरिवारो राजगहं पाविसि भगवा ॥” ति । [८०]

इमाहि गाथाहि सत्थु वण्णं वदमानो पुरतो पायामि । महाजनो माणवकस्स रूपसिरि दिस्वा अतिविय अभिरूपो अयं माणवको न खो पनम्हेहि दिट्ठपुब्बोति चिन्तेत्वा कुतो अयं माणवको कस्स वा अयन्ति आह । ते सुत्वा माणवोः—

“यो धीरो सब्बधी दन्तो बुद्धो अप्पटिपुगलो ।

अरहं सुगतो लोके तस्साहं परिचारको ॥” ति ।

गार्थं आह । सत्था सक्केन कतोकासं मग्गं पटिपज्जित्वा [८४] भिक्खुसहस्सपरिवुत्तो राजगहं पाविसि । राजा बुद्धपमुखस्स संघस्स महादानं दत्वा अहं भन्ते ! तीणि गतानि विना वत्तिनुं न सक्खिस्सामि बेलाय वा अवेलाय वा भगवतो सन्तिकं आगमिस्सामि लट्ठिवनुय्यातं च नाम अतिदूरे इदं पनम्हाकं वेळुवनं नाम उय्यातं नातिदूरे नाच्चासन्ते गमनागमनसम्पन्नं बुद्धारहं सेनासत्तं इदं मे भगवा पतिगण्हातुति सुवण्णभिकारेनेव पुप्फ-गन्धवासितं मणिवण्णउदकं आदाय वेळुवनुय्यातं परिच्चजन्तो दसवलस्स हत्थे उदकं पातेसि । तस्मि आरामपटिगहणे बुद्धसासनस्स मूलानि ओतिण्णानीति महापठवी कम्पि । जम्बुदीपस्मि हि ठपेत्वा वेळुवनं अञ्जं पठाव कम्पेत्वा गहिनसेनासत्तं नाम नत्थि । तम्बपणिदीपेपि ठपेत्वा महाविहारं अज्जं पठाव कम्पेत्वा
१ रो०—पुटं । २ रो०—दसावासो ।

गहितसेनासनं नाम तत्थि । सत्था वेळुवनारामं पटिगहेत्वा रञ्जो अनुमोदनं कत्वा उट्ठायासना भिक्खुसंघ-
परिवृतो वेळुवन अगमामि ।

§ ७०. सारिपुत्तो च मोगल्लानो च

तस्मिं खो पन समये सारिपुत्तो च मोगल्लानो चाति द्वे परिब्बाजका राजगहं उपनिस्साय विहरन्ति
अमनं परिग्रेसमाना । तेमु सारिपुत्तो अस्सजित्थेरं पिण्डाय पविट्ठं दिस्वा पसन्नचित्तो पयिरूपासित्वा “ये धम्मा
हेतुप्पभवा” ति गाथं सुत्वा सोतापत्तिफले पतिट्ठाय अत्तनो सहायकस्स मोगल्लानपरिब्बाजकस्मापि तमेव
गाथं अभामि । सोपि सोतापत्तिफले पतिट्ठहि ते उभोपि सञ्जयं ओलोकेत्वा अत्तनो परिगाय सद्धि सत्थु सन्तिकं
पव्वजिजसु । तेमु महामोगल्लानो सत्ताहेनेव अरहत्तं पापुणि । सारिपुत्तत्थेरो अइद्धमासेन । उभोपि जने सत्था
अगसावकट्ठाने ठपेसि । सारिपुत्तत्थेरेन अरहत्तप्पत्तदिवसे येव सावकसन्निपातं अकामि ।

§ ७१. भगवा कपिलवत्थुं अगमामि ।

तथागते पन तस्मिञ्चरे वेळुवनुय्यानं विहरन्ते मुद्धोदनमहाराजा पुत्तो किर मे छ वस्मानि दुक्कर-
चारिकं चरित्वा परमाभिमन्वोधि पत्वा पवत्तवग्धम्मचक्को^१ राजगहं निस्साय वेळुवने विहरतीति सुत्वा अञ्ज-
तरं अमच्चं आमन्तेसि । [८१] एहि भणं ! पुरिससहस्सपरिवारो राजगहं गत्वा मम वचनेन “पिता वो मुद्धोदनमहा-
राजा दट्ठुकामो” ति वत्वा पुत्तं मे गहिहत्वा एहीति आह । सो एव देवाति रञ्जो वचनं सिग्मा सम्पाट्ठिच्छत्वा
पुरिसमहस्सपरिवारो खिप्पमेव सट्ठियोजनमगं गत्वा दसवलस्स चतुपरिममज्जे निमीदित्वा धम्मदेसनवेलाय
विहारं पावमि । सो निट्ठनु ताव रञ्जो पहितसामनन्ति परिमपरियन्ते ठितो सत्थु धम्मदेसनं सुत्वा यथाठितोव
सद्धि पुरिम [८५] महस्मेन अरहत्तं पत्वा पव्वज्जं याचि । भगवा एथ भिक्खवोति हत्थं पमारमि । मव्वं त
खणं येव इद्धिमयपत्तचीवरधरा वस्ससत्तिकत्थेरा विय अहेसुं । अरहत्तप्पत्तकालतो पट्ठाय पन अगिया नाम
मज्जत्ताव होन्तीति रञ्जो पहितसामनं दसवलस्स न कथेमि ।

राजा नेव गतको आगच्छति न सामनं सूयतीति एहि भणं ! त्व गच्छाति तेनेव नियामेन अञ्जं अमच्चं
पेमेसि । सोपि गत्वा पुरिमनयेनेव सोद्ध परिमाय अरहत्त पत्वा तुण्ही अहोमि । राजा एतेनेव नियामेन पुरिमस-
हस्सपरिवारे नव अमच्चं पेमेसि । मव्वं अत्तनो किच्चं निट्ठपेत्वा तुण्हीभूता तत्थेव विहरिमु ।

राजा सामनमत्तकम्पि आहृत्वा आचिक्खन्त अलभित्वा चिन्तेसि-“एतका जना मयि मिनेहाभावेन
सासनमत्तम्पि न पच्चाहंरिमु, को तुखो मम वचनं करिस्सती” ति सब्बं राजवल ओलोकेन्तो कालुदायिं अट्ठम ।
सो किर रञ्जो मव्वत्थमाधको अमच्चं अब्भन्नरिको अतिविस्मासिको बोधिमन्तं सद्धि एकादिवसे जाता मह-
पंसुकीळितो सहायो । अथ न राजा आमन्तेसि-“तात ! कालुदायि अहं मम पुत्तं पस्सितुकामो नवपुरिमसहस्सानि
पेमेसि एकपुरिमोपि आगत्वा सामनमत्तं आरोचेन्तोपि तत्थि । दुज्जानो खो पन मे जीवितन्तरायो अहं
जीवमानोव पुत्तं दट्ठु इच्छामि मक्खिक्खममि तुखां मे पुत्तं दम्मेतु” न्ति ?

मक्खिक्खममि देव ! मचे पव्वजितुं लभिस्सामीति ।

तात ! त्वं पव्वजित्वा अपव्वजित्वा वा मय्हं पुत्तं दस्सेहीति आह ।

सो साधु देवाति रञ्जो सामन आदाय राजगहं गत्वा सत्थुधम्मदेसनवेलाय परिमपरियन्ते ठितो
धम्मं सुत्वा सपरिवारो अरहत्तफलं पत्वा एहिभिक्खुभावे पतिट्ठामि ।

सत्था बुद्धो हुत्वा पटमं अन्तोवस्सं इमिपत्तने वमित्वा बुत्थवम्मो पवारत्वा उरुवेलं गत्वा तत्थ
तयो मासे वसन्तो तेभानिकजटिले विनेत्वा भिक्खुसहस्सपरिवारो फुस्समासपुण्णमाय राजगहं गत्वा द्वे मासे
वसि । एतावता वाराणमितो निक्खमन्तस्स पञ्च मासा जाता सकलो हेमन्तो अतिक्कन्तो उदायित्थेरस्स [८२]
आगतदिवसतो पट्ठाय सत्तट्ठदिवसा वीनिवत्ता । सो फग्गुणीपुण्णमासियं चिन्तेसि अतिक्कन्तो हेमन्तो
वसन्तसमयो अनुत्पत्तो, मनुस्मेहि सस्सादीनि उद्धरित्वा सम्मुखसम्मुखट्ठानेहि मग्गा दिन्ना ढ्ढग्गित्तिणसञ्छन्ना

पठवी, मुपुष्फिता वनसण्डा पटिपज्जनक्खमा मग्गा, कालो दसवलस्स जातिसंगहं कातुन्ति । अथ भगवन्तं [४६] उपसंक्रमित्वाः—

“अंगाग्निोदानि दुमा भदन्ते ! फलेसिनो छदनं विप्पहाय ।

ने अच्चिमन्तोव पभासयन्ति समयो महावीर ! भगीरमानं ।

नानिमीतं नानिउण्हं नानिदुब्भिक्वच्छातकं ।

सद्वला हरिता भूमि एम कालो महामुनी ।” ति ।

सट्ठिमत्ताहि गाथाहि दसवलस्स कुलनगरं गमनत्थाय गमनवण्णं वण्णेमि ।

अथ नं सत्था किन्नुखो उदायि ! मधुरस्मरेण गमनवण्णं वण्णेमीति आह । भन्ते ! तुम्हाकं पिता मुद्धो-
दनो महाराजा पस्सितुकामो, करोथ जातकानं संगहन्ति । साधु उदायि ! कस्मिंस्सामि जातकानं संगहं । भिक्खु-
संघस्स आरोचेहि गमिकवत्तं पूरेस्सन्तीति । साधु भन्तेति थेरो आरोचेमि । भगवा अंगमगधवामीनं कुलपुत्तानं
दमहि सहस्सेहि कपिलवत्थुवामीनं दमहि सहस्सेहीति सव्वेहेव वीमतिमहस्सेहि खीणामवभिक्वूहि पग्गितो
राजगहा निक्खमित्वा दिवसे दिवसे योजनं गच्छति । राजगहनो गट्ठियोजनं कपिलवत्थं द्वीहिमामेहि पापुणि-
स्सामीति अनुत्तिचारिकं पक्कामि । थेरोपि भगवतो निक्खन्तभावं रज्जो आरोचेस्सामीति वेहाम अद्भुगन्त्वा
रज्जो निवेमने पातुरहोमि । राजा थेरं दिस्वा तुट्ठच्चित्तो महारहे पल्लके निमीदापेत्वा अत्तनो पटियादितस्स
नानगग्गमभोजनस्स पत्तं पूरेत्वा अदामि । थेरो उट्ठाय गमनाकारं दस्सेमि । निमीदित्वा भुञ्ज तानानि । सत्थु
मत्तिकं गन्त्वा भुञ्जिस्सामि महाराजाति । कहं पन सत्थानि । वीमतिभिव्वुसहस्सपग्गिवारो तुम्हाकं दस्सनत्थाय
चारिकं निक्खन्तो महाराजाति । राजा तुट्ठमानगो आह, तुम्हे इमं पग्गिभुञ्जित्वा याव मम पुत्तो मं नगरं
पापुणानि तावस्स इतोव पिण्डपातं पटिहरथाति । थेरो अधिवासेसि । राजा थेरं पग्गिवसित्वा पत्तं गन्धचुण्णेन
उव्वट्ठेत्वा उत्तमभोजनस्स पूरेत्वा तथागतस्स देधानि थेरस्स हत्थे पटिठोपेमि । थेरो सव्वेसं पस्सन्तानं येव
पत्तं आकामे खिपित्वा मय्यप्प वेहाम अद्भुगन्त्वा पिण्डपातं आहरित्वा सत्थु हत्थे ठपेमि । [८३] सत्था तं
पग्गिभुञ्जि । एतेनपायेन थेरो दिवसे दिवसे आहरि । सत्थापि अन्नगमगे रज्जो येव पिण्डपातं पग्गिभुञ्जि ।
थेरोपि भत्तकिच्चावमाने दिवसे दिवसे अज्ज एत्तकं भगवा आगतो अज्ज एत्तकन्ति [४७] बुद्धगुणपटिसंयुत्ताय
च धम्मकथाय सकलगजकुलं मत्थु दग्गनं विनायेव सत्थरि मज्जातप्पमादं अकासि । तेनेव नं भगवाः—
“एतदग्गं भिक्खवे ! मम सावकानं भिक्खून् कुलप्पसादकानं यदिदं कालुदायी” ति एतदग्गे ठपेमि ।

§ ७२ कपिलवत्थुस्मिं पाटिहारियं अकासि

साकियापि खो अनुपपत्ते भगवति अम्हाकं जातिसेट्ठं पस्सिस्सामाति सन्निपतित्वा भगवतो वसन-
ट्ठानं वीमंसमाना निगोधसक्कस्स आरामो रमणियोति सल्लक्खेत्वा तत्थं सुब्बं परिजगनविधिं कारेत्वा गन्ध-
पुष्पहत्था पच्चुगमनं करोन्ता सव्वालंकारपतिमण्डिते दहरदहरे नागरदारके च दारिकायो च पठमं पहिण्णिमु ।
ततो राजकुमारं च राजकुमारियो च तेमं अनन्तरा^१ सामं गन्धपुष्पचुण्णादीहि पूजयमाना भगवन्तं गहेत्वा निगोधा-
राममेव अगमंमु । तत्र भगवा वीमतिसहस्सखीणामवपरिवृतो पञ्चत्तवरबुद्धासने निसीदि । साकिया नाम मान-
जातिका मानत्थद्धा । ते सिद्धत्थकुमारो अम्हेहि दहरतरो अम्हाकं कणिट्ठो भागिनेय्यो पुत्तो नत्ताति चित्तेत्वा
दहरदहरे राजकुमारं आहंमु, तुम्हे भगवन्तं वन्दथ मयं तुम्हाकं पिट्ठितो निसीदिस्सामाति । तेसु एवं अव-
न्दित्वा निसिन्नेसु भगवा तेसं अज्झासयं ओलोकेत्वा न मं जातयो वन्दन्ति हन्द दानि नं वन्दापेस्सामीति अभि-
ज्जापादकज्ज्ञानं समापज्जित्वा बुट्ठाय आकासं अद्भुगन्त्वा तेसं सीसे पादपंसु ओकिरमानो विय गण्डम्ब-
खल्लमूले यमकपाटिहारियसदिसं पाटिहारियं अकासि ।

राजा तं अच्छरियं दिस्वा आह-भगवा ! तुम्हाकं जातदिवसे इसिकाळदेवलस्स वन्दनत्थं उपनीतानं
पादे वो परिवत्तित्वा ब्राह्मणस्स मत्थके पतिट्ठिते दिस्वापि अहं तुम्हे वन्दि अयं मे पठमवन्दना, बप्पमंगलदिवसे
जम्बुच्छायाय सिरिसयने निसिन्नानं वो जम्बुच्छायाय अपरिवत्तनं दिस्वापि पादे वन्दि अयं मे दुतियवन्दना । इदानी

इमं अदिट्ठपुब्बं पाटिहारियं दिस्वापि तुम्हाकं पादे वन्दामि अयं मे ततियवन्दनाति । रञ्ज्रे पन वन्दिते भगवन्तं अवन्दित्वा ठातुं समत्थो नाम एको साकियोपि नाहोसि । सब्बे वन्दिसु येव । इति भगवा जातके वन्दापेत्वा आकासतो ओत्तरित्वा पञ्जत्तं आसने निसीदि । निसिन्ने भगवति सिखाप्पत्तो जातिसमागमो अहोसि । सब्बे एकग्गचित्तो हूत्वा निसीदिमु । ततो महामेधो पोक्खरवस्सं वस्सि । तम्बवण्णं उदकं हेट्ठो विरवन्तं गच्छति । तेमितुकामोव तेमेति अतेमितुकामस्स[८४]सरीरे विन्दुमत्तोपि न पतति । तं दिस्वा सब्बे अच्छरियम्भुनचित्ता जाता । अहो ! अच्छरियं अहो ! अब्भुतन्ति कथं समुट्ठापेसुं । सत्था न [८८] इदानेव मय्हं जातिसमागमे पोक्खरवस्सं वस्सति अतीतेपि वस्सीति इमिस्मा अट्ठुप्पत्तिया महावेस्सन्तरजातकं कथेसि । धम्मदेसनं सुत्वा सब्बे उट्ठाय वन्दित्वा पक्कामिमु । एकोपि राजा व राजमहामत्तो वा स्वे अम्हाकं भिक्खं गण्हथाति वत्वा गतो नाम नत्थि ।

५७३ कपिलवत्थुं पिण्डाय पाविसि

सत्था पुनदिवसे वीसतिमहस्सभिक्खुपरिवृतो कपिलवत्थुं पिण्डाय पाविसि । तं न कोचि गन्त्वा निमत्तेसि वा पत्तं वा अग्गहेसि । भगवा इन्दवीले टिनोव आवज्जेसि, “कथन्नुवो पुब्बबुद्धा कुलनगरे पिण्डाय चरिसु किं नु उप्पटिपाटिया इस्सरजनानं घराणि अगमंसु उदाहु सपदानचारिकं चरिमु” ति । ततो एकबुद्धस्सापि उप्पटिपाटिया गमनं अदिस्वा मयापि दानि अयमेव तेमं वंसो अयं मे पवेणी पग्गहेत्तवा आयति च मे सावकापि ममञ्जेव अनुसिक्खन्ता पिण्डचारियवत्तं परिपूरस्सन्तीति कोटियं निविट्ठगेहतो पट्ठाय सपदानं पिण्डाय चरि । अय्यो किर सिद्धत्थकुमारो पिण्डाय चरतीति द्विभूमकतिभूमकादिमु पासादेमु मीहपञ्जरं विवरित्वा महाजनो दस्सतव्यावटो अहोमि ।

राहुलमातापि देवी अय्यपुत्तो किर इमस्मि येव नगरं महन्नेन राजानुभावेन मुयण्णमिवाकादीहि विचरित्वा इदानि केसमस्सु ओहारेत्वा कामायवत्थवसनो कपालहत्थो पिण्डाय चरति सोभति नुखोति मीह-पञ्जरं विवरित्वा ओलोकयमाना भगवन्तं नानाविरागममुज्जलाय सर्गिण्णभाय नगरवीथियो ओभासेत्वा व्यामप्पभापरिक्वेपसमुपगूह्याय^१ अमीत्यनुव्यञ्जनावभासिताय द्विभूममहापुर्गिसल्लवणपतिमण्डिताय अनुपमाय बुद्धसिरिया विरोचमानं दिस्वा उण्हीसतो पट्ठाय याव पादतलाः—

“सिनिद्धनीलमुदुकुञ्चितकमो मुर्गि^२ यनिम्मलनलाभितलाटो ।

युत्तनु गमुदुकायननासो रसिजात्थिततो नग्गीहां ॥” ति ।

एवमादिकाहि अट्ठहि नरमीहगार्थाहि नाम अभित्थावत्वा “तुम्हाकं पुत्तो पिण्डाय चरती” ति रञ्ज्रो आरोचेसि । राजा संविग्गहृदयो हत्थेन साटकं सण्णेल्लो तुरित्तुरित्तं निक्खमित्वा वेगेन गन्त्वा भगवतो पुत्तो ठत्वा आह “किं भन्ते ! अम्हं लज्जापेथ ? किमत्थं पिण्डाय चरथ ? किं एत्तकानं भिक्खून् न सक्का भत्तं लद्धन्ति [८९] सञ्जरं करित्था” ति ? वंसचारित्तमेतं महाराज ! अम्हाकन्ति । ननु भन्ते ! अम्हाकं महामम्मनत्थान्तिथवंसो नाम [८५] वंसो ? तत्थ च एकत्थान्तिथोपि भिक्खाचरो^३ नाम नन्थीति । अयं महाराज ! राजवंसो नाम तव वंसो अम्हाकं पन दीपं करो कोण्डञ्जो—पे—कस्मपोति अयं बुद्धवंसो नाम एते च अञ्जो च अनेकमहस्ससंखा बुद्धा भिक्खाचरा भिक्खाचारनेव जीविकं कप्पेमुन्ति अन्तरवीथियं ठितोव :—

“उत्तिट्ठं नप्पमज्जेथ्य धम्मं मुचरित्तं चरे ।

धम्मचारी मुखं सेति अस्मि लोके परमिह चा ॥”^४ ति ।

इमं गाथमाह । गाथापरियोसाने राजा सोतापत्तिकले पतिट्ठासिः—

“धम्मं चरे मुचरित्तं न नं दुच्चरित्तं चरे ।

धम्मचारी मुखं सेति अस्मि लोके परमिह चा ॥” ति ।

इमं पन गाथं सुत्वा सकदागामिकले पतिट्ठासि । महाधम्मपालजातकं^५ सुत्वा अनागामिकले पति-

१ रो०—समुपगूह्याय । २ रो०—पुत्त्रिमला । ३ रो०—भिक्खाचरो । ४—धम्मपद, लोकवग ।

५ रो०—धम्मपालजातकं ।

ट्ठासि । मरणसमये सेतच्छतस्स हेट्ठा सिरिसयने निपन्नो येव अग्रहत्तं पापुणि । अरञ्जवासेन पन पधानानु-
योगकिच्चं रञ्जो नाहोमि । सोतापत्तिफलं सच्छिकत्वा येव पन भगवतो पत्तं गहेत्वा सपरिं भगवन्तं महापासादं
आरोपेत्वा पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन परिवसि ।

७४. राहुलमातया सिरिगम्भं अगमासि

भत्तकिच्चपरियोसाने सब्बं इत्थागारं आगन्त्वा भगवन्तं वन्दि ँपेत्वा राहुलमातरं । सा पन
“गच्छ अय्यपुत्तं वन्दाही” ति परिजनेन वुच्चमानापि “सचे मय्हं गुणो अत्थि मयमेव मे सन्निकं अय्यपुत्तं
आगमिस्सति आगतमेव नं वन्दिस्सामी” ति क्त्वा न अगमासि ।

भगवा राजानं पत्तं गहापेत्वा द्वीहि अगमावर्केहि सद्धि राजधीताय सिरिगम्भं गन्त्वा राजधीता
यथारक्षि वन्दमाना न किञ्चि वत्तब्बानि क्त्वा पञ्चत्ते आमने निसीदि । सा वेगेनागन्त्वा गोष्पवंसु
गहेत्वा पादपिट्ठियं मीसं परिवत्तेत्वा यथाञ्जामयं वन्दि । राजा राजधीताय भगवति मिनेह्वहमानादि-
गुणसम्पत्तियो कथंमि-“भन्ते! मम धीता तुम्हेहि कामायानि [१०] निवत्थानीति सुत्वा ततो पट्ठाय
कामाववत्था जाता, तुम्हाकं एकभत्तिकभावं सुत्वा एकभत्तिकाव जाता, तुम्हेहि महाभयनस्स छिद्दितभावं ज्ञत्वा
पट्ठिकामञ्जनके येव निपन्ना, तुम्हाकं मालागन्धादीहि विरत्तभावं ज्ञत्वा विरत्तमालागन्धाव जाता अत्तनो
जातवेसु मयं पट्ठिगमिस्सामानि सामने पेसिते एकजानकम्पि न ओलोकेमि । एवं गुणसम्पन्ना मे भगवा !
धीता” ति । “अनच्छरियं महागज ! यं इदानीं तथा रक्खियमाना राजधीता परिपक्के त्राणे [८६]
अत्तानं रक्खेय्य एसा पुब्बे अनागक्का पव्वतपादे विचरमाना अपरिपक्के त्राणे अत्तानं रक्खीति क्त्वा
वन्दकिन्नरजातकं कथेत्वा उट्ठायमना पक्कामि ।

§ ७५. नन्दं पव्वाजेसि

दुतियदिवसे नन्दस्म राजकुमारस्स अभिमेकगेहणवेसनविवाहमंगलेसु वत्तमानेसु तस्स गेह
गन्त्वा कुमारं पत्तं गाहापेत्वा पव्वाजेनुकामो मंगलं क्त्वा उट्ठायामना पक्कामी । जनपदकन्याणीं कुमारं
गच्छन्तं दिस्वा “तुवटं खो अय्यपुत्त ! आगच्छेय्यामी” ति क्त्वा गीधं पसारत्वा ओलोकेमि । मांमि भगवन्तं
पत्तं गण्ठथानि वत्त अविमहमानो विहारमेव अगमासि । त अतिच्छमानं येव भगवा पव्वाजेमि । इति भगवा
कपिलपुरं गन्त्वा ततियदिवसे नन्दं पव्वाजेसि ।

§ ७६. राहुलं पव्वाजेसि

सत्तमे दिवसे राहुलमाता कुमारं अलंकरित्वा भगवतो सत्तिकं पेसेसि-“पस्स तान ! एतं वीसति-
महस्सममणपरिवुत्तं सुवण्णवण्णं ब्रह्मरूपीवण्णं समणं, अयं ते पिता एतस्स महन्ता निधयो^१ अहेसु^२ ।
त्यास्स निक्कमनतो पट्ठाय न पस्साम गच्छ नं दायज्जं याच, अहं तान ! कुमारो अभिमेकं पत्वा चक्कवत्ती
भविस्सामि धनेन मे अत्थो धनं मे देहि सामिको हि पुत्तो पितु सन्नकस्सा” ति । कुमारो च भगवतो सत्तिकं
गन्त्वा पितुसिनेहं पटिलभित्वा हट्ठतुट्ठो “सुखा ते समण ! छाया” ति क्त्वा अञ्जम्पि वट्ठं अत्तनो अनुरूपं
वदन्तो अट्ठासि ।

भगवा कत्तभत्तकिच्चो अनुमोदनं क्त्वा उट्ठायामना पक्कामि । कुमारोपि “दायज्जं मे समण !
देहि, दायज्जं मे समण ! देही” ति भगवन्तं अनुबन्धि । भगवा कुमारं न निवत्तापेसि । परिजनापि भगवता सद्धि
२ गच्छन्तं निवत्तेतुं नासक्खि । इति सो भगवता सद्धि आराममेव आगमासि । ततो भगवा चिन्तेसि, “यं अयं
पितुसन्नकं धनं इच्छति तं वट्ठानुमत्तं सविघातं हन्दस्स बोधिमण्डे पटिलद्धं सत्तविधं अरियधनं देमि लोकुत्तरदा-
यज्जस्स नं सामिकं करोमी” ति आयस्मन्तं सारिपुत्तं आमन्तेसि “तेन हि [११] त्वं सारिपुत्त ! राहुलकुमारं पव्वा-
जेही” ति । पव्वजिते पन कुमारो रञ्जो अधिमत्तदुक्खं उप्पज्जि । तं अधिवासेतुं असक्कोत्तो भगवतो
निवेदेत्वा “साधु भन्ते ! अय्या मातापितृहि अननुञ्जानं पुत्तं न पव्वाजेय्यु” न्ति वरं याचि । भगवा

तस्म तं वचनं पटिस्मुणित्वा पुनर्दिवसे राजनिवेशने कतपातरासो एकमन्तं निसिञ्चेन रञ्ज्या “भन्ते ! तुम्हाकं दुक्करकारिककाले^१ एका देवता मं उपमं कमित्वा पुत्तो ते कालकतोति आह । तस्सा वचनं असद्दहन्तो “न मय्हं पुत्तो [८७] बोधि अप्पत्वा कालं करोतीति तं पटिक्खपि” न्ति वुत्त “इदानीं किं सद्दहिस्सथ ? ये तुम्हे पुब्बेपि अट्ठिकानि दस्सेत्वा पुत्तो ते मनोति वुत्ते न सद्दहित्था” ति इमिस्सा अत्थुप्पन्निया महाधम्मपालजातकं कथेसि । कथापरिग्रयोमाने राजा अनागामिफले पतिट्ठहि ।

§ ७७ अनार्थपिण्डको जेतवनारामं कारेसि

इति भगवा पितरं तीमु फेलेमु पतिट्ठापेत्वा भिक्खुसंघपरिवृतो पुनर्देव राजगहं गत्वा सीतवनं विहासि । तस्मि समये अनार्थपिण्डको गहपति पञ्चहि सकटसतोहि भाणं आदाय राजगहे अत्तनो पियसहायस्स सेट्ठिनो गेहं गत्वा तत्थ बुद्धस्स भगवतो उप्पन्नभावं सुत्वा बलवपच्चसमये देवतानुभावेन विवटेन द्वारेन सत्थारं जपसंकमत्वा धम्मं सुत्वा सीतापत्तिफले पतिट्ठाय दुतियदिवगे बुद्धपमुखस्स संघस्स महादानं दत्वा सावत्थि आगमनत्थाय मत्थुपटिञ्जं गहेत्वा अन्नरामगं पञ्चचत्तालीसयोजनट्ठाने सतसहस्स सतसहस्सं दापेत्वा योजनिकाय योजनिकाय विहारे कारापेत्वा^२ जेतवनं कोटिसत्थारेन अट्ठारसहिरञ्जकोटीहि किणित्वा नवकम्म पट्ठपेमि । सो मज्झे दमवलस्स गन्धकुटि कारेसि । त परिवारेत्वा असीतिमहाधेगनं पाटियक्कसन्निवेशने आवासं एककुड्डकडिक्कुड्डकहंसवट्टकदीघसालामण्डपादिवमेन मेसमेनासनानि पोक्खरणिथो चंकमनरनिट्ठानदिवाट्ठानानि चानि अट्ठारसकोटिपरिचचारगेन रमणीये भूमिभागे मनोरमं विहारं कारापेत्वा दमवलस्स आगमनत्थाय दूनं पेमिमि । सत्था दूनस्स वचनं सुत्वा महाभिक्खुसंघपरिवारो राजगहा निक्खमिन्त्वा अनुपुब्बेन गावत्थिनगरं पापुणि ।

महामेड्ठिपि खो विहारमहं मज्जेत्वा तथागतस्स जेतवनं पविमनदिवसे पुनं मग्गालंकारपतिमण्डितं कत्वा अलंकनपटियत्तेहेव पञ्चहि कुमारस्सतेहि सड्ढि पेमिमि । सो सपरिवारो पञ्चवण्णवत्थसमुज्जलानि पञ्चधजमतानि गहेत्वा [७२] दमवलस्स पुरतो अहोमि । तेमं पच्छतो महामुभद्दा चूलमुभद्धानि द्वे सेट्ठिधीतरो पञ्चहि कुमारस्सतेहि सड्ढि पुण्णघटे गहेत्वा निक्खमिमु । तामं पच्छतो सेट्ठिभरिया मग्गालंकारपतिमण्डिता पञ्चहि मातुगामसतेहि सड्ढि पुण्णपातियो गहेत्वा निक्खमि । मग्गेमं पच्छतो मयं महामेड्ठि अहतवत्थनिवत्थो अहतवत्थेहेव पञ्चहि सेट्ठिमतेहि सड्ढि भगवन्तं अब्भुगञ्छि ।

भगवा इमं उपासकपरिं पुरतो कत्वा महाभिक्खुसंघपरिवृतो अत्तनो मरीरप्पभाय सुवण्णरम्मसेकपिञ्जरानि विय वनन्तरानि कुरूमानो अनन्ताय बुद्धलीलहाय अप्पटिसमाय बुद्धमिरिया जेतवनविहारं पावमि । अयं नं अनार्थपिण्डको पुच्छि । [८८] “कथाहम्भन्ते ! इमस्मि विहारे पटिपज्जामी” ति ? तेनहि गहपति ! इमं विहारं आगतानागतस्स भिक्खुसंघस्स देही” ति साधु भन्तेति महामेड्ठि सुवण्णभिङ्गारं आदाय दमवलस्स हत्थे उदकं पातेत्वा “इमं जेतवनविहारं आगतानागतस्स चातुदिसस्स बुद्धपमुखस्स संघस्स दम्मी” ति अदासि । सत्था विहारं पटिगहेत्वा अनुमोदनं करान्तोः—

“सीतं उण्हं पटिहन्ति ततो वाळमिगानि च ।

मिरिमपं च मकमे मिसिरे चापि वुट्ठियो ॥

ततो वानातपे घोरे सज्जाने पटिहञ्जति ।

लेणत्थं च सुखत्थं च ज्ञामितुं च विपस्सितुं ॥

विहारदानं संघस्स अगं बुद्धेन वणिणतं ।

तस्मा हि पण्डितो पोसो सम्पस्सं अत्थमत्तनो ॥

विहारे कारये रम्मे वामयेत्थ बहुस्सुते ।

तेमं सन्नञ्च पाणं च वत्थसेनासनानि च ॥

ददेय्य उजुभूतेमु विप्पसन्नेन चेतसा । [७३]

ते तस्स धम्मं देसेन्ति सब्बदुक्खापनूदनं ।

यं सो धम्मं इधञ्जाय परिनिब्बानि अनामवो ॥” ति ।

विहारानिमं कथेसि । अनाथपिण्डको दुतियदिवसतो पट्ठाय विहारमहं आरभि । विमान्वाय पासादमहो चतुहि मारेहि निट्ठितो । अनाथपिण्डकस्म पन विहारमहो नवहि मारेहि निट्ठासि । विहारमहेपि अट्ठारमेव कोटियो अगमंमु इति इमस्मि येव विहारे चतुपण्णासकोटिमखं धनं परिच्चजि ।

अतीने पन विपस्सिस्म भगवतो काले पुनब्बमुमित्तो नाम सेट्ठी सुवण्णट्टिकामन्थारेन किणित्वा तस्मि येव ठाने योजनप्पमाणं मंघारामं कारेमि । मिरिवस्म भगवतो काले मिरिवद्दो नाम सेट्ठी सुवण्णजालसन्थारेन किणित्वा तस्मि येव ठाने तिगायुतप्पमाणं मंघारामं कारेमि । वेस्सभस्म भगवतो काले सोत्थियो नाम सेट्ठी सुवण्णहत्थिपदसन्थारेन किणित्वा तस्मि येव ठाने अट्ठयोजनप्पमाणं मंघारामं कारेमि । कवुसन्धस्म भगवतो काले अञ्चुतो नाम सेट्ठी सुवण्णट्टिकामन्थारेन किणित्वा तस्मि येव ठाने गावुतप्पमाणं मंघारामं कारेमि । कोणागमणस्म भगवतो काले उगो नाम सेट्ठी सुवण्णकच्छपमन्थारेन किणित्वा तस्मि येव ठाने अट्ठगावुतप्पमाणं मंघारामं कारेमि । कस्मपस्म भगवतो काले मुमंगलो नाम सेट्ठी सुवण्णट्टिकसन्थारेन किणित्वा तस्मि येव ठाने सोत्थमकरीमप्पमाणं [८०] मंघारामं कारेमि । अम्हाकं पन भगवतो काले अनाथपिण्डको सेट्ठी कहापणकोटिमन्थारेन किणित्वा तस्मि येव ठाने अट्ठकस्मिप्पमाणं मंघारामं कारेमि । इदं किर ठानं सब्बबुद्धानं अविजहित्ठानमेव । इति महाबोधिमण्डे सब्बञ्जुत्पत्तिनो याव महापरिनिब्बानमञ्जा यस्मि यस्मिं ठाने भगवा विहासि इदं सन्तिकेनिदानं नाम । तस्म वसेन सब्बजानकानि वण्णयिम्माम ।

जातकट्टकथाय

निदानकथानिड्डिता [१४]

जातकट्टकथा

१. एकनिपातो

१. अपण्णकवग्गवण्णना

१. अपण्णकजातकं

पच्चुपन्नवत्थु

इमं ताव अपण्णकधम्मदसनं भगवा सावत्थिं उपनिस्साय जेतवनमहाविहारे विहरन्तो कथेमि ।
कम्पन आरब्ध अयं कथा समुट्ठिनाति ? सेट्ठिस्स सहायके पच्चसने तित्थियसावकेति ।

एकस्मिं हि दिवसे अनाथपिण्डको सेट्ठी अत्तनो सहायके पच्चसने अञ्जतित्थियसावके आदाय
वहुं मालागन्धविलेपनञ्चेव तेलमधुपाणितवत्थच्छादनानि च गाहापेत्वा जेतवनं गत्वा भगवन्तं वन्दित्वा
मालादीहि पूजत्वा भेसज्जानि चैव वत्थानि च भिक्खुमंघम्म विम्मज्जेत्वा छ निसज्जादोमे वज्जेत्वा एकमन्तं
निमीदि । तेपि अञ्जतित्थियसावका तथागतं वन्दित्वा सत्थु पुण्णचन्दमस्मिगिकं मुखं लक्खणानुव्यञ्जनपति-
मण्डितं व्यामण्यभापरिक्खित्तं ब्रह्मकायं आवेळावेळा यमकयमका हुत्वा निच्छरन्तियो घनशुद्धरस्मियो च
ओलोकयमाना अनाथपिण्डकम्म समीपे येव निमीदिमु ।

अथ नेमं सत्था मनोसिलान्ते सीहनाद नदन्तो तस्समीहो विय गज्जन्तो, पावुस्सकमेघो विय च,
आकासगंगओता [१५] रेल्लो विय च, रत्तनदामं गन्थेन्तो विय च अट्ठंगसमन्नागतेन सवनीयेन ब्रह्मस्सरेन नाना
नयविचित्तं मधुरधम्मकथं कथेमि । ते सत्थुधम्मदेसनं नुत्वा पसन्नचित्ता वृट्ठाय दसवलं वन्दित्वा अञ्जतित्थिय-
सरणं भिन्दित्वा बुद्धं सरणं अगमंमु । ते ततो पट्ठाय निच्चकालं अनाथपिण्डकेन सट्ठि गन्धमालादिहत्था विहारं
गत्वा धम्मं सुणन्ति दानं देन्ति सीलं रक्खन्ति उपोसथकम्मं करोन्ति ।

अथ भगवा सावत्थितो पुनदेव राजगहं अगमासि । ते तथागतस्स गतकाले तं सरणं भिन्दित्वा पुन
अञ्जतित्थियसरणं गत्वा अत्तनो मूलट्ठाने येव पतिट्ठिता ।

भगवापि सत्तट्ठमामे वीतिनामेत्वा पुन जेतवनं अगमामि । अनाथपिण्डको पुनपि [१०] ते आदाय
सत्थु सन्निकं गत्वा सत्थारं गन्धादीहि पूजेत्वा वन्दित्वा एकमन्तं निमीदि । तेपि भगवन्तं वन्दित्वा एकमन्तं
निमीदिमु । अथ नेमं अनाथपिण्डको तथागते चारिकं पक्कन्ते गहितसरणं भिन्दित्वा पुन अञ्जतित्थियसरणमेव
गहेत्वा मूले पतिट्ठितभावं भगवतो आरोचेमि ।

भगवा अपरिमतकण्णकोटियो निरत्तरं पवन्नितवचीमुचरित्तानुभावेन दिव्वगन्धगन्धितं नानागन्ध-
पूरितं रत्तनकरण्डकं विवरन्तो विय मुखपदुमं विवरन्त्वा मधुरस्सरं निच्छारेन्तो “सच्चं किर तुम्हे उपासका !
तीणि सरणानि भिन्दित्वा अञ्जतित्थियसरणं गता” ति पुच्छि । अथ तेहि पटिच्छादेतुं आसक्कोत्तेहि “सच्चं
भगवा” ति वुत्ते सत्था “उपासका ! हेट्ठा अबीच उपरि भवगं परिच्छेदं कत्वा तिरियं अपरिमाणामु लोकाधातुमु
सीलादिगुणेन बुद्धेन सदिसो नाम नत्थि कुतो अधिकतरो । “यावता भिक्खवे ! सत्ता अपदा वा—पे—तथागतो
नेमं अगमक्खायन्ति” यं किञ्चि वित्तं इथ वा हरं वा—पे—अगगतो वे पसन्नान” न्ति आदीहि सुत्तेहि पकासिते

रतनत्तयगुणे पकामेत्वा एवं उत्तमगुणेहि समन्नागनं रतनत्तयं सरणं गत्ता उपासका वा उपासिका वा निग्यादिगु निव्वत्तनका नाम नत्थि । अपायनिव्वत्तितो मुञ्चित्वा पन देवलोकं उपपज्जित्वा महामप्पन्ति अनुभोन्ति । तस्मा तुम्हेहि एवरूपं सरणं भिन्दित्वा अञ्जानित्थियसरणं गच्छन्तेहि अयुत्तं कन” न्ति आह ।

एत्थ च तीणि रतनानि भोक्खवमेन उत्तमवमेन च सरणं गतानं अपायेमु निव्वन्तिया अभावदीपनत्थं इमानि मुत्तानि दस्सेतब्बानिः [९६]—

“ये केचि बुद्धं सरणं गतासे न ते गमिस्सन्ति अपायं ।
 पहाय मानुसं देहं देवकायं परिपूरेस्सन्ति ॥
 ये केचि धम्मं सरणं गतासे न ते गमिस्सन्ति अपायं ।
 पहाय मानुसं देहं देवकायं परिपूरेस्सन्ति ॥
 ये केचि संघं सरणं गतासे न ते गमिस्सन्ति अपायं ।
 पहाय मानुसं देहं देवकायं परिपूरेस्सन्ति^१ ॥
 बहू वे सरणं यन्ति पव्वतानि वनानि च ।
 आरामस्सक्खेत्थानि मनुस्सा भयतज्जिता ॥
 नेतं खो सरणं खेमं नेतं सरणमुत्तमं ।
 नेतं सरणमागम्म सब्बदुक्खा पमुच्चति ॥
 यो च बुद्धं च धम्मं च संघं च सरणं गतो ।
 चत्ताग्गि अग्निसच्चानि सम्मपपज्जाय पस्सति ॥ [९१]
 दुक्खं दुक्खसमुप्पादं दुक्खम्म च अतिक्कमं ।
 अरियञ्चत्थंगिकं मग्गं दुक्खूपसमगागमिनं ॥
 एतं खो सरणं खेमं एतं सरणमुत्तमं ।
 एतं सरणमागम्म सब्बदुक्खा पमुच्चती ॥” ति ।^२

न केवलं च नेसं सत्था एत्तकं येव धम्मं देसेमि । अपि च खो “उपासका ! बुद्धानुस्सति कम्मट्ठानं नाम धम्मानुस्सति—पे—संधानुस्सति कम्मट्ठानं नाम सोत्तापत्तिमग्गं देति सोत्तापत्तिफलं देति सकदागामिमग्गं देति सकदागामिफलं देति अनागामिमग्गं देति अनागामिफलं देति अरहत्तमग्गं देति अरहत्तफलं देती” ति एवमा-दीहिपि नयेहि धम्मं देसेत्वा “एवरूपं नाम सरणं भिन्दन्तेहि अयुत्तं तुम्हेहि कन” न्ति आह ।

एतं च बुद्धानुस्सतिकम्मट्ठातादीनं सोत्तापत्तिमग्गादिप्पदान “एकधम्मो भिक्खवे ! भावितो बहु-लीकनो एकन्तनिव्विदाय विग्गाय निरोधाय उपसमाय अभिञ्जाय, सम्बोधाय, निव्वानाय संवत्तति । कतमो एकधम्मो ? बुद्धानुस्सनी” ति^३ एवमादिहि सुत्तेहि दीपेत्तव्वं ।

एवं भगवा नानप्पकारेहि उपासके ओवदित्वा “उपासका ! पुब्बेपि मनुस्सा असरणं सरणन्ति तक्कगाहेन विरुद्धगाहेन गहेत्वा अमनुस्सपरिग्गहीते कन्तारे यक्खभक्खा हुत्वा महाविनासं पत्ता, अपण्णकगाहं पन एकसगाहं अविरुद्धगाहं गहितमनुस्सा तस्मिं येव कन्तारे सोत्थिभावं पत्ता” ति वत्वा तुण्ही अहोसि ।

अथ खो अनाथपिण्डको गहपति उट्ठायासना भगवन्तं वन्दित्वा अभित्थवित्वा सिरसि अञ्जलिम्प-तिट्ठापेत्वा एवमाह—“भन्ते ! इदानीं ताव इमेसं उपासकानं उत्तमसरणं भिन्दित्वा तक्कगाहं विरुद्धगाहं सरणगहणं अम्हाकं पाकटं पुब्बे पन अमनुस्सपरिग्गहीते कन्तारे तक्किकानं विनामो अपण्णकगाहं गहितमनुस्सानं च सोत्थि-भावो अम्हाकं पटिच्छन्नो [९७] तुम्हाकमेव पाकटो । साधु वत नो भगवा आकासे पुण्णचन्दं उट्ठापेन्तो विय इमं कारणं पाकटं करोतू” ति ।

अथ भगवा मया खो गहपति ! अपरिमितकालं दसपारमियो पूरेत्वा लोकस्स कंखच्छेदनत्थमेव सम्बञ्जुतजाणं पटिविद्धं सीहवसाय सुवण्णपाणिं पूरेन्तो विय सक्कच्चं सोतमोदहित्वा सुणोहीति सेटठिनो सतु-
प्पादं जनेत्वा हिमगब्भं पदाळेत्वा पुण्णचन्दं नीहरन्तो विय भवन्तरेण पटिच्छन्नं कारणं पाकटं अकासिः—[९२]

अतीतवत्थु

अतीते कासिग्दं बाराणसिनगरे ब्रह्मदत्तो नाम राजा अहोसि । तदा बोधिसत्तो सत्थवाहकुले पटिसन्धिं गहेत्वा अनुपुब्बेन वयप्पत्तो पञ्चहिं सकटसतेहिं वाणिज्जं करोन्तो विचरन्ति । सो कदाचिं पुब्बन्तो अपरन्तं गच्छन्ति कदाचिं अपरन्ततो पुब्बन्तं । बाराणसियं येव हि अञ्जोपि सत्थवाहपुत्तो अत्थि बालो अव्यन्तो अनुपायकुसलो । तदा बोधिसत्तो बाराणसितो महग्घं भण्डं गहेत्वा पञ्चसकटसतानि पूरेत्वा गमनसज्जानि कत्वा ठपेसि । सोपि बालसत्थवाहपुत्तो तथेव पञ्चसकटसतानि पूरेत्वा गमनसज्जानि कत्वा ठपेसि ।

बोधिसत्तो चिन्तेसि, सव्वे अयं बालसत्थवाहपुत्तो मया सिद्धिं येवग मिस्समि सकटसहस्से एकतो मग्गे गच्छन्ते मग्गोपि नप्पहोस्सति मनुस्सानं दारुदकादीनिपि बलिवद्धानं तिणानिपि दुल्लभानि भविस्सन्ति । एतेन वा मया वा पुरतो गन्तुं वट्ठीति ।

सो तं पक्कोमापेत्वा एतमत्थं आरोचेत्वा ढीहिं अम्हेहि एकतो गन्तुं न सक्का । किं त्वं पुरतो गमिस्समि उदाहुं पच्छन्तोति आह ।

सो चिन्तेसि-मयि पुरतो गच्छन्ते बहू आनिसंसा । मग्गेन अभिन्नेनेव गमिस्सामि । गोणा अनामट्ठ-
निणं खादिस्सन्ति । मनुस्सानं अनामट्ठमूपेय्यपण्णं भविस्समि । पसन्नं उदकं भविस्समि । यथार्थं अग्घं ठपेत्वा भण्डं विक्रिणिस्सामीति । सो अहं सम्म ! पुरतो गमि [९४] स्सामीति आह ।

बोधिसत्तोपि पच्छन्तो गमने बहू आनिसंसे अहंसा । एवं हिस्स अहोसि-एते पुरतो गच्छन्ता मग्गे विसमट्ठानं समं करिस्सन्ति । अहं तेहिं गतमग्गेन गमिस्सामि । पुरतो गतेहिं बलिवद्देहिं परिणतप्पट्ठतिणे खादितं मम गोणा पुन उट्ठितानि मधुरतिणानि खादिस्सन्ति । गहितपण्णट्ठानतो उट्ठित मनुस्सानं सूपेय्यपण्णं मधुरं भविस्सति । अनुदके ठाने आवाटं खणित्वा एते उदकं उप्पादेस्सन्ति । परेहिं कतेमु हि आवाटेमु मयं उदकं पिबिस्साम भण्डअग्घट्ठपनं नाम मनुस्सानं जीवितावोरोपनमदिमं अहं पच्छन्तो गत्वा एतेहिं ठपितग्घेन भण्डं विक्रिणिस्सामीति । सो एतके आनिसंसे दिस्वा-सम्म ! त्वं पुरतो गच्छन्ति आह ।

साधु सम्मानि बालमत्थवाहो सकटानि योजेत्वा निक्खन्तो अनुपुब्बेन मनुस्सवामं अतिक्कमित्वा कन्तारमुखं पापुणि ।

कन्तारं नाम चोरकन्तारं, वाळकन्तारं, निरुदककन्तारं, अमनुस्सकन्तारं, अप्पभक्खकन्तारं पञ्चविधं । तत्थ चोरेहिं अधिट्ठितमग्गो चोरकन्तारं नाम । मीहादीहिं अधिट्ठितमग्गो वाळकन्तारं नाम । यत्थ नहयितुं वा पातुं वा [९३] उदकं नत्थि इदं निरुदककन्तारं नाम । अमनुस्साधिट्ठितं अमनुस्सकन्तारं नाम । मल्लादानीयादिविरहितं अप्पभक्खकन्तारं नाम । इमस्मिं पञ्चविधे कन्तारे तं कन्तारं निरुदककन्तारं चैव अमनुस्सकन्तारं च । तस्मा सो बालमत्थवाहपुत्तो सकटेमु महन्महन्ता चाटियो ठपेत्वा उदसक्कम् पूरापेत्वा सट्ठियोजनिकं कन्तारं पटिपज्जि ।

अथस्स कन्तारमज्जं गतकाले कन्तारे अधिवत्थयक्खो इमेहि मनुस्सेहिं गहितं उदकं छड्डापेत्वा दुब्बले कत्वा सम्बेव ते खादिस्सामीति सम्बसेततरुणबलिवद् [९५] युत्तं मनोरमं यानकं मापेत्वा धनुकलाप-
फलकावुधहत्थेहिं दसहिं वा द्वादसहिं मनुस्सेहिं परिवुत्तो उप्पलकुमुदानि पिलन्धित्वा अल्लसीसो अल्लवत्थो इस्सगुरिसो विय तस्मिं यानके निसीदित्वा कट्टममक्खितेहिं चक्केहिं पटिपथं अगमासि । परिवारमनुस्सापिस्स पुरतो च पच्छतो च गच्छन्ता अल्लकेसा अल्लवत्था उप्पलकुमुदमाला पिलन्धित्वा पट्टमपुण्डरीककलापे गहेत्वा भिममळालानि खादन्ता उदकविन्दूहिं चैव कललेन च पग्घरन्तेन अगमंमु ।

सत्यवाहा च नाम यदा धुग्वातो^१ वायति तदा यानके निसीदित्वा उपट्ठाकजनपरिगृता रजं परिहरन्ता पुरतो गच्छन्ति । यदा पच्छतो वायति तदा तेनेव नयेन पच्छतो गच्छन्ति । तदा पन धुग्वातो अहोसि । तस्मा मो बालसत्यवाहपुत्तो पुरतो अगमामि ।

यक्खो तं आगच्छन्तं दिस्वा अत्तनो यानकं मग्गा ओक्कमापेत्वा कहं गच्छथानि तेन मद्धि पटिसन्थारं अकासि । सत्यवाहोपि अत्तनो यानकं मग्गा ओक्कमापेत्वा सकटानं गमनोकामं दत्वा एकमन्तं ठितो तं यक्खं अवोच-भो ! अम्हे ताव बाराणसितो आगच्छाम । तुम्हे पन उप्पलकुमुदानि पिलन्धित्वा पटुमपुण्डरीकहत्था भिसमुलालानि खादन्ता कहममक्खिता उदकविन्दूहि पग्घरन्तेहि आगच्छथ । किन्नुखो तुम्हेहि आगतमग्गे देवो वस्मति उप्पलादिसञ्जन्नानि सगानि अत्थीति पुच्छि ।

यक्खो तस्म कयं सुत्वा-सम्म ! किन्नामेतं कथेमि ? एमा नीलवनराजि पञ्चायति, ततो पट्ठाय सकलं अरञ्जं एकोदकं निबद्धं वस्मति, कन्दरा पूरा, तस्मि तस्मि ठाने पटुमादिसञ्जन्नानि मरानीति वत्वा पटिपाटिया [100] गच्छन्तेमु सकटेमु इमानि सकटानि आदाय कहं गच्छथानि पुच्छि ।

अमुकं जनपदं नामानि ।

इमस्मि च इमस्मि च सकटे किं नाम भण्डन्ति ?

अमुकं च अमुकं चानि

पच्छतो आगच्छन्तं सकटे अनिवियं गच्छं हत्वा आगच्छति एतस्मि किं भण्डन्ति ?

उदकं एत्थानि ।

पुरतो ताव उदकं आनेन्तेहि वो मनापं कतं । इतो पट्ठाय पन उदकेन किच्चं नत्थि पुरतो बहं उदकं । चाटियो [९४] भिन्दित्वा उदकं छड्डेत्वा मल्लहुकेन सकटेन गच्छथानि आह । एवं च पन वत्वा तुम्हे गच्छथ अम्हाकं पपञ्चो होतीति थोकं गन्त्वा तेमं अदस्मन्तं पत्वा अत्तनो यक्खनगरमेव अगमामि ।

सोपि खो बालसत्यवाहो अत्तनो बालताय यक्खस्म वचनं गहेत्वा चाटियो भिन्दापेत्वा पसनमत्तम्पि उदकं अनवमेसेत्वा सब्बं छड्डेत्वा सकटानि पाजापेमि । पुरतो अप्पमत्तम्पि उदकं नाहोमि । मनुस्सा पानीयं अलभन्ता किल्मिमु । ते याव मुग्गियन्थगमना गत्वा सकटानि मोचेत्वा परिवत्तनके ठपेत्वा गोणे चक्केमु बन्धमु । नेव गोणानं उदकं अहोसि त मनुस्सानं यागुभन्तं वा । दुव्वलमनुस्सा तत्थ तत्थ अयोनिमो मनमिकत्वा निपज्जित्वा सपिमु^२ । रत्तिभागममनन्तरे यक्खा यक्खनगरतो आगन्त्वा सब्बेपि गोणे च मनुस्से च जीवितक्खयं पापेत्वा तेमं ममं खादित्वा अट्ठीनि अवमेसेत्वा अगममु ।

एवं, एकं बालसत्यवाहपुत्तं निम्माय सब्बे ते विनामं पापुणिमु । हत्थट्टिकादीनि दिमाविदिसासु विप्पकिण्णानि अहेमु^३ । पञ्चमसकटसतानि यथापूरितानेव अट्ठसु ।

बोधिसत्तोपि खो बालसत्यवाहपुत्तस्स निक्खन्तेदिवसतो पट्ठाय मामद्धमासं वीतिनामेत्वा पञ्चहि सकटसतेहि मद्धि नगरा निक्खम्म अनुपुब्बेन कन्तारमुखं पापुणि । सो तत्थ उदकचाटियो पूरेत्वा बहं उदकं आदाय खन्धावारे भेरिञ्चरापेत्वा मनुस्से सन्नि [101] पातेत्वा एवमाह-अम्भो मं अनापुच्छित्वा पसनमत्तम्पि उदकं मा आसिञ्चित्थ । कन्तारे विसक्खवा नाम होन्ति । पत्तं वा पुप्फं वा फलं वा तुम्हेहि पुरे च अखादितपुब्बं मं अनापुच्छित्वा मा खादित्थाति ।

एवं मनुस्सानं ओवादं दत्वा पञ्चहि सकटसतेहि कन्तारं पटिपज्जि ।

तस्मि कन्तारमज्जे सम्पत्ते सो यक्खो पुरिमनयेनेव बोधिसत्तस्स पटिपथं अत्तानं दस्सेसि ।

बोधिसत्तो तं दिम्बाव अञ्जामि इमस्मिं कन्नारं उदकं नत्थि, निरुदककन्नारो नामेसो । अयञ्च निब्भयो रत्तनेत्तो, छायापिस्म न पञ्जायति । निस्मंसयं इमिना पुरतो गतो बालसत्थवाहपुत्तो सब्बं उदकं छड्ढापेत्वा किलमेत्वा सपरिमो खादितो भविस्सति, मय्हं पन पण्डितभावं उपायकोसल्लं न जानाति मञ्जेति । ततो नं आह गच्छथ तुम्हे मयं वाणिजा नाम अञ्जं उदकं अदिस्वा गहितउदकं न छड्ढेम । दिट्ठट्ठाने पन छड्ढेत्वा सकटानि सल्लहुकानि कत्वा गमिस्सामाति ।

यक्खो थोकं गन्त्वा अदस्सनं उपगम्म अत्तनो यक्खनगरमेव गतो । यक्खे पन गते सब्बे मनुस्सा बोधिसत्तं उपगन्त्वा आहंसु-अय्य ! एते मनुस्सा एसा नीलवनराजि पञ्जायति, ततो पट्ठाय [९५] देवो निबद्धं वस्सतीति वत्वा उप्पलकुमुदमालामालिनो पद्मपुण्डरीककलापे आदाय भिसमुलानि खादन्ता अल्लवत्था अल्लसीसा उदकबिन्दूहि पग्घरन्तेहि आगता । उदकं छड्ढेत्वा लहुकेहि सकटेहि खिप्पं गच्छामाति ।

बोधिसत्तो तेमं वचनं सुत्वा सकटानि ठपापेत्वा सब्बमनुस्से मन्तिपातापेत्वा तुम्हेहि इमस्मि कान्तारे मरो वा पोक्खरणी वा अत्थीनि कस्मचि मुत्तपुब्बन्ति पुच्छि ।

न अय्या ! मुत्तपुब्बं । निरुदककन्नारो नाम एसोति ।

इदानि एकच्चे मनुस्सा एताय नीलवनराजिया परतो देवो वस्सतीति वदन्ति । वुट्ठिवातो नाम किन्नक [102] ट्ठानं वायतीति ।

योजनमनं^१ अय्याति ।

कच्चि पन वो एकस्मपि मरीरं वुट्ठिवातो पहरतीति ?

नत्थि अय्याति ।

मेघसीमं नाम कित्तके ठानं पञ्जायतीति ?

योजनमत्ते अय्याति ।

अत्थि पन वो केनचि एकम्पि मेघसीमं दिट्ठन्ति ?

नत्थि अय्याति ।

विज्जुल्लता नाम कित्तके ठाने पञ्जायतीति ?

चतुपञ्चयोजनं अय्याति ।

अत्थि पन वो केनचि विज्जुल्लतोभामो दिट्ठोति ?

नत्थि अय्याति ।

मेघसदो नाम कित्तके ठाने मूयतीति ?

एकद्वियोजनमनं अय्याति ।

अत्थि पन वो केनचि मेघसदो मुनोति ?

नत्थि अय्याति ।

किं तुम्हे एते जानाथानि ।

न जानाम अय्याति ।

न एते मनुस्सा । यक्खा एते । अम्हे उदकं छड्ढापेत्वा दुब्बले कत्वा खादिस्सामाति आगता भविस्सन्ति । पुरतो गतो बालसत्थवाहपुत्तो न उपायकुसलो । अद्धा सो एतेहि उदकं छड्ढापेत्वा किलमेत्वा खादितो भविस्सति, पञ्चसकटसतानि यथापूरितानेव ठितानि भविस्सन्ति । अञ्ज मयं तानि पस्सिस्साम । पसतमत्तम्पि उदकं अछड्ढेत्वा सीघसीधं सकटानि पाजेथाति ।

१ स्या०—तियोजनमनं ।

सो गच्छन्तो यथापूरितानव पञ्चसकटमतानि गोणमनुस्मानञ्च हत्थट्टिकादीनि दिमाविदिसामु धिप्पकिण्णानि दिस्वा सकटानि मोचापेत्वा सकटपरिवत्तकेन खन्धादारं बन्धापेत्वा कालस्मेव मनुस्से च गोणे च रायमासभत्तं भोजापेत्वा मनुस्मानं मज्जे गोणे निपज्जापेत्वा मयं वल्लयायके गहेत्वा खग्गहत्थो नियामरत्तिं आर-
क्खं गहेत्वाठितकोव अरुणं उट्ठापेसि । पुनरिवसे पातोव सब्बकिच्चानि निट्ठापेत्वा गोणे भोजेत्वा दुव्वल्लंमकटानि छड्ढेत्वा थिरानि गाहापेत्वा अप्पग्घं भण्डं छड्ढापेत्वा मह्ग्घं आरोपेत्वा यथाधिप्पेनं ठानं गत्वा द्विगुणतिगुणेन मूलेन भण्डं विक्किणित्वा सब्बं परिसं आदाय पुन अत्तनो नगरमेव अगमामि । [103]

मत्था इमं धम्मकथं कथेत्वा एवं गह्णति पुत्रे तत्तकगाह्कारिणो महाविनामं पत्ता अपण्णकगाह्-
गाहिणो पन अमनुस्मानं हत्थ[९६]तो मुञ्चित्वा सोत्थिता इच्छित्ठानं गत्वा पुन सकटानमेव पच्चाग-
मिमुत्ति द्वेपि वत्थूनि घटेत्वा इमिस्सा अपण्णकधम्मदेसनाय अभिमम्बुद्धो हुत्वा इमं गाथमाह—

“अपण्णकं ठानमेके दुतियं आहु तक्किका ।

एतदज्जाय भेधावी तं गण्हे यदपण्णकन्ति ॥”

तत्थ— अपण्णकन्ति एकंसिकं अविरुद्ध निध्यानिकं । ठानन्ति कारणं । कारणं हि यस्मा तदायत्त-
वुत्तिताय फलं तिट्ठति नाम तस्मा तं ठानन्ति वुच्चन्ति । ‘‘ठानञ्च ठानतो अट्ठानञ्च अट्ठानतो’’ति^१ आरिमु
चस्म पयोगो वेदितव्यो । इति अपण्णकं ठानन्ति पदद्वयेनापि यं एकन्तहितमुखावहन्ता पण्डितेहि पटिपन्नं एक-
सिककारणं सोमणकारणं अपण्णकत्वा अविरुद्धकारणं निध्यानिककारणं तं उदन्ति दीपेति । अयमेत्थ संखेपो ।
पभेदतो पन तीणि मग्गणमनानि पञ्च सीलानि अट्ठ सीलानि दस सीलानि पानिमोकखमंवरो इन्द्रियमंवरो
आजीवपारिमुद्धिमौल्यमंवरो पच्चयपटिमेवनं सब्बप्पि चतुपारिमुद्धिमौलं इन्द्रियेसु गुणद्वारा भोजने मत्त-
ञ्जुता जागरियानुयोगो ज्ञानं विपम्मना अभिञ्जा समापनि अग्रियमग्गो अग्रियल्लं सब्बप्पेनं अपण्णकं ठानं
अपण्णकपटिपदा निध्यानिकपटिपदाति अत्थो । यस्मा च पन निध्यानिकपटिपदाय एनं नामं तस्मा येव भगवा अप-
ण्णकपटिरदं देसेनो इमं गुत्तमाह—‘‘तीहि भिक्खवे ! धम्महि समन्नागतो भिक्खु अपण्णकपटिपदं पटिपन्नो
होति विरियो चस्म आरद्धो होति आसवानं खयाय । कनमेहि तीहि ? इध भिक्खवे ! भिक्खु इन्द्रियेसु गुत्तद्वारो
होति भोजने मत्तञ्जू होति जागरियं अनुयुत्तो होति । कथं च भिक्खवे ! भिक्खु इन्द्रियेसु गुत्तद्वारो होति ? इध
भिक्खवे ! भिक्खु चक्खुना रूपं दिस्वा न निमित्तगाही होति—ये—एवं खो भिक्खवे ! भिक्खु इन्द्रियेसु गुत्त-
द्वारो होति । कथं च भिक्खवे ! भिक्खु भोजने मत्तञ्जूहोति ? इध भिक्खवे ! भिक्खु पटिमंखायानिसो आहारं
आहारोति तेव दवाय न मदाय न मण्डनाय न विभूमानाय यावदेव इमस्म कायस्म टितिया यापनाय विहिमुपरतिया
अत्तचरियानुग्गहाय इति पुराणञ्च वेदन्तं पटिमंखागि नवञ्च वेदन्तं न उप्पादेस्सामि यात्रा च मे भविस्सति
अनवज्जता च फामुविहारो जाति । एवं खो भिक्खवे ! भिक्खु भोजने मत्तञ्जू होति । कथं च भिक्खवे ! भिक्खु
जागरियं अनुयुत्तो होति ? इध भिक्खवे ! भिक्खु दिवरां चंक्रमेन निसज्जाय आवरणीयेहि धम्महि चित्तं परिसोधेति
रत्तिया पठमं यामं चंक्रमेन निसज्जाय आवरणीयेहि धम्महि चित्तं परिसोधेति रत्तिया मज्झमं यामं दक्खिणेन
पस्सेन सीहंसथं कप्पेति पादेन पादं अच्चाधाय सतो सम्पजानो उट्ठानसज्जं मनसिकरित्वा रत्तिया पच्छिमं
यामं पच्चुट्ठाय चंक्रमेन निसज्जाय आवरणीयेहि धम्महि चित्तं परिसोधेति । एवं खो भिक्खवे ! भिक्खु जागरियं
अनुयुत्तो होती’’ति । इमस्मि चापि सुत्ते तयोव धम्मा वुत्ता । अयं पन अपण्णकपटिपदा याव अरहत्तफला लब्ध
[104]तेव । तत्थ अरहत्तफलप्पि फलसमापनिविहारस्स चेव अनुपादारिनिव्वाणस्स च पटिपदायेव नाम होति ।
एकेति एकच्चे पण्डितमनुस्सा । तत्थ किञ्चापि असुको नामाति नियमो नत्थि, इदं पन सपरिसं बोधिसत्तं येव[९.७]
सन्धाय वुत्तन्ति वेदितव्यं । दुतियं आहु तक्किकाति दुतियन्ति पठमं वुत्ततो^२ अपण्णकट्ठानतो निध्यानिककार-
णतो दुतियं तत्तकगाह्कारणं अनिध्यानिककारणं । आहु तक्किकाति एत्थ पन सद्धि पुरिमपदेन अयं योजना,
अपण्णकट्ठानं एकन्तिककारणं अविरुद्धकारणं निध्यानिककारणं एके बोधिसत्तप्पमुखा पण्डितमनुस्सा गण्हसु ।

ये पन ते बालसत्यवाहपुत्तप्पमुखा तक्किका आहु ते दुतियं सापराधं अनेकंसिकट्ठानं विरुद्धकारणं अनिय्या-
निककारणं अग्गहेसुं । तेसु ये अपण्णकट्ठानं अग्गहेसुं ते सुक्कपटिपदं पटिपन्ना ये दुतियं पुरतो भवितव्वं उदके-
नाति तक्कगाहसंखातं अनिय्यानिककारणं अग्गहेसुं ते कण्हपटिपदं पटिपन्ना । तत्थ सुक्कपटिपदा अपरिहानि-
पटिपदा कण्हपटिपदा परिहानिपटिपदा तस्मा ये सुक्कपटिपदं पटिपन्ना ते अपरिहीना सोत्थिभावं पत्ता, ये
पन कण्हपटिपदं पटिपन्ना ते परिहीना अनयव्यसनं आपन्नाति इममत्थं भगवा अनाथपिण्डकस्स गहपतिनो वत्वा
उत्तरि इदमाह—“एतदञ्जाय मेधावी तं गण्हे यदपण्णक” न्ति ! तत्थ एतदञ्जाय मेधावीति मेधानि लद्धनामाय
विमुद्धाय उत्तमाय पञ्जाय समन्नागतो कुलपुत्तो एतं अपण्णके चेव सपण्णके चाति द्वीमु अपण्णकगाहतक्कगाह-
संखातेसु ठानेसु गुणदोसं बुद्धिहानिं अत्थानत्थं ठानाठानञ्च ज्ञत्वाति अत्थो । तं गण्हे यदपण्णकन्ति यं अपण्णकं
एकंसिकमुक्कपटिपदाअपरिहानियपटिपदासंखातं निय्यानिककारणं तदेव गण्हेय्य । कस्मा ? एकंसिकादिभाव-
तो येव । इतरं पन न गण्हेय्य । कस्मा ? अनेकंसिकादिभावतो येव । अयं हि अपण्णकपटिपदा नाम सब्बेसं बुद्ध-
पच्चेकबुद्धबुद्धपुत्तानं पटिपदा । सब्बबुद्धा हि अपण्णकपटिपदायमेव ठत्वा दळ्हेन विगियेन पारमियो पूरेत्वा
वोधितले बुद्धा नाम होन्ति । पच्चेकबुद्धा पच्चेकबोधि उप्पादेन्ति । बुद्धपुत्तापि सावकपारमिज्जाणं पटिविज्जन्ति ।
इति भगवा तेसं उपासकानं तस्सो कुमलसम्पत्तियो छ कामावचरमग्गे ब्रह्मलोकसम्पत्तियो च दत्वापि परिग्यो-
साने अरहनफलदायिका अपण्णकपटिपदा नाम चतुसु अपायेसु पञ्चसु च नीचकुलेसु निव्वत्तिदायिका सपण्ण-
कपटिपदा नामाति । इमं अपण्णकधम्मदेसनं दस्सेत्वा उगि चत्तागि सच्चानि मोळ्महि आकारेहि पकामेसि ।
चतुसच्चपरियोमाने सब्बेपि ते पञ्चसना उपासका मोतापत्तिफळे पत्तिट्ठहिंमु ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा दस्सेत्वा द्वे वत्थूनि कथंत्वा अनुसन्धि घटेत्वा जानकं समोधानेत्वा
दस्सेसि । तस्मिं समये बालसत्यवाहपुत्तो देवदत्तो अहोसि, तस्स [९८] परिमा देवदत्तपरिमा व, पण्डितसत्यवाह-
पुत्तपरिसा बुद्धपरिसा, पण्डितसत्यवाहपुत्तो पन अहमेव अहोसिन्ति देसनं तिट्ठपेमि ।

अपण्णकजातकं

२. वण्णपथजातकं

अकिलामुनोति इमं धम्मदेसनं भगवा सावत्थियं विहरन्तो कथेमि । कं पन आरब्भाति ? एकं ओस्म-
ट्ठविरियं भिक्खुं ।

पच्चपन्नवत्थु

तथागते किर सावत्थियं विहरन्ते एको सावत्थिवासी कुलपुत्तो जेतवनं गत्वा मत्थु सन्निके
धम्मदेसनं सुत्वा पसन्नचित्तो कामेसु आदीनवं नेक्खम्मं च आनिसंमं दिस्वा पब्बजित्वा उपसम्पदाय
पच्चवस्सिको हुत्वा द्वे मानिका उग्गण्हित्वा विपस्सनाचारं सिक्खित्वा सत्थु सन्निके अत्तनो चित्तवृत्तियं कम्म-
ट्ठानं गहेत्वा एकं अरञ्जं पविसित्वा वस्सं उपगन्त्वा तेमासं वायमन्तो ओभासमत्तं वा निमित्तमत्तं वा उप्पादेतुं
नासक्खि ।

अथस्स एतदहोसि-सत्थारा चत्तारो पुग्गला कथिता । तेसु मया पदपरमेन भवितव्वं । नत्थि
मञ्जे मय्हं इमस्मि अत्तभावे मग्गो वा फलं वा । अहं किं करिस्सामि अरञ्जवामेन ? मत्थुसन्निकं गत्वा अनिविय
रूपमोभगवत्तं बुद्धमरीरं ओलोकितो मधुग्गधम्मदेसनं मुणन्तो विहरिस्सामीति पुन जेतवनमेव पच्चागमाणि ।

अथ नं सन्दिट्ठा सम्भत्ता भिक्खू आहंमु-आवुसो ! त्वं सत्थु सन्निके कम्मट्ठानं गहेत्वा समणधम्मं
करिस्सामीति गतो इदानीं पन आगन्त्वा संगणिकाय अभिरममानो चरमि । किन्नु खो ते पव्वजितकिच्चं मत्थकं
पत्तं अप्पटिसन्धिको जानोमी” ति ?

आवुसो ! अहं मग्गं वा फलं वा अलभित्वा अभव्वपुग्गलेन मया भवितव्वन्ति विरियं ओस्मजित्वा
आगतोमहीति ।

अकारणं ते आवुसो, कनं दळ्हविरियस्स सत्थु सासने पव्वजित्वा विरियं ओस्सजन्तेन । एहि
तथागतस्स तं दस्सेस्सामाति ते नं आदाय सत्थु सन्निकं अगमंसु ।

मत्था तं दिस्वा एवमाह-भिक्खवे ! तुम्हे एनं भिक्खुं अनिच्छमानं आदाय आगता । किं कनं
इमिनाति ?

भन्ते ! अयं भिक्खु एवरूपे निध्यानिके मामने पव्वजित्वा समणधम्मं करोन्तो विरियं ओस्सजित्वा
आगतोति ।

अथ नं सत्था आह-सच्चं किर तथा भिक्खु ! विरियं ते ओस्मट्ठन्ति ?

सच्चं भगवाति ।

किं पन त्वं भिक्खु ! एवरूपे निध्यानिकेसासने पव्वजित्वा अप्पिच्छोति वा मन्तुट्ठोति वा पवि-
वित्तोति वा असंसट्ठोति वा आरद्धविरियोति वा एवं अत्तानं अजानापेत्वा ओस्मट्ठविरियो भिक्खूति जानापेमि ।
ननु त्वं पुब्बे विरियवा अहोसि । तथा एकेन कतं विरियं निस्साय मरुक्कन्तारे [९९] पच्चसु सकटमनेसु गच्छन्तेसु
मनुस्सा च गोणा च पानीयं लभित्वा सुखिता जाता ! इदानीं कस्मा विरियं ओस्सजसीति ?

सो भिक्खु एतकेन उपत्थम्भितो अहोसि । तं पन कथं सुत्वा भिक्खू भगवन्तं याचिसु-भन्ते !
इदानीं इमिना भिक्खुना विरियस्स ओस्सट्ठभावो अम्हाकं पाकटो, पुब्बे पन एतस्स एकस्स कतविरियं निस्साय
मरुक्कन्तारे गोगमनुस्सानं पानीयं लभित्वा सुखितभावो पटिच्छन्नो, तुम्हाकं सब्बञ्जुतंजाणस्सेव पाकटो ।
अम्हाकम्पेतं कारणं कथेयाति ।

तेनहि भिक्खवे ! सुणाथाति ।

भगवा तेसं भिक्खून् सनुप्पादं जनेत्वा भवन्तरेन पटिच्छन्नं कारणं पाकटं अकासि-

अतीतवत्थु

अनीते कासिरट्ठे बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ने बोधिसत्तो सत्थवाहकुले पटिसन्धि गहेत्वा वयप्पत्तो पञ्चहि सकटमतेहि वणिज्जं करोन्तो विचरन्ति । सो एकदा सट्ठियोजनिकं मरूकन्तारं पटिपज्जि । तस्मिं कन्तारे सुखुमवालिका मुट्ठिना गहिता हत्थे न निट्ठन्ति । सुरियुग्ममनतो पट्ठाय अंगारगसि विय उण्हा होति न सक्का अनिक्कमित्तुं । तस्मा तं पटिपज्जन्तो दारूदकतेलपण्डुलादीनि सकटेहि आदाय रत्तिमेव गन्त्वा अरुणुग्ममने सकटानि परिवत्तकानि कत्वा मत्थके मण्डपं कारेत्वा कालस्मेव आहारकिच्चं निट्ठापेत्वा छायाय निसिन्ना दिवसं खेपेत्वा अत्थं गते सुरिये सायमामं भुञ्जित्वा भूमिया सीतलाय जानाय सकटानि योजेत्वा गच्छन्ति । समुद्गमनसदिममेव गमनं तत्थ होति । फलनियामको नाम लद्धु वट्ठति । सो तारकमञ्जाय मत्थं तारेमि ।

सोपि मत्थवाहो तस्मिं काले इमिनाव नियामेन तं कन्तारं गच्छन्तो एकूनसट्ठियोजनानि गन्त्वा इदानि एकरत्तेनेव मरूकन्ताग निक्खमनं भविस्सन्तीति सायमामसं भुञ्जित्वा मत्थं दारूदकं खेपेत्वा सकटानि योजेत्वा पायामि । नियामको पुग्मिसकटे आमन्दि मत्थरापेत्वा आकामे तारकं ओठोकेन्तो इतो पाजेथ इतो पाजेथाति वदमानो निपज्जि । सो दीघमट्ठानं अनिदायनभावेन किलमन्तो निदं ओक्कमि ।

गोणो निवत्तिन्वा आगमग्गमेव गण्हन्ते न अञ्जामि । गोणा सव्वर्गन अगमंगु । नियामको अरुणुग्ममनवेलाय पबुद्धो नक्खनं ओलोकेत्वा सकटानि निवत्तेथ निवत्तेथाति आह । सकटानि निवत्तेत्वा पटिपाटि करोन्नानं येव अरुणो उग्गनो ।

मनुस्सा हिट्थो अम्हाकं निविट्ठखन्धा [१००] वारट्ठानमेवेतं दारूदकम्पि नो खीणं इदानि नट्ठम्हानि सकटानि मोचेत्वा पग्गित्तेन ठपेत्वा मत्थके मण्डपं कत्वा अत्तनो अत्तनो सकटस्म हेट्ठा अनुमोचन्ता निपाज्जमु ।

बोधिसत्तो मयि विरियं ओस्सजन्ते सव्वेपि विनस्सिस्सन्तीति पानोव सीतलवेलायमेव आहिण्डन्तो एकं दव्वतिणगच्छं दिस्वा इमानि तिणानि हेट्ठा उदकसिनेहेन उट्ठितानि भविस्सन्तीति चिन्तेत्वा कुदालं गाहापेत्वा तं पदेमं खणापेमि । ते सट्ठिहत्थट्ठानं खणिमु । एतकं ठानं खणित्वा पहरन्तानं कुदालो हेट्ठा पामाणे पटिहज्जि । पट्ठमने सव्वेपि विरियं ओस्सजिमु ।

बोधिसत्तो पन दमस्स पामाणस्स हेट्ठा उदकेन भवितव्वन्ति ओतरित्वा पामाणे ठिनो ओनमित्वा सोतं ओदहित्वा सद्दं आवज्जेन्तो हेट्ठा उदकस्स पवत्तनसद्दं मुत्वा उत्तरित्वा चूलुपट्ठाकं आह-तात ! तथा विरिये ओस्सट्ठे मव्वे विनस्सिम्माम । त्वं विरियं अनोम्मजित्वा इमं अयकूटं गहेत्वा आवाटं ओतरित्वा एतरिम पामाणे पहारं देहीति ।

सो तस्स वचनं सम्पटिच्छित्वा सव्वेमु विरियं ओस्सजित्वा ठिनेमुपि विरियं अनोम्मजन्तो ओतरित्वा पामाणे पहारं अदासि । पामाणो मज्जे भिज्जित्वा हेट्ठा पतित्वा सोतं सन्निरुम्भित्वा अट्ठासि । तालक्खन्ध-प्पमाणा उदकवट्ठि उग्गच्छि । सव्वे पानीयं पिवित्वा नहायिमु । अतिरेकानि अक्खयुगादीनि फालेत्वा यागुभत्तं पचित्वा भुञ्जित्वा गोणे च भोजेत्वा सुरिये च अत्थं गते उदकावाटसमीपे धजं बन्धित्वा इच्छितट्ठानं अगमिमु । ते तत्थ भण्डं विक्किणित्वा दिग्गुणचतुग्गुणं लाभं^१ लभित्वा अत्तनो वसनट्ठानमेव अगमंगु^२ ।

ते तत्थ यावतायुक्कं ठत्वा यथाकम्मं गता । बोधिसत्तोपि दानादीनि पुञ्जानि कत्वा यथाकम्मभव गतो । सम्मासम्बुद्धो इमं धम्मदेसनं कथेत्वा अभिसम्बुद्धोव इमं गाथं कथेसि-

“अकिलामुनो वण्णपथे खणन्ता, उदंगणे तत्थ पपं अविन्दुं”^१
 एवं मुनी विरियबलूपपन्नो, अकिलामु विन्दे हृदयस्स सन्तिन्ति ॥”

तत्थ—अकिलामुनोति निक्कोसज्जा आरद्धविरिया । वण्णपथेति वण्णु बुच्चति बालुका^२ । बालुकामग्गेति अत्थो । खणन्ताति भूमि खणमाना । उदंगणेति एत्थ उद इति निपातो । अंगणेति अन्तो मनुस्सानं सञ्चरणट्ठाने अनावटे भूमिभागेति अत्थो ॥ [१०१] तत्थाति तस्मि वण्णपथे । पपं अविन्दुन्ति उदकं लभिसु । उदकं हि पिबनभावेन पपाति बुच्चति । पविट्ठं वा आपं पपं महोदकन्ति अत्थो । एवन्ति ओपम्मपटिपादनं । मुनीति मोनं बुच्चति जाणं कायमोनेय्यादिमु वा अञ्जतरंतेन समन्नागतत्ता पुग्लो मुनीति बुच्चति । सो पनेस आगारियमुनि अनागारिय-मुनि सेखमुनि असेखमुनि पच्चेकमुनि मुनिमुनीति अनेकविधो । तत्थ आगारियमुनीति गिहीआगतफलो विञ्जा-तसासनो । अनागारियमुनीति तथारूपोव पव्वजितो । सेखमुनीति सत्त सेखा । असेखमुनीति खीणासवो । पच्चेक-मुनीति पच्चेकसम्बुद्धो । मुनिमुनीति सम्भासम्बुद्धो । इमस्मि पनत्थे सब्बसंगाहिकवमेन मोनेय्यसंख्याय पञ्चाय समन्नागतो मुनीति वेदितव्वो । विरियबलूपपन्नोति विरियेन चैव कायबलआणबलेन च समन्नागतो । अकिला-सूति निक्कोमज्जो । कामं तच्चो च नहार च अट्ठी च अवमिस्सनु^३ उपमुस्सनु मरीरे संसलोहिनन्ति एवं वुत्तेन चतुरंगममन्नागतेन विरियेन समन्नागतत्ता अनलसो अकिलामु । विन्दे हृदयस्स सन्तिन्ति चित्तस्मपि हृदयरूपम्मपि सीतलभावकरणेन सन्तिन्ति संखं गतं ज्ञानविपस्सनाभिञ्जाअरहत्तमगगञ्जाणसंखानं अरियधम्मं विन्दति पटिल-भतीति अत्थो ।

भगवता हि —“दुक्खं भिक्खवे ! कुसीतो विहरति बोकिणो पापकेहि अकुमलेहि धम्महि महन्तञ्च सदत्थं परिहापेति; आरद्धविरियो च खो भिक्खवे ! मुखं विहरति पवित्रिणो पापकेहि अकुमलेहि धम्महि महन्तञ्च सदत्थं परिपूरेति । न भिक्खवे ! हीनेन अगस्स पनि होती” नि^४ एवं अनेकेहि मुत्तेहि कुसीतस्स दुक्खविहारो आरद्धविरियस्स च मुखविहारो संवण्णिनो । इथापि आरद्धविरियस्स अकनाभिनिवेसस्स विपम्मकस्स विरिय-बलेन अधिगन्तव्वं तमेव मुखविहारं दस्सेन्तो “एवं मुनी विरियबलूपपन्नो अकिलामु विन्दे हृदयस्स सन्ति” न्ति आह । इदं वुत्तं होति, यथा ते वाणिजा अकिलामुनो वण्णपथे खणन्ता उदकं लभिसु एवं इमास्मिपि सासने अकिलामु हुत्वा वायममानो पण्डितो भिक्खु इमं ज्ञानादिभेदं हृदयमन्ति लभन्ति । सो त्वं भिक्खु! पुत्रे उदकमत्तस्स अत्थाय विरियं कत्वा इदानी एवरूपे मगगफलत्थाय निय्यानिके सामने कस्मा विरियं ओस्मज्जमीति ? एवं इमं धम्मदेगनं दस्सेत्वा चत्तारि सच्चानि पकामेसि । सच्चवारियोसाने ओस्मट्ठविरियो भिक्खु अगगफले अरहत्ते पतिट्ठासि । [१०२]

सत्था द्वेपि वत्थूनि कथेत्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेत्वा दस्सेसि । तस्मि समये विरियं अनोस्सजित्वा पासाणं भिन्दित्वा महाजनस्स उदकदायको चूलुपट्ठाको अयं ओस्मट्ठविरियो भिक्खु अहोसि अवमेमपरिसा इदानी बुद्धपरिसा जाता सत्थवाहजेट्ठको पन अहमेव अहोमिन्ति इमं धम्मदेसनं निट्ठपेसि ।

वण्णपथजातकं ।

३. सेरिववाणिजजातकं

इध चेहि तं विराधेसीति इदम्प धम्मदेसनं भगवा सावत्थियं विहरन्तो एकं ओस्सट्ठविरियमेव भिक्खुं आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

तं हि पुरिमनयेनेव भिक्खूहि आनीतं दिस्वा सत्था आह—“भिक्खु ! त्वं एवरूपे मग्गफलदायके सासने पब्बजित्वा विरियं ओस्सजन्तो सनसहस्सग्घनिकाय कञ्चनपातिया परिहीनो सेरिववाणिजो विय चिरं सोचेय्यासी” ति ।

भिक्खु तस्सत्थम्स आवीभावत्थं भगवन्तं याचिसु । भगवा भवन्तरेण पटिच्छन्नं कारणं पाकटं अकासि—

अतीतवत्थु

अतीते इतो पच्चमे कप्पे बोधिसत्तो सेरिवरट्ठे सेरिवो नाम कच्छपुटवाणिजो अहोसि । सो सेरिवा नाम एकेन लोलकच्छपुटवाणिजेण सद्धिं बोहारत्थाय गच्छन्तो नीलवाहिनि नाम नदि उत्तरित्वा अन्धपुरं^२ नाम नगरं पविसन्तो नगरवीथियो भाजेत्वा अत्तनो पत्तवीथिया भण्डं विक्किणन्तो चरि । इतरोपि अत्तनो पत्तवीथिं गण्हि ।

तस्मिं पत्त नगरे एकं सेट्ठिकुलं परिजिण्णं अहोमि । सब्बे पुत्तभानिका च धनं च परिकखयं अगमंसु । एका दारिका अय्यिकाय सद्धिं अवसेसा अहोमि । ता द्वेपि परेमं भतिं कत्वा जीवन्ति । गेहे पत्त तासं महासेट्ठिना परिभुत्तपुब्बा सुवण्णपाति भाजनन्तरे निक्खित्ता दीघरत्तं अवलज्जियमाना मलग्गहिता अहोसि । ता तस्सा सुवण्णपातिभावम्पि न जानन्ति ।

सो लोलवाणिजो तस्मिं समये “मणिके^३ गण्हथ, मणिके गण्हथा” ति विचरन्तो तं घरद्वारं पापुणि ।

सा कुमारिका तं दिस्वा अय्यिकं आह—अम्म ! मय्हं एकं पिलन्धनं गण्हाति ।

अम्म ! मयं दुग्गता किं दत्त्वा गण्हिस्सामाति ?

अयं नो पाति अत्थि, नो च अम्हाकं उपकारा । इमं दत्त्वा गण्हाति ।

सा वाणिजं पक्कसापेत्वा आमने निसीदापेत्वा तं पाति दत्त्वा—अय्य ! इमं गहेत्वा तव भगिनिया किञ्चिदेव देहीति आह ।

वाणिजो पातिं हत्थेन गहेत्वाव सुवण्णपातिं भविस्सतीति परिवत्तेत्वा पातिपिट्ठियं सूचिया लेखं कड्ढित्वा सुवण्णभावं ज्ञत्वा इमासं किञ्चिददत्त्वाव इमं पातिं हरिस्सामीति—अयं किं च अग्यति ? अद्धमास-कोपिस्सा मूलं न होतीति भूमियं खिपित्वा उट्ठायामना पक्कामि । [१०३]

एकेन पविसित्वा निक्खन्तवीथिं इतरो पविसितुं लभतीति बोधिसत्तो तं वीथिं पविसित्वा “मणिके गण्हथ मणिके गण्हथा” ति विचरन्तो तमेव घरद्वारं पापुणि । पुन सा कुमारिका तथेव अय्यिकं आह ।

अयं नं अय्यिका—अम्म ! पठमं आगन्वाणिजो पातिं भूमियं खिपित्वा गतो इदानीं किं दत्त्वा गण्हि-स्सामाति आह । .

अम्म ! सो वाणिजो फणसवाचो अयं पन पियदस्सतो मुदुसल्लापो । अप्पेवनाम नं गण्हेय्याति । तेन हि पक्कोसाहीति ।

सा तं पक्कोसि । अथस्स गेहं पविसित्वा निसिन्नस्स तं पाति अदंमु । सो तस्मा सुवण्णपातिभावं ज्ञत्वा—अम्म ! अयं पाति सनसहस्सं अग्घति पातिअग्घनकभण्डं मय्हं हत्थे नत्थीति आह ।

अम्म ! पठमं आगतवाणिजो अयं अद्धमासकम्पि न अग्घतीति भूमियं खिपित्वा गतो । अयं पन नव पुञ्जेन सुवण्णपाति जाता भविस्सतीति । मयं इमं तुय्हं देम । किञ्चिदेव नो दत्त्वा इमं गहेत्वा याहीति ।

बोधिसत्तो तस्मिं खणे हत्थगतानि पञ्चकहापणसतानि पञ्चसतग्घनकञ्च भण्डं सब्बं दत्त्वा—मय्हं इमं तुय्हं च पमिञ्च कञ्च अट्ठ च कहापणे देथाति एतकं याचित्वा—आदाय पक्कारिम् । मो मीघमेव नदीतीरं गत्वा नाविकस्म अट्ठकहापणे दत्त्वा नावं अभिरुहि^१ ।

ततो लोलवाणिजोपि^२ पुन गेहं गत्वा—आहरथ तं पाति तुम्हाकं किञ्चिदेव दस्सामीति आह ।

सा तं परिभासित्वा—त्वं अम्हाकं मनसहस्सग्घनिकं सुवण्णपाति अद्धमासकग्घनिकम्पि न अकासि । तुय्हं पन सामिकसदिमो एको घम्मिकवाणिजो अम्हाकं सहस्सं दत्त्वा तं आदाय गतोति आह ।

तं मुत्वा तस्स 'सतसहस्सग्घनिकाय हि सुवण्णपातिया परिहीनोमि महाजानिकरो वत मे अयन्ति' सञ्जानवल्लवमोको माँत पच्चुपट्ठपेत्तु असक्कोन्तो विसञ्जी हुत्वा अत्तनो हत्थगते कहापणे चैव भण्डकञ्च घरद्वारे येव विकिरित्वा निवासनपारुपनं पहाय तुलादण्डं मुगरं कत्वा आदाय बोधिसत्तस्स अनुपदं पक्कन्तो नदीतीरं गत्वा बोधिसत्तं गच्छन्तं दिस्वा—अम्मो नाविक ! नावं निवत्तेहीति आह ।

बोधिसत्तो 'मा निवत्तयीनि' पटिमेधेसि ।

इतरस्सपि बोधिसत्तं गच्छन्तं पस्सन्तस्स पस्सन्तस्स बल्लवमोको उदपादि । हृदयं उण्हं अहोसि । मुखतो लोहिणं उग्गञ्छि । वापिकद्दमो विय हृदयं फलि । सो बोधिसत्तं आघातं बन्धित्वा तत्थेव जीवितक्खयं पापुणि । इदं पठमं देवदत्तस्स बोधिसत्ते आघातबन्धनं । बोधिसत्तो दानादीनि पुञ्जानि कर्त्त्वा यथाकम्मं अगमासि । सम्मासम्बुद्धो इमं धम्मदेसनं कथेत्वा अभिसम्बुद्धोव इमं गाथं कथेमि —[१०४]

“इध चे हि नं विराधेसि सद्धम्मस्स नियामतं ।

चिरं त्वं अनुतपेस्ससि सेरिवायं व वाणिजो ॥” ति ।

तत्थ—इध चे हि नं विराधेसि सद्धम्मस्स नियामतन्ति इमस्मिं सासने एतं सद्धम्मस्स नियामतासंखातं सोतापत्तिमगं विराधेसि । चे यदि विराधेसि विरियं ओस्सजन्तो नाधिगच्छसि न पटिलभसीति अत्थो । चिरं त्वं अनुतपेस्ससीति एवं सन्ते त्वं दीघमद्धानं सोचन्तो परिदेवन्तो सदा अनुतपेस्ससि । अथवा ओस्सट्ठविरियताय अरियमग्गस्म विराधितत्ता दीघरत्तं निरयादिमु उप्पन्नो नानप्पकारानि दुक्खानि अनुभवन्तो अनुतप्पिस्ससि किलमिस्ससीति अयमेत्थ अत्थो । कथं सेरिवायं व वाणिजोति मेरिवाति एवं नामको । अयं व वाणिजो यथा । इदं वुत्तं होति—यथा पुब्बे सेरिवा नाम वाणिजो सतसहस्सग्घनिकं सुवण्णपातिं लभित्वा तस्स गहणत्थाय विरियं अकत्वा ततोपि परिहीनो अनुत्तपि एवमेव त्वम्पि इमस्मिं सासने पटियत्तसुवण्णपातिसदिसं अरियमगं ओस्सट्ठविरियताय अनधिगच्छन्तो ततो परिहीनो—दीघरत्तं अनुतप्पिस्ससि सचे पन विरियं न ओस्सजिस्ससि पण्डित-वाणिजो सुवण्णपातिं विय मम सासने नवविधम्पि लोकुत्तरधम्मं पटिलभिस्ससीति ।

एवमस्स सत्था अरहत्तेन कूटं गण्हेन्तो इमं धम्मदेसनं दस्सेत्वा चत्तारि सच्चानि पकासेसि । सच्चपरि-योसाने ओस्सट्ठविरियो भिक्खु अगगफले अरहत्ते पटिट्ठासि । सत्थापि द्वे वत्थूनि कथेत्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेत्वा दस्सेसि । तदा बालवाणिजो देवदत्तो अहोसि, पण्डितवाणिजो अहमेव अहोसिन्ति देसनं निट्ठपेसि

सेरिवाणिजजातकं

४. चुल्लकसेट्टिजातकं

अप्येकेनापि मेधावोति इमं धम्मदेसनं भगवा राजगहं उपनिस्साय जीवकम्बवने विहरन्तो चुल्ल-
पन्थकत्थेरं आरब्ध कथेसि ।

चुल्लपन्थकस्स निव्वत्तिकथा

तत्थ चुल्लपन्थकस्स ताव निव्वत्ति कथेनव्वा—राजगहे किर महाधनसेट्ठिकुलस्स धीता अत्तनो
दासेनेव राद्धि सन्थवं कत्वा अञ्जेपि मे इमं कम्मं जानेय्युन्ति भीता एवमाह—अम्हेहि इमस्मिं ठाने वसितुं न सक्का
सच्चे मे मातापितरो इमं दोमं जानिस्सन्ति खण्डाखण्डं करिस्सन्ति, विदेसं गत्वा वसिस्सामाति हत्थमारं गहेत्वा
अगगद्वारेन निक्खमित्वा यत्थ वा तत्थ वा अञ्जेहि अजाननट्ठानं गत्वा वग्गिम्मामाति उभोपि अगमंमु । तेमं
एकस्मिं ठाने वसन्तानं संवाममन्वाय तस्मा [१०५] कुच्छियं गव्भो पतिट्ठामि । मा गव्भर्पाग्गाकमागम्भ
सामिकेन सद्धि मन्तेसि—गव्भो मे परिपाकं गवो, आतिवन्धुविग्गहिने च ठाने गव्भवट्ठानं नाम उभिन्नम्पि
अम्हाकं दुक्खमेव, कुलगेहं गच्छामाति ।

सो अज्ज गच्छाम स्वे गच्छामाति दिवसे अतिक्रामेसि । सा चिन्तेसि—अयं वालो अत्तनो दोम-
महन्तयाय गन्तुं न उम्महन्ति, मातापितरो नाम एकन्तहिता, अयं गच्छनु वा मा वा, मया गन्तुं वट्ठतीति ।
तस्मिं गेहा निक्खन्ते गेहपरिक्खारं पटिमाभेत्वा अत्तनो कुलघरं गतभावं अन्तरगगेहवामीनं आगेचेत्वा मग्गं
पटिपज्जि ।

अथ सो पुरिसो घरं आगतो नं अदिस्वा पटिविस्सके पुच्छित्वा कुलघरं गतानि मुत्वा वेगेन अनुबन्धित्वा
अन्तरामगे सम्पापुणि । तस्सापि तत्थेव गव्भवट्ठानं अहोसि । सो किं इदं भदेति पुच्छि ।

सामि ! एको पुत्तो जातोति ।

इदानीं किं करिस्सामाति ?

यस्सत्थाय मयं कुलघरं गच्छेय्याम तं कम्मं अन्तराव निष्कत्तं, तत्थ गत्वा किं करिस्साम, निवत्ता-
माति द्वेपि एकचित्ता हुत्वा निवत्तिमु । तस्म च दारकस्स पन्थे जातत्ता पन्थकोति नामं अकंमु ।

तस्सा न चिरस्सेव अपरोपि गव्भो पतिट्ठहि । सव्वं पुरिमनयेनेव वित्थारेत्तव्वं । तस्मापि दारकस्स
पन्थे जातत्ता पठमजानस्स महापन्थकोति नामं कत्वा इतरस्स चुल्लपन्थकोति नामं अकंमु । तं द्वेपि दारकं गहेत्वा
अत्तनो वगनट्ठानमेव आगता ।

पच्छुपन्नवत्थु

तेमं तत्थ वसन्तानं अयं पन्थकदारको अञ्जे दारकं चुल्लपितानि, अय्यकोति, अय्यिकाति वदन्ते
मुत्वा मातरं पुच्छि—अम्म ! अञ्जे दारका चुल्लपितानि अय्यकोति अय्यिकाति वदन्ति । अम्हाकं जातका
नत्थीति ?

आम तात ! तुम्हाकं एत्थ जातका नत्थि । राजगहनगरे पन वो महाधनसेट्ठी नाम अय्यको तत्थ
तुम्हाकं बहू जातकाति ।

कस्मा तत्थ न गच्छाम अम्माति ?

मा अत्तनो अगमनकारणं पुत्तस्स कथेत्वा पुत्तेमु पुनपुनं कथेन्तेमु सामिकं आह—इमे दारका अति-
विय किलमेन्ति किं नो मातापितरो दिस्वा मंसं खादिस्सन्ति ! एहि, दारकानं अय्यककूलं दस्सेस्सामाति ।

अहं सम्मुखा गन्तुं न सक्खिस्सामि, तं पन तत्थ नयिस्सामीति आह ।

साधु, येन केनचि नयेन दारकानं अय्यककुलमेव दट्ठुं वट्ठतीति ते द्वेपि जना दारके आदाय अनुपुब्बेन राजगहं पत्वा नगरद्वारं एकस्सा सालाय निवासं कप्पेत्वा दारकमाता द्वे दारकं आदाय आगतभावं माता-पितुन्नं आरोचापेसि ।

ते तं सासनं सुत्वा—संसारे संसरन्तानं अम्हाकं न पुत्तो न धीता नाम नत्थि । ने अम्हाकं महापराधिका । न सक्का ते हि अम्हाकं चक्खुपथे ठातुं । एतकं पन नाम धनं गहेत्वा [१०६] द्वेपि जना फामुकट्ठानं गन्त्वा जीवन्तु । दारके पन इधेव पेसेन्तुति ।

सेट्ठीधीता मातापितृहि पेसितं धनं गहेत्वा दारके आगतदूतानं येव हत्थे दत्त्वा पेसेसि । दारका अय्यककुले वड्ढन्ति । तेमु चुल्लपन्थको अतिदहरो, महापन्थको पन अय्यकेन सद्धिं दसवलस्स धम्मकथं सोतुं गच्छति । तस्स निच्चं सत्थुमम्मुखा धम्मं सुणन्तस्स पव्वज्जाय चित्तं नमि । सो अय्यकं आह—सचे तुम्हे सम्पटिच्छथ अहं पव्वजेय्यन्ति ।

किं वडेसि तात ! मय्हं सकललोकस्सापि पव्वजिततो तवेव पव्वज्जा भट्ठिका । मचे सक्कांसि पव्वज तानानि सम्पटिच्छित्वा सत्थुमन्निकं गतो ।

सत्था—किं महामेट्ठि ! अयं दारको ते लद्धोति ?

आम भन्ते ! अयं दारको मय्हं नत्ता, तुम्हाकं सन्निके पव्वजामीनि वदतीति आह ।

सत्था अञ्जनरं पिण्डपातिकभिक्षुं इमं दारकं पव्वाजेहीनि आणापेसि । थेरो तस्म तत्रपञ्चककम्म-ट्ठानं आचिक्खित्वा पव्वाजेमि ।

सो बहुं बुद्धवचनं उग्गहिहत्वा परिपुण्णवस्सो उपसम्पदं लभि । उपसम्पन्नो यानिमो मनसिकारेन कम्मट्ठानं करोन्तो अरहनं पापुणि । सो ज्ञानमुखेन च मग्गमुखेन च वीतिनामेन्तो चिन्तेसि, सक्का नुखो इमं सुखं चुल्लपन्थकस्स दातुन्ति । ततो अय्यकमेट्ठिस्स सन्निकं गत्वा-महामेट्ठि ! सचे तुम्हे सम्पटिच्छथ अहं चुल्लपन्थकं पव्वाजेय्यन्ति आह ।

पव्वाजेथ भन्तेनि ।

थेरो चुल्लपन्थकदारकं पव्वाजेत्वा दसमु सीलेमु पतिट्ठापेसि । चुल्लपन्थकमामणरो पव्वजित्वाव दन्धो अहांसि । यथाह—

“पदुमं यथा कोकनदं सुगन्धं पातो सिया फुल्लमवीतगन्धं ।

अंगीरस पस्स विरोचमानं तपन्तमाविच्चमिषन्तळिक्खे ॥” ति ।

इमं एकं गार्थं चतुहि मासेहि गणितुं नामक्खि ।

सो किर कस्सपस्समासम्बुद्धकाले पव्वजित्वा पञ्चवा हुत्वा अञ्जनरस्स दन्धभिक्षुतो उद्देमगहण-काले परिहासकेळि अकासि । सो भिक्षु तेन परिहासेन लज्जितो नेव उद्देमं गण्हि न सज्झायमकासि । तेन कम्मे-नायं पव्वजित्वाव दन्धो जातो । गहितगहितपदं उपरि उपरि पदं गण्हन्तस्स नस्सति । तस्म इममेव गार्थं गहेतुं वायमन्नस्स चत्तारो मासा अतिक्कन्ता ।

अथ नं महापन्थको आह—चुल्लपन्थक, त्वं इमस्मिं सासने अभब्बो । चतुहि मासेहि एकं गार्थम्पि गहेतुं न सक्कोमि । पव्वजितकिच्चं पन त्वं कथं मत्थकं पापेस्ससि ? निकवम इतो विहाराति निक्कड्ढि । [१०७] चुल्लपन्थको बुद्धसासने सिनेहेन गिहिभावं न पत्थेति ।

तस्मिं च काले महापन्थको भत्तुद्देसको होति । जीवको कोमारभच्चो बहुं गन्धमालं आदाय अत्तनो

अम्बवनं गन्त्वा सत्थारं पूजेत्वा धम्मं सुत्वा उट्ठायासना दसवलं वन्दित्वा महापन्थकं उपसंक्रमित्वा— कित्तका भन्ते ! सत्थुसन्तिके भिक्खूति पुच्छि ।

पञ्चमत्तानि भिक्खुसतानीति ।

स्वे भन्ते ! बुद्धपमुखानि पञ्च भिक्खुसतानि आदाय अम्हाकं निवेसने भिक्खं गण्हाति ।

उपासक ! चुल्लपन्थको नाम दन्धो अविरुद्धधम्मो, तं ठपेत्वा सेसानं निमन्तणं पटिच्छामीति धेरो आह ।

तं सुत्वा चुल्लपन्थको चिन्तेसि— मय्हं भातिकत्थेरो एत्तकानं भिक्खूनं निमन्तणं पटिच्छन्तो मं वाहिरं कत्वा पटिच्छति । निस्संसयं मय्हं भातिकस्स मयि चित्तं भिन्नं भविस्सति । किं इदानि मय्हं इमिना सासनेन ! गिही हुत्वा दानादीनि पुञ्ञानि करोन्तो जीविस्सामीति । सो पुनदिवसे पातोव गिही भविस्सामीति पायासि ।

सत्था पच्चूसकाले येव लोकं ओलोकेन्तो इमं कारणं दिस्वा पठमतरं गन्त्वा चुल्लपन्थकस्स गमनमग्गे ारकोट्ठके चंक्रमन्तो अट्ठासि । चुल्लपन्थको घरं गच्छन्तो सत्थारं दिस्वा उपसंक्रमित्वा वन्दि । अथ नं सत्था—कहं पन त्वं चुल्लपन्थक ! इमाय वेलाय गच्छसीति आह ।

भाता मं भन्ते ! निक्कड्ढि । तेनाहं गिही भविस्सामीति गच्छामीति ।

चुल्लपन्थक ! तव पव्वज्जं मम सन्नका । भातरा निक्कड्ढितो कस्मा मम सन्तिकं नागच्छि । एहि किं ते गिहीभावेन ? मम सन्तिके भविस्सामीति चुल्लपन्थकं आदाय गन्त्वा गन्धकुटिप्पमुखे नं निमीदापेत्वा चुल्लपन्थक ! पुरत्थाभिमुखो हुत्वा इमं पिळोतिकं रजोहरणं रजोहरणन्ति परिमज्जन्तो इधेव होहीति । इड्डिया अभिसंखटं परिसुद्धं पिळोतिकं दत्वा काले आरोचिते भिक्खुसंघपरिवृतो जीवकस्स गेहं गन्त्वा पञ्ञानासने निसीदि ।

चुल्लपन्थकोपि मुरियं ओलोकेन्तो तं पिळोतिकाखण्डं रजोहरणं रजोहरणन्ति परिमज्जन्तो निमीदि । तस्स तं पिळोतिकाखण्डं परिमज्जन्तस्स परिमज्जन्तस्स किलिट्ठं अहोसि । ततो चिन्तेसि—इदं पिळोतिकाखण्डं अतिविय परिसुद्धं, इमं पन अत्तभावं निस्साय पुरिमपकतिं विजहित्वा एवं किलिट्ठं जातं, अनिच्चा वत संखाराति खयवयं पट्ठपेन्तो विपस्सनं वड्ढेसि ।

सत्थापि चुल्लपन्थकस्स चित्तं विपस्सनं आरुद्धहन्ति जत्वा—चुल्लपन्थक ! त्वं एतं पिळोतिकाखण्डमेव संकिलिट्ठं रजोरज्जितं जानन्ति मा सज्जं करि, अग्भन्तरे पन ते रागरजादयो अत्थि ते ह्गहीति वत्वा ओभासं विस्सज्जेत्वा पुगतो निसिन्धो विय पञ्ञायमानरूपो हुत्वा इमा गाथा अभासिः—[१०८]

“रागो रजो न च पन रेणु वुच्चति रागस्सेतं अधिवचनं रजोति ।

एतं रजं विप्पजहित्वं^१ भिक्खवो विहरन्ति ते विगतरजस्स सासने ॥

दोमो रजो न च पन रेणु वुच्चति दोसस्सेतं अधिवचनं रजोति ।

एतं रजं विप्पजहित्वं भिक्खवो विहरन्ति ते विगतरजस्स सासने ॥

मोहो रजो न च पन रेणु वुच्चति मोहस्सेतं अधिवचनं रजोति ।

एतं रजं विप्पजहित्वं भिक्खवो विहरन्ति ते विगतरजस्स सासने ॥” ति

गाथापरियोसाने चुल्लपन्थको सत्त पटिसम्भिदाहि अरहणं पापुणि । पटिसम्भिदाहि येवस्स सब्बानि तीणि पिटकानि आगमिमु ।

सो किर पुब्बे राजा हुत्वा नगरं पदक्खिणं करोन्तो नळाटतो सेदे मुच्चन्ते परिसुद्धेन साटकेन नळाटन्तं पुञ्छि । साटको किलिट्ठो अहोमि । सो इमं मरीरं निस्साय एवरूपो परिसुद्धो साटको पकतिं विजहित्वा

किल्किटो जातो अनिच्चा वन संखाराणि अनिव्वसज्जं पटिलभि । तेन कारणेनस्स रजोहरणमेव पच्चयो जातो ।

जीवकोपि खो कोमारभच्चो दम्बलस्स दक्खिणोदकं उपनामेसि । सत्था—ननु जीवक ! विहारे भिक्खू अत्थीति हत्थेन पत्तं पिदहि ।

महापन्थको—ननु भन्ते ! विहारे नत्थि भिक्खूनि आह ।

सत्था अत्थि 'जीवकानि' आह ।

जीवको—नेन हि भणे, गच्छथ विहारे भिक्खून् अत्थिभावं वा नत्थिभावं वा जानाहीति पुरिसं पेसेसि ।

तस्मिं खणे चुल्लपन्थको मय्हं भातिको विहारे भिक्खू नत्थीति भणति । विहारे भिक्खून् अत्थिभाव-मस्स पकामेस्सामीति सकलं अम्ब्रवनं भिक्खून्ज्जेव पूरेसि । एकच्चे भिक्खू चीवरकम्मं करोन्ति एकच्चे रजनकम्मं एकच्चे सज्झायं करोन्तीति एवं अज्जामज्जं असदिसं भिक्खुसहस्सं मापेसि ।

सो पुरिसो विहारे बहू भिक्खू दिस्वा निवन्तिता—अय्य ! सकलं अम्ब्रवनं भिक्खूहि परिपुण्णन्ति जीवकस्स आरोचेसि । थेरोपि खो तत्थेव—

“सहस्सक्खत्तुं अत्तानं निम्मनित्वान पन्थको ।

निसीदि अम्ब्रवने रम्मे याव कालप्पवेदना ॥” ति । [१०९]

अथ सत्था नं पुरिसं आह—विहारं गत्वा मत्था चुल्लपन्थकं नाम पक्कोमतीति वदेहीति ।

तेन गत्वा तथा वृत्ते अहं चुल्लपन्थको अहं चुल्लपन्थकोति मुखसहस्सं उट्ठहि । पुरिसो गत्वा—सब्बेपि किर भन्ते ! चुल्लपन्थकायेव नामानि आह ।

तेन हि त्वं गत्वा यो अहं चुल्लपन्थकोति पठमं वदति तं हत्थे गण्ह. अवमेसा अन्तरधायिस्सन्तीति ।

सो तथा अकासि । नावदेव सहस्समत्ता भिक्खू अन्तरधायिमु । थेरो गतेन पुरिमेन सद्धि अगमासि । सत्था भनकिच्चपरियोसानं जीवकं आमन्नेमि, जीवक ! चुल्लपन्थकस्स पत्तं गण्ह । अयं ते अनुमोदनं करि-स्सतीति । जीवको तथा अकासि । थेरो मीहनादं नदन्तो तरुणमीहो विय तीणि पिटकानि संखोभेत्वा अनुमोदनं अकासि ।

सत्था उट्ठायासना भिक्खुमंघपरिवारो विहारं गत्वा भिक्खूहि वत्तं दस्सिते उट्ठायासना गन्ध कुटिप्पमुखे उत्वा भिक्खुमंघस्स सुगतोवादं दत्वा कम्मट्ठानं कथेत्वा भिक्खुमंघं उय्योजेत्वा सुरभिगन्धवासवा-सितं गन्धकुटिं पविसित्वा दक्खिणेन पस्सेन सीहसेय्यं उपगतो । अथ सायणहममये धम्मसभायं भिक्खू इतो चित्तो च समोमगित्वा रत्तकम्बलसाणि परिक्रिपन्ता विय निमीदित्वा सत्थुगुणकथं आरभिसु—आवुमो ! महापन्थको चुल्लपन्थकस्स अज्झासयं अजानन्तो चतुहि मासेहि एकं गायं गण्हितुं न सक्कोति दन्धो अयन्ति विहारा निक्क-इद्धि । सम्मासम्बुद्धो पन अत्तनो अनुत्तरधम्मराजताय एकस्मिं येवस्स अन्तराभत्तं सहपटिमम्भिदाहि अरहत्तं अदासि । तीणि पिटकानि दस पटिसम्भिदाहि येव आगतानि । अहो बुद्धानं बलं नाम महन्ति !

अथ भगवा धम्मसभाय इमं कथापवुत्तिं अत्वा अज्ज मया गन्तुं वट्ठतीति बुद्धसेय्याय उट्ठाय सुरत्तदुपट्टं निवासेत्वा विज्जुल्लता विय कायवन्धनं बन्धित्वा रत्तकम्बलसदिमं सुगतमहाचीवरं पारुपित्वा सुरभिगन्धकुटितो निक्खम्म मत्तवरवारणसीहविककन्तविलासेन अनन्ताय बुद्धलील्लहाय धम्मसभं गत्वा अलंक-तमण्डपमज्जे सुपज्जात्तवरबुद्धासनं अभिरुह्य छब्बण्णबुद्धरंसियो विस्सज्जेन्तो अण्वकुच्छि ओभासयमानो युगन्धरमत्थके बालसुरियो विय आसनमज्जे निसीदि ।

सम्मासम्बुद्धे पन आगतमत्ते भिक्खुसंघो कथं पच्छिन्दित्वा तुण्ही अहोसि । सत्था मुदुकेन मेत्तचित्तेन परिसं ओलोकेत्वा अयं परिसा अनिविय सोभति एकस्सपि हत्थकुक्कुच्चं वा [११०] पादकुक्कुच्चं वा उक्का-सितसहो वा खिपितसहो वा नत्थि सब्बेपिमे बुद्धगारवेन सगारवा बुद्धतेजेन तज्जिता मयि आयुकप्पमि अकथेत्वा निसिन्ने पठमं कथं समुट्ठापेत्वा न कथेस्सन्ति कथासमुट्ठापनवत्तं नाम मयाव जानितब्बं अहमेव

पठमं कण्पेस्सामीति मधुरेन ब्रह्मस्सरेन भिक्खू आमन्तेत्वा काय नृत्य भिक्खवे ! एतरहि कथाय सन्निस्सिन्ना का च पन वो अन्तरा कथा विप्पकताति आह ।

भन्ते ! न मयं इमस्मिं ठाने निस्सिन्ना अञ्जं तिरच्छानकथं कथेम, तुम्हाकं येव पन गुणे वण्णयमाना निसीन्नम्हा—आवुमो महापत्थको चुल्लपत्थकस्स अञ्जासयं अजानन्तो — पे— अहो बुद्धानं बलं नाम महन्तन्ति !

सत्था भिक्खूनं कथं मुत्वा—भिक्खवे ! चुल्लपत्थको मं निस्साय इदानीं ताव धम्मेषु धम्ममहन्तं पत्तो, पुब्बे पन मं निस्साय भोगेमुपि भोगमहन्तं पापुणिति आह ।

भिक्खू तस्सत्यस्स आवीभावत्थं भगवन्तं याचिमु । भगवा भवन्तरेन पटिच्छन्नं कारणं पाकटं अकासिः—

अतीतवत्थु

अतीते कासिरट्ठे वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो सेट्ठिकुले निव्वत्तित्वा वयप्पत्तो सेट्ठिट्ठानं लभित्वा चुल्लसेट्ठि^१ नाम अहोसि । सो पण्डितो व्यत्तो^२ सब्बनिमित्तानि जानानि । सो एकदिवसं राजुपट्ठानं गच्छन्ते अन्तरवीथियं मतमूषिकं दिस्वा तंखणे नक्खनं समानेत्वा इदमाह—सक्का चक्खुमता कुल-पुत्तेन इमं उन्दुरं गहेत्वा दाराभरणं वा कातुं कम्मस्स वा पयोजेतुनि । अञ्जनरो दुग्गतकुलपुनो चूलन्तेवासिको नाम तं सेट्ठिस्स वचनं मुत्वा नायं अजानित्वा कथेस्सनीनि मूसिकं गहेत्वा एकास्म आपणे विळालस्सत्थाय विक्किणित्वा काकणिकं लभित्वा नाय काकणिकाय फाणितं गहेत्वा एकेन धटेन पानीयं गण्हि । सो अञ्जनो आगच्छन्ते मालाकारे दिस्वा थोकं थोकं फाणितखण्डं दत्वा उलुकेन पानीयं अदासि । ते तस्म एकेकं पुष्फमुट्ठि अदंमु । सो तेन पुष्फमूलेन पुनदिवसेपि फाणितञ्च पानीयघटञ्च गहेत्वा पुष्फाराममेव गतो । तस्स तं दिवस मालाकारा अड्ढोचितके पुष्फगच्छे दत्वा अगमंमु । सो नचिरस्मेव इमिना उपायेन अट्ठ कहापणे लभि ।

पुन एकास्म वातवुट्ठिदिवसे राजुय्याने बहू सुक्खदण्डका च साखा च पलामञ्च वातेन पतितं होति । उय्यानपालो छड्ढेनुं उपायं न पस्सति । सो तत्थागन्त्वा—सच्चे इमानि दारुपण्णानि [१११] मय्हं दस्ससि अहं ते इमानि सव्वानि नीहरिस्सामीनि उय्यानपालं आह ।

सो गण्ह अय्यानि सम्पटिच्छ ।

चुल्लन्तेवासिको दारकानं केळिमण्डलं गन्त्वा फाणितं दत्वा मुहुत्तेन सव्वानि दारुपण्णानि नीहर-पेत्वा उय्यानद्वारे रासि कारेसि । तदा राजकुम्भकारो राजकुलानं^३ भाजनानं पचनत्थाय दारुनि परियेसमानो उय्यानद्वारे तानि दिस्वा तस्स हत्थतो विक्किणित्वा गण्हि । तं दिवसं चुल्लन्तेवासिको दारुविक्रयेन सोळस कहापणे चाटिआदीनि च पञ्च भाजनानि लभि । सो चतुवीसतिया कहापणेषु जातेषु अत्थि अयं उपायो मय्हन्ति नगरद्वारतो अविवूरट्ठाने एकं पानीयचाटि ठपेत्वा पञ्चमते निणहारके पानीयेन उपट्ठहि ।

ते आहंमु—त्वं सम्म, अम्हाकं बहूपकारो किं ते करोमानि ?

सो—मय्हं किच्चे उप्पन्ने करिस्सथाति वत्वा इतो चितो च विचरन्तो थलपथकम्मिकेन च जलपथकम्मिकेन च सद्धि मित्तसन्थवं अकासि ।

तस्म थलपथकम्मिको—स्वे इमं नगरं अस्मवाणिजको पञ्च अस्समतानि गहेत्वा आगमिस्सतीनि आचिक्खि ।

सो तस्स वचनं मुत्वा निणहारके आह, अज्ज मय्हं एकेकं निणकलापं देथ मया च निणे अविक्किणि-तं अत्तनो निणं मा विक्किणाथाति ।

रो०—चुल्लक । २ रो०—वयपत्तो । ३ स्या०—राजकुलालभाजनानं ।

ते साधूति सम्पटिच्छित्वा पञ्चतिणकलापमनानि आहरित्वा तस्म घरद्वारे पानयिमु ।

अस्मन्वाणिजो सकलनगरे अस्सानं गोचरं अलभित्वा तस्म सहस्रं दत्त्वा तं निणं गण्हि । कतिपाहच्च-
येनस्स जलपथकम्मिकसहायको आरोचेस्सि पट्टनं महानावा आगतानि । मो अत्थि अयं उपायोनि अट्ठहि कहाण्णेहि
सब्बपरिवारमम्पन्नं तावकालिकं रथं गहेत्वा महन्तेन यमेन नावापट्टनं गत्वा एकं अंगुलिमुद्धिकं नाविकम्सु सच्च-
कारं दत्त्वा अविदूरट्ठाने साणि परिक्षिपापेत्वा निसिन्नो पुरिसे आणापेमि, वाहिरवाणिजेमु आगतेमु तनियेन
परिहारेन आरोचेथानि । नावा आगतानि सुत्वा बागणमिनो सतमन्ता वाणिजा भण्डं गण्हामानि आगमिमु ।
भण्डं तुम्हे न लभिस्सथ अमुकट्ठानं ताम महावाणिजेन सच्चकारो दिव्वाति । ते तं सुत्वा तस्म सन्निकं आगता ।
सादमूलिकपुरिसा पुरिममज्जावसेन तनियेन परिहारेन तेसं आगतभावं आरोचेमु ।

ते सतमन्तापि वाणिजा एकेकं सहस्रं दत्त्वा तेन सद्धि नावाय पत्तिका हत्वा पुन एकेकं सहस्रं
दत्त्वा पत्तिं त्रिस्सज्जापेत्वा भण्डं अन्ननो मल्लकं अकमु । [११२]

चुल्लन्तेवासिको द्वे सतमहस्रानि गण्हित्वा बागणमि आगन्त्वा कतञ्चुना मे भवितुं वट्टनीति
एकं सतमहस्रं गाहापेत्वा चुल्लकमेट्ठिस्म समीपं गतो । अथ नं सेट्ठि— किन्ते तात ! कत्वा इदं धनं लद्धन्ति
पुच्छि ।

गो—तुम्हेहि कथितउपायं टत्त्वा चतुसामम्भन्तरेयेव लद्धन्ति, सतमूलिक आदि कत्वा मच्चं
पवुन्ति कथेमि ।

चुल्लकमहामेट्ठि तस्म वचनं सुत्वा न इदानि एवरूपकं दारकं पग्गन्तकं कातुं वट्टनीति वयप्पनं
अन्ननो धीतरं दत्त्वा सकलकुटुम्बस्म सामिकं अकामि ।

मो सेट्ठिनो अच्चयेन तस्मि नगरे सेट्ठिट्ठानं लभि । बोधिमन्तोपि यथाकम्मं अगमासि । सम्मा-
सम्बुद्धोपि इमं धम्मदेसनं कथेत्वा अभिमम्बुद्धोव इमं गाथं कथेमि—

“अप्पकेनपि मेधावी पाभतेन विचक्खणो ।

समुट्ठापेति अत्तानं अणुं अगिगं व सन्धमन्ति ॥”

तत्थ अप्पकेनपीति थांकेनापि परित्तकेनापि । मेधावीति पञ्चावा । पाभतेनाति भण्डमूलेन । विचक्ख-
णोति बोहारकुमलो । समुट्ठापेति अत्तानन्ति महन्त धनं च यसञ्च उप्पादेत्वा तत्थ अत्तानं सण्ठपेति पत्तिट्ठा-
पेति । यथा किं ? अणुं अगिगं व सन्धमन्ति यथा पण्डितो पुरिसो परित्तकं अग्गि अनुक्कमेन गोमयचुण्णादीनि
परिक्षिपित्वा मुखवातेन धमन्तो समुट्ठापेति वड्ढेति महन्तं अगिक्खन्धं करोति । एवमेवं पण्डितो थोकम्पि
पाभतं लभित्वा नानाउपायेहि पयोजेत्वा धनञ्च यसञ्च उप्पादेति वड्ढेति वड्ढेत्वा च पन तत्थ तत्थ अत्तानं
पत्तिट्ठापेति ताय एव वा पन धनयसमहन्ताय अत्तानं समुट्ठापेति अभिज्ज्ञान पाकटं करोतीति अत्थो ।

इति भगवा भिक्खवे ! चुल्लपन्थको मं निस्साय इदानि धम्मेमु धम्ममहन्तं पत्तो, पुद्बे पन भोगे-
मुपि भोगमहन्तं यममहन्तं पापुणीति एवं इमं धम्मदेसनं दस्सेत्वा द्वे वत्थूनि कथेत्वा अनुमन्धि पटेत्वा
जातकं समोधानेसि । तदा चुल्लन्तेवासिको चुल्लपन्थको अहोमि चुल्लकमहामेट्ठी पन अहमेव अहोसिन्ति देसनं
निट्ठपेसि ।

चुल्लकसेट्टिजातकं

५. तण्डुलनालिजातकं

किमघति तण्डुलनालिकाति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो लालुदायित्थेरं आरब्ध कथेसि

पच्चुपन्नवत्थु

तस्मिं समये आयस्मा दब्बो मल्लपुत्तो संघस्स भत्तुद्देसको होति । तस्मिं [११३] पातोव सलाक-
भत्तानि उद्दिमाने लालुदायित्थेरस्स^१ कदाचि वरभत्तं पापुणाति कदाचि लामकभत्तं । सो लामकभत्तस्स
पत्तदिवसे सलाकगं आकुलं करोति— किं दब्बोव सलाकं दानुं जानाति, अम्हे न जानामातिपि वदति ।

तस्मिं सलाकगं आकुलं करोन्ते— हन्द दानि त्वमेव सलाकं देहिनि मलाकपच्छि अदंमु ।

ततो पट्ठाय सो संवम्म सलाकं अदासि । ददन्तो पन इदं वरभत्तन्ति वा लामकभत्तन्ति वा अमुक-
वस्सग्गे वरभत्तं ठितं अमुकवस्सग्गे लामकभत्तन्ति वा न जानाति । ठितिकं करोन्तोपि अमुकवस्सग्गे ठितिकानि
न सल्लखेति । भिक्खू नं ठितवेलाय इमस्मिं ठाने अयं ठितिका ठिता इमस्मिं ठाने अयन्ति भूमियं वा भित्तिं वा
लेखं कइहति । पुन दिवसे मलाकग्गे भिक्खू मन्दतरा वा होन्ति बहुतरा वा । तेमु मन्दतरेमु लेखा हेट्ठा होति
बहुतरेमु उपरि । सो ठितिकं अजानन्तो लेखासञ्ज्जाय सलाकं देति ।

अय नं भिक्खू— आवुसो लालुदायी ! लेखा नाम हेट्ठा वा होतु उपरि वा वरभत्तं पन अमुकवस्सग्गे
ठितं लामकभत्तं अमुकवस्सग्गेति आहंमु ।

सो भिक्खू पटिप्परन्तो यदि एवं अयं लेखा कम्मा एवं ठिता, किं अहं तुम्हाकं सइहामि इमस्मा
लेखाय सइहामीति वदति ।

अय नं दहुरा च सामणेरा च— आवुसो लालुदायि ! तयि मलाकं देन्ने भिक्खू लाभेन परिहा-
यन्ति । न त्वं दानुं अनुच्छविको, निग्गच्छ इतोति सलाकग्नो निक्कइह्मिमु ।

तस्मिं खणे सलाकग्गे महन्तं कोलाहलं अहोमि । तं गुत्वा सत्था आनन्दत्थेरं पुच्छि— आनन्द !
सलाकग्गे महन्तं कोलाहलं, किं मद्दो नामेसोति ?

थेरो तथागतस्स तमत्थं आरोचेसि ।

आनन्द ! न इदानीं लालुदायी अततो बालनाय परेमं लाभहानिं करोति, पुब्बेपि अकाणि येवानि
आह ।

थेरो तस्मत्थस्स आविभावत्थं भगवन्तं याचि । भगवा भवन्नरेन पटिच्छन्नं कारणं पाकटं अकासि—

अतीतवत्थु

अतीते कामिग्गट्ठे बाराणसियं ब्रह्मदत्तो राजा अहोमि । तदा अम्हाकं बोधिसत्तो तस्स अग्घकारको^२
अहोमि, हत्थिअस्सादीनि चैव णिमुवण्णादीनि च अग्घापेसि । अग्घापेत्वा भण्डसामिकानं भण्डानुरूपमेव मूलं
दापेसि । राजा पन लुब्धो होति । सो लोभपकतिनाय एवं चिन्तेसि—अयं अग्घापनको एवं अग्घापेन्तो न चिरस्सेव
मम गेहे धनं परिक्खथं गमेस्सति अञ्जं अग्घापनकं करिस्सामीति । सो सीहपञ्जरं उग्घाटेत्वा राजगणं ओलो-
केन्तो एकं गामिकमनुस्सं लोलबालं राजगणेन गच्छन्तं दिस्वा एस मय्हं अग्घापनकम्मं कानुं सक्खिस्सतीति तं
पक्कोसापेत्वा सक्खिस्समसि भणे ! अम्हाकं [११४] अग्घापनिककम्मं कानुन्ति आह ।

सक्खिस्सामि देवानि ।

राजा अत्तनो धनरक्खणत्थाय तं बालं अग्घापनिककम्मं ठपेसि । ततो पट्ठाय सो बालो हत्थिअस्सादीनि अग्घापेन्तो अग्घं हापेत्वा यथारुचिया कथेति । तस्म टानन्तरे ठितन्तायं सो कथेति तमेव मूलं होति ।

तस्मिं काले उत्तरापथतो एको अस्सवाणिजो पञ्च-अस्समतानि आनेसि । राजा तं पुरिमं पक्को-मापेत्वा अस्से अग्घापेसि । सो पञ्चन्नं अस्समतानं एकं तण्डुलनालिकं अग्घमकामि, कत्वा च पन अस्सवाणिजस्म एकं तण्डुलनालिकं देथाति क्त्वा अस्से अस्ससालाय सण्ठापेसि ।

अस्सवाणिजो पोगणकअग्घापनिकस्म सन्तिकं गन्त्वा तं पवुत्ति आगेचेत्वा इदानीं किं कत्तव्वन्ति पुच्छि ।

सो आह—तस्म पुरिस्स लञ्चं दत्वा एवं पुच्छथ ‘अम्हाकं ताव अस्मा एकं तण्डुलनालिकं अग्घन्तीति, ज्ञातमेतं, तुम्हे पन निम्साय तण्डुलनालिया अग्घं जानितुकामोमिह । मक्खिस्सथ वो रज्जो रान्तिके ठत्वा सा तण्डुलनालिका इदं नाम अग्घतीति वत्तुन्ति ? सचे मक्कोमीति वदति तं गहेत्वा रज्जो सन्तिकं गच्छथ । अहमिपि तत्थ आगमिस्सामीति ।

अस्सवाणिजो सावुत्ति बोधिमत्तस्म ववनं मप्पटिच्छित्वा अग्घापनिकस्म लञ्चं दत्वा तमत्थं आरोचेमि ।

सो लञ्चं लभित्वा— मक्खिस्सामि तण्डुलनालि अग्घापेतुन्ति ।

नेन हि गच्छाम राजकुलन्ति तं आदाय रज्जो रान्तिकं अगमामि । बोधिसत्तोपि अज्जोपि वट्ट अमच्चा अगममु ।

अस्सवाणिजो राजानं वन्दित्वा— अहं देव ! पञ्चन्नं अस्समतान एकं तण्डुलनालि अग्घनभावं जानि, सा पन तण्डुलनालिका किं अग्घतीति अग्घापनिकं पुच्छथ देवाति ।

राजा तं पवुत्ति अजानन्तो अम्भो अग्घापनिक ! पञ्च अस्समतानि किं अग्घन्तीति पुच्छि ।

तण्डुलनालि देवाति ।

होतु भणं ! पञ्च अस्समतानां ताव तण्डुलनालि अग्घन्तु, सा पन किमग्घति तण्डुलनालिकाति पुच्छि ।

सो बालपुग्गि— बाराणमि मन्तरबाहिरं अग्घति तण्डुलनालिकानि आह ।

सो किर पुब्बं राजानं अनुवनेन्तो एकं सालित्तण्डुलनालि अस्मानं अग्घं अकासि, पुन वाणिजकस्स हत्थतो लञ्चं लभित्वा तस्मा तण्डुलनालिकाय बाराणमि मन्तरबाहिरं अग्घमकासि ।

तदा पन बाराणमिया पाकारपग्गिखेपो द्वादसयोजनिको होति । इदमस्मा अन्तरं बाहिरं पन तियो-जनमतिकं रट्ठं इति सो बालो एवं महत्तं बाराणमि मन्तरबाहिरं तण्डुलनालिकाय अग्घं अकासि ।

तं मुत्वा बोधिसत्तो पुच्छन्तो इमं गाथमाह—

किमग्घति तण्डुलनालिकाय अस्मानमूलाय वदेहि राज !

बाराणमि मन्तरबाहिरन्तं अयमग्घती तण्डुलनालिका ॥ ति ।

तं मुत्वा अमच्चा पाणिं पहरित्वा हसमाना—मयं पुब्बे पठविञ्च रज्जञ्च अनग्घन्ति सज्जिनो अहुम्हा एवं महत्तं किर सगरज्जं बाराणसिरज्जं तण्डुलनालिकत्तं अग्घति अहो अग्घापनिकस्स पञ्जासम्पदा ! कहं एतकं कालं अयं अग्घापनिको ठितोमि ? अम्हाकं रज्जो एव अनुच्छाविकोति परिहामं अकुमु ।

तस्मिं काले राजा लज्जितो तं बालं निक्कइहापेत्वा बोधिमत्तस्मेव अग्घापनिकट्ठानं अदासि । बोधिसत्तोपि यथाकम्मं गतो । सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा दस्सेत्वा द्वे वत्थुनि कथेत्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोवासेसि । तदा गामिकबालअग्घापनिको लोभुदायो अहोमि पण्डितअग्घापनिको अहमेव अहोसिन्ति देसनं निट्ठापेसि ।

६. देवधम्मजातकं

हिरिओत्तप्पसम्पन्नाति इदं भगवा जेतवने विहरन्तो अञ्जतरं बहुभण्डिकं भिक्षुं आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

सावत्थिवामी किरिको कुटुम्बिको भरियाय कालकताय पव्वजि । सो पव्वजन्तो अत्तनो परिवेणञ्च अग्गिसालञ्च भण्डगव्वञ्च कारेत्वा भण्डगव्वं सप्पितण्डुलादीहि पूरेत्वा पव्वजि । पव्वजित्वा पन अत्तनो दासे पक्कोमापेत्वा यथारुचिन् आहारं पचापेत्वा भुञ्जति बहुपरिक्खारो च अहोसि । रत्ति अञ्जं निवासन-पारुपणं होति दिवा अञ्जं । विहारपच्चन्ते वसति ।

तस्मेकदिवमं चीवरपच्चत्थरणादीनि नीहृत्वा परिवेणं पत्थरित्वा सुक्खापेन्तस्स सम्बहूला जान-पदा भिक्षुं मेनासत्तचारिकं आहिण्डन्ता परिवेणं गत्वा चीवरानीति दिस्वा कस्सिमानानीति पुच्छिमु ।

सो मरुहं आवुसोति आह ।

आवुसो ! इदम्पि चीवरं इदम्पि चीवरं इदम्पि निवामनं इदम्पि निवासनं इदम्पि पच्चत्थरणं इदम्पि पच्चत्थरणं मव्वं तुट्ठमेवाति ?

आम मरुहमेवाति ।

आवुसो ! नन् भगवता तीणि चीवरानि अनुञ्जानानि, त्वं एवं अप्पिच्छस्स बुद्धस्स मामने पव्व-जित्वा बहुपरिक्खारो जातो । एहि तं दसवल्लस्स मत्तिकं नेस्सामाति तं आदाय मत्थु मत्तिकं अगमंमु ।

मत्था तं दिस्वाव किन्नुखो भिक्षव्वे ! अतिच्छमानकं येव भिक्षुं गण्हित्वा आगन्त्याति आह ।

भन्ते ! अयं भिक्षु बहुभण्डो बहुपरिक्खारोति ।

मच्चं किर त्वं भिक्षु ! बहुभण्डोति ?

सच्च भगवानि । [११६]

कस्मा पन त्वं भिक्षु ! बहुभण्डो जातो ? ननु अहं अप्पिच्छनाय सन्तुट्ठिया पविदेकस्स विग्याग्-म्भस्स वण्णं वदामीति ।

सो सत्थुवचनं सुत्वा कुपितो इमिनादानि नीहारेत्त चरिस्सामीति पारुपणं छड्डेत्वा परिममञ्जे एकचीवरो अट्ठासि ।

अथ तं सत्था उपत्थम्भयमानो—ननु त्वं भिक्षु ! पुब्बं हिरोत्तप्पगवेसको दक्खिक्खसकालेपि हिरोत्तप्पगवेसमानो द्वादसं संवच्छरानि विहासि ? अथ कस्मा इदानी एवं गरुके बुद्धसामने पव्वजित्वा चतुपरिममञ्जे पारुपणं छड्डेत्वा हिरोत्तप्प पहाय टिनोमीति ?

सो सत्थुवचनं सुत्वा हिरोत्तप्पं पच्चुपट्ठापेत्वा तं चीवरं पारुपित्वा सत्थारं वन्दित्वा एकमन्तं निमीदि । भिक्षु तस्मन्त्यस्म आवीभावत्थं भगवन्तं याचिमु । भगवा भवन्तरेत्त पटिच्छन्नं कारणं पाकटं अकासिः—

अतीतवत्थु

अतीतं कामिग्गट्ठे वाराणसियं ब्रह्मदत्तो राजा अहोसि । तदा बोधिसत्तो तस्स अगमहेसिया कुच्छि-स्मि पटिमन्धि गण्हि । सा दसमामेसु परिपुण्णेसु पुत्तं विजायि । तस्म नामगहणदिवसे महिंसासकुमारोति तस्म अकंमु । तस्म आधावित्वा परिधावित्वा विचरणकाले रञ्जो अञ्जोपि पुत्तो जातो । तस्म चन्दकुमारोति नामं अकंमु । तस्स पन आधावित्वा परिधावित्वा विचरणकाले बोधिसत्तमाता कालमकासि ।

राजा अञ्जं अगमहेसिट्ठाने ठपेसि । सा रञ्जो पिया अहोसि मनापा । सा पियसंवासमन्वाय एक पुत्तं विजायि । सुरियकुमारो तिस्म नामं अकंमु । राजा पुत्तं दिस्वा तुट्ठचित्तो—भदे ! पुत्तस्स ते वरं दम्मीति आह ।

देवी वरं इच्छितकाले गृहेतव्वं कत्वा ठपेमि । सा पुत्ते वयप्पत्ते राजानं आह—देवेन मय्हं पुत्तम्म जातकाले वरो दिस्सो, पुत्तम्म मे रज्जं देहीति ।

राजा मय्हं दे० पुत्ता अग्गिक्खन्धा विय जलमाना विचरन्ति, न सक्का तव पुत्तम्म रज्जं दातुन्ति पटिक्खित्वा तं पुत्तप्पुन याचमानमेव दिस्वा 'अयं मय्हं पुत्तानं पापकम्मि चिन्तेय्याति' पुत्ते पक्कोसापेत्वा आह—ताता ! अहं सुग्गियकुमारम्म जातकाले वरं अदामि । इदानिस्स माता रज्जं याचति । अहं तम्म न दातुकामो । मातुगामो नाम पापो, तुम्हाकं पापकम्मि चिन्तेय्य । तुम्हे अरज्जं पविमित्वा ममच्चयेन कुलमन्तके नगरे रज्जं करेय्याथाति रोदित्वा कन्दित्वा मीमे चुम्बित्वा उय्योजेमि ।

ते पितरं वन्दित्वा पासादा ओरोहन्ते राजगणं कीलमानो सुग्गियकुमारोपि दिस्वा तं कारणं ज्ञत्वा अहम्मि भानिकेहि सद्धिं गमिस्सामीति तेहि सद्धिं येव निक्खमि । ते हिमवन्तं पविमिसु । बोधिसत्तो मग्गा ओक्कम्म रक्खमूले निमीदित्वा[११७] सुग्गियकुमारं आमन्तेमि—नात ! सुग्गिय ! एकं मरं गन्त्वा नहात्वा च पिवित्वा च पटुमिनिपण्णेहि अम्हाकम्मि पानीयं आनेहीति ।

त पन मरं वेस्मवणम्म सन्निका एकेन दकरक्खमेन लद्धं होति । वेस्मवणो च न आह— ठपेत्वा देवधम्मजाननके यं अज्जे इमं मरं ओतरन्ति तं खादितुं लभमि । अनोतिण्णे न लभमीति । ततो पट्टाय मो रक्खमो ये त मरं ओतरन्ति ते देवधम्मे पुच्छित्वा ये न जानन्ति ते खादति ।

अथ खो सुग्गियकुमारो त मरं गन्त्वा अबीममित्वाव ओतरि । अथ न मो रक्खमो गृहेत्वा देवधम्मं जानामीति पुच्छि । मो देवधम्मो नाम चन्दमुग्गियाति आह । अथ न त्वं देवधम्मे न जानामीति उदकं पवेमेत्वा अनतो वसनट्ठाने ठपेमि ।

बोधिसत्तोपि तं चिरायन्तं दिस्वा चन्दकुमारं पेमेसि । रक्खमो नम्मि गण्हित्वा देवधम्मे जानामीति पुच्छि ।

आम, जानामि । देवधम्मो नाम चतस्सो दिसाति ।

रक्खमो न त्वं देवधम्मं जानामीति तम्मि गृहेत्वा तत्थेव ठपेमि ।

बोधिसत्तो तस्मिम्मि चिरायन्ते एकेन अन्तरायेन भविनव्वन्ति सयं तत्थ गन्त्वा द्विन्मि ओतरण-पदवळज्जं दिस्वा रक्खसपरिग्राहिनेन इमिना मरेन भविनव्वन्ति खम्मं मन्थित्वा धनु गृहेत्वा अट्टासि । उदकर-क्खमो बोधिसत्तं उदकं अनोतरन्तं दिस्वा वनकम्मिकपुग्गिसो विय दृत्वा बोधिसत्तं आह— भो पुरिस ! त्वं मग्गकिलन्तो कम्मा इमं मरं ओतरित्वा नहायित्वा पिवित्वा भिममूलानि खादित्वा पुप्फानि पिलन्धित्वा यथा-सुखं न गच्छमीति ?

बोधिसत्तो तं दिस्वा एम मो यक्खो भविस्सतीति ज्ञत्वा-नया मे भानिका गहितानि आह ।

आम मयाति ।

किं कारणानि ?

अहं इमं मरं ओतिण्णके लभामीति ।

किं पन सव्वेव लभसीति ? ये देवधम्मे जानन्ति ते ठपेत्वा अवसेसे लभामीति ।

अत्थि पन ते देवधम्मेहि अत्थोति ?

आम अत्थि ।

यदि एवं अहं ते देवधम्मे कथेस्सामीति ।

तेनहि कथेहि अहं देवधम्मे सुणिस्सामीति ।

बोधिसत्तो अहं देवधम्मं कथेय्यं किलिट्ठगतो पनम्हीति आह ।

यस्सो बोधिसत्तं नहापेत्वा भोजनं भोजेत्वा पानीयं पायेत्वा पुष्पानि पिण्डधापेत्वा गन्धेहि विलिम्पापेत्वा अलंकृतमण्डपमज्जे पल्लकं अत्थरित्वा अदासि । बोधिसत्तो आसने निसीदित्वा यक्खं पादमूले निसीदापेत्वा तेनहि ओहितसोतो सक्कच्चं देवधम्मं सुणाहीति इमं गाथमाह—

“हिरिओत्तप्पसम्पन्ना सुक्कधम्मसमाहिता ।

सन्तो सप्पुरिसा लोके देवधम्माति वुच्चरे ॥” ति ।

तत्थ हिरिओत्तप्पसम्पन्नाति हिरिया च ओत्तप्पेन च समन्नागता । तेसु कायदुच्चरितादीहि हिरि-यतीति हिरि । लज्जायेंतं अधिवचनं । तेहियेव ओत्तप्पतीति ओत्तप्पं । पापतो उब्बेगस्सेतं अधिवचनं ।

तत्थ अज्झत्तसमुट्ठाना हिरि, बहिद्वासमुट्ठानं ओत्तप्पं । अत्ताधिपतेय्या हिरि, लोकाधिपतेय्यं ओत्तप्पं । लज्जासभावसण्ठिता हिरि, भयसभावसण्ठितं ओत्तप्पं । सप्पनिस्सवलक्खणा हिरि, वज्जभीरुकभय-दस्सावीलक्खणं ओत्तप्पं ।

तत्थ अज्झत्तसमुट्ठानं हिरिं चतुहि कारणेहि समुट्ठापेति (१) जातिं पच्चवेक्खित्वा, (२) वयं पच्चवेक्खित्वा, (३) सूरभावं पच्चवेक्खित्वा, (४) बाहुसच्चं पच्चवेक्खित्वा ।

कथं ? पापकरणं नामेतं न जानिसम्पन्नानं कम्मं । हीनजच्चानं केवट्ठादीनं इदं कम्मं । तादिसस्स जानिसम्पन्नस्स इदं कम्मं कातुं न युत्तन्ति । एवं ताव जाति पच्चवेक्खित्वा पाणानिपातादिपापं अकरोन्तो हिरिं समुट्ठापेति । तथा पापकरणं नामेतं दहरेहि कत्तव्वकम्मं । तादिसस्स वये ठितस्स इदं कम्मं कातुं न युत्तन्ति । एवं वयं पच्चवेक्खित्वा पाणानिपातादिपापं अकरोन्तो हिरिं समुट्ठापेति । तथा पापं नामेतं दुब्बलजानिकानं कम्मं । तादिसस्स सूरभावसम्पन्नस्स इदं कम्मं कातुं न युत्तन्ति । एवं सूरभावं पच्चवेक्खित्वा पाणानिपातादिपाप अकरोन्तो हिरिं समुट्ठापेति । तत्था पापकम्मं नामेतं अन्धबालानं कम्मं न पण्डितानं । तादिसस्स पण्डितस्स बहुस्सुतस्स इदं कम्मं कातुं न युत्तन्ति । एवं बाहुसच्चं पच्चवेक्खित्वा पाणानिपातादिपापं अकरोन्तो हिरिं समुट्ठापेति ।

एवं अज्झत्तसमुट्ठानं हिरिं चतुहि कारणेहि समुट्ठापेति । समुट्ठापेत्वा च पन अत्तनो चित्ते हिरिं पवेमेत्वा पापकम्मं न करोति । एवं हिरि अज्झत्तसमुट्ठाना नाम होति ।

कथं ओत्तप्पं बहिद्वासमुट्ठानं नाम ? सचे त्वं पापकम्मं करिस्ससि चतुसु परिसासु गरहप्पत्तो भविस्ससि—

“गरहिस्सन्ति तं विञ्जू अमुचिं नागरिको यथा ।

विवज्जितो सीलवन्नेहि कथं भिक्खु करिस्ससी ॥” ति ।

पच्चवेक्खन्तो हि बहिद्वासमुट्ठितेन ओत्तप्पेन पापकम्मं न करोति । एवं ओत्तप्पं बहिद्वासमुट्ठानं नाम होति ।

कथं हिरि अत्ताधिपतेय्या नाम ? इधेक्कच्चो कुलपुत्तो अत्तानं अधिपतिं जेट्ठकं कत्वा तादिसस्स सट्ठापव्वजितस्स बहुस्सुतस्स धुतवादिस्स न युत्तं पापकम्मं कातुन्ति पापं न करोति । एवं हिरि अत्ताधिपतेय्या नाम होति । तेनाह भगवा— “सो अत्तानं येव अधिपतिं कत्वा अकुसलं पजहति [११९] कुसलं भावेति सावज्जं पजहति अनवज्जं भावेति । सुद्धं अत्तानं परिहरती” ति^१ ।

कथं ओत्तप्पं लोकाधिपतेय्यं नाम ? इधेक्कच्चो कुलपुत्तो लोक अधिपतिं जेट्ठकं कत्वा पापकम्मं

न करोति । यथाह—“महा खो पनायं लोकसन्निवासो तस्मि खो पन लोकसन्निवासे सन्ति समणब्राह्मणा इद्धि-
मन्तो दिब्बचक्खुका परचित्तविदुतो । ते दूरतोपि पस्सन्ति आसन्नेपि पस्सन्ति चेतसापि चित्तं पजानन्ति । तेपि
मं एवं जानिस्सन्ति पस्सथ भो ! इमं कुलपुत्तं सद्धाय अगारस्मा अनगारियं पव्वजितो समानो वोकिण्णो विहरति
पापकेहि अकुसलेहि धम्मेहीति । सन्ति देवता इद्धिमन्तिनियो दिब्बचक्खुका परचित्तविदुनियो । ता.दूरतोपि
पस्सन्ति आसन्नेपि पस्सन्ति चेतसापि चित्तं पजानन्ति । तापि मं जानिस्सन्ति पस्सथ भो ! इमं कुलपुत्तं सद्धाय
अगारस्मा अनगारियं पव्वजितो समानो वोकिण्णो विहरति पापकेहि अकुसलेहि धम्मेहीति । सो लोकं येव अधि-
पतिं करित्वा अकुसलं पजहति कुसलं भावेति सावज्जं पजहति अतवज्जं भावेति मुद्धं अत्तानं परिहरती” ति ।
एवं ओत्तपं लोकाधिपतेय्यं नाम होति ।

लज्जासभावमण्ठिता हिरि, भयमभावमण्ठितं ओत्तप्पन्ति । एत्थ पन लज्जाति लज्जनाकारो नेन
सभावेन मण्ठिता हिरि । भयन्ति अपायभयं । नेन सभावेन मण्ठितं ओत्तपं । तदुभयमपि पापपरिवज्जने पाकटं
होति ।

एकच्चो हि यथा नामेको कुलपुत्तो उच्चारणस्मावादीनि करोन्तो लज्जितव्वयुत्तकं एकं दिम्वा
लज्जनाकारणतो भवेय्य हीलितो एवमेव अज्जनं लज्जधम्मं ओक्कमित्वा पापकम्मं न करोति । एकच्चो
अपायभयभीरुको हत्वा पापकम्मं न करोति ।

तत्रिदं ओपम्मं । यथाहि ढीमु अयोगुळेमु एको सीतलो भवेय्य गूथमक्खितो एको उण्हो आदित्तो ।
तत्थ पण्डितो सीतलं गूथमक्खितत्ता जिगुच्छन्तो न गण्हानि इतरं डाहभयेन । तत्थ सीतलस्स गूथमक्खितस्स
जिगुच्छाय अगण्हनं विय अज्जनं लज्जधम्मं ओक्कमित्वा पापस्स अकरणं, उण्हस्स डाहभयेन अगण्हनं विय
अपायभयेन पापस्स अकरणं वेदितव्वं ।

सप्पतिस्सवलक्खणा हिरि वज्जभीरुकभयदस्माविलक्खणं ओत्तप्पन्ति । इदमपि द्वयं पापपरिवज्जने
येव पाकटं होति । एकच्चो हि (१) जातिमहत्तपच्चवेक्खणा, (२) सत्थुमहत्तपच्चवेक्खणा, (३) दायज्जमह-
त्तपच्चवेक्खणा, (४) सन्नह्यचारीमहत्तपच्चवेक्खणानि चतुहि कारणेहि सप्पतिस्सवलक्खणं हिरि समुट्ठापेत्वा
पापं न करोति । एकच्चो (१) अत्तानुवादभयं, (२) परानुवादभयं, (३) दण्डभयं [१२०] (४) दुग्गतिभयन्ति
चतुहि कारणेहि वज्जभीरुकभयदस्माविलक्खणं ओत्तपं समुट्ठापेत्वा पापं न करोति । तत्थ जातिमहत्तपच्च-
वेक्खणादीनि चैव अत्तानुवादभयादीनि च वित्थारेत्वा कथेतव्वानि । तेसं वित्थारो अंगुत्तरट्ठकथायं वुत्तो ।

सुककधम्मसमाहिताति इदमेव हिरोत्तपं आदि कत्वा कत्तव्वा कुमला धम्मा सुकधम्मा नाम ।
तं सब्बसंगाहकनयेन चतुभूमिकलोकियलोकुत्तरधम्मा । तेहि समाहिता समन्नागताति अत्थो । सन्तो सप्पुरिसा
लोकेति कायकम्मादीनं सन्तनाय सन्तो । कत्तव्वुकत्तवेदिताय सोभनपुगिसाति सप्पुरिसा । लोको पन संखारलोको
सत्तलोको ओकासलोको खन्धलोको आयतनलोको धातुलोकोति अनेकविधो । तत्थ, एको लोको सब्बं सत्ता
आहारट्ठितिका—ये—अट्ठारसलोका अट्ठारसधानुयोति एत्थ संखारलोको वुत्तो । खन्धलोकादयो तदन्तो-
गधा येव । अयं लोको परलोको देवलोको मनुस्मलोकोति आदिमु पन सत्तलोको वुत्तो—

“यावता चन्दिमसुरिया दिसा भन्ति विरोचना ।

तावता महस्सधा लोको एत्थ ते वत्तती वसो ॥” ति ।

एत्थ ओकासलोको वुत्तो । तेसु इध सत्तलोको अधिप्पेतो । सत्तलोकास्मिं हि येव एवरूपा सप्पुरिसा
ते देवधम्माति वुच्चरे । तत्थ देवाति सम्मुतिदेवा उप्पत्तिदेवा विसुद्धिदेवाति तिविधा । तेसु महासम्मत्तकालतो
पट्ठाय लोकेन देवाति सम्मतत्ता राजराजकुमारादयो सम्मुतिदेवा नाम । देवलोकं उप्पन्ना उप्पत्तिदेवा नाम ।
खीणासवा विसुद्धिदेवा नाम । वुत्तमपि चेतं “सम्मुतिदेवा नाम राजानो देवियो कुमारा च । उप्पत्तिदेवा नाम

भूमदेवे उपादाय तदुत्तरं देवा । विसुद्धिदेवा नाम बुद्धपच्चेकबुद्धवीणासवा" ति । इमेसं देवानं धम्मातिदव-
धम्माति ।

बुच्चरेति बुच्चन्ति । हिरोत्तप्पमूलका हि कुमला धम्मा कुसलसम्पदाय देवलोके निव्वत्तिया च विसु-
द्धिभावस्सेव कारणत्ता कारणट्ठेन तिविधानं देवानं धम्माति देवधम्मा । तेहि देवधम्मेहि सम्मगता पुग्गलापि
देवधम्मा । तस्मा पुग्गलाघिट्ठानाय देसनाय ने धम्मे दस्सेन्तो "मन्तो सप्पुरिसा लोके देवधम्माति बुच्चरे" ति
आह ।

यक्खो इमं धम्मदेसनं मुत्वा पसन्नो बोधिसत्तं आह-पण्डित ! अहं तुम्हाकं पसन्नो एकं भातरं देमि,
कतरं आनेमीति ?

कनिट्ठं आनेहीति ।

पण्डित ! त्वं केवलं देवधम्मे [१२१] जानामि येव न पन तेमु वत्तेमीति ।

किं कारणाति ?

यंकारणा जेट्ठं ठपेत्वा कनिट्ठं आनापेन्तो जेट्ठापचायिककम्मं नाम न करोमीति ।

देवधम्मे चाहं यक्ख ! जानामि तेमु च पवत्तामि । मयं हि इमं अरञ्जं एतं निस्साय पविट्ठा ।
एतस्स हि अत्थाय अम्हाकं पितरं एतस्स माता रज्जं याचि । अम्हाकं पन पिता नं धरं अदत्वा अम्हाकं अनुरक्ख-
णत्थाय अरञ्जावासं अनुजानि । सो कुमारो अनुव्रत्तित्वा अम्हेहि सद्धि आगतो, तं अरञ्जे एको यक्खो खादीति
बुत्तेपि न कोचि सद्धिस्सति । तेनाहं गग्गभयभीतो तमेव आनापेमीति ।

साधु साधु पण्डित ! त्वं देवधम्मे च जानामि तेमु च वत्तमीति पसन्नचित्तो यक्खो बोधिमत्तस्स साधु-
कारं दत्वा द्वेपि भातरो आनेत्वा अदासि ।

अथ नं बोधिमत्तो आह-सम्म ! त्वं पुब्बे अत्तना कत्तेन पापकम्मेन परेमं ममलोहितखादको यक्खो
हुत्वा निव्वत्तो । इदानीं पुनपि पापमेव करोसि । इदं ते पापकम्मं निग्गयादीहि मुच्चित्तुं न दस्सति । तस्मा इतो
पट्ठाय पापं पहाय कुसलं करोहीति असक्खि च पन नं दमेतुं । सो तं यक्खं दमेत्वा तेन संविह्तायक्खो तत्थेव
वसन्तो एकदिवसं नक्खत्तं ओलोकेत्वा पितुकालकतभावं जत्वा यक्खं आदाय वाराणसि गन्त्वा रज्जं गहेत्वा
चन्दकुमारस्स ओपरज्जं सुरियकुमारस्स सेनापतिट्ठानं दत्वा यक्खस्स रमणीयं ठाने आयतनं कारेत्वा यथा सो
अग्गमालं अग्गपुष्पं अग्गगन्धं अग्गफलं अग्गभत्तञ्च लभति तथा अकासि । सो धम्मेन रज्जं कारेत्वा यथाकम्मं
गतो

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा दस्सेत्वा सच्चानि पकासेसि । सच्चपरियोसाने सो भिक्खु मांतापत्ति-
फले पतिट्ठहि । सम्मासम्बुद्धोपि द्वे वत्थूनि कथेत्वा अनुमन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा उदकरक्खसो
बहुभण्डिकभिक्खु अहोसि, सुरियकुमारो आनन्दो, चन्दकुमारो साग्गिपुत्तो जेट्ठकभाता माहिंसासकुमारो पन अहमेव
अहोसिन्ति ।

देवधम्मजातकं

७. कटुहारिजातकं

पुत्रो त्याहं महाराजाति इदं गत्वा जेतवने विहरन्तो वामभखत्तियाय वत्थुं आरब्ध कथेमि ।

पच्छुपन्नवत्थु

वासभखत्तियाय वत्थु द्वादसनिपाते भट्टसालजातके आविभविस्सति । सा किर महानामस्स सक्क-
स्स धीता नागमुण्डाय नाम दासिया कुच्छिस्मि जाता[१२२]कोसलराजस्स अगमहेसी अहोमि । सा रज्जो
पुत्तं विजायि । राजा पत्तम्मा पच्छा दामिभावं जत्वा ठाना परिहापेमि । पुत्तस्स विड्डभस्सापि ठाना परिहापेमि
येव । उभोपि अन्नो निवेसने येव वगन्ति । गत्था तं कारणं जत्वा पुब्बण्हसमयं पञ्चमनभिक्षुपरिवृतो रज्जो
निवेसने गत्वा पञ्जत्तासने निमीदित्वा—महाराज ! कतं वासभखत्तियाति आह ।

राजा तं कारणं आरोचेमि ।

महाराज ! वासभखत्तिया कम्म धीताति ?

महानामस्स भन्तेति ।

आगच्छमाना कम्म आगताति ?

मय्ह भन्तेति ।

महाराज ! एमा रज्जो धीता रज्जो व आगता राजान येव पटिच्च पुत्तं पटिलभि । सो पुत्तो कि
कारणा पितु सन्नकम्म रज्जस्स सामिको न हाति ? पुब्बे राजानो मुहुत्तिकाय कटुहारिकाय कुच्छिस्मिपि
पुत्तं लभित्वा पुत्तस्स रज्जं अदंमूति ।

राजा तस्सत्थस्साविभावत्थाय भगवन्तं याचि । भगवा भवन्तरेण पटिच्छन्नं कारणं पावटं अकामि—

अतीतवत्थु

अनीने वाराणसियं ब्रह्मदत्तो राजा महन्तेन यसेन उय्यानं गत्वा तत्थं पुष्पफललोभेन विचरन्तो
उय्यानवनसण्डे गायित्वा गायित्वा दारुणि उद्धरमानं एकं इत्थि दिस्वा पटिवद्धचित्तो संवामं कप्पेमि । तं खण
येव बोधिसत्तो तस्सा कुच्छियं येव पटिसन्धिं गण्हि । नावदेव तस्सा वजिरपूरिता विय गरुका कुच्छि अहोमि ।
सा गम्भस्स पतिट्ठितभावं जत्वा—गम्भो मे देव ! पतिट्ठितोति आह ।

राजा अंगुलिमुद्दिकं दत्वा सचे धीता होति इमं विसज्जेत्वा पोसेय्यामि सचे पुत्तो होति मुद्दिकाय
सद्धि मम सन्तिकं आनेय्यासीति वत्वा पक्कामि ।

सापि परिपक्कगम्भा बोधिसत्तं विजायि । तस्स आधावित्वा परिधावित्वा, विचरणकाले कीळा-
मण्डले कीळन्तस्स एवं वत्तागे होन्ति—निप्पितिकेनम्हा पहटाति ।

तं सुत्वा बोधिसत्तो मातु सन्तिकं गत्वा—अम्म ! को मय्हं पिताति पुच्छि ।

तात ! त्वं वाराणसिरज्जो पुत्तोति ।

अम्म ! अत्थि पन कोचि सक्खीति ?

तात ! राजा इमं मुद्दिकं दत्वा सचे धीता होति इमं विसज्जेत्वा पोसेय्यामि, सचे पुत्तो होति इमाय
मुद्दिकाय सद्धि आनेय्यासीति वत्वा गतोति ।

अम्म ! एवं सन्ते कस्मा मं पितु सन्तिकं न नेय्यासीति ?

सा पुत्तस्स अञ्जासयं जत्वा राजद्वारं गत्वा रज्जो आरोचपेसि - रज्जा च पक्कोसापिता पविसित्वा राजानं वन्दित्वा अयं ते देव ! पुत्तोति आह ।

राजा जानन्तोपि परिसमज्झे लज्जाय न मय्हं पुत्तोति आह ।

अयं ते देवमुद्दिक्का इमं सज्जानासीति ।

अयम्पि मय्हं मुद्दिक्का न होतीति ।

देव इदानीं टपेत्वा सच्चकिरियं अञ्जो मम सकखी नत्थि । सचायं दारको तुम्हे पटिच्च जातो खित्तो आकासे तिट्ठतु नो चे भूमियं पतित्वा [१२३] मरतूति बोधिसत्तं पादे गहेत्वा आकासे खिपि । बोधिसत्तो आकासे पल्लकं आभुजित्वा निसिन्नो मधुरस्सरेन पितुधम्मं कथेन्तो इमं गाथमाह-

पुत्तो त्याहं महाराज ! त्वं मं पोस जनाधिप !

अञ्जेपि देवो पोसेति किञ्च देवो सकं पजन्ति ॥

तत्थ पुत्तो त्याहन्ति पुत्तो ते अहं । पुत्तो च नामेस^१ अत्रजो खेत्तजो अन्तेवाभिको दिन्नकोति चतुर्विधो^२ । तत्थ अत्तानं पटिच्च जातो अत्रजो नाम । सयनपिट्ठे पल्लकं उरेति एवमादिमु निब्बत्तो खेत्तजो नाम । सन्तिके मिप्पुगण्हनको अन्तेवासिको नाम । पोसावनत्थाय दिन्नो दिन्नको नाम । इध पन अत्रजं सन्धाय पुत्तोति वुत्तं । चतुहि संकहवत्थूहि जनं रज्जयतीति राजा । महन्तो राजा महाराजा । तं आमन्तेन्तो आह महाराजानि । त्वं मं पोस जनाधिपाति जनाधिप ! महाजनजेट्ठक ! त्वं मं पोस भरस्सु वड्ढेहि । अञ्जेपि देवो पोसेतीति अञ्जेपि हत्थिअस्सादयो तिरच्छानगते बहुजने च देवो पोमेति । किञ्च देवो सकं पजन्ति एत्थ पन किञ्चाति गरहत्थे च अनुगरहत्थे च निपातो । सकं पजं अत्तनो पुत्तं मं देवो न पोसेतीतिपि वदन्तो गरहन्ति नाम । अञ्जेवहुजने पोमेतीति वदन्तो अनुगण्हाति नाम । इति बोधिसत्तो गहरन्तोपि अनुगण्हेन्तोपि “किञ्च देवो मयं पज” न्ति आह । राजा बोधिसत्तस्स आकासे निसीदित्वा एवं धम्मं देसेन्तस्स सुत्वा-एहि तान ! अहमेव पोसेस्सामि अहमेव पोसेस्सामीति हत्थं पसारेमि । हत्थसहम्मं पसारयित्थ । बोधिसत्तो अञ्जस्स हत्थे अनोतरित्वा रज्जोव हत्थे ओतरित्वा अंके निमीदि । राजा तस्स ओपरज्जं दत्वा मानरं अगमहेसिं अकासि ।

सो पितु अच्चयेन कट्ठवाहनराजा नाम हुत्वा धम्मेन रज्जं कारेत्वा यथाकम्म गतो । सत्था कोसल-रज्जो इमं धम्मदेसनं आहरित्वा द्वे वत्थूनि दस्सेत्वा अनुमन्थि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा माना महाभाया अहोसि । पिता सुढोदनमहाराजा । कट्ठवाहनराजा अहमेव अहोसिन्ति ।

कट्टहारिजातकं

८. गामनिजातकं

अपि अतरमानानन्ति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो ओस्सट्ठविरियं भिक्खुं आरब्धं कथेसि ।
इमस्मिं पन जातके पच्चुप्पन्नवत्थुञ्च अतीतवत्थुञ्च एकादसनिपाते संवरजातके [१२४] आविभविस्सति ।
वत्थुं हि तस्मिञ्च इमस्मिञ्च एकसदिसमेव । गाथा पन नाना । गामनिकुमारो बोधिसत्तस्स ओवादे ठत्वा भातिक-
सतस्स कनिट्ठोपि हुत्वा भातिकसतपरिवारितो सेतच्छत्तस्स हेट्ठा वरपल्लंके निमिन्नो अत्तनो यससम्पत्तिं
ओलोकेत्वा अयं मय्हं यससम्पत्तिं अम्हाकं आचरियस्स सन्तकाति तुट्ठो इमं उदानं उदानेमि—

अपि अतरमानानं फलासाव समिज्झति ।

विपक्कब्रह्मचरियोस्मि एवं जानाहि गामनीति ।

तत्थ अपीति निपातमत्तं । अतरमानानन्ति पण्डितानं ओवादे ठत्वा अतुरित्वा अवेगायित्वा उपायेन
कम्मं करोन्तानं । फलासाव समिज्झतीति यथापत्तिवफले आसा तस्स फलस्स निष्पत्तिया समिज्झति येव ।
अथवा, फलासाति आसाय फलं यथापत्तिव फलं समिज्झति येवानि अत्थो । विपक्कब्रह्मचरियोस्मीति एत्थ
चत्तारि संग्रहवत्थूनि सेट्ठचरियत्ता ब्रह्मचरियं नाम । तच्च तम्मूलिकाय यससम्पत्तिया पटिलद्धत्ता विपक्कं नाम ।
योवास्स यमो निष्फन्नो सोपि सेट्ठट्ठेन ब्रह्मचरियं नाम । तेनाह— विपक्कब्रह्मचरियोस्मिति । एवं जानाहि
गामनीति कत्थञ्चि गमिकपुरिमोपि गामजेट्ठकोपि गामनि इध पन सब्बजनजेट्ठकं अत्तानं सन्धायाह अम्भो
गामनि ! त्वं एतं कारणं एवं जानाहि आचरियं निम्साय भानिकसतं अनिकमित्वा इदं महारज्जं पत्तांस्मीनि
उदानं उदानेसि । तस्मिं पन रज्जं पत्ते सत्तट्ठदिवसच्चयेन सब्बेपि भानरो अत्तनो अत्तनो वसन्तट्ठानं गता ।
गामनि राजा धम्मेन रज्जं कारेत्वा यथाकम्मं गतो । बोधिसत्तो पुञ्ञानि कत्वा यथाकम्मं गतो ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा दस्सेत्वा सच्चानि पकामेसि । सच्चपरियोसाने ओस्सट्ठविरियो
भिक्खू अरहन्ते पत्तिट्ठितांति । सत्था द्वे वत्थूनि कथेत्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा गामनिराजा
आनन्दो, आचरियो पन अहमेवाति ।

गामनिजातकं

९. मखादेवजातकं

उत्तमंगरुहा मय्हन्ति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो महाभिनिकवमनं आरब्ध कथंसि ।

पच्चपन्नवत्थु

तं हेट्ठा निदानकथायं कथितमेव । तस्मिं पन काले भिक्खू दसवलस्स नेक्खम्मं वण्णेत्ता निसीदिमु । अथ सत्था धम्मसभं आगन्त्वा बुद्धासने निमिन्नो भिक्खू आमन्तेमि— काय नुत्थ भिक्खवे! एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति ?

भन्ते ! न अज्जाय कथाय, तुम्हाकं येव पन नेक्खम्मं वण्णयमाना निमिन्नम्हाति ।

न भिक्खवे! तथागतो[१२५]एतरहि येव नेक्खम्मं निक्खन्तो, पुब्बेपि निक्खन्तो येवाति आह ।

भिक्खू तस्मत्थस्माविभावत्थं भगवन्तं याचिमु । भगवा भद्रन्तरेण पटिच्छन्नं कारणं पाकटमकामि—

अतीतवत्थु

अतीति विदेहरट्ठे मिथिलायं मखादेवो नाम राजा अहोसि धम्मको धम्मराजा । सो चतुरासीति-वस्ससहस्सानि कुमारकीलं कीळि । तथा ओपरज्जं तथा महारज्जं कत्वा दीघमद्धानं खेपेत्वा एकदिवसं कप्पकं आमन्तेमि—यदा मे सम्म कप्पक ! सिरस्मिं पलितानि पस्सेय्यामि अथ मे आरोचेय्यामीति ।

कप्पकोपि दीघमद्धानं खेपेत्वा एकदिवसं रज्जो अज्जनवण्णान केसानं अन्तरे एकमेव पलितं दिस्वा देव ! एकं तं पलितं दिस्सतीति आरोचेसि ।

तेन हि मे सम्म ! तं पलितं उद्धरित्वा पाणिमिह ठपेहीति च वुत्तो सुवण्णसण्डामेन उद्धरित्वा रज्जो पाणिमिह पतिट्ठापेसि ।

तदा रज्जो चतुरासीतिवस्ससहस्सानि आयु अवसिट्ठं होति । एवं सन्नेपि पलितं दिस्वाव मच्चु-राजानं आगन्त्वा समीपे ठितं विय अत्तानं आदित्तपण्णमालं पविट्ठं विय च मज्जमानां मवेग आपज्जित्वा—ब्राल मखादेव ! याव पलितम्मुप्पादाव इमे किलेसे जहिनुं नासक्खीति चिन्तेसि । तस्मैवं पलितपातुभावं आव-ज्जन्तस्स आवज्जन्तस्स अन्तोद्याहो उपपज्जि । मरीरा मेदा मुच्चिमु । साटका पीळेत्वा अपनेतब्बाकारप्पत्ता अहेसु । सो अज्जेव मया निक्खमित्वा पव्वजितुं वट्ठतीति कप्पकस्स सतसहस्समुट्ठानं गामवरं दत्वा जेट्ठपुत्तं पक्कोसापेत्वा—नात ! मम सीमे पलितं पातुभूतं महल्लकोमिह जातो । भुत्ता खो पन मे मातुमका काभा इदानि दिव्वकामं परियेसिस्सामि नेक्खम्मकालो मय्हं त्वं इमं रज्जं पटिपज्ज । अहं पन पव्वजित्वा मखादेवम्भवनुय्याने वसन्तो समणधम्मं करिस्सामीति आह ।

तं एवं पव्वजितुकामं अमच्चा उपसंकमित्वा— देव ! किं तुम्हाकं पव्वज्जाकारणन्ति पुच्छिमु राजा पलितं हत्थेन गहेत्वा अमच्चानं इमं गाथमाह—

उत्तमंगरुहा मय्हं इमे जाता वयोहरा ।

पातुभूता देवदूता पव्वज्जासमयो ममा ॥ ति ।

तत्थ उत्तमंगरुहाति केसा । केसा हि सब्बेसं हत्थपादादीनं अंगानं उत्तमे सिरस्मिं निरुद्धत्ता उत्त-मंगरुहा नामाति थुच्चन्ति । इमे जाता वयोहराति पस्सथ ताता ! पलितपातुभावेन तिण्णं वयानं हरणतो इमे जाता वयोहरा । पातुभूताति निव्वत्ता । देवदूताति देवाति मच्चु तस्स दूतानि देवदूता । सिरस्मिं हि पलितेसु पातुभूतेसु

मच्चुराजस्स सन्तिके ठितो विय होति तस्मा पलितानि मच्चुदेवस्स दूताति वुच्चन्ति।[१२६] देवा विय दूतातिपि देवदूता । यथाहि अलंकृतपटियत्ताय देवताय आकासे ठत्वा अमुकदिवगे त्वं मग्गिस्समीति वुत्ते तं तथेव होति एवं सिरस्मिं पलितेसु पातुभूतेसु देवताय व्याकरणसदिसमेव होति । तस्मा पलितानि देवसदिमा दूताति वुच्चन्ति । विमुद्धिदेवानं दूतातिपि देवदूता । सब्बबोधिसत्ता हि जीणव्याधिमतपव्वजिने दिस्वाव संवेगमापाज्जित्वा निक्खम्म पव्वजन्ति । यथाह—

“जिणञ्च दिस्वा दुक्खितं च व्याधितं मतञ्च दिस्वा गतमायुसंखयं ।

कासाववत्थं पव्वजितञ्च दिस्वा तस्मा अहं पव्वजितोमिह राजा ॥” ति ।

इमिना परिग्रायेन पलितानि विमुद्धिदेवानं दूतत्ता देवदूतानि वुच्चन्ति । पव्वज्जासमयो ममा ति गिहीभावतो निक्खल्लट्ठेन पव्वज्जानि लद्धनामम्म समणालिगगहणम्म कालो मय्हन्ति दस्सेति । मो एवं वत्वा तं दिवसमेव रज्जं पहाय इमिपव्वज्जं पव्वजित्वा तम्मिञ्जेव मखादेवम्भवने विहरन्तो चतुर्गामीतिवस्सहस्सानि चत्तारां ब्रह्मविहारे भावेत्वा अपरिग्रहीनज्झाने ठितो कालं कत्वा ब्रह्मलोके निव्वत्तित्वा पुन ततो चुतो मिथिलायं येव निमि^१नाम राजा हुत्वा ओम्मक्कमानं अत्तनो वंसं घटेत्वा तत्थेव अम्बवने पव्वजित्वा ब्रह्मविहारे भावेत्वा पुन ब्रह्मलोकूपगोव अहोसि ।

मत्थारिप न भिक्खवे ! तथागतो इदानेव महाभित्तिक्खमनं निक्खल्लो. पुब्बंपि निक्खल्लो येवानि इमं धम्मदेसनं आहरित्वा दस्सेत्वा चत्तारि सच्चानि पकामेसि । सच्चपरियोसाने केचि सोतापन्ना अहमुं केचि सक्कागामिनो केचि अनागामिनो । इति भगवा इमानि द्वे वत्थूनि कथेत्वा अनुमन्थि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा कण्णको आनन्दो अहोसि, पुत्तो गहूलो, मखादेवराजा पन अहमेवानि ।

मखादेवजातकं

१० सुखविहारिजातकं

यञ्च अञ्जने न रक्खन्तीति इदं सत्था अनुपियनगरं निस्साय अनुपियम्बवने विहरन्तो सुखविहारिं भद्दियत्थेरं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

सुखविहारी भद्दियत्थेरो छक्खत्तियसमागम उपालिसत्तमो पव्वजितो । तं गृ भद्दियत्थेरो च किम्बिलत्थेरो च भग्गुत्थेरो च उपालित्थेरो च अरहत्तं पत्ता । आनन्दत्थेरो सोनापन्नो जातो । अनुग्गुत्थेरो दिव्वचक्खुको देवदत्तो क्षानलाभी जातो । छन्नं पन खत्तियानं [१२७] वत्थुं याव अनुपियनगरा खण्डहालजातके^१ आविभविस्सति ।

आयस्मा पन भद्दियो राजकाले अत्तानं रक्खन्तो रक्खणसंविधानञ्चेव ताव बहूहि रक्खाहि रक्खियमानस्स, उपरिपासादनले महामयने सम्परिवत्तमानस्सापि अत्तनो भयुप्पत्तिञ्च दिस्वा इदानि अरहत्तं पत्ता अरञ्जादिमु यत्थ कत्थञ्चि विचरन्तोपि अत्तनो विगतभयनञ्च समनुपस्सन्तो — अहो मुखं ! अहो मुखन्ति ! उदानं उदानेसि ।

तं सुत्वा भिक्खू आयस्मा भद्दियो अञ्जं व्याकरोतीति भगवतो आरोचेसुं ।

भगवा न भिक्खवे ! भद्दियो इदानेव सुखविहारी पुब्बेपि सुखविहारी येवाति आह ।

भिक्खू नस्सत्थस्साविभावत्थाय भगवन्तं याचिस्सु । भगवा भवन्तरेण पटिच्छन्तं कारणं पाकटमकासि—

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारयमाने बोधिसत्ता उदिच्चब्राह्मणमहासालो हुत्वा कामेसु आदीनवं नेक्खम्मे चानिममं दिस्वा कामे पहाय हिमवन्तं पविसित्वा इसिपव्वज्जं पव्वजित्वा अट्ठसमापत्तियो निब्वत्तेसि । परिवारोपिस्स महा अहोसि पञ्चतापससत्तानि । सो वस्सकाले हिमवन्ततो निक्खमित्त्वा तापसगणपरिवृतो गामनिगमादिमु चारिकं चरन्तो वाराणसि पत्ता राजानं निस्साय राजुय्याने वासं कप्पेसि तत्थ वस्सिके चत्तारो मामे वसित्वा राजानं आपुच्छि । अथ नं राजा तुम्हे भन्ते ! महल्लका, कि वो हिमवन्तेन । अन्तेवासिके हिमवन्तं पेसेत्वा इधेव वसथाति याचि । बोधिसत्तो जेट्ठन्तेवासिकं पञ्चतापससत्तानि पटिच्छापेत्वा गच्छ त्वं इमेहि सद्धिं हिमवन्ते वस अहं पन इधेव वसिस्सामीति ते उय्योजेत्वा सयं तत्थेव वामं कप्पेसि । सो पनस्स जेट्ठन्तेवासिको राजपव्वजितो महन्तं रज्जं पहाय पव्वजित्वा कसिणपरिकम्मं कत्वा अट्ठसमापत्तिलाभी अहोसि । सो तापसेहि सद्धिं हिमवन्ते वसमानो एकदिवमं आचरियं दट्ठुकामो हुत्वा ते तापसे आमन्तेत्वा तुम्हे अनुक्कण्टमाना इधेव वसथ अहं आचरियं वन्दित्वा आगमिस्सामीति आचरियस्स सन्तिकं गन्त्वा वन्दित्वा पटि-सन्थारं कत्वा एकं तट्टिकं अत्थरित्वा आचरियस्स सन्तिके येव निपज्जि ।

तस्मिञ्च समये राजा तापसं पस्सिस्सामीति उय्यानं गन्त्वा वन्दित्वा एकमन्तं निमीदि । अन्तेवासी तापसो राजानं दिस्वापि नेव उट्ठासि । निपन्नको येव पन अहो मुखं अहो मुखन्ति ! उदानं उदानेसि ।

राजा अयं तापसो मं दिस्वापि न उट्ठतोति अनत्तमनो बोधिसत्तं आह—भन्ते ! अयं तापसो यदिच्छकं भुत्तो भविस्सति उदानं उदानन्तो मुखसेय्यमेव कप्पेतीति ।

महाराज ! अयं तापसो पुब्बे तुम्हादिसो एको राजा अहोसि । स्वायं अहं पुब्बे गिहीकाले

रज्जसिरि अन्भवन्तो [१२८] आवुधहत्थेहि बहूहि रक्खियमानोपि एवरूपं सुखं नाम नालत्थन्ति अत्तनो पब्बज्जासुखं ज्ञानसुखं आरब्भ इमं उदानं उदानेनोति । एवञ्च पन वत्वा बोधिसत्तो रज्जो धम्मकथं कथेतुं इमं गाथमाह—

“यञ्च अञ्जे न रक्खन्ति यो च अञ्जे न रक्खति ।

स वे राज सुखं मेति कामेसु अनपेक्खवा ॥”ति ।

तत्थ यञ्च अञ्जे न रक्खन्तीति यं पुग्गलं अञ्जे बहु पुग्गला न रक्खन्ति । यो च अञ्जे न रक्खतीति यो च एकको अहं रज्जं कारेमीति अञ्जे बहू न रक्खति । स वे राजा ! सुखं सेतीती महाराज ! सो पुग्गलो एको अट्टितियो पविवित्तो कायिकचेतसिकमुखसमंगी हृत्वा सुखं सेति । इदञ्च देसनासीसमेव न केवलं पन सुखं सेति येव एवरूपो पन पुग्गलो सुखं गच्छति तिष्ठति निसीदति सयतीति सब्बिरियापथेसु सुखप्पत्तोव होति । कामेसु अनपेक्खवाति वत्थुकामकिलेसकामेसु अपेक्खारहितो विगतच्छन्दगगो नित्तण्हो एवरूपो पुग्गलो सब्बिरियापथेसु सुखं विहरति महाराजाति । राजा धम्मदेसनं गृत्वा तुट्ठमानसो वन्दित्वा निवेसनमेव गतो । अन्तेवासिकोपि आचरियं वन्दित्वा हिमवन्तमेव गतो । बोधिसत्तो पन तत्थेव विहरन्तो अपरिहीनञ्जानो कालं कत्वा ब्रह्मलोके निव्वन्ति । सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा दस्सेत्वा द्वे वत्थूनि कथेत्वा अनुगन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा अन्तेवासिको भद्दियत्थेरो अहोसि गणसत्था अहमेवाति ।

सुखविहारिजातकं ।

अपण्णकवग्गो निट्ठितो

१. एककनिपातो

२. सीलवग्गवण्णना

१. लक्खणमिगजातकं

होति सीलवतं अत्थोति इदं सत्था राजगहं उपनिस्साय वेळुवने विहरन्तो देवदत्तं आरब्ध कथेसि । देवदत्तस्स वत्थु याव अभिमारप्पयोजना खंडहालजातके आविभविस्सति । याव धनपालकं विस्सज्जना पन चुल्लहंसजातके आविभविस्सति । याव पठविप्पवेसना सोलमनिपाते^१ समुद्वाणिजजातके आविभविस्सति ।

पच्चुपन्नवत्थु

एकस्मि समये देवदत्तो पच्चवत्थूनि याचित्वा अलभन्तो संघं भिदिन्त्वा पच्चभिक्षुसत्तानि आदाय गयासीमे विहरति । अथ तेसं भिक्षूनं आणं परिपाकं अगमासि ।

तं जत्वा [१२९] सत्था द्वे अगसावके आमन्तेसि — सारिपुत्ता ! तुम्हाकं निस्सित्ता पच्चसत्ता भिक्षू देवदत्तस्स लाद्धि रोचेत्वा तेन सद्धि गता । इदानि पन तेसं आणं परिपाकं गतं, तुम्हे बहूहि भिक्षूहि मद्धि नत्थ गत्त्वा तेमं धम्मं देमेत्वा ते भिक्षू मग्गफलेहि पबोधेत्वा गहेत्वा आगच्छथाति ।

ते तथेव गत्त्वा तेमं धम्मं देमेत्वा मग्गफलेहि पबोधेत्वा पुनदिवमे अरुणुग्गमनवेलाय ते भिक्षू आदाय वेळुवनमेव अगमंमु । आगत्त्वा च पन सारिपुत्तत्थेग्गम्स भगवन्तं वन्दिन्त्वा ठितकाले भिक्षू थेरं पसंसित्वा भगवन्तं आहंमु— भन्ते ! अम्हाकं जेट्ठकभातिको धम्ममेनापनि पच्चभिक्षूभनेहि परिवुत्ता आगच्छन्तो अनिविय सोभनि देवदत्तो पन पहीनपरिवारा जातोति ।

न भिक्षव्वे ! सारिपुत्तो इदानेव आतिसंघपरिवुत्तो आगच्छन्तोव सोभति पुब्बेपि सांभियेव देवदत्तोपि न इदानेव गणतो परिहीनो पुब्बेपि परिहीनो येवाति ।

भिक्षव्व तस्सत्थस्माविभावत्थाय भगवन्तं याचिसु । भगवा भवन्तरेन पटिच्छन्नं कारणं पाकटमकामि-

अतीतवत्थु

अतीते मगधरट्ठे राजगहनगरे एको मगधराजा रज्जं कारेसि । तदा बोधिमत्तो मिगयोनियं पटिमन्धिं गहेत्वा बुद्धिपत्तो मिगमहम्मपरिवारो अरुञ्जे वसति । तस्स लक्खणो च कालो चाति द्वे पुत्ता अहंमु । सो अत्तनो महल्लककाले — ताता ! अहं इदानि महल्लको तुम्हे इमं गणं परिहरथाति पच्च पच्च मिगमतानि एकेकं पुत्तं पटिच्छपेसि ।

ततो पट्ठाथ ते द्वे जना मिगगणं परिहरन्ति । मगधरट्ठस्मिच्च सस्समये किट्ठसम्बाधे अरुञ्जे मिगानं परिपन्थ्या होति । मनुस्सा मस्सत्वादकानं मिगानं मारणत्थाय तत्थ तत्थ ओपातं खणन्ति मूल्यानि रोपेन्ति पामाणयन्नानि मज्जेन्ति कूटपासादयो पासे ओड्ढेन्ति । बहू मिगा विनामं आपज्जन्ति । बाधिसत्तो किट्ठसम्बाधममयं जत्वा पुत्तं पक्कोमापेत्वा आह—ताता ! अयं किट्ठसम्बाधममयो बहू मिगा विनामं पापुणन्ति । मयं महल्लका । येन केनुपायेन एकस्मि ठाने वीतिनामेस्साय । तुम्हे तुम्हाकं मिगगणे गहेत्वा अरुञ्जे पब्बनपादं पविसित्वा सस्सानं उद्धट्ठकाले आगच्छेय्याथाति ।

ते माधूति पितु वचनं पटिस्सुणित्वा सपरिवारा निक्खमिंसु । तेमं पन गमनागमनमग्गे मनुस्सा जानन्ति

हमस्मि काले मिगा पव्वतं आरोहन्ति इमस्मि काले आरोहन्तीति । ते तत्थ तत्थ पटिच्छन्तुत्ताने निळीना वह्मिगे विज्झित्वा मारेन्ति ।

कालमिगोपि अत्तनो दन्धताय इमाय नाम वेलाय गन्तव्वं इमाय वेलाय न गन्तव्वन्ति अजानन्तो मिगगणं आदाय पुव्वण्हेपि सायण्हेपि [१३०] पदोमेपि पच्चूमेपि गामद्वारेन गच्छन्ति । मनुस्सा तत्थ तत्थ पकति-याव ठिता च निळीना च वह्मिगे विनामं गमेन्ति । एवं सो अत्तनो दन्धताय वह्मिगे विनासम्पापेत्वा अप्पकेहेव मिगेहि अरञ्जं पाविमि ।

लक्ष्मणमिगो पन पंडितो व्यन्तो उपायकुमलो इमाय वेलाय गन्तव्वं इमाय वेलाय न गन्तव्वन्ति जानाति । सो गामद्वारेनपि न गच्छति, दिवापि न गच्छति, पदोसेपि न गच्छति, पच्चूमेपि न गच्छति । मिगगणं आदाय अद्धरन्तसमयमेव गच्छति । तस्मा एकस्मि मिगं अविनासेत्वा अरञ्जं पाविमि ।

ते तत्थ चत्तारो मामे वमिन्त्वा मस्सेमु उद्धटेमु पव्वता ओतग्गिमु । कालो पच्छा 'गच्छन्तोपि पुरिमन-येनेव अवसेसमिगेपि विनामं पापेन्तो एक्कोव आगमि । लक्ष्मणमिगो पन एकमिगस्मि अविनासेत्वा पच्चहि मिगमनेहि पग्गितो मानापितुन्नं सन्निक आगमि । बोधिसत्तो द्वे पुत्ते आगच्छन्ते दिम्वा मिगगणेन 'सद्धि मन्तेन्तो इमं गाथं समुत्ठापेमि—

होति सीलवत्तं अत्थो पटिसन्धारवुत्तिनं ।

लक्ष्मणं पस्स आयन्तं जातिसंघपुरस्सत्तं ॥

अथ पस्ससि मं कालं सुविहीनं व जातिहो' ति ।

तत्थ सीलवत्तन्ति मुखसीलनाय सीलवत्तानं आचारसम्पन्नान् । अत्थोति बुद्धि । पटिसन्धारवुत्ति-नन्ति धम्मपटिसन्धारो च आमिसपटिसन्धारो च एतेम वृत्तिनोति पटिसन्धारवृत्तिनो । तेमं पटिसन्धारवृत्तीन् । एत्थ च पापनिवारणोपादानुसामनादिवसेन धम्मपटिसन्धारो च गोचरलाभापनगलानुपट्ठाकधम्मक-रक्खावसेन आमिसपटिसन्धारो च वेदिनव्वो । इदं वुन होति । इमेमु द्वीमु पटिसन्धारेमु ठितान आचारसम्पन्नानं पण्डितानं बुद्धि नाम होति । इदानि तं बुद्धिं दस्सेतुं पुत्तमानर ३ आलपन्तो विय लक्ष्मण पस्सति आदिमाह । तत्राय गंवेपत्थो । आचारपटिसन्धारसम्पन्नं अत्तनो पुत्तं एकमिगस्मि अविनासेत्वा जातिसंघेन पुरस्सत्तं पग्गिगिन्तं आगच्छन्त पस्स । ताय पन आचारपटिसन्धारसम्पदाय विहीनं दन्धपञ्चं अथ पस्समि मं कालं एकस्मि जाति अनवसेमेत्वा ४ सुविहीनमेव जातीहि एककं आच्छन्तन्ति । एवं पुत्त अभिनन्दित्वा पन बोधिसत्तो यावतायुक् उत्त्वा यथाकम्मं गतो ।

सन्धापि न भिक्खवे! साग्गिपुत्तो इदानेव जातिसंघपरिवारितो मोभति, पुव्वेपि मोभि येव । न च देवदत्तो एतर्गहि येव गणम्हा पग्गिहीनो पुव्वेपि पग्गिहीनो येवाति इमं धम्मदेमनं दस्सेत्वा द्वे वत्थूनि घटत्वा अनुमान्ध भोजेत्वा जातक ममो [१३१] धानेसि । तदा कालो देवदत्तो अहोसि । पग्गिसा पग्गिस्स देवदत्तपग्गिसाव लक्ष्मणो साग्गिपुत्तो पग्गिसा पनस्स बुद्धपग्गिसा माता राहुलमाता अहोसि । पिता पन अहमेव अहामिन्ति ।

लक्ष्मणमिगजातकं

२. निग्रोधमिगजातकं

निग्रोधमेव सेवेय्याति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो कुमारकस्सपत्थेरस्स मातरं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

सा किर राजगहनगरे महाविभवस्स सेट्ठिनो धीता अहोसि । उस्सन्नकुसलमूला परिमद्वित्तमंखारा पच्छिमभविकसत्ता । अन्तोक्कूटे पदीपो विय तस्सा हृदये अरहत्तुपनिस्सयो जलति । अथ मा अत्तानं जाननकालतो पट्ठाय गे हे अनभिरता पब्बजितुकामा हुत्वा मातापितरो आह—अम्म ताता ! मय्हं घगवासे चित्तं नाभिरमति अहं निय्यानिके बुद्धसासने पब्बजितुकामा पब्बाजेथ मन्ति ।

अम्म ! किं वदेसि ? इमं कुलं बहुविभवं । त्वञ्च अम्हाकं एकधीनिका । न लब्धा तथा पब्बजितुन्ति ।

सा पुत्तपुत्तं याचित्वापि मातापितुन्नं सन्निका पब्बज्जं अलभमाना चिन्नेसि— होतु पतिकुलं गता सामिकं आराधेत्वा पब्बजिस्सामीति । सा वयप्पत्ता पतिकुलं गत्वा पतिदेवता हुत्वा मीलवती कल्याणधम्मा अगारं अज्झावसि । अयस्सा पंवासमन्वाय कुच्छियं गम्भो पतिट्ठहि । सा गम्भस्स पतिट्ठितभावं न अज्झासि । अथ तस्सि नगरे नक्खत्तं घोसयिमु । सकलनगरवासिनो नक्खत्तं कीळिमु । नगरं देवनगरं विय अलंकतपटियत्तं अहोसि । सा पन ताव उळागयपि नक्खत्तकीळाय वत्तमानाय अत्तनो सरीरं न विलिम्पति नालंकगेति पक्किवेसेनेव चरति ।

अथ नं सामिको आह—भट्टे ! सकलनगरं नक्खत्तनिस्सितं त्वं पन सरीरं नप्पटिजग्गमि, अलंकारं न करोमि किंकारणाति ?

सा आह—अय्यपुत्त ! द्वित्तिसाय मे कुणपेहि पूरितं सरीरं । किं इमिना अलंकतेन ! अयं हि कायो नेव देवनिम्मितो न ब्रह्मनिम्मितो, न सुवण्णमयो, न मणिमयो, न हरिचन्दनमयो, न पुण्डरीककमलुप्पलगम्भसम्भूतो न अमतोसधपूरितो । अथ खो कुणपे जातो मातापेत्तिकसम्भवो निच्चुच्छादनपरिमद्दभेदनविद्धंसनधम्मो कटसिवड्ढनो तण्हूपादिन्नो सोकानं निदानं परिदेवानं वत्थु मब्बरोगानं आलयो कम्मकरणानं परिग्गहो अन्तोपूति बहिनिच्चपग्घरणो किमिकुलानं आवामो, मीवथिकपग्गयणो, मरणपरिग्गोमानो मब्बलोकम्म चक्खुपथे पग्गित्तमानोपि—[१३२]

“अट्ठीनहारुसंयुत्तो नचमंसविलेपनो ।

छविया कायो पटिच्छन्नो यथाभूतं न दिस्सति ॥

अन्तपूगे उदरपूरो यकपेळस्स वत्थिनो ।

हृदयस्स पप्फासस्स वक्कस्स पिहकस्स च ॥

सिंघाणिकाय खेळस्स सेदस्स मेदस्स च ।

लोहितस्स लसिकाय पितस्स च वसाय च ॥

अथस्स नवहि सोनेहि अमुची सवति सब्बदा ।

अक्खिम्हा अक्खिगूथको कण्णम्हा कण्णगूथको ॥

सिंघाणिका च नासातो मुखेन वमति एकदा ।

पित्तं सेम्हं च वमति कायम्हा सेदजल्लिका ॥

अथस्म मुसिरं सीसं मत्थलुंगेन पूरितं ।
 मुभतो नं मञ्जति वालो अविज्जाय पुरक्खतो ॥
 अनन्तादीनवो कायो विसरुक्खममूपमो ।
 आवासो सब्बरोगानं पुञ्जो दुक्खम्म केवलो ॥
 सचे इमस्स कायस्स अन्तो बाहिरतो सिया ।
 दण्डं नून गहेत्वान काके सोणे च वारये ॥
 दुग्गन्धो अमुची कायो कुणपो उक्करूपमो ।
 निन्दितो चक्खूभूनेहि कायो वालाभिनन्दितो ॥”
 अल्लचम्मपरिच्छन्नो नवद्वारो महावणो ।
 समन्ततो पग्घरति अमुचिपूतिगन्धियो ॥
 यदा च सो मनो मेति उद्धुमातो विनीलको ।
 अपविद्धो मुमानस्मि अनपेक्खा होन्ति जातयो ॥
 खादन्ति नं मुवाणा च मिगाला च बका किमि ।
 काका गिज्जा च खादन्ति ये चञ्जे सब्बपाणिनो ॥
 सुत्वाव बुद्धवचनं भिक्खु च ज्ञाणवा इध ।
 सो खो नं अभिजानानि यथाभूतं हि पस्मति ॥
 यथा इमं तथा एतं यथा एतं तथा इदं ।
 अज्झत्तञ्च बहिद्धा च काये नन्दं विरज्जहं ॥

अय्यपुन ! इमं कायं अलंकरित्वा किं करिस्सामि ? ननु इमस्स अलकरणं गूथपुण्णघटस्स बहिचिन्तकम्मकरणं विय होतीति !

सेट्ठिपुत्तो नं तस्मा वचनं सुत्वा आह—भहे ! त्वं इमस्स सरीरस्स इमे दोमे पस्ममाना कस्मा न पब्बजसीति ?

अय्यपुन ! अहं पब्बज्जं लभमाना अज्जेव पब्बजेय्यन्ति ।

सेट्ठिपुत्तो साधु अहं तं पब्बाजेस्सामीति वत्वा महादानं पवत्तेत्वा महासक्कारं कत्वा महन्तेन परिवारेन भिक्खुणीउपससयं नेत्वा तं पब्बाजेन्तो देवदत्तपक्खियानं भिक्खुणीनं सन्तिके पब्बाजेसि । सा पब्बज्ज लभित्वा परिपुण्णसंकप्पा अत्तमना अहोसि । अथस्सा गम्भे परिपाकं गच्छन्ते इन्द्रियानं अञ्जथत्तं हत्थपादपिण्ड्ठो नं बहलत्तं उदरपटलस्स च महन्तत दिस्वा भिक्खुणियो तं पुच्छिमु—अय्ये ! त्वं गम्भिनी विय पञ्जायसि, किं एतन्ति ?

अय्य ! इदं नाम कारणन्ति न जानामि, मीलं पन मे परिपुण्णन्ति ।

अथ नं ता भिक्खुणियो देवदत्तस्स सन्तिके नेत्वा देवदत्तं पुच्छिमु—अय्य ! अय्यं कुलधीता किच्छेन सामिकं आराधेत्वा पब्बज्जं लभि । इदानीं पनस्सा गम्भो पञ्जायति । मयं [१३३] इमस्स गम्भस्स गिहीकाले वा पब्बजितकाले वा लद्धभावं न जानाम किं दानि करोमानि ? देवदत्तो अत्तनो अबुद्धभावेन खनिमेत्तानुद्धानं च नत्थिताय एवं चित्तेसि—देवदत्तस्स पक्खिका भिक्खुणी कुच्छिना गम्भं परिहरति । देवदत्तो च तं अज्झुपेक्खति येवाति मय्हं गरहा उप्पज्जिस्सति । मया इमं उप्पब्बाजेतुं वट्ठीति । सो अवीमंसित्वाव सेलगुळं पवट्ठयमानो विय पक्खन्दित्वा गच्छथ इमं उप्पब्बाजेथाति आह । ता तस्स वचनं सुत्वा उट्ठाय वन्दित्वा उपससयं गता ।

अथ सा दहरा भिक्खुणियो आह—अय्या ! न देवदत्तत्थेरो बुद्धो, न पि मय्हं तस्स सन्तिके पब्बज्जा ।

लोके पन अगपुगलस्स सम्मासम्बुद्धस्स सन्निके मय्हं पव्वज्जा । सा च पन मे दुक्खेन लद्धा मा नं अन्तरधापथ ।
एथ मं गहेत्वा सत्थु सन्निकं जेतवनं गच्छथानि ।

ता तं आदाय राजगहा पञ्चवत्तालीसयोजनं मगं अतिक्कम्म अनुपुब्बेन जेतवनं पत्वा सत्थारं
वन्दित्वा तमत्थं आगेचेमुं । सत्था चिन्तेसि—किञ्चापि गिहीकाले एतिस्सा गम्भो पतिट्ठितो एवं सन्तेपि समणो
गोनमो देवदत्तेन जहितकं आदाय चरणीति तित्थियानं ओकामो भविस्सति, तस्मा इमं कथं पच्छिन्दुं सगजि-
काय परिसाय मज्जे इमं अधिकरणं विनिच्छितुं वट्ठनीति । पुन दिवसे राजानं पसेनदिकोसलं महाअनाथपिण्डकं
चूलअनाथपिण्डकं विसाखं महाउपासिकं अञ्जानि च अभिञ्जानानि महाकुलानि पक्कोसापेत्वा सायण्हसमये
चतुसु परिसासु सन्निपतितासु उपलित्थेरं आमन्तेसि—गच्छ चतुपरिसमज्जे इमिस्सा दहरभिक्षुणि या कम्मं
सोधेहीति ।

साधु भन्तेनि थेगे परिमज्जे गत्वा अत्तनो पञ्जत्तासने निमीदित्वा रञ्जो पुरतो विसाखं उपासिकं
पक्कोसापेत्वा इमं अधिकरणं पटिच्छापेमि—गच्छ विसाखे ! अयं दहरा अमुकाममे अमुकदिवसे पव्वजितानि
तत्तनो जत्वा इमस्स गम्भस्स पुरे वा पच्छा वा लद्धभावं जानाहीति ।

उपासिका साधूनि सम्पटिच्छित्वा साणिं परिक्खिपापेत्वा अत्तो माणियं दहरभिक्षुणि या हत्थपाद-
नाभिउदरपरियोमानानि ओलोकेत्वा मासदिवसे समानेत्वा गिहीभावे गम्भस्स लद्धभावं तत्तनो जत्वा थेरस्स
सन्निकं गत्वा तमत्थं आगेचेमि ।

थेरो चतुपरिमज्जे तं भिक्षुणि सुद्धं अकामि ।

सा मुद्धा हत्वा भिक्षुसंघं सत्थारं च वन्दित्वा भिक्षुणीहिं सद्धि उपमस्यमेव गता । सा गम्भपरिपाक-
मन्वाय पदुमुत्तग्पादमूले पत्थितपत्थनं महान्भावं पुत्तं विजायि ।

अथेकदिवसं राजा भिक्षुणुपस्सयसमीपेन गच्छन्तो दारकसद्दं मुत्वा अमच्चे पुच्छि । अमच्चा नं
कारणं जत्वा—देव ! सा दहरभिक्षुणी पुत्तं विजायि तस्सेमो सद्दोति आहंमु । [१३४]

भिक्षुणीनं भणे ! दारकपटिजगनं नाम पळिबोधो मयं नं पटिजगिस्सामाति राजा तं दारकं
नाटकित्थीनं दापेत्वा कुमारपरिहारेन वड्ढापेमि । नामगहणदिवसे चस्स कम्मपोति नाम अकंमु । अथ तं कुमार-
परिहारेन वड्ढित्ता कुमारकम्मपोति संजानिमुं । सो सत्तवस्सिककाले सत्थुसन्निके पव्वजित्वा परिपुण्णवीसति-
वस्सो उपसम्पदं लभित्वा गच्छन्ते गच्छन्ते काले धम्मकथिकेसु चित्रकथी अहोमि । अथ नं मत्था “एतदग्ग भिक्खवे !
मम मावकानं भिक्खून् चित्रकथीनं यदिदं कुमारकम्मपो” ति एतदग्गे ठपेमि । सो पच्छा वम्मिकमुत्ते अरहत्तं पापुणि
मातापिस्स भिक्खुणी विपस्सित्वा अगगं लंपत्ता । कुमारकम्मपो थेगे बुद्धसामनं गगनमज्जे पुण्णचन्दो विय
पाकटो जानो । अथेकदिवसं तथागतो पच्छाभन्नं पिण्डपानं पटिक्कन्तो भिक्खून् ओवादं दत्वा गन्धकुटि पाविमि ।
भिक्खू ओवादं गहेत्वा अत्तनो अत्तनो गतिट्ठानदिवाट्ठानेसु दिवसभागं खेपेत्वा सायण्हसमये धम्मसभायं सन्नि-
पत्तित्वा—आवुसां ! देवदत्तेन अत्तनो अबुद्धभावेन चेव खन्तिमेत्तादीनञ्च अभावेन कुमारकम्मपत्थेरो च थेरी
च उमो नासिता सम्मासम्बुद्धो पन अत्तनो धम्मराजताय चेव खन्तिमेत्तातुद्दयसम्पत्तिया च उभिन्नप्पि तेमं
पच्चयो जातोति बुद्धगुणं वण्णयमाना निसीदिसु ।

सत्था बुद्धलील्लहाय धम्मसभं आगत्वा पञ्जत्तासने निसीदित्वा—काय नुत्थ भिक्खवे ! एतरहि
कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छि ।

भन्तं ! तुम्हाकमेव गुणकथामाति सब्बं आरोचयिसु ।

न भिक्खवे ! तथागतो इदानेव इमेसं उभिन्नं पच्चयो च पतिट्ठा च जातो, पुब्बेपि अहोसि येवाति ।

भिक्षू तस्सत्थस्माविभावत्थाय भगवन्तं याचिमु । भगवा भवन्नरेन पटिच्छन्नं कारणं पाकटमकासि—

अतीतवत्थु

अतीने वाराणमियं ब्रह्मदत्तं रज्जं कायमानं बोधिसत्तो मिगयोनियं पटिसन्धिं गण्हि । सो मातु कुच्छित्तो निक्खन्तो सुवण्णवण्णो अट्ठोसि । अक्खीनि चस्म मणिगुल्लसदिमानि अट्ठेमुं । सिंगानि रजतवण्णानि । मखं रत्तकम्बलपुञ्जवण्णं हत्थपादपरिग्यन्ता लाखारमपरिकम्मकता विय, वाळधि चमरस्स विय अट्ठोमि । मरीरं पनस्म महत्तं अस्मपोतवमाण अट्ठोसि । सो पञ्चसतमिगपरिवारो अरज्जेवामं कप्पेसि । नामेन निग्रोधमिगगजा नाम । अविदूरे पनस्म अज्जेपि पञ्चसतमिगपरिवारो साखमिगो नाम वसति । सोपि सुवण्णवण्णो व अट्ठोसि । तेन समयेन वाराणमिगगजा मिगवध्वप्पमुतो होति।[१३५]विना मंमेन न भुञ्जति । मनुस्मानं कम्मच्छेदं कत्वा सब्बे नेगमजानपदे सन्निपातेत्वा देवसिकं मिगवं गच्छति ।

मनुस्मा चिन्तेमुं— अयं राजा अम्हाकं कम्मच्छेदं करोति । यन्नून मयं उय्याने मिगानं निवापं वपित्वा पानीयं सम्पादेत्वा बहू मिगे उय्यानं पवेमेत्वा द्वारं बन्धित्वा रज्जेो निय्यादेस्सामाति ।

ते मध्ये उय्याने मिगानं निवापं तिणं रोपेत्वा उदकं सम्पादेत्वा द्वारं योजेत्वा वागुरानि आदाय मुग्ग-
रादिनानावुधहत्था अरज्जे पविमित्वा मिगे परिंयेसमाना मज्जे ठिते मिगे गण्हिस्सामाति योजनमत्तं ठान परि-
क्खपित्वा संखिपमाना निग्रोधमिगमाखमिगानं वसनट्ठानं मज्जे कत्वा परिक्खपिमु । अथ नं मिगगणं दिस्वा
एकखगुम्वादयो च भूमिञ्च मुग्गेहि पहरन्ता मिगगणं गहनट्ठानतो नीहरित्वा अमिसत्तिधनुआदीनि
आवुधानि उग्गिरित्वा महानाद नदन्ता नं मिगगणं उय्यानं पवेमेत्वा द्वारं पिधाय राजानं उपसंकमित्वा—देव !
निवद्ध मिगवं गच्छन्ता अम्हाकं कम्म नामेय । अम्हेहि अरज्जेतो मिगे आनेत्वा तुम्हाकं उय्यानं पूरितं । इतो पट्ठाय
नेमं मंसानि खादथाति राजानं आपुच्छित्वा पक्कमिमु ।

राजा तेमं वचनं सुत्वा उय्यानं गत्वा मिगे ओलोकेन्तो द्वे सुवण्णमिगे दिस्वा तेसं अभयं अदासि ।
ततो पट्ठाय पन कदाचि साम गत्वा एकमिगं विज्जित्वा आनेति । कदाचिस्म भनकारको गत्वा विज्जित्वा
आहरति । मिगा धनु दिस्वाव मरणभयेन तज्जिता पलायन्ति । द्वे तयो पहारे लभित्वा किलमन्तिपि, गिलानापि
होन्ति मरणप्पि पापुणन्ति ।

मिगगणो तं पवुत्ति बोधिसत्तस्म आरोचेमि । सो साखं पक्कोसापेत्वा आह— सम्म ! बहू मिगा
नस्सन्ति । एकमेन मरितव्वं सति इतो पट्ठाय मा कण्डेन मिगे विज्जन्तु । धम्मगण्डिकट्ठाने^१ मिगानं वारो होतु
एकदिवसं मम परिमाय वारो पापुणानु, एकदिवसं तव परिमाय वारो पापुणानु । वारप्पत्तो मिगो गत्वा धम्म-
गण्डिकाय सीमं ठपेत्वा निपज्जतु । एवं सन्ते मिगा भीता न भविस्सन्तीति ।

सो साधूति सम्पटिच्छि ।

ततो पट्ठाय वारप्पत्तोव मिगो गत्वा धम्मगण्डिकाय गीवं ठरेत्वा निपज्जति । भनकारको आगन्त्वा
तत्थ निपन्नकमेव गहेत्वा गच्छति ।

अयेकदिवसं सायमिगस्स परिमाय एकस्सा गब्भिनिमिगिया वारो पापुणि । सा साख उपसंकमित्वा-
सामि ! अहम्हि गब्भिणी, पुत्तकं विजायित्वा द्वे जना वारं गमिम्माम, मय्हं वार अतिककामेहीति आह ।

सो—न सक्का तव वारं अज्जेमं पापेतुं, त्वमेव तुय्हं पत्तं^२ जानिस्ससि गच्छाहीति आह ।

सा तस्स[१३६]सन्निका अनुग्गहं अलभमाना बोधिसत्तं उपसंकमित्वा तमत्थं आरोचेसि ।

सो तस्सा वचनं सुत्वा [चिन्तेसि-पुब्बे बोधिसत्ता हि परेसं दुक्खं दिस्वा अत्ततो जीवितं नापेक्खन्ति ।
अत्तहिततो परहितमेव तेसं गरुतरं होति ।

सयं जीवन्ति सकुणा पसू सब्बे वने मिगा ।
 जीवयन्ति परे धीरा सन्तो सत्तहिते रता ॥
 वित्तं अंगञ्च पाणञ्च चत्तं तेहि हिताय च ।
 सो समत्थो बहू सत्ते सन्तारेस्सं सदेवके ॥
 इमिना सारहीनेन कायेन च अपुञ्जता ।
 अहन्ते नूनं यं लाभं लभिस्सामि अयं धुव ॥ न्ति ।

इति चिन्तेत्वा आह^१—]—होतु गच्छ त्व अहं ते वारं अतिक्कमिस्सामीति सयं गत्वा धम्मगण्डिकाय सीस कत्वा निपज्जि । भत्तकारको तं दिस्वा लद्धाभयो मिगराजा गण्डिकाय निपन्नो किन्तु खो कारणन्ति वेगेन गत्वा रञ्जो आरोचेसि । राजा तावदेव रथं आरुह्य महन्नेन परिवारेन आगन्त्वा बोधिमनं दिस्वा आह—सम्म मिगराज ! ननु मया तुय्हं अभयं दिन्नं ? कस्मा त्वं इध निपन्नोति ?

महाराज ! गम्भिणी मिगी आगन्त्वा मम वारं अञ्जस्स मिगस्स पापेहीति आह । न सक्का खो पन मया एकस्स मरणदुक्खं अञ्जस्स उपरि पक्खपितुं । स्वाहं अत्तनो जीविनं तस्सा दत्त्वा तस्मा सन्नकं मरणं गहेत्वा इध निपन्नो । मा अञ्जं किञ्चि आसंकित्थ महाराजाति ।

राजा आह—सामि ! सुवण्णवण्णमिगराज ! मया न तादिमो खन्निमेत्तानुद्दयमम्पन्नो मनुस्समुपि दिट्ठपुब्बो, तेन ते पसन्नोस्मि । उट्ठेहि तुय्हञ्च तस्मा च अभयं दम्मीति ।

द्वीहि अभये लद्धे अवसेसा किं करिस्सन्ति नरिन्दानि ?

अवसेसानम्पि अभयं दम्मि सामीति ।

महाराज ! एवम्पि उय्याने येव मिगा अभयं लभिस्सन्ति, मेसा किं करिस्सन्तीति ?

एतेसम्पि अभयं दम्मि सामीति ।

महाराज ! मिगा ताव अभयं लभन्तु मेसा चतुप्पदा किं करिस्सन्तीति ?

एतेसम्पि अभयं दम्मि सामीति ।

महाराज ! चतुप्पदा ताव अभयं लभन्तु दिजगणा किं करिस्सन्तीति ?

एतेसम्पि अभयं दम्मि सामीति ।

महाराज ! दिजगणा ताव अभयं लभिस्सन्ति । उदके वमन्ता मच्छा किं करिस्सन्तीति ?

एतेसम्पि अभयं दम्मि सामीति ।

एवं महासत्तो राजानं सब्बसत्तानं अभयं याचित्वा उट्ठाय राजानं पञ्चमु मीलेमु पतिट्ठापेन्त्वा “धम्मं चर महाराज ! मातापितुमु पुतधीतासु ब्राह्मणगृहपतिकेमु नेगमजानपदेमु धम्मं चरन्तो समं चरन्तो कायस्स भेदा परम्मरणा सुगतिं सगं लोकं गमिस्ससीति रञ्जो बुद्धलील्लहाय धम्मं देसेत्वा कतिपाहं उय्याने वसित्वा रञ्जो ओवादे दत्त्वा मिगगणपरिवुनो अरञ्जं पाविमि । सापि खो मिगधेनु पुप्फकण्णिकसदिमं पुत्तं विजायि । सो कीळमानो सावमिगस्स सन्तिकं गच्छति । अथ नं माता तस्स सन्तिकं गच्छन्नं दिस्वा—पुत्त ! इतो पट्ठाय मा एतस्स सन्तिकं गच्छ निग्रोधस्मेव सन्तिकं गच्छेय्यासीति ओवदन्ती इमं गाथमाह—

निग्रोधमेव सेवेय्यं न साखमुपसंवसे ।

निग्रोधस्मि मतं सेय्यो यड्ढे साखास्मि जीवित ॥ न्ति । [१३७]

तत्थ निग्रोधमेव सेवेय्याति तात ! त्वं वा अञ्जो वा अत्तनो हितकामो निग्रोधमेव सेवेय्य, भजेय्य उपसंकमेय्य । न साखमुपसंवसेति साखमिगं पन न उपसंवसे, उपगम्म न संवसेय्य, एतं निस्साय जीविकं न कप्पेय्य ।

१ सीहलपोत्थके न दिस्सति ।

निग्रोधस्मिं मतं सेव्योति निग्रोधरञ्जो पादमूले मरणम्पि सेव्यो, वरं उत्तमं । यञ्चे साखस्मिं जीवितन्ति यम्प न साखस्स सन्तिके जीवितं तं नेव सेव्यो न वरं न उत्तमन्ति अत्थो ।

ततो पट्ठाय च पन अभयलद्धका मिगा मनुस्सानं सस्सानि खादन्ति । मनुस्सा लद्धाभया इमे मिगानि पहरितुं वा पलापेतुं वा न विसहन्ति । ते राजंगणे सन्निपतित्वा रञ्जो तमत्थं आरोचेमुं । राजा मया पमन्नं निग्रोधमिगवरस्स वरो दिशो । अहं रज्जं जहेय्यं न च तं पटिञ्जं । गच्छथ न कोचि मम विजिते मिगे पहरितुं लभतीति ।

निग्रोधमिगो तं पर्वन्ति सुत्वा मिगगणं सन्निपातापेत्वा — इतो पट्ठाय परेसं सस्सं खादितुं न लभ-
थाति मिगे वारेत्वा मनुस्सानं आरोचापेसि । इतो पट्ठाय सस्सकारकमनुस्सा सस्सरक्खणत्थं वति मा करोन्तु
खेतं पन आविज्झित्वा पण्णसञ्जं बन्धन्तूति । ततो पट्ठाय किर खेत्तेसु पण्णबन्धनसञ्जा उदपादि । ततो पट्ठाय
पण्णसञ्जं अनिक्कमनकमिगो नाम नत्थि । अयं किर तेसं बोधिसत्तनो लद्धओवादो । एवं मिगगणं ओवदित्वा
बोधिसत्तो यावतायुक्कं ठत्वा सद्धि मिगेहि यथाकम्मं गतो । राजापि बोधिसत्तम्म ओवादे ठत्वा पुञ्जानि कत्वा
यथाकम्मं गतो ।

सत्था न भिक्खवे ! इदानीवाहं थेरिया च कुमारकस्सपस्स च अवस्सयो, पुब्बेपि अवस्सयो एवाति ।
इमं धम्मदेसनं आहृत्वा चतुसच्चधम्मदेसनं विनिवट्ठेत्वा द्वे वत्थूनि कथेत्वा अनुमन्धि घटेत्वा जानकं
समोधानेमि । तदा साखमिगो देवदत्तो अहोसि परिमापिस्स देवदत्तपग्ग्माव, मिगधेत्तु थेरी अहोसि, पुत्तो
कुमारकस्सपो । राजा आनन्दो । निग्रोधमिगराजा पन अहमेव अहोमिन्ति ।

निग्रोधमिगजातकं

३. कण्डिनजातकं

धिरत्युकण्डिनं सल्लन्ति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो पुराणदुतियिकापलोभनं आरब्ध कथेसि ।
तं अट्ठनिपाते इन्द्रियजातके आविभविस्सति ।

पच्चपन्नवत्थु

भगवा पन तं भिक्खु एनदवोच[१३८] भिक्खु! पुब्बेपि त्वं एतं मातुगामं निस्साय जीवितक्खयं पत्वा
वीतच्चिकेमु अंगारेसु पक्कोति ।

भिक्खू तस्सत्थस्साविभावत्थाय भगवन्तं याचिमु । भगवा भवन्तरेण पटिच्छन्नं कारणं पाकटमकासि ।

इतो परं पन भिक्खून् याचनं भवन्तरपटिच्छन्नं तच्च अवत्वा अतीतं आहरीति एत्तकमेव ववखाम ।
एत्तके वुत्तोपि आयाचनं बलाहकगम्भतो चन्दनीहरणूपमाय भवन्तरपटिच्छन्नं कारणभावोचाति सब्बमेतं
हेट्ठा वुत्तनयेनेव योजेत्वा वेदितव्वं ।

अतीतवत्थु

अतीने मगधरट्ठे राजगहे मगधराजा रज्जं कारेति । मगधवासिकानं सस्ससमये मिगानं महापरि-
पन्थो होति । ते अरज्जे पव्वतपादं पविमन्ति । तत्थ एको अरज्जवामी पव्वतेश्यमिगो एकाय गामन्तवासिनिया
मिगपोतिकाय सद्धिं सन्थवं कत्वा तेसं मिगानं पव्वतपादतो ओम्ह्य पुन गामन्तं ओसरणकाले मिगपोतिकाय
पटिबद्धचित्तता तेहि सद्धिं येव ओतरि । अथ नं सा आह— त्वं कामि अय्य ?

पव्वतेश्यो बालमिगो ।

गामन्तो च नाम सासंको सप्पटिभयो मा अम्हेहि सद्धिं ओतराहीति ।

सो तस्सा पटिबद्धचित्तताय अतिवत्तिताय ताय सद्धियेव अगमासि

मगधवासिनो इदानीं मिगानं पव्वतपादा ओतरणकालोति जत्वा मग्गे पटिच्छन्नकोट्ठकेसु तिट्ठन्ति
तेसम्पि द्विषं आगमणमग्गे एको लुट्ठको पटिच्छन्नकोट्ठके टितोहोति । मिगपोतिका मनुस्सगन्धं घायित्वा एको
लुट्ठको टितो भविस्सनीति तं बालमिगं पुरतो कत्वा सयं पच्छतां अहोसि । लुट्ठको एकेन सरप्पहारेनेव मिगं तत्थेव
पातेसि । मिगपोतिका तस्स विद्धभावं जत्वा उप्पतित्वा वातगतिया पलायि । लुट्ठको कोट्ठका निक्खमित्वा
मिगं ओक्कलित्वा आंगि कत्वा वीतच्चिकेसु अंगारेसु मधुरमंसं पचित्वा खादित्वा पानीयं पिवित्वा अवसेमं
लोहितबिन्दूहि पग्घरन्नेहि काजेनादाय दारकं तोसेन्तो घरं अगमासि ।

तदा बोधिसत्तो तस्मिं वनखण्डे देवता हत्वा निव्वत्तो होति । सो तं कारणं दिस्वा इमस्म बालमिगस्स
मरणं नेव मातरं निस्साय, न पितरं निस्साय अथवो कामं विस्साय कामनिमित्तं हि सत्ता मुगतिया हत्थच्छेदादि
दुग्गतियच्च पच्चविधवन्धनादिनानपकारकं दुक्खं पापुणन्ति परेमं मरणदुक्खुप्पादनम्पि नाम इमस्म लोके
गरहितमेव । यं जनपदं मातुगामो विचारेति अनुसामति सो इत्थिपरिनायको जनपदोपि गरहितोव ये सत्ता मातु-
गामस्स वसं गच्छन्ति तेपि गरहिता ये वाति एकाय गाथाय तीणि गरहवत्थूनि दस्सेत्वा वनदेवतासु साधुकारं
दत्वा गन्धपुष्पादीहि पूजयमानासु मधुरेण सरेण तं वनसण्डं उन्नादेन्तो इमाय गाथाय धम्मं देसेसि —[१३९]

धिरत्युकण्डिनं सल्लं पुरिसं गाळ्हबेधिनं,

धिरत्थं तं जनपदं यत्थित्थी परिनायिका ।

तेचापि धिक्किता सत्ता ये इत्थीनं वसं गताति ।

तत्थ धिरत्थूति गरहणत्थे निपातो, स्वायमिध उत्तासउब्बेगवसेन गरहणे दट्ठब्बो । उत्तसितुब्बिग्गो हि होन्तो बोधिसत्तो एवमाह । कण्डमस्स अत्थीति कण्डी । नं कण्डिनं । तंपन कण्डं अनुपविसनट्ठेन सल्लन्ति वुच्चति । तस्मा कण्डिनं सल्लन्ति एत्थ सल्लं कण्डिनन्ति अत्थो । सल्लं वा अम्म अत्थीति सल्लो । तं सल्लं च महन्तं वणमुखं कत्वा बलवप्पहारं देन्तो गाल्हं विज्झतीति गाल्हवेधी । तं गाल्हवेधिनं । नानप्पकारकेन कण्डेन कुमुदपत्तसण्ठान-फलेन उज्जुगमनेनेव सल्लेन च समन्नागतं गाल्हवेधिनं पुरिसं धिरत्थूति अयमेत्थ अत्थो । परिनायिकाति इस्सरा-संविधायिका । धिक्किताति गरहिता । सेसमेत्थ उत्तानत्थ मेव । इतो परं पन एत्तकम्पि अवत्वा यं यं अनुत्तानं तं तदेव वण्णयिस्साम । एवं एकाय गाथाय तीणि गरहवत्थूनि दस्सेत्वा बोधिसत्तो वनं उन्नादेत्वा बुद्धलील्हाय धम्मं देसेसि ।

मत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा सच्चानि पकामेसि । सच्चपरियांसाने उक्कण्ठितभिक्षु मोतापत्ति-फले पतिट्ठहि । सत्था द्वे वत्थूनि कथंत्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । इतो परं पन द्वे वत्थूनि कथंत्वाति इमं अवत्वा अनुसन्धि घटेत्वाति एत्तकमेव वक्खाम । अवुत्तम्पि पन हेट्ठावुत्तनयेनेव योजेत्वा गहेतब्बं । तदा पब्बतेय्यो मिगो उक्कण्ठितभिक्षु अहोसि । मिगपोनिका पुराणदुत्तियिका । कामेमु दांसं दस्सेत्वा धम्मं देसिकदेवता पन अहमेव अहांसिन्ति ।

कण्डिनजातकं

४. वातमिगजातकं

न किरत्थि रसेहि पापियोति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो चुल्लपिण्डपातिकतिस्सत्थेरं आरब्ध कथेसि ।

पच्चपन्नवत्यु

सत्थरि किर राजगहं उपनिस्साय वेळुवने विहरन्ते तिस्सकुमारो नाम महाविभवस्स सेट्ठिकुलस्स पुत्तो एकदिवसं वेळुवनं गन्त्वा सत्थुधम्मदेसनं मुत्वा पब्बजितुकामो पब्बज्जं याचित्वा मातापितृहि अननुञ्जातत्ता पटिक्खित्तो सत्ताहं भत्तच्छेदं कत्वा रट्ठपालत्थेरो विय मातापितरो आनुजानापेत्वा सत्थु सन्तिके पब्बजि । सत्था तं पब्बाजेत्वा अद्धमासमत्तं वेळुवने विहरित्वा जेतवनं अगमासि । तत्रायं कुलपुत्तो तेरसधुतंगानि [१४०] समादाय सावत्थियं सपदानं पिण्डाय चरमानो कालं बीतिनामेसि । चुल्लपिण्डपातिकतिस्सत्थेरो नामाति वुत्तो गगनतले चन्दो विय बुद्धसासने पाकटो पञ्जातां अहोसि ।

तस्मिं काले राजगहे नक्खत्तकीलाय वत्तमानाय थेरस्स मानापितरो यं तस्स गिहीकाले अहांसि । आभरणभण्डकं तं रजतचंगोटके निक्खिपित्वा उरे ठपेत्वा अञ्जासु नक्खत्तकीलामु अम्हाकं पुत्तो इभिना इमिना अलंकारेन अलंकतो नक्खत्तं कीळति तं नो एकपुत्तकं गहेत्वा समणो गोतमो सावत्थिनगरं गतो, कहं नुखो मो एतरहि निसिन्नो, कहं ठितोति वत्ता रोदन्ति ।

अथेका वण्णदासी तं कुलं गन्त्वा सेट्ठिभारियं रोदन्तिं दिस्वा पुच्छि—किं अय्ये रोदमीति ?

सा तमत्थं आरोचेसि ।

किं पन अय्ये ! अय्यपुत्तो पियायनीनि ?

अमुकञ्च अमुकञ्चाति ।

सचे तुम्हे इमस्मिं गेहे सब्ब इस्सरियं मय्हं देथ अहं वो पुत्तं आनेस्सामीति ।

सेट्ठिभारिया साधूति सम्पटिच्छित्वा परिव्वयं दत्वा महन्तेन परिवारेन तं उय्यांजेसि-गच्छ अत्तनो वलेन मम पुत्तं आनेहीति ।

सा पटिच्छन्त्यानें निमिन्ना सावत्थियं गन्त्वा थेरस्स भिक्खाचारवीथियं निवासं गहेत्वा सेट्ठिकुला आगतमनुस्से थेरस्स अदस्सेत्वा अत्तनो परिचारेनेव परिवुत्तो थेरस्स पिण्डाय पविट्ठम्म आदितोव उलुङ्कभिक्खं रमकभिक्खञ्च दत्वा रसतण्हाय बन्धित्वा, अनुक्कमेन गेहे निसीदापेत्वा भिक्खं ददमाना थेरस्स अत्तनो वसं उपगतभावं जत्वा गिलानालयं दस्सेत्वा अन्तोगव्भं निपज्जि ।

थेरोपि भिक्खाचारवेलाय सपदानं चरन्तो गेहद्वारं अगमासि । परिजनो थेरस्स पत्तं गहेत्वा थेरं धरे निसीदापेमि । थेरो निसीदित्वाव कहं उपासिकाति पुच्छि ।

गिलाना भन्ते ! तुम्हाकं दस्सनं उच्छतीति ।

मो रसतण्हाय वड्डो अत्तनो वतसमादानं भिन्दित्वा तस्मा निपन्नट्ठानं पारिषमि । सा अत्तनो आगत कारणं कथेत्वा तं पलोभेत्वा रसतण्हाय बन्धित्वा उप्पव्वाजेन्वा अत्तनो वसे ठपेत्वा याने निसीदापेत्वा महन्तेन परिवारेन राजगहमेव अगमासि ।

सा पवुत्ति पाकटा जाता । भिक्खु धम्मसभायं सन्निसिन्ना चुल्लपिण्डपातिकतिस्सत्थेरं किर एका वण्णदासी रसतण्हाय बन्धित्वा आदाय गताति कथं समुट्ठापेसुं ।

सत्था धम्मसभं उपगन्त्वा अलंकतासने निसीदित्वा काय नुत्थ भिक्खवे ! एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति आह ।

तेतं पवुत्ति कथयिंसु।

न भिक्खवे ! इदानेव एसो भिक्खु रसतण्हाय बज्झित्वा तस्मा वसं गतो, पुब्बेपि तस्मा वसं गतो
येवाति वत्वा अनीतं आहरि-

अतीतवत्थु

अनीते वाराणसियं रञ्जो ब्रह्मदत्तस्स सञ्जयो नाम उय्यानपालो आहोसि । अथेको वातमिगो तं
उय्यानं आगन्त्वा सञ्जयं दिस्वा पलायति । सञ्जयोपि न तं तज्जेत्वा [१४१] नीहरति । सो पुनप्पुनं आगन्त्वा
उय्याने येव चरति । उय्यानपालो पातोव उय्याने नानप्पकारकानि पुप्फफलानि गहेत्वा दिवसे दिवसे
रञ्जो अभिहरति ।

अथ नं एकदिवसं राजा पुच्छि-अत्थि पन सम्म उय्यानपाल ! उय्याने किञ्चि अच्छरियं पस्समीति ।

देव ! अञ्जं न पस्सामि एको पन वातमिगो आगन्त्वा उय्याने चरति एतं पस्सामीति ।

सक्खिस्समि पन तं गहेतुन्ति ?

थोक्कं मधुलभन्तो इमं अन्तो राजनिवेसनमिप आनेतुं सक्खिरसामीति ।

राजा तस्स मधु दापेसि । सो तं गहेत्वा उय्यानं गन्त्वा वातमिगस्स चरणट्ठाने तिणानि मधुना
मक्खेत्वा निलीयि । मिगो आगन्त्वा मधुमक्खितानि तिणानि खादित्वा रसतण्हाय बड्ढो अञ्जं अगन्त्वा उय्यानमेव
आगच्छति । उय्यानपालो तस्स मधुमक्खिततिणेषु पलुढभावं जत्वा अनुक्कमेन अत्तानं दस्सेसि ।

सो तं दिस्वा कतिपाहं पलायित्वा पुनप्पुनं पस्सन्तो विस्सासं आपज्जित्वा अनुक्कमेन उय्यानपालस्स
हत्थे ठिततिणानि खादितु आरड्ढो । सो तस्स विस्सासं आपन्नभावं जत्वा याव राजनिवेसना वीथिं किलञ्जेहि
परिक्खपित्वा तदं तदं साखाभंगं पातेत्वा मधुलावुकं अंसे लग्गेत्वा तिणकलापं उपकच्छके ठपेत्वा मधुमक्खितानि
तिणानि मिगस्स पुरतो पुरतो विकिरन्तो अन्तो राजनिवेसनं येव अगमासि । मिगे अन्तो पविट्ठे द्वारं पिदाहिंसु ।
मिगो मनुस्से दिस्वा कम्पमानो मरणभयभित्तो अन्तो निवेसनंगणे आधावति परिधावति ।

राजा पासादा ओरुद्ध तं कम्पमानं दिस्वा वातमिगो नाम मनुस्मानं दिट्ठट्ठानं सत्ताहं न गच्छति
तज्जितट्ठानं यावजीवं न गच्छति, सो एवरूपो गहननिस्सितो वातमिगो रसतण्हाय बड्ढो इदानि एवरूपं ठानं
आगतो । नत्थि वन भो ! लोके रसतण्हाय पापकतरं नामाति इमाय गाथाय धम्मदेसनं पट्ठपेसि -

न किरत्थि रसेहि पापियो आवासेहि वा सन्थवेहि वा ।

वातमिगं गहननिस्सितं वसमानेसि रसेहि सञ्जयो ॥ ति ।

तत्थ किराति अनुस्सनवत्थे निपातो । रसेहीति जिह्वाविज्जेय्येहि मधुरम्बलादीहि । पापियोति
पापतरो । आवासेहि वा सन्थवेहि वाति निबद्धवसनट्ठानसंखातेसु हि आवासेसुपि भित्तसन्थवेसुपि छन्दरागो पाप-
कोव तेहि पन सच्छन्दरागपरिभोगेहि आवासेहि वा भित्तसन्थवेहि वा सतगुणेन सहस्सगुणेन च धुवपटिसेवनट्ठेन
आहारं विना जीविनिन्द्रियपालनाय अभावेन च सच्छन्दरागपरिभोगरसाव पापतराति । बोधिसत्तो पन अनुस्स-
वागतं मिगं विय इममत्थं कत्वा न किरत्थि रसेहि पापियो आवासेहि वा सन्थवेहि वाति आह । इदानि नेसं पापिय-
भावं दस्सेन्तो वातमिगन्ति आदिमाह । तत्थ गहननिस्सितन्ति [१४२] गहनट्ठाननिस्सितं, इदं वृत्तं होति-पस्सथ
रसानं पापियभावं इमं नाम अरञ्जायतने गहननिस्सितं वातमिगं सञ्जयो उय्यानपालो मधुरसेहि अत्तनो वसं
आनेसि । सब्बथापि सच्छन्दरागपरिभोगेहि रसेहि समं नाम अञ्जं पापकतरं लामकतरं नत्थीति रसतण्हाय
आदीनवं कथेसि कथेत्वा च पन तं मिगं अरञ्जमेव पेसेसि ।

सत्था न भिक्खवे ! सा वण्णदासी इदानेवेतं रसतण्हाय बन्धित्वा अत्तनो वसे करोति पुब्बेपि अकासि
येवाति । इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा सञ्जयो अयं वण्णदासी अहोसि ।
वातमिगो चुल्लपिण्डपातिको, वाराणसि राजा पन अहमेव अहोसिन्ति ।

वातमिग जातकं

५. खरादियजातकं

अट्ठपुरं खरादियेति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो अञ्जतरं दुब्बचभिक्षुं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

सो किर भिक्षु दुब्बचो ओवादं न गण्हति । अथ नं सत्था पुच्छि-सच्चं किर त्वं भिक्षु ! दुब्बचो ओवादं न गण्हसीति ?

सच्चं भगवाति ।

सत्था-पुब्बेपि त्वं दुब्बचताय पण्डितानं ओवादं अगहेत्वा पासेन बद्धोव जीवितकस्यं पत्तोति वत्वा अतीतं आहरि-

अतीतवत्थु

अतीतं वागणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारन्ते बोधिसत्तो मिगो हुत्वा भिगगणपरिचुत्तो अरज्जे वमति ।

अथस्स भगिनी मिगी पुत्तकं दस्सेत्वा भातिक ! अयं ते भागिनेय्यो, एतं मिगमायं उग्गण्हापेहीति पटिच्छापेसि ।

सो तं भागिनेय्यं असुकवेलाय नाम आगन्त्वा उग्गण्हहीति आह ।

सो वुत्तवेलाय नागच्छति । यथा एकदिवसं एवं सत्तदिवसे सत्तोवादे अतिक्कन्तो सो मिगमायं अनु-गण्हित्वाव विचरन्तो पासे वज्जि । मातापिस्स भातरं उपमं कमित्वा किं ते भातिक ! भागिनेय्यो मिगमायं उग्गण्हापिनोति पुच्छि ।

बोधिसत्तो च तस्स अनावादकस्स मा चिन्तयि न ते पुत्तं मिगमाया उग्गहिन्नाति वत्वा इदानीपि तं अनोवदितुकामोव हुत्वा इमं गाथमाह-

‘अट्ठपुरं खरादिये मिगं वकातिवकिनं ।

सत्तकालेहतिक्कन्त न नं ओवदितुस्सहे ॥’ ति ।

तत्थ अट्ठपुरन्ति एकेकस्मिं पादे द्विन्नं द्विन्नं खुगनं वमेन अट्ठपुरं । खरादियेति तं नामेन आलपति । मिगन्ति सब्बसंगाहिकवचनं । वंकातिवंकिनन्ति मूले वंकानि अग्गे अतिवंकानीति वंकातिवंकानि । नादिसानि सिगानि अस्स अन्थीति वंकातिवंकी, तं [१४३] वंकातिवंकिनं । सत्तकालेहतिक्कन्तेति सत्तहि ओवादकालेहि ओवादं अतिक्कन्तं । न तं ओवदितुस्सहेति एवं दुब्बचमिगं अहं ओवदिनुं न उस्सहामि । एतस्स मे ओवादत्थाय चित्तमिपि न उप्पज्जतीति दस्सेति । अथ नं दुब्बचमिगं पाप्मे वद्धं लुट्ठो मारुत्वा ममं आदाय पक्कामि ।

सत्थापि न त्वं भिक्षु ! इदानीव दुब्बचो पुट्ठेपि दुब्बचो येवाति । इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा भागिनेय्यो मिगो दुब्बचभिक्षु अहोसि । भगिनी उप्पलवण्णा । ओवादकमिगो पन अहमेव अहोसिन्ति ।

खरादियजातकं

६. तिपल्लत्थमिगजानकं

मिगन्ति पल्लत्थन्ति इदं सत्था कोसम्बियं वदरिकारामे विहरन्तो सिक्खीकामं राहुलत्थेरं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

एकस्मिं हि काले सत्थरि आळविनगरं निम्माय अग्गाळवे चेतिये विहरन्ते बहू उपासका च उपासिका च भिक्खू च भिक्खुणियो च विहारं धम्मसवणाय गच्छन्ति । दिवा धम्मसवनं होति । गच्छन्ते पन काले उपासिका च भिक्खुणियो च न गच्छिमु । भिक्खू चेव उपासका च अहेमु । ततो पट्ठाय रत्ति धम्मसवनं जातं । धम्मसवनपरिगोमाने थेरा भिक्खू अत्तनो अत्तनो वसनट्ठानानि गच्छन्ति । दहरा उपासकेहि सद्धि उपट्ठान-मालायं मयन्ति । तेमु निहं उपगतेमु एकच्चे घुरुघुरुपस्सासा काकच्छमाना दन्ते खादन्ता निपाज्जमु । एकच्चे मुहुत्तं निदायित्वा उट्ठहिमु । तेसं तं विप्पकारं दिस्वा भगवतो आरोचेमु ।

भगवा “यो पन भिक्खु अनुपसम्पन्नेन सह सेय्यं कप्पेय्य पाचित्तियन्ति” सिक्खापदं पञ्चापेत्वा कोसम्बि अगमासि ।

तत्थ भिक्खू आयस्मन्तं राहुलं आहंमु-आवुसो राहुल ! भगवता सिक्खापद पञ्जत्तं, इदानि त्वं अत्तनो वसनट्ठानं जानाहीति ।

पुब्बे पन ते भिक्खू भगवति च गारवं तस्म चायस्मतो सिक्खीकामनं पटिच्च तं अत्तनो वसनट्ठानं आगतं अतिविय संगहन्ति । खुट्कमञ्चकं पञ्जापेत्वा उस्मीसकरणत्थाय चीवरं देन्ति । तं दिवसं पन सिक्खा-पदभयेन वसनट्ठानम्पि नादंसु ।

राहुलभद्दोपि पिता मेति दसवलस्स वा उपज्झायां मेति धम्मसेनापतिनो वा, आचरियो मेति महा-माग्गल्लानस्स वा चुल्लपिता मेति आनन्दत्थेरस्स वा सन्तिकं अगत्त्वा दसवलस्स वलज्जनवच्चकुटिं ब्रह्मविमानं पविसन्तो विय पविसित्वा वामं कप्पेसि । [१४४]

बुद्धानं हि वलज्जनकुटिया द्वारं मुपहितं होति । गन्धधूपपरिभण्डकता भूमि गन्धदाममालादामानि ओसारितानेव होन्ति मव्वर्गन् दीपो झायति । राहुलभद्दो पन न तस्सा कुटिया इमं सम्पत्ति पटिच्च तत्थ वामं उपगतो । भिक्खूहि पन वसनट्ठानं जानाहीति वुत्तत्ता ओवादगारवेन सिक्खीकामताय तत्थ वासं उपगतो ।

अन्तरन्तरा हि भिक्खूपि तं आयस्मन्तं दूरतोवागच्छन्तं दिस्वा तस्स वीमंमनत्थाय अन्तोमुट्ठि-सम्मुञ्जन्ति वा कचवरछड्डिकं वा वहि खिपित्वा तस्मि आगते आवुसो ! इमं केन छड्डितन्ति वदन्ति । तत्थ केहिचि राहुलो इमिना मग्गेन गतोति वुत्ते सो आयस्सा नाहं भन्ते ! एतं जानामीति अवत्ताव तं पटिसामेत्वा खमथ मे भन्तेति खमापेत्वा गच्छति । एवमेस सिक्खीकामो । सो तं सिक्खीकामतं येव पटिच्च तत्थ वासं उपगतो ।

अथ सत्था पुरे अरुणं येव वच्चकुटिद्वारे ठत्वा उक्कासि । सोपायस्सा उक्कामि । को एमोति ?

अहं राहुलोति निक्खमित्वा वन्दि ।

कस्मा त्वं राहुल ! इध निपन्नोति ?

वसनट्ठानस्स अभावतो । पुब्बे हि भन्ते ! भिक्खू मम संगहं करोन्ति, इदानि अत्तनो आपत्तिभयेन वसनट्ठानं न देन्ति । स्वाहं इदं अञ्जेसं असंघट्टनट्ठानन्ति इमिना कारणेन इध निपन्नोति ।

अथ भगवतो राहुलं ताव भिक्षू एवं परिच्वजन्ता अञ्जे कुलदारके पब्बाजेत्वा किं करिस्सन्तीति धम्मसंवेगो उदपादि । अथ भगवा पातोव भिक्षू सन्निपातेत्वा धम्मसेनापतिं पटिपुच्छि—जानासि पन त्वं सारिपुत्त ! अज्ज कथञ्चि राहुलस्स वुत्थभावन्ति ?

न जानामि भन्तेति ।

सारिपुत्त ! अज्ज राहुलो वच्चकुटियं वसि । सारिपुत्त ! तुम्हे राहुलं एवं परिच्वजन्ता अञ्जे कुलदारके पब्बाजेत्वा किं करिस्सथ ? एवं हि सन्ते इमस्मिं सासने पव्वजिता निप्पतिट्ठा भविस्सन्ति । इतोदानि पट्ठाया अनुपसम्पत्तेन एकद्वेव दिवसे अत्तनो सन्तिके वसापेत्वा नतियदिवसे तेमं वसनट्ठानं ज्ञत्वा वहि वासे-
थाति इमं अनुप्पञ्जतिं कत्वा पुन सिक्खापदं पञ्जापेमि ।

तस्मिं समये धम्मसभायं सन्निसिन्ना भिक्षू राहुलस्स गुणकथं कथेन्ति—पस्सथावुमो ! याव सिक्खा-
कामो वतायं राहुलो । 'तव वसनट्ठानं जानाहीति' वुत्तो नाम अहं दसबलस्स पुत्तो, तुम्हे के सेनासनस्स ? तुम्हे
येव निक्खमथाति एकभिक्षुमिप्पि अप्पटिप्फरित्वा वच्चकुटियं वामं कप्पेसीति । एवं तेमु कथयमानेमु सत्था
धम्मसभं उपगन्त्वा अलंकासासने निसीदित्वा काय नुत्थ भिक्षवे ! एनरहि कथाय सन्निमिन्नानि आह ।

भन्ते ! राहुलस्स सिक्खाकामकथाय, न अञ्जाय कथायाति ।

सत्था न भिक्षवे ! राहुलो इदनेव सिक्खाकामो पुब्बे निरच्छानयोनियं निव्वत्तोपि सिक्खाकामो
नेत्रादि क्त्वा अतीतं आहरि—[१४५]

अतीतवत्थु

अनीने राजगहे एको मगधराजा रज्जं कारेति । तदा बोधिसत्तो मिगयोनियं निव्वत्तित्वा मिगगण-
परिवुत्तो अरञ्जे वसति । अथस्स भगिनी अत्तनो पुत्तकं उपनेत्वा भातिक ! इमं ते भागिनेय्यं मिगमायं सिक्खा-
पेहीति आह ।

बोधिसत्तो साधूति पटिस्सुणित्वा—गच्छ तात ! अमुकवेलाय नाम आगन्त्वा सिक्खेय्यासीति आह ।

सो मातुलेन वुत्तबेलं अनतिककमित्वा तं उपसंकमित्वा मिगमायं सिक्खि । सो एकदिवसं वने विचरन्तो
पासेन बद्धो बद्धरावं रवि । मिगगणो पलायित्वा—“पुत्तो ते पामेन बद्धोति” तस्स मातुया आरोचंसि ।

सा भातुसन्तिकं गन्त्वा— भातिक ! भागिनेय्यो ते मिगमायं सिक्खापितोति पुच्छि ।

बोधिसत्तो मा त्वं पुनस्स किञ्चि पापकं आसंकि । मुग्गहीता नेन मिगमाया । इदानीं तं हासय-
मानो आगच्छिस्सतीति क्त्वा इमं गाथमाह—

“मिगं तिपल्लत्थमनेकमायं अट्ठखुरं अड्ढरत्तावपायि ।

एकेन सोतेन छमास्ससन्तो छहि कलाहतिभोति भागिनेय्यो ॥” ति ।

तत्थ मिगन्ति भागिनेय्यमिगं । तिपल्लत्थन्ति पल्लत्थं वुच्चति सयनं उभोहि पस्सहि उजुकमेव च
गोनिस्सिन्नकवमेनाति तीहाकारेहि पल्लत्थं अस्स तीणि वा पल्लत्थानि अस्साति तिपल्लत्थो । तं तिपल्लत्थं ।
अनेकमायन्ति बहुमायं, बहु वञ्चनं । अट्ठखुरन्ति एकेकस्मिं पादे द्विनं-द्विन्नं खुरानं वसेन अट्ठहि खुरेहि समन्ना-
गतं । अड्ढरत्तावपायिन्ति पुरिमयामं अतिककमित्वा मज्झिमयामे अरञ्जतो आगम्म पानीयस्स पिवन्तो अड्ढरत्ते
आपं पिवतीति अड्ढरत्तावपायी तं । अड्ढरत्ते आपं अपायिन्ति अत्थो । मम भागिनेय्यं मिगं अहं साधुकं मिगमायं
उगण्हापेसि । कथं ? यथा एकेन सोतेन छमास्ससन्तो छहि कलाहतिभोति भागिनेय्योति । इदं वुत्तं होति अहं
हि तव पुत्तं तथा उगण्हापेमि न यथा एकस्मिं उपरिमनासिकसोते वातं सन्निरुहत्वा पठविया अल्लीनेन एकेन
हेट्ठिमसोतेन तत्थेव छमायं अस्ससन्तो छहि कलाहि लुद्धकं अतिभोति छहि कोट्ठासेहि अज्झोत्थरति, वञ्चेतीति,
अत्थो । कतमाहि छहि? चत्तारो पादे पसारत्वा एकेन पस्सेन सेय्याय, खुरेहि तिणपंसुखणनेन, जि ह्वानिन्नामनेन,

उदरस्स उद्धुमातभावकरणेन, उच्चारपस्साजविस्सज्जनेन वातसन्निरुम्भनेनाति । अपरो नयो—पादंमु^१ गहेत्वा अभिमुखाकड्ढनेन, पटिप्पणामनेन उभतो पस्सेमु सञ्चरणेन उदरं उद्धं उक्खिपनेन अथो अवक्खिपनेनाति इमाहि छहि कलाहि यथा अतिभांति मतो अयन्ति सञ्चं उप्पादेत्वा वञ्चन्ति । एवं नं मिगमायं उग्गण्हापेसिन्ति दीपेति । अपरो नयो— तथा नं उग्गण्हापेसि [१४६] यथा एकेन सोतेन छमास्ससन्तो छहि कलाहतिं द्वीमुपि नयेमु दस्सेतेहि छहि कारणेहि कलाहति कलायिस्सति लुद्धं वञ्चस्सतीति अन्थो । भोतीति भर्गिनि आलपति । भागिनेय्योति एवं छहि कारणेहि वञ्चनकं भागिनेय्यं निद्दिसति ।

एवं बोधिसत्तो भागिनेय्यस्स मिगमायाय मायुक्कं उग्गहितभावं दस्सेन्तो भर्गिनि समस्सामेसि । सोपि मिगपोतको पामे वड्ढो अविप्फन्दित्वा येव भूमियं महाफामुकपस्सेन पादे पसारत्वा निपन्नो पादानं आसन्न-
ट्ठाने मुग्गेहं पहरित्वा पंमुं च निणानि च उप्पादेत्वा उच्चारपस्मावं विस्सज्जत्वा सीमं पातत्वा जिह्वं निस्सामेत्वा सरीरं खेलकिल्लन्नं कत्वा वानग्गहणेन उदरं उद्धुमातकं कत्वा अक्खीनि परिवन्नेत्वा हेट्ठानासिका-
मोतेन वातं सञ्चगपेन्तो उपरिमनासिकामोतेन वातं सन्निरुम्भित्वा सकलमरीरं थद्धभावं गाहापेत्वा मनाकारं दस्सेमि । नीलमक्खिकापि नं परिवारेमुं । तस्मि तस्मि ठाने काका निलीयिमु ।

लुद्धो आगन्त्वा उदरे हत्थेन पहरित्वा पातांव वड्ढो भविस्सनि पूतिको जानोति तस्स बन्धनरज्जुकं मोचत्वा एत्थेवदानि नं उक्कलित्वा मंमं आदाय गमिस्सामीनि निरासंको हत्वा साखापलामं गहेतुं आरद्धो ।

मिगपोतकोपि उट्ठाय चतूहि पादेहि टट्वा कायं विधुनित्वा गीवं पसारेत्वा महावातेन छिन्नबलाहको विष्य वेगेन मातुमन्तिकं अगमामि ।

सत्थापि न भिक्खवे ! राहुलो इदानीं मिक्खाकामो पुट्ठेपि मिक्खाकामोयेवाति इमं धम्मदेसनं आहृत्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेमि । तदा भागिनेय्यमिगपोतको राहुलो अहोसि, माता उप्पल-
वण्णा, मातुलमिगो पन अहमेव अहोसिन्ति ।

तिपल्लत्यभिगजातकं

७. मालुतजातकं

काले वा यदि वा जुण्हेति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो द्वे बुद्धपब्बजिते आरब्भ कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थ

ते किर कोसलजनपदे एकस्मिं अरञ्जवासे वसन्ति । एको काळत्थेरो नाम, एको जुण्हेत्थेरो नाम । अथेकदिवसं जुण्हो काळं पुच्छि—भन्ते काल ! सीतं नाम कस्मिं काले होतीति ?

सो काळे सीतं होतीति आह ।

अथेकदिवसं काळो जुण्हं पुच्छि—भन्ते जुण्ह ! सीतं नाम कस्मिं काले होतीति ?

सो जुण्हे होतीति आह ।

ते उभोपि अत्तनो कंखं छिन्दितुं असक्कोन्ता सत्थु सन्तिकं [१४७] गन्त्वा सत्थारं वन्दित्वा—भन्ते ! सीतं नाम कस्मिं काले होतीति पुच्छिमु ।

सत्या तेसं कथं सुत्वा पुब्बेपाहं भिक्खवे ! तुम्हाकं इमं पञ्चं कथेसि, भवसंखेपगतत्ता पन न सल्लक्ख-यित्थाति वत्ता अतीतं आहरि—

अतीतवत्थ

अतीते एकस्मिं पब्बतपादे सीहो च व्यग्घो च द्वे सहायका एकस्सा येव गुहाय वसन्ति । तदा बोधिसत्तोपि इसिपब्बज्जं पब्बजित्वा तस्मिं येव पब्बतपादे वसति । अथेकदिवसं तेसं सहायकानं सीतं निस्साय विवादो उदपादि । व्यग्घो काळे येव सीतं होतीति आह—सीहो जुण्हे येवाति । ते उभोपि अत्तनो कंखं छिन्दितुं असक्कोन्ता बोधिसत्तं पुच्छिमु । बोधिसत्तो इमं गाथमाह—

“काळे वा यदि वा जुण्हे यदा वायति मालुतो ।

वातजानि हि सीतानि उभोत्थमपराजिता !” ति ।

तत्थ काले वा यदि वा जुण्हेति काळपक्खे वा जुण्हपक्खे वा । यदा वायति मालुतोति यस्मिं समये पुरत्थिमादिभेदो वातो वायति तस्मिं समये सीतं होति । किं कारणा ? वातजानि हि सीतानि यस्मा वाते विज्जन्तेथेव सीतानि होन्ति, काळे पक्खे वा जुण्हपक्खे वा एत्थ अप्पमाणन्ति वुत्तं होति । उभोत्थमपराजिताति उभोपि तुम्हे इमस्मिं पञ्चं अपराजिताति । एवं बोधिसत्तो ते सहायके पञ्जापेसि ।

सत्थापि भिक्खवे ! पुब्बेपि मया तुम्हाकं अयं पञ्चो कथितोति इमं धम्मदेसनं आहरित्वा सच्चानि पकासेसि, सच्चर्पाग्योमाने द्वेपि ते थेरा सोतापत्तिफले पत्तिट्ठहिमु । सत्था अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा व्यग्घो काळो अहोसि, सीहो जुण्हो अहोसि । पञ्चविस्सजनकतापसो पन अहमेव अहोसिन्ति ।

मालुतजातकं

८. मतकभत्तजातकं

एवं चे सत्ता जानेद्युन्ति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो मतकभत्तं आरब्ध कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

तस्मिं हि काले मनुस्सा बहू अजेळकादयो मारेत्वा कालकत्तं जातको उद्दिस्स मतकभत्तं नाम देन्ति । भिक्खू ते मनुस्से तथा करोन्ते दिस्वा सत्थारं पुच्छिमु—एतरहि भन्ते ! मनुस्सा बहू पाणे जीवितक्खयं पापेत्वा मतकभत्तं नाम देन्ति । अत्थि नु खो भन्ते ! एत्थ वड्ढीति ?

मत्था न भिक्खवे ! मतकभत्तं दस्सामीति कतेपि पाणातिपाते काचि वड्ढि नाम अत्थि । पुब्बेपि पण्डिता आकासे निसज्ज[१४८]धम्मं देसेत्वा एत्थ आदीनवं कथेत्वा सकलजम्बुदीपवासिके एनं कम्मं जहापेसुं । इदानि पन भवमंखेपगतता पुन पातुभूतन्ति वत्वा अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अनीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते एको निण्णं वेदानं पारगू दिसापामोक्खो आचरियब्राह्मणो मतकभत्तं दस्सामीति एकं एळकं गाहापेत्वा अन्तेवासिके आह—ताना ! इमं एळकं नदि नेत्वा नहापेत्वा कण्ठे मालं परिक्वपित्वा पञ्चंगुलिकं दत्वा मण्डेत्वा आनेथाति ।

ते माधूति पटिस्मुणित्वा तं आदाय नदि गत्वा नहापेत्वा मण्डेत्वा नदितीरे उपेसुं । सो एळको अत्तनो पुब्बकम्मं दिस्वा एवरूपा नाम दुक्खा अज्ज मुञ्चिस्सामीति सोमनम्मजातो घटं भिन्दन्तो विय महाहसितं हसित्वा, पुन अयं ब्राह्मणो मं घातेत्वा मया लद्धं दुक्खं लभिस्सतीति ब्राह्मणे कारुञ्जं उप्पादेत्वा महन्तेन महेन परेदि ।

अय नं ते माणवका पुच्छिमु—सम्म एळक ! त्वं महासद्देन हमि चेव रोदि च । केन नुखो कारणेन हसि केन कारणेन रोदीति ?

तुम्हे मं इमं कारणं अत्तनो आचरियस्स सन्निके पुच्छेय्याथाति ।

ते नं आदाय गत्वा इदं कारणं आचरियस्स आरोचेमुं । आचरियो तेमं वचनं सुत्वा एळकं पुच्छि—कस्मा त्वं एळक ! हमि, कम्मा रोदीति ?

एळको अत्तनो कतकम्मं जातिस्सरजाणेन अनुस्सरित्वा ब्राह्मणस्स कथेसि—अहं ब्राह्मण ! पुब्बे तादिमोव मन्तज्जायकब्राह्मणो हुत्वा मतकभत्तं दस्सामीति एकं एळकं मारेत्वा अदासि । स्वाहं एकस्स एळकस्स घातितत्ता एकेनूनेमू पञ्चसु अत्तभावसतेसु मीसच्छेदं पापुणि । अयं भे कोटियं ठितो पञ्चसतिमो अत्तभावो । स्वाहं अज्ज एवरूपा दुक्खा मुञ्चिस्सामीति सोमनस्सजातो । इमिना कारणेन हसि । रोदन्तो पन अहं ताव एकं एळकं मारेत्वा पञ्चजातिसतानि सीसच्छेददुक्खं पत्वा अज्ज तस्मा दुक्खा मुञ्चिस्सामि । अयं पन ब्राह्मणो मं मारेत्वा अहं विय पञ्चजातिसतानि सीसच्छेददुक्खं लभिस्सतीति तयि कारुञ्जेन रोदिन्ति ।

एळक ! मा भायि । नाहं तं मारेस्सामीति ।

ब्राह्मण ! किं वदेसि ? तयि मारेन्तेपि अमारेन्तेपि न सक्का अज्ज मया मरणा मुञ्चितुन्ति ।

एळक ! मा भायि ! अहं ते आरक्खं गहेत्वा तया सद्धि येव विचरिस्सामीति ।

ब्राह्मण ! अप्पमत्तको तव आरक्खो मया कतपापं पन महन्तं बलवन्ति ।

ब्राह्मणो एलकं मुञ्चित्वा इमं एलकं कस्सचिपि मारेतुं न दस्सामीति अन्तेवासिके आदाय एलकेनेव सद्धिं विचरि । एलको विस्सट्ठमत्तोव एकं पासाणपिट्ठि निस्साय जातगुम्बे गीवं उक्खि[१४९] पित्वा पण्णानि खादितुं आरब्धो । तं खणं येव तस्मिं पासाणपिट्ठे असनि पति । ततो एका पासाणसकलिका छिज्जित्वा एलकस्स पसारितगीवाय पतित्वा मीसं छिन्दि । महाजनो सन्निपति । तदा बोधिसत्तो तस्मिं ठाने रुक्खदेवता हृत्वा निव्वत्तो । सो पस्सन्तस्सेव तस्स महाजनस्स देवतानुभावेन आकासे पल्लकेन निसीदित्वा इमे सत्ता एवं पापस्स फलं जानमाना अप्पेव नाम पाणातिपातं न करेय्युन्ति मधुरेन सरेन धम्मं देसेतो इमं गाथमाह—

एवं चे सत्ता जानेय्युं दुक्खायं जातिसम्भवो ।

न पाणो पाणिनं हज्जे पाणघाती हि सोचती ॥ ति ।

तत्थ एवञ्चे सत्ता जानेय्युन्ति इमे सत्ता एवञ्चे जानेय्युं । कथं ? दुक्खाय जातिसम्भवोति अयं तत्थ तत्थ जाति च जातस्स अनुक्कमेन वड्ढिसंखातो सम्भवो च जराव्याधिमरणअप्पियसम्पयोगपियविणयोगहृत्थ-पादच्छेदादीनं दुक्खानं वत्थुभूतत्ता दुक्खोति यदि जानेय्युं । न पाणो पाणिनं हज्जेति परं वधेन्तो जानिसम्भवे वधं लभति पीळेन्तो पीळं लभतीति जातिसम्भवस्स दुक्खवत्थुताय दुक्खभावं जानन्तो कोचि पाणो अज्जं पाणिनं न हज्जे सत्तो सत्तं न हनेय्यानि अत्थो । किं कारणा ? पाणघाती हि सोचतीति यस्मा साहित्यिकादिसु छमु पयोगेसु येन केनचि पयोगेन परस्स जीवितन्द्रियुपच्छेदनेन पाणघाती पुग्गलो अट्ठमु महानिरयेमु सोळममु उम्सदनिरयेमु नानप्पकाराय तिरच्छानयोनिया पेत्तिविसये असुग्गायेति इमेसु चतुसु अपायेसु महादुक्खं अनुभवमानो दीघरत्तं अन्तोनिज्झायनलक्खणेन सोकेन सोचति । यथा वा अयं एलको मरणभयेन सोचि एवं दीघरत्तं सोचतीतिपि जत्वा न पाणो पाणिनं हज्जे कोचि पाणातिपातकम्मं नाम न करेय्य । मोहेन पन मून्हा अविज्जाय अन्धीकता इमं आदीनवं अपस्सन्ता पाणातिपातं करोन्तीति ।

एवं महासत्तो निरयभयेन तज्जेत्वा धम्मं देसेसि । मनुस्सा तं धम्मदेसनं सुत्वा निरयभयभीता पाणा-तिपाता विरमिसु । बोधिसत्तोपि धम्मं देमेत्वा महाजनं सीले पतिट्ठापेत्वा यथाकम्मं गतो । महाजनोपि बोधि-सत्तस्स ओवादे ठत्वा दानादीनि पुञ्ञानि कत्वा देवनगरं पूरेसि । सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धि घटत्वा जातकं समोधानेसि । अहं तेन समयेन रुक्खदेवता अहोसिन्ति ।

मतकभत्तजातकं

६. आयाचितभक्तजातकं

सचे मुञ्चेति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो देवतानं आयाचनवलिकम्मं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

तदा किर मनुस्सा वणिज्जाय गच्छन्ता पाणे वधित्वा देवतानं बलिकम्मं कत्वा मयं अनन्तरायेन अत्थसिद्धिं पत्वा आगन्त्वा पुन तुम्हाकं बलिकम्मं करिस्सामानि आयाचित्वा गच्छन्ति । तत्थ अनन्तरायेन अत्थ-सिद्धिं पत्वा आगन्त्वा देवतानुभावेन इदं जातन्ति मञ्जमाना बहू पाणे वधित्वा आयाचनतो मुच्चितुं बलिकम्मं करोन्ति । तं दिस्वा भिक्खू- अत्थि नु खो भन्ते ! एत्थ अत्थोति भगवन् पुच्छिमु ।

भगवा अतीतं आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते कासिरट्ठे एकस्मिं गामके एको कुटुम्बिको गामद्वारे ठितनिशोधरुक्खे अधिवत्थाय देवताय बलिकम्मं पटिजानित्वा अनन्तरायेन आगन्त्वा बहू पाणे वधित्वा आयाचनतो मुच्चिस्सामीति रुक्खमूलं गतो । रुक्खदेवता खन्धविट्ठे टत्वा इमं गाथमाह-

सचे मुञ्चे पेच्च मुञ्चे मुच्चमानो हि बज्जति ।

न हेवं धीरा मुच्चन्ति मुत्ति बालस्स बन्धन ॥ न्ति ।

तत्थ सचे मुञ्चे पेच्च मुञ्चे ति भो पुरिस ! त्वं सचे मुञ्चे यदि मुञ्चितुकामोसि पेच्च मुञ्चे यथा परलोकेन बज्जसि एवं । मुच्चमानो हि बज्जतीति यथा पन त्वं पाणं वधित्वा मुच्चितुं इच्छसि एवं मुच्चमानो हि पापकम्मेन बज्जतीति । तस्मा न हेवं धीरा मुच्चन्तीति ये पण्डितपुरिसा ते एवं पटिस्सवतो न मुच्चन्ति । किं कारणा ? एवरूपा हि मुत्ति बालस्स बन्धनं एसा पाणातिपातं कत्वा मुत्ति नाम बालस्स बन्धनमेव होतीति धम्मं देसेसि ।

ततो पट्ठाय मनुस्सा एवरूपा पाणानिपातकम्मा विरता धम्मं चरित्वा देवनगरं पूर्गयिमु । सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धि घटत्वा जातकं समोधानेमि । अहं तेन समयेन रुक्खदेवता अहोसिति ।

आयाचितभक्तजातकं

१० नलपानजातकं

दिस्वा पदमनुत्तिण्णन्ति इदं सत्था कोसलेसु चारिकं चरमानो नळकपाणगामं पत्वा नळकपाण-
पोक्खरणिं केतकवने विहरन्तो नळदण्डके आरब्ध कथेसि ।

पच्छुपन्नवत्थु

तदा किर भिक्खू नळकपाणपोक्खरणिं नहात्वा सूचिघरत्थाय सामणेरेहि [१५१] तळदण्डके
गाहापेत्वा ते सब्बत्थकमेव छिदे दिस्वा सत्थारं उपसंकमत्वा—भन्ते ! मयं सूचिघरत्थाय नळदण्डके गण्हापेम ।
ते मूलतो याव अग्गा सब्बत्थकमेव छिदा, किन्नुखो एतन्ति पुंछिमु ।

सत्था इदं भिक्खवे ! मय्हं पोराणकाधिठानन्ति वत्वा अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

पुब्बे किर सो वनसण्डो अरञ्जो अहोसि । तस्सापि पोक्खरणिं एको दकरक्खसो ओतिण्णोतिण्णे
खादति ।

तदा बोधिसत्तो रोहितमिगपोतकप्पमाणो कपिराजा हुत्वा असीनिसहस्समत्तवानरपरिवृतो यूथं
परिहरन्तो तस्मि अरञ्जे वसति । सो वानरगणस्स ओवादं अदासि—ताता ! इमस्मि अरञ्जे विसरुक्खापि
अमनुस्सपटिगगहिता पोक्खरणिं योपि तत्थेव होन्ति तुम्हे अखादितपुब्बं पलाफलं खादन्ता वा अपीतपुब्बं पानीयं
पिवन्ता वा मं पटिपुच्छेय्याथाति ।

ते साधूति पटिस्मुणित्वा एकदिवसं अगतपुब्बट्ठानं गता ।

तत्थ बहुदेव दिवसं चरित्वा पानीयं गवेसमाना एकं पोक्खरणिं दिस्वा पानीयं अपिवित्त्वा
बोधिसत्तस्म आगमनं ओलोक्यमाना निसीदिमुं । बोधिसत्तो आगन्त्वा—किं ताता ! पानीयं न पिवथाति आह ।

तुम्हाकं आगमनं ओलोकेमाति । मुट्ठुताताति बोधिसत्तो तं पोक्खरणिं आविज्झित्वा पदं परि-
च्छिन्दन्तो ओतिण्णमेव पस्सि न उत्तिण्णं ।

सी निस्संसयं एसा अमनुस्सपटिगगहिताति अत्वा—मुट्ठु वो कतं तात ! पानीयं अपिवन्तेहि,
अमनुस्सपटिगगहिता अयन्ति आह ।

दकरक्खसोपि तेमं अनोतरणभावं अत्वा नीलोदरो पण्डरमुखो मुरत्तहत्थपादो बीभच्छदस्सतो हुत्वा
उदकं द्विधा कत्वा निक्खमित्वा—कस्मा निसीदथ ? इमं पोक्खरणिं ओतित्वा पानीयं पिवथाति आह ।

अथ नं बोधिसत्तो पुच्छि-त्वं इध निब्बत्तदकरक्खसोति ?

आम अहं निब्बत्तोमहीति ।

त्वं पोक्खरणिं ओतिण्णके लभमीति ?

आम लभामि । अहं इधोतिण्णं अन्तमसो सकुणिकं उपादाय न किञ्चि मुञ्चामि । तुम्हेपि सब्बे
खादिस्सामीति !

न मयं अत्तानं तुय्हं खादितुं दस्सामाति ।

पानीयं पन किं पिविस्सथाति ।

आम, पानीयं च पिविस्साम, न च ते वमं गमिस्सामाति ।

अथ कथं पानीयं पिविस्सथाति ?

किं पन त्वं मञ्जसि ओतरित्वा पिबिस्सन्तीति ? मयं हि अनोतरित्वा असीतिसहस्सापि एकमेकं नलदण्डकं गृहेत्वा उल्लसनाळेन उदकं पिबन्ता विय तव पोक्खरणिया पानीयं पिबिस्साम । एवं नो त्वं खादितुं न सक्खिस्ससीति । एतमत्थं विदित्वा सत्था अभिसम्बुद्धो हत्वा इमिस्सा गाथाय पुरिमपदद्वयं अभासि—

दिस्वा पदमनुत्तिणं दिस्वा नोतरितं पदं ।

नलेन वारिं पिबिस्साम नेव मं त्वं वधिस्ससी ॥ ति । [१५२]

तस्सत्थो—भिक्षवे ! सो कपिराजा तस्मा पोक्खरणिया एकम्पि उत्तिणं पदं नादस । ओतरितं पदं ओतिणपदमेव अदस, एवं दिस्वा पदं अनुत्तिणं दिस्वान ओतरितं पदं अद्धा अयं पोक्खरणी अमनस्परिगमहीताति अत्वा तेन सद्धि मल्लपन्तो महापुरिसो आह—नलेन वारिं पिबिस्सामाति तस्सत्थो मयं नव पोक्खरणिया नलेन पानीयं पिबिस्सामाति । पुन महासन्तोव आह—नेव मं त्वं वधिस्ससीति एवं नलेन पाणीयं पिबन्तं सपरिस्सम्पि मं त्वं नेव वधिस्ससीति अत्थो ।

एवं वत्वा पन बोधिसत्तो एकं नलदण्डकं आहरापेत्वा पारमियो आवज्जेत्वा सच्चकिरियं कत्वा मुखेन धमि । नल्लो अन्तो किञ्चि गण्ठि असेसेत्वा सव्वत्थकमेव सुमिरो अहोमि । इमिना नियामेन अपरम्पि अपरम्पि आहरापेत्वा धमित्वा अदामीति एवं सन्ते पन न सक्का निट्ठपेनुं । तस्मा एवं न गृहेतव्वं । बोधिसत्तो पन “इमं पोक्खरणि परिवारेत्वा जाना सव्वेपि नल्ला एकच्छिद्दा होन्तु” ति अधिट्ठासि । बोधिसत्तानं हि हित्पचारस्स महन्तयाय अधिट्ठानं समिज्जति । ततो पट्ठाय सव्वेपि न पोक्खरणि परिवारेत्वा उट्ठिता नल्ला एकच्छिद्दाव जाता ।

इमस्मि हि कप्पे चत्तारि कप्पट्ठियपाटिहारियानि नाम । कनमानि चत्तारि? (१) चन्दस्स ससलक्खणं सकलम्पि इमं कप्पं ठस्सति । (२) वट्टकजातके अग्गिनो निव्वुनट्ठानं सकलम्पि इमं कप्पं अग्गि न ज्ञापेस्सति । (३) घटिकारनिवेसनट्ठानं सकलम्पि इमं कप्पं अनोवस्मकं ठस्सति । (४) इमं पोक्खरणि परिवारेत्वा उट्ठितनल्ला सकलम्पि इमं कप्पं एकच्छिद्दा भविस्सन्तीति इमानि चत्तारि कप्पट्ठितियपाटिहारियानि नाम ।

बोधिसत्तो एवं अधिट्ठित्वा एकं नलं आदाय निमीदि । तेपि असीतिसहस्सा वानरा एकेकं नलं आदाय पोक्खरणि परिवारेत्वा निसीदिमु । तेपि बोधिसत्तस्स नलेन आकड्ढित्वा पानीयं पिबनकाले सव्वे तीरे निसिन्नाव पिबिमु । एवं तेहि पानीये पीते दकरक्खसो कञ्चि अलभित्वा अनत्तमनो सकनिवेसनमेव गतो । बोधिसत्तोपि सपरिवारो अरञ्जमेव पाविसि ।

सत्था पन इमेसं भिक्षवे ! नल्लानं एकच्छिद्भावो नाम मय्हमेवेतं पोरणकं अधिट्ठानन्ति इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा दकरक्खसो देवदत्तो अहोसि । असीतिसहस्सवानरा बुद्धपरिसा । उपायकुसलो पन कपिराजा अहमेव अहोसिन्ति ।

नलपानजातकं

सौलवगो दुतियो [१५३]

३. कुरुंगवग्गवण्णना

१. कुरुंगमिगजातकं

जातमेतं कुरुंगस्साति इदं सत्था वेळुवने विहरन्तो देवदत्तं आरब्ध कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

एकस्मिं हि समये धम्मसभायं सन्निपतिता भिक्खू-आवुसो ! देवदत्तो तथागतस्स घातनत्थाय धनुग्गहे पयोजेसि, सिलं पविज्झि, धनपालकं विस्सज्जेसि, सब्बथापि दसवलस्स बधाय परिसक्कतीति देवदत्तस्स अवण्णं कथेन्ता निसीदिसु । सत्था आगन्त्वा पञ्जत्तासने निसिन्नो कायनुत्थ भिक्खवे ! एतरहि कथाय सन्नि-
सिन्नाति पुच्छि ।

भन्ते ! देवदत्तो तुम्हाकं वधाय परिसक्कतीति देवदत्तस्स अगुणकथाय सन्निसिन्नम्हाति ।

सत्था न भिक्खवे ! देवदत्तो इदानीव मम वधाय परिसक्कति पुब्बेपि परिसक्कि येव नच पन वधितुं असक्खीति वत्वा अतीतं आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो कुरुंगमिगो हुत्वा एकस्मिं अरञ्जायतने फला-
फलानि खादन्तो वसति । सो एकस्मिं काले फलसम्पन्ने सेपण्णिरुक्खे सेपण्णिफलानि खादति । अथेको गामवासी
अट्ठकल्लुङ्को फलरुक्खमूलेसु मिगानं पदानि उपधारेत्वा उपरिरुक्खे अट्ठकं बन्धित्वा तत्थ निसीदित्वा
फलानि खादितुं आगतागते मिगे सत्तिया विज्झित्वा तेसं मंसं विकिणन्तो जीविकं कप्पेसि ।

सो एकदिवसं तस्मिं रुक्खमूले बोधिसत्तस्स पदवलज्जं दिस्वा तस्मिं सेपण्णिरुक्खे अट्ठकं बन्धित्व ।
पातोव भुञ्जित्वा सत्तिं आदाय वनं पविसित्वा तं रुक्खं अभिरुहित्वा अट्ठके निसीदि । बोधिसत्तोपि पातोव
वसनट्ठाना निक्खमित्वा सेपण्णिफलानि खादिस्सामीति आगम्य तं रुक्खमूलं सहसाव अपविसित्वा कदाचि
अट्ठकल्लुङ्कारुक्खेसु अट्ठकं बन्धन्ति अत्थी नु खो एवरूपो उपद्द्वोति परिगण्हन्तो बाहिरतोव अट्ठासि । लुङ्कोपि
बोधिसत्तस्स अनागमनभावं अत्वा अट्ठकं निसिन्नोव सेपण्णिफलानि खिपित्वा खिपित्वा तस्स पुरतो पातेसि ।

बोधिसत्तो इमानि फलानि आगन्त्वा मय्हं पुरतो पतन्ति, अत्थि नुखो तस्म उपरि लुङ्कोति पुनप्पुनं
ओलोकेन्तो लुङ्कं दिस्वा अपस्सन्तो विय हुत्वा-अम्भो रुक्ख ! पुब्बे त्वं ओलम्बकं ओतारेन्तो^१ विय उज्जुक्केव
फलानि पातेसि । अज्ज पन ते रुक्खधम्मो परिच्चत्तो एवं तथा रुक्खधम्मो परिच्चत्ते अहम्पि अञ्ज रुक्खमूलं
उपसंकमित्वा मय्हं आहारं परियेसिस्सामीनि वत्वा इमं गाथमाह-

जातमेतं कुरुंगस्स यं त्वं सेपण्णि ! सेय्यसि ।

अञ्जं सेपण्णिं गच्छामि न मे ते रुक्खते फलन्ति ॥ [१५४]

तत्थ ज्ञातन्ति पाकटं जातं । एतन्ति इदं कम्मं । कुरुंगस्साति कुरुंगमिगस्स । यं त्वं सेपण्णि !
सेय्यसीति यं त्वं हम्भो सेपण्णिरुक्ख ! पुरतो पुरतो फलानि पातमयानो सेय्यसि, विसेय्यसि, विसिण्णफलो

अहोसि । तं सब्बं कुरुंगस्स पाकटं जातं । न मे ते रुच्चते फलन्ति एवं फलं ददमानाय मे तव फलं न रुच्चति तिट्ठत्वं अहं अञ्जत्थ गच्छिस्सामीति अगमासि ।

अथस्स लुद्धको अट्टके निसिन्नोव सत्ति खिपित्वा गच्छ विरद्धोदानिम्हि तन्ति आह । बोधिसत्तो निवत्तित्वा ठितोव आह-हम्भो पुरिस ! इदानीपि किञ्चापि मं विरद्धो अट्ठ पन महानिरये सोळस उस्सदनिरये पञ्चविधबन्धनादीनि च कम्मकरणानि अविरद्धो येवामीति । एवञ्च पन वत्वा पलायित्वा यथारुचिं गतो । लुद्धकोपि ओतरित्वा यथारुचिं गतो ।

सत्थापि न भिक्खवे ! देवदत्तो इदानेव मम वधाय परिसक्कति पुब्बेपि परिसक्कि नच पन वधितुं असक्खीति इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा अट्टकलुद्धो देवदत्तो अहोसि । कुरुंगमिगो पन अहमेवाति ।

कुरुंगमिगजातकं

२. कुक्कुरजातक

ये कुक्कुराति इदं सन्धा जेतवने विहरन्तो जानत्यचरिण्यं आरब्ध कथेमि । सा द्वादसनिपाते भद्र-
साठजातके आविभविस्सति । इदं पन वत्थुं पत्तिट्ठपेत्वा अतीतं आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिमत्तो नत्थारूपं कम्मं पटिच्च कुक्कुरयोनियं निव्व-
त्तित्वा अनेकसत्तकुक्कुरपरिवृत्तो महामुसाने वसति । अथेकदिवसं राजा सेतसिन्धवयुत्तं सव्वालंकारपति
मण्डितं रथं अभिरुह्य उय्यानं गत्वा तत्थ दिवसभागं कीळित्वा अत्थंगते मुग्घिये नगरं पाविमि । तम्म तं रथवर्त्तं
यथानद्धमेव राजंगणे ठपर्यसु । सो रत्ति देवे वस्सन्ते तित्तो । उपरि पामादतो कोलेय्यकमुण्खा ओतरित्वा तस्स
चम्मञ्च नन्दिञ्च खादिसु ।

पुन दिवसे रज्जो आरोचयिमु-देव ! निद्धमनमुत्तेन मुनग्वा पविमित्वा रथरस चम्मञ्च
नन्दिञ्च खादिमूति ।

राजा मुनग्वानं कुञ्जित्वा दिट्ठदिट्ठट्ठाने मुनग्गे घानेथानि आह ।

ततो पट्ठाय मुनग्वानं महाव्यमनं उदपादि । ते दिट्ठदिट्ठट्ठाने घानयिमाना पलायित्वा मुसानं गत्वा
बोधिसत्तस्म सन्तिकं अगमंमु । बोधिमत्तो-तुम्हे बहू सन्तिपतिना किन्नुखो कारणन्ति पुच्छि ।

ते-अन्तेपुरे किर रथस्स चम्मञ्च नन्दिञ्च [१५५] मुनग्गेहि खादितानि कुट्ठो राजा मुनग्गवधं
आणापेसि । बहू मुनग्वा विनस्सन्ति, महामयं उप्पन्नन्ति आहंमु ।

बोधिमत्तो चित्तेमि-आरक्खट्ठाने ब्रह्म मुणग्वानं ओकामो नत्थी अन्नोराजनिवेसने कोलेय्यकमुन-
खानं येवेनं कम्मं भविस्सति । इदानी पन चोरानं किञ्चि भयं नत्थि । अचोरा मरणं लभन्ति । यन्नानाहं चोरे रज्जो
दस्सेत्वा जातिमंथस्स जीविनदानं ददेय्यन्ति । सो जल्लके मसग्गामेत्वा-तुम्हे मा भायित्थ अहं धो अभयं आह-
रिस्सामि । याव राजानं पस्सामि ताव इधेव होथानि पारमियो आवज्जेत्वा मेत्ताभावनं पुरेचारिकं कत्वा मय्हं
उपरि लेद्धुंवा मुग्गं वा मा कोचि विपितुं उम्महीनि अधिट्ठाय एककोव अन्नानगरं पाविसि ।

अथ नं दिस्वा एकमत्तोपि कुञ्जित्वा ओलोकेत्तो नाम नाहोमि । राजापि मुनग्गवधं आणापेत्वा सयं
त्रिनिच्छये निमित्तो होति । बोधिमत्तो तत्थेव गत्वा पक्खन्दिन्वा रज्जो आसनम्स हेट्ठा पाविमि । अथ तं राज-
पुग्गिमा नीहग्गितुं आरुढा । राजा पन निवारेमि ।

सो थोकं विसमेत्वा हेट्ठामना निक्खमित्वा राजानं वन्दित्वा-मच्चं किर तुम्हे कुक्कुरे
मारापेथानि पुच्छि ।

आम मारापेमि हन्ति ।

को तेसं अपराधो नरिन्दानि ?

रथम्म मे परिवारचम्मञ्च नन्दिञ्च खादिमूति ।

ये खादिसु ते जानाथानि ?

न जानामाति ।

इमे नाम चम्मखादकचोराति तत्ततो अजानित्वाव दिट्ठदिट्ठट्ठाने येव मारापनं न यत्तं दवाति ।

रथचम्मस्स कुक्कुरेहि खादितत्ता दिट्ठदिट्ठे सब्बेव मारेथाति सुनखवधं अणापेसिन्ति ।

किं पन वो मनुस्सा सब्बेव कुक्कुरे मारेन्ति उदाहु मरणं अलभन्तापि अत्थीति ?

अत्थि अम्हाकं घरे कोलेय्यका मरणं न लभन्तीति ।

महाराज ! इदानीं तुम्हे रथचम्मस्स कुक्कुरेहि खादितत्ता दिट्ठदिट्ठे सब्बेव मारेथाति सुनखवधं अणापेसिन्ति अवोचुन्थ । इदानीं पन अम्हाकं घरे कोलेय्यका मरणं न लभन्तीति वदथ । ननु एवं सन्ते तुम्हे छन्दा-
दिवसेन अगतिगमनं गच्छथाति ? अगतिगमनञ्च नाम न युत्तं, न च राजधम्मो । रज्ज्वा नाम कारणगवेसकेन तुलामदिसेन भवितुं वट्टति । इदानीं च कोलेय्यका मरणं न लभन्ति, दुब्बलमुनखाव लभन्ति । एवं सन्ते नायं सब्बमुनखघच्चा दुब्बलघातिका नामेसाति ।

एवञ्च पन वत्था महामत्तो मधुग्ममरं निच्छारेत्वा—महाराज ! यं तुम्हे कगेथ नायं धम्मोति रज्ज्वा धम्मं देमेन्तो इमं गाथमाह—

ये कुक्कुरा राजकुलम्हि बद्धा कोलेय्यका वण्णबलूपपन्ना ।

तेमे न वज्झा मयमस्म वज्झा नायं सघच्चा दुब्बलघातिकायन्ति [१५६]

तत्थ ये कुक्कुराति ये मुनखा । यथा हि धागण्होपि पस्मावो पूतिमुत्तन्ति, तदहं ज्ञातोपि मिगालो जग्मि-
गालोति, कोमलापि गळोचि-लता पूतिलताति, सुवण्णवण्णोपि कायो पूतिकायोति वुच्चति, एवमेवं वस्मस-
तिकोपि मुनखो कुक्कुरोति वुच्चति । तस्मा महल्लका कायबलूपपन्नापि ते कुक्कुरात्वेव वृत्ता । वद्धानि
वड्ढिता । कोलेय्यकाति राजकुले जाता सम्भूता संवद्धा । वण्णबलूपपन्नाति मरीरवण्णेन वेव कायवलेन
च सम्पन्ना । तेमे न वज्झाति ते इमे मस्सामिका सारक्खा न वज्झा । मयमस्म वज्झाति अस्सामिका
अनारक्खा मयं वज्झा नाम जाता । नायं सघच्चाति एवं सन्ते अयं अविममेन गघच्चा नाम न होति ।
दुब्बलघातिकायन्ति अयं पन दुब्बलानं येव घातन्तो दुब्बलघातिका नाम होति । राज्ञीहि नाम चोरा
निगण्हितव्या नो अचोरा इथ पन चोरागं किञ्च नत्थि अचोरा मरणं लभन्ति अहां ! इमास्मि लोके अयुत्तं
वत्तति अहां ! अधम्मो वत्ततीति ।

राजा बोधिसत्तस्म वचनं सुत्वा आह-जानासि पन त्वं पण्डित ! असुकेहि नाम रथचम्मं खादितन्ति ।

आम जानामीति ।

केहि खादितन्ति ?

तुम्हाकं गेहे वसनकेहि कोलेय्यकमुनखेहीति ।

कथं तेहि खादितभावां जानितव्वोति आह ?

अहं तेहि खादितभावं दस्सेस्सामीति ।

दस्सेहि पण्डिताति ।

तुम्हाकं घरे कोलेय्यकमुनखे आनापेत्वा थोकं तक्कञ्च दब्बतिणानि च आहरापेथाति ।

राजा तथा अकासि ।

अथ नं महासत्तो इमानि तिणानि तक्केन महापेत्वा एते मुनखे पायेथाति आह ।

राजा तथा कत्वा पायापेसि । पीतपीता मुनखा सद्धिं चम्महि वामसु । राजा सब्बञ्जुबुद्धस्स व्याकरणं
वियाति तुट्ठो बोधिसत्तस्स सेतच्छत्तेन पूजं अकासि । बोधिसत्तो “धम्मं चर महाराज ! मातापितुसु खत्तिया”
ति आदीहि तेसकुणजातके आगताहि दसहि धम्मचरियगाथाहि रज्जो धम्मं देसेत्वा—महाराज ! इतो पट्ठाय
अप्पमत्ता होहीति राजानं पञ्चसु सीलेसु पतिट्ठापेत्वा सेतच्छत्तं रज्जोव पटिअदासि ।

राजा महासत्तस्स धम्मकथं सुत्वा सब्बसत्तानं अभयं दत्वा बोधिसत्तं आदिं कत्वा सब्बसुनखानं अत्तनो भोजनसदिसमेव निच्चभत्तं पट्ठपेत्वा बोधिसत्तस्स ओवादे ठितो यावतायुकं दानादीनि पुञ्ञानि करित्वा कालं कत्वा देवलोके उप्पज्जि । कुक्कुरोवादो दसवस्सहस्सानि पवत्ति । बोधिसत्तोपि यावतायुकं ठत्वा यथाकम्मं गतो । [१.५९]

सत्था न भिक्खवे ! तथागतो इदानीं जातकानं अत्थं चरति पुब्बेपि चरि येवाति वत्वा इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा राजा आनन्दो अहोसि । अवसेसा बुद्धपरिसा । कुक्कुर-पण्डितो पन अहमेवाति ।

कुक्कुरजातकं

३. भोजाजानीयजातकं

अपि पस्सेन सेमानोति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो एकं ओस्सट्ठविरियं भिक्खुं आरब्ध कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

तस्मिं हि समये सत्था नं भिक्खुं आमन्तेत्वा भिक्खु ! पुब्बे पण्डिता अनायतनेपि विरियं अकंसु, पहारं लद्धापि नेव ओस्सजिमूति वत्वा अतीतं आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो भोजाजानीयसिन्धवकुले निव्वत्तो सब्बाकार-सम्पन्नो बाराणसिरज्जो मंगलस्सो अहोसि । सो सत्तसहस्सगघनिवाय सुवण्णपातियं येव नानग्गरससम्पन्नं तिवस्सि-कगन्धसालिभोजनं भुञ्जति । चतुजातिकगन्धूपलित्तायमेव भूमियं तिट्ठति । तं ठानं रत्तकम्बलसाणिपरिक्खित्तं उपरि सुवण्णतारखचित्तं चेलवितानं समोसरित्तगन्धदामयालादामं अविजहित्तगन्धतेलप्पदीपं होति । बाराणसि-रज्जं पन अपत्थेन्ता राजानो नाम नत्थि । एकं समयं सत्त राजानो बाराणसिं परिक्खिपित्वा अम्हाकं रज्जं वा देतु युद्धं वाति बाराणसिरज्जो पणं पेसयिंसु । राजा अमच्चे सन्निपातापेत्वा तं पवुत्ति आचिक्खित्वा इदानि किं करोम ताताति पुच्छि ।

देव ! तुम्हेहि ताव आदिनोव युद्धाय न गन्तब्बं , अमुकं नाम अस्सारोहं पेमेत्वा युद्धं कारेथ । तस्मिं अमक्कोन्ते पच्छा जानिस्सामाति ।

राजा तं पक्कोसापेत्वा-सक्खिस्ससि नात ! सत्तहि राजूहि सद्धि युद्धं कातुन्ति आह ।

देव ! सच्च भोजाजानीयसिन्धवं लभामि, तिट्ठन्तु सत्त राजानो सकलजम्बुदीपे राजूहि सद्धि युज्झित्तु सक्खिस्सामाति ।

तात ! भोजाजानीयसिन्धवो वा होतु अञ्जो वायं इच्छसि तं गहेत्वा युद्धं करोहीति ।

सो साधु देवाति राजानं वन्दित्वा पासादा ओरुय्ह भोजाजानीयसिन्धवं आहरापेत्वा सुवम्मितं कत्वा अत्तनापि मब्बसन्नाहसन्नद्धो खगं बन्धित्वा सिन्धवपिट्ठवरगतो नगरा निक्खम्म विज्जुलता विय चरमानो पठमं बलकोट्ठकं भिन्दित्वा एकं राजानं जीवगाहमेव गहेत्वा आगन्त्वा नगरे बलस्स निय्यादेत्वा पुन गन्त्वा दुतियं बलकोट्ठकं भिन्दित्वा दुतियन्ति एवं पच्च राजानो जीवगाहं गहेत्वा छट्ठं बलकोट्ठकं [१५८] भिन्दित्वा छट्ठस्स रज्जो गहित्तकाले भोजाजानीयो पहारं लभि । लोहितं पग्घरति । वेदना वलवतियो वत्तन्ति । अस्सारोहो तस्स पहरभावं अत्वा भोजाजानीयसिन्धवं राजद्वारे निपज्जापेत्वा सन्नाहं सिथिलं कत्वा अञ्जं अस्सं सन्नय्हित्तुं आरद्धो ।

बोधिसत्तो महापासुकपस्सेन निपन्नोव अक्खीनि उम्मीलेत्वा अस्सारोहं दिस्वा अयं अञ्जं अस्सं सन्नय्हति अयच्च अस्सो सत्तमं बलकोट्ठकं भिन्दित्वा सत्तमं राजानं गण्हित्तुं न सक्खिस्सति मया कत्तकम्मं विनस्सिस्सति अप्पटिसमो अस्सारोहोपि नस्सिस्सति राजापि परहत्थं गमिस्सति, ठपेत्वा मं अञ्जो अस्सो सत्तमं बलकोट्ठकं भिन्दित्वा सत्तमं राजानं गहेत्तुं समत्थो नाम नत्थीति निपन्नकोव अस्सारोहं पक्कोसापेत्वा-सम्म अस्सारोह ! सत्तमं बलकोट्ठकं भिन्दित्वा सत्तमं राजानं गहेत्तुं समत्थो ठपेत्वा मं अञ्जो अस्सो नाम नत्थि । नाहं मया कत्तकम्मं नासेस्सामि ममञ्जेव उट्ठापेत्वा सन्नय्हति वत्वा इमं गाथमाह-

अपि पस्सेन सेमानो सल्लेहि सल्ललीकतो ।

सेय्योव बलवा भोज्जो युञ्ज मञ्जेव सारथीति ॥

तत्थ अपि पस्सेन सेमानोति एकेन पस्सेन सयमानकोपि । सल्लेहि सल्ललीकतोति सल्लेहि विद्धोपि समानो । सेय्योव बलवा भोज्जोति बलवोति सिन्धवकुले अजातो खलुंक्स्सो । भोज्जोति भोजाजानीय-सिन्धवो । इति एनस्मा बलवा सल्लेहि विद्धोपि भोजाजानीयसिन्धवोव इति एतस्मा बलवा सल्लेहि विद्धोपि भोजाजानीयो सेय्यो वरो, उत्तमो । युञ्ज मञ्जेव सारथीति यस्मा एवं गतोपि अहमेव सेय्यो तस्मा ममञ्जेव योजेहि, मा अञ्जेपीति वदति ।

अस्सारोहो बोधिसत्तं ण्ठ्ठापेत्वा वणं बन्धित्वा मुसन्नद्धं सन्नग्धित्वा तस्स पिट्ठयं निसीदित्वा सत्तमं बलकोट्ठकं भिन्दित्वा सत्तमं राजानं जीवगाहं गहेत्वा राजबलस्स निर्यादेसि । बोधिसत्तम्पि राजद्वारं आनयिषु । राजा तस्स दम्सनत्थाय निक्खमि । महामत्तो राजानं आह—महाराज ! सत्त राजानो मा घातयित्थ । सपथं कारेत्वा विस्सज्जेथ । मय्हञ्च अस्सारोहस्स च दातव्वं यसं अस्सारोहस्सेव देथ । सत्त राजानो गहेत्वा दिन्नं योधं नाम नासेत् न वट्ठति । नुम्हेपि दानं देथ । सीलं रक्खथ । धम्मेन समेन रज्जं कारेथाति ।

एवं बोधिसत्तेन रज्जो ओवादे दिन्ने बोधिसत्तस्स सन्नाहं मोचयिषु । सो सन्नाहे मुञ्चते मुञ्चन्ते येव निरुज्झि । राजा तस्स सरीरकिच्चं कारेत्वा अस्सारोहस्स महन्तं यसं दत्त्वा सत्त राजानां पुन अत्तनो अदू-भाय सपथं कारेत्वा सकट्ठानानि पेसेत्वा धम्मेन समेन रज्जं कारेत्वा जीवितपरियोसाने यथाकम्मं गतो । [१५९]

सत्था—एवं भिक्खु ! पुब्बे पण्डिता अनायतनेपि विरियं अकंमु एवरूपं पहारं लद्धापि न ओस्सजिमु । त्वं पन एवरूपे नीयानिकसासने पव्वजित्वा कस्मा विरियं ओस्सजसीति वत्वा चत्तारि सच्चानि पकासेसि । मच्चपरियोसाने ओस्सट्ठविरियो भिक्खु अरहत्तफले पतिट्ठासि ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा राजा आनन्दो अहोसि । अस्सारोहो सारिपुत्तो, भोजाजानीयसिन्धवो पन अहमेव अहोसिन्ति ।

भोजाजानीयजातकं ।

४. आजञ्जजातकं

यदा यदाति इदम्पि सत्त्वा जेतवने विहरन्तो ओस्सट्ठविरियमेव भिक्खु आरब्ध कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

तं पन भिक्खुं सत्त्वा आमन्तेत्वा भिक्खु ! पुब्बे पण्डिता अनायतनेपि लद्धप्पहागापि हुत्वा विरियं अकंमु ति वत्वा अतीतं आहरिः-

अतीतवत्थु

अतीने बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते पुरिमनयेनेव सत्त राजानो नगरं परिवारयिमु । अथेको रथिकयोधो द्वेभातिकमिन्धवे रथे योजेत्वा नगरा निक्खम्म छ बलकोट्ठके भिन्दित्वा छ राजानो अगगहेसि । तस्मिं खणे जेट्ठकअस्सो पहारं लभि । रथिको रथं योजेत्वा पाजेन्तो^१ राजद्वारं आगन्त्वा जेट्ठकभातिकं रथा मोचेत्वा सन्नाहं मिथिलं कत्वा एकेन पस्सेन निपज्जापेत्वा अञ्जं अस्मं सन्नयितुं आरब्धो । बोधिसत्तो तं दिस्वा पुरिमनयेनेव चिन्तेत्वा रथिकं पक्कोमापेत्वा निपन्नकोव इमं गाथमाह-

यदा यदा यत्थ यदा यत्थ यत्थ यदा यदा ।

आजञ्जो कुरुते वेगं हायन्ति तत्थ बाळवाति ॥

तत्थ यदा यदाति पुव्वण्हादिमु यस्मिं यस्मिं काले । यत्थाति यस्मिं ठाने मग्गे वा संगामसीसे वा । यदाति यस्मिं खणे । यत्थ यत्थाति सत्तन्नं बलकोट्ठकानं वसेन ब्रह्मु युद्धमण्डलेसु । यदा यदाति यस्मिं यस्मिं काले पहारं लद्धकाले वा अलद्धकाले वा । आजञ्जो कुरुते वेगन्ति मार्गथम्म चित्तरचित्तं कारणं आजाननसभावो आजञ्जो वरसिन्धवो वेगं कराति वायमति विरियं आरभति । हायन्ति तत्थ बालवाति तस्मिं वेगे कयिरमाने इतरे वळवसंखाता खळुंक्कसा हायन्ति परिहायन्ति । तस्मा इमस्मि मञ्जेव योजेहीति आह ।

सारथी बोधिसत्तं उट्ठापेत्वा योजेत्वा सत्तमं बलकोट्ठकं भिन्दित्वा सत्तमं राजानं आदाय रथं पाजेन्तो^२ [१६०] राजद्वारं आगन्त्वा सिन्धवं मोचेसि । बोधिसत्तो एकेन पस्सेन निपन्नो पुरिमनयेनेव रज्जं ओवादं दत्वा निरुज्झि । राजा तस्स सरीरकिच्चं कारेत्वा रथिकस्स सम्मानं कत्वा धम्मेन रज्जं कारेत्वा यथाकम्मं गतो ।

सत्त्वा इम धम्मदेसनं आहरित्वा सच्चानि पकासेत्वा जातकं समोधानेसि । सच्चपरियोसाने सो भिक्खु अरहत्ते पतिट्ठासि । तदा राजा आनन्दत्थेरो अहोसि । अस्सो पन अहमेव सम्मासम्बुद्धोति ।

आजञ्जजातकं

५. तिष्ठजातकं

अञ्जमञ्ज्रेहि तित्थेहीति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो धम्मसेनापतिस्स सद्धिविहारिकं एकं सुवण्ण-
कारपुत्तं भिक्खुं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

आसयानुसयञ्जाणं हि बुद्धानं येव होति न अञ्जेसं । तस्मा धम्मसेनापति अत्तनो आसयानुसयञ्जा-
णस्स नत्थिताय सद्धिविहारिकस्स आसयानुसयञ्जाणं अजानन्तो असुभकम्मट्ठानमेव कथेसि । तस्स तं न सप्पाय-
महोसि । कस्मा ? सो किर पटिपाटिया पञ्चजातिसतानि सुवण्णकारगेहे येव पटिसिन्धि गण्हि । अथस्स दीघ-
रत्तं परिसुद्धसुवण्णदस्सनस्सेव परिचितत्ता अमुभं न सप्पायमहोसि । सो तत्थ निमित्तमत्तम्पि उप्पादेतुं असक्कोन्तो
चत्तारो मासे खेपेसि । धम्मसेनापति अत्तनो सद्धिविहारिकस्स अरहत्तं दातुं असक्कोन्तो अद्वायं बुद्धवेनेय्यो
भविस्सति तथागतस्स सन्तिकं नेस्सामीति चिन्तेत्वा पातोव तं आदाय सयं सत्थु सन्निकं अगमासि ।

सत्था— किन्नुखो सारिपुत्त ! एकं भिक्खुं आदाय आगतोसीति पुच्छि ।

अहम्भन्ते ! इमस्स कम्मट्ठानं अदासि । अयम्पन चतुहि मासेहि निमित्तमत्तम्पि न उप्पादेसि ।
स्वाहं बुद्धवेनेय्यो एसो भविस्सतीति चिन्तेत्वा तुम्हाकं सन्तिकं आदाय आगतोति ।

सारिपुत्त ! कतरं पन ते कम्मट्ठानं सद्धिविहारिकस्स दिन्नन्ति ?

असुभकम्मट्ठानं भगवाति ।

सारिपुत्त ! नत्थि तव सन्ता^१ने आसयानुसयञ्जाणं, गच्छ त्वं सायण्हसमये आगत्वा तव सद्धि-
विहारिकं आदाय गच्छेय्यासीति ।

एवं सत्था थेरं उय्योजेत्वा तस्स भिक्खुस्स मनापनिवासनञ्च चीवरं च दापेत्वा तं आदायेव पिण्डाय
पविसित्वा पणीतं खादनीयभोजनीयं दापेत्वा महाभिक्खुसंघपरिवारो पुन विहारं आगन्त्वा गन्धकुटियं दिवस-
भागं खेपेत्वा सायण्हसमये तं भिक्खुं गहेत्वा विहारचारिकं चरमानो अम्बवने एकं पोक्खरणिं [१६.१]
मापेत्वा तत्थ महन्तं पदुमिनिगच्छं, तत्रापि च महन्तं एकं पदुमपुष्पं मापेत्वा भिक्खु ! इमं पुष्पं ओलोकेन्तो
निसीदाहीति निसीदापेत्वा गन्धकुटिं पाविसि ।

सो भिक्खु नं पुष्पं पुनप्पुनं ओलोकेसि । भगवा तं पुष्पं जरं पापेसि । तं तस्स पस्सन्तस्सेव जरं पत्वा
विवण्णं अहोसि । अथस्स परियन्ततो पट्ठाय पत्तानि पतन्तानि मुहुत्तेन सब्बानि पतिसु । ततो किञ्जकखं पति,
कण्णिकाव अवसिस्सि । सो भिक्खु तं पस्सन्तो चिन्तेसि, इदं पदुमपुष्पं इदानीव अभिरूपं अहोसि दस्सनीयं ।
अथस्स वण्णो परिणतो पत्तानि च किञ्जकखञ्च पतितं कण्णिकमत्तमेव ठितं । एवरूपस्स नाम पदुमस्स जरा पत्ता,
मय्हं सरीरस्स किं न पापुणिस्सति ? सब्बे संखारा अचिच्चाति विपस्सनं पट्ठपेसि । सत्था तस्स चित्तं विपस्सनं
आरुद्धहन्ति जत्वा गन्धकुटियं निसिन्नो व ओभासं फरित्वा इमं गाथमाह—

उच्छिन्द सिनेहमत्तनो कुमुदं सारदिकं व पाणिना ।

सन्तिमग्गमेव ब्रूह्य निब्बाणं सुगतेन देसितन्ति^२ ॥

सो भिक्खु गाथापरियोसाने अरहत्तं पत्वा मुत्तो वतमिह सब्बभवेहीति चिन्तेत्वा—

सो वृत्थवासो परिपुष्णमानसो, खीणासवो अन्तिमदेहधारी ।
विमुद्धसीलो सुसमाहितिन्द्रियो चन्दो यथा राहुमुखा पमुत्तो ॥
तमोततं मोहमहन्धकारं विनोदयि सव्वमलं असेसं ।

आलोकमुज्जोतकरो पभंकरो सहस्सरंसी विय भानुमा नभेति ॥

आदीहि गाथाहि उदानं उदानेसि । उदानेत्वा च पन गत्वा भगवन्तं वन्दि । थरोपि आगन्त्वा सत्थारं
वन्दित्वा अत्तनो सद्धिविहारिकं गहेत्वा आगमासि ।

अयं पवुत्ति भिक्खून् अन्तरे पाकटा जाता । भिक्खू धम्मसभायं दसबलस्स गुणे वण्णयमाना निसी-
दिमु-आवुसो ! सारिपुत्तथेरो आसयानुसयजाणस्स अभावेन अत्तनो सद्धिविहारिकस्स आसयं न जानाति ।
सत्था पन जत्वा एकदिवसेनेव तस्स सहपटिसम्भिताहि अरहत्तं अदासि । अहो ! बुद्धो नाम महानुभावोति !

सत्था आगन्त्वा पञ्जत्तासने निसीदित्वा-कायनुत्थ भिक्खवे एतरहि कधाय सन्निसिन्नाति पुच्छि ।

न भगवा ! अञ्जाय, तुम्हाकञ्जेव पन धम्मसेनापनिनो सद्धिविहारिकस्स आसयानुसय-
[१६२] जाणकथायाति ।

सत्था न भिक्खवे ! एतं अच्छरियं स्वाहं एतरहि बुद्धो हुत्वा तस्स आसयं जानामि । पुब्बेपाहं तस्स
आसयं जानामि येवाति वत्वा अतीतं आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्तो रज्जं कारेसि । तदा बोधिसत्तो तं राजानं अत्थे च धम्मे च अनुसासति ।
तदा रज्जो मंगलस्सनहाननित्थे अञ्जतरं पठमं वळवं खलु^१ कस्सं^१ नहापेमुं । मंगलस्सो वळवेन नहाततित्थं
ओतारियमानो जिगुच्छित्वा ओतरितुं न इच्छि । अस्सगोपको गत्वा रज्जो आरोचेसि-देव । मंगलस्सो तित्थं
ओतरितुं न इच्छतीति ।

राजा बोधिसत्तं पेसेसि- गच्छ पण्डित ! जानाहि केन कारणेन अस्सो तित्थं ओतारियमानो न
ओतरतीति ।

बोधिसत्तो साधु देवाति नदीतीरं गत्वा अस्सं ओलोकेत्वा निरोगभावञ्चस्स^२ जत्वा केन नुखो
कारणेन अयं इमं तित्थं न ओतरतीति उपधारेन्तो पठमतरं एत्थ अञ्जो नहापितो भविस्सति तेनेस जिगुच्छ-
मानो^३ तित्थं न ओतरति मञ्जेति चिन्तेत्वा अस्सगोपके पुच्छि-हम्मो ! इमस्मि तित्थे कं पठमं
नहापयित्थाति ?

अञ्जतरं वळवस्सं सामीति ।

बोधिसत्तो 'एस अत्तनो सिगारताय जिगुच्छन्तो एत्थ नहायितुं न इच्छति । इमं अञ्जस्मि तित्थे
नहापेनुं वट्टतीति' तस्स आसयं जत्वा- भो अस्सगोपक ! सप्पिमधुफाणिताभिसंखनपायासप्पि ताव पुनप्पुनं
भुञ्जन्तस्स तिति होति । अयं अस्सो बहू वारे इध तित्थे नहातो अञ्जाम्पि ताव नं तित्थं ओतरत्वा नहापेथ
पायेथ चाति वत्वा इमं गायमाह-

अञ्जमञ्जेहि तित्थेहि अस्सं पायेहि सारथि ।

अच्चासनस्स पुरिसो पायासस्सपि तप्पतीति ॥

तत्थ अञ्जमञ्जेहीति अञ्जेहि अञ्जेहि । पायेहीति देसनासीसमेतं, नहापेहि च पायेहि चाति अत्थो ।
अच्चासनस्सति करणत्थे सामिवचनं । अतिअसनेन अतिभुत्तेनाति अत्थो । पायासस्सपि तप्पतीति सप्पिआदीहि

१ रो०-खलुङ्कं । २ रो०-निरोगभावस्स । ३ रो०-जिगुच्छियमानो ।

अभिसंखतेन मधुरपायासेन तप्पति तित्तो होति धातो सुहितो न पुन भुञ्जितुकामतं आपज्जति तस्मा अयम्पि अस्सो इमस्मिं तित्थे निबद्धं नहानेन परियत्ति आपन्नो भविस्सति । अञ्जत्थ तं नहापेथाति ।

ते तस्स वचनं सुत्वा अस्सं अञ्जं तित्थं ओतारेत्वा पार्थिमु चेव नहापेमुञ्च । बोधिसत्तो अस्सस्स पानीयं पिवित्वा नहानकाले रञ्जं सन्तिकं अगमासि । राजा किं तात ! अस्सो नहातो च पीतो चाति पुच्छि ? आम देवाति । पठमं किं कारणा न इच्छतीति ? इमिना नाम कारणेनाति सब्बं आचिक्खि । राजा एवरूपस्स तिरच्छानस्सापि नाम आसयं जानाति । अहो पण्डितोति ! बोधिसत्तस्स महन्तं यसं दत्त्वा जीवितपरियोसाने यथाकम्मं गतो । बोधिसत्तोपि यथाकम्ममेव गतो ।

सत्था न भिक्खवे ! अहं एतस्स इदानीव आसयं जानामि, पुब्बेपि जानामि येवाति इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा मंगलस्सो अयं भिक्खु अहोसि, राजा आनन्दा, पण्डितअमच्चो पन अहमेवाति अहोसिन्ति ।

तिट्ठजातकं

६. महिलामुखजातकं

पुराणचोरान वचो निसम्माति इदं सत्था वेळुवने विहरन्तो देवदत्तं आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

देवदत्तो अजानसत्तुकुमारं पसादेत्वा लाभसक्कारं निष्पादेसि^१ । अजानसत्तुकुमारो देवदत्तस्स गयासीसे विहारं कारेत्वा नानगग्गेहि निवस्मिक्कगन्धसारिभांजनम्म दिवसे दिवसे पच्चथालिपाकमतानि अभिहरि । लाभसक्कारं निस्साय देवदत्तस्स परिवारो महन्तो जातो । देवदत्तो परिवारेण सद्धि विहारेयेव होति ।

तेन समयेन राजगहवामिका द्वे सहाया । नेमु एको सत्थु मन्तिके पव्वजितो, एको देवदत्तस्स । ते अञ्जामञ्जा तरिम् तस्मि ठानेपि पस्सन्ति बिहारं गन्त्वापि पस्सन्ति येव ।

अथेकादिवसं देवदत्तम्म निस्सित्तको डनरं आह—आवुमो ! कि त्वं देवमिक्कं मेदेहि मुच्चमानेहि पिण्डाय चरसि ? देवदत्तो गयासीसे विहारे निमीदित्वाव नानगग्गेहि सुभोजनं भुञ्जति । एवरूपो पायामो इध नत्थि^२ । कि त्वं दुक्खं अनुभासि ? कि तं पातोव गयामीसं आगन्त्वा मउत्तरिभंगं यागु पिवित्वा अट्ठारसविधं खज्जकं खादित्वा नानगग्गेहि सुभोजनं भुञ्जितुं न वट्ठतीति ?

सो पुनपुनं उच्चमानो गन्तुकामो हुत्वा ततो पट्ठाय गयामीसं गन्त्वा भुञ्जित्वा भुञ्जित्वा कालस्सेव वेळुवनं आगच्छति । सो मव्वकाले पटिच्छादेतुं नामक्खि । गयासीसं गन्त्वा देवदत्तस्स पट्ठपितं भत्तं भुञ्जतीति नचिरस्सेव पाकटो जातो । अथ नं सहाया पुच्छिसु—मच्चं किर त्वं आवुमो ! देवदत्तस्स पट्ठपितं भत्तं भुञ्जसीति ?

को एवमाहाति ?

अमुको च अमुको चाति ।

सच्चं अहं आवुमो ! गयासीसं गन्त्वा भुञ्जामि । न पन मे देवदत्तो भत्तं देति, अञ्जे मनुस्सा देन्तीति ।

आवुमो ! देव [१६४] दत्तो बुद्धानं पटिकण्ठको, दुस्सीलो अजानसत्तु पसादेत्वा अधम्मेन अत्तनो लाभसक्कारं उपादेसि । त्वं एवरूपे निय्यानिकमासने पव्वजित्वा देवदत्तस्स अधम्मेन उप्पन्नं भोजनं भुञ्जसि । एहि तं सत्थुमन्तिकं नेस्सामाति तं भिक्खु आदाय धम्मसभं आगमिसु ।

सत्था तं दिम्बाव—कि भिक्खवे ! एतं भिक्खु अतिच्छन्तञ्जेव आदाय आगतत्थाति ?

आम भन्ते ! अयं भिक्खु तुम्हाकं सन्तिके पव्वजित्वा देवदत्तस्स अधम्मेन उप्पन्नं भोजनं भुञ्जतीति ।

मच्चं किर त्वं भिक्खु ! देवदत्तस्स अधम्मेन उप्पन्नं भोजनं भुञ्जसीति ?

न भन्ते ! देवदत्तो मय्हं भत्तं देति, अञ्जे मनुस्सा देन्ति तमहं भुञ्जामीति ।

सत्था—मा भिक्खु ! एत्थ परिवारं करि । देवदत्तो अनाचारो दुस्सीलो । कथं हि नाम त्वं इध पव्वजित्वा मम सासनं भजन्तो येव देवदत्तस्स भत्तं भुञ्जामि ? निच्चकालम्पि भजनसीलकोव त्वं दिट्ठदिट्ठे येव भजसीति वत्वा अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो तस्स अमच्चो अहोसि । तदा रज्जो महिला-मुखो नाम मंगलहत्थी अहोसि सीलवा आचारसम्पन्नो न किञ्चि विहेठेति । अथेकादिवसं तस्स सालाय समीपे रत्तिभागसमनन्तरे चोरा आगन्त्वा तस्स अविदूरे निसिन्ना चोरमन्तं^३ मन्तयिसु—एवं उम्मगो^४ भिन्दितब्बो

१ रो०—निष्पादेसि । २ सी०—एवरूपो उपायो नत्थि । ३ रो०—चोरा । ४ स्या०—उम्मङ्गो ।

एवं सन्धिच्छेदकम्मं कत्तब्बं उम्मगगञ्च सन्धिच्छेदञ्च मगसदिसं तित्थसदिसं निज्जटं निग्गुम्बं कत्वा भण्डं हरितुं वट्ठति । हरन्तेन मारेत्वाव हरितब्बं एवं उट्ठातुं समत्थो नाम न भविस्सति । चोरेन च नाम सीलाचारयुत्तेन न भवितब्बं कक्खलेन फरुसेन साहसिकेन भवितब्बन्ति । एवं मन्तेत्वा अञ्जमञ्जं उग्ग-
ण्हापेत्वा अगमं सु । एतेनेव उपायेन पुन दिवसे पुन दिवसेति बहू दिवसे तत्थ आगन्त्वा मन्तयिं सु ।

सो तेसं वचनं सुत्वा मं सिक्खापेन्तीति सञ्जाय इदानीं मया कक्खलेन फरुसेन साहसिकेन भवि-
तब्बन्ति तथारूपोव अहोसि । पातोव आगतं हत्थिगोपकं सोण्डाय गहेत्वा भूमियं पोथेत्वा मारेसि । अपरम्पि
तथा अपरम्पि तथाति आगतागतं मारेति येव ।

महिळामुखो उम्मतको जातो दिट्ठदिट्ठे मारेतीति रञ्जो आरोचयिं सु । राजापि बोधिसत्तं पहिणि-
गच्छ पण्डित ! जानाहि केन कारणेन सो दुट्ठो जातोति ।

बोधिसत्तो गन्त्वा तस्स सरीरे रोगाभावं जत्वा केन नुखो कारणेनेस दुट्ठो जातोति उपधा-
रेन्तो^१ अद्धा अविदूरे केसञ्चि वचनं सुत्वा मं [१६५] एते सिक्खापेन्ति सञ्जाय दुट्ठो जातोति सन्निट्ठानं
कत्वा हत्थिगोपके पुच्छि-अत्थि नुखो हत्थिसालासमीपे रत्तिभागे केहिंच किञ्चि कथितपुब्बन्ति ?

आम सामि ! चोरा आगन्त्वा कथयिं सुति ।

बोधिसत्तो गन्त्वा रञ्जो आरोचेसि- देव ! अञ्जो हत्थिस्स सरीरे विकारो नत्थि । चोरानं
कथं सुत्वा दुट्ठो जातोति ।

इदानीं किं कातुं वट्ठतीति ?

सीलवन्ते समणब्राह्मणे हत्थिसालायं निसीदापेत्वा सीलाचारकथं कथापेतुं वट्ठतीति ।

एवं कारेहि ताताति ।

बोधिसत्तो गन्त्वा सीलवन्ते समणब्राह्मणे हत्थिसालाय निसीदापेत्वा मीलकथं कथेथ भन्तेति आह ।

ते हत्थिस्स अविदूरे निसिन्ना- न कोचि परामसितब्बो, न मारेतब्बो सीलाचारसम्पन्नेन खन्ति-
मेत्तानुद्दयायुत्तेन भवितुं वट्ठतीति सीलकथं कथयिं सु ।

सो तं सुत्वा मं एते सिक्खापेन्ति इतोदानि पट्ठाय सीलवता भवितब्बन्ति सीलवा अहोमि । राजा
बोधिसत्तं पुच्छि-किं ताता ! सीलवन्तो जातोति ? बोधिसत्तो आह-आम देवाति । एवरूपो दुट्ठहत्थी पण्डिते
निस्साय पोरानकधम्मे येव पत्तिट्ठितोति वत्वा इमं गाथमाह-

पुराणचोरान वचो निसम्म महिळामुखो पोथयमानुचारि ।

सुसञ्जतानं हि वचो निसम्म गजुत्तमो सब्बगुणेषु अट्ठाति ॥

तत्थ पुराणचोरानाति पुराणचोरानं । निसम्माति सुत्वा । पठमं चोरानं वचनं सुत्वानाति अत्थो ।
महिळामुखोति हत्थिनिमुखेन सदिसमुखो । अथवा-यथा महिला पुरतो ओलोकियमाना सोभति न पच्छतो
तथा सोपि पुरतो ओलोकियमानो सोभति । तस्मा महिळामुखोतिस्स नाम अकंसु । पोथयमानुचारीति पोथयन्तो
मारेन्तो अन्वचारी । अयमेव वा पाठो । सुसञ्जतानन्ति मुट्ठु सञ्जतानं सीलवन्तानं । गजुत्तमोति उत्तमगजो
मंगलहत्थी । सब्बगुणेषु अट्ठाति सब्बेषु पोरानकगुणेषु पत्तिट्ठितोति । राजा तिरच्छानगतस्सापि आसयं जाना-
तीति बोधिसत्तस्स महन्तं यमं अदासि । सो यावतायुकं ठत्वा सद्धिं बोधिसत्तेन यथाकम्मं गतो ।

मत्था पुब्बेपि त्वं भिक्खु ! दिट्ठदिट्ठे येव भजि । चोरानं वचनं सुत्वा चोरे भजि, धम्मिकानं वचनं
सुत्वा धम्मिके भजितीति । इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा महिळामुखो
विपक्खसेवकभिक्खु अहोसि । राजा आनन्दो । अमच्चो पन अहमेवाति । [१६६]

महिळामुखजातकं

७. अभिण्णजातकं

नालं कबलं पदातवेति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो एकं उपासकञ्च महल्लकत्थेरञ्च आरम्भ कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

सावत्थियं किर द्वे सहायका । तेसु एको पब्बजित्वा देवसिकं इतरस्स घरं गच्छति । सो तस्स भिक्खं इत्था सयम्पि भुञ्जित्वा तेनेव सद्धिं विहारं आगन्त्वा याव सुरियस्सत्थंगमा अल्लापसत्त्लापेन निसीदित्वा नगरं यविसति । इतरोपि नं याव नगरद्वारा अनुगन्त्वा निवत्तति । सो तेसं विस्सासो भिक्खूनं अन्तरे पाकटो जातो । अथेकदिवसं भिक्खू तेसं विस्सासकथं कथेन्ता धम्मसभायं निसीदिसु ।

सत्था आगन्त्वा—काय नुत्थ भिक्खवे ! एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छि ।

ते—इमाय नाम भन्तेति कथयिमु ।

सत्था—न भिक्खवे ! इमे इदानीं विस्सासिका, पुब्बेपि विस्सासिकाव अहेमुन्ति वत्ता अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो तस्स अमच्चो अहोसि । तदा एको कुक्कुरो मंगलहत्थिसालं गन्त्वा मंगलहत्थिस्स भुञ्जनट्ठाने पतितानि भत्तसिन्धानि खादति । सो तेनेव भोजनेन संबद्ध-मानो 'मंगलहत्थिस्म विस्सासिको जातो हत्थिस्सेव सन्तिके भुञ्जति । उभोपि विना वत्तिवुं न सक्कोन्ति । सो हत्थी नं सोण्डाय गहेत्वा अपरापरं करोन्तो कीळति । अथेकदिवसं एको गामिकमनुस्सो हत्थिगोपकस्स मूलं दत्वा नं कुक्कुरं आदाय अत्तो गो गामं अगमासि ।

ततो पट्ठाय सो हत्थी कुक्कुरं अपस्सन्तो नेव खादति न पिवति न नहायति । तमतथं रज्जो आरो-चयिमु । राजा बोधिसत्तं पट्ठिणि—गच्छ पण्डित ! जानाहि किं कारणा हत्थी एवं करोतीति ?

बोधिसत्तो हत्थिसालं गन्त्वा हत्थिस्स दुम्भनभावं ज्ञत्वा इमस्स सरीरे रोगो न पञ्चायति केनचि पनस्स सद्धिं मित्तसन्धवेन भवितव्वं, तं अपस्सन्तो एस मज्झं सोकाभिभूतोति हत्थिगोपके पुच्छि—अत्थि नुवो इमस्स केनचि सद्धिं विस्सासोति ?

आम सामि ! एकेन सुनखेन सद्धिं बलवा मेत्तीति ।

कहं सो एतरहीति ?

एकेन मनुस्सेन नीतोति ।

जानाथ पनस्स निवासनट्ठानन्ति ?

न जानाम सामीति ।

बोधिसत्तो रज्जो सन्तिकं गन्त्वा—नत्थि देव ! हत्थिस्स कोचि आवाधो एकेन पनस्स सुनखेन सद्धिं बलवविस्सासो । तं अपस्सन्तो न भुञ्जति मज्जेति वत्ता इमं गाथमाह—

नालं कबलं पदातवे न च पिण्डं न कुसे न घंसतुं ।

मज्जाभि अभिण्णवस्सना नागो सिनेहमकासि कुक्कुरेति ॥ [१६७]

तत्थ नालन्ति न समत्थो । कबलन्ति भोजनकाले पठममेव दिन्नं कवलं । पदातवेति पादातवे । सन्धि-
वसेन आकारलोपो वेदितब्बो । गहेतुन्ति अत्थो । न च पिण्डन्ति खादनत्थाय वट्टेट्वा दीयमानं भत्तपिण्डम्पि
नालं गहेतुं । न कुसेति खादनत्थाय दिन्नानि तिणानिपि नालं गहेतुं । न घंसितुन्ति नहापियमानो सरीरम्पि
घंसितुं नालं । एवं यं यं सो हत्थी कातुं न समत्थो तं तं सब्बं रज्ज्जो आरोचेत्वा तस्स असमत्थभावे अत्तना सल्ल-
क्खितकारणं आरोचेन्तो मज्झामीति आदिमाह ।

राजा बोधिसत्तस्स वचनं सुत्वा—इदानीं किं कातब्बं पण्डिताति पुच्छि ।

‘अम्हाकं किर मंगलहत्थिस्स सहायमुत्तमं एको मनुस्सो गहेत्वा गतो यस्स घरं तं मुत्तमं पस्सन्ति तस्स
अयं अयं नाम दण्डोति’ भेरि चरापेथ देवाति ।

राजा तथा कारेसि । तं पवुत्ति सुत्वा सो पुरिसो मुत्तमं विस्सज्जेसि । मुत्तमो वेगेन गत्वा हत्थिसन्ति-
कमे वअगमासि । हत्थी तं सोण्डाय गहेत्वा कुम्भे ठपेट्वा रोदित्वा परिदेवित्वा कुम्भा ओतारेत्वा तेन भुत्ते पच्छा
अत्तना भुज्जि । तिरच्छानगतस्स आसयं जानीति राजा बोधिसत्तस्स महत्तं यसं अदासि ।

सत्था न भिक्खवे ! इमे इदानीं विस्सासिका पुब्बेपि विस्सासिका येवाति इमं धम्मदेसनं आह-
रित्वा चतुसच्चकथाय विनिवट्टेट्वा अनुमन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । इदं चतुसच्चकथाय विनिवट्टनं
नाम सब्बजातकेमुपि अत्थि येव । मयम्पन यत्थम्स आनिमंसो पज्जायति तत्थेव दम्मयिस्सामाति । तदा मुत्तमो
उपासको अहोसि, हत्थी महल्लकत्थेरो, राजा आनन्दो, अमच्चपण्डितो पन अहमेव अहोमिन्ति ।

अभिण्णजातकं

८. नन्दिविसालजातकं

मनुञ्जमेव भासेय्याति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो छब्बग्गियानं भिक्खून् ओमसवादं आरब्भ कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

तस्मिं हि समये छब्बग्गिया भिक्खू कलहं करोन्ता पेसले भिक्खू खुंसेन्ति, वम्भेन्ति, ओविज्झन्ति, दसहि अक्कोसवत्थूहि अक्कोसन्ति । भिक्खू भगवतो आरोचेसु । भगवा छब्बग्गिये भिक्खू पक्कोसापेत्वा 'सच्चं किर तुम्हे कलहं करोथ भिक्खवाति पुच्छित्वा सच्चन्ति वुत्ते विगरहित्वा— भिक्खवे ! फरसा वाचा नाम अनत्थकारिका तिरच्छानगतानम्पि अमनापा । पुब्बेपि एको तिरच्छानगतो अत्तानं फरसेन समुदाचरन्तं सहस्सं पराजेसीति वत्वा अतीतं आहरि—[१६८]

अतीतवत्थु

'अतीते गन्धाररट्ठे तक्कसिलायं गन्धारराजा रज्जं कारेसि । तदा बोधिसत्तो गोयोनियं निब्बत्ति । अथ नं तरुणवच्छककाले येव एको ब्राह्मणो गोदक्खिणादायकानं सन्तिकं गन्त्वा गोणं लभित्वा नन्दिविसालोति नामं कत्वा पुत्तट्ठाने ठपेत्वा सम्पियायमानो यागुभत्तादीनि दत्वा पोसेसि ।

बोधिसत्तो वयप्पत्तो चिन्तेसि—अहं इमिना ब्राह्मणेन किञ्छेन पटिजग्गितो मया च सदिसो सकलजम्बुदीपे अञ्जो समधुरो गोणो नाम नत्थि, यन्नूनाहं अत्तनो बलं दस्सेत्वा ब्राह्मणस्स पोसावनियं ददेय्यन्ति ।

सो एकदिवसं ब्राह्मणं आह—गच्छ ब्राह्मण ! एकं गोविन्दकं सेट्ठि उपसंकमित्वा मय्हं बलिवद्दो अतिबद्धं सकटसतं पवट्ठेतीति वत्वा सहस्सेन अब्भुतं करोहीति ।

सो ब्राह्मणो सेट्ठिस्स सन्तिकं गन्त्वा कथं समुट्ठापेसि इमस्मिं नगरे कस्स गोणो थामसम्पन्नोति ? अथ नं सेट्ठी असुकस्स च असुकस्स चाति वत्वा सकलनगरे पन अम्हाकं गोणेहि सदिसो नाम नत्थीति आह ।

ब्राह्मणो—मय्हं एको गोणो अतिबद्धं सकटसतं पवट्ठेतुं समत्थो अत्थीति आह ।

सेट्ठी गहपति—कुतो एवरूपो गोणोति आह ।

ब्राह्मणो—मय्हं गेहे अत्थीति ।

तेन हि अब्भुतं करोहीति ।

साधु करोमीति सहस्सेन अब्भुतं अकासि ।

सो सकटसतं वालिकासक्खरपासाणादीनं येव पूरेत्वा पटिपाटियो ठपेत्वा सब्बानि अक्खबन्धन-योत्तेन एकतो बन्धित्वा नन्दिविसालं नहापेत्वा गन्धेन पञ्चगुलं दत्वा कण्ठे मालं पिळ्ळित्वा पुरिमसकटधुरे एककमेव योजेत्वा सयं धुरे निसीदित्वा पतोदं उक्खिपित्वा—अञ्छ कूट ! वहस्सु कूटाति आह ।

बोधिसत्तो अयं मं अकूटं कूटवादेन समुदाचरतीति चत्तारो पादे थम्भे विय निच्चलं कत्वा अट्ठासि ।

सेट्ठी तं खणञ्जेव ब्राह्मणं सहस्सं आहरापेसि । ब्राह्मणो सहस्सपराजितो गोणं मुञ्चित्वा घरं गत्वा सोकाभिभूतो निपज्जि । नन्दिविसालो चरित्वा आगतो ब्राह्मणं सोकाभिभूतं दिस्वा उपसंकमित्वा—किं ब्राह्मण ! निदायसीति आह ।

कुतो मे निदा सहस्रं पराजितस्साति ?

ब्राह्मण ! मया एतत्कं कालं तव गेहे वसन्तेन अत्थि किञ्चि भाजनं वा भिक्षुपुब्बं, कोचि वा महित-
पुब्बो, अट्ठाने वा पन उच्चारपस्सावो कतपुब्बोति ?

नत्थि ताताति ।

अथ मं कस्मा कूटवादेन समुदाचरसि ? तवेवेसो दोसो मय्हं दोसो नत्थि । गच्छ, तेन सद्धिं द्वीहि
सहस्सेहि अब्भुतं करोहि, केवलं मं अकूटं कूटवादेन न समुदाचरीति ।

ब्राह्मणो तस्स वचनं सुत्वा गत्वा द्वीहि सहस्सेहि अब्भुतं कत्वा पुरिमनयेनेव सकटसत्तं अतिबन्धित्वा
नन्दिविसालं मण्डेत्वा पुरिमसकटधुरे योजेसि । कथं योजेसीति ? युगं [१६९] धुरे निच्चलं बन्धित्वा एकाय
कोटिया नन्दिविसालं योजेत्वा एकं कोटिं धुरयोत्तेन पळिवेदेत्वा युगकोटिञ्च अक्खानि पादञ्च निस्साय
मण्डरुक्खदण्डकं दत्वा तेन योत्तेन निच्चलं बन्धित्वा ठपेसि । एवं हि कते युगं एत्तो वा इतो वा न गच्छति ।
सक्का होति एकेनेव गोणेन आकड्ढितुं । अथस्स ब्राह्मणो धुरे निसीदित्वा नन्दिविसालस्स पिट्ठि परिम-
ज्जित्वा— गच्छ भद्र ! वहस्सु भद्राति आह ।

बोधिसत्तो अतिबद्धं सकटसत्तं एकवेगेनेव आकड्ढित्वा पच्छा ठितं सकटं पुरतो ठितस्स सकटस्स ठाने
ठपेसि । गोविन्दकसेट्ठी पराजितो ब्राह्मणस्स द्वे सहस्सानि अदासि । अञ्ज्रेपि मनुस्सा बोधिसत्तस्स बहुं धनम-
दंसु । तं सब्बं ब्राह्मणस्सेव अहोसि । एवं सो बोधिसत्तं निस्साय बहुं धनं लभि ।

सत्था— न भिक्षवे ! फरुसवचनं नाम कस्सचि मनापन्ति छब्बग्गिये भिक्षू गरहित्वा सिक्खापदं
पञ्चापेत्वा अभिसम्बुद्धो हुत्वा इमं गाथमाह—

मनुञ्जमेव भासेय्य नामनुञ्जं कुदाचनं ।

मनुञ्जं भासमानस्स गरम्भारं उदद्धरी ॥

धनञ्च नं अलम्भेसि तेन चत्तमनो अहूति ।

तत्थ मनुञ्जमेव भासेय्याति परेन सद्धिं भासमानो चतुदोसविरहितं मधुरं मनापं सण्हं मुदुकं पिय-
वचनमेव भासेय्य । गरम्भारं उदद्धरीति नन्दिविसालवलिवद्दो अमनापं भासमानस्स भारं अनुद्धरित्वा पच्छा मनापं
पियवचनं भासमानस्स ब्राह्मणस्स गरं भारं उद्धरि उद्धरित्वा कड्ढित्वा पवट्ठेसीति अत्थो । दकारो पनेत्थ
व्यञ्जनसन्धिवसेन पदसन्धिकरोति ।

इति सत्था मनुञ्जमेव भासेय्याति इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा ब्राह्मणो
आनन्दो अहोसि, नन्दिविसालो पन अहमेवाति ।

नन्दिविसालजातकं

९. कण्हजातकं

यतो यतो गरुधुरन्ति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो यमकपाटिहारियं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

तं सद्धि देवोरोहणेन तेरसनिपाते सरभमिगजातके^१ आविभवस्सति । सम्मासम्बुद्धो पन यमकपाटि-
हारियं कत्वा देवलोके वसित्वा महापवारणाय संकस्सनगरद्वारे^२ ओरुह्म महन्तेन परिवारेन जेतवनं पविट्ठे भिक्खू
धम्मसभायं सन्निपतिता—आवुसो ! तथागतो नाम असमधुरो । तेन तथागतेन वूट्ठहं धुरं अञ्जो बहितुं समत्थो
[१७०] नाम नत्थि । छ सत्थारो मयमेव पाटिहारियं करिस्साम मयमेव पाटिहारियं करिस्सामाति वत्वा एकम्पि
पाटिहारियं न अकंसु । अहो, सत्था असमधुरोति सत्थुगुणकथं कथेन्तो निसीदिसु ।

सत्था आगन्त्वा काय नुत्थ भिक्खवे ! एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छि ।

न भन्ते ! अञ्जाय कथाय एवरूपाय नाम तुम्हाकमेव गुणकथायाति ।

सत्था भिक्खवे ! इदानि मया वूट्ठहधुरं को वहिस्सति ? पुब्बेपि तिरच्छानयोनियं निब्बत्तोपि अहं
अत्तना समधुरं कञ्चि नालत्थन्ति वत्वा अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो गोयोनियं पटिसन्धि गण्हि । अथ नं सामिका
तरुणवच्छककाले येव एकस्सा महिलिकाय धरे वसित्वा निवासवेतनतो^३ परिच्छिन्दित्वा अदंसु । सा तं यागु-
भत्तादिहि पटिजग्गमाना पुत्तट्ठाने ठपेत्वा वड्ढेसि । सो अय्यकाकाळकोत्वेव पञ्जायित्थ । वयप्पत्तो च अञ्ज-
नवण्णो हुत्वा गामगोणेहि सद्धिं चरति । मीलाचारसम्पन्नो अहोसि । गामदारका सिंगेमुपि कण्णेमुपि गळेपि
गहेत्वा ओलम्भन्ति, नंगुट्ठेपि गहेत्वा कीळन्ति, पिट्ठियम्पि निसीदन्ति । सो एकदिवसं चिन्तेसि—मय्हं माता
दुग्गता मं पुत्तट्ठाने ठपेत्वा दुक्खेन पोसेसि, यन्नूनाहं भतिं कत्वा इमं दुग्गतभावतो मोचेय्यन्ति । सो ततो पट्ठाय
भतिं उपधारेन्तो चरति ।

अथेकदिवसं एको सत्थवाहपुत्तो पञ्चहि सकटसतेहि विसमतित्थं सम्पत्तो । तस्स गोणा सकटानि
उत्तारेतुं न सक्कोन्ति । पञ्चसु सकटसतेसु गोणा युगपरम्पराय योजिता एकम्पि सकटं उत्तारेतुं नासक्खिसु ।
बोधिसत्तोपि गामगोणेहि सद्धिं तित्थसमीपं चरति । सत्थवाहपुत्तोपि गोमुतवितको । सो अत्थि नुखो एतेसं गुत्रं
अन्तरे इमानि सकटानि उत्तारेतुं समत्थो उसभाजानिय्योति उपधारयमानो बोधिसत्तं दिस्वा अयं आजानिय्यो
सक्खिस्सति मय्हं सकटानि उत्तारेतुं को नुखो अस्स सामिकोति गोपालके पुच्छि—को नु खो भो ! इमस्स सामिको
अहं इमं सकटेसु योजेत्वा सकटेसु उत्तारितेसु वेतनं दस्सामीति ।

ते आहंसु—गहेत्वा नं योजेय नत्थि इमस्स इमस्मि ठाने सामिकोति ।

सो तं नासाय रज्जुकेन बन्धित्वा कड्ढेन्तो चालेतुं नासक्खि । बोधिसत्तो किर भतिया कथिताय
गमिस्सामीति न अगमासि । सत्थवाहपुत्तो तस्साधिप्पायं अत्वा—सामि ! तया पञ्चसु सकटसतेसु उत्तारि-
तेसु एकेकसकटस्स द्वे द्वे कहापणानि भतिं कत्वा सहस्सं दस्सामीति आह ।

तदा बोधिसत्तो सयमेव अगमासि ।

अथ नं पुरिसा सकटेषु योजेसु । अथ नं एकवेगेनेव उक्खिपित्वा थले पतिट्ठापेसि । एतेनुपा-
[१७१] येन सब्बसकटानि उत्तारेसि । सत्थवाहपुत्तो एकेकस्स सकटस्स एकं कत्वा पञ्चसतानि भण्डिक
कत्वा तस्स गळे बन्धि ।

सो अयं मय्हं यथापरिच्छिन्नं भत्ति न देति न दानिस्स गन्तुं दस्सामीति गन्त्वा सब्बपुरिमस्स सकटस्स
पुरतो मगं निवारेत्वा अट्ठासि । अपनेतुं वायमन्तापि नं अपनेतुं नासक्खिसु । सत्थवाहपुत्तो जानाति मञ्जे
एस अत्तनो भतिया ऊनभावन्ति एकस्मि साटके सहस्सभण्डिकं बन्धित्वा—अयं ते सकटुत्तारणभतीति गीवाय
लग्गेसि ।

सो सहस्सभण्डिकं आदाय मातु सन्तिकं अगमासि । गामदारका किं नामेतं अय्यिकाकाळस्स गळेति
बोधिसत्तस्स सन्तिकं आगच्छन्ति । सो तेहि अनुबन्धितो दूरतोव पलायन्तो मातुसन्तिकं गतो । पञ्चन्नं पन सकट-
सतानं उत्तारितत्ता रत्तेहि अक्खीहि किलन्तरूपो पञ्चायित्थ । उपासिका तस्स गीवाय सहस्सत्थविकं दिस्वा
तात ! अयं ते कहं लद्धाति गोपालदारके पुच्छित्वा तमत्थं सुत्वा तात ! किं अहं तथा लद्धभतिया जीवितुकामा ?
किंकारणा एवरूपं दुक्खं अनुभोसीति वत्वा बोधिसत्तं उण्होदकेन नहापेत्वा सकलसरीरं तेलेन मक्खेत्वा पानीयं
पायेत्वा सप्पायं भोजनं भोजेत्वा जीवितपरियोसाने सद्धिं बोधिसत्तेन यथाकम्मं गता ।

सत्था न भिक्खवे ! तथागतो इदानीव असमधुरो पुब्बेपि असमधुरो येवाति इमं धम्मदेसनं आहरित्वा
अनुसन्धि घटेत्वा अभिसम्बुद्धो हुत्वा इमं गाथमाह—

यतो यतो गरुधुरं यतो गम्भीरवत्तनी ।

तदस्सु कण्हं युञ्जन्ति स्वास्सु तं वहते धुरन्ति ॥

तत्थ यतो यतो गरुधुरन्ति यस्मिं यस्मिं ठाने धुरं गरुभारियं होति अञ्जे बलिबद्धा उक्खिपितुं न सक्कोन्ति ।
यतो गम्भीरवत्तनीति वत्तन्ति एत्थाति वत्तनी । मग्गस्सेतं नामं । यस्मिं ठाने उदकाचिक्खल्लमहन्तताय वा विसम-
च्छिन्नतटभावेन वा मग्गो गम्भीरो होतीति अत्थो । तदस्सु कण्हं युञ्जन्तीति अस्सूति निपातमत्तं । तदा कण्हं
युञ्जन्तीति अत्थो । यदा धुरञ्च गरु होति, मग्गो च गम्भीरो तदा अञ्जे बलिबद्धे अपनेत्वा कण्हमेव योजेन्तीति
वुत्तं होति । स्वास्सु तं वहते धुरन्ति एत्थापि अस्सूति निपातमत्तमेव । सो तं धुरं वहतीति अत्थो ।

एवं भगवा तदा भिक्खवे ! कण्होव तं धुरं वहतीति दस्सेत्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि ।
तदा महल्लिका उपपलवण्णा अहोसि, अय्यिकाकाळको पन अहमेवाति ।

कण्हजातकं [१७२]

१०. मुनिकजातकं

मा मुनिकस्साति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो थुल्लकुमारिकपलोभनं आरब्ध कथेसि । तं तेरसनिपाते चुल्लनारदकस्सपजातके आविभविस्सति ।

पच्चुपन्नवत्थु

सत्था पन तं भिक्खुं— सच्चं किर त्वं भिक्खु ! उक्कण्ठितोति पुच्छि । आम भन्तेति । किं निस्सायाति ? थुल्लकुमारिकपलोभनं भन्तेति ।

सत्था— भिक्खु ! एसा तव अनत्थकारिका, पुब्बेपि त्वं इमिस्सा विवाहदिवसे जीवितक्खयं पत्वा महाजनस्स उत्तरिभंगभावं पत्तोति वत्वा अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो एकास्मि गामके एकस्स कुटुम्बिकस्स गेहे गोयोनियं निव्वति महालोहितोति नामेन । कण्ठिभातापिस्स चुल्ललोहितो नाम अहोसि । तेयेव द्वे भानिके निस्साय तस्मिं कुले कम्मधुरं वड्ढति । तस्मिं पन कुले एका कुमारिका अत्थि । नं एको नगरवासी कुलपुत्तो अत्तनो पुत्तस्स वारेसि । तस्सा मातापितरो कुमारिकाय विवाहकाले आगतानं पाहुनकानं उत्तरिभंगो भविस्सतीति यागुभत्तं दत्त्वा मुनिकं नाम सूकरं पोसेसुं । तं दिस्वा चुल्ललोहितो भातरं पुच्छि — इमस्मिं कुले कम्मधुरं वड्ढमानं अम्हेद्वे भाति के निस्साय वड्ढति, इमे पन अम्हाकं तिणपलालादीनेव देन्ति सूकरं यागुभत्तेन पोसेन्ति । केन नुखो कारणेनेस एतं लभतीति ?

अयस्स भाता— तात चुल्ललोहित ! मा त्वं एनस्म भोजनं पिहयि । अयं सूकरो मरणभत्तं भुञ्जति । एनिस्साय हि कुमारिकाय विवाहकाले आगतानं पाहुनकानं उत्तरिभंगो भविस्सतीति इमे एतं सूकरं पोसेन्ति । इतो कतिपाहस्सच्चयेन ते मनुस्सा आगमिस्सन्ति अथ नं सूकरं पादेसु गहेत्वा कड्ढेन्ता हेट्ठा मञ्चतो नीहरित्वा जीवितक्खयं पापेत्वा पाहुनकानं सुपव्यञ्जनं करीयमानं पस्सिस्ससीति वत्वा इमं गाथमाह—

मा मुनिकस्स पिहयि आतुरन्नानि भुञ्जति ।

अप्पोस्सुक्को भुसं खाद एतं दीघायुलक्खणन्ति ॥

तत्थ मा मुनिकस्स पिहय्योति मुनिकस्स भोजने पिहं मा उप्पादयि । एस सुभोजनं भुञ्जतीति मा मुनिकस्स पिहयि—कदा नुखो अहम्पि एवं सुखिनो भवेय्यन्ति । मा मुनिकभावं पत्थयि । अयं हि आतुरन्नानि भुञ्जतीति आतुरन्नानीति मरणभोजनानि । अप्पोस्सुक्को भुसं खादाति तस्स भोजने निरुस्सुक्को हुत्वा अत्तना लद्धं भुसं खाद । एतं दीघायुलक्खणन्ति एतं दीघायुभावस्स कारणं ।

ततो नचिरस्सेव ते मनुस्सा आगमिमु । मुनिकं धानेत्वा नानप्पकारेहि पचिसु । बोधिसत्तो चुल्ललोहितं आह—दिट्ठो ते तात ! मुनिकोति ? दिट्ठं मे भातिक ! मुनिकस्स भोजनं [१७३] फलन्ति । एतस्स भत्ततो सतगुणेन सहस्सगुणेन अम्हाकं तिणपलालभुसमेव उत्तमञ्च अनवज्जञ्च दीघायुलक्खणञ्चाति ।

सत्था एवं खो त्वं भिक्खु पुब्बेपि इमं कुमारिकं निस्साय जीवितक्खयम्पत्वा महाजनस्स उत्तरिभंगिकभावं गतोति इमं धम्मदेसनं आहरित्वा सच्चानि पकासेसि । सच्चपरियोसाने उक्कण्ठितभिक्खु सोतापत्ति-फले पतिट्ठासि । सत्थापि अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा मुनिकसूकरो उक्कण्ठितभिक्खु अहोसि । थुल्लकुमारिका एसा एव, चुल्ललोहितो आनन्दो, महालोहितो पन अहमेवाति ।

मुनिकजातकं

कुण्डलवर्णो ततियो निट्ठितो

४. कुलावकवग्गवण्णना

१. कुलावकजातकं

कुलावकाति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो अपरिस्सावेत्वा पानीयं पीतं भिक्खुं आरब्ध कथंमि

पच्चुपन्नवत्थु

सावत्थितो किर द्वे सहायका दहरभिक्खू जनपदं गत्वा एकस्मिं फासुकट्ठाने यथाज्ज्ञासयं वसित्वा सम्मासम्बुद्धं परिस्सामाति पुन ततो निक्खमित्वा जेतवनाभिमुखा पायिसु । एकस्स हत्थं परिस्सावणं अत्थि एकस्स नत्थि । द्वेपि एकतो पानीयं परिस्सावेत्वा पिवन्ति । ते एकदिवसं विवादं अकंभु । परिस्सावनसामिको इतरस्स परिस्सावनं अदत्वा सयमेव पानीयं परिस्सावेत्वा पिवि । इतरो पन परिस्सावनं अलभित्वा पिपासं सन्वारेतुं असक्कोन्तो अपरिस्सावेत्वा पानीयं पिवि । ते उभोपि अनुपुब्बेन जेतवनं आगत्वा सत्थारं वन्दित्वा निसीदिसु । सत्था सम्मोदनीयं कथं कत्वा—कुतो आगतत्थाति पुच्छि ।

भन्ते ! मयं कोसलजनपदे एकस्मिं गामके वसित्वा ततो निक्खमित्वा तुम्हाकं दस्सनत्थाय आगताति ।

कच्चि पन वो समग्गा आगतत्थाति ?

अपरिस्सावनको आह—अयं भन्ते अन्तरामग्गे मया सद्धिं विवादं कत्वा परिस्सावनं नादामीति ।

इतरो आह—अयं भन्ते ! अपरिस्सावेत्वाव जानं सप्पाणकं उदकं पिवीति ।

सच्चं किर त्वं भिक्खु ! जानं सप्पाणकं उदकं पिवीति ?

आम भन्ते ! अपरिस्सावितं उदकं पीतं मयाति ।

सत्था भिक्खू ! पुब्बे पण्डिता देवनगरे रज्जं कारेन्ता युत्तपराजिता समुद्दिपिट्ठेन पलायन्ता इस्सरियं निस्साय पाणवधं न करिस्सामाति ताव महन्तं यसं परिच्चजित्वा सुप्पाणपोतकानं जीवितं दत्वा रथं निवत्तयिभूति वत्वा अतीतं आहरि—

अताववत्थु

अतीतं मगधरट्ठे राजगहे एको मगधराजा रज्जं कारेसि । तदा बोधिसत्तो यथा एतरहि सक्को पुरिमे अत्तभावे मगधरट्ठे मचलगामकं निब्बत्ति । एवं तस्मिं येव मचलगामकं [१७४] महाकुलस्स पुत्तो हुत्वा निब्बत्ति । नामगहण-दिवसे चस्स मघकुमारोत्वेव नामं अकंभु । सो वयप्पत्तो मघमाणवोति पञ्चायित्थ । अयस्स मातापितरो समानजा-तिया कुलतो दारिकं आनयिस्सु । सो पुत्तधीताहि वड्ढमानो दानपति अहोसि । पञ्च सीलानि रक्खति । तस्मिञ्च गामे तिसेव कुलानि होन्ति । ते च तिस कुला मनुस्सा एकदिवसं गाममज्झं ठत्वा गामकम्मं करोन्ति । बोधिसत्तो ठितट्ठाने पादेहि पंसुं वियुहित्वा तं पदेसं रमणीयं कत्वा अट्ठासि । अथञ्चो एको आगत्वा तस्मिं ठाने ठितो । बोधिसत्तो अपरं ठानं रमणीयं कत्वा अट्ठासि । सत्थापि अञ्चो ठितो । बोधिसत्तो अपरम्पि अपरम्पीति सञ्जे-सम्पि ठितट्ठानं रमणीयं कत्वा अपरेन समयेन तस्मिं ठाने मण्डपं कारेसि । मण्डपम्पि अपनेत्वा सालं कारेसि । तत्थ फलकासनानि सन्थरित्वा पानीयचाट्ठिं ठपेसि । अपरेन समयेन तेपि तिस जना बोधिसत्तेन समानच्छन्दा अहेसु । ते बोधिसत्तो पञ्चसु सीलेसु पतिट्ठायेत्वा ततो पट्ठाय तेहि सद्धिं पुञ्जानि करोन्तो विचरति । तेपि

तेनेवसद्धिं पुञ्जानि करोन्ता कालस्येव वृद्धाय वासिफरसुमूसलहृत्था चतुमहापथादिषु मूसलेन पासाणे उब्बन्तेत्वा पवट्टेन्ति । यानानं अक्खपटिघातइक्खे हरन्ति । विसमं समं करोन्ति । सेवुं अत्थरन्ति । पोक्खरणिyo खणन्ति । मालं करोन्ति । दानानि देन्ति । सीलानि रक्खन्ति । एवं येभुग्येन सकलगामवासिनो बोधिसत्तस्स ओवादे ठत्वा सीलानि रक्खिमु ।

अथ नेसं गामभोजको चिन्तेसि—अहं पृब्बे एतेसु सुरं पिबन्तेसु पाणातिपातादीनि करोन्तेसु चाटिकहा-पणादिवसेन चैव दण्डवलिवसेन च धनं लभामि, इदानीं पन मघो भाणवो सीलं रक्खापेसीति, तेसं पाणातिपाता-दीनि कातुं न देति । इदानीं पन नो पञ्च सीलानि रक्खापेस्मतीति कुद्धो राजानं उपसंकमित्वा—देव बहू चोरा गामघातादीनि करोन्ता विचरन्तीति आह ।

राजा तस्स वचनं सुत्वा—गच्छ ते आनेहीति आह ।

सो गत्वा सब्बेपि ते बन्धित्वा आनेत्वा आनीता आनीता देव ! चोराति रज्जो आरोचेसि ।

राजा तेसं कम्मं असोधेत्वाव हत्थिना ते मद्दापेयाति आह ।

ततो सब्बेपि ते राजगणं निपज्जापेत्वा हत्थि आनयिमु । बोधिसत्तां तेसं ओवादं अदासि तुम्हे सीलानि आवज्जेथ पेसुञ्जकारके च रज्जे च हत्थिम्हि च अत्तनो सरीरे च एकसदिसमेव मेत्तं भावेयाति । ते तथा अकंसु ।

अथ तेसं मद्दनयाय हत्थि उपनेसुं । सो उपनीयमानोपि न उपगच्छति, महाविरवं विरवित्वा पलायति । अथ अञ्जमञ्जं हत्थि आनयिमु । तेपि तथेव पलायिमु ।

राजा—एनेसं हत्थे किञ्चि ओसधं भविस्सतीति चिन्तेत्वा विचिनथाति आह ।

विचिनन्ता अदिस्वा नत्थि देवाति आहंसु ।

तेन हि किञ्चि मन्तं परिवत्तेस्सन्ति [१७५] पुच्छथ ते अत्थि वो परिवत्तनामन्तोति ।

राजपुरिसा पुच्छिमु ।

बोधिसन्नो अत्थीति आह ।

राजपुरिसा अत्थि किर देवाति आरोचयिमु ।

राजा सब्बेपि ते पक्कोसापेत्वा तुम्हाकं जाननमन्तं कथेयाति आह ।

बोधिसत्तो अवोच—देव ! अज्जो अम्हाकं मन्तो नाम नत्थि, अम्हे पन तिसमत्ता जना पाणं न हनाम, अदिन्नं नादियाम, मिच्छा न चराम, मुत्तावादं न भणाम, मज्जं न पिबाम, मेत्तं भावेम, दानं देम, मग्गं समं करोम, पोक्खरणिyo खणाम, सालं करोम । अयं अम्हाकं मन्तो च परितञ्च वड्ढि चाति ।

राजा तेसं पसन्नो पेसुञ्जकारकस्स सब्बं गेहे विभयं तञ्च तेसञ्जेव दासं कत्वा अदासि । तं हत्थिञ्च तेसञ्जेव अदासि । ते ततो पट्ठाय यथारुचिया पुञ्जानि करोन्ता चतुमहापथे महन्तं सालं कारेस्सामाति वड्ढकिं पक्कोसापेत्वा सालं पट्ठपेसुं । मातुगामेसु पन विगतच्छन्दताय तस्सा सालाय मातुगामानं पत्तिं नादंसु । तेन च समयेन बोधिसत्तस्स गेहे सुधम्ममा सुचिता सुनन्दा सुजाताति चतस्सो इत्थियो होन्ति । तासु सुधम्ममा वड्ढकिना सद्धिं एकतो हुत्वा भातिक ! इमिस्सा सालाय मं जेट्ठिकं करोहीति वत्वा लञ्चं अदासि । सो साधूति सम्पटिच्छित्त्वा पठममेव कण्णिकरक्खं गुक्खापेत्वा तच्छेत्वा विज्झित्वा कण्णिकं निट्ठपेत्वा वत्थेन पळिवेठेत्वा ठपेसि । अथ सालं निट्ठपेत्वा कण्णिकारोपनकाले—अहो अय्या ! एकं न सरिम्हाति आह ।

किं नाम होति ?

कण्णिकं लद्धं वट्ठतीति ।

होतु आहरिस्सामाति ।

इदानीं छिन्नरक्खेन कातुं न सक्का, पुब्बे येव छिन्दित्वा तच्छेत्वा विज्झित्वा ठपितकण्णिकं लद्धं

वट्ठतीति ।

इदानीं किं कातव्यं ?

सचे कस्सवि गेहे निट्ठापेत्वा ठपितविव्कायिककणिका अत्थि सा परियेसितव्वाति ।

ते परियेसन्ता मुघग्माय गेहे दिस्वा मूलेन न लभिसु । सचे मं सालायं पत्तिकं करोथ दस्सामीति वुत्तं पन मयं मातुगामानं पत्तिं नादम्हाति आहंमु । अथ ने वट्ठकी आह-अय्या तुम्हे किं कथेथ ? ठपेत्वा ब्रह्मलोकं अञ्चं मातुगामरहितट्ठानं नाम नत्थि । गण्थ कणिकं एवं सन्ते अम्हाकं कम्मं निट्ठं गमिस्सतीति । ते साधूति कणिकं गहेत्वा सालं निट्ठापेत्वा आसनफलकानि सन्थरित्वा पानीयचाटियो ठपेत्वा यागुभत्तं निर्बन्धिसु । सालं पाकारेण परिक्षिपित्वा द्वारं योजेत्वा अन्तोपाकारे वालुकं आकिरित्वा बहिपाकारे तालपन्तिं रोपेसु । सुचित्तापि तस्मिं ठाने उय्यानं कारेसि । पुष्पपगफलपगरुक्खो असुको नाम तस्मिं नत्थीति नाहोसि । सुनन्दापि तस्मिं येव ठाने पोक्खरणिं कारेसि पञ्चवण्णेहि पदुमेहि सञ्छन्नं रमणीयं । सुजाता किञ्चि न अकासि । बोधिसत्त्वो मातुउपट्ठानं पितुउपट्ठानं कुलजेट्ठापचायिककम्मं सच्चवाचं अफरुसवाचं अपिसुणवाचं मच्छेरविनयन्ति इमानि सत्तवतपदानि पूरेत्वा-

“मातापेत्तिभरं जन्तुं कुल जेट्ठापचायिनं ।

सण्हं सखिलसम्भासं पेसुणेत्यप्पहायिनं ॥

मच्छेरविनये युत्तं सच्चं कौधाभिभुं नरं ।

तंवे देवा तावतिसा आहु सप्पुरिसो इती ॥”^१ ति ।

एवं पासंसियभावं आपज्जित्वा जीवितपरियोसाने तावतिसभवने सक्को देवराजा हुत्वा निब्बत्ति । तेपिस्स सहाया तत्थेव निब्बत्तिमु । तस्मिं काले तावतिसभवने असुरा पटिवसन्ति । सक्को देवराजा किं नो साधारणेन रज्जनाति असुरे दिब्बपानं पायेत्वा मत्ते समाने पादेसु गाहापेत्वा सिनेरुगपाते खिपापेसि । ते असुरभवनमेव सम्पापुणिंसु । असुरभवनं नाम सिनेरुस्स हेट्ठिमतले तावतिसदेवलोकप्पमाणमेव । तत्थ देवानं पारिच्छत्तको विय चित्तपाटळी नाम कण्ठियरुक्खो होति । तं चित्तपाटळिया पुप्फिनाय जानन्ति नायं अम्हाकं देवलोको देवलोकस्मिं हि पटिच्छत्तको पुप्फतीति । अथ ते जरसक्को अम्हे मत्ते कत्वा महासमुद्दपिट्ठे खिपित्वा अम्हाकं देवनगरं गण्हि । ते मयं तेन सद्धि युज्जित्वा अम्हाकं देवनगरमेव गण्हिस्सामाति किपिन्लिका विय थम्भं सिनेरुं अनुसञ्चरमाना उट्ठहिमु । सक्को असुरा किर उट्ठिताति सुत्वा समुद्दपिट्ठे येव अम्भुगन्त्वा युज्जमानो तेहि पराजितो दियदुदयोजनसतिकेन वेजयन्तरथेन दक्खिणसमुद्दस्स मत्थकमत्थकेन पलायितुं आरद्धो । अथस्स रथो समुद्दपिट्ठेन वेगेन गच्छन्तो सिम्बलिवनं पक्खन्तो तस्स गमनमग्गे सिम्बलिवनं तालवनं^२ विय छिज्जित्वा छिज्जित्वा समुद्दपिट्ठे पतति । सुपण्णपोतका समुद्दपिट्ठे परिपतन्ता महारवं रविमु । सक्को मातलिं पुच्छि-सम्म मातलि ! किं सद्दो नामेस अतिकरुणो रवो वत्ततीति ? देव ! तुम्हाकं रथवेगविचुण्णिते सिम्बलिवने पतन्ते सुपण्णपोतका मरणभयतज्जिता एकविरवं विरवन्तीति । महासत्तो सम्म मातलि ! मा अम्हे निस्साय एते किलमन्तु न मयं इस्सरियं निस्साय पाणवधकम्मं करोम । एतेसं पन अत्थाय मयं जीवितं परिच्चजित्वा असुरानं दस्साम निवत्तयेनं रथन्ति वत्ता इमं गायमाह-

कुलावका मातलि ! सिम्बलिस्मिं ईसामुखेन परिवज्जयस्सु ।

कामं चजाम असुरेसु पाणं मायिमे विजा विकुलावा अहेसुन्ति ॥

तत्थ कुलावकाति सुपण्णपोतका । मातलीति सारथि आमन्तेसि । सिम्बलिस्मिन्ति पस्स एते सिम्बलिरुक्खे ओलम्बन्ता ठिताति दस्सेति । ईसामुखेन परिवज्जयस्सूति एते एतस्स रथस्स[१७७] ईसामुखेन यथा न हञ्जन्ति एवं ते परिवज्जयस्सु । कामं चजाम असुरेसु पाणन्ति यदि अम्हेसु असुरानं पाणं चजन्तेसु एतेसं सोत्थि होति कामं

चजाम एकंसेनेव मयं असुरेसु अम्हाकं पाणं चजाम । मायिमे दिजा विकुलावा अहेसुन्ति इमे पन दिजा इमे पन गरुल-
पोतका विद्धस्तविचुष्णितकुलावकताय विकुलावा मा अहेसुं, मा अम्हाकं दुक्खं एतेसं उपरि खिप निवत्तय निवत्तय
रथन्ति । मातलिसंगाहको तस्स वचनं सुत्वा रथं निवत्तत्वा अञ्जेन मग्गेन देवलोकभिमुखं अकासि । असुरा पन
तं निवत्तयमानमेव दिस्वा अद्धा अञ्जेहिपि चक्कवाळेहि सक्का आगच्छन्ति, बलं लभित्वा रथो निवत्तो भविस्स-
तोति मरणभयभीता पलायित्वा असुरभवनमेव पविसिमु । सक्कोपि देवनगरं पविसित्वा द्वीसु देवलोकेशु देवगणेन
परिवृतो नगरमञ्जे अट्ठासि । तस्मिं खणे पठवि भिन्दित्वा योजनसहस्रबुब्बधो वेजयन्तपासादो उट्ठहि । विजयन्ते
उट्ठितत्ता वेजयन्तो त्वेव नाम अकंमु । अथ सक्को पुन असुरानं अनागमनत्थाय पञ्चसु ठानेसु आरक्खं ठपेसि ।
यं सन्धाय वृत्तं-

“अन्तरा द्विन्नं अयुज्झपुरानं पञ्चविधा ठपिता अभिरक्खा ।

उरगो करोति पयस्स च हारी मदनयुत्ता चतुरो च महन्ता ॥” ति ।

द्वे नगरानिपि युद्धेन गहेतुं असक्कुण्ययताय अयुज्झपुरानि नाम जानानि, देवनगरञ्च असुरनगरञ्च । यदा
हि असुरा बलवन्ता होन्ति अथ देवेहि पलायित्वा देवनगरं पविसित्वा द्वारे पिहिते असुरानं सनसहस्सम्पि किञ्चि
कातुं न सक्कोति । यदा देवा बलवन्ता होन्ति अथ अमुरेहि पलायित्वा असुरनगरस्स द्वारे पिहिते सक्कानं सत-
सहस्सम्पि किञ्चि कातुं न सक्कोति । इति इमानि द्वे नगरानि अयुज्झपुरानि नाम । तेसं अन्तरा एतेसु उरगादिसु
पञ्चसु ठानेसु सक्केन रक्खा ठपिता ।

तत्थ उरगमद्देन नागा गहिता । ते उरगा उदके बलवन्ता होन्ति । नस्मा सिनेरुस्स पठमालिन्दे तेसं
आरक्खा । करोति मद्देन मुपण्णा गहिता तेसं किर करोटि नाम पानभोजनं तेन तं नामं लभिसुं । दुतियालिन्दे
तेसं आरक्खा । पयस्सहारिसद्देन कुम्भण्डा गहिता दानवरक्खसा किरते । ततियालिन्दे तेसं आरक्खा । मदन-
युतसद्देन यक्खा गहिता । विसमचारिनो किर ते युद्धसोण्डा चतुत्थालिन्दे तेसं आरक्खा । चतुरो च महन्ताति
चत्तारो महाराजानो वृत्ता पञ्चमालिन्दे तेसं आरक्खा । तस्मा यदि असुरा कुपिता आविलचित्ता देवपूरं उपयन्तिं
पञ्चविधेसु युद्धेसु यं गिरिनो पठमं परिभण्डं तं उरगा पट्टिवाहिय तिट्ठन्ति । एवं सेसेसु सेसा । [१७८]

इमेसु पन पञ्चसु ठानेसु आरक्खं ठपेत्वा सक्के^३ देवानमिन्दे दिब्बमम्पत्ति अनुभवमानं सुधम्मा
चवित्वा तस्सेव पादपरिचारिका हुत्वा निब्बत्ति । कणिकाय दिन्ननिस्सन्देन चस्सा पञ्चयोजनसतिका
सुधम्मा नाम देवमणिसभा उदपादि यत्थ दिब्बसेतच्छतस्स हेट्ठा योजनप्पमाणे कञ्चनपत्तंके निसिन्नो
सक्को देवानमिन्दो देवमनुस्सानं कत्तब्बकिच्चानि करोति । सुचित्तापि चवित्वा तस्सेव पादपरिचारिका हुत्वा
निब्बत्ति । उय्यानस्स करणनिस्सन्देन चस्सा चित्तलतावनं नाम उय्यानं उदपादि । सुनन्दापि चवित्वा तस्सेव पाद-
परिचारिका हुत्वा निब्बत्ति । पोक्खरणिनिस्सन्देन चस्सा नन्दा नाम पोक्खरणी उदपादि ।

मुजाता पन कुसलकम्मस्स अकतत्ता एकास्मि अरञ्जे कन्दराय बकसकुणिका हुत्वा निब्बत्ता ।
सक्को मुजाता न पञ्जायति, कत्थ नुखो निब्बत्ता ति आवज्जेन्तो दिस्वा तत्थ गन्त्वा तं आदाय देवलोकं गन्त्वा
तस्सा रमणीयं देवनगरं सुधम्मादेवसभं चित्तलतावनं नन्दापोक्खरणिञ्च दस्सेत्वा एता कुसलं कत्वा मय्हं पाद-
परिचारिका हुत्वा निब्बत्ता त्वं पन कुसलं अकत्वा तिरच्छानयोनियं निब्बत्ता इतो पट्ठाय सीलं रक्खाहीति तं
ओवदित्वा पञ्चसु सीलेसु पट्टिठापेत्वा तत्थेव नेत्वा विस्सज्जेसि । सापि ततो पट्ठाय सीलं रक्खति । सक्को
कतिपाहञ्चयेन सक्का नुखो सीलं रक्खितुन्ति गन्त्वा मच्छरूपेन उत्तानो हुत्वा पुरतो निपज्जि । सा मतमच्छकोति
सज्जाय सीसे अगहेसि । मच्छो नंगुट्ठं चालेसि । अथ न जीवति मज्जेति विस्सज्जेसि । सक्को साधु साधु सक्खि-
स्ससि सीलं रक्खितुन्ति देवलोकं अगमासि । सा ततो चुता बाराणसियं कुम्भकारगहे निब्बत्ति । सक्को कहन्नुखो

निब्वत्ताति तत्थ निब्वत्तभावं अत्वा सुवण्णएलालुकानं यानकं पूरेत्वा मज्झे गामस्स महल्लकवेसेन निसीदित्वा एलालुकानि गण्हथाति एलालुकानि गण्हथाति उग्घोसेसि । मनुस्सा आगन्त्वा देहि ताताति आहंसु । अहं सील-रक्खकानं देमि, तुम्हे सीलं रक्खथाति ? मयं सीलं नाम न जानाम भूलेन देहीति । न मय्हं भूलेन अत्थो । सीलं रक्खकानञ्जेवाहं दम्मीति । मनुस्सा को चायं^२ एलालुकोति पक्कमिसु । सुजाता तं पवत्ति सुत्वा मय्हं आनीतं भविस्सतीति गन्त्वा देहि ताताति आह । सीलं रक्खसि अम्माति ? आम रक्खामीति । इदं मया तुय्हमेव अत्थाय आभतन्ति सद्धि यानकेन गेहद्वारे ठपेत्वा पक्कामि । सापि यावतायुकं सीलं रक्खित्वा ततो चुता वेपचित्तिस्स असुरि-न्दस्स धीता हुत्वा निब्वत्ति सीलानिसंसेन अभिरूपा अहोसि । सो तस्सा वयप्पत्त[१७१] काले मय्हं धीता अत्तनो चित्तरुचितं सामिकं गण्हतूति असुगे सन्निपातेसि । सक्को कहन्नुखो सा निब्वत्ताति ओलोकेन्तो तत्थ निब्वत्तभावं अत्वा सुजाता चित्तरुचितं गण्हन्ती मं गण्हिस्सतीति असुरवण्णं मापेत्वा तत्थ अगमासि । मुजातं अलंकरित्वा सन्नि-पातट्ठानं आनेत्वा चित्तरुचितं सामिकं गण्हाति आहंसु । सा ओलोकेन्ती सक्कं दिस्वा पुब्बेपि सिनेहवसेन अयं मे सामिकोति अग्गहेसि । सो तं देवनगरं आनेत्वा अद्दतियानं नाटिकाकोटीनं जेट्ठकं कत्वा यावतायुकं टत्वा यथाकम्मं गतो ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा एवं भिक्खवे पुब्बे पण्डिता देवरज्जं कारयमाना अत्तनो जीवितं परिच्चजन्तापि पाणातिपातं न करिमु । त्वं नाम एवरूपे निययानिकसासने पब्बजित्वा अपरिस्सावितं सप्पाणकं उदकं पिबिस्ससीति तं भिक्खुं गरहित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा मातलिमंगाहको आनन्दो अहोसि , सक्को पन अहमेवाति ।

कुलावकजातकं

२. नच्चजातकं

रुदं मनुञ्जन्ति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो एकं बहुभण्डिकं भिक्षुं आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

वत्थु हेट्ठा देवधम्मजातके वुत्तसदिसमेव । सत्था तं भिक्षुं सच्चं विर त्वं भिक्षु ! बहुभण्डोति पुच्छि । आम भन्तेति । किं कारणा त्वं भिक्षु ! बहुभण्डो जातोति ?

सो एत्तकं सुत्वाव कुड्ढो निवासनपारुपनं छड्ढेत्वा इमिनादानि नीहारेन विचरामीति सत्थु पुरतो नगो अट्ठासि । मनुस्सा धिधीति आहंसु । सो ततो पलायित्वा हीनायावत्तो । भिक्षु धम्मसभायं सन्निसिन्ना सत्थु नाम पुरतो एवरूपं करिस्सतीति तस्स अगुणकथं कथेमुं ।

सत्था आगन्त्वा- काय नुत्थ भिक्षवे ! एतरहि कथाय सन्निसिन्नानि पुच्छि ।

भन्ते ! सो हि नाम भिक्षु तुम्हाकं पुरतो चतुपरिसमज्जे हिरोत्तप्यं पहाय गामदारको विय नगो ठत्वा मनुस्सेहि जिगुच्छियमानो हीनायावत्तित्वा सासना परिहीनोति तस्स अगुणकथाय निसिन्नम्हाति ।

सत्था- न भिक्षवे ! इदानेव सो भिक्षु हिरोत्तप्पाभावेन रतनसासना परिहीनो. पुब्बेपि इत्थिरतन-पटिलाभतोपि परिहीनो येवाति वत्वा अतीतं आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते पठमकप्पे चतुप्पदा सीहं राजानं अकमु, मच्छा आनन्दमच्छं, सकुणा सुवण्णहंसं । तस्स पन सुव-ण्णहंसराजस्स धीता हंसपोतिका अभिरूपा अहोसि । सो तस्सा वरं अदासि । [१८०] सा अत्तनो चित्तरुचितं सामिकं वारेसि । हंसराजा तस्सा वरं दत्वा हिमवन्ते सब्बसकुणे सन्निपातापेसि । नानप्यकारा हंसमोरादयो सकुणगणा समा-गन्त्वा एकस्मि महन्ते पासाणतले सन्निपत्तिमु । हंसराजा अत्तनो चित्तरुचितं सामिकं आगन्त्वा गण्हतूति धीतरं पक्कोसापेसि । सा सकुणसंघं ओल्लोकेन्ती मणिवण्णग्गीढं चित्रपेखुणं मोरं दिस्वा अयं मे सामिको होतूति आरोचेसि । सकुणसंघा मोरं उपसंकमित्वा आहंसु-सगम मोर ! अयं राजधीता एत्तकानं सकुणानं मज्जे सामिकं रोचेन्ती तयि रुचि उप्पादेसीति । मोरो अज्जापि ताव मे वल्लं न पस्ससीति^१ अतिनुट्ठिया हिरोत्तप्यं भिन्दित्वा ताव महतो सकुणसंघस्स मज्जे पक्खे पसारत्वा नच्चितुं आरभि । नच्चन्तो अप्पट्ठिञ्चो अहोसि । सुवण्णहंसराजा लज्जितो इमस्स नेव अज्जत्तसमुट्ठाना हिरि अत्थि न बहिद्धासमुट्ठानं ओत्तप्यं । नास्स भिन्नहिरोत्तप्यस्स मम धीतरं दस्सामीति सकुणसंघमज्जे इमं गायमाह-

रुदं मनुञ्जं रचिरा च पिट्ठी वेळुरियवण्णपनिभा^२ च गोवा ।

व्याममत्तानि च पेक्खुणानि नच्चेन ते धीतरं नो ददामीति ॥

तत्थ रुदं मनुञ्जन्ति तकारस्स दकारो कतो । रुदं मनापं वस्सितसद्दो मधुरोति अत्थो । रचिरा च पिट्ठीति पिट्ठीयि ते चिन्हा चेव सोभना च । वेळुरियवण्णपनिभाति वेळुरियमणिवण्णसदिसा । व्याममत्तानीति एकव्यामप्यमाणानि । पेक्खुणानीति पिञ्जानि । नच्चेन ते धीतरं नो ददामीति हिरोत्तप्यं भिन्दित्वा नच्चितभा-वेनेव ते एवरूपस्स निल्लज्जस्स धीतरं नो ददामीति वत्वा हंसराजा तस्मि येव परिसमज्जे अत्तनो भागिनेय्य-हंसपोतकस्स धीतरं अदासि । मोरो हंसपोतिकं अलभित्वा लज्जित्वा ततोव उड्ढेत्वा^३ पलायि । हंसराजापि अत्तनो वसनट्ठानमेव गतो ।

सत्था न भिक्षवे ! इदानेवेस हिरोत्तप्यं भिन्दित्वा रतनसासना परिहीनो पुब्बे इत्थिरतनपटिलाभतोपि परिहीनोयेवाति इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा मोरो बहुभण्डिको भिक्षु अहोसि । हंसराजा पन अहमेवाति ।

नच्चजातकं [१८१]

३. सम्मोदमानजातकं

सम्मोदमानाति इदं सत्था कपिलवत्थुं उपनिस्साय निग्रोधारामे विहरन्तो आतककलहं^१ आरब्ध कथेसि । सो कुणालजातके आविभविस्सति । तदा पन सत्था जातके आमन्तेत्वा महाराजानो जातकानं अञ्ज-मञ्जं विग्गहो नाम न युत्तो तिरच्छानगतापि हि पुब्बे समग्गकाले पच्चामित्ते अभिभवित्वा सोत्थिग्गप्ता यदा विवादमापन्ना तदा महाविनासं पत्ताति वत्वा आतिराजकुलेहि याचितो अतीतं आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो वट्टकयोनियं निब्वत्तित्वा अनेकवट्टकसह-स्सपरिवारो अरञ्जे वसति । तदा एको वट्टकलुद्धको तेसं वसनट्ठानं गन्त्वा वट्टकवस्सितं कत्वा तेसं सन्नि-पतितभावं ज्ञात्वा तेसं उपरि जालं खिपित्वा परियन्तेसु मद्दन्तो सब्बे एकतो कत्वा पच्छि पूरेत्वा घरं गन्त्वा ते विक्किणित्वा तेन मूलेन जीविकं कप्पेति ।

अथेकदिवसं बोधिसत्तो ते वट्टके आह- अयं साकुणिको अम्हाकं जातके विनासं पापेति अहं एकं उपायं जानामि येनेस अम्हे गण्हितुं न सक्खिस्सति । इतोदानि पट्ठाय एतेन अम्हाकं उपरि जाले खित्तमत्ते एकेका एकेकस्मिं जालक्खिके सीसं ठपेत्वा जालं उक्खिपित्वा इच्छिनट्ठानं हरित्वा एकस्मिं कण्टकगुम्बे पक्खिपथ । एवं सन्ते हेट्ठा तेन तेन ठानेन पलायिस्सामाति ।

ते सब्बे साधूति पटिसुणिमु ।

दुतियदिवसे उपरि जाले^२ खित्ते बोधिसत्तेन वुत्तनयेनेव जालं उक्खिपित्वा एकस्मिं कण्टकगुम्बे खिपित्वा सयं हेट्ठाभागेन ततो ततो पलायिमु । साकुणिकस्स गम्बतो जालं मोचेन्तस्सेव विकालो जातो । सो तुच्छहत्थोव अगमासि । पुनदिवसतो पट्ठायपि ते वट्टका तथेव करोन्ति । सोपि याव सुरियस्सत्थंगमना जालमेव मोचेन्तो किञ्चि अलभित्वा तुच्छहत्थोव गेहं गच्छति ।

अथस्स भरिया कुज्झित्वा त्वं दिवसे दिवसे तुच्छहत्थो आगच्छसि, अञ्जम्पि ते बहि पोसितव्वट्ठानं अत्थि मञ्जेति आह ।

साकुणिको- भद्दे ! मम अञ्जं पोसितव्वट्ठानं नत्थि । अपि च खो पन ते वट्टका समग्गा हुत्वा विचरन्ति, मया खित्तमत्तं जालं आदाय कण्टकगुम्बे खिपित्वा गच्छन्ति । नखो पनेते सब्बकालमेव सम्मोदमाना विहरिस्सन्ति । त्वं मा चिन्तयि । यदा ते विवादमापज्जिस्सन्ति तदा ते सब्बेव आदाय तव मुखं हासयमानो आगच्छिस्सामीति वत्वा भरियाय इमं गाथमाह-

सम्मोदमाना गच्छन्ति जालमादाय पक्खिनो ।

यदा ते विवदिस्सन्ति तदा एहिन्ति मे वसन्ति ॥

तत्थ यदा ते विवदिस्सन्तीति यस्मिं काले ते वट्टका नाना लद्धिका नानागाहा हुत्वा विवदिस्सन्ति कलहं करिस्सन्तीति अत्थो । तदा एहिन्ति मे वसन्ति तस्मिं काले सब्बेपि ते मम वसं आगच्छिस्सन्ति । अथाहं त गहेत्वा तव मुखं हासयन्तो आगच्छिस्सामीति भरियं समस्सासेसि ।

कतिपाहस्सेव पन अच्चयेन एको वट्टको गोचरभूमि ओतरन्तो असल्लक्खेत्वा अञ्जस्स सीसं अवकमि ।

१ सी०-चुम्बककलहं । २ रो०-जालं ।

तरो को मं सीसे अक्कमीति कुञ्जि । अहं असल्लेक्खेत्वा अवर्कमि, मा कुञ्जिनि बुत्तेपि च कुञ्जियेव । ते पुनप्पुनं कथेन्ता त्वमेव मञ्जे जालं उक्खिपसीति अञ्जमञ्जं विवादं करिं सु । ते सु विवदन्ते सु बोधिसत्तो चिन्तेसि-विवादके सोत्थिभावो नाम नत्थि, इदानीं ते जालं न उक्खिपिस्सन्ति, ततो महन्तं विनासं पाप्पुणिस्सन्ति, साकुणिको ओकासं लभिस्सति, मया इमस्मिं ठाने न सक्का वसितुन्ति । सो अत्तनो परिसं आदाय अञ्जत्थ गतो ।

साकुणिकोपि खो कतिपाहच्चयेन आगन्त्वा वट्टकवस्सितं वस्सित्वा तेसं सन्निपतितानं उपरि जालं उक्खिपि । अथेको वट्टको—तुय्हं किर जालं उक्खिपन्तस्सेव मत्थके लोमानि पतितानि इदानीं उक्खिपाति आह ।

अपरो तुय्हं किर जालं उक्खिपन्तस्सेव द्वी सु पक्खे सु पत्तानि पतितानि इदानीं उक्खिपाति आह ।

इति तेसं त्वं उक्खिप त्वं उक्खिपाति वदन्तानञ्जेव साकुणिको जालं संखिपित्वा सब्बे ते एकतो कत्वा पच्छि पूरेत्वा भरियं हासयमानो गेहं अगमासि ।

सत्था एवं महाराजा ! जातकानं कलहो नाम न युत्तो, कलहो हि विनासमूलमेव होतीति इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा अर्प्पण्डितवट्टको देवदत्तो अहोसि । पण्डित-वट्टको पन अहमेवाति ।

४. मच्छजातकं

न मं सीतं न मं उण्हन्ति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो पुराणदुतियिकापलोभनं आरब्ध कथसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

तदा हि सत्था तं भिक्खु सच्चं किर त्वं भिक्खु ! उक्कण्ठतोति पुच्छि । सच्चं भगवाति । केनासि उक्कण्ठापितोति ? पुराणदुतियिका मे भन्ते ! मधुरहत्थरसा तं जहितुं न सक्कोमीति ।

अथ नं सत्था— भिक्खु ! एसा हि इत्थी तव अनत्थकारिका । पुब्बेपि त्वं एतं निस्साय मरणं पापुणन्तो मं आगम्म मरणा मुत्तोति वत्वा अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो तस्स पुरोहितो अहोसि । तदा केवट्टा नदियं जालं खिप्पिमु । अथेको महामच्छो रतिवसेन अत्तनो मच्छिया सिद्धि कीटमानो आगच्छति । तस्स सा मच्छी पुरतो गच्छमाना जाल[१८३]गन्धं धायित्वा जालं परिहरमाना गता । सो पन कामगिद्धो लोलमच्छो जालकुच्छि मेव पविट्ठो । केवट्टा तस्स जालं पविट्ठभावं अत्वा जालं उक्खिपित्वा मच्छं गहेत्वा अमारेत्वाव वालिकापिट्ठे खिपित्वा इमं अंगारेसु पचित्वा खादिससामाति अंगारे करोन्ति, सूलं तच्छेन्ति । मच्छो एतं अंगारतापनं वा सूलवेधनं वा अञ्जं वा पन दुक्खं न मं किलमेति । यं पन मा मच्छी अञ्जं सो नून रतिवसेन गतोति मयि दोमनस्सं आपज्जति तदेव मं बाधतीति परिदेवमानो इमं गायमाह—

न मं सीतं न मं उण्हं न मं जालस्मि बाधनं ।

यं च मं मञ्जते मच्छी अञ्जं सो रतिया गतोति ॥

तत्थ न मं सीतं न मं उण्हन्ति मच्छानं उदका नीहृत्काले सीतं होति, तस्मिम्पि गते उण्हं होति । उदुभयं सन्धाय न मं सीतं न मं उण्हं बाधतीति परिदेवति । यम्पि अंगारेसु पच्चनमूलकं दुक्खं भविस्सति तम्पि सन्धाय न मं उण्हन्ति परिदेवतेव । न मं जालस्मि बाधनन्ति यम्पि मे जालस्मि बाधनं अहोसि तम्पि मं न बाधेतीति परिदेवति । यं च मन्ति आदिमु अयं पिण्डत्थो—सा मच्छी मम जाले पतितस्स इमेहि केवट्टेहि गहितभावं अजानन्ती मं अपस्ममाना सो मच्छो इदानी अञ्जं मच्छि कामरतिया गतो भविस्सतीति चिन्तेति तं तस्सा दोमनस्सप्पत्ताय चिन्तनं मं बाधतीति वालिकापिट्ठे निपन्नो परिदेवति ।

तस्मि समये पुरोहितो दासपरिसपरिवुतो नहानत्थाय नदीतीरं आगतो । सो पन सब्बरुतञ्जू होति । तेनस्स मच्छपरिदेवनं सुत्वा एतदहोसि— अयं मच्छो किलेसपरिदेवनं परिदेवति । एवं आतुरचित्तो खो पनेस मिथ्यमानोपि निग्येयेव निव्वत्तिस्सति, अहमस्स अवस्सयो भविस्सामीति केवट्टानं सन्तिकं गत्वा— हम्भो ! तुम्हे अम्हाकं एकदिवसम्पि व्यञ्जनत्थाय मच्छं न देथाति आह ।

केवट्टा— कि वदेथ सामि ! तुम्हाकं मच्चनकमच्छं गण्हित्वा गच्छथाति आहंसु ।

अम्हाकं अञ्जेन कम्मं नत्थि, इमञ्जेव देथाति ।

गण्हथ सामीति ।

बोधिसत्तो तं उभोहि हत्थेहि गहेत्वा नदितीरे निसीदित्वा— अम्भो मच्छ ! सचे ताहं अञ्ज न पस्से-य्यं जीवितक्खयं पापुण्य्यासि । इदानी इतो पट्ठाय मा किलेसवसिको अहोसीति ओवदित्वा उदकं विस्सज्जेत्वा नगरं पाविसि ।

सत्था इमं घम्मदेसनं आहरित्वा सच्चानि पकापेसि । सच्चपरियोसाने उक्कण्ठतभिक्खु सोतापत्ति-फले पटिट्ठासि । सत्थापि अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा मच्छी पुराणदुतियिका अहोसि, मच्छो उक्कण्ठतभिक्खु, पुरोहितो अहमेव अहोसिन्ति ।

५. वट्टकजातकं

सन्ति पक्खाति इदं सत्था मग्घेसु चारिकं चरमानो दावग्गिनिब्बापनं आरब्ध कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

एकस्मिं हि समये सत्था मग्घेसु चारिकं चरमानो अञ्जतरस्मिं मग्घगामके पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिकन्तो भिक्खुगणपरिवृतो मग्गं पटिपज्जि । तस्मिं समये महादावो उट्ठहि । पुरतो च पच्छतो च बहु भिक्खू दिस्सन्ति । सोपि खो अग्गि एकधूमो एकजालो हुत्वा अवत्थरमानो आगच्छतेव । तत्थेके पुथुज्जनभिक्खू मरणभयभीता पट्ठिगि दस्साम, तेन दइदट्ठानं इतरो अग्गि न ओत्थरिस्सतीति अरणिमहितं नीहरित्वा अग्गि करोन्ति । अपरे आहंमु – आवुसो ! तुम्हे किं नाम करोथ ? गगनमग्घे ठितं चन्दं पाचीन-लोकधातुतो उग्गच्छन्तं सहस्सरंसिपतिमण्डितं सुरियमण्डलं वंलातीरे ठिता, समुद्वं सिनेरं निस्साय ठिता सिनेरु-ञ्च अपस्सन्ता विय सदेवके लोकं अग्गगुगलं अन्नना सिद्धिं गच्छन्तमेव सम्भासम्बुद्धं अनोलोकेत्वा पट्ठिगि देमाति वदथ, बुद्धबलं नाम न जानाय ? एथ सत्थु सन्तिकं गमिस्सामाति । ते पुरतो च पच्छतो च गच्छन्ता सम्भेपि एकतो हुत्वा दसबलस्स सन्तिकं अगमंमु ।

सत्था महाभिक्खुसंघपरिवारो अञ्जतरस्मिं पदेसे अट्ठासि । दावग्गि अभिभवन्तो विय विरवन्तो आगच्छति । आगन्त्वा तथागतस्स ठितट्ठानं पत्वा तस्स पदेस्स सभन्ता सोल्लसकरीसभत्तं ठानं पत्तो उदके ओपिलापिततिणुक्का विय निब्बायि । विनिब्बेधतो वृत्तिसकरीसभत्तट्ठानं अवत्थरितुं नासक्खि । भिक्खू सत्थु गुणकथं आरभिसु—अहो ! बुद्धानं गुणा^१ नाम अयं हि नाम अचेतनो अग्गि बुद्धानं ठितट्ठानं अवत्थरितुं न सक्कोति, उदके तिणुक्का विय निब्बायति । अहो ! बुद्धानं आनुभावो नामाति ।

सत्था तेमं कथं सुत्वा न भिक्खवे ! एतं एतरहि मय्हं बलं यं इमं भूमिप्पदेसं पत्वा एस अग्गि निब्बायति । इदं पन मय्हं पोरानकसच्चबलं । इमस्मिं हि पदेसे सकलम्पि इमं कप्पं अग्गि न जलिस्सति कप्पट्ठियपाटि-हारियं नामेतन्ति आह ।

अथायस्मा आनन्दो सत्थु निसीदनत्थाय चतुग्गुणं संघाटि पञ्जपेसि । निसीदि सत्था पत्तलकं आभुजित्वा । भिक्खुसंघोपि तथागतं वन्दित्वा परिवारेत्वा निसीदि । अथ सत्था इदं ताव भन्ते ! अम्हाकं पाकटं अतीतं पटिच्छत्तं तं नो पाकटं करोथाति भिक्खूहि आयाचितो अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते मग्घरट्ठे तस्मियेव पदेसे महाबोधिसत्तो वट्टकयोनियं पटिसन्धिं गहेत्वा मातुकुच्छितो जातो अण्डकोसं पदालेत्वा निक्खन्तकाले महाभण्डुकप्पमाणे^२ वट्टकपोतको अहोसि । अथ नं मातापितरो कुलावके निपज्जापेत्वा [१८५] मुखतुण्डकेन गोचरं आहरित्वा पोसेन्ति । तस्स पक्खे पसारित्वा आकासेन गमनबलं वा पाद उक्खिपित्वा थले गमनबलं वा नत्थि । तञ्च पदेसं संवच्छरे संवच्छरे दावग्गि गण्हाति । सो तस्मिं समये महारवं रवन्तो तं पदेसं गण्ही । सकुणसंघा अत्तनो अत्तनो कुलावकेहि निक्खमित्वा मरणभयभीता विरवन्ता पलायन्ति । बोधिसत्तस्सापि मातापितरो मरणभयभीता बोधिसत्तं छड्डेत्वा पलायिसु । बोधिसत्तो कुलावके निपन्नको व गीवं उक्खिपित्वा अवत्थरित्वा आगच्छन्तं अग्गि दिस्वा चिन्तेसि— सत्ते मय्हं पक्खे पसारित्वा आकासेन

गमनबलं भवेद्य उपपत्तिरित्वा अञ्जत्थ गच्छेय्यं, सचे पादे उक्खिपित्वा गमनबलं भवेद्य पदवारेन अञ्जत्थ गच्छेय्यं । मातापितरोपि खो मे मरणभयभीता मं एककं पहाय अत्तानं परित्तायन्ता पलाता । इदानीं मे अञ्जं पटिसरणं नत्थि अत्ताणोमिह असरणो, किन्नुखो अज्ज मया कातुं वट्टतीति । अथस्स एतदहोसि- इमस्मिं लोके सीलगुणो नाम अत्थि, सच्चगुणो नाम अत्थि । अतीते पारमियो पूरेत्वा बोधितले निसीदित्वा अभिसम्बुद्धा सीलसमाधिपञ्जाविमुत्तिविमुत्तिजाणदस्सनसम्पन्ना सच्चानुदयकारुञ्जखन्ति समन्नागता सब्बसत्तेसु च समप्पवत्तमेत्ताभावना सब्बञ्जुबुद्धो नाम अत्थि, तेहि च पटिविद्धा धम्मगुणा नाम अत्थि, मयि चापि एकं सच्चं अत्थि संविज्जमानो एको सभावधम्मो पञ्जायति तस्मा अतीते बुद्धे चेव तेहि पटिविद्धगुणे च आवज्जित्वा मयि विज्जमानं सच्च-सभावधम्मं गहेत्वा सच्चकिरियं कत्वा अग्गि पटिक्कमापेत्वा अज्ज मया अत्तनो चेव सेससकुणानं च सोत्थिभावं कातुं वट्टतीति । तेन वुत्तं—

“अत्थि लोके सीलगुणो सच्चं सोचेय्यनुदया ।

तेन सच्चेन काहामि सच्चकिरियमनुत्तरं ॥

आवज्जित्वा धम्मबलं सरित्वा पुब्बके जिने ।

सच्चबलमवस्साय सच्चकिरिय अकासह ॥” न्ति^१ ।

अथ बोधिसत्तो अतीते परिनिब्बुतानं बुद्धानं गुणे आवज्जित्वा अत्तनि विज्जमानं सच्चसभावं आरब्ध सच्चकिरियं करोन्तो इमं गायमाह—

सन्ति पक्खा अपतना सन्ति पादा अवञ्चना ।

माता पिता च निक्खन्ता जातवेद ! पटिक्कमाति ॥

तत्थ सन्ति पक्खा अपतनाति मय्हं पक्खा नाम अत्थि उपलब्धन्ति । नो च खो सक्का एतेहि उपपत्तिनुं आकासेन गन्तुन्ति अपतना । सन्ति पादा अवञ्चनाति पादापि मे अत्थि । तेहि पन मे वञ्चितुं पादचारगमनेन गन्तुं न सक्काति [१८६] अवञ्चना । मातापिता च निक्खन्ताति ये च मं अञ्जत्थ नेय्युं तेपि मरणभयेन मातापितरो निक्खन्ता । जातवेदाति अग्गि आलपति । सो हि जानोव वेदियति पञ्जायति तस्मा जातवेदोति वुच्चति — पटिक्कमाति पटिगच्छ निवत्ताति जातवेदं आणापेति ।

इति महासत्तो मचे मय्हं पक्खानं अत्थिभावो ते च पसारत्वा आकामे अपतनभावो च सच्चं पादानं अत्थिभावो चेव^२ उक्खिपित्वा अवञ्चनभावां मातापितुन्नं मं कुलावके येव छड्ढेत्वा पलानभावो च सब्बो सभावभूतो येव जातवेद ! एतेन सच्चेन त्वं इतो पटिक्कमाति । कुलावके निपन्नको व सच्चकिरियं अकासि । तस्स सह सच्चकिरियाय सोळसकरीसमतं ठाने जातवेदो पटिक्कमि पटिक्कमन्तो च पन ज्ञायमानो वने अञ्जं गतो उदके पन ओपिलापिता उक्का विथ तत्थेव निब्बायि । तेन वुत्तं—

“सह सच्चकते मय्हं महापज्जलितो सिखी ।

वज्जेसि सोळसकरीसानि उदकं पत्वा यथा सिखी ॥” ति^३ ।

तं पनेतं ठानं सकलेपि इमस्मिं कप्पे अग्गिना अनभिभवतीयत्ता कप्पट्ठियपाटिहारियं नाम जातं । एवं बोधिसत्तो सच्चकिरियं कत्वा जीवितपरियोसाने यथाकम्मं गतो ।

सत्था न भिक्खवे ! इमस्स वनस्स अग्गिना अनज्जोत्थरणं एतरहि मय्हं बलं पोराणं पनेतं वट्टक-पीनककाले मय्हमं व सच्चवलन्ति इमं धम्मदेसनं आहरित्वा सच्चानि पकासेसि । सच्चपरियोसाने केचि सोतापन्ना अहेसुं केचि सकदागामिनो, केचि अनागामिनो अहेसुं, केचि अरहत्तं पत्ताति । सत्थापि अनुसन्धिं घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा मातापितरो एतरहि मातापितरोव अहेसुं । वट्टकराजा पन अहमेवाति ।

वट्टकजातक

१ चरियापिटक-वट्टपोतकचरियं । २ रो०—से च । ३ चरियापिटक-वट्टकपोतचरियं ।

६. सकुणजातकं

यं निस्सिताति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो दड्ढपण्णसालं भिक्खुं आरब्ध कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

एको किर भिक्खु सत्थुसन्निके कम्मट्ठानं गहेत्वा जेतवनतो निक्खम्म कोसलेसु एकं पच्चन्तगामं उपनिस्साय एकस्मिं अरञ्ज्रे सेनासने वसति । अथस्स पठममासे येव पण्णसाला डड्ढत्था सो पण्णसाला मे दड्ढा दुक्खं वसामीति मनुस्सानं आचक्खि । मनुस्सा इदानीं नो खेतं परिसुक्खं केदारो पायेत्वा करिस्साम एतस्मिं पायिते बीजं वपित्वा बीजे वपिते वतिकत्वा वतिया कताय निड्डायित्वा लायित्वा महित्वाति एवं तं तं कम्मं अपदिसन्ता [१८७] येव तेमामं वीतिनामेसु । सो भिक्खु तेमासं अब्भोकासे दुक्खं वमन्तो कम्मट्ठानं वड्ढेत्वा विसेसं निब्बत्तेतुं नासक्खि । पवारत्त्वा पन सत्थु सन्निकं गन्त्वा वन्दित्वा एकमन्ते निसीदि ।

सत्था तेन सद्धि पटिसन्धारं कत्वा— किं भिक्खु ! सुखेन वस्सं वुत्थोमि ? कम्मट्ठानं ते मत्थकं पत्तन्ति पुच्छि ।

सो तं पवुत्ति आचिक्खित्वा सेनासनसप्पायस्स मे अभावेन कम्मट्ठानं मत्थकं न पत्तन्ति आह ।

सत्था— पुब्बे भिक्खुः निरच्छानगतापि अन्नतो सप्पायासप्पायं जानिसु त्वं कस्मा न अञ्जामीति वत्वा अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो सकुणयोनियं निब्बत्तित्वा सकुणसंघपरिवृतो अरञ्जायतने साखाविटपसम्पन्नं महारुक्खं निस्साय वसति । अथेकदिवसं तस्स रुक्खस्स साखामु अञ्जमञ्जं घंसन्ति सु चुण्णं पतति धूमो उट्ठाति । तं दिस्वा बोधिसत्तो चिन्तेसि— इमा द्वे साखा एवं घंसमाना अग्निं विस्सज्जेस्सन्ति सो पतित्वा पुराणपण्णानि गण्हस्सति । ततो पट्ठाय इमम्पि रुक्खं ज्ञापेस्सति । न सक्का इध अम्हेहि वसितुं । इतो पलायित्वा अञ्जत्थं गन्तुं वट्ठतीति । सो सकुणसंघस्स इमं गाथमाह—

यं निस्सिता जगतिरुहं विहंगमा स्वायं अग्निं पमुञ्चति ।

दिसा भजथ वक्कंगा ! जातं सरणतो भयन्ति ॥

तत्थ जगतिरुहन्ति जगती वुच्चति पठवी । तत्थ जातरुक्खो जगतिरुहोति वुच्चति । विहंगमाति विहं वुच्चति आकासं तत्थ गमनतो पक्खी विहंगमाति वुच्चन्ति । दिसाभजथीति इमं रुक्खं मुञ्चित्वा अञ्जतो पलायन्ता चतस्सो दिसा भजथ । वक्कंगाति सकुणे आलपति ते हि उजुग्गं^१ गळं कदाचि कदाचि वंक्कं करोन्ति तस्मा वक्कंगाति वुच्चन्ति । वंका वा तं सं उभोसु पस्सेसु पक्खा जातातिपि वक्कंगा । जातं सरणतो भयन्ति अम्हाकं अवस्सयरुक्खतो येव भयं निब्बत्तं । एथ अञ्जत्थं गच्छामाति ।

बोधिसत्तस्स वचनकरा पण्डितसकुणा तन सद्धिं एकप्पहारेनेव उप्पतित्वा अञ्जत्थं गता । ये पन अपण्डिता ते एवमेवं आहुंसु एस बिन्दुमत्ते उदके कुम्भीले पस्सतीति । तस्स वचनं अगहेत्वा तत्थेव वसिसु । ततो

नचिरस्सेव बोधिसत्तेन चिन्तिताकारेणेव अग्निं निब्रतित्वा तं रुक्खं अगगहेसि । धूमे च जालासु च उट्ठितासु धूमन्धा सकुणा अञ्जत्थ गन्तुं नासक्खिसु अग्निग्ग्हि पतित्वा विनासं पाप्पुणिसु ।

सत्था एवं भिक्खु ! पुब्बे तिरच्छानगतापि रुक्खगगे वसन्ता अत्तनो सप्पयासप्पायं जानन्ति, त्वं कस्मा न अञ्जासीति इमं धम्मदेसनं आहरित्वा सच्चानि पकासेसि । सच्चपरियोसाने [१८८] सो भिक्खु सोतापत्तिफले पतिट्ठितो सत्थापि अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा बोधिसत्तस्स वचनकरा सकुणा बुद्धपरिसा अहेसुं पण्डितसकुणो पन अहमेवाति ।

सकुणजातकं

७. तित्तिरजातकं

ये बद्धमपचायन्तीति^१ इदं सत्था सावर्त्थि गच्छन्तो सारिपुत्तत्थेरस्स सेनासनपटिवाहनं आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

अनाथपिण्डकेन हि विहारं कारेत्या दूते पेसिते सत्था राजगहा निक्खम्म वेसालि पत्वा तत्थ यथान्निरन्तं विहरित्वा सावर्त्थि गमिस्सामीति मगं पटिपज्जि । तेन च समयेन छब्बगियानं अन्तेवासिका पुरतो पुरतो गन्त्वा थेरानं सेनासनेसु अगहितेस्वेव इदं सेनासनं अम्हाकं उपज्झायस्स इदं आचरियस्स इदं अम्हाकमेव भविस्सतीति सेनासनानि पटिबुज्जन्ति । पच्छा आगता थेरा सेनासनानि न लभन्ति । सारिपुत्तत्थेरस्सापि अन्तेवासिका थेरस्स सेनासनं परियेसन्ता न लभिसु ।

थेरो सेनासनं अलभन्तो सत्थु सेनासनस्म अविदूरे एकस्मिं रुक्खमूले निसज्जाय च चंकमेन च वीतिनामेमि । सत्था पच्चूसममये निक्खमित्वा उक्कासि । थेरोपि उक्कासि । को एसोति ?

अहं भन्ते ! सारिपुत्ताति ।

मारिपुत्त ! इमाय वेलाय इध किं करोसीति ?

सो तं पवुत्ति आरोचेसि ।

सत्था थेरस्स वचनं सुत्वा इदानि ताव मयि जीवन्ते येव भिक्खू अज्जमज्जं अगारवा अप्पतिस्सा विहरन्ति, परिनिब्बुते नुखो किं करिस्सन्तीति आवज्जेन्तस्स धम्मसंवेगो उदपादि । सो पभाताय रत्तिया भिक्खु-संधं सन्निपातापेत्वा भिक्खू पुच्छि- सच्चं किर भिक्खवे ! छब्बगिया पुरतो पुरतो गन्त्वा थेरानं भिक्खूनं सेनासनं पटिवाहन्तीति ?

सच्चं भगवाति ।

ततो छब्बगिये गरहित्वा धम्मि कथं कत्वा भिक्खू आमन्तेमि- को नुखो भिक्खवे ! अग्गामनं अग्गोदकं अग्गपिण्डं अरहतीति ?

एकच्चे भिक्खू खत्तियकुला पब्बजितोति आहंमु, एकच्चे ब्राह्मणकुला, एकच्चे गृहपतिकुला पब्ब-जितोति । अपरे विनयधरो, धम्मकथिको, पठमस्स ज्ञानस्स लाभो, दुतियस्स, ततियस्स, चतुत्थस्स ज्ञानस्स लाभोति । अपरे सोतापन्नो, सकदागामी, अनागामी, अरहा तेविज्जो छल्लभिज्जोति आहंमु ।

एवं तेहि भिक्खूहि अत्तनो अत्तनो रुक्खसेन अग्गासनादिरहानं कथितकाले सत्था आह- न भिक्खवे ! मय्हं सासने अग्गासनादीनि पत्वा खत्तियकुला पब्बजितो पमाणं, न ब्राह्मणकुला, न गृहपतिकुला पब्ब-जितो, न विनयधरो, न मुनन्तिको, नाभिधम्मिको, न पठमज्झानादिलाभिनो, न सोतापन्नादयो पमाणं । अथ खो भिक्खवे ! इमस्मिं सासने यथाबुद्धं अभिवादनपच्चुट्ठानं अज्जलिकम्मं सामीचिकम्मं कातब्बं अग्गा-सनं अग्गोदकं अग्गपिण्डो लद्धब्बो, इदमेत्थ पमाणं । तस्मा बुद्धतरो भिक्खू एतेसं अनुच्छविको, इदानि खो पन भिक्खवे ! सारिपुत्तो मय्हं अग्गासावको अनुधम्मचक्कप्पवत्तको ममानन्तरं सेनासनं लद्धं अरहति । सो इमं रत्ति सेनासनं अलभन्तो रुक्खमूले वीतिनामेसि । तुम्हे इदानेव एवं अगारवा अप्पतिस्सा गच्छन्ते-गच्छन्ते काले किन्ति कत्वा विहरिस्सथाति !

अथ तेसं ओवाददानन्ताय— पुब्बे भिक्खवे ! तिरच्छानगतापि नखो पनेतं अम्हाकं पतिरूपं य मयं अञ्जमञ्जं अगारवा अप्पतिस्सा असभागवुत्तिनो विहरेय्याम । अम्हेसु महल्लकतरो जानित्वा तस्स अभि-
वादनादीनि करिस्सामाति साधुकं वीमंसित्वा अयं नो महल्लकोति ज्ञत्वा तस्स अभिवादनादीनि कत्वा देवपथं
पूरयमाना गताति वत्वा अतीतं आहरिः—

अतीतवत्थु

अतीते हिमवन्तपस्से एकं महानिग्रोधं उपनिस्साय तयो सहाया विहरिंसु—तित्तिरो मक्करो ह-
त्थीति । ते अञ्जमञ्जं अगारवा अप्पतिस्सा असभागवुत्तिनो अहेसु । अथ नेसं एतदहोसि—न युत्तं अम्हाकं
एवं विहरितुं । यन्नून मयं यो नो महल्लकतरो तस्स अभिवादनादीनि करोन्ता विहरेय्यामाति ।

को पन नो महल्लकतरोति चिन्तेत्वा एकदिवसं अत्थेसो उपायोति तयोपि जना निग्रोधमूले निसी-
दित्वा तित्तिरो च मक्कटो च हत्थि पुच्छिंसु— सम्म हत्थि ! त्वं इमं निग्रोधरुक्खं कीवप्पमाणकालतो पट्ठाय
जानासीति ?

सो आह— सम्मा ! अहं तरुणपोतककाले इमं निग्रोधगच्छं अन्तरसत्थीसु कत्वा गच्छामि । अन्तरि-
त्वा ठितकाले च पन मे एतस्स अगसाखा नाभि घट्टेति । एवाहं इमं गच्छकालतो पट्ठाय जानामीति ।

पुन उभोपि जना पुरिमनयेनेव मक्कटं पुच्छिंसु ।

सो आह— अहं सम्मा ! मक्कटच्छापको समानो भूमियं निसीदित्वा गीवं अनुक्खिपित्वाव इमस्स
निग्रोधपोतकस्स अगंकुरं खादामि । एवाहं इमं खुट्ठकालतो पट्ठाय जानामीति आह ।

अथ इतरे उभोपि पुरिमनयेनेव तित्तिरं पुच्छिंसु ।

सो आह—सम्मा ! पुब्बे असुकास्मि नाम ठाने महानिग्रोधरुक्खो अहोसि । अहं तस्स फलानि
खादित्वा एतस्मि ठाने वच्चं पातेसि, ततो एस रुक्खो जातो । एवाहं इमं अजातकालतो पट्ठाय जानामि । तस्मा
अहं तुम्हेहि जातिया महल्लकतरोति ।

एवं वुत्ते मक्कटो च हत्थी च तित्तिरपण्डितं आहंसु— सम्म ! त्वं अम्हेहि महल्लकतरो । इतो
पट्ठाय मयं तव सक्कारगरुकारमाननवन्दनपूजनानि चैव अभिवादनपच्चुट्ठानं अञ्जलिकम्मसामीचिकम्मनि
च करिस्साम, अपवादे च ते ठस्साम । त्वं पन इतो पट्ठाय अम्हाकं ओवादानुसारिणं ददेय्यासीति ।

ततो पट्ठाय तित्तिरो तेसं ओवादं अदासि, सीलेसु पटिट्ठापेसि, सयम्पि सीलानि समादियि । ते
तयोपि जना पच्चसु सीलेसु पटिट्ठाय अञ्जमञ्जं सगारवा सप्पतिस्सा सभागवुत्तिनो हृत्वा जीवितपरि-
योसाने देवलोकपरायणा अहेसुं ।

तेसं तिण्णं समादानं तित्तिरियब्रह्मचरियं नाम अहोसि । ते हि नाम भिक्खवे ! तिरच्छानगता
अञ्जमञ्जं सगारवा सप्पतिस्सा विहरिंसु । तुम्हेपि एवं स्वाक्खाते धम्मविनये पब्बजित्वा कस्मा अञ्जमञ्जं
अगारवा अप्पतिस्सा विहरथ ? अनुजानामि भिक्खवे ! इतो पट्ठाय तुम्हाकं यथाबुड्ढं अभिवादनपच्चुट्ठानं
अञ्जलिकम्मसामीचिकम्मं यथाबुड्ढं अगसासनं अगोदकं अगपिण्डं । न इतो पट्ठाय च नवकतरेन बुड्ढतरो
सेनासनेन पटिबाहितब्बो । यो पटिबाहेय्य आपत्तिं दुक्कटस्साति । एवं सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अभि-
सम्बुद्धो हृत्वा इमं गाथमाह—

ये वद्धमपचायन्ति नरा धम्मस्स कोविदा ।

दिट्ठेव धम्मे पासंसा सम्पराये च सुगतीति ॥

तत्थ ये वद्धमपचायन्तीति जातिवद्धो वयोवद्धो गुणवद्धोति तयो वद्धा । तेसु जातिसम्पन्नो जातिवद्धो
नाम । वये ठितो वयोवद्धो नाम । गुणसम्पन्नो गुणवद्धो नाम । तेसु गुणसम्पन्नो वयोवद्धो इमस्मि ठाने वद्धोति

अधिष्पेतो । अपचायन्तीति जेट्ठापचायिक्कम्मेन पूजेन्ति । धम्मस्स कोविदाति जेट्ठापचायनधम्मे कोविदा कुसला दिट्ठेव धम्मेति इमस्मिं येव अत्तभावे । पासंसाति पंससाति पंससारहा । सम्पराये च सुग्गतीति सम्परेतब्बो इमं लोकं हित्वा गन्तब्बो परलोकोपि तेसं सुगति येव होतीति । अयं पनेत्थ पिण्डत्थो! भिक्खवे! खत्तिया वा होन्तु ब्राह्मणा वा वेस्सा वा सुद्दा वा गहट्ठा वा पब्बजिता वा तिरच्छानगता वा ये केचि सत्ता जेट्ठापचितिकम्मे छेका कुसला, गुणसम्पन्नानं वयोबुद्धानं अपचितिं करोन्ति, ते इमस्मिं च अत्तभावे जेट्ठापचितिकारकाति पसंसं वण्णनं थोमनं लभन्ता कायस्स च भेदा सग्गे निब्बत्तन्तीति ।

एवं सत्था जेट्ठापचितिकम्मेस्स गुणं कथेत्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा हत्थिनागो मोग्गल्लानो अहोसि । मक्कटो सारिपुत्तो । तित्तिरपण्डितो पन अहमेवाति ।

तित्तिरजातक

८. बकजातकं

नाचचन्तनिकतिप्पञ्जोति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो चीवरवड्ढकं भिक्खुं आरब्ध कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

एको किर जेतवनवासिको भिक्खु यं किञ्चि चीवरे कत्तब्बं छेदनघट्टनविचारणसिब्बनादिकं कम्मं तत्थ मुकुसलो । सो ताय कुसलताय चीवरं वड्ढेति । तस्मा चीवरवड्ढकोत्वेव पन्नायित्थ । किं पनेस करोतीति ? जिण्णपिलोतिकासु हत्थकम्मं दस्सेत्वा सुफस्सितं मनापं चीवरं कत्वा रजनपरियोसाने पिट्ठोदकेन रजित्वा संखेन घंसित्वा उज्जलं मनुञ्जां कत्वा निक्खिपति । चीवरकम्मं कातुं अजानन्ता भिक्खू अहते साटके गहेत्वा तस्स सन्तिकं आगन्त्वा मयं चीवरं कातुं न जानाम चीवरं नो कत्वा देथाति वदन्ति । सो चीवरं आवुसो ! कयिर-मानं चिरेन निट्ठाति । मया कतचीवरमेव अत्थि इमे साटके ठपेत्वा गण्हित्वा गच्छथाति नीहरित्वा दस्सेति । ते तस्स वण्णसम्पत्तिं येव दिस्वा अन्तरं अजानन्ता थिरन्ति सञ्जाय अहतसाटके चीवरवड्ढकस्स दत्वा गण्हित्वा गच्छन्ति । तं तेहि थोकं किलिट्ठकाले उण्होदकेन धोवियमानं अननो पकतिं दस्सेति । तत्थ तत्थ जिण्णट्ठानं पञ्जायति । ते विप्पटिसारिनो होन्ति । एवं आगतागते पिलोतिकाहि वञ्चेन्तो सो भिक्खू मब्बत्थ पाकटो जानो ।

यथा चेस जेतवने तथा अञ्जातरस्मिं गामकेपि एको चीवरवड्ढको लोकं वञ्चेतीति । तस्म सम्भन्ता भिक्खू- भन्ते ! जेतवने किर एको चीवरवड्ढको एवं लोकं वञ्चेतीति आरोचयिमु ।

अथस्स एतदहोसि हन्दाहं तं नगरवामिकं वञ्चेमीति पिलोतिकचीवरं अतिमनापं कत्वा मुग्गं रजित्वा तं पारुपित्वा जेतवनं अगमासि ।

इतरो तं दिस्वाव लोभं उप्पादेत्वा-भन्ते ! इमं चीवरं तुम्हेहि कतन्ति पुच्छि ।

आम आवुसोति ।

भन्ते चीवरं मय्हं देथ, तुम्हे अञ्जं लभिस्सथाति ।

आवुसो ! मयं गामवामिका दुल्लभप्पच्चया इमाहं तुय्हं दत्वा अत्तना किं पारुपिस्सामीति ?

भन्ते ! मम सन्तिके अहतसाटका अत्थि, ते गहेत्वा तुम्हाकं चीवरं करोथाति ।

आवुसो ! मया एत्थ हत्थकम्मं दस्सितं तयि पन एवं वदन्ते किं सक्का कातुं ? गण्हाहि नन्ति तस्स पिलोतिकचीवरं दत्वा अहतसाटके आदाय तं वञ्चेत्वा पक्कामि । जेतवनवासिकोपि तं चीवरं पारुपित्वा कति-पाहच्चयेन उण्होदकेन धोवन्तो जिण्णपिलोतिकभावं दिस्वा लज्जितो । गामवासिचीवरवड्ढकेन किर जेतवन-वासिको वञ्चितोति तस्स वञ्चितभावो संघमज्झे पाकटो जानो । अथेक दिवसं भिक्खू धम्मसभायं तं कथं कथेन्ता निमीदिमु ।

सत्था आगन्त्वा- कायनुत्थ भिक्खवे ! एतर्हि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छि ।

ने तमत्थं आरोचयिमु ।

सत्था- न भिक्खवे ! जेतवनवासी चीवरवड्ढको इदानेव अञ्जे वञ्चेति पुब्बेपि वञ्चेसि येव । न गामवासिकेनपि इदानेव एस जेतवनवासी चीवरवड्ढको वञ्चितो पुब्बेपि वञ्चितो येवाति वत्वा अतीतं आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते एकस्मिं अरञ्जायतने बोधिसत्तो अञ्जतरं पदुमसरं निस्साय ठिते रुक्खे रुक्खदेवता हुत्वा

निब्वसि । तदा अञ्जतरस्मि नातिमहन्ते सरे निदाघसमये उदकं मन्दं अहोसि, बहू चेत्थ मच्छा होन्ति । अथेको बको ते मच्छे दिस्वा एकेनुपायेन इमे मच्छे वञ्चेत्वा खादिस्सामीति गन्त्वा उदकपरियन्ते चिन्तेन्तो निमीदि । अयं नं मच्छा दिस्वा— किं अय्य ! चिन्तेन्तो निसिन्नोसीति पुच्छिमु । तुम्हाकं चिन्तेन्तो निसिन्नोम्हीति ।

अम्हाकं किं चिन्तेसि अय्याति ?

इमस्मि सरे उदकं परित्तं गोचरो च मन्दो निदाघो च महन्तो । इदानीमे मच्छा किं नाम करिस्सन्तीति तुम्हाकं चिन्तेन्तो निसिन्नोम्हीति ।

अथ किं करोम अय्याति ?

तुम्हे सचे मय्हं वचनं करेय्याथ अहं वो एकेकं मुखतुण्डकेन गहेत्वा एकं पञ्चवण्णपदुमसञ्छन्नं महासरं नेत्वा विस्मज्जेयन्ति ।

अय्य ! पठमकप्पिकतो पट्ठाय मच्छानं चिन्तनकवको नाम नत्थि । त्वं अम्हेसु एकेकं खादितुकामोमीति, न मयं तुय्हं सदहामाति ।

नाहं खादिस्सामि । मचे पन सरस्स अत्थिभावं मय्हं न सदहथ एकं मच्छं मया सिद्धिं सरं पस्सितुं पेसेथाति ।

मच्छा तस्स सदहत्वा अयं जलेपि थलेपि समत्थोति एकं काणमहामच्छं अदंसु—इमं गहेत्वा गच्छथाति ।

सो तं गहेत्वा नेत्वा सरे विस्सज्जेत्वा सब्बं सरं दस्सेत्वा पुनानेत्वा तेसं मच्छानं सन्तिके विस्सज्जेसि । सो नंसं मच्छानं सरस्स सम्पात्ति वण्णेसि । ते तस्स कथं सुत्वा गन्तुकामा हुत्वा साधु अय्य ! अम्हे गणिहत्वा गच्छाहीति आहंसु । बको पठमं तं काणमहामच्छमेव गहेत्वा सरतीरं नेत्वा सरं दस्सेत्वा सरतीरे जाते वरणरुक्खे निलीयित्वा तं विटपन्तरे पक्खिपित्वा तुण्डेन विज्जन्तो जीविनक्खयं पापेत्वा मंसं खादित्वा कण्टके रुक्खमूले पानेत्वा पुन गन्त्वा विस्सट्ठो मे सो मच्छो अञ्जो आगच्छतूति एतेनुपायेन एकेकं गहेत्वा सब्बमच्छके खादित्वा पुन आगतो एकमच्छम्पि नादस ।

एको पनेत्थ कक्कटको अवसिट्ठो । बको तम्पि खादितुकामो हुत्वा— भो ! कक्कटक ! मया सब्बं मच्छे नेत्वा पदुमसञ्छन्ने महासरे विस्सज्जिता । एहि तम्पि नेस्सामीति ।

मं गहेत्वा गच्छन्तो कथं गणिहस्ससीति ?

डसित्वा गणिहस्सामीति ।

त्वं एवं गहेत्वा गच्छन्तो मं पातेरससि । नाहं तया सिद्धिं गमिस्सामीति ।

मा भायि अहं तं सुगहितं गहेत्वा गमिस्सामीति ।

कक्कटको चिन्तेसि—इमस्स मच्छे नेत्वा सरे विस्सज्जनं नाम नत्थि । सचे पन मं सरे विस्सज्जेस्सति इच्चेतं कुसलं नो चे विस्सज्जेस्सति गोवमस्स छिन्दित्वा जीवितं हरिस्सामीति । अथ नं एवमाह— सम्म बक ! न खो त्वं सुगहितं गहेतुं सक्खिस्ससि । अम्हाकं पन गहनं सुगहणं— सचाहं अलेन तव गोवं गहेतुं लभिस्सामि, तव गोवं सुगहितं कत्वा तया सिद्धिं गमिस्सामीति ।

सो तं वञ्चेतुकामो एस मन्ति अजानन्तो साधूति सम्पटिच्छि । कक्कटको अत्तनो अलेहि कम्मारसण्डासेन विय तस्स गोवं सुगहितं कत्वा इदानीं गच्छाति आह । सो तं नेत्वा सरं दस्सेत्वा वरणरुक्खाभिमुखो पायासि । कक्कटको आह— मातुल ! अयं सरो एत्तो त्वं पन इतो नेसीति ।

बको पियमातुलको अति भगिनिपुत्तोसि मे त्वन्ति वत्वात्वं एस मं उक्खिपित्वा विचरन्तो मय्हं दासोति सञ्जं करोसि मञ्जे पस्सेतं वरणरुक्खमूले कण्टकरासि, यथा मे सब्बमच्छा खादिता तम्पि तथेव खादिस्सामीति आह ।

कक्कटको एते मच्छा अत्तनो बालताय तया खादिता । अहं पन ते मं खादितुं न दस्सामि । तञ्जेव पन विनासं पापेस्सामि । त्वं हि बालताय मया वञ्चितभावं न जानासि । मरन्ता उभोपि मरिस्साम । एस ते सीसं छिन्दित्वा भूमियं खिपिस्सामीति वत्वा सण्डासेन विय अलेहि तस्स गीवं निप्पीलेसि ।

सो वत्तकतेन मुखेन अक्खीहि अस्सुना पग्घरन्तेन मरणभयतज्जितो- सामि ! अहं तं न खादि-
स्सामि । जीवितं मे देहीति आह ।

यदि एवं, ओतरित्वा सरस्मि मं विस्सज्जेहीति ।

सो निवत्तित्वा सरमेव ओतरित्वा कक्कटकं सरपरियन्ते पंकपिट्ठे ठपेसि ।

कक्कटको कत्तरिकाय कुमुदनालं कप्पेन्तो विय तस्स गीवं कप्पेत्वा उदकं पाविसि । तं अच्छरियं दिस्वा वरणरुक्खे अधिवत्था देवता साधुकारं ददमाना वनं उन्नादयमाना मधुरस्सरेन इमं गाथमाह-

नाच्चन्तनिकतिप्पञ्जो निकत्या सुखमेधति ।

आराधेति निकतिप्पञ्जो बको कक्कटकामिवाति ॥

तत्थ नाच्चन्तनिकतिप्पञ्जो निकत्यासुखमेधतीति निकति वुच्चति वञ्चना । निकतिप्पञ्जो वञ्चन-
पञ्जो पुग्गलो, ताय निकत्या निकतिया वञ्चनाय, न अच्छन्तं सुखमेधतीति निच्चकाले सुखस्मिञ्जेव पतिट्ठातुं न सक्कोति एकंसेन पन विनासं पापुणाति येवाति अत्थो । आराधेतीति पटिलभति । निकतिप्पञ्जोति केराटिक-
भावा सिक्खितपञ्जो पापपुग्गलो अत्तना कतस्स पापस्स फलं पटिलभति विन्दतीति अत्थो । कथं ? बको कक्क-
टकामिव यथा बको कक्कटका गीवच्छेदनं पापुणाति एवं पापपुग्गलो अत्तना कतपापतो दिट्ठधम्मं वा सम्प-
गायं वा भयं आराधेति पटिलभतीति । इममत्थं पकामेन्नो महासन्नो वनं उन्नादेन्नो धम्मं देसेमि ।

मत्था -न भिक्खवे ! इदानीं गामवासी चीवरवड्ढकेनेम वञ्चिनो । अनीतेपि वञ्चितो येवाति इमं
धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धि घट्टेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा सो बको जेतवनवासी चीवरवड्ढको अहोसि ।
कक्कटको गामवासी चीवरवड्ढको अहोसि । रुक्खदेवता पन अहमेवाति ।

६. नन्दजातकं

मञ्जे सोवण्यो रासीति—इदं सत्या जेतवने विहरन्तो सारिपुत्तथेरस्स सद्धिविहारिकं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

सो किर भिक्खु सुवचो अहोसि वचनक्खमो थेरस्स महन्तेनुस्साहेन उपकारं करोति । अथेकं समयं थेरो सत्थारं आपुच्छित्वा चारिकं चरन्तो दक्खिणागिरिजनपदं अगमासि । सो भिक्खुत्थगतकाले मानत्थद्धो हुत्वा थेरस्स वचनं न करोति । आवुसो ! इदं नाम करोहीति वुत्ते पन थेरस्स पटिपक्खो होति । थेरो तस्स आसयं न जानाति । सो तत्थ चारिकं चरित्वा पुन जेतवनं आगतो । सो भिक्खु थेरस्स जेतवनविहारं आगतकालोतो पट्ठाय पुन तादिसोव जातो । थेरो तथागतस्स आरोचेसि— भन्ते ! मय्हं एको सद्धिविहारिको एकस्मिं ठाने सतेन कीतदासो विय होति, एकस्मिं ठाने मानत्थद्धो हुत्वा इदं नाम करोहीति वुत्ते पटिपक्खो होतीति ।

मत्था— नायं सारिपुत्त ! भिक्खु इदानेव एवंसीलो, पुब्बेपेस एकं ठानं गतो सतेन कीतदासो विय होति, एकं ठानं गतो पटिपक्खो पटिसत्तु होतीति वत्वा थेरेन याचिन्तो अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो एकस्मिं कुटुम्बिकुले पटिसन्धिं गण्हि । तस्सेको सहायको कुटुम्बिको सयं महल्लको । भरिया पनस्स तरुणी । सा तं निस्साय पुत्तं पटिलभि । सो चिन्तेसि— अयं इत्थिका तरुणत्ता ममच्चयेन किञ्चिदेव पुरिसं गहेत्वा इमं धनं विनासेय्य पुत्तस्स मे न ददेय्य । यन्नूनाहं इमं धनं पठविगतं करेय्यन्ति ।

धरे नन्दं नाम दासं गहेत्वा अरञ्जं गन्त्वा एकस्मिं ठाने तं धनं निदहित्वा तस्स आचिक्खित्वा— तात नन्द ! इमं धनं मम अच्छयेन मय्हं पुत्तस्स आचिक्खेय्यासि । मा च नं परिच्चजित्था ति ओवदित्वा कालमकासि ।

पुत्तोपिस्स अनुक्कमेन वयप्पत्तो जातो । अथ नं माता आह— तात ! तव पिता नन्दं दासं गहेत्वा धनं निधेसि तं आहरापेत्वा कुटुम्बं सण्ठपेहीति ।

सो एकदिवसं नन्दं आह— मातुल ! अत्थि किञ्चि मय्हं पितरा धनं निदहितन्ति ?

आम सामीति ।

कुहि तं निदहितन्ति ?

अरञ्जे सामीति । तेनहि गच्छामाति कुट्टालपिटकं आदाय निधिट्ठानं गन्त्वा— कहं मातुल !

धनन्ति आह ।

नन्दो आरुह्य धनमत्थके ठत्वा धनं निस्साय मानं उप्पादेत्वा—अरे ! दासिपुत्त ! चेटक ! कुतो ते इमस्मिं ठाने धनन्ति कुमारं अक्कोसति ।

कुमारो तस्स फहसवचनं सुत्वा असुणन्तो विय— तेनहि गच्छामाति— तं गहेत्वा पटिनिवत्तित्वा पुन द्वे तयो दिवसे अतिक्कमित्वा अगमासि । नन्दो तथेव अक्कोसति ।

कुमारो तेन सद्धिं फहसवचनं अवत्वाव निवत्तित्वा अयं दासो इतो पट्ठाय धनं आचिक्खित्वाभीति

गच्छति गन्त्वा पन अक्कोसति । तत्थ कारणं न जानामि । अत्थि नु खो पन मे पितुसहायो कुटुम्बिको तं पटि-
पुच्छित्वा जानिस्सामीति । बोधिसत्तस्स सन्तिकं गन्त्वा सब्बं तं पवत्ति आरोचेत्वा— किन्नु खो तात ! कारणन्ति
पुच्छि ।

बोधिसत्तो— यस्मिं ते तात ! ठाने ठितो नन्दो अक्कोसति तत्थेव ते पितुसन्तिकं धनं । तस्मा ते यदा
नन्दो अक्कोसति तदा नं एहि दास ! किं अक्कोसीति आकड्ढित्वा कुद्दालं गहेत्वा तं ठानं भिन्दित्वा कुलसन्तिकं
धनं नीहरित्वा दासं उक्खिपापेत्वा धनं आहराति वत्वा इमं गाथमाह—

मञ्जे सोवण्णयो रासि सोवण्णमाला च नन्दको ।

यत्थ दासो आमजातो ठितो थुल्लानि गज्जतीति ॥

तत्थ मञ्जेति एवं अहं जानामि । सोवण्णयोति सुन्दरो वण्णो एतेसन्ति सोवण्णानि । कानि
तानि? रजतमणिकञ्चनपवालादिरतनानि । इमस्मिं हि ठाने सब्बानेतानि सुवण्णानीति अधिप्पेतानि । तेसं रासि
सोवण्णयो रासि । सोवण्णमाला चाति तुय्हं पितु सन्तका सुवण्णमालापि च एत्थेवाति मञ्जामि । नन्दको यत्थ
दासोति यस्मिं ठाने ठितो नन्दको दासो । आमजातोति आम अहं वो दासीति एवं दासव्यं उपगताय आमदासी-
संखाताय दासिया पुत्तो । ठितो थुल्लानि गज्जतीति सो यस्मिं ठाने ठितो थुल्लानि फरुसवचनानि वदति तत्थेव
ते कुलधनं एवमहन्तं मञ्जामीति । बोधिसत्तो कुमारस्स धनगहणुपायं आचिक्खि ।

कुमारो बोधिसत्तं वन्दित्वा घरं गन्त्वा नन्दं आदाय निधिट्ठानं गन्त्वा यथानुसिट्ठं पटिपज्जित्वा
तं धनं आहरित्वा कुटुम्बं सण्ठपेत्वा बोधिसत्तस्स ओवादे ठितो दानादीनि पुञ्जानि कत्वा जीविनपरियोसाने
ययाकम्मं गतो ।

सत्था—पुब्बेपेस एवंसीलो येवाति वत्वा इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुमन्थि घटेत्वा जातकं समो-
धानेमि । तदा नन्दो माग्गिपुत्तस्स मद्धिविहारिको अहोमि । कुटुम्बिकपुत्तो माग्गिपुत्तो पण्डितकुटुम्बिको पन अह-
मेवाति ।

नन्दजातकं

६०. खदिरङ्गारजातकं

कामं पतामि निरयन्ति—इदं सत्था जेतवने विहरन्तो अनाथपिण्डकस्स दानं आरब्ध कथंसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

अनाथपिण्डको हि विहारमेव आरब्ध चतुपण्णासकोटिधनं बुद्धसासने परिच्वजित्वा विकिरित्वा उपेत्वा तीणि रतनानि अञ्जत्थ रतनसञ्जमेव अनुप्पादेत्वा सत्थरि जेतवने विहरन्ते देवसिकं तीणि महाउपट्ठानानि गच्छति । पातोव एकवारं गच्छति, कतपातरासो एकवारं, सायण्हे एकवारं । अञ्जानिपि अन्नरूपट्ठानानि होन्ति येव । गच्छन्तो च किन्नुखो आदाय आगतोति सामणेरा वादहरा वा हत्थम्पि मे ओलोकेय्युन्ति तुच्छहत्थो नाम न गतपुब्बो । पातो व गच्छन्तो यागुं गाहापेत्वा गच्छति । कतपातरासो मप्पिनवनीतमधुफाणितादीनिपि सायण्हे-ममये गन्धमालावत्थहत्थोति । एवं दिवसे दिवसे परिच्वजन्तस्स पनस्स परिच्वागे पमाणं नत्थि । बहु वोहारूप-जीविनोपिस्स हत्थतो पण्णे आरोपेत्वा अट्ठारसकोटिसंखं धनं इणं गण्हिमु । ते महासेट्ठि न आहरापेति । अञ्जा पनस्स कुलसन्तका अट्ठारसकोटियो नदीतीरे निदहित्वा ठपिता वातोदकेन नदीकूले भिन्ने महासमुद्धं पविट्ठा । ता यथापिहितलञ्छिता व लोहचाटियो अण्णवकुच्छियं पवट्ठन्ता विचरन्ति । गेहे पनस्स पञ्चन्नं भिक्खुसत्तानं निच्वभनं निवड्ढमेव होति । सेट्ठिनो हि गेहं भिक्खुमंघस्स चातुमहापथे खणितपोक्खरणीसदिसं सब्बभिक्खून् मातापितुट्ठाने ठितं । तेनस्स घरं सम्मासम्बुद्धोपि गच्छति, असीतिमहाथेरापि गच्छन्ति येव । सेमभिक्खून् पन आगच्छन्तानं च पमाणं नत्थि । तं पन घरं सत्तभूमकं सत्तद्वारकोट्ठकपतिमण्डितं ।

तस्म चतुत्थे द्वारकोट्ठके एका मिच्छादिट्ठिका देवता वसति । सा सम्मासम्बुद्धे गेहं पविसन्ते अत्तनो विमाने ठातुं न सक्कोति, दारके गहेत्वा ओतरित्वा भूमियं तिट्ठति । असीतिमहाथेरेमुपि अवसेमथेरे-मुपि पविसन्तेमु च निक्खमन्तेमु च तथेव करोति । सा चिन्तेसि—समणे च गोतमे सावकेसु चस्स इमं गेहं पवि-सन्तेमु मय्हं सुखं नाम नत्थि, निच्वकालं ओतरित्वा ओतरित्वा भूमियं ठातुं न सक्खिस्सामि । यथा इमे एनं घरं नप्पविसन्ति तथा मया कातुं वट्ठतीति ।

अथेकदिवस सयनूपगतस्सेव महाकम्मन्तिकस्स सन्तिकं गन्त्वा ओभासं फरित्वा अट्ठासि । को एत्थाति च वुत्तं अहं चतुत्थद्वारकोट्ठके निव्वत्तदेवताति ।

कस्मा आगतासीति ?

तुम्हे सेट्ठिस्स किरियं न पस्सथ अत्तनो पच्छिमकालं अनोलोकेत्वा धनं नीहरित्वा समणं गोतमं येव पूजेति, न वणिज्जं पयोजेति, न कम्मन्ते पट्ठपेति । तुम्हे सेट्ठि तथा ओवदथ यथा अत्तनो कम्मं करोति यथा च समणो गोतमो ससावको इमं घरं नप्पविसति तथा करोथाति ।

अथ नं सो आह—बालदेवते ! सेट्ठी धनं विस्सज्जेन्तो निव्यानिके बुद्धसासने विस्सज्जेति । सो सचे मं चूलायं गहेत्वा विक्किणस्सति नेवाहं किञ्चि कथेस्सामि । गच्छ त्वन्ति ।

सा पुनेकदिवसं सेट्ठिनो जेट्ठपुत्तं उपसंकमित्वा तथेव ओवदि । सो पि नं पुरिमनयेनेव तज्जेसि । सेट्ठिना पन सद्धिं कथेतुं येव न सक्कोति ।

सेट्ठिनोपि निरन्तरं दानं देन्तस्स वोहारे अकरोन्तस्स अये मन्दीभूते धनं परिक्खयं अगमासि । अथस्स अनुक्कमेन दालिद्वियप्पत्तस्स परिभोगसाटकसयनभोजनानिपि पुराणसदिसानि न भविसु । एवंभूतोपि

भिक्षुसंघस्स दानं देति । पणीतं पन कत्वा दातुं न सक्कोति । अथ नं एकदिवसं वन्दित्वा निसिन्नं सत्था— दीयति पन ते गहपति ! कुले दानन्ति पुच्छि ।

सो—दियति भन्ते ! तच्च खो कणाजिकं विलंगदुतियन्ति आह ।

अथ नं सत्था— गहपति ! लूखं दाने देमीति मा चित्तं संकोचयित्थ, चित्तिस्मि हि पणीते बुद्धपच्चे-
कबुद्धबुद्धसावकानं दिशं दानं लूखं नाम न होति ।

कस्मा ?

विपाकमहन्तत्ताति आह । चित्तम्पि पणीतं कातुं सक्कोन्तस्स दानं लूखं नाम नत्थीति चेत्
एवं वेदितव्वं—

“नत्थि चित्ते पसन्नम्हि अप्पिका नाम दक्खिणा ।

तथागते वा सम्बुद्धे अथवा तस्स सावके ॥

न किरत्थि अनोमदस्सिमु परिचरिया बुद्धेसु अप्पिका ।

सुक्खाय अलोणिकाय च पस्स फलं कुम्मासपिण्डिया” ति ।

अपरम्पि नं आह— गहपति ! त्वं ताव लूखं दानं ददमानो अट्ठन्नं अरियपुग्गल्लानं देसि अहं बेला-
मकाले सकलजम्बुदीपं उन्नङ्गलं कत्वा सत्तरतनानि ददमानो पञ्चमहानदियो एकोघपुणं कत्वा विय च
महादानं पवत्तयमानो तिसरणगतं वा पञ्चसीलरक्खकं वा कच्चि नालत्थं दक्खिण्य्यपुग्गला नाम एवं दुल्लभा
तस्मा लूखं मम दानन्ति मा चित्तं संकोचयित्थाति एवं च पन वत्वा बेलामसुत्तं कथेसि ।

अथ खो सा देवता इस्सरकाले सेट्ठिना सद्धि कथेतुम्पि असक्कोन्ती इदानायं दुग्गतत्ता मम वचनं
गण्हस्सतीति मञ्जमाना अड्ढरत्तसमये सिरिगम्भं पविसित्वा ओभासं फरित्वा आकासे अट्ठासि । सेट्ठी तं
दिस्वा— को एसोति आह ।

अहं महासेट्ठि ! चतुत्थद्वारकोट्ठके अधिवत्था देवताति ।

किमत्थं आगतासीति ?

तुय्हं ओवादं कथेतुकामा हुत्वाति ।

तेन हि कथेहीति ।

महासेट्ठि ! त्वं पच्छिमकालं न चिन्तेसि पुत्तधीतरो न ओलोकेसि, समणस्स ते गोतमस्स
सासने बहुधनं विप्पकिण्णं सो त्वं अतिबेलं धनविस्सज्जनेन वा वणिज्जकम्मान्तानं अकरणेन वा समणं
गोतमं निस्साय दुग्गतो जातो । एवम्भूतोपि ममणं गोतमं न मुञ्चसि । अज्जापि ते समणा धरं पविसन्ति
येव यं ताव तेहि नीतं तं न सक्का पच्चाहारापेतुं गहितमेव होतु इतो पट्ठाय पन सयं च समणस्स गोतमस्स सन्तिकं
मा गमित्थ सावकानञ्चस्स इमं धरं पविसितुं मा अदासि, समणं गोतमं निवत्तित्वापि अनोलोकेन्तो अत्तनो
वोहारे च वणिज्जं च कत्वा कुटुम्बं सण्ठपेहीति ।

अथ नं सो एवमाह— अयं तया मय्हं दातव्वं ओवादाति ।

आम अयन्ति ।

तादिसानं देवतानं सतेनपि सहस्सेनपि सतसहस्सेनपि अकम्पनीयो अहं दसबलेन कतो मम हि सद्धा
सिनेह विय अब्बला सुप्पतिट्ठिता । मया निध्याणिके रतनसासने धनं विस्सज्जितं अयुत्तं ते कथितं । बुद्धसासने
पहारो दिशो । एवरूपाय अनाचाराय दुस्सीलाय कालकणिण्या सद्धि तया मम एकगेहे वसनकिच्चं नत्थि, सीधं
मम गेहा निक्खमित्वा अञ्जत्थ गच्छाति ।

सा सोतापन्नस्स अरियसावकस्स वचनं सुत्वा ठातुं असक्कोन्ती अत्तनो वसनट्ठानं गत्वा दारके

हृत्थेन गहेत्वा निक्खमि । निक्खमित्वा च पन अञ्जत्थ वसनट्ठानं अलभमाना सेट्ठिं खमापेत्वा तत्थेव वसिस्सामीति नगरपरिग्गाहकदेवपुत्तस्स सन्तिकं गत्वा तं वन्दित्वा अट्ठासि ।

केनत्थेन आगतासीति च वुत्ता अहं सामि ! अनुपधारेत्वा अनाथपिण्डकेन सद्धिं कथेसि, सो मं कुञ्जित्वा वसनट्ठाना निक्कड्ढि । मं सेट्ठिस्स सन्तिकं नेत्वा खमापेत्वा वसनट्ठानं मे देथाति ।

किं पन तया सेट्ठि वुत्तो ति ?

इतो पट्ठाय बुद्धपट्ठानं संघुपट्ठानं माकरि, समणस्स गोतमस्स घरे पवेमनं मा अदासीति । एवं मे वुत्तो सामीति ।

अयुत्तं तया वुत्तं, सासने पहारो दिस्सो । अहं तं आदाय सेट्ठिनो मन्तिकं गन्तुं न उम्सहामीति ।

सा तस्स सन्निका संगहं अलभित्वा चतुश्च महाराजानं सन्निकं अगमासि । तेहिपि तथेव पटिक्खित्ता सक्कं देवराजं उपसंकमित्वा तं पवत्ति आचिक्खित्वा—अहं देव ! वसनट्ठानं अलभमाना दारके हृत्थेन गहेत्वा अत्ताणा विचरामि तुम्हाकं सिग्या मय्हं वसनट्ठानं दापेथाति सुट्ठुतरं याचि ।

सोपि नं आह—तया अयुत्तं कत्तं, जिनसासने पहारो दिस्सो । अहमिपि तं निस्साय सेट्ठिना सद्धिं कथेतुं न सक्कोमि । एकं पन ते सेट्ठिस्स खमनूपायं कथेस्सामीति ।

साधु देव ! कथेहीति ।

महासेट्ठिस्स हृत्थतो मनुस्सेहि पण्णे आरोपेत्वा अट्ठारसकोटिसंखं धनं गहितं अत्थि त्वं तस्स आयुत्तकवेसं गहेत्वा कञ्चि अजानापेत्वा तानि पण्णानि आदाय कतिपयेहि यक्खतरुणेहि परिवारिता एकेन हृत्थेन पण्णं एकेन लेखनिं गहेत्वा तेमं गेहं गत्वा गेहमञ्जे ठिना अत्तनो यक्खानुभावेन ते उत्तासेत्वा इदं तुम्हाकं इण-पण्णं, अम्हाकं सेट्ठी अत्तनो इम्सरकाले तुम्हे न किञ्चि आह इदानि दुग्गतो जातो तुम्हेहि गहितकहापणानि देथाति अत्तनो यक्खानुभावं दस्सेत्वा सब्बापि ता अट्ठारसहिग्ज्जकोटियो साधेत्वा सेट्ठिस्स तुच्छकोट्ठके पूरेत्वा अञ्जं अचिरवतीनदीतीरे निहितधनं नदीकूले भिन्ने समुद्दं पविट्ठं अत्थि तमिपि अत्तनो आनुभावेन आहरित्वा कोट्ठे पूरेत्वा अञ्जमिपि असुकट्ठाने नाम अस्सामिकं अट्ठारसकोटिमत्तमेव धनं अत्थि तमिपि आहरित्वा तुच्छकोट्ठके पूरेहि, इमाहि चतुपण्णासकोटीहि इमं तुच्छकोट्ठके पूरणेन दण्डकम्मं कत्वा महासेट्ठिं खमापेहीति ।

सा साधु देवाति तस्स वचनं सम्पटिच्छित्वा वुत्तनयेनेव सब्बं धनं आहरित्वा अड्ढरत्तसमये सेट्ठिस्स सिग्गिग्गं पविसित्वा ओभासं फरित्वा आकासे अट्ठासि ।

को एसोति वुत्ते अहं ते महासेट्ठि ! चतुत्थद्वारकोट्ठके अधिवत्था अन्धबालदेवता मया महामोहमूलहाय बुद्धगुणे अजानित्वा पुरिमेसु दिवसेसु तुम्हेहि सद्धिं किञ्चि कथितं अत्थि तं मे दोसं खमथ सक्कस्स हि मे देवराजस्स वचनेन तुम्हाकं इणं सोधेत्वा अट्ठारसकोटियो समुद्दं गता अट्ठारसकोटियो तस्मिं तस्मिं ठाने अस्सामिकधनस्स अट्ठारसकोटियोति चतुपण्णासकोटियो आहरित्वा तुच्छकोट्ठं पूरणेन दण्डकम्मं कत्तं जेतव-नविहारं आरब्भ परिकखयं गतधनं सब्बं सम्पिण्डितं वसनट्ठानं अलभमाना किलमामि मया अञ्जाणताय कथितं मनसि अकत्वा खमथ महासेट्ठीति आह ।

अनाथपिण्डको तस्सा वचनं सुत्वा चिन्तेसि—अयं च देवता दण्डकम्मं च मे कतन्ति वदति अत्तनो च दोसं पटिजानाति सत्था इमं चिन्तेत्वा अत्तनो गुणे जानापेस्सति सम्मासम्बुद्धस्स नं दस्सेस्सामीति । अथ नं आह—अम्म देवते ! सचेसि मं खमापेतुकामा सत्थुसन्निके मं खमापेहीति ।

साधु एवं करिस्सामि सत्थु पन मं सन्निकं गहेत्वा गच्छाहीति ।

सो साधूति वत्ता विभाताय रत्तिया पातोव तं गहेत्वा सत्थुसन्निकं गत्वा ताय कतकम्मं सब्बं तथागतस्स आरोचेसि ।

सत्था तस्स वचनं सुत्वा इध गहपति ! पापपुग्गलोपि याव पापं न पच्चति ताव भद्रानि पस्सति यदा पनस्स पापं पच्चति तदा पापमेव पस्सति । भद्रपुग्गलोपि याव भद्रं न पच्चति ताव पापानि पस्सति, यदा पनस्स भद्रं पच्चति तदा भद्रमेव पस्सतीति वत्वा इमा धम्मपदे द्वे गाथा अभ्यासि—

“पापोपि पस्सति भद्रं याव पापं न पच्चति ।

यदा च पच्चति पापं अथ पापो पापानि पस्सति ॥

भद्रोपि पस्सति पापं याव भद्रं न पच्चति ।

यदा च पच्चति भद्रं अथ भद्रो भद्रानि पस्सती” ति ।

इमासं च पन गाथानं परियोसाने सा देवता सोतापत्तिफले पतिट्ठासि । सा चक्कङ्कितेसु सत्थु पादेसु निपतित्वा मया भन्ते ! रागरताय दोसदुट्ठाय मोहमूलहाय अविज्जन्धाय तुम्हाकं गुणे अजानन्तिया पापकं वचनं वुत्तं तं मे खमथाति सत्थारं खमापेत्वा महासेट्ठि खमापेसि ।

तस्मिं समये अनाथपिण्डिको सत्थु पुरतो अत्तनो गुणं कथेसि— भन्ते ! अयं देवता बुद्धपट्ठानादीनि मा करोहीति वारयमानापि मं वारेतुं नासक्खि दानं न दातव्वन्ति इमाय वारियमानोपहं अदासिमेव ननु एस भन्ते ! मय्हं गुणोति ?

सत्था— त्वं खोसि गहपति ! सोतापन्नो अग्रियमावको अवलसद्धो विमुद्धदस्सनो तुय्हं इमाय अप्पसक्खदेवताय वारन्तिया अवारितभावो नाच्छरियो यं पन पुब्बे पण्डिता अनुपन्ने वुद्धे अपरिपक्वे ज्ञाणे ठिता कामावचरिस्सरेन मारेन आकासे ठत्वा सचे दानं दस्मसि इमस्मिं निरये पच्चिस्समीति असीतिहत्थगम्भीरं अंगारकासुं दस्सेत्वा मा दानं अदासीति वाग्गिता पदुमकण्णिक्कमज्जे ठत्वा अदंमु इदं अच्छरियन्ति वत्वा अनाथ-पिण्डिकेन याचितो अतीतं आहुरि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो बाराणसीसेट्ठिस्स कुले निव्वत्तित्वा नानप्पकारेहि मुखूपकरणेहि देवकुमारो विय संबड्ढियमानो अनुक्कमेन विञ्जुत्तं पत्वा सोलसवस्सकाले येव सब्ब-सिप्पेसु निप्फत्ति पत्तो । सो पितु अच्छयेन सेट्ठिट्ठाने ठत्वा चतुसु नगरद्वारेसु चतस्सो दानसालायो मज्जे नगरस्स एकं अत्तनो निवेसनद्वारे एकन्ति छ दानसालायो कारेत्वा महादानं देति, सीलं रक्खति, उपोसथकम्मं करोति । अथेकदिवसं पानरासवेलाय बोधिसत्तस्स नानगरसे मनुज्जवभोजने उपनीयमाने एको पच्चेकबुद्धो सत्ताहच्चयेन निरोधा उट्ठाय भिक्खाचारवेलं सल्लक्खेत्वा अज्ज मया बाराणसीसेट्ठिस्स गेहद्वारं गन्तुं वट्टनीति नागलतादन्तकट्ठं खादित्वा अनोत्तदहे मुखं धोबित्वा मनोसिलातले ठितो निवासेत्वा कायबन्धनं बन्धित्वा चीवरं पारुपित्वा इद्धिमयमत्तिकपत्तं आदाय आकासेनागन्त्वा बोधिसत्तस्स भत्ते उपनीतमत्ते गेहद्वारे अट्ठासि ।

बोधिसत्तो तं दिस्वाव आसना वुट्ठाय निपच्चाकारं दस्सेत्वा कम्मकारकं ओलोकेसि । किं करोमि सामीति च वुत्ते अय्यस्स पत्तं आहरथाति आह । तं खणज्जेव मारो पापिमा विकम्पमानो उट्ठाय अयं पच्चेक-बुद्धो इतो सत्तमे दिवसे आहारं लभि । अज्ज अलभन्तो विनस्सिस्सति इमं च विनासेस्सामि सेट्ठिनो च दानन्तरायं करिस्सामीति तं खणज्जेव आगन्त्वा अन्तरवत्थुमिह असीतिहत्थमत्तं अंगारकासुं निम्मिणि । सा खदिरंगारपुण्णा सम्पज्जलिता सजोतिभूता अबीचिमहानिरयो विय खायित्थ । तं पन मापेत्वा सयं आकासे अट्ठासि । पत्तहरणत्थाय गच्छमानो पुरिसो तं दिस्वा महाभयप्पत्तो निवत्ति ।

बोधिसत्तो— किं तात ! निवत्तोसीति पुच्छि ।

अयं सामि ! अन्तरवत्थुमिह महती अंगारकासु सम्पज्जलिता सजोतिभूताति ।

अथज्जो अथज्जोति एवं आगतागता सब्बेपि भयप्पत्ता वेगेन पलायिसु ।

बोधिसत्तो चिन्तेमि— अज्ज मय्हं दानन्तरायं कातुकामो वसवत्ती मारो उय्युत्तो भविस्समि, न खो पन जानाति मारसत्तेन मारसहस्सेनापि मय्हं अकम्पियभावं । अज्जदानी मय्हं वा मारस्स वा बलमहन्ततं आनुभावमहन्ततं जानिस्सामीति तं यथासज्जितमेव भत्तपाति सयं आदाय गेहा निक्खम्म अंगारकासुतटे ठत्वा आकासं उल्लोकेत्वा मारं दिस्वा— कोसि त्वन्ति आह ।

अहं मारोति ।

अयं अंगारकामु तथा निम्मिताति ?

आम मयाति ।

किमत्थायाति ?

तव दानस्स अन्तरायकरणत्थाय च पच्चेकबुद्धस्स च जीवितनासनत्थायाति ।

बोधिसत्तो— नेव त अहं अत्तनो दानस्स अन्तरायं न पच्चेकबुद्धस्स जीवितन्तरायं कातुं दरसामि । अज्जदानी मय्हं वा तुय्हं वा बलमहन्ततं आनुभावमहन्ततं जानिस्सामीति अंगारकासुया तटे ठत्वा— भन्ते ! पच्चेकवरबुद्ध ! अहं इमिस्सापि अंगारकासुया अधोसीसो पतमानोपि न निवत्तिस्सामि केवलं तुम्हे मया दिन्न-भोजनं पतिगण्हाति वत्वा इमं गाथमाह—

कामं पतामि निग्यं उद्धपादो अवंसिरो ।

नानरियं करिस्सामि हन्द पिण्डं पटिग्गहाति ॥

तत्रायं पिण्डत्थो भन्ते ! पच्चेकवरबुद्ध ! सचे अहं तुम्हाकं पिण्डपातं देत्तो एकस्सेनेव इमं निग्यं उद्धपादो अवंसिरो हुत्वा पतामि तथापि यदिदं अदानं च असीलियं च अरियेहि अकातब्बत्ता अनरियेहि च कात-ब्बत्ता अनरियन्ति वुच्चति न तं अनरियं करिस्सामि हन्द इमं मया दीयमानं पिण्डं पटिग्गह पतिगण्हाहीति । एत्थ च हन्दाति ववस्सग्गत्थे निपातो ।

एवं वत्वा बोधिसत्तो दल्हसमादानेन भत्तपाति गहेत्वा अंगारकासुमत्थकेन पक्खन्तो । तावदेव असीतिहत्थग्गमीराय अंगारकासुया तलतो उपरूपपरि जातं अत्तसत्तमं एकं महापदुमं उग्गन्त्वा बोधिसत्तस्स पादं सम्पटिच्छि । ततो महातुम्बमत्ता रणुउग्गन्त्वा महासत्तस्स मुद्धनि ठत्वा पतित्वा सकलसरीरं सुवण्णचुण्ण-समोकिण्णमिव अकासि । सो पदुमकण्णिकाय ठत्वा नानगरसभोजनं पच्चेकबुद्धस्स पत्ते पतिट्ठापेसि । सो तं पटिग्गहेत्वा अनुमोदनं क्त्वा पत्तं आकामे खिपित्वा पस्सन्तस्सेव महाजनस्स सयम्पि वेहासं अब्भुग्गन्त्वा नान-प्पकारं वलाहकपन्ति मद्मानो विय हिमवन्तमेव गतो ।

मारोपि पराजितो दोमनस्सं पत्वा अत्तनो वसनट्ठानमेव गतो । बोधिसत्तो पन पदुमकण्णिकाय ठितकोव महाजनस्स दानसीलसंवण्णनेन धम्मं देसेत्वा महाजनेन परिवुत्तो अत्तनो निवेसनमेव पविसित्वा यावजीवं दानादीनि पुञ्जानि करित्वा यथाकम्मं गतो ।

सत्था—न इदं गहपति ! अच्छरियं यं त्वं एवं दस्सनसम्पन्नो एतरहि देवताय न कम्पितो पुब्बेपि पिण्ड-तेहि कतमेव अच्छरियन्ति इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा पच्चेकबुद्धो तत्थेव परिनिब्बायि । मारं पराजेत्वा पदुमकण्णिकाय ठत्वा पच्चेकबुद्धस्स पिण्डपातदायको बाराणसीसेट्ठि पन अहमेवाति ।

खरिङ्गारजातकं

कुलावकवग्गो चतुत्थो

५. अत्यकामवगवणना

१. लोसकजातकं

यो अत्यकामस्साति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो लोसकतिस्सत्थेरं नाम आरब्भ कथेसि ।

पञ्चुपन्नवत्थु

को पनेस लोसकतिस्सत्थेरो नामाति ? कोसलरट्ठे एको अत्तनो कुलनासको केवट्टपुत्तको अलाभी भिक्खू । सो किर निव्वत्तट्ठानतो चवित्वा कोसलरट्ठे एकस्मिं कुलसहस्सवासे केवट्टगामे एकस्सा केवट्टिया कुच्छिस्मि पटिसन्धिं गण्ह । तस्स पटिसन्धिगहणदिवसे तं कुलसहस्सं जालहत्थं नदियं च तलाकादिमु व मच्छे परियेसन्तं एकं खुट्ठकमच्छम्पि नालत्थ । ततो पट्ठाय च ते केवट्टे परिहायन्ति येव तस्मिम्पि कुच्छिगते येव तेसं गामो सत्तवारे अग्गिना दड्ढो सत्तवारे रञ्जा दण्डितो । एवं अनुक्कमेन दुग्गता जाता । ते चिन्तयिमु-पुब्बे अम्हाकं एवरूपं नत्थि इदानीं पन परिहायाम अम्हाकं अन्तरे एकाय कालकण्णिया भवितव्वं द्वे वग्गा होमाति । पञ्च पञ्च कुलसतानि एकतो अहेसुं । ततो यत्थ तस्स मातापितरो सो कोट्ठासो परिहायति इतरो वड्ढति । ते तम्पि कोट्ठासं द्विधा, तम्पि द्विधाति एवं याव तमेव कुलं एकं अहोसि ताव विभजित्वा तेसं कालकण्णिभावं ज्ञात्वा पोथेत्वा निक्कड्डिसु ।

अथस्स माता किच्छेन जीवमाना परिपक्वे गम्भे एकस्मिं ठाने विजायि । पच्छिमभविक्कमत्तं न सवका नासेनुं अन्तोघटे दीपो विय हिस्स हृदयं अरहत्तस्स उपनिस्सयो जलति । सा तं दारकं पटिजग्गित्वा आघावित्वा परिधावित्वा विचरणकाले एकमस्स कपालकं हत्थे दत्वा पुत्तं एकं घरं पविसाति पेसेत्वा पलाता ।

सो ततो पट्ठाय एककोव हुत्वा तत्थ भिक्खं परियेसित्वा एकस्मिं ठाने सयति । न नहायति न सरीरं पटिजग्गति, पंसुपिसाचको विय किच्छेन जीविकं कप्पेति । सो अनुक्कमेन सत्तवस्सिको हुत्वा एकस्मिं गेहद्वारे उक्खलिधोवनस्स छड्डितट्ठाने काको विय एकेकं सित्थकं उच्चिनित्वा खादति ।

अथ नं धम्मसेनापति सावन्थियं पिण्डाय चरमानो दिस्वा अयं सत्तो अतिकारञ्जप्पत्तो कतरगाम-वासिको नु खोति तस्मिं वड्ढेत्वा एहिं रेति आह । सो गत्त्वा थेरं वन्दित्वा अट्ठासि । अथ नं थेरो-कतरगाम-वासिकोसि कहं वा ते मातापितरोति पुच्छि ।

अहं भन्ते । निप्पच्चयो, मय्हं मातापितरो मं निस्साय किलन्तम्हानि मं छड्डेत्वा पलाताति ।

अपि पन पब्बजिस्ससीति ?

भन्ते ! अहं ताव पब्बजेय्यं मादिसं पन कपणं को पब्बाजेस्सतीति ।

अहं पब्बाजेस्सामीति ।

साधु पब्बाजेथाति ।

थेरो तस्स खादनीयं भोजनीयं दत्वा तं विहारं नेत्वा सहत्थेनेव नहापेत्वा पब्बाजेत्वा परिपुण्णवस्सं उपसम्पादेसि । सो महल्लककाले लोसकतिस्सत्थेरोति पञ्जायित्थ निप्पुञ्जो अप्पलाभो । तेन किर असदिसदानेपि कुच्छिपूरो न लद्धपुब्बो, जीवितघटनमत्तकमेव लभति । तस्स हि पत्ते एकस्मिञ्चेय यागुउल्लुके दिग्गे पत्तो समतित्तिको विय हुत्वा पञ्जायति । अथ मनुस्सा इमस्स पत्तो पूरोति हेट्ठा यागुं देन्ति । तस्स पत्ते यागुं दानकाले मनुस्सानं भाजने यागुं अन्तरघायतीतिपि वदन्ति । खज्जकादिसुपि एसेव नयो । सो अपरेन समयेन विपस्सनं वड्ढेत्वा अग्गफले अरहत्ते पटिठितोपि अप्पलाभोव अहोसि । अथस्स अनुपुब्बेन आयुसंखारेसु परिही-नेसु परिनिब्बानदिवसो सम्पापुणि ।

धम्मसेनापति आवज्जेन्तो तस्स परिनिब्बाणभावं ज्ञत्वा अयं लोसकतिस्सत्थेरो अज्ज परिनिब्बा-
यिस्सति । अज्ज मया एतस्स यावदत्थं आहारं दानुं वट्टनीति नं आदाय मावत्थि पिण्डाय पाविसि । थेरो तं निस्साय
ताव बहुमनुस्साय मावन्थिया हत्थं पसारत्वा वन्दनमत्तम्पि नालत्थ । अथ नं थेरो गच्छावुमो ! आमनसालाय
निसीदाति उय्योजेसि । ततो आगतमेव मनुस्सा अय्यो आगतोति आमनं निमीदापेत्वा भोजेन्ति । थेरो पि
इमं लोसकस्स देथाति लद्धाहारं पेसेसि । तं गहेत्वा गता लोमकत्थेरं असरित्वा मयमेव भुञ्जिमु ।
अथ थेरस्स उट्ठाय विहारं गमनकाले लोमकतिस्सत्थेरो गत्वा थेरं वन्दि, थेरो निवर्त्तित्वा ठितकाव
लद्धं ते आवुसो ! भत्तन्ति पुच्छि ।

थेरो संवेगप्पत्तो कालं आलोकेसि । कालो अतिक्कन्तो । थेरो— हातावुमो ! इधेव निसीदाति
लोसकत्थेरं आसनसालाय निसीदापेत्वा कोमलरञ्जो निवेसनं अगमासि । राजा थेरस्स पत्तं गाहापेत्वा भत्तस्स
अकालोति पत्तपूरं चतुमधुरं दापेसि ।

थेरो तमादाय गत्वा एहावुसो तिस्स ! इमं चतुमधुरं भुञ्जाति वत्ता पत्तं गहेत्वाव अट्ठासि ।
सो थेरे गार्वेन लज्जन्तो न परिभुञ्जति, अथनं थेरो महावुसो तिस्स ! अहं इमं पत्तं गहेत्वाव ठस्सामि त्व
निसीदित्वा परिभुञ्ज, मचे इमं पत्तं हत्थतो मुञ्चेय्य किञ्चि न भवेय्याति आह ।

अथायस्मा लोमकतिस्सत्थेरो अग्गिस्सरे धम्मसेनापतिम्हि पत्तं गहेत्वा ठितं चतुमधुरं परिभुञ्जि ।
तं थेरस्स अग्गियिद्धियेन परिकवयं न अगमासि । तदा लोसकतिस्सत्थेरो यावदत्थं उदरपूरं क्त्वा परिभुञ्जि ।
तं दिवगमेव च अनुपादिमेनाय निब्बाणधातुया परिनिब्बायि । सम्मामम्बुद्धो नरम सन्निकं उक्त्वा सरीरनिवर्गेण
कारेसि । धानुयो गहेत्वा चेतियं करिमु ।

तदा भिक्खु धम्ममभायं सन्निपतित्वा—आवुसो ! लोमकत्थेरो अपुञ्जो अप्पलाभी एवरूपेन नाम
अपुञ्जेन अप्पलाभिना कथं अग्गियधम्मो लद्धोति कथेन्ता निमीदिमु ।

सत्था धम्मसभायं गत्वा— काय नुत्थ भिक्खवे ! एतर्हि कथाय सन्निसिन्नानि पुच्छि ।
ते इमाय नाम भन्तेति आरोचेमु ।

सत्था-भिक्खवे एसो भिक्खु अत्तनो अप्पलाभिभावञ्च अग्गियधम्मलाभीभावं च अत्तनाव अकासि ।
अयं हि पुब्बं परेमं लाभन्तरायं क्त्वा अप्पलाभी जातो अनिच्चं दुक्खं अनत्तानि विपस्सनाय युत्तभावस्स
फलेन अग्गियधम्मलाभी जानोति वत्ता अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीतं कस्सपमम्मासम्बुद्धकाले अज्जनरो भिक्खु एकं कुटुम्बिकं तिम्माय गामकावामे वसति
पकत्तो सीलवा विपस्सनाय युत्तपयुत्तो । अथेको खीणामवत्थेरो समवत्तवामं वसमानो अनुपुब्बेन तस्स
भिक्खुतो उपट्ठाककुटुम्बिकस्स वसतगामं सम्पत्तो । कुटुम्बिको थेरस्स इग्गियापथे पंथं पसीदित्वा पत्तं
आदाय घरं पवेत्तेत्वा सक्कच्चं भोजेत्वा थोकं धम्मकथं सुत्वा थेरं वन्दित्वा— भन्ते ! अम्हाकं धुरविहारमेव
गच्छथ मयं सायण्हसमये आगन्त्वा पम्मिस्सामाति आह ।

थेरो विहारं गत्वा नेवासिकत्थेरं वन्दित्वा आपुच्छित्वा एकमन्तं निमीदि । सोपि तेन सद्धि पटि-
सन्थारं क्त्वा— लद्धो ते आवुसो ! भिक्खाहारोति पुच्छि ।

आम लद्धोति ।

कहं लद्धोति ?

तुम्हाकं धुरंगामे कुटुम्बिकधरेति । एवञ्च पन वत्ता अत्तनो सेनासनं पुच्छित्वा पटिजग्गित्वा पत्त-
चीवरं पटिसामेत्वा ज्ञानमुखेन फलमुखेन वीतिनामेन्तो निसीदि ।

सोपि कुटुम्बिको सायण्हे गन्धमालञ्चैव दीपतलञ्च गाहापेत्वा विहारं गन्त्वा नेवासिकत्थेरं वन्दित्वा भन्ते ! एको आगन्तुकत्थेरो अत्थि आगतो नु खोति पुच्छि ।

आम आगतोति ।

इदानीं कहन्ति ?

अमुकसेनासने नामाति ।

सो तस्स सन्निकं गन्त्वा वन्दित्वा एकमन्तं निसिन्नो धम्मकथं सुत्वा सीतलवेलाय चेतियं च बोधिं च पूजेत्वा दीपे जालेत्वा उभोपि जने निमन्तेन्वा गतो । नेवासिकत्थेरोपि खो अयं कुटुम्बिको परिभिन्नो सचायं भिक्खु इमस्मिं विहारे वसिस्सति न मं एस किस्मिं च गणयिस्सतीति थेरे अनत्तमनत्तं आपज्जित्वा इमस्मिं विहारे एतस्स अवसनाकारो मया कानुं वट्टनीति तेन उपट्ठानवेलाय आगतेन सद्धि किञ्चि न कथेसि ।

खीणासवत्थेरो तस्स अज्झासयं जानित्वा अयं थेरो मम कुले वा लाभेत्वा गणे वा अपनिबुद्धभाव न जानीतीति अत्तनो वसनट्ठानं गन्त्वा ज्ञानमुखेन फलमुखेन बीतिनामेसि ।

नेवासिकोपि पुनरिवसे नखपिट्ठेन गण्डं पहरित्वा, नखेन द्वारं आकोटेत्वा, कुटुम्बिकस्स गेहं अगमासि । सो तस्स पत्तं गहेत्वा पञ्चन्नामने निमीदायेत्वा—आगन्तुकत्थेरो कुहि भन्नेति, पुच्छि ।

नाहं तव कुलूपकस्स पवति जानामि, । गण्डं पहरन्तो द्वारं आकोटेन्तो पबोधेतुं नासक्खि । हिय्यो तव गेहे पणीतभोजनं भुञ्जित्वा जीरापेतुं असक्कोन्तो इदानीं निदं ओक्कन्तो येव भविस्सति । त्वं पसीदमानो एवरूपेसु ठानेसु येव पसीदमीति आह ।

खीणामवत्थेरोपि अत्तनो भिक्खाचारखेलं मल्लक्खेत्वा सरीरं पटिजग्गित्वा पत्तचीवरमादाय आकासे उपपतित्वा अञ्जत्थ अगमासि ।

सो कुटुम्बिको नेवासिकत्थेरं मण्णिमधुसक्कराभिसंखत्तं पायासं पायेत्वा पत्तं गन्धचुण्णं हि उद्व-
ट्ठेत्वा पुन पूरेत्वा— भन्ते ! सो थेरो मग्गकिलन्तो भविस्सति इदमस्म हरथानि अदामि ।

इतरो अप्पटिक्खिपित्वाव गहेत्वा गच्छन्तो सच्चे सो भिक्खु इमं पायासं पिबिस्सति गीवाय गहेत्वा निक्कड्ढियमानोपि न गमिस्सति । सच्चे पनाहं इमं पायासं मनुस्सस्स दस्सामि पाकटं मे कम्मं भविस्सति । सच्चे उदके ओपिलापेस्सामि उदकपिट्ठे मण्णि पञ्चायिस्सति । सच्चे भूमियं छड्डेस्सामि काकमन्निपातेन पञ्चायिस्सति । कत्थ नु त्वा इमं छड्डेय्यन्ति उपधारेन्तो एकं आमक्खवंतं दिस्वा अंगारे विवृत्तित्वा तत्थ पाक्ख-
पित्वा उपरि अंगारेहि पटिच्छादेत्वा विहारं गतो । तं भिक्खुं अदिस्वा चिन्नेमि— अद्धा सो भिक्खु खीणासवो मम अज्झासयं विदित्वा अञ्जत्थ गतो भविस्सति । अहो ! मया उदरहेतु अयुत्तं कर्तन्ति । तावदेवस्म महन्त दोमनस्सं उदपादि । ततो पट्ठायेव च मनुस्सपेतो हुत्वा नचिरस्मेव कालं कत्वा निरग्ये निब्बत्ति ।

सो बहूनि वस्मसतमहस्सानि निरग्ये पच्चित्वा पक्कावमेमेन पटिपाटिया पञ्चजातिमत्तेसु यक्खो हुत्वा एकदिवसमपि उदरपूरं आहारं न लभि । एकदिवसं पन गब्भमलं उदरपूरं लभि । पुन पञ्चजातिमत्तेसु सुनखो अहोसि । तदापि एकदिवसं भत्तवमनं उदरपूरं लभि । सेसकाले पन तेन उदरपूरो आहारो नाम न लद्ध-
पुब्बो । सुनखयोनितो पन चवित्वा कासिरट्ठे एकस्मिं गामे दुग्गतकुले निब्बत्ति । तस्स निब्बत्तितो पट्ठाय तं कुलं परमदुग्गतमेव जातं । नाभितो उद्धं उदककज्जिकमत्तमपि न लभि । तस्स पन मित्तविन्दकोति नाम अहोसि । मातापितरौ छानकदुक्खं अधिवासेतुं असक्कोन्ता गच्छ कालकण्णिकाति तं पोथेत्वा नीहूरिंसु । सो अप्परिसरणो विचरन्तो बाराणसि अगमासि ।

तदा बोधिसत्तो बाराणसियं दिसापामोक्खो आचरियो हुत्वा पञ्चमाणवकसतानि सिप्पं वाचेति । ततो बाराणसिवासिनो दुग्गतानं परिब्बयं दत्वा सिप्पं सिक्खापेन्ति । अयमपि मित्तविन्दको

बोधिमत्तस्म सन्तिके पुञ्ञमिप्यं सिक्खति । सो फरुमो अनोवादक्खमोत्तं तं पहरन्तो विचरन्ति
बोधिमत्तेन ओवदियमानोपि ओवादं न गण्हाति । तं निस्साय आयोपिस्स मन्दो जानो । अथ
सो माणवकेहि मद्धि भण्डित्वा ओवादं अगण्हन्तो ततो पलायित्वा आहिण्डन्तो एकं पच्चत्तगामं
गन्त्वा भतिं कत्वा जीवति । सो तत्थ एकाय दुग्गतित्थिया मद्धि मंवांमं कप्पेसि । मा तं निस्साय
द्वे दारके विजायि । गामवासिनो अम्हाकं सुमासनं दुस्सासनं आरोचेय्यासीति मित्तविन्दकस्म भतिं दत्त्वा
तं गामं द्वारे कुटिकाय वमापेमुं । तं पन मित्तविन्दकं निम्माय ते [२०३] पच्चत्तगामवासिनो मत्तक्खत्तुं गजद-
ण्डं अदंमु । मत्तक्खत्तुं तत्ताकं छिज्जि ।

ते चित्तायिसु अम्हाकं पुब्बे इमस्स मित्तविन्दकस्स अनागमनकाले एवरूपं नत्थि इदानीं पनरस्स आ-
गतकालतो पट्ठाय परिहायामाति तं पोथेत्वा नीहरिमु । सो अत्तनो दारके गहेत्वा अञ्जत्थ गच्छन्तो एकं अमनु-
स्मपरिगहं अट्ठविं पाविसि । तत्थस्स अमनुस्सा द्वे दारके च भरियञ्च मारेत्वा मंसं खादिमु ।

सो ततो पलायित्वा ततो ततो आहिण्डन्तो एकं गम्भीरं नाम पट्टनगामं नावाविस्सज्जनदिवसे येव
पत्वा कम्मकरो हुत्वा नावं अभिरुहि । नावा समुद्वपिट्ठे सत्ताहं गन्त्वा सत्तमे दिवसे समुद्मज्जे आकोटेत्वा ठपि-
ता विय अट्ठासि । ते कालकण्णिमलाकं विचारेमुं^१ । मत्तक्खत्तुं मित्तविन्दकस्मेव पापुणि । मनुस्सा तस्सेकं
वेणुकलापकं दत्त्वा हत्थे गहेत्वा समुदे खिपिमु । तस्मिं वित्तमत्ते नावा अगमामि । मित्तविन्दको वेणुकलापे
निपज्जित्वा समुद्वपिट्ठे गच्छन्तो कस्सपमम्माम्बुद्धकाले रक्खितसीलस्स फलेन समुद्वपिट्ठके एकस्मिं फळि-
कविमाने चतम्मो देवधीतरो पटिलभित्वा तामं सन्तिके मुखं अनुभवमानो सत्ताहं वसि ।

ता पन विमानपेतियो सत्ताहं मुखं अनुभवन्ति मत्ताहं दुक्खं । दुक्खं अनुभवितुं गच्छमाना 'याव मयं
आगच्छाम ताव इधेव होहीनि' वत्त्वा अगममु ।

मित्तविन्दको तामं गतकाले वेणुकलापे निपज्जित्वा पुग्गो गच्छन्तो रजतविमाने अट्ठदेवधीतरो
लभि । ततोपि परं गच्छन्तो मणिविमाने सोळम. कणकविमाने द्वात्तिम देवधीतरो लभि । तामपि वचनं अकत्वा
परतो गच्छन्तो अन्नग्दीपके एकं यक्खनगरं अहम । तत्थेका यक्खणी अजरूपेन विचरति । मित्तविन्दको तस्सा
यक्खणीभावं अजानन्तो अजममं खादिम्मामीति तं पादे अगाहेसि । मा यक्खानुभावेन तं उक्खपित्वा खिपि ।
सो नाय खित्तो समुद्मत्थकेन गन्त्वा वाराणमियं परिखापिट्ठे एकस्मिं कण्टकगुम्बमत्थके पत्तिन्त्वा पवट्टमानो
भूमियं पत्तिट्ठामि ।

तस्मिं च समये तस्मिं परिखापिट्ठे रज्जो अजिका चरमाना चोग हरन्ति । अजिकगोपका
चोरे गण्हिस्सामाति एकमन्तं निलीना अट्ठंमु । मित्तविन्दको पवट्टित्वा भूमियं ठितो ता अजिका दिस्वा चित्तं-
सि-अहं समुदे एकस्मिं दीपके अजिकं पादे गहेत्वा तां खित्तो इध पत्तिनो । स चेपत्तिदानि एकं अजिकं पादे
गहेम्मामि सा मं पुग्गो समुद्वपिट्ठे विमानदेवतानं सन्तिके खिप्पिस्सतीति । सो एवं अयोनिमो मनसिकरित्वा
अजिकं पादे गण्हि । मा गह्तिमत्ता विरुवि । अजिकगोपका इतोचितो च आगन्त्वा तं गहेत्वा एत्तकं कालं राज-
कुले अजिकाय खादको एम चोरोति तं कोट्टेत्वा बन्धित्वा रज्जो मन्तिकं नेत्ति । [२०८]

तस्मिं खणे बोधिमत्तो पच्चमतमाणवकपरिवृतो नगरा निकखम्म नहयितुं गच्छन्तो मित्तविन्दक
दिस्वा सज्जानित्वा ते मनुस्से आह । ताता ! अयं अम्हाकं अन्नेवामिको कम्मा तं गण्हित्थानि ? अजिकचोरको
अय्य ! एकं अजिकं पादे गण्हि तस्मा गह्तितीति । तेनहेतं अम्हाकं दामं कत्वा देथ अम्हे निम्माय जीविस्सतीति ।
ते साधु अय्याति तं विस्सज्जेत्वा अगमंमु । अथ तं बोधिसत्तो मित्तविन्दक त्वं एत्तकं कालं कहं वसीति पुच्छि ।
सो सब्बं अत्तना कतकम्मं आरोचेमि । बोधिमत्तो अत्थकामानं वचनं अकरोन्तो एतं दुक्खं पाप्पणन्तीति वत्त्वा
इमं गाथमाह-

यो अत्यकामस्स हितानुकम्पिनो ओवज्जमानो न करोति सासनं,
अजिया पादमोलुब्धं मित्तको विय सोचतीति ।

तत्थ अत्यकामस्साति वुड्ढि इच्छन्तस्स । हितानुकम्पिनोति हितेन अनुकम्पमानस्स । ओवज्जमानोति मुदुकेन हितचिन्तेन ओवदियमानो । न करोति सासनन्ति अनुसत्थि न करोति दुब्बचो अनोवादको होति । मित्तको विय सोचतीति यथा अयं मित्तविन्दको अजाय पादं गहेत्वा सोचति किलमनि एवं निच्चकालं सोचतीति इमाय गाथाय बोधिसत्तो धम्मं देममि ।

एवं तेन थरेन एतके अदाने तीमु येव अत्तभावेमु कुच्छिपूरो लद्धपुब्बो यत्तखेन हुत्वा एकादिवसं गव्वभ-
मलं लद्धं, सुनखेन हुत्वा एकदिवसं भत्तवमनं, परिनिब्बाणदिवसे धम्मसेनापतिस्सानुभावेन चतुसधुर लद्धं ।
एवं परस्स लाभन्तरायकरणं नाम महादोमन्ति वेदिनब्बं ।

तस्मि पन काले सोपि आचरियो मित्तविन्दकोपि यथाकम्मं गता^१ । सत्था एवं भिक्खवे. अत्तना अप्प-
लाभीभावञ्च अरियधम्मलाभीभावञ्च मयमेव एसो अकासीति इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा
जातकं समोधानेसि । तदा मित्तविन्दको लोमकतिस्सत्थेरो अहोमि । दिसापामोक्खाचरियो पन अहमेवाति ।

लोसकजातकं ।

२. कपोतजातकं

यो अत्यकामस्साति इदं मत्था जेतवने विहरन्तो अञ्जानर लोलभिक्षु आरब्ध कथेमि ।

पच्चुपन्नवत्थु

तस्म लोलभावो नवकनिपाते काकजातके आवीभवस्मिन्ति । तदा पन न भिक्षू अयं [२०९] भन्ते ! भिक्षु लोलोति मत्थु आरोचमु ।

अथ तं मत्था मच्चं किर त्वं भिक्षु ! लोलोति पुच्छि ।

आम भन्तेति ।

मत्था पुब्बेपि त्वं भिक्षु ! लोलो लोलकारणा जीवितक्खयं पत्तो पण्डितापि तं निस्साय अत्तनो वसनट्ठाना परिहीनानि वत्ता अतीतं आहरि-

अतीतवत्थु

अनीते वाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेत्ते बोधिमत्तो पागपनयोनियं निव्वन्ति । तदा वाराणसीवासिनो पूञ्जकामताय तस्मि तस्मि ठाने मकुण्ठात्तं मुखवामत्थाय थुमपच्छियो ओलम्बेन्ति । वागणसिसेट्ठि-नापि भत्तकारको अत्तनो महानमे एक थुमपच्छि ओलम्बेत्वा ठपेमि । बोधिमत्तो तत्थ वामं कप्पेमि । सो पातोव निक्खमिन्त्वा गोचरे चरित्वा मायं आगन्त्वा तत्थ वमन्तो कालं खेपेति । अथेकदिवसं एको काको महानसमत्थ-केन गच्छन्तो अम्बिलानम्बिलमच्छमसान धूपनवाम धायित्वा लोभं उप्पादेत्वा किमु खो निस्साय इमं मच्छ-मं लभिस्सामीति अविदूरे निमीदित्वा परिगणहन्तो मायं बोधिमत्त आगन्त्वा महानमं पविसन्तं दिस्वा इमं पागपत्तं निस्साय मच्छमं लभिस्सामीति पुन दिवसे पातोव आगन्त्वा बोधिमत्तस्म निक्खमिन्त्वा गोचरत्थाय गमनकाले पिट्ठितो पिट्ठितो अगमासि ।

अथ न बोधिमत्तो-कस्मा त्वं मम्म ! अम्हेहि मद्धि चरामीति आह ।

सामि ! तुम्हाकं किरिया मय्हं रुच्चति । इतो पट्ठाय तुम्हे उपट्ठहिस्सामीति ।

मम्म ! तुम्हे अञ्जगोचरा, मयं अञ्जगोचरा । तुम्हेहि अम्हाकमुपट्ठानं दुक्करन्ति ।

सामि ! तुम्हाकं गोचरगगट्ठणकाले अहम्पि गोचर गहेत्वा तुम्हेहि मद्धि येव गमिस्सामीति ।

साधु, केवलन्ते अप्पमत्तेन भवितव्वन्ति ।

एवं बोधिमत्तो काक ओवदित्वा गोचरे चरन्तो निणबीजादीनि खादति । बोधिमत्तस्म पन गोचर-गहणकाले काको गन्त्वा गोमयपिण्ड अपनेत्वा पाणके खादित्वा उदरं पूरेत्वा बोधिसत्तस्म सत्तिकं आगन्त्वा-सामि ! तुम्हे अतिवेळं चरथ अतिवहुभक्खेन नाम भवितुं न वट्ठनीति वत्ता बोधिसत्तेन गोचरं गहेत्वा सायं आगच्छन्तेन मद्धि येव महानसं पाविसि । भत्तकारको अम्हाकं कपोतो अञ्जाम्पि गहेत्वा आगतोति वत्ता काकस्मपि पच्छि ठपेमि । ततो पट्ठाय द्वे जना वसन्ति ।

अथेकदिवसं सेट्ठिस्म वहुं मच्छमम आहारमु । तं आदाय भत्तकारको महानमे तत्थ तत्थ ओलम्बे-सि । काको तं दिस्वा लोभं उप्पादेत्वा स्वे गोचरभूमि अगन्त्वा मया इदमेव खादिनव्वन्ति रत्ति तित्तिणन्तो^१ निप-ज्जि । पुन दिवसे बोधिमत्तो गोचराय गच्छन्तो-एहि मम्म ! काकानि आह ।

सामि ! तुम्हं गच्छथ मय्हं कुच्छिरोगो अत्थीति ।

मम्म ! काकानं कुच्छिरोगो नाम कदाचि न भूतपुब्बो । रत्ति तीमु यामेसु एकेकस्मि [२१०] यामे

मुच्छिता होन्ति । दीपवर्द्ध गलितकाले पन नेसं मृदुतं तित्ति होति । त्वं इमं मच्छमंसं खादितुकामो भविस्समि, एहि मनुस्सपरिभोगो नाम तुम्हाकं दुप्परिभुज्जियो मा एवरूपं अकामि, मया सद्धि येव गोचराय गच्छाहीति ।

न सक्कोमि सामीति ।

तेनहि पञ्जायिस्समि सकेन कम्मेन लोभवसं अगत्वा अप्पमतो होहीति तं ओवदित्वा बोधिसत्तो गोचराय गतो । भत्तकारको नानप्पकारं मच्छमंसविकति सम्पादेत्वा उमुमं निव्वापनत्थ भाजनानि थोकं विव-
रित्वा रसपरिस्सावनकरोटिं भाजनमत्थके ठपेत्वा बहि निक्खमित्वा सेदं पुच्छमानो अट्ठामि ।

तस्मिं खणे काको पच्छितो सीमं उक्खिपित्वा भत्तगेहं ओलोकेन्तो तस्स निक्खमितभावं जत्वा—
अयं दानि मय्हं मनोरथं पूरेत्वा मंसं खादितुं कालो किन्नुवो महामंसं खादामि उदाहु चुण्णिकमंसन्ति चित्तेत्वा
चुण्णिकमंसेन नाम खिप्प कुच्छि पूरेतुं न सक्का महन्तं मंसखण्डं आहरित्वा पच्छियं निक्खिपित्वा खादमानो
निपज्जिस्सामीति पच्छितो उप्पत्तित्वा रसकरोटिय निलीयि । सा किलीति सद्धमकासि । भत्तकारको तं सद्धं
सुत्वा किन्नुवो एतन्ति पविट्ठो काक दिस्वा अयं दुट्ठकाको मया सेट्ठिणो पक्कमसं खादितुकामो अहं खो पन
सेट्ठि निस्साय जीवामि न इमं बालं, किम्मे इमिनाति द्वार पिधाय काक गहेत्वा सकलसरीरे पत्तानि लुञ्चत्वा
अर्द्दसर्गवेर लोणजीरकाय कोट्ठेत्वा अम्बिलतक्केन आलोळत्वा तेनस्स सकलसरीरं मक्खेत्वा त काक पच्छिय
खिपि । सो अधिमत्तवेदनाभिभूतो तित्तिणायन्तो निपज्जि । बोधिमत्तो साय आगत्वा तं व्यसनपत्तं दिस्वा
लोल काक ! मम वचनं अक्त्वा तव लोभं निम्माय महादुक्खं पत्तोमीति वत्वा इमं गाथमाह—

यो अत्थकामस्स हितानुकम्पिनो ओवज्जमानो न करोति सासनं ।

कपोतकस्स वचनं अक्त्वा अमित्तहत्थत्थगतो व सेतीति ॥

तत्थ कपोतकस्स वचनं अक्त्वाति पारापतस्स हितानुमासनि वचनं अक्त्वा अमित्तहत्थत्थगतो
व सेतीति अमित्तानं अनत्थकारकानं दुक्खूप्पादकपुग्गलानं हत्थपथं गतो । अयं काको विय पुग्गलो महन्तं व्यसनं
पत्वा अनुसोचमानो सेतीति ।

बोधिसत्तो इमं गाथं वत्वा इदानीं मया च एतस्मिं ठाने न सक्का वसितुन्ति अज्जत्थं गतो । काको
पि तत्थेव जीवितक्कयं पत्तो । अथ नं भत्तकारको सद्धि पच्छिया गहेत्वा सकाट्ठाने छड्डेमि । [२११]

मत्थापि न त्वं भिक्खु ! इदानीं लोलो पुब्बेपि लोलो येव तज्ज पन ते लोलं निस्साय पण्डिनापि
सकम्हा आवामा परिहीना ति इमं धम्मदेसनं आहरित्वा मच्चानि पकामेमि । मच्चपरियोमाने सो भिक्खू
अनागामिफलं पत्तो । मत्था अनुमान्थ घटेत्वा जातकं समोधानेमि । नदा काको लोलभिक्खु अट्ठोमि । पारापतो
पन अहमेवानि ।

कपोतजातकं ।

३. वेलुकजातकं

यो अत्थकामस्साति इदं सत्था जेनवने विहरन्तो अञ्जनतर दुब्बचभिक्षु आरब्ध कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

नं हि भगवा मच्चं किर त्वं भिक्षु! दुब्बचोति पुच्छित्वा मच्चं भन्तेति वुत्ते न त्वं भिक्षु । इदानीव दुब्बचो पुब्बेपि दुब्बचो येव दुब्बचत्ता येव पण्डितानं वचनं अकत्वा मप्पमुखे जीवितक्खयं पत्तोमीति वत्वा अतीतं आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते वागणमियं ब्रह्मदने रज्जं कारेन्ते बोधिमत्तो कामिगट्ठे महाभोगकुले निव्वत्तो । विञ्जुतं पत्वा कामेमु आदीनवं नेक्खम्मे चानिममं दिस्वा कामे पहाय हिमवन्नं पविमित्वा इमिपव्वज्जं पव्वजित्वा कसिण-परिकम्म कत्वा पच्च अभिञ्जा अट्ठ समापनियो उप्पादेत्वा ज्ञानमुखेन वीतिनामेन्तो अपरभागे महापरिवारो पच्चहि तापससनेहि परिवृतो गणस्स सत्था दृत्वा विहामि ।

अथेको आसिविसपोतको अन्नो धम्मनाय चरन्तो अञ्जनतरस्स तापमम्म अम्ममपदं पत्तो । तापसो तस्मिन् पुत्तमिनेह उप्पादेत्वा तं एकस्मिन्वेळुपव्वे सयापेत्वा पटिजग्गति । तस्म वेळुपव्वे सयनतो वेळुको त्वेव नाम अकम् । न पुत्तमिनेहेन पटिजग्गततो तापमम्म वेळुकपितान्त्वेव नाम अकम् । तदा बोधिमत्तो एको किर तापसो आसीविसं पटिजग्गतीति सुत्वा पक्कोमित्वा मच्चं किर त्वं आमिविसं जग्गमीति पुच्छित्वा सच्चन्ति वुत्ते आसिविसेन सद्धि त्विस्सामो नाम नत्थि, मा एवं जग्गमीति आह । तापसो आह-सो मे आचरिय 'पुत्तो नाहं तेन विना वत्तितुं मक्खिम्मामीति ।

नेनहि एतस्मेव सन्निका जीवितक्खयं पापुणिस्समीति ।

तापसो बोधिमत्तस्स वचनं न गण्हि, आसिविसम्पि जहितुं नासक्खि ।

ततो कतिपाहच्चयेनेव सब्बे तापसा फलाफलत्थाय गत्वा गतट्ठाने फलाफलस्स सुलभभावं दिस्वा द्वे तयो दिवसे तत्थेव वसिमु । वेळुकपितापि तेहि सद्धि गच्छन्तो [२१२] आसीविसं वेळुपव्वे येव सयापेवा पिदहित्वा गतो । सो पुन तापमेहि सद्धि द्वीहतोहच्चयेन आगत्वा वेळुकस्म गोचरं दस्सामीति वेळुपव्वं उग्घाटेत्वा -एहि पुत्त ! छातकोमीति हत्थं पमारेमि ।

आमिविसो द्वीहं तीहं निराहारनाय कुञ्जित्वा पमारितहत्थे इमित्वा तापमं तत्थेव जीवितक्खयं पापेत्वा अरज्जं पाविसि । तापसा नं दिस्वा बोधिमत्तस्म आरोचंमु । बोधिमत्तो तस्म मरीरक्कच्चं कारेत्वा इमिगणस्स मज्जे निर्मादित्वा ईसानं ओवादवसेन इमं गाथमाह-

यो अत्थकामस्स हितानुकम्पिनो ओवज्जमानो न करोति सासनं ।

एवं सो निहतो सेति वेळुकस्स तथा पित्ताति ॥

तत्थ एव सो निहतो सेतीति यो हि इमीनं ओवादं न गण्हति सो यथा एम तापसो आसीविसमुखे पूतिभावं पत्वा निहतो सेति एवं महाविनासं पत्वा निहतो सेतीति अत्थो । एवं बोधिमत्तो इमिगणं ओवदित्वा चत्तारो ब्रह्मविहारं भावेत्वा आयुपरियोसाने ब्रह्मलोके उप्पज्जि ।

सत्थापि न त्वं भिक्षु ! इदानीव दुब्बचो पुब्बेपि दुब्बचो येव । दुब्बचभावेनेव च आसीविसमुखे पूतिभावं पत्तोति इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा वेळुकपिता दुब्बचभिक्षु अहोमि, सेमपरिमा बुद्धपरिमा, गणसत्था पन अहमेवाति ।

वेळुकजातकं

४. मकसजातकं

सेय्यो अमित्तोति इदं सत्था मगधेसु चारिकं चरमानो अञ्जातरस्मिं गामके बालगामिकमनुस्से आरब्ध कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थ

तथागतो किर एकस्मिं समये सावत्थिनो मगधरट्ठं गत्वा तत्थ चारिकं चरमानो अञ्जातरं गामकं सम्पापुणि । सो च गामको येभ्येन अन्धबालमनुस्सेहि येव उस्सन्नो । तत्थेकदिवसं ते अन्धबालमनुस्सा सन्नि-
पत्तिवा—भो ! अम्हे अरञ्जं पविसित्वा कम्मं करोन्ते मकसा खादन्ति तप्पच्चया अम्हाकं कम्मच्छेदो
होति । सव्वेव धनूनि चेव आवुधानि च आदाय गत्वा मकसेहि सिद्धिं युज्जित्वा सव्वमकसे विज्जित्वा
छिन्दित्वा च मारेमाति मत्तयित्वा अरञ्जं गत्वा मकसे विज्जिस्सामाति अञ्जामञ्जं विज्जित्वा च पहरित्वा
च दुक्खप्पत्ता आगत्वा अन्तोगामे च गाममज्जे च गामद्वारे च निपज्जिसु । [२१३]

सत्था भिक्खुसंघपरिवृतो तं गामं पिण्डाय पाविमि । अवसेसा पण्डितमनुस्सा भगवन्तं दिस्वा
गामद्वारे मण्डपं कत्वा बुद्धपमुखस्म भिक्खुसंखस्स महादानं दत्त्वा सत्थारं वन्दित्वा निसीदिमु । सत्था तस्मिं तस्मिं
ठाने पतितमनुस्से दिस्वा ते उपामके पुच्छि—वहू इमे गिलानमनुस्सा कि एतेहि वनन्ति ?

भन्ते ! एते मनुस्सा मकसयुद्धं करिस्सामाति गत्वा अञ्जामञ्जं विज्जित्वा सय गिलाना जाताति ।

सत्था—न इदानेव अन्धबालमनुस्सा मकसे पहरिस्सामाति अत्तानं पहरन्ति पुद्घेपि मकसं पहरिस्सा-
माति परं पहरणकमनुस्सा अहेसुं येवाति वत्था तेहि मनुस्सेहि याचितो अतीतं आहारं—

अतीतवत्थ

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो वणिज्जाय जीविकं कप्पेति । तदा कासिरट्ठे
एकस्मिं पच्चन्तगामे वहू वड्ढकी वमन्ति । तत्थेको खल्लातवड्ढकी^१ मक्खं तच्छति । अथग्म एको मकसो तम्ब-
लोहथालकपिट्ठिसदिसे सीमे निसीदित्वा सत्तिया पहरन्तो विय सीमं मुखन्ण्डकेन विज्जि । सो अत्तनो मन्तिके
निसिन्नं पुत्तं आह—तात ! मय्हं सीमं मकसो सत्तिया पहरन्तो विय विज्जति निवारोहि नन्ति ।

तात ! अधिवासेहि एकप्पहारेन तं मारेस्सामीति ।

तस्मिं समये बोधिसत्तो पि अत्तनो भण्डं परियेसमानो तं गामं पत्वा तस्स वड्ढकीसालाय निमिन्नो
होति । अथ सो वड्ढकी पुत्तं आह—तात ! इमं मकसं वारेहीति । सो वारेस्सामि ताताति तिखिणं महाफग्गुं
उक्खिपित्वा पितु पिट्ठियस्से ठत्वा मकसं पहरिस्सामीति पितु मत्थकं द्विधा भिन्दि । वड्ढकी तत्थेव जीवितकम्बयं
पत्तो । बोधिसत्तो तस्स तं कम्मं दिस्वा पच्चामित्तोपि पण्डितोव सेय्यो । सो हि दण्डभयेनापि मनुस्से न मारे-
स्सतीति चिन्तेत्वा इमं गाथमाह—

सेय्यो अमित्तो मतिया उपेतो न त्वेव मित्तो मतिविप्पहीनो ।

मकसं बधिस्मन्ति हि एल्लमगो पुत्तो पितु अग्निभा उत्तमंगन्ति ॥

तत्थ सेय्योति पवरो उत्तमो । मतिया उपेतोति पञ्चाय समन्नागतो । एल्लमगोति लालामुखो^२ दालो ।
पुत्तो पितु अग्निभा उत्तमंगति अत्तनो बालताय पुत्तोपि हुत्वा पितु उत्तमंगं मत्थकं मकसं मारिस्सामीति द्विधा
भिन्दि । तस्मा बालमित्तो पण्डितो अमित्तोव सेय्योति । इमं गाथं वत्था बोधिसत्तो उट्ठाय यथाकम्मं गतो
वड्ढकिस्सापि आतका सरारिकिच्चं अकमु ।

सत्था एवं उपामका ! पुद्घेपि मकसं पहरिस्सामाति परं पहरणकमनुस्सा अहेसुं येवाति । इमं
धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं ममाधानेसि । तदा गाथं वत्था पक्कन्तो पण्डितवाणिजो
पन अहमेव अहोसिन्ति ।

मकसजातकं [२१४]

५. रोहिणीजातकं

सेय्यो अमित्तोति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो एकं अनाथपिण्डकरोट्ठिनो दासिं आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

अनाथपिण्डकस्म किर एका रोहिणी नाम दासी अहोमि । तस्मा वीहिपहरणट्ठाने आगन्त्वा महल्लिका माता तिपज्जि । तं मक्खिका परिवारेत्वा सूचिया विज्झमाना विय खादन्ति । सा धीतरं आह—
अम्म ! मक्खिका मं खादन्ति । एता वारेहीति ।

सा वारेस्सामि अम्माति मुमलं उक्खिपित्वा मातुमरीरे मक्खिका मारेत्वा विनासं पापेस्सामीति मातरं मुमलेन पहरित्वा जीवितक्खयं पापेसि । तं दिस्वा माता मे मतानि रोदितुं आरभि । तं पवुन्ति सेट्ठिस्स आरोचेमृ । सेट्ठी तस्मा मरीगक्खिच्चं कारेत्वा विहारं गत्वा सव्वं तं पवुन्ति मत्थु आरोचेसि । मत्था—नखो गहपति । एसा मातुमरीरे मक्खिका मारेमीति इदानेव भूमलेन पहरित्वा मातरं मारेमि पुब्बेपि मारेमि येवानि वत्था नेन याचिनो अतीनं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते वाराणमियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेत्ते बोधिमत्तो सेट्ठिकुले निव्वत्तित्वा पितु अच्चयेन सेट्ठिट्ठानं पापुणि । तस्मापि रोहिणी नाम दासी अहोमि । मापि अत्तनो वीहिपहरणट्ठानं आगन्त्वा निपन्नाय 'मातरा मक्खिका मे अम्म वारेहीति वुत्ता एवमेवं मुमलेन पहरित्वा मातरं जीवितक्खयं पापेत्वा रोदितुं आरभि । बोधिमत्तो तं पवुन्ति सुत्था अमिनोपि हि इमस्मि लोके पण्डितो व सेय्योति चिन्तेत्वा इमं गाथमाह—

सेय्यो अमित्तो मेधावी यञ्चे बालानुकम्पको ।

एस्स रोहिणिकं जम्मि मातरं हन्त्वान सोचतीति ॥

तत्थ मेधावीति पण्डितो ज्ञाणी विभावो । यञ्चे बालानुकम्पकोति एत्थ एत्थ यन्ति लिगविपल्लासो कत्तो । चेति नामत्थे निपातो । यो नाम वालो अनुकम्पको ततो मतगुणेन महम्मगुणेन पण्डितो अमित्तो होन्तोपि सेय्यो येवानि अत्थो । अथवा—यन्ति पटिमधनत्थे निपातो नो चे बालानुकम्पकोति अत्थो । जम्मिन्ति लामिकं दग्धं । मातरं हन्त्वा सोचतीति मक्खिका मारेस्सामीति मातरं हन्त्वान इदानी अयं बाला—मयमेव रोदति परिदेवति । इमिना कारणेन इमस्मि लोके अमिनोपि पण्डितो व सेय्योति । बोधिमत्तो पण्डितं पसंसन्तो इमाय गाथाय धम्मं देसेमि ।

मत्था न खो गहपति । एसा इदानेव मक्खिका मारेस्सामीति मातरं घातेसि पुब्बेपि घातेसि येवानि इमं धम्मदेमनं आहरित्वा अनुमान्धि घटेत्वा जातकं समोधानेमि । तदा माता येव माता अहोसि, धीता येव धीता, महासेट्ठी पन अहमेव अहोसिति ।

रोहिणीजातकं [२१५]

६. आरामदूसकजातकं

न वे अनत्यकुसलेनाति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो अञ्जतरस्मि कोसलगामके उय्यानदूसकं आरब्ध कथेति ।

पच्चपन्नवत्थु

सत्था किर कोसलेसु चार्गिकं चरमानो अञ्जतरं गामकं सम्पापुणि । तत्थेको कुटुम्बिको तथागतं निमत्तेत्वा अत्तनो उय्याने निमीदापेत्वा ब्रुद्धपमुखस्म मंघस्म दानं दत्त्वा-भन्ते ! यथारुचिया इमस्मि उय्याने विचरयाति आह ।

भिक्षू उट्ठाय उय्यानपालं गहेत्वा उय्याने विचरन्ता एकं अंगणट्ठानं दिस्वा उय्यानपालं पुच्छिमु-उपासक ! इमं उय्यानं अञ्जत्थ सन्दच्छायं^१ इमस्मि पन ठाने कोचि रुक्खो वा गच्छो वा नत्थि, किन्तु खो कारणंति ?

भन्ते ! इमस्म उय्यानस्स रोपनकाले एको गामदारको उदकं सिञ्चिन्तो इमस्मि ठाने रुक्खपोतके उम्भूलं कत्वा मूलप्पमाणेन उदकं मिञ्चि । ने रुक्खपोतका मिलायित्वा मत्ता । इमिना कारणेन उदं ठानं अंगणं जानन्ति । भिक्षू सत्थार उपमंक्रमित्वा एतमत्थं आरोचेमुं । सत्था न भिक्षवे ! सो गामदारको इदमेव आरामदूसको पुव्वेपि आरामदूसको येवानि वत्ता अतीतं आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते वाराणसियं नक्खत्तं धोमयिमु । नक्खत्तभेग्गिहमवण-कालतो पट्ठाय सकलनगरवामिनो नक्खत्तनिस्मितका हुत्वा विचरन्ति । तदा रज्जो उय्याने बहू मक्कटा वसन्ति । उय्यानपालो चिन्तेसि-नगरे नक्खत्तं घुट्ठं । इमे वानरे उदकं मिञ्चिथानि वत्ता अहं नक्खत्त कीळि-स्सामीनि जेट्ठकवानरं उपमंक्रमित्वा-सम्म वानरजेट्ठक ! इमं उय्यान तुम्हाकम्पि बहूपकार, तुम्हे एत्थ पुष्पफलपल्लवानि स्वादथ । नगरे नक्खत्तं घुट्ठं, अहं नक्खत्तं कीळिस्सामि । यावाहं न आगच्छामि ताव इमस्मि उय्याने रुक्खपोतकेसु उदकं सिञ्चितुं मक्खिस्सथानि पुच्छि ।

साधु मिञ्चिस्सामीनि ।

तेनहि अप्पमत्ता हांथाति उदकं मिञ्चनत्थाय तेमं चम्मकटे^२ चेव दारुकटे च दत्त्वा गनो ।

वानरा चम्मकटे चेव दारुकटे च गहेत्वा रुक्खपोतकेसु उदकं मिञ्चन्ति । अथ ने वानरजेट्ठको एवमाह-भो वानरा ! उदकं नाम रक्खित्वं, तुम्हे रुक्खपोतकेसु उदकं मिञ्चन्ता उप्पाटेत्वा उप्पाटेत्वा मूलं ओलोकेत्वा गम्भीरगतेसु मूलेसु बहु उदकं मिञ्चथ, अगम्भीरगतेसु अप्पं । पच्छा अम्हाकं उदकं दुल्लभं भविस्सतीति ।

ने साधूति सम्पटिच्छित्वा तथा अकंमु । तस्मि समय एको पण्डितपुरिसो राजुय्याने ते वानरे तथा करोन्ते दिस्वा एवमाह-भो वानरा ! कस्मा तुम्हे रुक्खपोतके उप्पाटेत्वा उप्पाटेत्वा मूलप्पमाणेन उदकं सिञ्चथानि ? ते एवं नो वानरजेट्ठको ओवदतीति आहंमु । सो तं वचनं सुत्वा-अहो वत्त भो ! बाला अपण्डिता अत्थं करिस्सामानि अनत्यमेव करोन्तीति चिन्तेत्वा इमं गायमाह-[२१६]

न वे अनत्यकुसलेन अत्थचरिया सुखावहा ।

हापेति अत्थ दुम्भेधो कपि आरामिको यथाति ॥

तत्थ वेति निपातमत्तं । अनत्थकुसलेनाति अनत्थे अनायतने कुमलेन अत्थे आयतने कारणे अकुम-
लेन चाति अत्थो । अत्थचरियाति वड्ढिकिरिया । सुखावहाति एवरूपेन अनत्थकुमलेन कायिकचेतमिकसुख-
संखातस्स अत्थस्स चरिया न सुखावहा, न मक्का आवहितुन्ति अत्थो । किं कारणा ? एकन्तेनेव हि हापेति अत्थं
दुम्मेधोति बालपुग्गलो अत्थं करिस्सामीति अत्थं हापेत्वा अनत्थमेव करोति । कपि आरामिको यथाति यथा
आरामे नियुत्तो आरामग्गखणको मक्कटो अत्थं करिस्सामीति अनत्थमेव करोति । एवं यो कोचि अनत्थकुसलो
तेन न मक्का अत्थचरियं आवहितुं । सो तज्जेवे^१ अत्थं हापेति येवाति ।

एवं सो पण्डितपुरिसो इमाय गाथाय वानरजेठकं गरहित्वा अत्तनो परिमं आदाय उय्याना निक्ख-
मि । सत्था न भिक्खवे ! एस गामदारको इदानेव आरामदूसको पुब्बेपि आरामदूसको येवाति वत्त्वा इमं धम्म-
देमनं आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा वानरजेठको आरामदूसकगामदारको अहोमि ।
पण्डितपुरिसो पन अहमेवाति ।

आरामदूसकजातक ।

७. वारुणिजातकं

न वे अनत्थकुसलेनाति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो वारुणीदूसकं आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

अनाथपिण्डकस्म किर सहायो एको वारुणिवाणिजो तिखिणं वारुणि योजेत्वा हिरञ्जमुवण्णा-
दीनि गहेत्वा विक्किणन्तो महाजने सन्निपतिने तान् ! त्वं दातव्वमूलं गहेत्वा वारुणि देहिनि अन्तेवासिकं
आणापेत्वा मयं नहायितुं अगमामि । अन्तेवासिको महाजनस्म वारुणि देन्तो मनुस्मे अन्नरन्तग लोणमक्खरं
आहरापेत्वा खादन्ते दिम्वा मुग अलोणिका भविस्सति लोणमेत्थ पक्खिपिस्सामीनि मुगचाटियं नाळिमत्तं
लोणं पक्खिपित्वा तेसं मुट्ठं अदामि । ते मुखं पूरेत्वा छड्डेत्वा—किं ते कर्तान्ति पुच्छिमु ।

तुम्हे मुरं पिबित्वा लोणं आहरापेन्तो दिम्वा लोणं न योजेसिन्ति ।

एवरूपं नाम मनापं वारुणि नामेसि बालाति तं गरहित्वा उट्टायुट्टाय पक्कन्ता ।

वारुणिवाणिजो आगन्ता एकम्पि अदिम्वा—वारुणिपायका कहं गतानि पुच्छि ।

सो तमत्थ आरोचेमि ।

अथ न आचरियो—बाल ! एवरूपा नाम ते मुरा नामितीति गरहित्वा गत्वा इमं कारण अनाथपि-
ण्डकस्स आरोचेमि ।

अनाथपिण्डको अत्थि नो इदं कथापाग्भनन्ति जेतवनं गत्वा [२१७] सत्थारं वन्दित्वा एतमत्थं
आरोचेसि ।

मत्था—न एम गहपति ! इदानेव वारुणीदूसको पुब्बेपि वारुणीदूसको येवाति वत्वा तेन याचितो
अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते वारुणमियं ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिमत्तो वाराणमिय सेट्ठी अहोमि । तं उपनिस्साय
एको वारुणीवाणिजो जीवति । सो तिखिण मुरं योजेत्वा इमं विक्किणाहीति अन्तेवासिकं वत्वा नहायितुं गतो ।
अन्तेवासिको तस्मिं गतमते येव मुगय लोणं पक्खिपित्वा इमिनाव नयेन मुरं विनासेमि । अथस्म आचरियो
आगत्वा तं कारण जत्वा सेट्ठिस्म आरोचेमि । सेट्ठि अनत्थकुमला नाम बाला अत्थं करिस्सामाति
अनत्थमेव करोन्तीति वत्वा इमं गाथमाह—

न वे अनत्थकुमलेन अत्थचरिया सुखवहा ।

हापेति अत्थं दुम्मेधो कोण्डज्जो वारुणि यथाति ॥

तत्थ कोण्डज्जो वारुणि यथाति यथा अयं कोण्डज्जनामको अन्तेवासिको अत्थं करिस्सामीति
लोणं पक्खिपित्वा वारुणि हापेमि परिहापेमि विनासेमि एवं मव्वेपि अनत्थकुमलो अत्थं हापेतीति । बोधिमत्तो
इमाय गाथाय धम्मं देसेमि ।

मत्थापि न एम गहपति ! इदानेव वारुणीदूसको पुब्बेपि वारुणीदूसको येवाति वत्वा अनुसन्धि घटेत्वा
जानकं समोधानेमि । तदा वारुणीदूसको इदानिपि वारुणीदूसको अहोसि । वाराणसीसेट्ठि पन अहमेवाति ।

वारुणिजातकं

८. वेदभजातकं

अनुपायेन यो अत्यन्ति इदं मत्था जेतवने विहरन्तो दुव्वच भिक्खु आग्ध्र कथेमि ।

पच्चुपन्नवत्थु

तं हि भिक्खु मत्था न त्व भिक्खु ! इदानीं दुव्वचो पुब्बेपि दुव्वचो येव । तेनेव च काग्णेन पण्डितान वचनं अक्त्वा तिण्हेन असिना द्विधा क्त्वा छिन्नो हुत्वा मग्गे निपतित्थ । तं च एकक निस्साय पुग्गिसमहस्सं जीवितक्खय पत्तन्ति वत्था अतीतं आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते वागणमियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते एकस्मि गामके अज्झानरो ब्राह्मणो वेदभं^१ नाम मन्तं जानाति । सो किर मन्तो अत्तग्घो महारहो नक्खत्तयोगे लद्धे तं मन्तं परिवत्तेत्वा आकासे उल्लोकिते आकासतो सत्तरतनवस्सं वस्साति । नदा बोधिमत्तो तस्स ब्राह्मणस्स सन्तिके मिप्पं उग्गण्हाति । अथेकदिवसं ब्राह्मणो बोधि-सत्तं आदाय कोनं चिदेव करणीयेन अत्ततो गामा निक्खमिन्वा [२१८] चेतियरट्ठं^२ अगमासि । अन्तरामग्गे च एकस्मि अरज्ज्जट्ठाने पच्चसत्ता पेमनकचोरा नामपन्थधानं करोन्ति । ते बोधिसत्तं च वेदभब्राह्मणं च गण्हंमु ।

कम्मा पतेने पेमनकचोराति वुच्चन्ति ? ते किर द्वे जने गहेत्वा एकं धनाहरणत्थाय पेमेन्ति तस्मा पेमनकचोगतेव वुच्चन्ति । तेपि च एकस्मि अरज्ज्जट्ठाने ठिता पितापुत्ते गहेत्वा पितरं त्वं अम्हाकं धनं आहरित्वा पुत्तं गहेत्वा याहीति वदन्ति । एतेनुपायेन मातृधीतरो गहेत्वा मातरं विस्मज्जेन्ति । जेट्ठकणिट्ठे गहेत्वा जेट्ठकभातिकं विस्मज्जेन्ति । आचारियन्तेवामिकं गहेत्वा अन्तेवामिकं विस्मज्जेन्ति । ते तस्मिन्पि काले वेदभब्राह्मणं गहेत्वा बोधिसत्तं विस्मज्जेमु ।

बोधिमत्तो आचरियं वन्दित्वा-अहमेकाहद्वीहच्चयेन आगमिस्सामि तुम्हे मा भायित्थ, अपि च खो पन मम वचनं करोथ । अज्ज धनवस्सापनकनक्खत्तयोगो भविस्सति । मा खो तुम्हे दुक्खं अमहन्ता मन्तं परिवत्तेत्वा धनं वस्सापयित्थ । मच्चं वस्सापेस्सथ तुम्हे विनासं पाप्पणिस्सथ इमे च पच्चसत्ता चोराणि एवं आचरिय आंवदित्वा धनत्थाय अगमासि ।

चोरापि मुग्गिये अन्त्यगते ब्राह्मणं बन्धित्वा निपज्जापेमु । तं खणज्जेव पाचीनलोकधातुतो परि-पुण्णं चन्दमण्डलं उट्ठहि । ब्राह्मणो नक्खत्तं ओल्लोकेन्तो, धनवस्सापनकनक्खत्तयोगो लद्धो, किम्मे दुक्खेन अनु-भूतेन मन्तं परिवत्तेत्वा रतनवस्सं वस्सापेत्वा चोरान धनं दत्त्वा यथासुखं गमिस्सामीति चिन्तेत्वा, चोरे आम-न्तेसि-भो चोरा ! तुम्हे मं किमत्थाय गण्हित्थानि ?

धनत्थाय अय्याति ।

सचे वो धनेन अत्थो खिप्पं मं बन्धना मोचेत्वा सीसं नहापेत्वा अहनवत्थाति अच्छादेत्वा गन्धेहि विलिम्पापेत्वा पुप्फाति पिलन्धापेत्वा ठपेथानि ।

चोरा तस्स कथं सुत्वा तथा अकंमु । ब्राह्मणो नक्खत्तयोगं ज्ञत्वा मन्तं परिवत्तेत्वा आकासं उल्लो-केसि । तावदेव आकासा रतनानि पतिसु । चोरा तं धनं संकड्ढित्वा उत्तरामग्गेसु भण्डिकं क्त्वा पायिसु । ब्राह्म-णोपि तेसं पच्छतोव अगमासि ।

१. स्या०-वेदभ । २. सी०-चेतियरट्ठं ।

अथ ने चोरे अञ्जे पञ्चसता चोरा गण्हसु । किमत्थं अम्हे गण्हथाति च वुत्ते धनत्थायाति आहंसु ।
यदि वो धनेन अत्थो एनं ब्राह्मणं गण्हथ एसो अकासं उल्लोकेत्वा धनं वस्सापेसि । अम्हाकम्पेत्तं
एतेनेव दिशन्ति ।

चोरा चोरे विस्सज्जेत्वा अम्हाकम्पि धनं देहीति ब्राह्मणं गण्हसु ।

ब्राह्मणो—अहं तुम्हाकं धनं ददेय्यं धनवस्सापनकनक्वत्तयोगो पन इतो संवच्छरमत्थके भविस्सति ।
यदि वो धनेन अत्थो अधिवासेथ तदा धनवस्मं वस्सापेस्सामीति आह ।

चोरा कुज्झित्वा—अम्हो दुट्ठब्राह्मण ! [२१९] अञ्जेसं इदानेव धनं वस्सापेत्वा अम्हे अञ्जं
संवच्छरं अधिवासापेसीति—निण्हेन असिना ब्राह्मणं द्विधा छिन्दित्वा मग्गे छड्ढेत्वा वेगेन अनुबन्धित्वा तेहि
चोरेहि सद्धि युज्झित्वा ते सब्बेपि मारेत्वा धनं आदाय पुन द्वे कोट्ठासा हुत्वा अञ्जामञ्जं युज्झित्वा अड्ढ-
तियानि पुरिस्समतानि धातेत्वा एतेन उपायेन याव द्वे जना अवसिट्ठा अहेमुं ताव अञ्जामञ्जं धातयिमु ।

एवं तं पुरिस्ससहस्सं विनासं पत्तं । ते पन द्वे जना उपायेन तं धनं आहरित्वा एकस्मिं गाममसीपे
गहनट्ठाने धनं पटिच्छादेत्वा एको खगं गहेत्वा रक्खन्तो निसीदि । एको तण्डुले गहेत्वा भत्तं पचापेनुं गामं
पाविसि । लोभो च नामेस विनासमूलमेवाति । धनसन्तिके निसिन्नो चिन्तेसि—तस्मिं आगते इमं धनं द्वे कोट्-
ठासा^१ भविस्सन्ति यन्नूनाहं तं आगतमत्तमेव खग्गेन पहरित्वा धातेय्यन्ति । सो खगं सन्नयित्वा तस्स आगमनं
ओलोकेन्तो निसीदि ।

इतरोपि चिन्तेसि—तं धनं द्वे कोट्ठासा भविस्सन्ति यन्नूनाहं भत्ते विमं पक्खिपित्वा तं पुरिम
भोजेत्वा जीवितक्खयं पापेत्वा एककोव धनं गण्हेय्यन्ति । सो निट्ठिते भत्ते सयं भुज्जित्वा सेमके विसं पक्खि-
पित्वा तं आदाय तत्थ अगमामि ।

तं भत्तं ओनारेत्वा ठिनमत्तमेव इतरो खग्गेन द्विधा तं पटिच्छन्ने ठाने छड्ढेत्वा तं च भत्तं भुज्जित्वा
सयम्पि तत्थेव जीवितक्खयं पापुणि ।

एवं तं धनं निस्साय सब्बेपि विनासं पापुणिमु । बाधिसन्नापि खो एकाहडीहच्चयेन धनं आदाय
आगतो । तस्मिं ठाने आचरियं अदिस्वा विप्पकिणं पन धनं दिस्वा आचरियेन मम वचनं अकत्वा धनं वस्सापितं
भविस्सति सब्बेहि विनासं पत्तेहि भवितव्वान्ति महामग्गेन पायामि । गच्छन्तो आचरियं महामग्गे द्विधा छिन्न
दिस्वा मम वचनं अकत्वा मत्तोति दारुणि उद्धरित्वा चित्तकं कत्वा आचरियं आपेत्वा वनपुप्फेहि पूजेत्वा
पुरतो गच्छन्तो जीवितक्खयं पत्ते पञ्चसते पुरतो अड्ढतियसतेति अनुक्कमेन अवसाने द्वे जने जीवितक्खयं
पत्तं दिस्वा चिन्तेसि—इमं द्वीहि ऊनं पुरिस्ससहस्सं विनासं पत्तं अञ्जेहि द्वीहि चोरेहि भवितव्वं । नेपि सन्थम्भितुं
न सक्खिस्सति कहन्नुखो ते गतानि गच्छन्तो तेमं धनं आदाय गहणट्ठानपविट्ठमग्गं दिस्वा गच्छन्तो भण्डिक-
बद्धस्स धनस्स राप्तिं दिस्वा एकं भत्तपाति अवत्थरित्वा मनं अहस । ततो इदं नाम तेहि कत्तं भविस्सतीति सब्बं
जत्वा कहन्नुखो सो पुरिस्सोति विचिन्तो नम्पि पटिच्छन्ने ठाने अपविट्ठं^२ दिस्वा अम्हाकमाचरियो मम वचनं
अकत्वा अत्तनो दुव्वचभावेन [२२०] अत्तनापि विनासं पत्तो अपरम्पि तेन पुरिस्समहस्सं विनासितं अनुपायेन
वत्त अकारणेन अत्तनो वुड्ढिं पन्थयमाना^३ अम्हाकमाचरियो विय महाविनाममेव पापुणिस्सन्तीति चिन्तेत्वा
इमं गाथमाह—

अनुपायेन यो अत्थं इच्छति सो बिहञ्जति ।

चेता हन्तिस्स वेदवभं सब्बे ते व्यसनमज्झगूति ॥

तत्थ सो बिहञ्जतीति सो अनुपायेन अत्तनो अत्थं वुड्ढिं सुखं इच्छामीति अकाले वायामं करोन्तो

पुगलीं विहञ्जति किलमति महाविनामं पापुणानि । चेताति चेतियग्द्वामिनो चोग । हनिमु वेदभन्ति वेदभमन्तवसेन वेदभोति लद्धनामं ब्राह्मणं हनिमु । सव्वे ते व्यसनमज्झगूति ते पि च मव्वे अतवमेमा अज्ज-मज्जं घातयमाना व्यसनं अधिगच्छिमु पटिलभिसूति ।

एवं बोधिसत्तो—यथा अम्हाकं आचरियो अनुपायेन अट्ठाने परक्कमं करोन्तो धनं वम्मापेत्वा अत्तना जीवितक्कयं पत्तो अज्जेमज्ज पच्चन्नम्पि जनमतानं विनामप्पच्चयो जातो । एवमेव यो अज्जोपि अनुपायेन अत्तनो अत्थं इच्छित्वा वायामं कस्मिन्ति मव्वो मो अत्तना च विनम्मिम्मनि परेमं च विनामप्पच्चयो भविस्सतीति—वनं उन्नादेत्वा देवतासु साधुकारं ददमानासु इमाय गाथाय धम्मं देमेन्वा तं धनं उपायेन अत्तनो गेहं आहरित्वा दानादीनि पुज्जानि करोन्तो यावतायुक्कं ठत्वा जीवितपग्गियोमाने सग्गपथं प्पुग्गमानो अगमासि ।

मन्थापि न त्वं भिक्खु ! इदानेव दुब्बचो, पुब्बेपि दुब्बचोव, दुब्बचत्ता पन महाविनामं पत्तोति इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेमि । तदा वेदभब्राह्मणो दुब्बचभिक्खु अहोमि, अन्तेवामिको पन अहमेवानि ।

नक्षत्रजगतकं

नक्षत्रं पतिमानेन्तति इदं सत्था जेनवने विहरन्तो अञ्जतरं आजीवकं^१ आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपक्षवत्थु

सावत्थियं किरकं कुलधीतरं जनपदे एको कुलपुत्तो अत्तनो पुत्तस्स वारेत्वा असुकदिवसे नाम गण्हि-
स्सामीति दिवसं ठपेत्वा तस्मिं दिवसे सम्पत्ते अत्तनो कुलूपकं आजीवकं पुच्छि-भन्ते ! अञ्ज मयं एकं मंगलं
करिस्साम सोभनं नुखो नक्षत्रन्ति ?

सो अयं मं पठमं अपुच्छित्वाव दिवसं ठपेत्वा इदानीं पटिपुच्छति[२२१]होतु, सिक्वापेस्सामि नन्ति
कुज्झित्वा-अञ्ज असोभनं नक्षत्रं । मा अञ्ज मंगलं करिस्साम । मत्थे करिस्साम महाविनासो भविस्समीति आह ।

तस्मिं कुले मनुस्सा तस्स सद्दित्वा तं दिवसं न गच्छिमु । नगरवासिनो मत्थं मंगलकिरियं कत्वा तेसं
अनागमनं दिस्वा तेहि अञ्ज दिवसो ठपितो नो च खो आगता अम्हाकम्पि वट्ठं खं कम्मं गनं । किं नो तेहि ?
अम्हाकं धीतरं अञ्जस्स दस्सामीति यथाकतेनेव मंगलेन धीतरं अञ्जस्स अदंमु ।

इतरे पुनदिवसे आगत्वा देथ नो दारिकन्ति आहंमु ।

अथ ने सावत्थिवासिनो जनपदवासिनो नाम तुम्हे छिन्नगृहपतिका पापमनुस्सा । दिवसं ठपेत्वा
अवञ्जाय नागता । आगतमग्गेनेव पटिगच्छथ । अम्हेहि अञ्जेसं दारिका दिनानि परिभासिमु । ते तेहि
सद्धि कलहं कत्वा दारिकं अलभित्वा यथागतमग्गेनेव गता ।

तेनपि आजीवकेन तेसं मनुस्सानं मंगलन्तरायकनभावो भिक्खून्तमन्तरे पाकटो जानो । ते भिक्खू
धम्मसभायं सन्निपत्तिता आवुमां ! आजीवकेन कुलस्स मंगलन्तरायो कनोति कथयमाना निमीदमु ।

सत्था आगत्वा-कायं तुम्हं भिक्खवं ! एतर्हि कथायं सन्निमित्तानि पुच्छि ?

ते-इमायं नामाति कथायिमु ।

न भिक्खवं ! इदानीं आजीवको तस्स कुलस्स मंगलन्तरायं करोति । पुब्बेपि एमं तेसं कुज्झित्वा
मंगलन्तरायं अकामि येवाति वत्वा अनीतं आहृ-
-

अतीतवत्थु

अनीते वाराणमियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारन्ते नगरवासिनो जनपदवासिनं धीतरं वारेत्वा दिवसं ठपेत्वा
अत्तनो कुलूपकं आजीवकं पुच्छिमु-भन्ते ! अञ्ज अम्हाकं एका मंगलकिरिया, सोभनं नुखो नक्षत्रन्ति ?

सो इमे अत्तनो रुचिया दिवसं ठपेत्वा इदानीं मं पुच्छन्तीति कुज्झित्वा अञ्ज नस मंगलन्तरायं करि-
स्सामीति चिन्तेत्वा-अञ्ज असोभनं नक्षत्रं । मत्थे करोथ महाविनासं पापुणस्सथानि आह । ते तस्मिं सद्दित्वा
नागमिमु ।

जनपदवासिनो तेसं अनागमनं जत्वा-ते अञ्ज दिवसं ठपेत्वापि न आगता किन्तो तेहीति, अञ्जे-
सं धीतरं अदंमु ।

नगरवासिनो पुनदिवसे आगत्वा दारिकं याचिमु । जनपदवासिनो-तुम्हे नगरवासिनो नाम
छिन्नहिरिका गृहपतिका दिवसं ठपेत्वा दारिकं न गच्छिस्साम । मयं तुम्हाकं अनागमनभावेन अञ्जेसं अदम्हाति ।

मयं आजीवकं पटिपुच्छित्वा नखत्तं न सोभनन्ति नागता । देथ नो दारिकन्ति ।

अम्हेहि तुम्हाकं अनागमनभावेन अञ्जेमं दिन्ना । इदानीं दिन्नदारिकं कथं पुन आनेस्सामाति ।

एवं तेसु अञ्जमञ्जं कलहं करोन्तेसु एको नगरवासी पण्डितपुरिमो एकेन कम्मेन जनपदं गतो तेमं नगरवासीनं मयं आजीवकं पुच्छित्वा नखत्तस्म असोभनभावेन नागनानि कथेन्नानं मुत्वा—नखत्तेन को अत्थो ! ननु दारिकाय लद्धभावोव नखत्तन्ति वत्वा इमं गाथमाह—

नखत्तं पतिमानेत्तं^१ अत्थो बालं उपच्चगा । ✓

अत्थो अत्थस्स नखत्तं किं करिस्सन्ति तारकाति ॥

तत्थ पतिमानेत्तन्ति ओल्लोकेन्तं । इदानीं नखत्तं भविस्सन्ति इदानीं भविस्सन्तीति आगमयमानं । अत्थो बालं उपच्चगाति एवं नगरवासिकं वाळं दारिकटिलाभसंखानो अत्थो अतिक्कन्तो । अत्थो अत्थस्स नखत्तन्ति यं अत्थं परियेसन्तो चरति सो पटिलद्धो अत्थोव अत्थस्स नखत्तं नाम । किं करिस्सन्ति तारकाति इतरे पन आकामे तारका किं कस्मिन्ति ! कतरत्थं माधेन्तीति अत्थो । नगरवासिनो कलहं कत्वा दारिकं अलभित्वाव अगमंसु ।

मत्थापि न भिक्खवे ! एम आजीवको इदानीवस्म कुलस्म मंगलन्तराय करोति पुट्ठेपि अकामि ये-
वानि इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धि घट्टेत्वा जानकं समोधानेसि । तदा आजीवको एनरहि आजीवकोव अहोमि । तानिपि कुलानि इदानीं कुलानेव गाथ वत्वा ठितो, पण्डितपुरिमो पन अहमेवानि ।

नखत्तजातक

१०. दुम्मेघजातकं

दुम्मेघानन्ति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो लोकथचरियं आरब्ध कथेसि । सा द्वादसनिपाते महा-
कण्ठजातके आवीभविस्सति ।

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो तस्स रज्जो अगमहेसिया कुच्छिस्मि
पटिसन्धिं गण्हि । तस्स मातु कुच्छितो निक्खन्तस्स नामगहणदिवसे ब्रह्मदत्तकुमारोति नामं अकंसु । सो सोळ-
^१सवस्सुद्देसिको हुत्वा तक्कसिलायं सिपपं उग्गण्हित्वा तिण्णं वेदानं पारं गत्वा अट्ठारमन्नं विज्जट्ठानानं निप्फ-
त्ति पापुणिं । अथस्स पिता ओपरज्जं अदासि ।

तस्मिं समये बाराणसिवासिनो देवतामंगलिका होन्ति । देवतं नमस्सन्ति । बहूअजेळककुक्कुटसूक-
रादयो वधित्वा नानप्पकारेहि पुप्फगन्धेहि चेव मंसलोहितेहि च बलिकम्मं करोन्ति । बोधिसत्तो चिन्तेसि-
इदानि सत्ता देवतामंगलिका बहू पाणवधं करोन्ति । महाजनो येभ्य्येन अधम्मस्मियेव निविट्ठो । अहं पितु
अच्चयेन रज्जं लभित्वा एकम्पि अकिलमेत्वा उपायेनेव पाणवधं कातुं न दस्सामीति ।

सो एकदिवसं रथमभिरुह्य नगरा निक्खन्तो अहस एकस्मिं महन्ते वटरुक्खे महाजनं सन्निपतितं
तस्मिं रुक्खे निब्बत्तदेवताय सन्तिके पुत्तधीतुयसधनादिमु यं यं इच्छति तं तं पत्थेन्तं^२ । सो रथा [२२३]
ओरुह्य तं रुक्खं उपसंकमित्वा गन्धपुप्फेहि पूजेत्वा उदकेन अभिसेकं कत्वा रुक्खं पदक्खिणं कत्वा देवता-
मंगलिको विय हुत्वा देवतं नमस्सित्वा रथं आरुह्य नगरमेव पाविसि ।

ततो पट्ठाय इमिनाव नियामेन अन्तरन्तरे तत्थ गत्वा देवतामंगलिको विय पूजं करोति । सो
अपरं समयेन पितु अच्चयेन रज्जे पतिट्ठाय चतस्सो अगतियो वज्जेत्वा दस राजधम्मे अकोपेत्तो धम्मेन
रज्जं कारेन्तो चिन्तेसि—मय्हं मनोरथो मत्थकं पत्तो । रज्जे पतिट्ठितोस्मि । य पनाहं पुब्बे एकं अत्थं चिन्तयि
इदानि तं मत्थकं पापेस्सामीति । अमच्चे च ब्राह्मणगहणिकादयो च सन्निपातापेत्वा आमन्तेसि—जानाथ
भो ! मया केन कारणेन रज्जं पत्तन्ति ?

न जानाम देवाति ।

अपि वोहं असुकं नाम वटरुक्खं गन्धादीहि पूजेत्वा अज्जलिं पग्गहेत्वा नमस्समानो दिट्ठपुब्बोनिं^३
आम देवाति ।

तदाहं पत्थनं अकासिं—सचे रज्जं पापुणिस्सामि बलिकम्मं ते करिस्सामीति तस्सा मे देवताय
आनुभावेन इदं रज्जं लद्धं । इदानि तस्सा बलिकम्मं करिस्सामि तुम्हे पपञ्चं अकत्वा खिप्पं देवताय बलिकम्मं
सज्जेथाति ।

किं गण्हाम देवाति ?

भो ! अहं देवताय आयाचमानो ये च मय्हं रज्जे पाणातिपातादीनि पञ्चदुस्सीलकम्मानि दस अकु-
सलकम्मपथे समादाय वत्तिस्मन्ति ते घातेत्वा अन्तवट्ठिमंसलोहितादीहि बलिकम्मं करिस्सामीति आयाचिं ।
तस्मा तुम्हे एवं भेरिं चरापेथ, अम्हाकं राजा उपगजकाले येव एवं आयाचि सचाहं रज्जं पापुणिस्सामि ये मे

रज्जे दुस्सीला भविस्सन्ति ते सज्जे घातेत्वा बलिकम्मं करिस्सामीति । सो इदानीं पञ्चविधं दमविधं दुस्सीलकम्म समादाय वत्तमानानं दुस्सीलानं सहस्सं घातापेत्वा तेमं हृदयमंसादीनि गाहापेत्वा देवताय बलिकम्मं कारेतुकामो —एवं नगरवासिनो जानन्तूति । एवञ्च पन वत्वा ये दानि इतो पट्ठाय दुस्सीलकम्मे वत्तिस्सन्ति तेसं सहम्मं घातेत्वा यञ्जो यजित्वा आयाचनतो मुच्चिस्सामीति एतमत्थं पकामेन्तो इमं गाथमाह—

दुम्मेधानं सहस्सेन यञ्जो मे उपयाचितो ।

इदानीं खो हं यजिस्सामि बहू अधम्मिको जनोति ॥

तत्थ दुम्मेधानं सहस्सेनाति इदं कम्मं कातुं वट्ठति इदं न वट्ठतीति अजाननभावेन दससु वा पन अकुमलकम्मपथेसु समादाय वत्तनभावेन दुट्ठा मेधा एनेसन्ति दुम्मेधा । तेमं दुम्मेधानं निपञ्जानं बालपुगलानं गणित्वा गहिनेन सहस्सेन । यञ्जो मे उपयाचितोति मया देवतं उपसंकमित्वा एवं यजिस्सामीति यञ्जो याचितो । इदानीं खो हं यजिस्सामिति सो अहं इदानीं आयाचनेन रज्जस्म पटिलद्धत्ता इदानीं यजिस्सामि किं कारणा ? इदानीहि बहू अधम्मिको जनां [२२४] तस्मा इदानीं न गहेत्वा बलिकम्मं करिस्सामीति ।

अमच्चा बोधिसत्तस्स वचनं सुत्वा साधु देवाति द्वादसयोजनिके बाराणसीनगरे भेरिं चरापेसुं । भेरिया आणं सुत्वा एकस्मि दुस्सीलकम्मं समादाय ठितो एको पुरिसोपि नाहोसि । इति याव बोधिसत्तो रज्जं कारेमि ताव एकपुगलोपि पञ्चसु वा दससु वा दुस्सीलकम्मेसु एकस्मि कम्मं करोन्तो न पञ्चायित्थ । एवं बोधिसत्तो एकपुगलोपि अकिलमेन्तो सकलरट्ठवासिनो सीलं रक्खापेत्वा सयस्मि दानादीनि पुञ्जानि करित्वा जीवितपरियोसाने अत्तनो परिसं आदाय देवनगरं पूरेन्तो अगमामि ।

मन्थापि न भिक्खवे ! तथागतो इदानीं लोकस्स अत्थं चरति पुब्बेपि चरि येवाति इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुमन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेमि । तदा परिसा बुद्धपरिसा अहेसुं । बाराणसीराजा पन अहमेवाति ।

दुम्मेधजातकं

५३

अत्थकामवग्गो पञ्चमो पठमपण्णासको

६. आसिसवग्गवण्णना

१. महासीलवजातकं

आसिसेथेव पुरिसोति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो ओस्सट्ठविरियं भिक्खुं आरब्भ कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

तं हि सत्था सच्चं किर त्वं भिक्खु ! ओस्सट्ठविरियोति पुच्छि । आस भन्तेति च वुत्ते-कस्मा त्वं भिक्खु ! एवरूपे निय्यानिकसासने पब्बजित्वा विरियं ओस्सज्जि ? पुब्बे पण्डिता रज्जा परिहायित्वापि अत्तनो विरिये ठत्वाव नट्ठम्पि यसं पुन उप्पादयिस्सति वत्वा अतीतं आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो रज्जो अगमहेसिया कुच्छिस्मि निब्बत्तो । तस्स नामगहणदिवसे सीलवकुमारोति नामं अकंमु । मो सोळसवस्मपदेसिकोव सब्बसिप्पेसु निप्फत्ति पत्वा अपरभागे पितु अच्चयेन रज्जे पटिट्ठितो महासीलवराजा नाम अहोसि धम्मिको धम्मराजा । सो नगरस्स चतुसु द्वारेसु चतस्सो, मज्जे एकं निवेमनद्वारे एकन्ति छ दानसालायो कारेत्वा कपणद्धिकानं दानं देति सीलं रक्खति उपोसथकम्मं करोति । खन्तिमेत्तानुद्दयमम्पन्नो अंके निसिन्नं पुत्तं विय सब्बसत्ते परितोसयमानो धम्मेन रज्जं कारेति । तस्सेको अमच्चो अन्तेपुरे पदुम्भित्वा^३ अपरभागे पाकटो जातो । अमच्चा रज्जो आरोचेमुं ।

राजा परिगण्हन्तो अत्तना[२२५]पच्चक्खतो जत्वा तं अमच्चं पक्कोसापेत्वा-अन्धबाल! अयुत्तं ते कतं न त्वं मम विजिते वसितुं अरहसि, अत्तनो धनं च पुत्तदारे च गहेत्वा अज्जत्थ याहीति रट्ठा पन्नाजेसि ।

सो कासिरट्ठं अतिक्कम्म कोसलराजानं उपट्ठहन्तो अनुक्कमेन रज्जो अब्भन्तरे विस्सासिको जातो । सो एकदिवसं कोसलराजानं आह-देव ! वाराणसीरज्ज नाम निम्मक्खिकमधुपटलसदिसं राजा अतिमुदुको अप्पेनेव बलवाहनेन सक्का वाराणसिरज्जं गण्हितुन्ति ।

राजा तस्स वचनं सुत्वा वाराणसीरज्जं नाम महा अयं च अप्पेनेव बलवाहनेन सक्का गण्हितुन्ति आह । किन्नुखो पयुत्तकचोरो सियाति चिन्तेत्वा-पयुत्तकोमि मज्जेति आह ।

नाहं देव ? पयुत्तको, सच्चमेव वदामि । सचे मे न सट्ठथ मनुस्से पेसेत्वा पच्चन्तगाम हनापेथ । ते मनुस्से गहेत्वा अत्तनो सन्तिकं नीने चोरानं धनं दत्वा विस्सज्जेस्सतीति ।

राजा अयं अतिविय सूरुो हुत्वा कथेति वीमंमिस्सामि तावाति-अत्तनो पुरिसे पेसेत्वा पच्चन्तगाम हनापेसि । ते चोरे गहेत्वा वाराणसीरज्जो दस्सेमुं । राजा ते दिस्वा-ताता ! कस्मा गामं हनथाति पुच्छि ।

जीवितुं असक्कोन्ता देवाति ।

अथ कस्मा मम सन्तिकं न आगमिथ ? इतो दानि पट्ठाय एवरूपं माकरित्थाति तेसं धनं दत्वा विस्सज्जेसि ।

ते गत्वा कोसलरज्जो तं पवुत्ति आरोचेमुं । सो एत्तकेनापि गत्तुं अविसहन्तो पुन मज्जे जनपदं हनापेसि । तेपि चोरे राजा तथेव धनं दत्वा विस्सज्जेसि । सो एत्तकेनापि अगन्त्वा पुन पेसेत्वा अन्तरवीथियं विलुम्पापेसि । राजा तेसम्पि चोरानं धनं दत्वा विस्सज्जेसि येव । तदा कोसलराजा अतिविय धम्मिको राजाति जत्वा वाराणसीरज्जं गहेस्सामीति बलवाहनं आदाय निय्यासि ।

तदा पन बाराणसीरञ्जो मत्तवारणेपि अभिमुखं आगच्छन्ते अनिवत्तनधम्मा, असनियापि सीसे पनन्तिथा असन्तसनसभावा सीलवमहाराजस्म रुचियासति सकलजम्बुदीपे रज्जं गहेतु ममत्था सहस्स-मत्ता अभेज्जवरमूरमहायांधा होन्ति । ते कोमलराजा आगच्छतीति मुत्वा राजानं उपसंकमित्वा—देव ! कोसलराजा किर बाराणसीरज्जं गण्हस्सामीति आगच्छति । गच्छाम मयं अम्हाकं रज्जमीमं अनोक्कन्त-मत्तमेव नं पोथेत्वा गण्हामाति वदिमु ।

ताता ! मं निस्माय अज्जेमं किलमनकिच्चं नत्थि । रज्जन्थिका रज्ज गण्हन्तु । मा गमिन्थानि निवारेमि ।

कोमलराजा रज्जसीमं अतिक्कमित्वा जनपदमज्जं पाविमि । अमच्चा पुनपि राजानं उपसंकमित्वा तथेव वदिमु । राजा पुग्गिमनयेनेव निवारेमि । कोमलराजा बाहनगरे ठत्वा रज्जं वा देतु युद्धं वाति सीलव[२२६] महाराजस्म मामनं पेमेमि । राजा तं मुत्वा नत्थि मया सद्धि युद्धं रज्ज गण्हानूति पटिमासनं पेसेसि ।

पुनपि अमच्चा राजानं उपसंकमित्वा—देव ! न मयं कोसलरञ्जो नगरं पविसितुं देम, बहिनगरे येव नं पोथेत्वा गण्हामाति आहमु ।

राजा पुग्गिमनयेनेव निवारित्वा नगरद्वागानि अवापुरापेत्वा सद्धि अमच्चसहस्सेन महातले पल्लव-मज्जे निमीदि ।

कोसलराजा महन्तेन बलवाहनेन बाराणासि पाविमि । सो एकस्मि पटिसत्तु अपस्सन्तो रञ्जो निवेमनद्वारं गत्वा अमच्चगणपग्गितो अपारुतद्वारे निवेमने अलंकतपटियत्तं महातलं आरुह्ण निसिन्न निरप-राधं सीलवमहाराजानं सद्धि अमच्चमहस्सेन गण्हापेत्वा गच्छथ इमं राजानं अमच्चेहि पच्छावाहं^१ गाळ्हबन्धनं बन्धित्वा आमकमुमानं नेत्वा गळप्पमाणे आवाटे खणित्वा यथा एकोपि हत्थं उक्खिपितुं न मक्कोति एवं पंमुं पक्खिपित्वा निवणथ । रन्ति सिगाला आगन्त्वा एतेमं कातव्वयुत्तकं करिस्मन्तीति आह ।

मनुस्सा चोररञ्जो आणं मुत्वा राजानं सद्धि अमच्चेहि पच्छावाहं गाळ्हबन्धनं बन्धित्वा निक्ख-मिमु । तस्मिम्पि काले सीलवमहाराजा चोररञ्जो आघातमनम्पि नाकामि । तेमुपि अमच्चेमु एवं बन्धित्वा नीयमानेमु एकोपि रञ्जो वचनं भिन्दितुं समत्थो नाम नाहोमि । एवं सुविनीता किग्गस्स परिमा । अथ ते राजपुरिसा सामच्चं सीलवराजानं आमकमुमानं नेत्वा गळप्पमाणे आवाटे खणित्वा सीलवमहाराजानं मज्जे उभोमु पस्सेमु मेमामच्चेति एवं मव्वेपि आवाटे ओतारेत्वा पंमुं आकिगित्वा घनं आकोटेत्वा अगमंमु । सीलव-राजा अमच्चे आमन्तेत्वा चोररञ्जो उपरि कोपं अक्त्वा मेनमेव भावेथ ताताति ओवदि ।

अथ अड्डगन्तममये मनुस्ममंसं खादिस्सामानि सिगाला^२ आगमिमु । ते दिस्वा राजा च अमच्चा च एकप्पहारेनेव सद्धमकंमु । सिगाला भीता पलायिमु । ते निवन्तित्वा ओलोकेन्ता पच्छतो कम्मचि अनागमनभावं जत्वा पुन पच्चागमिमु । इतरेपि तथेव सद्धमकंमु । एवं याव तनियं पलायित्वा पुन ओलोकेन्तो तेसु एकस्सापि अनागमनभावं जत्वा वज्जणत्ता एते भविस्मन्तीति मूरा हुत्वा निवन्तित्वा पुन तेसु सद्धं करोत्तेसुपि न पलायिमु । जेट्ठकसिगालो राजानं उपगच्छि । मेसा सेमानं सन्तिकं अगमंमु । उपायकुसलो राजा तस्म अत्तनो सन्तिकं आगतभावं जत्वा इमितुं ओकासं देन्तो विय गीवं उक्खिपित्वा तं गीवाय इममानं हनुकट्ठिकेन आकड्ढित्वा यन्ते पक्खिपित्वा विय गाळ्हकं गण्हि । नागबलेन रञ्जा हनुकट्ठिकेन आकड्ढित्वा गीवायं दळ्हं गहितसिगा-लो अत्तानं मोचेतुं [२२७] असक्कोन्तो मरणभयतज्जितो महाविरवं विरवि । अवसेससिगाला तस्स तं अट्ट-स्सरं सुत्वा एकेन पुरिसेन गहितो भविस्सतीति अमच्चे उपसंकमितुं असक्कोन्तो मरणभयतज्जिता सब्बे पला-

यिसु । रञ्जो हनुकट्टिकेन यन्ते पक्खपित्वा विय दळ्हं कत्वा गहितसिगाले अपरापरं सञ्चरन्ते पंसु सिथि-
ला अहोसि । सोपि सिगालो मरणभयभीतो चतुहि पादेहि रञ्जो उपरिमभागे पंसु अपब्बूहि । राजा पंसुनो
सिथिलभावं ज्ञत्वा सिगालं विस्सज्जेत्वा नागबलो थामसम्पन्नो अपरापरं संचरन्तो उभो हत्ये उक्खपित्वा
आवाटमुखवट्टियं ओलुब्ध वातच्छिन्नवलाहुको विय निक्खमित्वा ठितो अमच्चे अस्सासेत्वा पंसु वियूहित्वा
सब्बे उद्धरित्वा अमच्चपरिवृतो आमकसुसाने अट्ठासि ।

तस्मिं समये मनुस्सा एकं मतमनुस्सं आमकसुसाने छड्डेन्ता द्विन्नं यक्खानं सीमन्तरिकाय छड्डेसुं ।
ते यक्खा तं मतमनुस्सं भाजेतुं असक्कोन्ता—मयं इमं भाजेतुं न सक्कोम अयं मीलवगजा धम्मिको एस नो भा-
जेत्वा दस्सति एतस्स सन्तिकं गच्छामाति—तं मतमनुस्सं पादे गहेत्वा आकड्डन्ता रञ्जो सन्तिकं गत्वा—
देव ! अम्हाकं इमं भाजेत्वा देहीति आहंसु ।

भो यक्खा ! अहं इमं तुम्हाकं भाजेत्वा ददेय्यं, अपरिसुद्धो पनम्हि नहायिस्सामि तावाति ।

यक्खा चोररञ्जो ठपितवासितउदकं अत्तनो आनुभावेन आहरित्वा रञ्जो नहानत्थाय अदंसु ।
नहात्वा ठितस्स संहरित्वा ठपिते चोररञ्जो साटके आहरित्वा अदंसु । ते निवासेत्वा ठितस्स चतुजातिगन्ध-
समुग्गं आहरित्वा अदंसु । गन्धे विलिम्पित्वा ठितस्स सुवण्णसमुग्गे मणितालवण्डेसु ठपितानि नानापुष्पानि आह-
रित्वा अदंसु । पुष्पानि पिलिन्धित्वा ठितकाले—अञ्जं किं करोमाति पुच्छिसु ।

राजा अत्तनो छातकाकारं दस्सेमि ।

ते गत्वा चोररञ्जो सम्पादितं नानगगरमभोजनं आहरित्वा अदंसु । राजा नहानानुलितो^१
मण्डितपसाधितो नानगगरमभोजनं भुञ्जि । यक्खा चोररञ्जो ठपितवामितपानीयं सुवण्णभिकारेनेव सुवण्ण-
सरकेनपि सिद्धिं आहरिसु । अथस्स पानीयं पिबित्वा मुखं विक्खालेत्वा हत्ये धोवितकाले चोररञ्जो सम्पादितं
पञ्चसुगन्धिकपरिवासं^२ तम्बूलं आहरित्वा अदंसु । तं खादित्वा ठितकाले—अञ्जं किं करोमाति पुच्छिसु ।

गत्वा चोररञ्जो उस्सीसके निक्खित्तं मगलस्सग्गं आहरथाति ।

ते तम्पि गत्वा आहरिसु । राजा खगं गहेत्वा तं मतमनुस्सं उज्जुक्क ठपापेत्वा मत्थकमज्जे असिना
पहरित्वा द्वे कोट्ठासे कत्वा द्विन्नं यक्खानं समविभत्तमेव विभजित्वा अदामि । दत्त्वा च पन खगं धोवित्वा
मन्नयहित्वा अट्ठामि । अथ ते यक्खा मनुस्सममं खादित्वा सुहिता हुत्वा तुट्ठचित्ता—[२२८] अञ्जं ते
महाराज ! किं करोमाति पुच्छिसु ।

तेनहि तुम्हे अत्तनो आनुभावेन मं चोररञ्जो मिरिगग्गे ओतायेथ । इमे च अमच्चे अत्तनो अत्तनो
गेहे पतिट्ठापेथाति ।

ते साधु देवाति सम्पटिच्छित्वा तथा अकंसु ।

तस्मिं समये चोरराजा अलंकृतमिरिगग्गे मिरिमयनपिट्ठे निपन्नो निहायति । राजा तस्म पमत्तस्स
निहायन्तस्स खगगतलेन उदरं पहरि । सो भीतो पबुज्जित्वा दीपालोकेन सीलवमहाराजानं सञ्जातित्वा सयना
बुट्ठाय सति^३ उपट्ठेत्वा ठितो राजानं आह—महाराज ! एवरूपाय रत्तिया गहितारक्खे पिहितद्वारे भवने
आरक्खमनुस्सेहि निरोकासे ठाने खगं मन्नयित्वा अलंकृतपटियत्तो कथं नाम त्वं इमं सयनपिट्ठं आगतोति ?

राजा अत्तनो आगमनाकारं सब्बं वित्थारतो कथेसि ।

तं मुत्वा चोरराजा संविग्गमानसो—महाराज ! अहं मनुस्सभूतोपि समानो तुम्हाकं गुणं न जानामि ।
परेसं लोहितमंसखादकेहि पन कक्खळेहि फरुसेहि यक्खेहि तव गुणा ज्ञाना ! न दानाहं नरिन्द ! एवरूपे सील-

१ सी०—नहात्वानुलितो । २ रो०—पञ्चसुगन्धिकपरिवार । ३ सी०—धिति ।

सम्पन्ने तयि दुब्बिस्सामीति-खगं आदाय सपथं कत्वा राजानं खमापेत्वा महासयने निपज्जापेत्वा अत्तनो खुद्द-
कमञ्चके निपज्जित्वा पभाताय रत्तिया उट्ठिते सुगिये भेरिञ्चरगपेत्वा सब्बसेनियो च अमच्चब्राह्मणगहपतिके
च सन्निपातापेत्वा तेसं पुरतो आकासे पुण्णचन्दं उक्खिपन्तो विय सीलवरञ्जो गुणे कथेत्वा पग्गिसमज्जे येव
पुन राजानं खमापेत्वा रञ्जं पटिच्छापेत्वा इतो पट्ठाय तुम्हाकं उप्पन्नो चोरूपद्वो मय्हं भारो मया गहितार-
क्खा तुम्हाकं रज्जं कारेथाति वत्वा पेसुञ्जकारस्स आणं कत्वा अत्तनो बलवाहनं आदाय सकरट्ठमेव गतो ।

सीलवमहाराजापि खो अलंकतपटियत्तो सेतच्छतस्म हेट्ठा मग्गभादके कञ्चनपल्लके निसिन्नो
अत्तनो सम्पत्तिं ओलोकेत्वा अयं च एवरूपा सम्पत्तिं अमच्चसहस्सस्स च जीवितपटिलाभो मयि विरियं अकरो-
न्ते नकिञ्चि अभविस्स, विरियवलेन पनाहं नट्ठं च इमं यसं पटिलभि, अमच्चमहस्सस्स च जीवितदनं अदासि,
आसाच्छेदं वत अकत्वा विरियमेव कत्तब्बं, कनविगियम्म हि फलं नाम एवं समिज्जतीति चिन्तेत्वा उदानवसेन
इमं गाथमाह—

आसिसेथेव पुरिसो न निब्बिन्देय पण्डितो ।

पस्सामि वोहं अत्तानं यथा इच्छिं तथा अहूति ॥

तथ आसिसेथेवानि एवाहं विरियं आरभन्तो इमम्हा दुक्खा मुञ्चिस्सामीति अत्तनो विरियबले
आस करोथेव । न निब्बिन्देय पण्डितोति पण्डितो उपायकुसलो युत्तट्ठाने विरियं करोन्तो अहं इमस्स विरियस्स
फलं न लभिम्मामीति न उक्कड्ढेय्य, आमाच्छेदकम्मं न करेय्याति अत्थो । पस्सामि वोहं अत्तानन्ति एत्थ बोनि
निपातमनं । अहं अज्ज अत्तानं पस्सामि । यथा इच्छिं तथा अहूति अहं हि आवाटे निखातो तम्हा दुक्खा मुञ्चित्वा
पुन अत्तनो रज्जमम्पनिं इच्छिं सो अहं इमं सम्पत्तिं पत्तं अत्तानं पस्सामि यथेवाहं पुब्बे इच्छिं तथेव मे अत्ता
जातोति । एवं बोधिसत्तो अहो वन भो ! सीलमम्पन्नानं विरियफलं नाम समिज्जतीति इमाय गाथाय उदानं
उदानेत्वा यावजीवं पुञ्जानि करित्वा यथाकम्मं गतो ।

सत्थापि इमं धम्मदेसनं आहरित्वा मच्चानि पकासेसि । सच्चपग्गियोसाने ओस्सट्ठविरियो भिक्खु
अरहत्ते पटिट्ठामि । सत्था अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा पटुट्ठामच्चो देवदत्तो अहोसि ; अमच्च-
सहस्सं बुद्धपरिसा, सीलवमहाराजा पन अहमेवाति ।

२. चूलजनकजातकं

वायमेथेव पुरिसोति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो ओस्मट्ठविरियमेव आरब्ध कथेसि । तत्थ यं वत्तब्बं तं सब्बं महाजनकजातके आवीभविस्समि । जनकराजा पन सेतच्छत्तस्म हेट्ठा निमिस्सो इमं गाथमाह—

वायमेथेव पुरिसो न निब्बिन्देय्य पण्डितो ।

पस्सामि वोहं अत्तानं उदका थलमुब्भतन्ति ॥

तत्थ वायमेथेवाति वायामं करोथेव । उदका थलमुब्भतन्ति उदकतो थलमुत्तिष्णं थले पतिट्ठितं अत्तानं पस्सामीति । इधापि ओस्मट्ठविरियो भिक्खु अरहत्तपत्तो । जनकराजा सम्मामम्बुद्धोव अहोसीति ।

चूलजनकजातकं

३. पुष्पपातिजातकं

तत्थ पुष्पपातियोनि इदं सत्था जेतवने विहरन्तो विसवार्णण आरब्ध कथेमि ।

पञ्चपन्नवत्थु

एकं समयं सावत्थियं मुराधुत्ता सन्निपत्तिवा मन्थियमु—सुगमूलं नो खीणं कहन्तु खो लभिस्सामाति ।
अथेको कक्कलधुत्तो आह—मा चिन्तयिन्थ, अन्थेको उपायोति ।

कनरुपायो नामाति ?

अनाथपिण्डिको अंगुलिमुट्टिका पिलन्धान्वा मट्ठमाटकनिवत्थो राजुपट्ठान गच्छति. मय मुरा-
पातिय ' विसञ्जीकरणभेगज्जं पक्खिपित्वा आपाण मज्जेत्वा निसीदित्वा अनाथपिण्डिकम्म आगमनकाले इतो
एहि महासेट्ठीनि पक्कोमिन्वा न मुर पायेत्वा विगञ्जीभूतम्म अंगुलिमुट्टिका च याटके च गहेत्वा मुरामूल
कास्सामाति ।

ने माधूनि सम्पाटिच्छत्वा तथा कत्वा सेट्ठिम्म आगमनकाले पटिमग्ग गन्त्वा—सामि । इतो
ताव आगच्छथ अयं अम्हाकं मन्तिके अतिमनापा मुरा, थोकं पिक्खित्वा गच्छथानि वदिमु ।

मोतापन्नो अग्रियमावको कि मुरं पिक्खिस्सति ! अनत्थिको समानोपि पन इमे धुत्ते परिगण्हिस्सामीति
तेमं आपाणभूमि गन्त्वा तेमं किरिय ओलोकेत्वा अयं मुरा इमेहि इमिना नाम कारणेन योजितानि जत्वा इतो-
दानि पट्ठाय इमे इतो पलापेस्सामीति चिन्तेत्वा आह—अरे दुट्ठधुत्ता ! तुम्हे मुरापातियं भेसज्जं पक्खिपित्वा
आगतागते पायेत्वा विसञ्जी कत्वा विळुम्पिस्सामाति आपाणमण्डलं मज्जेत्वा निमिन्ना केवलं इमं मुरं वण्णथ ।
एकोपि वो उक्खिपित्वा पिक्खितुं न उस्सहि । मचे अयं अयोजितका अस्स तुम्हे च पिक्खेयाथाति ।

ने धुत्ते तज्जेत्वा ततो पलापेत्वा अत्तनो गेह गन्त्वा धुत्तेहि कतकारण तथागतस्स आरोचेस्सामीति
जेतवन गन्त्वा सन्थु आरोचेमि ।

सत्था—न इदानीं ताव गहपति ! ने धुत्ता तं वञ्चेतुकामा जाता पृब्बे पन पण्डितेपि वञ्चेतुकामा
अहेमुन्ति वत्वा तेन याचितो अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते वाराणमियं ब्रह्मदत्ते रज्ज कारन्ते बोधिसत्तां वाराणसीसेट्ठि अहोमि । तदापेने धुत्ता एव-
मेव सम्मन्नेत्वा मुरं योजेत्वा वाराणसीसेट्ठिस्स आगमनकाले पटिमग्गं गन्त्वा एवमेव कथयिमु । सेट्ठि अनत्थि-
को हुत्वा ते पटिगण्हितुकामो गन्त्वा तेसं किरिय ओलोकेत्वा इदंमाम एते कान्तुकामा पलापेस्सामि ते इतोति
चिन्तेत्वा एवमाह—भो धुत्ता ! मुरं पिक्खित्वा राजकुलं गन्तु नाम न युत्तं । राजानं दिस्वा पुन आगच्छन्तो
जानिस्सामि । तुम्हे इधेव निसीदथाति ।

राजुपट्ठानं गन्त्वा पच्चागच्छि । धुत्ता—इतो एथ सामीति ।

सो तत्थ गन्त्वा भेसज्जयोजिता पातियो ओलोकेत्वा एवमाह—भो धुत्ता ! तुम्हाकं किरिया मय्हं
न रुच्चति तुम्हाकं मुरापातियो यथापूरिताव ठिता, तुम्हे केवलं मुरं वण्णथ न पन पिक्खथ । स चायं मनापा अस्स
तुम्हेपि पिक्खेयाथ इमाय पन विससंयुत्ताय भवितव्वन्ति तेसं मनोरथं भिन्दन्तो इमं गाथमाह—

तथेव पुण्णपातियो अञ्जायं वत्तते कथा ।

आकारकेन जानामि न चायं भट्टिका^१ सुराति ॥

. तत्थ तथेवाति यथा मया गमनकाले दिट्ठा इदानीपि इमा सुरापातियो तथेव पुण्णा । अञ्जायं वत्तते कथाति या अयं तुम्हाकं सुरावण्णनकथा वत्तति, सा अञ्जाव अभूता अतच्छा यदि हि एसा सुरा मनापा अस्स तुम्हेपि पिवेय्याथ उपड्डपातियो अवसिस्सेय्युं । तुम्हाकं पन एकेनापि सुरा न पीता । आकारकेन जानामीति तस्मा इमिना कारणेन जानामि । न चायं भट्टिका सुराति नेत्र अयं भट्टिका सुरा, विसयोजिताय एताय भवित-
व्वन्ति । धुत्ते गहेत्वा यथा न पुन एवरूपं करोन्ति तथा ते तज्जेत्वा विस्सज्जेसि । सो यावजीवं दानादीनि पुञ्जानि करित्वा यथाकम्मं गतो ।

सत्था इमं घम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा धुत्ता एतरहि धुत्ता बाराणसीसेट्ठि पन अहन्तेन समयेनाति ।

पुण्णपातिजातकं

४. फलजातकं

नायं रुक्खो दुरारुहोति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो एकं फलकुसलं उपासकं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपक्षवत्यु

एको किं सावत्थिवासी कुटुम्बिको बुद्धपमुखं मघं निमन्नेत्वा अत्तनो आगमे निसीदापेत्वा यागुख-
ज्जकं दत्त्वा उय्यानपालं आणापेसि—भिक्षुहि सद्धि उय्याने विचरित्वा अय्यानं अम्बादीनि नानाफलानि देहीनि ।

सो साधूनि सम्पटिच्छित्त्वा भिक्षुमघं आदाय उय्याने विचरन्तो रुक्खं ओलोकेत्वा एतं फलं
आम एत न सुपक्कं एतं सुपक्कन्ति जानाति । यं सो वदति तं तथेव होति ।

भिक्षु गत्वा तथागतस्स आरोचेसुं—भन्ने ! अयं उय्यानपालो फलकुसलो । भूमियं ठितोव रुक्खं
ओलोकेत्वा एतं फलं आम एतं न सुपक्कं एतं सुपक्कन्ति जानाति । यं सो वदति तं तथेव होतीति ।

सन्था—न भिक्षुवे ! अयमेव उय्यानपालो फलकुसलो पुञ्चे पन पण्डितापि फलकुसलो अहेमुन्ति
वत्वा अतीतं आहारि—

अतीतवत्यु

अतीने वागणमियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिमत्तो मत्थवाहकुले निव्वन्तिन्वा वयप्पन्तो पञ्चहि
मकटमनेहि वणिज्जं करोन्तो एकस्मि काले महावत्तनिअटवि पत्त्वा अटविमुखे ठत्वा सव्वे मनुस्से मन्निपाना-
पेत्वा—इमिस्सा अटविया विमरुक्खा नाम होन्ति विमपत्तानि विसपुफानि विमफलानि विममधूनि होन्ति
येव । पुञ्चे तुम्हेहि अपरिभुनं यं किञ्चि पत्तं वा पुफं वा फलं वा मं अनापुच्छित्त्वा मा खादित्थानि आह ।

ते साधूनि सम्पटिच्छित्त्वा अटवि ओतरिमु ।

अटविमुखे च एकस्म गामद्वारे किम्फलरुक्खो नाम अत्थि । तस्म खन्धसाखापलासपुफफलानि
सव्वानि अम्बरसदिमानेव होन्ति, न केवलं वण्णमण्ठानतो गन्धरमेहिपिस्म आमपक्कानि फलानि अम्बर-
सदिमानेव । खादितानि पन हलाहलविमं विय तं खणं येव जीविनक्खय पापेन्ति ।

पुनरो गच्छन्ता एकच्चे लोलपुरिमा [२३२] अम्बररुक्खो अयन्ति सञ्जाय फलानि खादिमु ।
एकच्चे मत्थवाहं पुच्छित्त्वा व खादिस्सामानि हत्थेन गहेत्वा अट्ठंमु । ते मत्थवाहे आगते—अय्य ! इमानि अम्बर-
फलानि खादामानि पुच्छिमु ।

बोधिमत्तो नायं अम्बररुक्खोति जत्त्वा—किम्फलरुक्खो नामेम नायं अम्बररुक्खो मा खादित्थानि—वा-
रेत्वा ये खादिमु तेपि वमापेत्वा चतुमधुरं पायेत्वा अरोगे अकामि ।

पुञ्चे पन इमस्मि रुक्खमूले मनुस्सा निवामं कप्पेत्वा अम्बरफलानीति इमानि विमफलानि खादित्वा
जीवितक्खयं पापुणन्ति । पुन दिवसे गामवासिनो निक्खमित्वा मतमनुस्से दिस्वा पादे गण्हित्वा पटिच्छन्नट्ठाने
छेड्ढेत्वा सकटोहि सद्धि येव सब्बन्तेसं सन्तकं गहेत्वा गच्छन्ति ।

ते तं दिवसस्मि अरुणुगमनकाले येव मय्हं बलिवद्दा भविस्सन्ति मय्हं सकटं मय्हं भण्डन्ति वेगेन
तं रुक्खमूलं गत्वा मनुस्से निरोगे दिस्वा—कथं तुम्हे इमं रुक्खं नायं अम्बररुक्खोति जानित्थानि पुच्छिमु ।

ते मयं न जानाम सत्थवाहजेट्ठको नो जानातीति आहंमु ।

मनुस्सा बोधिमत्तं पुच्छिमु—पण्डित, किन्नि कत्त्वा त्वं इमस्स रुक्खस्स अनम्बररुक्खभावं अञ्जासीति ?

सो द्वोहि कारणेहि अञ्जासिन्ति वत्वा इमं गाथमाह—

नायं रुक्खो दुरारूहो नपि गामतो आरका ।

आकारकेन जानामि नायं साधुफलो दुमोति ॥

तत्थ नायं रुक्खो दुरारूहोति अयं विसरुक्खो न दुक्खारूहो होति । उक्खिपित्वा ठपितनिस्सेणि विय सुखेन आरोहितुं सक्काति वदति । नपि गामतो आरकाति गामतो दूरे ठितोपि न होति गामद्वारे ठितो येवाति दीपेति । आकारकेन जानामीति इमिना दुविघेन कारणेनाहं इमं रुक्खं जानामि किन्ति ! नायं साधुफलो दुमोति सचे हि अयं मधुरफलो अम्बरुक्खो अभविस्स एवं सुखारूहे अविदूरे ठिते एतस्मि एकस्मि फलं न तिट्ठेय्य, फलखादकमनुस्सेहि निच्चं परिदुतोव अस्स । एवं अहं अत्तनो जाणेन परिच्छिन्दित्वा इमस्स विमरुक्खभावं अञ्जासिन्ति महाजनस्स धम्मं देसेत्वा सोत्थिगमनं गतो ।

सत्थापि एवं भिक्खवे ! पुब्बे पण्डिता फलकुसला अहेमुन्ति इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुमन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा परिसा बुद्धपरिसा अहेसुं सत्थवाहो पन अहमेवाति ।

फलजातकं

५. पञ्चावुधजातकं

यो अलीनेन चित्तेनाति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो एकं ओस्सट्ठविरियं भिक्खुं आरब्धं कथेमि ।

पञ्चपञ्चवत्थु

तं हि भिक्खु मत्था आमन्तेत्वा—सच्चं किर त्वं भिक्खु ! ओस्सट्ठविरियोति पुच्छित्वा [२३३] सच्चं भगवाति वृत्ते—भिक्खु ! पुब्बे पण्डिता विरियं कानुं युनट्ठाने विरियं कत्वा रज्जमम्पत्तिं पापुणिसूतिं वत्वा अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीने बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारन्ते बोधिसत्तो तस्म रज्जो अगमहेसिया कुच्छिस्मि निव्वत्ति । तस्म नामगहणदिवसे अट्ठसत्तं ब्राह्मणे सव्वकामेहि मन्तप्पेत्वा लक्खणानि पटिपुच्छिमु । लक्खणकुसला ब्राह्मणा लक्खणमम्पत्तिं दिम्वा पुञ्जमम्पन्नो महाराज ! कुमारो तुम्हाकं अच्चयेन रज्जं पापुणिस्सति पञ्चावुधकम्मे पञ्जातो पाकटो जम्बुदीपे अगपुरिमो भविस्सतीति व्याकारिमु । ब्रह्मणान वचनं मुत्वा कुमारस्स नामं गणहन्ता पञ्चावुधकुमारोति नामं अकंमु ।

अथ नं विज्जुतं पत्वा सोळसवस्सम्पदेसे ठितं राजा आमन्तेत्वा—तान ! सिप्प उगगण्हाहीति आह ।

कस्म सन्तिके उगगण्हामि देवाति ?

गच्छ तान ! गन्धाररट्ठे तक्कमिलानगरे दिमापामोक्खस्स आचरियस्म सन्तिके सिप्प उगगण्हा, इदमस्म आचरियस्म भागं ददेय्यासीति सहस्सं दत्त्वा उय्योजेसि ।

सो तत्थ गत्त्वा सिप्प सिक्खित्वा आचरियेन दिस्सं पञ्चावुधं गहेत्वा आचरियं वन्दित्वा तक्कसिलानगरतो निक्खमित्वा सन्नद्धपञ्चावुधो बाराणसीमगं पटिपज्जि । सो अन्तरामगं सिलेसलोमयक्खेन नाम अधिट्ठितं एकं अट्ठाव पापुणि । अथ न अट्ठविमुखे मनुस्सा दिस्वा—भो माणव ! मा इमं अट्ठाव पाविमि सिलेसलोमयक्खो नामेत्थ अत्थि सो दिट्ठदिट्ठमनुस्से जीवितक्खय पापेतीति वारियमु ।

बोधिसत्तो अत्तानं तक्केत्तो असम्भीतकंसरमीहो विय अट्ठाव पाविमि येव । तस्मि अट्ठविमज्जं सम्पत्ते सो यक्खो तालमत्तो हुत्वा कूटागमनं मीस चक्कप्पमाणानि^१ अक्खिनि कन्दळमकुलमत्ता द्वे दाठा च मापेत्वा मेतमुखो कवरकुच्छि नीलहत्थपादो हुत्वा बोधिसत्तस्म अत्तानं दस्सेत्वा—कह यासि, तिट्ठ भक्खो मेति आह ।

अथ नं बोधिसत्तो—यक्ख ! अहं अत्तानं तक्केत्वा इध पविट्ठो । त्वं अप्पमत्तो हुत्वा मं उपगच्छेय्यासि । विसपीतेन हि तं सरेन विज्झित्वा एत्थेव पातेस्सामीति सन्नज्जेत्वा हलाहलविसपीतं सरं सन्नयिहत्त्वा मुञ्चि । सो यक्खस्म लोमेसु येव अल्लीयि । ततो अज्जन्ति एवं पञ्जा सरे मुञ्चि । सव्वे तस्म लोमेसु येव अल्लीयिमु ।

यक्खो सव्वेपि ते सरे पोठेत्वा अत्तनो पादमूले येव पातेत्वा बोधिसत्तं उपसंक्रमि । बोधिसत्तो पुनपि तं तज्जेत्वा खगं कड्ढित्वा पहरि । तत्तिसंगुलायतो खगो लोमेसु येव अल्लीयि । अथ नं कणपेन पहरि । सोपि लोमेसु येव अल्लीयि । तस्म अल्लीन [२३४] भावं जत्वा मुगरेन पहरि । सोपि लोमेसु येव अल्लीयि । तस्म अल्लीनभावं वत्वा—भो यक्ख ! न ते अहं पञ्चावुधकुमारो नामानि सुतपुब्बो ? अहं तथा अधिट्ठितं अट्ठाव पविसन्तो न धनुआदीनि तक्केत्वा पविट्ठो अत्तानं येव पन तक्केत्वा पविट्ठो, अज्ज तं पोठेत्वा चुण्णविचुण्णं करिस्सामीति अभीतसीहनादं नाम दस्सेत्वा उन्नदित्वा दक्खिणहत्थेन यक्खं पहरि । हत्थो लोमेसु येव अल्लीयि

वामहृत्थेन पहरि, सोपि अल्लीयि । दक्खिणपादेन पहरि, सोपि अल्लीयि । वामपादेन पहरि, सोपि अल्लीयि । सीसेन तं पोडेत्वा चुण्णविचुण्णं करिस्सामीति सीसेन पहरि, तम्पि लोमेमु येव अल्लीयि । सो पञ्चमु ठानेमु बद्धो ओलम्बन्तोपि निम्भयो निस्सारज्जोव अहोसि ।

यक्खो चित्तेसि-अयं एको पुरिससीहो पुरिसाजानीयो न पुरिसमत्तोव । मादिसेन नामस्स यक्खेन गहितस्स सन्तासमत्तम्पि न भविस्सति । मया इमं मग्गं हनन्तेन एकोपि एवरूपो पुरिसो न दिट्ठपुब्बो । कस्मा नुखो एस न भायतीति ! सो तं खादितुं अविसहन्तो-कस्मा नुखो त्वं माणव ! मग्गभयं न भायसीति पुच्छि ।

किं कारणा यक्ख भायिस्सामि ? एकस्मिं हि अत्तभावे एकं मग्गं नियतमेव अपि च मय्हं कुच्छिम्हि वजिगवुधं अन्थि, मचे मं खादिस्समि तं च आवुधं जीरेतुं न सक्खिस्समि । तं ने अन्नानि खण्डाखण्डं छिन्दित्वा जीवितक्खयं पापेस्सति । इति उभोपि नस्सिस्साम । इमिना कारणेनाहं न भायामीति । इदं किर बोधिसत्तो अत्तनो अब्भन्तरे आणावुधं सन्धाय कथेसि ।

तं मुत्वा यक्खो चित्तेमि-अयं माणवो सच्चमेव भणति इमम्म पुरिससीहस्म सरीरतो मृगबीजमत्तम्पि मंसखण्डं मय्हं कुच्छि जीरेतुं न सक्खिस्सति विस्सज्जेस्सामि नन्ति मग्गभयनज्जितो बोधिसत्तं विस्सज्जेत्वा-माणव ! पुरिससीहो त्वं । न ते अहं मंसं खादिस्सामि । त्वं अज्ज गट्ठमुखा मुत्तचन्दो विय मम हत्थतो मुञ्चित्वा जातिमुहज्जमण्डलं तोसेन्तो याहीति आह ।

अथ नं बोधिसत्तो आह-यक्ख ! अहं ताव गच्छिस्सामि त्वं पन पुब्बेपि अकुमलं कत्वा छुट्ठो लोहितपाणी पररुधिरमंसभक्खो यक्खो हुत्वा निब्बन्तो । सचे इधापि ठत्वा अकुमलमेव करिस्समि अन्धकारा अन्धकारमेव गमिस्ससि । मं दिट्ठकालतो पट्ठाय पन न सक्का तथा अकुमलं कानुं पाणातिपातकम्म नाम निरये तिरच्छानयोनियं पेत्तिविमये अमुग्गाये च निव्वत्तेति मनुस्सेमु निव्वन्तट्ठाने अप्पायुकसंवत्तनिकं होतीति ।

एवमादिना नयेन पञ्चन्नं दुस्सीत्यकम्मानं [२३५] आदीनवं पञ्चन्नं मीलानं आनिमंसं च कथेत्वा नानाकारणेहि यक्खं तज्जेत्वा धम्मं देसेत्वा दमेत्वा निब्बिमेवं कत्वा पञ्चमु सीलेमु पत्तिट्ठापेत्वा तस्मा येव नं अटविद्या बलिपटिग्गाहकं देवं कत्वा अम्पमादेन ओवदित्वा अटवितो निक्खवन्तो अटवीमुखे मनुस्मानं आचिक्खित्वा सन्नद्धपञ्चावुधो बाराणसि गत्वा मानापिनरो दिस्वा अपरभागे रज्जे पत्तिट्ठाय धम्मेन रज्जं कारेन्तो दानादीनि च पुञ्जानि करित्वा यथाकम्मं अगमामि । मत्थापि इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अभिसम्बुद्धो हुत्वा इमं गाथमाह-

यो अलीनेन चित्तेन अलीनमनसो नरो ।

भावेति कुसलं धम्मं योगबलमस्स पत्तिया ॥

पापुणे अनुपुब्बेन सब्बसंयोजनक्खयन्ति ।

तत्थायं पिण्डत्थो । यो पुरिसो अलीनेन असंकुचितेन चित्तेन पकितियापि अलीनमनो अलीनज्ज्ञामयो हुत्वा अनवज्जट्ठेन कुसलं मन्तिसि बोधिपक्खियभेदं धम्मं भावेति वड्ढेति विसालेन चित्तेन विपस्सनं अनुयुञ्जति । चतुहि योगेहि खेमस्स निब्बाणस्स पत्तिया सो एवं सब्बसंखारेसु अनिच्छं दुक्खं अनत्ता ति निलक्खणं आरोपेत्वा तरुणविपस्सनतो पट्ठाय उप्पन्ने बोधिपक्खियधम्मे भावेन्तो अनुपुब्बेन एकं संयोजनम्पि अनवसेसेत्वा सब्बसंयोजनानं खयकरम्म चतुत्थमग्गम्म परियोमाने उत्पन्नता सब्बसंयोजनक्खयोति संखं गतं अरहत्तं पापुण्ययाति ।

एवं मत्था अरहत्तेन धम्मदेसनाय कूटं गहेत्वा मत्थके चत्तारि मच्चानि पकामेसि । सच्चपरियोसाने सो भिक्खु अरहत्तं पापुणि । मत्थापि अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा यक्खो अंगुलिमालो अहोमि । पञ्चावुधकुमारो नाम अहमेवाति ।

पञ्चावुधजातकं

६. कञ्चनकखधजातक

यो पट्टेन चित्तेनाति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो अञ्जतरं भिक्खु आरब्भ कथेमि ।

पच्चपन्नवत्थ

एको किर सावत्थिवामी कुलपुत्तो मत्थु धम्मदेमनं मुत्वा गतनमामने उरं दत्त्वा पब्बजि । अथस्स आचरियुपज्जाया—आवुसो ! एकविधेन सीलं नाम, दुविधेन, त्रिविधेन, चतुर्विधेन, पच्चविधेन, छव्विधेन, सत्तविधेन, अट्ठविधेन, नवविधेन, दसविधेन, बहुविधेन सीलं नाम ; इदं चुल्लसीलं नाम, इदं मज्झिमसीलं नाम, इदं महामसीलं नाम, इदं पानिमोक्खमंगरसीलं नाम, इदं इन्द्रियमंगरसीलं नाम, इदं आजीवपारिमुद्धिमसीलं नाम, इदं पच्चयपटिसेवनसीलं नामानि सीलं आचिक्खन्ति ।

सो [२३६] चित्तेमि—इदं सीलं नाम अतिवहुं । अहं एतकं समादाय वत्तितुं न सक्खिस्सामि । सीलं पूरेनुं असक्कोन्तस्म नाम पब्बज्जाय को अत्थो ? अहं गिही हत्वा दानादीनि पुञ्जानि च कर्हिस्सामि पुत्तदारञ्च पोमेस्सामीति ।

एवञ्च पन चित्तेत्वा—भन्ते ! अहं सीलं रक्खितुं न सक्खिस्सामि, असक्कोन्तस्म च नाम पब्बज्जाय को अत्थो ? अहं हीनायावन्तिस्सामि । तुम्हाकं पत्तचीवरं गण्हाति आह ।

अथ नं आचरियुपज्जाया आहंसु—आवुसो ! एव मन्ते दमबलं वन्दित्वा याहीति ।

ते त आदाय मत्थु मत्तिकं धम्ममभं अगममु ।

सत्था तं दिस्वाव—किं भिक्खवे ! अनत्थिकं भिक्खु आदाय आगतत्थाति आह ।

भन्ते ! अयं भिक्खु अहं सीलं रक्खितुं न सक्खिस्सामीति पत्तचीवरं नित्थ्यादेति । अथ न मयं गहेत्वा आगन्ति ।

कस्मा पन तुम्हे भिक्खवे ! इमस्म भिक्खुनो बहुं सीलं आचिक्खथ ? यत्तकं एम रक्खितुं सक्कोति तत्तकमेव रक्खिस्समि । इतो पट्ठाय तुम्हे एवं मा किञ्चि अवचुत्थ । अहमेत्थ कत्तब्बं जानिस्सामीति । एहि त्वं भिक्खु ! कित्ते बहुना सीलेन ? तीणि येव सीलानि रक्खितुं सक्खिस्सामीति ?

सक्खिस्सामि भन्तेति ।

तेन हि त्वं इतो पट्ठाय कायद्वारं वचीद्वारं मनोद्वारन्ति तीणि द्वारीणि रक्ख । मा कायेन पापकम्मं करि । मा वाचाय, मा मनसा । गच्छ, मा हीनायावन्ति । इमानि तीणि येव सीलानि रक्खाति ।

एतावता सो भिक्खू तुट्ठमानसो—माधु भन्ते, रक्खिस्सामि इमानि तीणि सीलानीति सत्थारं वन्दित्वा आचरियुपज्जायेहि सद्धि येव अगमामि ।

सो तानि तीणि सीलानि पूरेन्तोव अञ्जामि—आचरियुपज्जायेहि मय्हं आचिक्खितं सीलम्पि एतकमेव । ते पन अत्तनो अबुद्धभावेन मं बुज्जापेतुं नासक्खिमुं । सम्मामम्बुद्धो अत्तनो बुद्धसुबुद्धताय अनुत्तरधम्मराजताय एतकं सीलं तीसु येव द्वारेसु पक्खिपित्वा मं गण्हापेसि । अवस्सयो वत मे सत्था जानोति विपस्सनं वड्ढेत्वा कतिपाहेनेव अरहन्ते पटिट्ठासि ।

तं पवुत्ति अत्वा धम्मसभायं सन्निपतिता भिक्खू—आवुसो ! तं किर भिक्खु सीलानि रक्खितुं न सक्कोमीति हीनायावन्तत्तं सब्बसीलानि तीहि कोट्ठासेहि पक्खिपित्वा गाहापेत्वा सत्था अरहत्तं पापेसि । अहो ! बुद्धा नाम अच्छरियमनुस्साति बुद्धगुणे कथेन्ता निसीदिमु ।

सत्था आगन्त्वा—काय नुत्थ भिक्खवे ! एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छि ।

इमाय नामाति वुत्ते—भिक्खवे ! अतिगरुकोपि भारो कोट्ठासवसेन भाजेत्वा दिन्नो लहुको विय होति । पुब्बेपि पण्डिता महन्तं कञ्चनक्खन्धं लभित्वा उक्खिपितुं असक्कोन्ता विभागं कत्वा उक्खिपित्वा अगमंसूति वत्वा अतीतं आहरि— [२३७]

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो एकस्मिं गामके कस्सको अहोसि । सो एकदिवसं अञ्जतरस्मिं छड्डितगामके खेत्ते कसिं कसति । पुब्बेपि च तस्मिं गामे एको विभवसप्पन्नो सेट्ठी ऊरुमत्तपरिमाणं^२ चतुहत्थाय्यामं कञ्चनक्खन्धं निदहित्वा कालमकासि । तस्मिं बोधिसत्तस्स नंगलं लगित्वा अट्ठामि । सो मूलसन्तानकं भविस्सतीति पंसुं वियूहन्तो तं दिस्वा पंसुना पटिच्छादेत्वा दिवसं कसित्वा अत्थं गते मुरिये युगनंगलादीनि एकमन्ते निक्खिपित्वा कञ्चनक्खन्धं गण्हित्वा गच्छिस्सामीति तं उक्खिपितुं नामक्खि ।

असक्कोन्तो निसीदित्वा—एत्तकं कुच्छिभरणाय भविस्सति, एत्तकं निदहित्वा ठपेस्सामि, एत्तकेन कम्मन्ते संयोजेस्सामि, एत्तकं दानादिपुञ्जकरियाय भविस्सतीति चत्तारो कोट्ठासे अकामि ।

तस्सेवं विभक्तकालेसो कञ्चनक्खन्धो सल्लहुको विय अहोसि । सो तं उक्खिपित्वा घरं नेत्वा चनुधा विभजित्वा दानादीनि पुञ्जानि कत्वा यथाकम्मं गतोति । भगवा इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अभिमम्बुद्धो हुत्वा इमं गाथमाह—

यो पहट्ठेन चित्तेन पहट्ठमनसो नरो ।

भावेति कुसलं धम्मं योगक्खेमस्स पत्तिया ॥

पापुणे अनुपुब्बेन सव्वसंयोजनं कल्लयन्ति ॥

तत्थ पहट्ठेनाति विनीवरणेन । पहट्ठमनसोति ताय एव विनीवरणताय पहट्ठमनसो सुवण्ण विय पहसित्वा समुज्जोतितसप्पमासकतचित्तो हुत्वाति अत्थो ।

एवं सत्था अरहत्तनिकूटेन देसनं निट्ठपेत्वा अनुसन्धिं घटेत्वा जातकं समोधानेमि । तदा कञ्चनक्खन्धं लद्धपुरिसो अहमेव अहोसिन्ति ।

कञ्चनक्खन्धजातकं

७. वानरिन्दजातकं

यस्सेते चतुरो धम्माति इदं सत्था वेळुवने विहरन्तो देवदत्तस्म वधाय परिसक्कनं आरब्ध कथेमि ।

पच्चपन्नवत्थु

तस्मि हि समये सत्था देवदत्तो वधाय परिसक्कतीति सुत्वा न भिक्खवे ! इदानीं देवदत्तो मय् वधाय परिसक्कति पुब्बेपि परिसक्कि येव, तासमत्तम्पि पन कातुं न सक्खीति वत्वा अतीतं आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो कपियोनियं निब्बत्तित्वा बुद्धिमन्वाय अस्स-पोतकप्पमाणो थामसम्पन्नो एकचरो हुत्वा नदीतीरे विहरति । तस्सा पन नदिया वेमज्जे एको दीपको नानप्प-कारेहि अम्बपणसादीहि फलक्खेहि सम्पन्नो । बोधिसत्तो नागबलो थामसम्पन्नो नदिया ओरिमतीरतो उप्पत्तित्वा दीपकस्स ओरतो [२३८] नदीमज्जे एको पिट्ठिपासाणो अत्थि तस्मि निपतति । ततो उप्पत्तित्वा तस्मि दीपके पतति । तत्थ नानप्पकारानि फलानि खादित्वा सायं तेनेव उपायेन पच्चागन्त्वा अत्तनो वसनट्ठाने वसित्वा पुनर्दिवसेपि तथेव करोति । इमिना नियामेन तत्थ वासं कप्पेति ।

तस्मि पन काले एको कुम्भीलो सपजापतिको तस्सा नदिया वसति । तस्स सा भरिया बोधिसत्तं अपरापरं गच्छन्तं दिस्वा बोधिमनस्स हृदयममे दोहलं उप्पादेत्वा कुम्भीलं आह-मय्हं खो अय्य ! इमस्स वानरि-न्दस्स हृदयममे दोहलो उप्पन्नोति ।

कुम्भीलो-साधु भोति ! लच्छसीति वत्वा-अज्ज तं सायं दीपकतो आगच्छन्तमेव गण्हस्सामीति गन्त्वा पिट्ठिपासाणे निपज्जि ।

बोधिसत्तो दिवसं चरित्वा सायण्हसमये दीपके ठितोव पासाणं ओलोकेत्वा-अयं पामाणो इदानी उच्चतरो खायति, किन्नुखो कारणन्ति चिन्तेसि ।

तस्म किर उदकप्पमाणञ्च पासाणप्पमाणञ्च सुववत्थापितमेव होति । तेनस्स एतदहोसि-अज्ज इमिस्सा नदिया उदकं नेव हायति न वड्ढति, अथ च पनायं पासाणो महा हुत्वा पञ्चायति कच्चिनुखो एत्थ मय्हं गहणत्थाय कुम्भीलो निपन्नोति, सो वीमंसामि ताव नन्ति तत्थेव ठत्वा पासाणेन सद्धि कथेन्तो विय भो पासाणाति वत्वा पटिवचनं अलभन्तो यावततियं पासाणाति आह । पासाणो किं पटिवचनं न दस्सति ? पुनपि नं वानरो-किं भो पासाण ! अज्ज मय्हं पटिवचनं न देसीति आह ।

कुम्भीलो-अद्धा अज्जेसु दिवसेसु अयं पासाणो वानरिन्दस्स पटिवचनं अदासि, दस्सामिदानिस्स पटिवचनन्ति चिन्तेत्वा-किं भो ! वानरिन्दाति आह ।

कोसि त्वन्ति ?

अहं कुम्भीलोति ।

किमत्थं एत्थ निपन्नोसीति ?

तव हृदयमसं पत्थयमानोति ।

बोधिसत्तो चिन्तेसि-अज्जो मे गमनमग्गो नत्थि, अज्ज मया एस कुम्भीलो वञ्चेतब्बोति । अथ नं

च्छकं गहितानि, मय्हं च आणट्ठानं न ओतरीति उदकं द्विधा भिन्दन्तो उदकतो उट्ठाय बोधिसत्तं उपसंकमित्वा—
वानरिन्द ! इमस्मि लोके यस्स तयो धम्मा अत्थि सो पञ्चामित्तं अभिभोति ते सब्बेपि तव अम्भन्तरे अत्थि
मञ्जेति वत्वा बोधिसत्तस्स थुत्तिं करोन्तो इमं गाथमाह—

यस्स एते तयो धम्मा वानरिन्द ! यया तव ।

दक्खिणं सूरियं पञ्जा दिट्ठं सो अतिवत्ततीति ॥ [२४१]

तत्थ दक्खिण्यन्ति दक्खभावो सम्पत्तभयं विधमितुं जाननपञ्जाय सम्पयुत्तउत्तमविरियस्सेतं नामं ।
सूरियन्ति सूरभावो निम्भयभावस्सेतं नामं । पञ्जाति पञ्जापन पट्ठपनाय उपायपञ्जायेतं नामं ।

एवं सो दकरक्खसो इमाय गाथाय बोधिसत्तस्स थुत्तिं कत्वा—इमानि पुष्फानि किमत्थं हरसीति
पुच्छि ।

पिता मं राजानं कातुकामो, तेन कारणेन हरामीति ।

न सक्का तादिसेन उत्तमपुरिसेन पुष्फानि गहितुं, अहं गण्हिस्सामीनि उक्खिपित्वा तस्स पच्छतो
पच्छतो अगमासि ।

अथस्स पिता दूरतोव तं दिस्वा अहं इमं रक्खसभत्तं भविस्सतीति पर्हिणं, सो दानेस रक्खसं पुष्फानि
गाहापेन्तो आगच्छति इदानीमिह नट्ठोति चिन्तेन्तो सत्तधा हृदयफालनं पत्वा तत्थेव जीवितक्खयं पत्तो । सेस-
वानरा सन्निपतित्वा बोधिसत्तं राजानं अकमु ।

सत्था इमं धम्मदेसन आह्वित्वा अनुमान्ध घट्ट्वा जातकं समोधानेसि । तदा यूथपनि देवदत्तो
अहोमि, यूथपनिपुत्तो पन अहमेवानि ।

तयोधम्मजातकं

६. भेरिवादजातकं

धमे धमेति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो अञ्जतरं दुब्बचं आरब्ध कथेमि ।

पञ्चपन्नवत्थु

तच्चि भिक्खु सत्था-सच्चं किर त्वं दुब्बचोसीति पुच्छित्वा सच्चं भगवानि वुत्ते- न त्वं भिक्खु !
इदानव दुब्बचो पुब्बेपि दुब्बचो येवाति वत्वा अतीतं आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ने बोधिमत्तो भेरिवादककुले निब्बत्तित्वा गामके वसति ।
सो वाराणसियं नक्खत्तं घुट्टन्ति सुत्वा समज्जमण्डले भेरि वादेत्वा धनं आहरिस्सामीति पुत्तं आदाय तत्थ
गत्वा भेरि वादेत्वा बहुं धनं लभि । तं आदाय अत्तनो गामं गच्छन्तो चोगट्ठि पत्वा पुत्तं निरन्तरं भेरि वादे-
न्तं वारेमि-नान ! निरन्तरं अवादेत्वा मगगट्ठिपन्नं इस्सरभेरि त्रिय अन्तरन्तरा वादेहीति । सो पितरा
वारियमानोपि भेरिमहेनेव चोरे पलापेस्सामीति वत्वा निरन्तरमेव वादेमि ।

चोगा पठमञ्जरेव भेरिसद्दं सुत्वा इस्सरभेरि भविस्समीति पलायित्वा अतिविय एकावद्धं सद्दं सुत्वा
नायं इस्सरभेरि भविस्समीति आगत्वा उपधारेत्वा द्वे येव जने दिस्वा पोथेपेत्वा विळुम्पिमु^१ ।

बोधिमत्तो किच्छेन वन नो लद्धं धनं एकावद्धं कत्वा वादेन्तो नासेमीति वत्वा इमं गाथभाह-

धमे धमे नातिधमे अतिधन्तं हि पापकं ।

धत्तेन सत्तं लद्धं अतिधन्तेन नासितन्ति ॥ [२४२]

तत्थ धमे धमेति धमेय्य नो न धमेय्य । भेरि वादेय्य । न न वादेय्याति अत्थो । नातिधमेति अतिक्क-
मेत्वा पन निरन्तरमेव कत्वा न वादेय्य । किं कारणा ? अतिधन्तं हि पापकन्ति निरन्तरं भेरिवादं इदानि अम्हाकं
पापकं लामकं जातं । धत्तेन सत्तं लद्धन्ति नगरे भेरिवादानेन कहापणसत्तं लद्धं । अतिधन्तेन नासितन्ति इदानि पन
मे पुत्तेन वचनं अकत्वा यमिदं अटवियं अतिधन्तं तेन अतिधन्तेन सब्बं नासितन्ति ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुमन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेमि । तदा पुत्तो दुब्बचभिक्खु
अहोमि । पिता पन अहमेवाति ।

भेरिवादजातकं

१०. सङ्खधमनजातकं

धमे धमेति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो दुब्बचमेव आरब्ध कथेसि ।

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो सङ्खधमककुले निब्बन्तिवा बाराणसियं नक्खत्ते घुट्ठे पितरं आदाय सङ्खधमनकम्मेन धनं लभित्वा आगमनकाले चोराटवियं पितरं निरन्तरं सङ्खं धमन्तं वारेसि । सो सङ्खसद्देन चोरे पलापेस्सामीति निरन्तरमेव धमि । चोरा पुरिमनयेनेव आगन्त्वा विळुम्पिसु । बोधिसत्तोपि पुरिमनयेनेव गाथं अभासि—

धमे धमे नातिधमे अतिधन्तञ्जिह पापकं ।

धन्तेनाधिगता भोगा ते तातो विधमी धमन्ति ॥

तत्थ ते तातो विधमी धमन्ति ते सङ्खं धमित्वा लद्धभोगे मम पिता पुनप्पुनं धमेन्तो विधमीति विद्धं-
सेसि विनासेसीति ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा पिता दुब्बचभिक्षु
अहोसि, पुत्तो पन अहमेवानि ।

सङ्खधमनजातकं

आसिसवग्गो छट्ठो

७. इत्थीषगवण्णना

१. असातमन्तजातकं

असा लोकित्थियो नामाति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो उक्कण्ठिभक्खु आग्घ्भ कथेसि ।
तस्स वत्थु उम्मदन्तिजातके^१ आवीभविस्सति ।

पच्चुपन्नवत्थु

तं पन भिक्खुं सत्था-भिक्खु ! इत्थियो नाम असा अमत्थियो लामिका पच्छिमिका । त्वं एवरूपं
लामिकं इत्थिं निस्माय कस्मा उक्कण्ठितोति वत्था अतीतं आहरि- [२४३]

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो गन्धाररट्ठे तक्कसिलायं ब्राह्मणकुले निब्ब-
त्तिन्वा विञ्जुतं पत्तो । नीमु वेदेसु सव्वसिप्पेसु च निप्फत्तिम्पत्तो दिसापामाक्खो आचरियो अहोसि । तदा बारा-
णसियं एकस्मिं ब्राह्मणकुले पुत्तस्स जातदिवसे अग्गि गहेत्वा अनिब्बायन्तं ठपयिमु । अथ नं ब्राह्मणकुमारं सोळस-
वस्मकाले मातापितरो आहंसु -पुत्त ! मयं तव जानदिवसे अग्गि गहेत्वा ठपयिम्हा सच्चे ब्रह्मलोकपरायणो
भवितुकामो नं अग्गि आदाय अरञ्जं पविमिन्वा अग्गि भगवन्तं नमस्समानो ब्रह्मलोकपरायणो होहि ।
मच्चे अगारं अज्जावमितुकामो तक्कमिलं गन्त्वा दिसापामोक्खस्स आचरियस्स सन्तिके सिप्पं उग्गणिहत्वा कुटुम्बं
सण्ठपेहीति ।

माणवो-नाहं सक्खिस्सामि अरञ्जे अग्गि परिचरितुं, कुटुम्बमेव सण्ठपेस्सामीति-माता-
पितरो वन्दित्वा आचरियभागं सहस्सं गहेत्वा तक्कसिलं गन्त्वा सिप्पं उग्गणिहत्वा पच्चागमि । मातापितरो
पनस्स अनत्थिका घरावासेन । अरञ्जे अग्गि परिचरापेतुकामा होन्ति ।

अथ नं माता इत्थीनं दोसं दस्सेत्वा अरञ्जं पेसेतुकामा सो आचरियो पण्डितो व्यत्तो सक्खिस्सति
मे पुत्तस्स इत्थीनं दोसं कथेतुन्ति चिन्तेत्वा आह-उग्गहितन्ते तात ! मिप्पन्ति ?

आम अम्माति ।

असातमन्तापि ते उग्गहिताति ?

न उग्गहिता अम्माति ।

तात ! यदि ते असातमन्ता न उग्गहिता किन्नाम ते सिप्पं उग्गहितं ? गच्छ उग्गहेत्वा एहीति ।

सो साधूति पुन तक्कसिलाभिमुखो पायासि ।

तस्सपि आचरियस्स माता महिल्लिका वीसंवस्ससत्तिका । सो तं सहत्था नहापेन्तो भोजेन्तो पायेन्तो
पटिजगति । अञ्जे मनुस्सा तं तथा करोन्तं जिगुच्छन्ति । सो चिन्तेसि यन्नूनाहं अरञ्जं पविसित्वा तत्थ मातरं
पटिजगन्तो विहरेय्यन्ति । अथेकस्मिं विवित्ते अरञ्जे उदकफामुकट्ठाने पण्णसालं कारेत्वा सप्पितण्डुलादीनि
आहारापेत्वा मातरं उक्खिपित्वा तत्थ गन्त्वा मातरं पटिजगन्तो वासं कपेसि ।

सोपि खो माणवो तक्कसिलं गन्त्वा आचरियं अपस्सन्तो कहं आचरियोति पुच्छित्वा तं पर्वति
सुत्वा तत्थ गन्त्वा वन्दित्वा अट्ठासि ।

१. स्या०-उम्मादयन्तिजातके ।

अथ नं आचरियो-किम्बुखो तात ! अतिसीघं आगतोमीति ?

ननु अहं तुम्हेहि असातमन्तो नाम न उग्गण्हापितोति ?

को पन ते असातमन्तो उग्गण्हितब्बे कत्वा कथेसीति ?

मय्हं माता आचरियाति ।

बोधिसत्तो चिन्तेसि असातमन्ता नाम केचि नत्थि । इमस्स पन माता इमं इत्थिदोसे जानापेतुकामा भविस्सतीति । [२४४]

अथ नं-साधु तात ! दस्सामि ते असातमन्ते । त्वं अज्ज आदिं कत्वा मम ठाने ठत्वा मम मातरं सहत्था नहापेन्तो भोजेन्तो पायेन्तो पटिजग्गहि । हत्थपादमीसपिट्ठिसम्बाहनादीनि चस्सा करोन्तो-अय्ये ! जरं पत्तकालेपि ताव ते एवरूपं सरीरं, दहरकाले कीदिसं अहोसीति हत्थपरिकम्मादिकरणकाले हत्थपादादीनं वण्णं कथेय्यामि । यं च ते मम माता कथेति तं अलज्जन्तो अनिगूहन्तो मय्हं आरोचेय्यामि एवं करोन्तो असातमन्ते लच्छसि । अकरोन्तो न लच्छसीति ।

सो साधु आचरियानि तस्स वचनं सम्पाटिच्छित्वा ततो पट्ठाय सब्बं यथावुत्तविधानं अकामि ।

अथस्सा तस्मिं माणवे पुनप्पुनं वण्णयमाणे अयं मया सद्धि अभिरमितुकामो भविस्सतीति अन्धाय जराजिण्णाय अब्भन्तरे किलेसो उप्पज्जि । मा एकदिवसं अत्तनो सरीरवण्णं कथयमानं माणवं आह-मया सद्धि अभिरमितुं इच्छसीति ?

अय्ये ! अहं ताव इच्छेय्यं आचरियो पन गरुकोनि ।

सचे मं इच्छमि पुत्तं मे मारेहीति ।

अहं आचरियस्स सन्तिके एत्तकं मिप्पं उग्गण्हित्वा किलेसमत्तं निस्साय किन्ति कत्वा आचरियं मारेस्सामीति ?

तेनहि सचे त्वं मं न परिच्चजसि अहमेव नं मारेस्सामीति ?

एवं इत्थियो नाम असा लामिका पच्छिमिका तथारूपे नाम वये ठिता रागचिन्तं उप्पादेत्वा किलेसं अनुवत्तमाना एवं उपकारकं पुत्तं मारेतुकामा जाता । माणवो सब्बं तं कथं बोधिसत्तस्स आरोचेमि । बोधिसत्तो सुट्ठु^१ ते माणव ! कनं मय्हं आरोचेन्तेनाति वत्वा, मातुआयुसंखारं ओलोकेन्तो अज्जेव मरिस्सतीति अत्वा-एहि माणव ! वीमंसिस्सामि नन्ति एकं उदुम्बररुक्खं छिन्दित्वा अत्तनो पमाणेन कट्ठरूपकं कत्वा ससीसं पारु-पित्वा अत्तनो सयनट्ठाने उत्तानं निपज्जापेत्वा रज्जुकं बन्धित्वा अन्तेवासिकं आह-तात ! फरमु^२ आदाय गत्वा मम मातु सञ्जं देहीति ।

माणवो गत्वा-अय्ये ! आचरियो पण्णसालायं अत्तनो सयनट्ठाने निपन्नो । रज्जुसञ्जा मे बद्धा, इमं फरमु^३ आदाय गत्वा सचे सक्कोसि मारेहि नन्ति आह ।

त्वं मं न परिच्चजिस्ससीति ?

किं कारणा परिच्चजिस्सामीति ?

सा फरमु^४ आदाय पवेधमाना उट्ठाय रज्जुसञ्जाय गत्वा हत्थेन परामसित्वा अयं मे पुत्तोति सञ्जाय कट्ठरूपाकस्स मुखनो साटके अपनेत्वा फरमु^५ आदाय एकप्पहारेनेव मारेस्सामीति गीवायमेव पहरित्वा टन्ति सद्दे^६ उप्पन्ने रुक्खभावं अञ्जासि ।

अथ बोधिसत्तेन किं करोसि अम्माति बुत्ते वञ्चितम्हीति तत्थेव मरित्वा पतिता । अत्तनो किर पण्णसालाय निपन्नायपि तं खणं ताय मरितब्बमेव । सो तस्सा मतभावं अत्वा सरीर [२४५] किञ्चं कत्वा

आळाह्नं^१ निब्बापेत्वा वनपुष्पेहि पूजेत्वा माणवं आदाय पण्णसालद्वारे निसीदित्वा—तात! पाटियेक्को अमान-
मन्तो नाम नत्थि । इत्थियो अमाता नाम तव माता असातमन्ते उग्गण्हाति मम मन्तिकं पेसयमाना इत्थीनं दोमं
जाननत्थं पेसेसि । इदानीं पन ते पच्चक्खमेव मम मातु दोसा दिट्ठा । इमिना कारणेन इत्थियो नाम असा-
लामिकाति जानेय्यामीति तं ओवदित्वा उय्योजेमि ।

सोपि आचरियं वन्दित्वा मातापितुन्नं मन्तिकं अगमामि । अथ नं माता पुच्छि—उग्गहिता ते असातमन्तानि?

आम अम्माति ।

इदानीं किं करिस्समि पब्बजित्वा अग्गि वा परिचरिस्समि अगारमज्जे वा वमिम्मसीति ?

माणवो—मया अम्म ! पच्चक्खतो इत्थीनं दोसा दिट्ठा । अगारेन मे किच्चं नत्थि पब्बजिस्सामह-
न्ति अत्तनो अधिप्पायं पकासेन्नो इमं गाथमाह—

असा लोकित्थियो नाम वेला तासं न दिज्जति ।

सारत्ता च पगम्भा च सिखी सब्बघसो यथा ।

ता हित्वा पब्बजिस्सामि विवेकमनुब्रूह्यन्ति ॥

तत्थ असाति अमनियो लामिका । अथवा, मातं वुच्चति मुख । तं तामु नत्थि अत्तनि पटिबद्धचित्तानं
अमानमेव देन्तीतिपि अमाता दुक्खा दुक्खवत्थुभूतानि अत्थो । इमस्म पनत्थस्म दीपनत्थाय इदं मुत्तं आह्वगित्तव्वं—

“माया चेसा मरीची च सोको रोगो चुपद्दवो,

खरा च बन्धना चेता मच्चुपामो गुहामयो ।

तामु यो विस्समे पोमो सो नरेमु नराधमो ति ॥”

लोकित्थियोति लोके इत्थियो । वेला तासं न विज्जतीति अम्म ! तामं इत्थीनं किलेसुप्पत्तिं पत्त्वा
वेला संवरो मरियादा पमाणन्नामेत नत्थि । सारत्ता च पगम्भा चाति वेला च एताम नत्थि । पच्चमु कामगु-
णेषु सारत्ता अल्लीता तथा कायपागम्भियेन वाचापागम्भियेन मनोपागम्भियेनाति ति विधेन पागम्भियेन
समन्नागतत्ता पगम्भा चेता । एतासं हि अन्तरे कामद्वारादीनि पत्त्वा संवरो नाम नत्थि । लोला काकप-
टिभागाति दम्सेति । सिखी सब्बघसो यथाति अम्म ! यथा जालसिखाय मिखीति मङ्गं गतो । अग्गि
नाम गूथगतादिभेदं अमुचिम्पि सप्पिमधुपाणिनादिभेदं मुचिम्पि इट्ठम्पि अनिट्ठम्पि यं यदेव लभन्ति सब्बं
घसति खादति तस्मा सब्बघसोति वुच्चति । तथेव ता इत्थियोपि हत्थिमेण्डगोमेण्डादयो वा होन्तु हीनजच्चा
हीनकम्मन्ता खत्तियादयो वा होन्तु उत्तमकम्मन्ता हीनुक्कट्ठभावं अचिन्तेत्वा लोकस्मादवसेन किलेसमन्थवे
उप्पन्ने यं यं लभन्ति सब्बमेव मेवन्तीति सब्बघसमिखीसदिसा होन्ति तस्मा मिखी सब्बघसो यथा तथा-
वेताति वेदित्त्वा । ता हित्वा पब्बजिस्सामीति [२४६] अहं ता लामिका दुक्खवत्थुभूता इत्थियो हित्वा
अरज्जं पविमत्त्वा इसिपब्बज्जं पब्बजिस्सामी । विवेकमनुब्रूह्यन्ति कार्याविवेको चित्तविवेको उपधिविवेकोति
तयो विवेका । तेमु इध कार्याविवेकोपि वट्टति चित्तविवेकोपि । इदं वुत्तं होति अहं अम्म ! पब्बजित्वा
कसिणपरिकम्मं कत्वा अट्ठममापत्तियो पच्चअभिज्जायो च उप्पादेत्वा गणतो कार्यं किलेसेहि च चित्तं
विवेचेत्वा इमं विवेकं ब्रूहेन्तो वड्ढेन्तो ब्रह्मलोकपरायणो भविस्सामि । अलं मे अगारेनाति । एवं इत्थियो
गग्गित्त्वा मातापितरो वन्दित्वा पब्बजित्वा वुत्तप्पकारं विवेकं ब्रूहेन्तो ब्रह्मलोकपरायणो अहोमि ।

सत्थापि एवं भिक्खू ! इत्थियो नाम असालामिका दुक्खदायिकाति इत्थीनं अगुणं कथेत्वा सच्चानि
पकासेसि । सच्चपरियोसाने सो भिक्खु सोतापत्तिफले पतिट्ठहि । सत्था अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधा-
नेसि । तदा माता भट्टाकापिलानी, पिता महाकस्सपो अहोसि, अन्तेवासिको आनन्दो, आचरियो पन अहमेवाति ।

असातमन्तजातकं

२. अण्डभूतजातकं

यं ब्राह्मणोति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो उक्कण्ठितमेव आरब्ध कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थ

तं हि सत्था सच्चं किर त्वं भिक्खु ! उक्कण्ठितोति पुच्छित्वा सच्चन्ति वुत्ते—भिक्खु इत्थियो नाम अरक्खिया । पुब्बे पण्डिता इत्थि गम्भतो पट्ठाय रक्खन्ता रक्खितुं नासक्खिसूति वत्ता अतीतं आहरि—

अतीतवत्थ

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो तस्स अग्गमहेसिया कुच्छिस्मि निब्बत्तित्वा वयप्पत्तो सब्बसिप्पेसु निप्फत्ति पत्ता पितु अच्चयेन रज्जे पत्तिट्ठाय धम्मेन रज्जं कारेसि । सो पुरोहितेन सद्धिं दूतं कीळति । कीळन्तो पन—

सब्बा नदी वंकगता सब्बे कट्ठमया वना ।

सब्बित्थियो करे पापं लभमाना निवातकेति ॥

इमं दूतगीतं गायन्तो रजतफलके सुवण्णपासके खिपति । एवं कीळन्तो पन राजा निच्चं जिनाति । पुरोहितो पराजियति । सो अनुक्कमेन घरे विभवे पग्गिक्खयं गच्छन्ते चिन्तेसि—एवं मन्ते मब्बं इमस्मि घरे खीयिस्सति पग्गियेमित्वा पुरिसन्तरं अगतं एकं मातुगामं घरे करिस्सामीति । अथस्म एतदहोसि—अञ्जपुरिसं दिट्ठपुब्बं इत्थि रक्खितुं न सक्खिस्सामि गम्भतो पट्ठायेकं मातुगामं रक्खित्वा तं वयप्पत्तं वसे [२४७] ठपेत्वा एकपुरिसिकं कत्वा गाळ्हं आरक्खं संविदहित्वा राजकुलतो धनं आहरिस्सामीति ।

सो च अंगविज्जाय छेको होति । अथेकं दुग्गतित्थि गम्भिणि दिस्वा धीतरं विजायिस्समीति ब्रत्वा तं पक्कोसापेत्वा परिब्बयं दत्वा घरे येव वसापेत्वा विजातकाले धनं दत्वा उय्योजेत्वा तं कुमारिकं अञ्जेसं पुरिसानं दट्ठु अदत्वा इत्थीनं येव हत्थे दत्वा पोसापेत्वा वयप्पत्तकाले तं अत्तनो वसे ठपेमि । यावचेसा वड्ढति ताव रज्जा सद्धिं दूतं न कीळि ।

तं पन वसे ठपेत्वा—महाराज ! दूतं कीळामाति आह ।

राजा साधूति पुरिमनयेनेव कीळि ।

पुरोहितो रज्जा गायित्वा पासकं खिपनकाले ठपेत्वा मम माणविकन्ति आह ।

ततो पट्ठाय पुरोहितो जिनाति, राजा पराजियति । बोधिसत्तो इमस्स घरे एकपुरिसिकाय एकाय इत्थिया भवितव्वन्ति परिगण्हापेन्तो अत्थिभावं ब्रत्वा सीलमस्सा भिन्दापेस्सामीति एकं धुत्तं पक्कोसापेत्वा-सक्खसि पुरोहितस्स इत्थिया सीलं भिन्दितुन्ति आह । सक्कोमि देवाति । अथस्स राजा धनं दत्वा तेन हि खिप्पं निट्ठापेहीति तं पहिणि ।

सो रज्जो सन्तिका धनं आदाय गन्धधूपचुण्णकप्पूरादीनि गहेत्वा तस्स घरतो अविदूरे सब्बगन्धा-पणं पसारेसि । पुरोहितस्सपि गेहं सत्तभूमकं सत्तद्वारकोट्ठकं हेति । सब्बेसुपि द्वारकोट्ठकेसु इत्थीनञ्जेव आर-क्खो । ठपेत्वा पन ब्राह्मणं अञ्जो पुरिसो गेहं पविसितुं लभन्तो नाम नत्थि । कचवरछड्डनपच्छिम्पि सोधेत्वायेव

पवेसेन्ति । तं माणविकं पुरोहितो चैव ददृशुः लभति, तस्मा च एका परिचारिका इत्थि । अथस्मा सा परिचारिका गन्धपुष्पमूलं गृहेत्वा गच्छन्ती तस्सेव धुत्तस्स आपणसमीपेन गच्छति ।

सो अयं तस्मा परिचारिकाति सुदृष्टुं ब्रूयाद्वा एकदिवसं तं आगच्छन्ति दिस्वाव आपणा उट्ठाय गन्त्वा तस्मा पादमूले पतित्वा उभोहि हत्थेहि पादे गाळ्हं गृहेत्वा—अम्म ! एत्तकं कालं कंहं गतासीति परिदेवि ।

अथ सेसापि पयुत्तकधुत्ता एकमन्तं ठत्वा—हत्थपादमुखसण्ठानेहि च आकप्पेन च मातापुत्ता एकमदिसा येवाति आहंसु ।

सा इत्थी तेसु तेसु कथेन्नेसु अत्तनो अमद्वहत्वा अयं मे पुत्तो भविस्समीति मयम्पि रोदितुं आरभि । ते उभोपि कन्दित्वा रोदित्वा अञ्जमञ्जं आलिंगित्वा अट्ठंसु ।

अथ सो धुत्तो आह—अम्म ! कंहं वमसीति ?

किन्नरलीळ्हाय वममानाय रूपसोभगप्पनाय पुरोहितस्स दहरित्थिया उपट्ठानं कुरुमाना वमामि तानानि ।

इदानि कंहं यामि अम्माति ?

तस्मा गन्धमालादीनं अत्थायाति ।

अम्म ! किन्ते अञ्जत्थ गतेन इतो पट्ठाय ममेव सन्तिका हराति मूलं अगृहेत्वाव बहूनि तम्बूल-तक्कोलादीनिचैव नाना पुष्पाणि च अदासि । [२४८]

माणविका बहूनि गन्धपुष्पादीनि आहरन्ति दिस्वा—किं अम्म ! अज्ज अम्हाकं ब्राह्मणो पसन्नाति आह ।

कस्मा एवं वदसीति ?

इमेमं बहुभावं दिस्वाति ।

न ब्राह्मणो वहुं मूलं अदासि, मया पनेतं मय्हं पुत्तस्स सन्तिका आनीतन्ति ।

ततो पट्ठाय सा ब्राह्मणेन दिन्नं मूलं अत्तनाव गृहेत्वा तस्सेव सन्तिका गन्धपुष्पादीनि आहरति । धुत्तो कतिपाहच्चयेन गिलानालयं क्त्वा निपज्जि ।

सा तस्म आपणद्वारं गन्त्वा तं अदिस्वा—कंहं मे पुत्तोति पुच्छि ।

पुत्तस्स ते अफामुकं जातन्ति ।

सा तस्स निपन्नट्ठानं गन्त्वा निसीदित्वा पिट्ठिं परिमज्जन्ती—किन्ते तात ! अफामुकन्ति पुच्छि

सो तुण्ही अहोसि ।

किं न कथेसि पुत्ताति ?

अम्म ! मरत्तेनापि तुय्हं कथेतुं न सक्काति ।

मय्हं अकथेत्वा कस्स कथेसि ताताति ?

अम्म ! मय्हं अञ्जं अफामुकं नत्थि, तस्मा पन माणविकाय वण्णं सुत्वा पटिबद्धचित्तोस्मि जातो तं लभन्तो जीविस्सामि अलभन्तो इथेव मरिस्सामीति ।

तात ! मय्हं एस भारो मा त्वं एतं निस्साय चिन्तयीति ।

तं अस्सासेत्वा बहूनि गन्धपुष्पादीनि आदाय माणविकाय सन्तिकं गन्त्वा—पुत्तो मे अम्म ! मम सन्तिका तव वण्णं सुत्वा पटिबद्धचित्तो जातो किं कातब्बन्ति ?

सचं आनेतुं सक्कोथ मया कतोकासो येवाति ।

सा तस्मा वचनं सुत्वा ततो पट्ठाय तस्स गेहस्स कण्णकण्णेहि बहुं कचवरं संकण्ढित्वा पुष्पपच्छि-

या गहेत्वा गच्छन्ती सोधनकाले आगक्खित्थिया उपरि छड्डेसि । सा तेन अट्टियमाना अपेति । इतरा तेनेव निया-
मेन या या किञ्चि कथेति तस्मा तस्मा उपरि कचवरं छड्डेति । ततो पट्ठाय यं यं सा आहरति वा हरति
वा तं न काचि सोधेतुं उस्सहति । तस्मि काले सा तं धुत्तं पुप्फपच्छियं निपज्जापेत्वा माणविकाय सन्तिकं
अतिहरि । धुत्तो माणविकाय सीलं भिन्दित्वा एकाहद्वीहं पासादे येव अहोसि । पुरोहिने बहि निक्खन्ते उभो
अभिरमन्ति । तस्मि आगते धुत्तो निलीयति ।

अथ नं सा एकाहद्वीहच्चयेन—सामि ! इदानीं तव गन्तुं वट्ठतीति आह ।

अहं ब्राह्मणं पहरित्वा गन्तुकामोति ।

सा—एवं होतूति—धुत्तं निलीयापेत्वा ब्राह्मणे आगते एवमाह—अहं अय्य ! तुम्हेसु वीणं वादेन्तेसु
नच्चितुं इच्छामीति ।

साधु भट्टे ! नच्चस्सूति वीणं वादेसि ।

तुम्हेसु ओलोकेन्तेसु लज्जामि मुखं पन वो माटकेन बन्धित्वा नच्चिस्सामीति ।

सचे लज्जामि एवं करोहीति ।

माणविका घनमाटकं गहेत्वा तस्म अक्खीनि पिदहमाना मुखं बन्धि । ब्राह्मणो मुखं बन्धापेत्वा
वीणं वादेसि । मा मुहुत्तं नच्चित्वा—अय्य ! अहं ते एकवारं सीमे पहरितुकामानि आह ।

इत्थिलोलो ब्राह्मणो किञ्चि कारणं अजानन्तो—पहराहीनि आह ।

माणविका धुत्तस्म मञ्जमदामि । [२४९.] सो मणिकं आगन्त्वा ब्राह्मणस्म पिट्ठिपस्मे ठत्वा
सीमे कप्परेन^१ पहरि । अक्खीनि पतनाकाग्गप्पत्तानि अहेमुं । सीसे गण्डो उट्ठहि ।

सो वेदनट्ठो हुत्वा—आहर ते हत्थान्ति आह ।

माणविका अत्तनो हत्थं उक्खिपित्वा तस्स हत्थे ठपेसि ।

ब्राह्मणो—हत्थो मुदुको पहारो पन थद्धोनि आह ।

धुत्तो ब्राह्मणं पहरित्वा निलीयि । माणविका तस्मि निलीने ब्राह्मणस्म मुखतो माटकं मोचेत्वा तेलं
आदाय सीमे पहारं सम्बाहि^२ । ब्राह्मणे बहि निक्खन्ते पुन मा इत्थी धुत्तं पच्छियं निपज्जापेत्वा नीहरि । सो
रञ्जो मन्तिकं गन्त्वा सब्बं तं पवन्ति आरोचेमि ।

राजा अत्तनो उपट्ठानं आगतं ब्राह्मणं आह—दूतं कीळाम ब्राह्मणाति ।

साधु महाराजाति ।

राजा दूतमण्डलं सज्जापेत्वा पुरिमनयेनेव दूतगीतं गायित्वा पासे खिपति । ब्राह्मणो माणविकाय
तपस्म भिन्नभावं अजानन्तो—ठपेत्वा मम माणविकन्ति आह । एवं वदन्तोपि पराजितो येव ।

राजा जानित्वा—ब्राह्मण ! किं ठपेसि ? माणविकाय ते तपो भिन्नो । त्वं मातुगामं गम्भतो
पट्ठाय रक्खन्तो मत्तसु ठानेसु आरक्खं करोन्तो रक्खितुं सक्खिस्सामीति मञ्जसि ? मातुगामो नाम कुच्छियं
पक्खिपित्वा चरन्नेनापि रक्खितुं न सक्का एकपुरिसिका इत्थी नाम नत्थि । तव माणविका नच्चित्तुकामाग्हीति
वत्वा वीणं वादेन्तस्स तव माटकेन मुखं बन्धित्वा अत्तनो जारं तव सीसे कप्परेन पहरापेत्वा उय्योजेसि ।
इदानीं किं ठपेसीति वत्वा इमं गाथमाह—

यं ब्राह्मणो अवादेसी वीणं सम्मुखवेठितो ।

अण्डभूता भता भरिया तासु को जातु विस्ससेति ॥

तत्थ यं ब्राह्मणो अवादेसि वीणं सम्मुखवेठितोति येन कारणेन ब्राह्मणो घनसाटकेन सह मुखेन

वेठितो हुत्वा वीणं वादेसि । तं कारणं न जानातीति अत्थो । तस्मिन् हि सा वञ्चेतुकामा एवमकामि । ब्राह्मणो पत तं इत्थीनं बहुमायाभावं न जानन्तो मातुगामस्स सद्विहत्वा मं एसा लज्जतीति एवं सञ्जी अहोमि । तेनस्स अञ्जाणभावं पकामेन्तो राजा एवमाह । अयमेत्थ अधिप्पायो । अण्डभूता भता भरियाति अण्डं वुच्चति बीजं बीजभूता मातु कुच्छितो अनिकवन्तकालेयेव आभता आनीता । भताति वा पुट्ठाति अत्थो । का सा ? भरिया पजापती पादपरिचारिका । सा हि भत्तवत्थादीहि भरितव्वनाय भिन्नमंवग्नाय लोकधम्मोह भरितव्वताय वा भरियाति वुच्चति । तासु को जातु विस्ससेति जानूति एकमाधिवचनं । तासु मातु कुच्छितो पट्ठाय रक्खियमानासुपि एवं विकारं आपज्जन्तीसु भरियासु को [२५०] नाम पण्डितपुरिसो एकंसेन विस्ससे ? निब्बिकारा एता मय्हन्ति को सद्विहयाति अत्थो । असद्धम्मवसेन हि आमन्तकेसु निमन्तकेसु विज्जमानेसु मातुगामो नाम न सक्का रक्खितुन्ति ।

एवं बोधिसत्तो ब्राह्मणस्म धम्मं देसेसि । ब्राह्मणो बोधिमत्तस्म धम्मदेसनं सुत्वा निवेसनं गत्वा तं माणविकं आह—तया किर एवरूपं पापकम्मं कनन्ति ?

अय्य ! को एवमाह ? न करोमि, अहमेव पहरि न अञ्जो कोचि । सचे न मद्वत्थ अहं तुम्हे ठपेट्वा अञ्जस्म पुरिसस्म हत्थसम्फस्सं न जानामीति सच्चकिरियं कत्वा अग्गि पविसित्वा तुम्हे मद्वहापेस्सामीति ।

ब्राह्मणो एवं होतूति महन्नं दारुरामि कारेत्वा अग्गि दत्वा तं पक्कोमापेट्वा—सचे अत्तनो मद्वहमि अग्गि पविसाति आह ।

माणविका अत्तनो परिचारिकं पठममेव सिक्खापेसि—अम्म ! तव पुत्तं तत्थ गत्वा मम अग्गि पविसनकाले हत्थगहणं कानुं वदेहीति । सा गत्वा तथा अवव । धुत्तो आगत्वा पुरिसमज्जे अट्ठासि । सा माणविका ब्राह्मणं वञ्चेतुकामा महाजनमज्जे ठत्वा ब्राह्मण ! तं ठपेट्वा अञ्जस्म पुरिसस्म हत्थसम्फस्सं नाम न जानामि । इमिना मच्चेन अयं अग्गि मा मं आपेसीति—अग्गि पविसितुं आरद्धा ।

तस्मिन् स्वणे धुत्तो—पस्सथ भो पुरोहितब्राह्मणस्म कम्म एवरूपि माणवि अग्गि पवेमापेतीति—गत्वा तं माणविकं हत्थे गह्ण । सा हत्थ विस्सज्जापेट्वा पुरोहित आह—अय्य ! मम सच्चकारिया भिन्ना । न सक्का अग्गि पविसितुन्ति ।

किं कारणाति ?

अज्ज मया एवं सच्चकारिया कता ठपेट्वा मम सामिकं अञ्ज पुरिसस्स हत्थसम्फस्सं न जानामीति । इदानीं चम्हि इमिना पुरिसेन हत्थे गहिताति ।

ब्राह्मणो वञ्चितो अहं इमायाति जत्वा तं पोथेत्वा नीहरापेसि । एवं असद्धम्मसमन्नागता किरेता इत्थिया कीवमहन्तस्मि पापकम्मं कत्वा अत्तनो सामिकं वञ्चेतुं नाहं एवरूपं करोमीति दिवसस्मि सपथं कुरुमाना नानाचित्ताव होन्ति । तेन वुत्तं—

“चोरीनं बहुबुद्धीन यासु सच्चं सुदुल्लभं,
धीनं भावो दुग्गजानो मच्छस्संबोदके गत ।
मुसा तासं यथा सच्चं सच्चं तासं यथा मुसा,
गावो बहुनिणस्मेव ओमसन्ति वरं वरं ।
चोरियो कठिना हेता वाळा चपलसक्खरा,
न ता किञ्चि न जानन्ति यं मनुस्सेसु वञ्चनन्ति ।

सत्था एवं अर्गक्खयो मातुगामोति इमं धम्मदेसनं आहरित्वा सच्चानि पकामेसि । मच्चपरियोसाने उक्कण्ठितभिक्षु सोतापत्तिकले पतिट्ठहि । सत्थापि अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा बाराणसीराजा अहमेव अहोसिन्ति ।

३. तक्कजातकं

कोशना अकतञ्जूचाति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो उक्कण्ठितभिक्षुञ्जेव आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

तच्चिह सत्था सच्चं किर त्वं भिक्षु ! उक्कण्ठितोति पुच्छित्वा सच्चन्ति वुत्ते इत्थियो नाम अकत-
तञ्जू मित्तदुभा कस्मा ता निस्साय उक्कण्ठितोसीति वत्वा अतीतं आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो इसिपव्वज्जं पव्वजित्वा गंगातीरे अस्ममं
भापेत्वा समारपत्तियो चेव अभिञ्जा च निव्वत्तेत्वा ज्ञानरतिमुखेन विहरति । तस्मिं समये बाराणसीसेट्ठिनो
धीता दुट्ठकुमारी नाम चण्डा अहोसि फरसा दासकम्मकरे अक्कोसति पहरति । अथ नं एकदिवसं परिवार-
मनुस्मा गहेत्वा गंगाय कीळिस्सामाति अगमंसु । तेसं कीळन्तानं येव मुरियत्थंगमनवेला जाता । मेधो उट्ठहि ।
मनुस्मा मेधं दिस्वा इतोचितो च वेगेन पलायिंसु । सेट्ठिधीनाय दासकम्मकरा अज्जम्हेहि एतिस्सा पिट्ठि
पस्मिन्तुं वट्ठतीति तं अन्तो उदकस्मिञ्जेव छड्ढेत्वा उत्तरिमु । देवो पावस्सि । मुरियोपि अत्थं गतो । अन्ध-
कारो जातो । ते नाय विनाव गेहं गन्त्वा कहं साति वुत्ते गंगातो ताव उत्तिण्णा अथ न न जानाम कहं गतानि ।
जातका विचिन्तित्वा पि न पस्सिमु ।

सा महाविरवं विरवन्ती उदकेन व्यहमाना अङ्गरत्तसमये बोधिसत्तस्स पण्णसालासमीपं पावुणि ।
सो तस्सा सद्दं सुत्वा मानुगामस्स सद्दो परित्तागमस्सा करिस्सामीति तिणुक्कं आदाय नदीतीरं गन्त्वा तं दिस्वा
मा भायि मा भायीति अस्सामेत्वा नागब्रलो थामसम्पन्नो नदि तरमानो गन्त्वा तं उक्खिपित्वा अस्ममपद आने-
त्वा आग कत्वा अदामि । मीते विगते मधुगानि फलाफलानि उपनामेमि । तानि खादित्वा ठित कत्थ वामि-
कासि ? कथं च गंगायं पतितासीति पुच्छि । सा तं पर्वति आरोचेसि । अथ नं त्वं एत्थेव वमानि पण्णमालाय
वसापेन्तो द्वीहतीहं सयं अब्भोकासे वसित्वा इदानि गच्छाति आह । सा इमं तापसं सीलभेदं पापेत्वा गहेत्वा
गमिस्सामीति न गच्छति । अथ गच्छन्ते काले इत्थिकुत्तं इत्थिलीळ्हं दस्सेत्वा तस्स सीलभेदं कत्वा ज्ञानं अन्तर-
धापेसि । सो तं गहेत्वा अरञ्जे येव वसति । [२५२]

अथ नं सा आह-अय्य ! किं नो अरञ्जवासेन ? मनुस्मपथं गमिस्सामाति ।

सो तं आदाय एकं पच्चन्तगामकं गन्त्वा तक्कभनियाव जीविकं कप्पेत्वा तं पोमेति । तस्स तक्कं
विक्रणित्वा जीवनीति तक्कपण्डितोति नामं अकंमु । अथस्स ते गामवासिनो परिब्वयं दत्वा अम्हाकं सुयुत्त-
दुयुत्तकं आचिक्खन्तो एत्थ वसाति गामद्वारे कुटियं वासेमु ।

तेन च समयेन चोरा पव्वता ओरुय्ह पच्चन्तं पहरन्ति । ते एकदिवसं तं गामं पहरित्वा गामवासि-
केहियेव भण्डानि उक्खिपापेत्वा गच्छन्ता तम्पि सेट्ठिधीतरं गहेत्वा अत्तनो वसनट्ठानं गन्त्वा सेमजनं विस्स-
ज्जेमु । चोर्जेट्ठको पन तस्मा रूपे बज्झित्वा तं अत्तनो भरियं अकासि । बोधिसत्तो इत्थिन्नामा कहन्ति पुच्छि ।
चोर्जेट्ठकेन गहेत्वा अत्तनो भरिया कताति च मुत्वापि न सा तत्थ मया विना वसिस्सति पलायित्वा आगच्छि-
स्सतीति तस्सा आगमनं ओलोकेन्तो तत्थेव वसि । सेट्ठिधीतापि चिन्तेसि-अहं इध सुखं वसामि । । कदाचि मं
तक्कपण्डितो किञ्चिदेव निस्साय आगन्त्वा इतो आदाय गच्छेय्य अयेतस्मा सुखा परिहायिस्सामि यन्नूनाहं

सम्पियायमाना विय तं पक्कोसापेत्वा घातापेय्यन्ति । सा एकं मनुस्सं पक्कोसित्वा—अहं इध दुक्खं जीवामि, तक्कपण्डितो मं आगन्त्वा आदाय गच्छतूति—सासनं पेसेसि ।

सो तं सासनं मुत्वा सद्वृत्तत्वा तत्थ गन्त्वा गामद्वारे ठत्वा सामनं पेसेसि । सा निक्खमित्वा तं दिस्वा अय्य ! सचे मयं इदानीं गच्छिस्साम चोरजेट्ठको अनुबन्धित्वा उभोपि अम्हे घानेस्सति रत्तिभागे गच्छिस्सामाति तं आनेत्वा भोजेत्वा कोट्ठके निसीदापेत्वा सायं चोरजेट्ठकस्स आगन्त्वा सुरं पिवित्वा मत्तकाले—सामि ! सचे इमाय वेलाय तव सपत्तं^१ पस्सेय्यासि किन्ति नं करेय्यासीति आह ।

इदञ्चिदञ्च करिस्सामीति ।

किं पन सो दूरे ? ननु कोट्ठके निसिन्नाति ?

चोरजेट्ठको उक्कं आदाय तत्थ गन्त्वा तं दिस्वा गहेत्वा गेहमज्जे पातेत्वा कप्परादीहि यथार्हं पोथेमि । सो पोथियमानोपि अञ्जं किञ्चि अवन्त्वा “कोधना अकतञ्जू च पिसुणा मित्तदूभिकाति” एतकमेव वदति । चोरो तं पोथेत्वा बन्धित्वा निपज्जापेत्वा सायमासं भुञ्जित्वा मयि । पबुद्धो जिणाय मुगय पुन तं पोथेनुं आगमि । सोपि तानेव चत्तारि पदानि वदति । चोरो चिन्तेसि—अयं एवं पोथियमानोपि अञ्जं किञ्चि अवत्वा इमानेव चत्तारि पदानि वदति पुच्छिस्सामि नन्ति तं पुच्छि—अम्भो पुग्मि ! त्वं एवं पोथियमानोपि कम्मा एतानेव पदानि वदसीति ? [२५३]

तक्कपण्डितो—नेनहि मुणाहीति तं कारणं आदितो पट्ठाय कथेमि—अहं पुब्बे अरञ्ज-वामिको एको तापसो ज्ञानलाभी । स्वाहं एतं गंगाया बृहन्मारां उत्तारेत्वा पटिजग्मि । अथ मं एसा पलोभेत्वा ज्ञाना परिहापेमि । स्वाहं अरञ्जं पहाय एतं पामेन्तो पच्चन्तगामकं वमामि । अथेसा चोरेहि इधानीता अहं दुक्खं वमामि, आगन्त्वा मं नेतूति मय्हं मामनं पेसेत्वा इदानीं तव हत्थे पातेमि । इमिना कारणेनाह एव कथेमीति ।

चोरो चिन्तेमि—या एसा एवरूपे गुणसम्पन्ने उपकारके एवं विप्पटिपज्जि सा मय्हं कतरन्नाम उपद्वं न करेय्य ? हारेनेव्वा एसाति । सो तक्कपण्डितं अस्सामेत्वा तं पबोधेत्वा खगं आदाय निक्खम्म एवं पुरिस गाम-द्वारे घानेस्सामीति वत्वा ताया मडिं बहिगामं गन्त्वा एतं हत्थे गण्हाति तं ताया हत्थे गाहापेत्वा खगं आदाय तक्क-पण्डितं पहरन्तो विय तं द्विधा छिन्दित्वा ससीमं नहात्वा^२ तक्कपण्डितं कतिपाहं पणीतभोजनेन मन्तपेत्वा—इदानीं कहं गमिस्ससीति आह ।

तक्कपण्डितो—घरावासेन मे किञ्चं नत्थि इसिपब्बज्जं पब्बजित्वा तत्थेव अरञ्जे वसिस्सा-मीति आह ।

नेन हि अहमपि पब्बजिस्सामीति । उभोपि पब्बजित्वा तं अरञ्जायतनं गन्त्वा पञ्चअभिञ्जा अट्ठं च ममापत्तियो निव्वनेत्वा जीविनपरियोमाने ब्रह्मलोकपगयणा अहेसुं ।

सत्था इमानि द्वे वत्थूनि कथेत्वा अनुसन्धि घटेत्वा अभिसम्बुद्धो हुत्वा इमं गाथमाह—

कोधना अकतञ्जू च पिसुणा च विभेदिका ।

ब्रह्मचरियं चर भिक्खु ! सो सुखं न विहाहिसीति ॥

तत्रायं पिण्डत्यो—भिक्खु ! इत्थियो नामेता कोधना उपपन्नं कोधं निवारेतुं न सक्कोन्ति । अकत-ञ्जू च अतिमहन्तमपि उपकारं न जानन्ति । पिसुणा च पियसुञ्जभावकरणमेव कथं कथेन्ति । विभेदिका मित्ते भिन्दन्ति मित्तभेदनकथं कथनसीलायेव । एवरूपेहि पापकम्मेहि ममन्नागता एता किन्ते एताहि ? ब्रह्मचरियं चर भिक्खु ! अयं हि मेथुनविरति परिसुद्धट्ठेन ब्रह्मचरियं नाम तं चर सो सुखं न विहाहिसि सो त्वं एतं ब्रह्म-

चरियवासं वसन्तो ज्ञानमुखं मग्नमुखं फलमुखं च न विहाहिमि । एतं मुखं न विजहिस्ससि । एतस्मा सुखा न परिहायिस्ससीति अत्थो । न परिहायसीतिपि पाठो । अयमेवत्थो ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा सच्चानि पकासेमि । सच्चपरियोसाने उक्कण्ठितभिक्षू सोतापत्तिफले पतिट्ठहि । सत्थापि जातकं गमोघानेमि । तदा चोरजेट्ठको आनन्दो अहोसि । तक्कपण्डितो पन अहमेवाति ।

तक्कजातकं [२५४]

४. दुराजानजातकं

मासु नन्द इच्छति मन्ति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो एकं उपासकं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्यु

एको किं सावत्थिवामी उपासको तीसु सर्गणेषु पञ्चसु च मीलेसु पतिट्ठितो बुद्धमामको धम्म-
मामको संघमामको । भरिया पनस्स दुस्मीला पापधम्मा । यं दिवसं मिच्छाचारं चरति तं दिवसं सतकीता
दामी विय होति । मिच्छाचारस्स पन अकतदिवसे मामिनी विय होति चण्डा फरुसा । सो तस्सा भावं जानितुं
न सक्कोति । अथ तां उव्वाल्हो बुद्धपट्टानं न गच्छति । अथ नं एकदिवसं गन्धपुष्पानि आदाय आगन्त्वा
वन्दित्वा निमिषं सत्था आह—किन्नु खो त्वं उपासक ! मत्तट्ठदिवसे बुद्धपट्टानं नागच्छामीति ?

घरणी मे भन्ते ! एकस्मिं दिवसे सतकीता दामी विय होति एकस्मिं सामिनी विय चण्डा फरुसा ।
अहं तस्सा भावं जानितुं न सक्कोमि । स्वाहं तां उव्वाल्हो बुद्धपट्टानं नागच्छामीति ।

अथस्स वचनं सुत्वा सत्था—उपासक ! मातुगामस्स भावो नाम दुज्जानोति । पुव्वेपि ते पण्डिता
कथयिमु । त्वं पन तं भवमंवेपगतत्ता मन्लव्वेत्तु न सक्कोमीति वत्वा तेन याचितो अतीतं आहरि—

अतीतवत्यु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो दिमापामोव्वो आचरियो हुत्वा पञ्चमाणव-
कमतानि सिप्यं सिक्खवापेति । अथेको तिरोरट्ठवामिको ब्राह्मणमाणवको आगन्त्वा तस्स मन्तिके सिप्यं उग्ग-
ण्हन्तो एकाय इत्थिया पटिवद्धचित्तो हुत्वा तं भरियं कत्वा तस्मिं येव वाराणसीनगरे वमन्तो द्वे निस्सो वेला
आचरियस्स उपट्टानं न गच्छति । सा पनस्स भरिया दुस्मीला पापधम्मा । मिच्छाचारं चिण्णदिवसे दामी विय
होति । आचिण्णदिवसे मामिनी विय चण्डा फरुसा होति । सो तस्सा भावं जानितुं अमक्कोन्तो तां उव्वाल्हो
आकुलचित्तो आचरियस्स उपट्टानं न गच्छति । अथ नं मत्तट्ठदिवसे अनिक्कमित्वा आगत—किं माणव !
न पञ्जायमीति आचरियो पुच्छि । सो—भरिया मं आचरिय ! एकदिवसं इच्छति पत्थेति दासी विय निहत-
माना हांति एकदिवसे मामिनी विय थद्धा चण्डा फरुसा । अहं तस्सा भावं जानितुं न सक्कोमि । तां
उव्वाल्हो आकुलचित्तो तुम्हाकं उपट्टानं नागतोमीति ।

आचरियो—एवमेतं माणव ! इत्थियो नाम दुस्मीला अनाचारं चिण्णदिवसे सामिकं अनुवत्तन्ति
दासी विय निहतमाना होन्ति । अनाचिण्णदिवसे पन मानत्थद्धा हुत्वा सामिकं न गणेन्ति । एवं इत्थियो
नामेता अनाचारा दुस्मीला तासं भावो नाम दुज्जानो । तासु इच्छन्तीसुपि अनिच्छन्तीसुपि मज्झत्तेनेव भवि-
तव्वन्ति वत्वा तस्सोवादवसेन इमं गाथमाह—

मा सु नन्दि इच्छति मं मा सु सोचि न इच्छति ।

थीनं भावो दुराजानो मच्छस्सेवोदके गतन्ति ॥

तथ मासु नन्दि इच्छति मन्ति सुकारो निपातमत्तं । अयं इत्थी मं इच्छति पत्थेति मयि सिनेहं करो-
तीति मा तुस्सि । मा सु सोचि न इच्छतीति अयं मं न इच्छतीतिपि मा सोचि । तस्सा इच्छमानाय नन्दि,
अनिच्छमानाय च सोकं अकत्वा मज्झत्तोव होहीति दीपेति । थीनं भावो दुराजानोति इत्थीनं भावो नाम इत्थि-
मायाय पटिच्छन्नता दुराजानो । यथा किं ? मच्छस्सेवोदके गतन्ति यथा मच्छगमनं उदकेन पटिच्छन्नत्ता
दुज्जानं तेनेव सो केवट्टे आगते उदकेन गमनं पटिच्छादेत्वा पलायति । अत्तानं गण्हितुं न देति ।
एवमेव इत्थियो महत्तप्पि दुस्सीलकम्मं कत्वा मयं एवरूपं न करोमाति अत्तना कतकम्मं इत्थिमायाय
पटिच्छादेत्वा सामिके वञ्चेन्ति । एवं इत्थियो नामेता पापकम्मा दुराचारा । तासु मज्झत्तो येव
सुखितो होतीति ।

एवं बोधिसत्तो अन्तेवासिकस्स ओवादं अदासि । ततो पट्टाय सो तस्सा उपरि मज्झत्तो अहोसि । सापिस्स भरिया आचरियेनं किर मे दुस्सीलभावो ज्ञातोति ततो पट्टाय न अनाचारं चरि । सापि तस्स उपासकस्स इत्थी सम्मासम्बुद्धेन किर मय्हं दुराचारभावो ज्ञातोति ततो पट्टाय पापकम्मं नाम न अकासि ।

सत्थापि इमं धम्मदेसनं आहरित्वा सच्चानि पकासेसि । सच्चपरियोसाने उपासको सोतापत्तिफले पत्तिट्ठहि । सत्था अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा जयम्पतिका येव इदानि जयम्पतिका । आचरियो पन अहमेव अहोसिन्ति ।

दुराजानजातकं ।

५. अनभिरतिजातकं

यथा नदी च पन्थो चाति इयं सत्था जेतवने विहरन्तो तथारूपं येव उपासकं आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

सो पन परिगण्हन्तो तस्सा दुस्सीलभावं अत्वा च भण्डितो चित्तव्याकुलताय सत्तट्टदिवसे उपट्टानं न आगमासि । सो एकदिवसं विहारं गत्वा तथागतं वन्दित्वा निसिन्नो कस्मा सत्तट्टदिवसानि नागतोसीति वृत्ते-भरिया मे भन्ते ! दुस्सीला । तस्मा उपरि व्याकुलचित्तताय नागतोम्हीति ।

सत्था-उपासक ! इत्थीसु अनाचारा एताति कोपं अकत्वा मज्झत्तेनेव भवितुं वट्टतीति । पुव्वेपि ते पण्डिता कथयिमु । त्वं पन भवन्तरेण पटिच्छन्नत्ता तं कारणं न सल्लक्खेसीति वत्वा तेन याचितो अतीतं आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते वाराणमियं ब्रह्मदने रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो पुग्गिमनयेनेव दिसापामोवखो आचरियो अहोसि । अथस्स अन्तेवासिको भरियाय दोसं दिस्वा व्याकुलचित्तताय कतिपाहं अनागन्त्वा एकदिवसं आचरियेन पुच्छितो तं कारणं निवेदेसि । (२५६)

अथस्स आचरियो-तात ! इत्थियो नाम सब्बसाधारणा । तासु दुस्सीला एताति पण्डिता कोपं न करोन्तीति वत्वा ओवादवसेन इमं गाथमाह-

यथा नदी च पन्थो च पानागारं सभा पपा ।

एवं लोकित्थियो नाम नासं कुञ्जन्ति पण्डिताति ॥

तत्थ यथा नदीति यथा अनेकतित्था नदी नहानत्थाय सम्पत्तसम्पत्तानं चण्डालादीनं खत्तियादीनम्पि साधारणा, न तत्थ कोचि नहायितुं न लभति नाम । पन्थोति आदीसुपि यथा महामग्गेपि सब्बेसं साधारणो, न कोचि तेन गन्तुं न लभति । पानागारम्पि सुरागेहं सब्बेसं साधारणं । यो यो पातुकामो सब्बो तत्थ पविसतेव । पुञ्जत्थिकेहि तत्थ तत्थ मनुस्सानं निवासत्थाय कता सभापि साधारणा । न तत्थ कोचि पविसितुं न लभति । महामग्गे पानीयचाटियो उपेत्वा कता पपापि सब्बेसं साधारणा । न तत्थ कोचि पानीयं पिवितुं न लभति । एवं लोकित्थियो नाम एवमेवं तात माणव ! इमस्मिं लोके इत्थियोपि सब्बसाधारणा । तेनेव साधारणट्ठेन नदीपन्थपानागारसभापपासदिसा । तस्मा नासं कुञ्जन्ति पण्डिता एतासं इत्थीनं लामिका एता अनाचारा दुस्सीला सब्बसाधारणाति चिन्तेत्वा पण्डिता छेका बुद्धिसम्पन्ना न कुञ्जन्तीति ।

एवं बोधिसत्तो अन्तेवासिकस्स ओवादं अदासि । सो तं ओवादं सुत्वा मज्झत्तो अहोसि । भरिया-पिस्स आचरियेन किरिम्हि ज्ञाताति ततो पट्टाय पापकम्मं न अकासि । तस्सापि उपासकस्स भरिया सत्थारा किरिम्हि ज्ञाताति ततो पट्टाय पापकम्मं न अकासि ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा सच्चानि पकासेसि । सच्चपरियोसाने उपासको सोतापत्तिफलं पतिट्ठासि । सत्थापि अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा जयम्पतिकाव एतरहि जयम्पतिका । आचरियब्राह्मणो पन अहमेव अहोसिन्ति ।

६. मुहुलकखणजातकं

एका इच्छा पुरे आसीति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो संकिलेसं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्यु

एको किर सावत्थिवासी कूलपुत्तो सत्थु धम्मदेसनं सुत्वा रतनसासने उरं^१ दत्वा पव्वजित्वा पटि-
पन्नको योगावचरो अविस्सट्ठकम्मट्टानो हुत्वा एकदिवसं सावत्थियं पिण्डाय चरमानो एकं अलंकतपटियत्तं
इत्थि दिस्वा सुभवसेन इन्द्रियाणि भिन्दित्वा ओलोकेसि । तस्सव्वभन्तरे किलेसो चलि । वासिया आकोटि-
तखीरुखो विय अहोसि । सो ततो पट्टाय किलेसवसिको हुत्वा नेव कायस्सादं न चित्तस्सादं (२५७) लभति ।
भन्तमिगसप्पटिभागो सासने अनभिरतो परूलहकेसलोमो दीघनखो किलिट्ठचीवरो अहोसि ।

अथस्स इन्द्रियविकारं दिस्वा सहायका भिक्खू—किन्नु खो ते आवुसो ! न यथा पोराणानि इन्द्रिया-
नीति पुच्छिमु ।

अनभिरतोस्मि आवुसोति ।

अथ नं ते सत्थु सन्तिकं नयिंसु । सत्या किं भिक्खवे ! अनिच्छमानं भिक्खुं आदाय आगतत्थाति
पुच्छि ।

अयं भन्ते ! भिक्खु अनभिरतोति ।

मच्चं किर त्वं भिक्खु ! अनभिरतोति ?

सच्चं भगवाति ।

को तं उक्कण्ठापेसीति ?

अहं भन्ते ! पिण्डाय चरन्तो एकं इत्थि इन्द्रियाणि भिन्दित्वा ओलोकेसि । अथ मे किलेसो चलि ।
तेनम्हि उक्कण्ठितोति ।

अथ नं मत्था—अनच्छरियमेतं भिक्खु ! यं त्वं इन्द्रियाणि भिन्दित्वा विमभागारम्मणं सुभवसेन
ओलोकेन्तो किलेसेहि कम्पितो । पुव्वे पञ्चाभिञ्जाअट्टममापत्तिलाभिनो ज्ञानबलेन किलेसे विवस्वभेत्वा
विसुद्धचित्ता गगनतलचरा बोधिसत्तापि इन्द्रियाणि भिन्दित्वा विमभागारम्मणं ओलोकेयमाना ज्ञाना परि-
हायित्वा किलेमेहि कम्पिता महादुक्खं अनुभविंसु । नहि सिनेरुउप्पाटनकवातो हत्थिमत्तमुण्डपव्वतकं महा-
जम्बुउम्मूलकवातो छिन्नतटे विरुल्लहगच्छकं महाममुदं वा पन सोसनकवातो खुदकतलाकं किस्मिच्च देव गण्हति,
एवं उत्तमवुद्धीनं नाम विसुद्धचित्तानं बोधिसत्तानं अञ्जाणभावकरा किलेमा तयि किं लज्जिस्सन्ति ? विसु-
द्धापि सत्ता संकिलिस्सन्ति । उत्तमयमसर्मागिनोपि अयमं पापुणन्तीति वत्वा अतीतं आहरि—

अतीतवत्यु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदने रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो कासिरट्ठे एकस्स महाविभवस्स ब्राह्मणस्स कुले
निव्वत्तित्वा विञ्जुनं पत्तो सब्बमिप्पानं पारं गत्वा कामे पहाय इमिपव्वज्जं पव्वजित्वा कसिणपरिकम्मं
कत्वा अभिञ्जा च समापत्तियो च उप्पादेत्वा ज्ञानसुखेन वीतिनामेन्तो हिमवन्तप्पदेसे वासं कप्पेसि । सो
एकस्मि काले लोणम्बिलसेवनत्थाय हिमवन्ता ओतगित्वा वाराणसियं पत्वा राजुय्याने वसित्वा पुनदिवसे कत-
सरीर-पटिजग्गनो रत्तवाकमयं निवासनपारुपनं सण्ठपेत्वा अजिनं एकस्मि असे कत्वा जटामण्डलं बन्धित्वा
खारिकामजादाय वाराणसियं भिक्खाय चरमानो रज्जो घरद्वारं पापुणि ।

राजा चस्स चरियाविहारे^२ येव पसीदित्वा पक्कोमापेत्वा महारहे आसने निसीदापेत्वा पणीतेन खादनीयभोजनीयेन सन्तपेत्वा तं कतानुमोदनं उय्याने वसनत्थाय याचि ।

सो सम्पटिच्छित्वा राजगेहे भुज्जित्वा राजकुलं ओववदमानो तस्मि उय्याने सोलसवस्सानि वसि । अथेकदिवसं राजा कुपितं पच्चन्तं वूपसमेतुं गच्छन्तो मुदुलकखणं नाम अगमहेमि (२५८) अप्पमत्ता अय्यस्स उपट्ठानं करोहीति वत्वा अगमामि । बोधिसत्तो रञ्जो गनकालतो पट्ठाय अत्तनो रच्चनवेलाय गेहं गच्छति । अथेकदिवसं मुदुलकखणा बोधिसत्तस्स आहारं सम्पादेत्वा अज्ज अय्यो चिगयतीति गन्धोदकेन नहायित्वा सब्बालंकारपनिमण्डिता महातले चुल्लसयनं पञ्चापेत्वा बोधिसत्तस्स आगमनं ओलोकयमाना निपज्जि ।

बोधिसत्तोपि अत्तनो वेलं सल्लकखेत्वा ज्ञाना वुट्ठाय आकासेनेव राजनिवेसनं अगमामि । मुदुल-
कखणा वाकचीरसदं सुत्वाव अय्यो आगतोति वेगेन उट्ठहि । तस्सा वेगेन उट्ठहन्तिया महसाटको भग्मि । तापसो सीहपञ्जरेण पविमन्तो देविया विमभारूपारम्भणं दिस्वा इन्द्रियाणि भिन्दित्वा भूभवसेन ओलो-
केमि । अयस्म अञ्चन्तरे किलेसो चलि । वामिया पहट्खीरख्खो विय अहोसि । तावदेवस्स ज्ञानं अन्तर-
धायि । छिन्नपक्खो काको विय अहोसि । सो टितकोव आहारं गहेत्वा अभुज्जित्वाव किलेसकम्पितो पामादा ओरुह उय्यानं गन्त्वा पण्णसालं पविमित्वा फलकत्थरमयनस्स हेट्ठा आहारं ठपेत्वा विमभागारम्भणे बद्धो किलेसगिणा ड्य्हमानो निराहारताय सुखमानो सत्तदिवसानि फलकत्थरके निपज्जि ।

मत्तमे दिवसे राजा पच्चन्तं वूपसमेत्वा आगतो नगरं पदक्खिणं कत्वा निवेसनं अगन्त्वाव अय्यं परसा-
मीति उय्यानं गन्त्वा पण्णसालं पविमित्वा तं निपन्नकं दिस्वा एकं अफामुकं जातं मञ्जेति पण्णसालं सोधापेत्वा पादे परिमज्जन्तो—किं अय्य ! अफामुकन्ति पुच्छि ।

महाराज ! अञ्जं मे अफामुकं नत्थि, किलेसवसेन पनम्हि पटिवद्धचित्तो जातोति ।

कहं पटिवद्धन्ते अय्य ! चिन्तन्ति ?

मुदुलकखणाय महाराजाति ।

साधु अय्य ! अहं मुदुलकखणं तुम्हाकं दम्मीति तापसं आदाय निवेसनं पविसित्वा देवि सब्बालंका-
रपतिमण्डितं कत्वा तापसस्स अदासि । ददमानो येव मुदुलकखणाय सञ्जामदासि तया अत्तनो वलेन अय्यं रक्खितुं वायमित्तवन्ति ।

साधु तेव ! रक्खिस्सामीति ।

तापसो देवि गहेत्वा राजनिवेसना ओतरि । अथ नं महाद्वारतो निक्खन्तकाले—अय्य ! अम्हाकं
एकं गेहं लद्धुं वट्ठति । गच्छ राजानं गेहं याचाहीति आह ।

तापसो गन्त्वा गेहं याचि । राजा मनुस्सानं वच्चकुटिकिच्चं साधयमानं एकं छड्डितं गेहं दापेसि ।
सो देवि गहेत्वा तत्थ अगमामि । मा पविमित्तुं न इच्छति ।

किं कारणा न पविससीति ?

असुचिभावेनाति ।

इदानीं किं करोमीति ?

पटिजग्गाहि नन्ति वत्वा रञ्जो सन्तिकं पेसेत्वा गच्छ, कुहालं आहर, पच्छिं आहराति आहरापेत्वा
अमुच्चिं च मंकारञ्च छड्डापेत्वा गोमयं आहरापेत्वा लिम्पापेत्वा पुनपि गच्छ मञ्चं आहर, दीपं आहर, अत्थ-
रणं आहर, चाटि (२५९) आहर, घटं आहराति एकमेकं आहरापेत्वा पुन उदकाहरणादीनं अत्थाय आणापेसि ।
सो घटं आदाय उदकं आहरित्वा चाटिं पूरेत्वा नहानोदकं सज्जेत्वा सयनं अत्थरि ।

अथ नं सयने एकतो निसीदन्तं फासुकासु गहेत्वा आकड्डित्वा तव समणभावं वा ब्राह्मणभावं वा न
जानासीति ओनमेत्वा अत्तनो अभिमखं आकड्डि । सो तस्मि काले सति पटिलभि । एतके पन काले अञ्जा-

णो अहोसि । एवं अञ्जाणकरणा किलेसा नाम । “कामच्छन्दनीवरणं भिक्खवे ! अन्धकरणं अञ्जाण-
करणं” न्ति आदिमेत्थ वत्तब्बं । सो सति पटिलभित्वा चिन्तेसि । अयं तण्हा वड्ढमाना मम चतूहि अपायेहि
सीसं उक्खिपितुं न दस्सति अज्जेव मया इमं रञ्जो नित्यादेत्वा हिमवन्तं पविसितुं वट्टतीति । सो तं आदाय
राजानं उपसंकमित्वा—महाराज ! तव देविया मय्हं अत्थो नत्थि, केवलं मे इमं निस्साय तण्हा वड्ढिताति
वत्वा इमं गाथमाह :-

एका इच्छा पुरे आसि अलद्धा मुदुलक्खणं ।

यतो लद्धा अलारक्खी इच्छा इच्छं विजायथाति ॥

तत्रायं पिण्डत्थोः—महाराज ! मय्हं इमं तव देवि मुदुलक्खणं अलभित्वा पुरे अहो वताहं एतं
लभेय्यन्ति एका इच्छा आसि एकाव तण्हा उप्पज्जि । यतो पन मे अयं अलारक्खी विसालनेत्ता सोभनलोचना
लद्धा अथ मे सा पुरिमिका इच्छा गेहतण्हं उपकरणतण्हं उपभोगतण्हन्ति उपरूपरि अञ्जं नानप्पकारं इच्छं
विजायथ जनेसि, उप्पादेसि । सा खो पन मे एवं वड्ढमाना इच्छा अपायतो सीसं उक्खिपितुं न दस्सति ।
अलम्मे इमाय भरियाय त्वं येव तव भरियं गण्ह । अहं पन हिमवन्तं गमिस्सामीति ।

तावदेव नट्ठं ज्ञानं उप्पादेत्वा आकासे निमित्तो धम्मं देसेत्वा रञ्जो ओवादं दत्वा आकासेनेव हिम-
वन्तं गत्वा पुन मनुस्सपथं नाम नागमासि । ब्रह्मविहारे पन भावेत्वा अपरिहीनज्झानो ब्रह्मलोके निव्वन्ति ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा सच्चानि पकासेमि । मच्चपरियोमाने सो भिक्खु अग्रहत्ते येव पति-
ट्ठासि । सत्थापि अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेमि । तदा राजा आनन्दो, मुदुलक्खणा उप्पलवण्णा,
इसि पन अहमेवाति ।

मुदुलक्खणा जातकं ।

७. उच्छृङ्खलातकं

उच्छृङ्गे देव ! मे पुत्तोति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो अञ्जानरं जानपदिन्धिं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपक्षवत्यु

एकस्मिं हि समये कोसलरट्ठे तयो जना अञ्जानरस्मिं अटविमुखे कसन्ति । (२६०) तस्मिं समये अन्तोअटवियं चोरा मनुस्से विलुम्पित्वा पलायिंसु । मनुस्सा ते चोरे परियेसित्वा अपस्सन्ता तं ठानं आगन्त्वा तुम्हे अटवियं विलुम्पित्वा इदानि कस्सका विय होथाति । ते चोरा इमेति बन्धित्वा आनेत्वा कोसलरञ्जो अदंसु । अथेका इत्थी आगन्त्वा अच्छादनम्मे देथ, अच्छादनम्मे देथानि परिदेवन्ती पुनप्पुनं राजनिवेसनं परियाति । राजा तस्मा सद्दं मुत्वा देथिमिस्सा अच्छादनन्ति आह । साटकं गहेत्वा अदंसु । सा तं दिस्वा नाहं एतं अच्छादनं याचामि, सामिकच्छादनं याचामीति आह । मनुस्सा गन्त्वा रञ्जो निवेदयिंसु न किरमा इमं अच्छादनं कथेति सामिकच्छादनं कथेतीति ।

अथनं राजा पक्कोसापेत्वा—त्वं किर सामिकच्छादनं याचसीति पुच्छि ।

आम देव ! इत्थिया हि सामिको अच्छादनं नाम । सामिकमिह असति सहस्समूलम्पि साटकं निवत्था इत्थी नग्गा येव नाम । इमस्स पनत्थस्स साधनत्थं :—

“नग्गा नदी अनोदिका नगं रट्ठं अराजिकं,
इत्थीपि विधवा नग्गा यस्सापि दस भातरो”ति ।

इदं मुत्तं आहरितव्वं । राजा तस्मा पमन्नो इमे ते तयो जना के होन्तीति पुच्छि ।

एको मे देव ! सामिको, एको भाता, एको पुत्तोति ।

राजा-अहन्ते तुट्ठो इमेसु तीसु एकं देमि । कतमं इच्छसीति पुच्छि ।

सा आह—अहं देव ! जीवमाना एकं सामिकं लभिस्सामि, पुत्तम्पि लभिस्सामेव, मातापितुन्नं पन मे मतन्ता भाताव दुल्लभो । भातरम्मे देहि देवाति ।

राजा तुस्सित्वा तयोपि विस्सज्जेमि । एवं तं एकिकं निस्साय तयो जना दुक्खतो मुत्ता । तं कारणं भिक्खुसङ्घे पाकटं जातं । अथेकदिवसं भिक्खू धम्मसभायं सन्निपतिता—आवुसो ! एकं इत्थि निस्साय तयो जना दुक्खा मुत्ताति तस्मा गुणकथाय निसीदिसु ।

सत्था आगन्त्वा कायनुत्थ भिक्खवे एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वुत्ते—
न भिक्खवे ! एसा इत्थी इदानीव ते तयो जने दुक्खा मोचेसि, पुब्बेपि मोचेसि येवानि वत्ता अतीतं आहरि—

अतीतवत्यु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते तयो जना अटविमुखे कसन्तीति सब्बं पुरिमसदिसमेव । तदा पन रञ्जा तीसु जनेसु कं इच्छसीति वुत्ते सा आह—तयोपि दातुं न सक्कोथ देवाति ।

आम न सक्कोमीति ।

सचे तयो दातुं न सक्कोथ, भातरम्मे देथाति ।

पुत्तकं वा सामिकं वा गण्ह, किन्ते भातराति च वुत्ता—एते नाम देव ! सुलभा, भाता पन दुल्लभोति वत्ता इमं गाथमाहः—

उच्छृङ्गे देव ! मे पुत्तो पथे धावन्तिया पति ।

तञ्च देसं न पस्सामि यतो सोवरियमानयेति ॥ (२६१)

तत्थ उच्छङ्गे देव ! मे पुत्तोति देव ! मय्हं पुत्तो उच्छङ्गो येव । यथा हि अरञ्जं पविसित्वा उच्छङ्गो कत्वा साकं^१ उच्चिनित्वा तत्थ पक्खिपन्तिया उच्छङ्गो साकं नाम सुलभं होति, एवं इत्थिया पुत्तोपि सुलभो । उच्छङ्गो साकसदिसोव । तेन वृत्तं—उच्छङ्गो देव ! मे पुत्तोति । पथे धावन्तिया पतीति मग्गं आरुह्य एकिकाय गच्छमानायपि हि इत्थिया पति नाम सुलभो दिट्ठादिट्ठे येव होति । तेन वृत्तं—पथे धावन्तिया पतीति । तच्च देसं न पस्सामि यतो सोइरियमानयेति यस्मा पन मे मातापितरो नत्थि तस्मा इदानीं तं मातुकुच्छिमङ्खानं अञ्जं देसं न पस्सामि यतो अहं समाने उदरे जातत्ता सहउदरियसङ्खात् भातरं आनेय्यं, तस्मा भातरं येव मे देयाति । राजा सच्चं एमा वदतीति तुट्ठचित्तो तयोपि जने बन्धनागारतो आनेत्वा अदासि । सा तयोपि ते जने गहेत्वा गता ।

सत्थापि न भिक्खवे ! इदानीं पुब्बपेमा इमे तयो जने दुक्खा मोचेसि येवाति इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । अतीने चत्तारो एतरहि चत्तारोव । राजा पन अहं तेन समयेनानि ।

उच्छङ्गजातकं ।

८. साकेतजातकं

यस्मि मनो निविसतीति इदं सत्या साकेतं निसाय अञ्जनवने विहरन्तो एकं ब्राह्मणं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपञ्चवत्यु

भगवतो किर भिक्खुमङ्गलपरिवृतस्स साकेतं निस्माय अञ्जनवनं पविसनकाले एको साकेतनगरवासी महल्लकब्राह्मणो नगरतो बहि गच्छन्तो अन्तरद्वारे दमवलं दिम्वा पादेसु पतित्वा गोप्फकेसु गाल्हं गहेत्वा—तात ! ननु नाम पुत्तेहि जिण्णकाले मातापितरो पटिजग्गितव्वा ? कस्मा एत्तकं कालं अम्हाकं अत्तानं न दम्भेसि ? मया ताव दिट्ठोसि मातरं पन पस्सित्त्वं एहीति—सत्थार गहेत्वा अत्तनो गेहं अगमासि । सत्था तत्थ गत्त्वा निमीदि पञ्चज्जे आमने सद्धि भिक्खुसङ्घेन । ब्राह्मणीपि इदाति मे पुत्तो आगतोति आगन्त्वा मत्थ पादेसु पतित्वा—तात ! एत्तकं कालं कट्ठं गतोमि ? ननु नाम मातापितरो महल्लका उपट्ठानव्वानि परिदेवि । पुत्तधीतणेपि एथ भातरं वन्दथानि वन्दापेसि । उभो तुट्ठमानसा महादानं अदंमु । सत्था भत्तकिच्चां निट्ठापेत्वा तेसं डिन्नमपि ज्ञानं जरामुत्तं कथेसि । मुत्तपग्गियोमाने उभोपि अनागामिकले पतिट्ठहिम् । सत्था उट्ठायामता अञ्जनवनमेव अगमासि ।

भिक्खू धम्ममभायं सन्निसिन्ना कथं समुट्ठापेसु—आवुसो ! ब्राह्मणो तथागतस्स पिता सुद्धोदनो, माता (२६२) महामायाति जानाति । जानन्तोव सद्धि ब्राह्मणिया तथागतं अम्हाकं पुत्तोति वदति । सत्थापि अधिवासेति । किन्नु खो कारणन्ति ?

सत्था तेगं कथं सुत्वा—भिक्खो ! उभोपि ते अत्तनो पुत्तमेव पुत्तोति वदन्तीति वत्वा अतीतं आहरि—

अतीतवत्यु

भिक्खवे ! अयं ब्राह्मणो अतीने निरन्तरं पञ्चजातिसतानि मय्त्तं पिता अहोसि । पञ्चजातिसतानि चुल्लपिता, पञ्चजातिसतानि महापिता, एमापि ब्राह्मणी निरन्तरमेव पञ्चजातिसतानि माता अहोसि, पञ्चजातिसतानि चुल्लमाता, पञ्चजातिसतानि महामाता । एवाहं दियड्ढजातिसहम्मं ब्राह्मणस्स हत्थे संवड्ढो दियड्ढजातिसहम्मं ब्राह्मणिया हत्थे संवड्ढोति तीणि जातिसहस्सानि कथेत्वा अभिमम्बुद्धो हुत्वा इमं गाथमाहः—

यस्मि मनो निविसति चित्तं वापि पसीदति,

अदिट्ठपुब्बके पोसे कामं तस्मिम्पि विस्ससेति ।

तत्थ—यस्मि मनो निविसतीति यस्मि पुगले दिट्ठमत्ते येव चित्तं पतिट्ठाति । चित्तं वापि पसीदतीति यस्मि दिट्ठमत्ते चित्तं पसीदति मुदुकं होति । अदिट्ठपुब्बके पोसेति पकतिया तस्मि अत्तभावे अदिट्ठपुब्बेपि पुगले । कामं तस्मिम्पि विस्ससेति अनुभूतपुब्बसिनेहेनेव तस्मिम्पि पुगले एकसेन विस्ससेति विम्मासं आपज्जति येवानि अत्थो ।

एवं सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुमन्धिं घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा ब्राह्मणो च ब्राह्मणी च एते एव अहेसु । पुत्तोपि अहेमेवाति ।

साकेतजातकं ।

९. विसवन्तजातकं

धिरत्यु तं विसं वन्तन्ति इदं सत्था जतवने विहरन्तो धम्मसेनापतिं आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

थेरस्स किर पिट्ठखज्जकं खादनकाले मनुस्सा संघस्स बहुं पिट्ठखादनीयं गहेत्वा विहारं अगमंस्सु । भिक्खुसङ्घस्स गहितावसेसं बहुं अतिरित्तं अहोमि । मनुस्सा—भन्ते ! अन्तोगामगतानम्पि गण्हथाति आहंस्सु । तस्मिं खणे थेरस्स सद्धिविहारी दहरो अन्तोगामं गतो होति । तस्स कोट्ठासं गहेत्वा तस्मिं आनागच्छन्ते अति-
दिवाहोतीति थेरस्स अदंस्सु । थेरेन तस्मिं परिभुत्ते दहरो आगमासि ।

अथ नं थेरो—मयं आवुमो ! तुय्हं टपितखादनीयं परिभुञ्जिम्हाति आह ।

सो—मधुरं नाम भन्ते ! कस्स अप्पियन्ति आह ।

महाथेरस्स संबंघो उदपादि । सो इतो पट्ठाय पिट्ठखादनीयं न खादिस्सामीति अधिट्ठहि । ततो पट्ठाय किर सारिपुत्तथेरेन पिट्ठखादनीयं नाम न खादितपुव्वं । तस्स पिट्ठखादनीयं अखादनभावो भिक्खुसङ्घे [२६३] पाकटो जातो । भिक्खु तं कथं कथेन्ता धम्मसभायं सन्निमीदिस्सु ।

अथ सत्था—कायनुत्थ भिक्खवे ! एतरहि कथाय सन्निभिन्नाति पुच्छि । इमाय नामाति च वुत्ते भिक्खवे ! सारिपुत्तो एकवारं जह्तिक्कं जीवितं परिचवज्जन्तोपि न गण्हति येवाति वत्वा अतीतं आहरि :—

अतीतवत्थु

अतीने वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तोपि विमवेज्जकुले निव्वत्तित्वा वेज्जकम्मेन जीविकं कप्पेति । अथेकं जनपदमनुस्सं सप्पो डमि । तस्स ज्ञानका पमादं अक्त्वा खिप्पं वेज्जं आनयिस्सु ।

वेज्जो आह—किन्ताव ओसवेन, परिभावित्वा विसं ह्रगमि । दट्ठमप्पं आवाहेत्वा दट्ठानतो तेनेव विसं आकड्ढापेमीति ।

सप्पं आवाहेत्वा विसं आकड्ढापेहीति ।

सो सप्पं आवाहेत्वा तथा अयं दट्ठोति आह ।

आम मयाति ।

तथा दट्ठानतो त्वं येव मुखेन विसं आकड्ढाहीति ।

मया एकवारं जह्तिक्कविमं पुन न गहितपुव्वं । नाहं मया जह्तिक्कविमं कड्ढस्सामीति ।

सो दारुणि आहरापेत्वा अंगिं कत्वा आह—सचे अत्तनो विसं नाकड्ढसि इमं अगिगं विसाति । सप्पो अपि अंगिं पविमिस्सामि नेवत्तना एकवारं जह्तिक्कविमं पच्चावमिस्सामीति वत्वा इमं गाथमाहः—

धिरत्यु तं विसं वन्तं यमहं जीवितकारणा,

वन्तं पच्चावमिस्सामि मतम्मे जीविता वरन्ति ।

तत्थ धिरत्युति गरहणत्थे निपातो । तं विसन्ति यमहं जीवितकारणा वन्तं विसं पच्चावमिस्सामि तं वन्तं विसं धिरत्यु । मतम्मे जीविता वरन्ति तस्म विमस्स अपच्चावमनकारणा यं अंगिं पविसित्वा मरणं, तं मम जीविततो वरन्ति अत्थो ।

एवञ्च पन वत्वा अंगिं पविसितुं पायामि । अथ नं वेज्जो निवागेत्वा नं पुगिसं ओसथेहि च मन्तेहि च निव्विसं अरोगं कत्वा सप्पस्स सीलानि दत्वा इतो पट्ठाय मा कच्चि विहेठेहीति विस्सज्जेसि ।

सत्थापि न भिक्खवे ! सारिपुत्तो एकवारं जह्तिक्कं जिवितम्पि परिचवज्जन्तो पुन गण्हतीति इमं धम्म-
देसनं आहरित्वा अनुसन्धि घट्टेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा सप्पो सारिपुत्तो अहोसि । वेज्जो पन अहमेवाति ।

विसवन्तजातकं ।

१०. कुदालजातकं

न तं जितं साधु जितन्ति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो चित्तहृत्थसारिपुत्तत्थेरं आरब्ध कथेसि ।

पक्खपन्नवत्थु

सो किर सावत्थियं एको कुलदारको । अथकदिवसं कमित्वा आगच्छन्तो विहारं पविमत्वा एकस्म थेरस्स पत्तनो सिनिद्धं मधुरं पणीतभोजनं लभित्वा चिन्तेमि—मयं रत्तिं दिवं सहत्थेन नाना कम्मणि कुरु-मानापि एवरूपं मधुराहारं न लभाम, मयापि समणेन भवितव्वन्ति ।

सो पव्वजित्वा मासद्धमासच्चयेन अयोनिस्सो मनसिकरोन्तो किलेसवमिको हुत्वा विव्वमित्वा पुन भत्तेन किलमन्तो आगत्वा पव्वजित्वा अभिधम्मं उग्गणिह । इमिनाव उपायेन छ्वारे विव्वमित्वा पव्वजितो । ततो सत्तमे भिक्खुभावे सत्तप्पकरणिको हुत्वा बहूभिक्खू धम्मं वाचेन्तो विपस्सनं वड्ढेत्वा अरहत्तं पापुणि । अथस्स सहायका भिक्खू—किन्नुखो आवुसो ! चित्त ! पुव्वे विय ते एत्तरहि किलेमा न वड्ढेन्तीति परिहासं करिस् ।

आवुसो ! अभव्वो दानाहं इतो पट्ठाय गिहीभावस्साति ।

एवं तस्मि अरहत्तं पत्तं धम्ममभाय कथा उदपादि—आवुसो ! एवरूपस्म नाम अरहत्तस्स उपनिस्सये मति आयस्मा चित्तहृत्थसारिपुत्तो छक्खत्तु उप्पव्वजितो । अहो ! महादोमो पुत्थज्जनभावोति ।

सत्था आगत्वा कायनुत्थ भिक्खवे ! एत्तरहि कथाय सन्निस्सिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वुत्ते—भिक्खवे ! पुत्थज्जनचित्तं नाम लहुकं दुन्निग्गहं, आरम्भणवसेन गत्वा अल्लीयति । एक वारं अल्लीनं न सक्का होति खिप्पं मोलेत्तु । एवरूपस्स चित्तस्म दमथो साधु । दन्तमेव हि तं सुखं आवहतीति वत्वा आह—

“दुन्निग्गहस्स लहुतो यत्थ कामनिपातिनो,

चित्तस्स दमथो साधु चित्तं दन्तं सुखावहं” ।^१

तस्स पन दुन्निग्गहणताय पुव्वेपि पण्डिता एकं कुदालकं निस्साय तं जहितुं असक्कोन्ता लोभवसेन छक्खत्तु उप्पव्वजित्वा सत्तमे पव्वजितभावे भानं उप्पादेत्वा तं लोभं निग्गण्हिस्सूति वत्वा अतीतं आहरिः—

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते वोधिसत्तो मणिककुले निव्वत्तित्वा विञ्जुतं पापुणि । कुदालपण्डितोतिस्स नाम अहोसि । सो कुदालकेन भूमिपरिकम्मं कत्वा साकञ्चेव अलाबुकुब्भण्डिएलालुकादीनि च वपित्वा तानि विक्किणन्तो कपणजीविकं कप्पेति । तं हिस्स एकं कुदालकं ठपेत्वा अञ्जं धनं नाम नत्थि । सो एकदिवसं चिन्तेसि किम्मे घरावासेन ? निक्खमित्वा पव्वजिस्सामीति । अथेकदिवसं तं कुदालकं पटि-च्छन्नट्टाने ठपेत्वा इसिपव्वज्जं पव्वजित्वा तं कुदालकमन्स्सरित्वा लोभं छिन्दितुं असक्कोन्तो कुण्ठ-कुदालकं निस्साय उप्पव्वजि । एवं दुतियं ततियम्पीति छ वारे तं कुदालकं पटिच्छन्ने टाने निक्खपित्वा पव्वजितो चेवुप्पव्वजितो च । [२६५]

सत्तमे पन वारे चिन्तेसि अहं मम इमं कुण्ठकुदालकं निस्साय पुनप्पुनं उप्पव्वजितो । इदानीं तं महा-नदियं पक्खपित्वा पव्वजिस्सामीति । नदीतीरं गत्वा सच्चस्स पतितट्टानं पस्सिस्सामि पुनागत्वा उद्धरितु-कामता भवेय्याति तं कुदालकं दण्डे गहेत्वा नागबलो थामसम्पन्नो सीसस्स उपरिभागे तिकखत्तु आविञ्जेत्वा^२ अक्खीनि निम्मीलेत्वा नदीमज्जे विपित्वा जितं मे जितं मेति तिकखत्तुं सीहनादं नदि ।

१ धम्मपद, चित्तवग्गो ।

२ स्या०—आविज्झित्वा ।

तस्मिं खणे वाराणसीराजा पचन्तं वूपसमेत्वा आगतो नदिया सीसं नहायित्वा सब्बालङ्कारपति-
मण्डितो हत्थिक्खन्धेन गच्छमानो तं बोधिसत्तस्स सद् सुत्वा अयं पुरिसो जितं मेति वदति, कोनुखो एतेन जितो ?
पक्कोसथ नन्ति पक्कोसापेत्वा—भो ! पुरिस ! अहं ताव विजितसङ्गामो इदानीं जयं गहेत्वा आगच्छामि,
तया पन को जितोति पुच्छि ।

बोधिसत्तो—महाराज ! तया सङ्गाम-सहस्सम्पि सङ्गामसतसहस्सम्पि जिनन्तेन दुज्जितमेव
किलेसानं अजितत्ता । अहं पन अब्भत्तरे लोभं निगण्हन्तो किलेसे जिणन्ति कथेन्तो येव महानदि ओलोकेत्वा
आपोकसिणारम्मणं भानं निब्बत्तेत्वा सम्पत्तानुभावो आकासे निसीदित्वा रज्ज्वा धम्मं देसेन्तो इमं गाथमाहु—

न तं जितं साधु जितं यं जितं अवजीयति,
तं खो जितं साधु जितं यं जितं नावजीयतीति ।

तत्थ न तं जितं साधु जितं यं जितं अवजीयतीति यं पचामित्ते पराजिणित्वा रट्ठं जितं पटिलद्धं पुन
जितेहि पचामित्तेहि अवजीयति तं जितं साधु नाम न होति । कस्मा ? पुन अवजीयन्तो । अपरो नयो-
जितं बुच्चति जयो । यो पचामित्तेहि सद्धिं युज्झित्वा अधिगतो जयो पुन तेसु जिनन्तेसु पराजयो होति सो
न साधु, न सोभनो । कस्मा ? यस्मा पुन पराजयोव होति । तं खो जितं साधु जितं यं जितं नाव जीयतीति
यं खो पन पचामित्ते निम्मथत्वा जितं पुन नेहि नावजीयति, यो वा एकवारं लड्डो जयो पुन पराजयो न होति
तं जितं साधु जितं सोभनं । सो जयो साधु सोभनो नाम होति । कस्मा ? पुन नावजीयन्तो । तस्मा त्वं
महाराज ! सहस्सक्खन्तुम्पि सतसहस्सक्खन्तुम्पि सङ्गाममीमं जिणित्वापि सङ्गामयोधो नाम न होति ।
किं कारणा ? अत्तनो किलेसानं अजितत्ता । यो पन एकवारम्पि अत्तनो अब्भत्तरे किलेसे जिनाति अयं
उत्तमो सङ्गामसीसयोधोति आकामे निमिन्नको एवं बुद्धलील्हाय रज्ज्वा धम्मं देसेमि । उत्तमसङ्गामयोध-
भावो पनेत्थ :-—

“यो सहम्मं सहस्सेन सङ्गामे मानुमे जिने,
एकं च जेय्यं मत्तानं म वे सङ्गामजुत्तमो”ति ।^१

इदं मुत्तं साधकं । रज्ज्वा पन धम्मं मुणन्तस्सेव तदङ्गपहानवसेन किलेसा पहीणा पव्वज्जाय चित्तं
नमि । राजबलस्मापि तथेव किलेसा पहीयिमु ।

राजा—इदानीं तुम्हे कथं गमिस्सथानि ? बोधिमत्तं पुच्छि ।

हिमवन्तं पविमित्वा इसिपव्वज्जं पव्वजिस्सामि महाराजानि ।

राजा तेनहि अहम्पि पव्वजिस्सामीति बोधिसत्तेनेव सद्धिं निक्खमि । बलकायो ब्राह्मणगहपतिका
सव्वा सेणियाति सव्वोपि तस्मिं ठाने सन्निपतितो जनकायो रज्ज्वा सद्धिं येव निक्खमि । वाराणसीवामिनो
अम्हाकं किर राजा कुद्दालपण्डितस्स धम्मदेवनं सुत्वा पव्वज्जाभिमुखो हुत्वा सद्धिं बलकायेनेव निक्खन्तो मयं
इध किं करिस्सामाति द्वादसयोजनिकाय वाराणमिया सकलनगरवामिनो निक्खमिमु । द्वादसयोजनिका
परिसा अहोसि । तं आदाय बोधिसत्तो हिमवन्तं पाविमि तस्मिं खणे सक्कस्स देवरज्ज्वा निसिन्नामनं उण्हा-
कारं दस्सेसि ।

सो आवज्जमानो कुद्दालपण्डितो महाभिनिक्खमणं निक्खन्तोति दिस्वां महासमागमो भविस्सति
वसनट्टानं लद्धुं वट्टतीति विस्मकम्मं आमन्नेत्वा—तान ! कुद्दालपण्डितो महाभिनिक्खमणं निक्खन्तो वसन-
ट्टानं लद्धुं वट्टति । त्वं हिमवन्तप्पदेसं गत्वा सममूभिभागे दीधमो निमयोजनं वित्थारतो पण्णरसयोजनं
अस्समपदं मापेहीति आह । सो साधु देवानि पटिस्सुत्वा गत्वा तथा अकासि । अयमेत्थ सङ्खेपो । वित्थारो
पन हत्थीपालजातके आवीभविस्सति । इदञ्च हि तञ्च एकपरिच्छेदमेव ।

विस्सकम्मोपि अस्समपदे पण्णसालं मापेत्वा दुस्सदे मिगे च सकृणे च अमनुस्से च पटिक्कमापेत्वा नेन तेन दिसाभागेन एकपदिकमगं निम्मिनित्वा अन्नो वसनट्टानमेव अगमासि । कुद्दालपण्डितोपि तं परिसं आदाय हिमवन्तं पविसित्वा सक्कदत्तियं अस्समपदं गत्वा विस्सकम्मेन मापितं पब्बजित-परिक्खारं गहेत्वा पठमं अत्तना पब्बजित्वा पच्छा परिसं पब्बाजेत्वा अस्समपदं भाजेत्वा अदासि । सत्त राजानो सत्त रज्जानि छड्डियिमु । तिसयोजनं अस्समपदं पूरि । कुद्दालपण्डितो सेमकमिणेमुपि परिक्कम्मं कत्वा ब्रह्मविहारे भावेत्वा परिमाय कम्मट्टानं आचिक्खि । सब्बे समापत्तिलाभिनो हत्वा ब्रह्मविहारे भावेत्वा ब्रह्मलोक-परायणा अहेमु । ये पन तेसं पारिचरियं अकमु ते देवलोकपरायणा अहेमु । (२६७)

सत्था एवं भिक्खवे ! चित्तन्नामेत किलेसवमेन अल्लीनं दुम्मोचयं होति उप्पन्ना लोभधम्मा दुप्पजहा एवरूपेपि पण्डिते अञ्जाणे करोन्तीति इमं धम्मदेसनं आहरित्वा सच्चानि पकासेमि । सच्च पग्गियमाने केचि सोतापन्ना अहेमु, केचि सकदागामिनो, केचि अनागामिनो, केचि अरहत्तं पापुण्णमु । सत्थापि अनुमन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा राजा आनन्दो अहोसि । परिमा बुद्धपरिसा, कुद्दालपण्डितो पन अहमेवाति ।

कुद्दालजातकं ।

इत्थिवग्गो सत्तमो ।

८. “वरणवग्गवणना”

१. वरणजातकं

यो पुब्बे करणीयानीति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो कुटुम्बियपुत्ततिस्सत्थेरं आरब्भ कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

एकस्मिं किर दिवसे सावत्थिवासिनो अञ्जमञ्जं साहायका तिसमत्ता कुलपुत्ता गन्धपुप्फवत्थादीनि गहेत्वा सत्थु धम्मदेसनं सुणिस्सामाति महाजनपरिवुत्ता जेतवनं गत्वा नागमालक—विसालमालकादिमु थोकं निसीदित्वा सायण्हसमये सत्थरि सुरभि-गन्धवासिताय गन्धकुटितो निक्खमित्वा धम्मसभं गत्वा अल-ङ्कतवृद्धासने निसिन्ने सपरिवारा धम्मसभं गत्वा सत्थारं गन्धपुप्फेहि पूजेत्वा चक्कङ्किततलेसु फुल्लपदुम-ससिरीकेसु पादेसु वन्दित्वा एकमन्तं निसिन्ना धम्मं सुणिस्सु । अथ नेसं एतदहोसि यथा यथा खो मयं भगवता धम्मं देसितं आजानाम्.....पे ०.....पव्वजेय्यामाति । ते तथागतस्स धम्मसभातो निक्खन्तकाले तथागतं उपसङ्कमित्वा वन्दित्वा पव्वज्जं याचिस्सु । तेसं सत्था पव्वज्जं अदासि ।

ते आचरियुपज्जाये आराधेत्वा उपसम्पदं लभित्वा पच्च वस्मानि आचरियुपज्जायानं सन्तिके वसित्वा द्वे मातिका पगुणं कत्वा कप्पियाकप्पियं जत्वा तिस्सो अनुमोदना उग्गण्हित्वा चीवगानि सिब्बेत्वा रजित्वा समणधम्मं करिस्सामाति आचरियुपज्जाये आपुच्छित्वा सत्थारं उपसङ्कमित्वा वन्दित्वा एकमन्तं निसीदित्वा—मयं भन्ते ! भवेसु उक्कण्ठिता जातिजगव्याधिभरणभयभीता तेसं नो संसारपरिमोचनत्थाय कम्मट्टानं कथेत्थानि याचिस्सु । सत्था तेसं अट्टानिमाय कम्मट्टानेसु सप्पायं विदित्वा एकं कम्मट्टानं कथेसि ।

ते सत्थु सन्तिके कम्मट्टानं गहेत्वा सत्थारं वन्दित्वा पदक्खिणं कत्वा परिवेणं गत्वा आचरियुपज्जाये ओलोकेत्वा पत्तचीवरं आदाय समणधम्मं करिस्सामाति निक्खामिस्सु ।

अथ नेसं अट्ठमन्तरे एको भिक्खू नामेन कुटुम्बियपुत्त तिस्सत्थेरो नाम कूमीतो हीनविरियो रसगिद्धो । सो एवं चिन्तेसि अहं नेव अरञ्जो वसितुं न पधानं पदङ्गितुं न [२६८] भिक्खाचरियाययापेतुं मक्खिस्सामि, को मे गमनेन अत्थो निवत्तिस्सामीति । सो विरियं ओस्सजित्वा ते भिक्खू अनुगत्वा निवत्ति । तेपि खो भिक्खू कोसलेसु चारिकं चग्गमाना अञ्जानर पच्चन्तगामं गत्वा तं उपनिस्साय एकस्मिं अरञ्जायाने वस्सं उपगन्त्वा अन्तो तेमामं अप्पमत्ता घटेन्ता वायमन्ता विपम्मनागग्गं गाहापेत्वा पठवि उन्नादयमाना अरहन्तं पत्वा दूत्थ-वस्सा पवारेत्वा पटिलद्वगुणं सत्थु आरोचेस्सामाति ततो निक्खमित्वा अनुपुब्बेन जेतवनं पत्वा पत्तचीवरं पटि-सामेत्वा आचरियुपज्जाये दिस्वा तथागतं दट्टुकामा सत्थु मन्तिकं गत्वा वन्दित्वा निसीदिस्सु । सत्था तेहि सद्धिं मधुरपटिमन्थारं अकामि । ते कतपटिसन्थारा अन्नतो पटिलद्वगुणं तथागतस्स आरोचेसु । सत्था ते भिक्खू पर्ससि ।

कुटुम्बियपुत्ततिस्सत्थेरो सत्थारं तेसं गुणकथं कथेत्तं दिस्वा मयम्पि समणधम्मं कानुकामो जातो । तेपि खो भिक्खू मयम्पि भन्ते ! तमेव अरञ्जावामं गत्वा वमिस्सामाति सत्थारं आपुच्छिस्सु । सत्था साधूति अनुजानि । ते सत्थारं वन्दित्वा परिवेणं अगमंस्सु । अथ सो कुटुम्बियपुत्ततिस्सत्थेरो रत्तिभागसमनन्तरे अच्चारद्वविरियो हुत्वा अतिवेगेन समणधम्मं करोन्तो मज्झिमयामममनन्तरे आलम्बणफलकं निस्साय ठित-कोव निहायन्तो परिवत्तित्वा पति । उग्गट्टिकं तस्स भिज्जि । वेदना महन्ता जाता । तेसं भिक्खून् तं पटि-जगन्तानं गमनं न सम्पज्जि ।

अथ ने उपट्टानवेलायं आगते सत्था पुच्छि—ननु तुम्हे भिक्खवे ! स्वे गमिस्सामाति हिंयो आपुच्छि याति ?

आम भन्ते ! अपि च खो पनम्हाकं सहायको कुटुम्बियपुत्ततिस्सत्थेरो अकाले अतिवेगेन समणधम्मं करोन्तो निदाभिभूतो परिवत्तित्वा पतितो उरट्टिकस्स भिन्ना तं निस्साय अम्हाकं गमनं न सम्पन्नन्ति ।

सत्था न भिक्खवे ! इदानीवेम अत्तनो हीनविरियभावेन अकाले अतिवेगेन विरियं करोन्तो तुम्हाकं गमनन्तरायं करोति पुब्बेपेस तुम्हाकं गमनन्तरायं अकासि येवाति वत्वा तेहि याचितो अतीतं आहरिः—

अतीतिवत्थु

अतीते गन्धाररुद्धे तक्कसिलायं बोधिसत्तो दिसापामोक्खो आचरियो हुत्वा पञ्चमाणवकसतानि सिप्पं उग्गण्हापेति । अथस्स ते माणवा एक-दिवसं दारुं आहरणत्थाय अरञ्जं गत्वा दारुनि उद्धरिमु । तेसं अन्तरे एको कुसीतमाणवो महन्तं वरणरूक्खं दिस्वा सुक्खरूक्खो एसोति सञ्जाय मुहुत्तं ताव निपज्जित्वा पच्छा रूक्खं अभिरूहित्वा दारुनि पातेत्वा आदाय गमिस्सामीति उत्तरसाटकं पत्थरित्वा निपज्जित्वा काकच्छमानो निद्दं ओक्कमि । इतरे माणवका दारुकलापे बन्धित्वा आदाय गच्छन्ता तं पादेन पिट्ठियं पहरित्वा पवोधेत्वा अग-
मंमु । [२६६]

कुसीतमाणवो उट्ठाय अक्खीनि पुञ्चित्वा पुञ्चित्वा अविगननिद्दोव तं रूक्खं अभिरूहित्वा साखं गहेत्वा अत्तनो अभिमुखं आकड्ढित्वा भञ्जन्तो भिज्जित्वा उट्ठितकोटिया अत्तनो अक्खं भिन्दापेत्वा एकेन हत्थेन तं पिधाय एकेन हत्थेन अल्लदारुनि भिज्जित्वा रूक्खतो ओरुद्ध दारुकलापं बन्धित्वा उक्खपित्वा वेगेन गत्वा तेहि पातितानं दारुन उपरि पातेमि । तं दिवमं च जनपदगामके एकं कुलं स्वे ब्राह्मणवाचकं करिस्सामाति आचरियं निमन्तेसि । आचरियो माणवके आह—ताता ! स्वे एकं गामं गतव्वं तुम्हे पन निराहारा न सक्खिस्सथ गन्तु पातोव यागु पचापेत्वा नत्थ गन्त्वा अत्तनो लद्धकोट्टामं च अम्हाकं पत्तकोट्टामं च सव्वं आदाय आगच्छथाति ।

ते पातोव यागुपाचनत्थाय दामि उट्ठापेत्वा खिप्पं नो यागुं पचाहीति आहंमु । सा दारुनि गण्हन्ती उपरि ठितानि अल्लवरणदारुनि गहेत्वा पुनप्पुनं मुख्वातं ददमानापि अंगि उज्जालेत्तुं अमक्कोन्ती सुरियं उट्ठापेसि । माणवका अति दिवा जानो इदानी न सक्का गन्तुन्ति आचरियस्म सन्तिकं अगमिमु । आचरियो किं ताता ! न गतत्थाति ? आम आचरिय ! न गतम्हाति । किं काग्णाति ? अमुको नाम कुसीतमाणवो अम्हेमि सद्धि दारुवन्तं गत्वा वरणरूक्खमूले निदायित्वा पच्छा वेगेनारुद्ध अक्खि गिन्दापेत्वा अल्लवरण-
दारुनि आहरित्वा अम्हेहि आनीतदारुन्तं उपरि पक्खपि । यागुपाचिका तानि सुक्खदारुसञ्जाय गहेत्वा याव सुरियस्सुग्गमना उज्जालेत्तुं नामक्खि । इमिना नो कारणेन गमनन्तरायो जानोति । आचरियो माणवेन कनकम्मं सुत्वा अन्धवात्तानं कम्मं निस्समाय एवरूपाव परिहानि होतीति वत्वा इमं गाथं समुट्ठापेसिः—

यो पुब्बे कारणीयाणि पच्छा सो कातुमिच्छति,

वरणकट्ठभञ्जोव स पच्छा अन्तुत्पतीति ।

नत्थ—स पच्छा अन्तुत्पतीति यो कोचि पुग्गलो इदं पुब्बे कत्तव्वं इदं पच्छाति अवीमंसित्वा पुब्बे **करणियाणि** पठममेव कत्तव्वकम्मानि पच्छा करोति अयं **वरणकट्ठभञ्जो** अम्हाकं माणवको विय **सो** बालपुग्गलो **पच्छा अन्तुत्पति** सोचति परिदेवतीति अत्थो । एवं बोधिसत्तो अग्नेवामिकानं इमं कारणं कथेत्वा दानादीनि पुञ्जानि कत्वा जीवितपरियोसाने यथाकम्मं गतो ।

सत्था न भिक्खवे ! इदानीवेम तुम्हाकं अन्तर्गयं करोति पुब्बेपि अकासि येवाति वत्वा इमं धम्म-
देसनं आहरित्वा अनुसर्त्तुं घट्टेत्वा जातकं समोधानेसि तदा अक्खभेदम्पत्तो माणवो उरुभेदम्पत्तो भिक्खु अहोसि ।
सेसमाणवा बुद्धपरिमा, आचरियब्राह्मणो पन अहमेवाति । (२७२)

२. सीलवनागजातकं

अकतञ्जूस्स पोसस्साति इदं सत्था वेल्लवने विहरन्तो देवदत्तं आरब्ध कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

धम्मसभायं भिक्खू आवुसो ! देवदत्तो अकतञ्जू तथागतस्स गुणे न जानातीति कथेन्ता निसीदिसु । सत्था आगन्त्वा कायनुत्थ भिक्खवे ! एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वुत्ते—न भिक्खवे ! इदानेव देवदत्तो अकतञ्जू पुब्बेपि अकतञ्जूयेव । न कदाचि मय्हं गुणं जानातीति वत्था तेहि याचितो अतीतं आहरि :—

अतीतवत्थु

अतीने वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ने बोधिसत्तो हिमवन्तप्पदेसे हत्थियोनियं निब्बत्ति । सो मातु-कुच्छित्तो निक्खन्तो सव्वसेतो अहोसि रजतपुञ्जसन्निभो । अक्खीनि पनस्स मणिगुलसदिसानि पञ्जायमान-पञ्चप्पसादानि अहेसु, मुखं रत्नकम्बलसदिसं, सोण्डं सुवण्णविन्दुपतिमण्डितं रजतदामं विय चत्तारो पादा कत-लाखापरिकम्मा विय, एवमस्स दसहि पारमीहि अलङ्कतो रूपगगप्पत्तो अत्तभावो अहोमि । अथ नं विञ्जुत्तं पत्तं सकलहिमवन्ते वारणा सन्निपतित्वा उपट्ठहन्ता विचरिमु । एवं सो अमीतिसहस्सवारणपरिवारो हिम-वन्तप्पदेसे वसमानो अपरभागे गणे दोसं दिस्वा गणम्हा कायविवेकं गन्त्वा एककोव अरञ्जे वामं कप्पेसि । सीलवन्तनाय च पनस्ससीलवनागराजात्वेव नाम अहोसि । अथेको वाराणसीवासिको वनचरको हिमवन्तं पविसित्वा अत्तनो आजीवभण्डकं गवेसमानो दिसा ववत्थापेत्तु असक्कोत्तो मग्गमूल्हो हुत्वा मरणभयभीतो बाहा पग्गय्ह परिदेवमानो चरति ।

बोधिमत्तो तस्स तं बलवपरिदेवितं मुत्वा इमं पुरिमं दुक्खा मोचेस्सामीति कारुञ्जेन चोदितो तस्स सन्तिकं अगमामि । सो तं दिस्वाव भीतो पलायि । बोधिमत्तो तं पलायन्तं दिस्वा तत्थेव अट्ठासि । सो पुरिमो बोधिसत्तं ठितं दिस्वा अट्ठामि । बोधिमत्तो पुन अगमामि । सो पुन पलायित्वा तस्स ठितकाले ठत्वा चिन्तेसि । अयं वारणो मम पलायनकाले तिट्ठति ठितकाले आगच्छति नायं मय्हं अनत्थकामो इमम्हा पन मं दुक्खा मोचतुकामोव भविस्सतीति सूरु हुत्वा अट्ठामि । बोधिमत्तो तं उपसङ्कमिन्त्वा—कस्मा भो ! त्वं पुरिस ! परिदेवमानो विचरामीति पुच्छि ।

सामि ! दिसा ववत्थापेत्तु असक्कोत्तो मग्गमूल्हो हुत्वा मरणभयेनाति ।

अथ नं बोधिमत्तो अत्तनो वसनट्टानं नेत्वा कतिपाहं फलाफलेहि सन्तप्पेन्वा भो पुरिम ! मा भायि अहं तं मनुस्सपथं नेस्सामीति अत्तनोपिट्ठे निसीदापेत्वा मनुस्सपथं पायामि । (२७१) अथ खो सो मित्तद्दभी पुरिमो सचे कोचि पुच्छिस्मति आचिक्खित्त्वं भविस्सतीति बोधिसत्तस्स पिट्ठे निसिन्नो येव रुक्खनिमित्तं पव्वतनिमित्तं उपधारेन्तोव गच्छति । अथ नं बोधिसत्तो अरञ्जा नीहरित्वा वाराणसीगामी महामग्गे ठपेत्वा भो पुरिम ! इमिना मग्गेन गच्छ मय्हं पन वसनट्टानं पुच्छित्तोपि अपुच्छित्तोपि मा कस्मचि आचिक्खीति तं उय्योजेत्वा अत्तनो वसनट्टानं येव अगमासि ।

अथ सो पुरिमो वाराणसिं गन्त्वा अनुविचरन्तो दन्तकारवीथीं पत्वा दन्तकारे दन्तविकनियो कुरमाने दिस्वा—किम्पन भो ! जीवदन्तम्पि लभित्वा गण्हेय्याथाति ?

भो किं वदमि ? जीवदन्तो नाम मतहत्थिदन्ततो महग्घत्तरोति ।

तेनहि अहं वो जीवदन्तं आहरिस्सामीति पाथेय्यं गहेत्वा खरककचं आदाय बोधिसत्तस्स वसनट्टानं अगमासि । बोधिमत्तो तं दिस्वा—किमत्थं आगतोसीति पुच्छि ।

अहं सामि ! दुग्गतो कपणो जीवितुममक्कोत्तो तुम्हे दन्तखण्डं याचित्वा सचे दस्सथ तं आदाय गन्त्वा विक्किणित्वा तेन मूलें जीविस्सामीति आगतोति ।

होतु भो ! दन्तं ते दस्सामि सचे दन्तकप्पनत्थाय ककचं अत्थीति ।

ककचं गहेत्वा आगतोमिह सामीति ।

तेनहि दन्ते ककचेन कन्तित्वा आदाय गच्छाति ।

बोधिसत्तो पादे सम्मिञ्जेत्वा गोनिसिन्नकं निसीदि । सो तस्स द्वेपि अगगदन्ते छिन्दि ।

बोधिसत्तो ते दन्ते सोण्डाय गहेत्वा—भो ! पुरिस ! नाहं एते दन्ता मय्हं अप्पिया अमनापाति दम्मि, इमेहि पन मे दन्तेहि सहस्सगुणेन सतसहस्सगुणेन सब्बधम्मपटिवेधनममत्थं सब्बञ्जुतञ्चाणं पियतरं, तस्स मे इदं दन्तदानं सब्बञ्जुतञ्चाणपटिविञ्जन्तथाय होतूति सब्बञ्जुतञ्चाणस्स आवज्जनं कत्वा दन्तयुगलं अदासि ।

सो तं आदाय गत्वा विक्किणित्वा तस्मिं मूले खीणे पुन बोधिसत्तम्म सन्तिकं गत्वा—सामि ! तुम्हाकं दन्ते विक्किणित्वा लद्धमूलं मय्हं इणसोधनमत्तमेव जातं, अवसेसदन्ते मे देथाति आह ।

बोधिसत्तो साधूति पटिस्सुणित्वा पुरिमनयेनेव कप्पापेत्वा अवसेसदन्ते अदामि । सो तेपि विक्किणित्वा पुन आगत्वा—सामि ! जिवितु न सक्कोमि, मूलदाठा मे देहीति आह ।

बोधिसत्तो साधूति क्त्वा पुरिमनयेनेव निसीदि । सो पापपुरिसो महासत्तस्स रजतदामसदिसं सोण्डं मद्मानो केलासकूटमदिसं कुम्भं अभिस्सुत्वा उभो दन्तकोटियो पण्हिया पहरन्तो ममं वियूहित्वा कुम्भं आरुह्य खरककचेन मूलदाठा कप्पेत्वा पक्कामि । बोधिसत्तम्म दस्सन्नपचारं विजहन्ते विजहन्ते येव पन तस्मिं पाप-पुरिमे चतुनहुताधिकानि द्वियोजनमतमहस्मानि बहलघनपठवी भिनेरुयुगन्धरादयो महाभारे दुग्गन्धजेगुच्छानि [२७२] गूथमुत्तादीति च धारेतुं समत्थापि तम्म अगुणगमिं धारेतुं अयक्कोन्ति विय भिज्जित्वा विवरमदासि । तावदेव अविच्चिमहानिरयतो जाला निक्खमित्वा नं मित्तदुभीपुरिमं कुलमन्तकेन कम्बलेन पारुपन्ति विय परिक्खिपित्वा गण्हि । एवं तस्स पापपुग्गलस्स पठविं, पविट्टकाले तस्मिं वनसण्डे अधिवत्था रुक्खदेवता अकतञ्जु मित्तदुभिपुग्गलं चक्कवन्निरज्जं दत्वापि नोसेतु न सक्कोतीति वनं उन्नादेत्वा धम्मं देसयमाना इमं गाथमाहः—

अकतञ्जुस्स पोसस्स निच्चं विवरदस्सिनो,

सब्बं चे पठविं दज्जा नेव नं अभिराधयेति ।

तत्थ—अकतञ्जुस्साति अत्तनो कतगुणं अजानन्तस्स । पोसस्साति पुरिसस्स । विवरदस्सिनोति छिद्दमेव ओकासमेव ओलोकेन्तस्स । सब्बं चे पठविं दज्जाति सचेपि तादिसस्स पुग्गलस्स सकलं चक्कवत्ति-ज्जं इमं वा पन महापठविं परिवन्तेत्वा पठवोजं ददेय्य । नेव नं अभिराधयेति एवं करोन्तोपि एवरूपं कत-गुणविद्धंसकं कोचि परितोमेतुं वा पसादेतुं वा न सक्कुण्येयाति अत्थो । एवं सा देवता तं वनं उन्नादेत्वा धम्मं देसेसि । बोधिसत्तो यावतायुक्कं ठत्वा यथाकम्मं अगमासि ।

सत्था न भिक्खवे ! देवदत्तो इदानीव अकतञ्जु पुब्बेपि अकतञ्जुयेवाति क्त्वा इमं धम्मदेसनं आहर्त्त्वा अनुसन्धिं घट्टेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा मित्तदुभी पुग्गलो देवदत्तो अहोसि रुक्खदेवता सारि-पुत्तो, सीलवनागराजा पन अहमेवाति ।

सीलवनागराजजातकं ।

३. सच्चंकिरजातकं

सच्चं किरवमाहंसति इदं सत्या वेलुवने विहरन्तो वधाय परिसक्कनं आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

भिक्षुसङ्घस्मि हि धम्मसभायं निसीदित्वा आवुसो ! देवदत्तो सत्थु गुणं न जानाति वधायेव परिसक्कतीति देवदत्तस्स अगुणं कथेन्ते सत्था आगन्त्वा कायनुत्थ भिक्खवे ! एतर्गहि कथाय मन्निसिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वुत्ते न भिक्खवे ! इदानेव देवदत्तो मय्हं वधाय परिसक्कति पुब्बेपि परिसक्कि येवाति वत्वा अतीतं आहरिः—

अतीतवत्थु

अतीने वाराणसियं बह्मदाने रज्जं कारेन्ते तस्म दुट्ठकुमारो नाम पुत्तो अहोमि । कक्खलो फम्भो पट्टासीविसोपमो अनक्कोमित्वा वा अपट्टगित्वा वा केनचि मद्धि न कथेति । सो अन्तोजनस्म च बह्मजनस्म च अक्खिम्हि पतितरजं विय खादितुं आगतपिसाचो विय च अमनापो अहोमि उब्बेजनीयो ।

सो एकदिवसं नदीकीलं कीलितुकामो महन्तेन परिवारेन नदी तीरं अगमामि । तस्मि खणे महामेघो उट्ठहि । दिमा अन्धकारा जाता । सो दामपेम्मजनं आह—एथ भणे ! मं गहेत्वा नदीमज्झं नेत्वा नहापेत्वा आनेथाति ।

ते तं तन्थ नेत्वा किं नो राजा करिस्सति, इमं पापपुग्गं एत्थेव मार्गेमाति-मन्नयित्वा एत्थ गच्छ कालकण्णीति उदके नं ओपिलापेत्वा पच्चुत्तरित्वा तीरे अट्ठंमु ।

कहं कुमारोति च वुत्ते न मयं कुमारं पस्साम मेघं उट्ठितं दिस्वा उदके निमज्जित्वा पुग्गो आगतो भविस्सतीति । अमच्चा रज्जो सन्निकं अगमंमु ।

राजा—कहं मे पुत्तोति पुच्छि ।

न जानाम देव ! मेघे उट्ठिते पुग्गो आगतो भविस्सतीति मज्जाय आगतम्हाति ।

राजा द्वारं विवरापेत्वा नदीतीरं गन्त्वा विचिण्थाति तन्थ तन्थ विचिणापेमि । कोचि कुमारं नाहम । सो पि खो मेघन्धकारे देवे वस्सन्ते नदिया बुद्दमानो एकं दारुक्खन्धं दिस्वा तन्थ निसीदित्वा मरणभयतज्जितो परिदेवमानो गच्छति ।

तस्मि पन काले वाराणसीवासी एको सेट्ठी नदीतीरे चत्तालीमकोटिधनं निदहित्वा धनतण्हाय धनपिट्ठे सप्पो हुत्वा निब्बति । अपरो तस्मि येव पदेसे तिमकोटियो निदहित्वा धनतण्हाय तन्थेव उन्दुरो हुत्वा निब्बति । तेसं वसनट्टानं उदकं पाविसि । ते उदकस्स पविट्टमग्गेनेव निक्खमित्वा सोतं छिन्दन्ता गन्त्वा नं राजकुमारेन अभिनिसिन्नं रुक्खक्खन्धं पत्वा एको एकं कोटि इतरं इतरं आरुह्य खन्धपिट्ठेव निपज्जिमु । तस्सायेव खो पन नदिया तीरे एको सिम्बलीरुक्खो अत्थि । तत्थेको सुवपोतको वसति । सोपि रुक्खो उदकेन धोतमूलो नदीपिट्ठे पति सुवपोतको देवे वस्सन्ते उप्पतित्वा गन्तुं अमक्कोन्नो गन्त्वा तस्सेव खन्धस्स एकपस्से निलीयि । एवं ते चत्तारो जना एकतो बुद्दमाना गच्छन्ति ।

बोधिसत्तोपि खो तस्मि काले कासिरट्ठे उदिच्च ब्राह्मणकुले निब्बत्तित्वा वुद्धिप्पत्तो इसिपब्बज्जं पब्बजित्वा एकस्मि नदीनिवत्तने पण्णसालं मापेत्वा वसति । सो अड्ढरत्तममये चङ्कममानो तस्स राजकुमारस्स बलवपरिदेवनसहं सुत्वा चिन्तेसि—मादिसे नाम मेत्तानुद्दयसम्पन्ने नापमे पस्सन्ते एतस्म पुग्गिस्स मरणं अयुत्तं उदकतो उद्धरित्वा तस्स जीवितदानं दस्सामीति । सो तं मा भायि मा भायीति अरसासेत्वा उदकसोतं छिन्दन्तो गन्त्वा तं दारुक्खन्धं एकाय कोटिया गहेत्वा आकड्ढन्तो नागबलो थामसम्पन्नो एकवेगेन तीरं पत्वा कुमारं उक्खपित्वा तीरे पतिट्ठापेसि । तेपि सप्पादयो दिस्वा [२७४] उक्खपित्वा अस्समपदं नेत्वा अग्गिं जालेत्वा ते दुब्बलतराति पठमं सप्पादीनं सरीरं सेदेत्वा पच्छा राजकुमारस्स सरीरं सेदेत्वा तस्मि अरोगं कत्वा आहारं देन्तोपि पठमं सप्पादीनं येव दत्त्वा पच्छा तस्स फलाफलानि उपनामेसि ।

राजकुमारो अयं कूट तापसो मं राजकुमारं अगणेत्या निरच्छानगतानं सम्मानं करोतीति बोधिसत्ते आघातं बन्धि । ततो कतिपाहृचवयेन सञ्चरेमुपि तेमु थामबलपत्तेमु नदिया ओघे पच्छिन्ने मप्पो तापसं वन्दित्वा आहः—

भन्ते ! तुम्हेहि मय्हं महाउपकारो कतो न खो पनाहं दलिहो । असुकट्टाने मे चत्तालीस हिण्ज्जाकोटियो निदहित्वा ठपिता । तुम्हाकं धनेन किच्चे सति सब्बमेतं धनं तुम्हाकं दानु सक्कोमि, तं ठानं आगन्त्वा दीघाति पक्कोमेय्याथाति वत्वा पक्कामि ।

उन्दुरोपि तथेव तापसं निमन्नेत्वा अत्थे सति अमुकट्टाने ठत्वा—उन्दुराणि पक्कोमेय्याथाति वत्वा पक्कामि ।

सुवो पन तापसं वन्दित्वा—भन्ते ! मय्हं धनं नत्थि रत्तमालीहि पन वो अत्थे सति अमुकत्ताम मय्हं वसनट्टानं नत्थि गन्त्वा सुवानि पक्कोमेय्याथ । अहं ज्ञातकानं आगेचेत्वा अनेकसकटपूरमत्ता रत्तमालियो आहरापेत्वा दानु सक्कोमीति वत्वा पक्कामि ।

इतरो पन मित्तदुभीधम्मम् धम्मताय किञ्चि अवत्वा एव तं अत्तनो गन्तिकं आगतं मारेग्गममीति चिन्नेत्वा—भन्ते ! मयि रज्जे पतिट्ठित्ते आगच्छेय्याथ अहं वो चतुहि पच्चयेहि उपट्ठहिम्मामीति वत्वा पक्कामि ।

सो गन्त्वा न चिरम्मेध रज्जे पतिट्ठामि । बोधिसत्तो वीमंमिस्सामि ताव तेति पठमं मप्पम्म सन्तिके आगन्त्वा अविदूरे ठत्वा दीघाति पक्कोमि । सो एकवचनेनेव निक्खमित्वा बोधिसत्तं वन्दित्वा भन्ते ! इमंमि ठानं चत्तार्यामहिण्ज्जाकोटियो ता मत्थारिपि नीहरित्वा गण्ढथाति आह । बोधिसत्तो एवमत्थु उपपन्ने किच्चे जानिम्मामीति न निवत्तापेत्वा उन्दुरस्स सन्तिकं गन्त्वा मदमकामि । सोपि खो तथेव पटिपज्जि । बोधिसत्तो तम्पि निवत्तापेत्वा सुवग्ग सन्तिकं गन्त्वा सुवानि पक्कोमि । सोपि एकवचनेनेव रुक्खग्गतो ओनरित्वा बोधिसत्तं वन्दित्वा किं भन्ते ! मय्हं ज्ञातकानं वत्वा हिमवन्तप्पदेमनो तुम्हाकं सयं ज्ञातसाली आहरापेमीति पुच्छि । बोधिसत्तोपि अत्थे सति जानिम्मामीति तम्पि निवत्तापेत्वा इदानीं राजानं परिगण्हिस्सामीति गन्त्वा राजुय्याने वसित्वा पुनरिवमे आकप्पमप्पन्ति कत्वा भिक्खाचारवत्तेन नगरं पावमि ।

तस्मिं खणे सो मित्तदुभी राजा अलंकतहन्थिक्खवन्धवरगतो महन्नेन परिवारेन नगरं पदक्खिणं करोति । सो बोधिसत्तं दूरतो वदिस्वा—अयं कूटतापसो मम सन्तिके [२७५] भुत्वा भुत्वा वसितुकामो आगतो, याव परिममज्जे अत्तनो मय्हं कतगुणं नप्पकामेति तावदेवस्स मीसं छिन्दापेस्सामीति पुग्गिमे ओलोकेमि । किं करोम देवाति च वुत्ते—एमं कूटतापसो मं किञ्चि याचितुकामो आगच्छन्ति मज्जे । एतस्स कालकण्णिक तापसस्स मं पस्सितु अदत्त्वा एतं गहेत्वा पच्छावाहं बन्धित्वा चतुक्के चतुक्के पहरन्ता नगरा निक्खामेत्वा आघातने सीसमस्स छिन्दित्वा मरीरं मूले उत्तासेथाति आह ।

ते माधूति सम्पटिच्छित्वा गन्त्वा निरपराधं महासत्तं बन्धित्वा चतुक्के चतुक्के पहरन्ता आघातनं नेतुं आर्गभम् । बोधिसत्तो पट्टपट्टट्टाने अम्म ताताति अकन्दित्वा निव्विकारो इमं गाथमाहः—

सच्चं किरवमाहंसु नरा एकच्चिया इध,
कट्ठं निप्पविनं सेय्यो नत्वेवेकच्चियो नरोति ।

तत्थ—सच्चं किरवमाहंसूति अविद्यमेव किर एवं वदन्ति । नरा एकच्चिया इधाति इधकच्चे पण्डितपुरिसा । कट्ठं निप्पविनं सेय्योति नदिया बुद्ध्यमानं सुखदाणं निप्पविनं उत्तारेत्वा थले ठपितं सेय्यो—सुन्दरतरो, एवं हि वदमाना ते पुरिसा सच्चं किर वदन्ति । किं कारणा ? तं हि यागुभत्तादीनं पचनत्थाय सीतातुरानं विसीवनत्थाय अज्जोसम्पि च परिस्सयानं हरणत्थाय उपकारं होति । नत्वेवेकच्चियो नरोति एकच्चो पन मित्तदुभी अकतज्जू पापपुरिसो ओघेन बुद्ध्यमानो हत्थे गहेत्वा उत्तारितो नत्वेव वरं । तथाहि अहं इमं पापपुरिसं उत्तारेत्वा इमं अत्तनो दुक्खं आहरिन्ति ।

एवं पट्टपट्टट्टाने इमं गाथमाह ।

तं सुत्वा ये तत्थ पाण्डितपुरिसा ते आहंसु किं पन भो ! पब्बजित ! तया अम्हाकं रञ्जो अत्थि कोचि गुणो कतोति ?

बोधिसत्तो तं पवत्ति आरोचेत्वा एवमिमं महोधतो उत्तारेन्तो अहमेव अत्तनो दुक्खं अकासिं । न वत मे पोरानक पाण्डितानं वचनं कतन्ति अनुस्सरित्वा एवं वदामीति आह ?

तं सुत्वा खत्तियब्राह्मणादयो नगरवासिनो स्वायं मित्तदुभी राजा एवं गुणसम्पन्नस्स अत्तनो जीवित-
दायकस्स गुणमत्तमि न जानाति तं निस्साय क्तो अम्हाकं वडिड । गण्हथ नन्ति कुपिता समन्ततो उट्ठित्वा
उसुसत्तिपासाणमुग्गरादिप्पहारेहि हत्थिक्खन्धगतमेव तं घातेत्वा पादे गहेत्वा कडिडत्वा परिखापिट्ठे छड्डेत्वा
बोधि सत्तं अभिसिञ्चित्वा रज्जे पटिट्ठपेसुं ।

सो धम्मेन रज्जं कारेन्तो पुन एकदिवसं सप्पादयो परिगण्हितुकामो महन्तेन परिवारेन सप्पस्स वसन-
ट्टानं गत्वा—दीघाति पक्कोसि ।

सप्पो आगन्त्वा वन्दित्वा—इदन्ते सामि ! धनं गण्हाति आहं ।

राजा चत्तालीसहिरञ्जकोटिधनं अमच्चे [२७६] पटिच्छापेत्वा उन्दुरस्स सन्निकं गत्वा उन्दुराति
पक्कोसि ।

सोपि आगन्त्वा वन्दित्वा तिस्रकोटिधनं निर्यादेमि । राजा तम्पि अमच्चे पटिच्छापेत्वा सुवस्स
वसनट्टानं गत्वा सुवाति पक्कोमि ।

सोपि आगन्त्वा पादे वन्दित्वा—किं सामि ! सालि आहगामीति आह ।

राजा सालीहि अत्थे सति आहरिस्समि एहि गच्छामाति सत्तनिया हिरञ्जकोटीहि सद्धि ते तयोपि
जने गाहापेत्वा नगरं गत्वा पासादवरे महातलं आरुह्य धनं मंगोपापेत्वा सप्पस्स वसनत्थाय सुवण्णनालिं
उन्दुरस्स फलिकगुहं सुवस्स सुवण्णपञ्जरं कारापेत्वा सप्पस्स च सुवस्स च भोजनत्थाय देवसिकं कञ्चनतट्टके
मधुलाजे उन्दुरस्स गन्धमालितण्डुले दापेसि । दानादीनि च पुञ्जानि करोति । एवं ते चत्तारोपि जना
यावजीवं समग्गा सम्मोदमाना विहरित्वा जीवितक्खये यथाकम्मं अगमंस्सु ।

सत्था न भिक्खवे ! देवदत्तो इदनेव मय्हं वधाय पग्गिक्कति पुट्ठेपि पग्गिक्कित्थे वाति वत्ता इमं
धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेमि । तदा दुट्ठराजा देवदत्तो अहोमि, सप्पो सारि-
पुत्तो, उन्दुरो मोगल्लानो, सुवो आनन्दो, रज्जं पत्तो धम्मराजा पन अहमेवाति ।

सच्चकिरजातकं ।

४. रुक्खधम्मजातक

साधु सम्बहुला जातीति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो उदककलहेन अत्तनो जातकानं महाविनासं पच्चु-
पट्ठितं जत्वा आकासेन गत्वा रोहिणिया नदिया उपरि पल्लङ्केन निसीदित्वा नीलरसिं विस्सज्जेत्वा जातके
संवेजेत्वा आकासा ओरुय्ह नदीतीरे निसिन्नो तं कलहं आरब्ध कथेसि । अयमेत्थ सङ्खेपो । वित्थारो पन
कुणालजातके आवीभविस्सति ।

पच्चुपन्नवत्थ

तदा पन सत्था जातके आमन्तेत्वा—महाराजा ! तुम्हेहि जातकेहि नाम समग्गेहि सम्मोदमानेहि
भवितुं वट्ठति जातकानं हि सामगिया सति पच्चामित्ता न ओकासं लभन्ति । तिट्ठन्तु ताव मनुस्सभूता अचेत-
नानं रुक्खानम्पि सामग्गी । लद्धुं वट्ठति । अतीतस्मि हि हिमवन्तप्पदेसे महावातो सालवनं पहरि । तस्स
पन सालवनस्स अञ्जामञ्जरुक्खगच्छगुम्बलताहि सम्बद्धत्ता एकरुक्खम्पि पातेतुं असक्कोन्तो मत्थकमत्थकेनेव
अगमासि । एकं पन अङ्गणे ठितं साखाविटपसम्पन्नम्पि महारुक्खं अञ्जो हि रुक्खेहि असम्बद्धत्ता उम्मुलेत्वा
भूमियं पातेसि । इमिना कारणेन तुम्हेहिपि समग्गेहि सम्मोदमानेहि भवितुं वट्ठतीति वत्वा तेहि याचितो अतीतं
आहरि [२७७] ।

अतीतवत्थ

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते पठमं उप्पन्नो वेस्सवणो महाराजा चवि । सक्को अञ्जं
वेस्सवणं ठपेसि । एतस्मि वेस्सवणे परिवत्ते पच्छा निब्बत्तवेस्सवणो रुक्खगच्छगुम्बलतानं अत्तनो अत्तनो
रुच्चनट्टाने विमानं गण्हन्तूति सासनं पेसेसि ।

तदा बोधिसत्तो हिमवन्तप्पदेसे एकस्मि सालवने रुक्खदेवता हुत्वा निब्बत्ति । सो जातके आह—तुम्हे
विमानानि गण्हन्ता अङ्गणंठितरुक्खेसु मा गण्हित्थ, इमस्मि पन सालवने मया गहितविमानं परिवारेत्वाव
गण्हयाति । तत्थ बोधिसत्तस्स वचनकरा पण्डितदेवता बोधिसत्तस्स विमानं परिवारेत्वाव ठित विमानानि
गण्हिस्सु । अपण्डिता पन किं अम्हाकं अरञ्जे विमानेहि ? मयं मनुस्सपथे व गामनिगमराजधानिद्वारेसु
विमानानि गण्हिस्साम, गामादयो हि उपनिस्साय वसमाना देवता लाभगयसग्गप्पत्ता होन्तीति वत्वा मनुस्स-
पथे अङ्गणट्टाने निब्बत्तमहारुक्खेसु विमानानि गण्हिस्सु ।

अथेकस्मि दिवसे महती वातवुट्ठि उप्पज्जि । वातस्स अतिथद्धताय दल्हमूला वनजेट्टकरुक्खापि
सम्भगसाखाविटपा समूला निपातिसु । तं पन अञ्जामञ्जं सम्बन्धनेन ठित सालवनं पत्वा इतोचितो च
पहरन्तो एकरुक्खम्पि पातेतु नासक्खि । भगविमाना देवता निप्पटिसरणा दारके हत्थेसु गहेत्वा हिमवन्तं
गत्वा अत्तनो पवत्ति सालवने देवतानं कथयिस्सु । ता तासं एवं आगतभावं बोधिसत्तस्स आरोचेसु ।

बोधिसत्तो पण्डितानं वचनं अगहेत्वा निप्पच्चयट्टानं गता नाम एवरूपाव होन्तीति वत्वा धम्मं देसेन्तो
इमं गाथमाहः—

साधु सम्बहुला जाती अपि रुक्खा अरञ्जाजा ।

वातो वहति एकट्ठं ब्रह्मन्तम्पि वनप्पतिन्ति ।

तत्थ—सम्बहुला जातीति चत्तारो उपादाय ततुत्तरि सतसहस्सम्पि सम्बहुला नाम । एवं सम्ब-
हुला अञ्जामञ्जं निस्साय वसन्ता जातका । साधूति सोभना पसत्था परेहि अप्पधंसियाति अत्थो । अपि
रुक्खा अरञ्जाजाति तिट्ठन्तु मनुस्सभूता अरञ्जे जातरुक्खापि सम्बहुला अञ्जामञ्जापत्थम्भेन ठिता साधु-
येव रुक्खानम्पि हि सम्पच्चयभावावे लद्धुं वट्ठति । वातो वहति एकट्ठन्ति पुरत्थिमादिभेदो वातो वायन्तो
अङ्गणट्टाने ठितं एकट्ठं एककमवे ठितं । ब्रह्मन्तम्पि वनप्पतिन्ति साखा विटपसम्पन्नं महारुक्खम्पि वहति
उम्मुलेत्वा पातेतीति अत्थो ।

बोधिसत्तो इमं कारणं कथेत्वा आयुक्खये यथाकम्मं गतो । सत्थापि एवं महाराजा ! जातकानं
ताव सामगियेव [२७८] लद्धुं वट्ठति । समग्गा सम्मोदमाना पियसंवासमेव वसयाति इमं धम्मदेसनं आह-
रित्वा जातकं समोधानेसि । तदा देवता बुद्धपरिसा अहेसु । पण्डितदेवता पन अहमेवाति ।

रुक्खधम्मजातकं ।

५. मच्छजातकं

अभित्थनय पञ्जुञ्जाति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो अत्तना वस्सापितवस्सं आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थ

एकस्मिं किर समये कोमलरट्ठे देवो न वस्सि । सस्सानि मिलायन्ति । तेसु तेसु ठानेसु तलाकपोक्ख-
रणिसरा सुस्सन्ति । जेतवनद्वारकोट्टकसमीपे जेतवनपोक्खरण्यापि उदकं छिज्जि । कललगहनं पविसित्वा
निपन्ने मच्छकच्छपे काककुललादयो कणयग्गसदिसेहि तुण्डेहि कोट्टत्वा नीहरित्वा नीहरित्वा विप्फन्दमाने
खादन्ति ।

सत्था मच्छकच्छपानं तं व्यसनं दिस्वा महाकरुणाय उस्साहित्थदयो अज्ज मया देवं वस्सापेतुं वट्ठतीति
पभाताय रत्तिंया मरीरपटिजगनं कत्वा भिक्खुचारवेलं सल्लक्खेत्वा महाभिक्षुसङ्घपरिवृतो बद्धलीलहाय
सार्वार्थ पिण्डाय पविसित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिवकन्तो मावत्थितो विहारं गच्छन्तो जेतवनपोक्खरण्या
सोपाने ठत्वा आनन्दत्थेरं आमन्तेमि—आनन्द ! उदकसाटिकं आहर जेतवन पोक्खरणियं नहायिस्समीति ।

ननु भन्ने ! जेतवन पोक्खरणियं उदकं छिन्नं कललमत्तमेव अवमिट्ठि ?

आनन्द ! बद्धवलं नाम महन्तं आहर त्वं उदकसाटिकन्ति ।

थेरो आहरित्वा अदामि । सत्था एकेन अन्नेन उदकसाटिकं निवासेत्वा एकेनन्तेन सरीरं पारुपित्वा
जेटवनपोक्खरणियं नहायिस्सामीति सोपाणे अट्ठासि ।

तं खणञ्जोव सक्कस्स पण्डुकम्बलसिलासन उण्हाकारं दस्सेसि । सो किन्नु खोति आवज्जेन्तो तं
कारणं जत्वा वस्सवलाहकदेवराजानं पक्कोसापेत्वा तात ! सत्था जेतवनपोक्खरणियं नहायिस्समीति धुर-
सोपाणे ठितो, खिप्प सकलकोसलरट्ठं एकमेघं कत्वा वस्सापेहीति ।

सो माधूति सम्पटिच्छित्वा एकं वलाहकं निवासेत्वा एकं पारुपित्वा मेघगीतं गायन्तो पाचीनलोक-
धातुमुखो पक्खन्दि । पाचीनदिसाभागे खलमण्डलमत्तं एकं मेघपटलं उट्ठाय सपतपटलमहस्सपटलं हुत्वा
अभित्थनन्तं विज्जुलतं निच्छारेन्ते अधोमुखं ठपित उदककुम्भाकारेण वस्समानं सकल कोसलरट्ठं महोधेन
विय अज्जोत्थरि । देवो अच्छिन्नधारं वस्सन्तो मुहुत्तेनेव जेतवनपोक्खरणि पूरेमि । धुरसोपानं आहृच्च
उदकं अट्ठासि । [२७६]

सत्था पोक्खरणियं नहायित्वा रत्तदुपट्ठं निवासेत्वा कायबन्धनं बन्धित्वा सुगतमहाचीवरं एकसं कत्वा
भिक्षुसङ्घपरिवृतो गन्त्वा गन्धकुटिपरिवेणे पञ्जत्तवरबुद्धासने निसीदित्वा भिक्षुसङ्घेन वत्ते दस्सिने
उट्ठाय मणि पाणफलके ठत्वा भिक्षुसङ्घस्स ओवादं दत्वा उय्योजेत्वा मुरभिगन्धकुटि पविसित्वा दाक्ख-
णेन पस्सेनसीहसेय्यं कप्पेत्वा सायणहसमये धम्मसभायं सन्निपतितानं भिक्खून्—पस्सथावुसो ! दसवलस्स
खन्तिमेत्तानुद्दयमर्मत्त विविधसस्सेसु मिलायन्तेसु नानाजलासयेसु सुस्सन्तेसु मच्छकच्छपेसु महादुक्खं पापु-
णन्तेसु कारुञ्जं पटिच्च महाजनं दुक्खा मोचेस्सामीति उदक साटिकं निवासेत्वा जेतवनपोक्खरण्या धुर-
सोपाने ठत्वा मुहुत्तेन सकलकोसलरट्ठं महोधेन ओपिलापेन्तो विय देवं वस्सापेत्वा महाजनं कायिकचेतसिक-
दुक्खतो मोचेत्वा विहारं पविट्ठोति कथाय वत्तमानाय—गन्धकुटितो निक्खमित्वा धम्मसभं आगन्त्वा काय-
नुत्थ भिक्खवे ! एतग्गहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वुत्ते न भिक्खवे ! तथागतो इदानेव
महाजने किलमन्ते देवं वस्सापेसि पुब्बे तिरच्छानयोनियं निब्बत्तित्वा मच्छराजकालेपि वस्सापेसि येवाति
वत्वा अतीतं आहरिः—

अतीतवत्थ

अतीते इमस्मिं येव कोसलरट्ठे इमिस्साव सावत्थिया इमस्मिं येव जेतवनपोक्खरणिट्ठाने एका बल्लि-
गहनपरिक्खित्ता कन्दरा अहोसि । तदा बोधिसत्तो मच्छयोनियं निब्बत्तित्वा मच्छगणपरिवृतो तत्थ पटिवसति ।
यथा पन इदानि एवमेवं तदापि तस्मिं रट्ठे देवो न वस्सि । मनुस्सानं सस्सानि मिलायिस्सु । वापि आदिस्सु

उदकं छिज्जि । मच्छकच्छपा कललगहनं पविमिस्सु । इमिस्सापि कन्दराय मच्छा कललगहनं पविसित्वा तस्मिं तस्मिं ठाने निलीयिस्सु । काकादयो तुण्डेन कोट्टेट्त्वा नहिरित्वा खादिंस्सु ।

बोधिसत्तो जातिसङ्घस्स तं व्यसनं दिस्वा इमं हि एतेसं दुक्खं ठपेट्त्वा मं अञ्जोमोचेतुं समत्थो नाम नत्थि, सच्चकिरियं कत्वा देवं वस्सापेट्त्वा जातके मरणदुक्खा मोचेस्सामीति कालवण्णं कहुमं द्विधा वियूहित्वा निक्खमित्वा अञ्जनरुक्खसारघटिकवण्णमहामच्छो सुधोतलोहितङ्कमणि सदिसानि अक्खीनि उम्मीलेत्वा आकासं उल्लोकेत्वा पज्जुन्नदेवराजस्स सहं दत्त्वा—भो पज्जुन्न ! अहं जातके निस्साय दुक्खितो, त्वं मयि सीलवन्ते किलमन्ते कस्मा देवं न वस्सापेसि ? मया समानजातिकानं खादनट्टाने निब्बत्तित्वा तण्डुलप्पमाणप्पि मच्छं आदिं कत्वा खादितपुब्बो नाम नत्थि, अञ्जोपि [२८०] मे पाणो सञ्चिच्च जीविता न बोरोपितपुब्बो । इमिना सच्चेन देवं वस्सापेट्त्वा जातिसङ्घं मे दुक्खा मोचेहीति वत्त्वा परिचारकचेटकं आणापेन्तो विय पज्जुन्नं देवराजानं आलपन्तो इमं गाथमाहः—

अभित्थनय पज्जुन्न ! निधिं काकस्स नासय,
काकं सोकाय रन्धेहि मञ्च सोका पमोचयाति ।

तत्थ—अभित्थनय पज्जुन्नाति पज्जुन्नो वुच्चति मेघो, अयं पन मेघवसेन लद्धनामं वस्सवलाहकदेवराजानं आलपति । अयं किरस्स अधिप्पायो । देवो नाम अनभित्थनन्तो विज्जुलतं अनिच्छारेन्तो पवस्सन्तोपि न सोभन्ति, तस्मा त्वं अभित्थनन्तो विज्जुलत निच्छारेन्तो वस्सापेहीति । निधिं काकस्स नासयाति काका कललं पविमित्वा ठिते मच्छे तुण्डेन कोट्टेट्त्वा नीहरित्वा खार्दान्तं, तस्मा नेसं अन्तो कलले मच्छा निधीति वुच्चन्ति, तं काकमङ्घस्स निधिं देवं वस्सापेन्तो उदकेन पटिच्छादेत्वा नासेहीति । काकं सोकाय रन्धेहीति काकसङ्घं इमिस्सा कन्दराय उदकेन पुण्णाय मच्छे अलभमानो सोचिस्सति, तं काकगणं त्वं इमं कन्दरं पूरेन्तोपि सोकाय रन्धेहि । सोकस्सत्थाय पापय । यथा अन्तो निज्झानलक्खणं सोकं पापुणाति एवं करोहीति अत्थो । मञ्च सोका पमोचयाति एत्थ चकारो सम्पण्डनत्थो । एवं मं च मम जातके च सब्बेव इमम्हा मरणसोका मोचेहीति ।

एवं बोधिसत्तो परिचारकचेटकं आणापेन्तो विय पज्जुन्नं आलपित्वा सकलकोसलरट्ठे महावस्सं वस्सापेट्त्वा महाजनं मरणदुक्खा मोचेत्वा जीवितपरियोसाने यथाकम्मं गतो ।

सत्था न भिक्खवे ! तथागतो इदानीं देवं वस्सापेति, पुब्बेपि मच्छयोनियं निब्बत्तोपि वस्सापेसि ये-वाति वत्त्वा इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धिं घटेट्त्वा जातकं समोधानेसि । तदा मच्छगणो बुद्धपरिसा अहोसि, पज्जुन्नदेवराजा आनन्दो, मच्छराजा पन अहमेवाति ।

मच्छजातकं ।

६. असङ्क्रियजातकं

असङ्क्रियोमिह गामग्हीति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो एकं सावत्थिवासिं उपासकं आरब्ध कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

सो किर सोतापन्नो अरियसावको केनचिदेव करणीयेन एकेन सकटसत्थवाहेन सद्धिं मगं पटिपज्जित्वा एकस्मिं अरञ्जाट्टाने सकटानि मोचेत्वा खन्धावारबन्धे कते सत्थवाहस्स अविदूरे अञ्जातरस्मिं रुक्खमूले चङ्कमति । अत्तनो कालं सल्लक्खेत्वा [२८१] पच्चसता चारा खन्धावारं विलुम्पिस्सामाति धन्मुग्गरादि हत्था तं ठानं परिवारयिंसु । उपासकोपि चङ्कमि येव । चोरा नं दिस्वा अद्धा एस खन्धावारं रुक्खको भविस्सति इमस्स निदं ओक्कन्तकाले विलुम्पिस्सामाति अज्झोत्थरितुं असक्कोन्ता तत्थ तत्थेव अट्ठंसु । सोपि उपासको पठमयामेपि मज्झिमयामेपि पच्चिमयामेपि चङ्कमञ्जोव अधिट्ठासि । पच्चसकाले जाते चोरा ओकासं अलभन्ता गहितगहिते पासाणमुग्गरादयो छड्डेत्वा पलायिंसु ।

उपासकोपि अत्तनो कम्मं निट्ठापेत्वा पुन सावत्थि आगन्त्वा सत्थारं उपसङ्कमिन्त्वा—भन्ते ! अत्तानं रुक्खमाना पररक्खका होन्तीति पुच्छि ।

आम उपासक ! अत्तानं रुक्खन्ता परं रुक्खति, परं रुक्खन्तो अत्तानं रुक्खतीति ।

सो याव सुभासितमिदं भन्ते ! भगवता ।

अहं एकेन सत्थवाहेन सद्धिं मगं पटिपन्नो रुक्खमूले चङ्कमन्तो रुक्खिस्सामीति सकलसत्थं रुक्खन्ति आह ।

सत्था उपासक ! पुब्बेपि पण्डिता अत्तानं रुक्खन्ता परं रुक्खिंसूति वत्वा तेन याचितो अतीतं आहरिः—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो ब्राह्मणकुले निव्वत्तित्वा वयप्पत्तो कामेसु आदीनवं दिस्वा इसिपव्वज्जं पव्वजित्वा हिमवन्ते वसन्तो लोणम्बिलसेवनत्थाय जनपदं आगन्त्वा जनपदचारिकं चरन्तो एकेन सत्थवाहेन सद्धिं मगं पटिपज्जित्वा एकस्मिं अरञ्जाट्टाने सत्थे निविट्ठे सत्थतो अविदूरे भानसुखेन वीतिनामेन्तो अञ्जातरस्मिं रुक्खमूले चङ्कमं अधिट्ठासि । अथ खो पच्चसता चोरा सायमासभत्तस्स भुत्तकाले तं सकटसत्थं विलुम्पिस्सामाति आगन्त्वा परिवारयिंसु । ते तं तापसं दिस्वा सचे अयं अम्हे पस्सिस्सति सत्थवासिकानं आरोचेस्सति एतस्स निदू पगतवेलाय विलुम्पिस्सामाति तत्थेव अट्ठंसु । तापसो सकलम्पि रत्ति चङ्कमियेव ।

चोरा ओकासं अलभित्वा गहितगहिते मुग्गरपासाणे छड्डेत्वा सकटसत्थवासीनं सद्दं दत्वा—भो सत्थवासिनो ! सचे एस रुक्खमूले चङ्कमणकतापसो अज्ज नाभविस्स सब्बे महाविलोपं पत्ता अभविस्सथ, स्वे तापसस्स महासक्करं करेय्याथाति वत्वा पक्कमिंसु ।

३ पभाताय रत्तिया चारेहि छड्डित्ते मुग्गरपासाणादयो दिस्वा भीता बोधिसत्तस्स सन्तिकं गन्त्वा वन्दित्वा—भन्ते ! दिट्ठा वो चोराति पुच्छिंसु ।

आमावूसो ! दिट्ठाति ।

भन्ते ! एत्तके वो चोरे दिस्वा भयं वा सारज्जं वा न उप्पज्जीति ?

बोधिसत्तो—आवुसो ! चोरे दिस्वा भयं नाम सधनस्स होति, अहं पन निद्वनो, स्वाहं किं भायिस्सामि ? मय्हं हि गामेपि अरञ्जो पि वसन्तस्स भयं वा सारज्जं वा नत्थीति वत्वा तेसं धम्मं देसेन्तो इमं गायमाह [२८२] .

असङ्क्रियोमिह गामग्ही अरञ्जो नत्थि मे भयं,

उज्जुमगं समारुहो मेत्ताय करुणाय जाति ।

तत्थ—असङ्खिकियोमिह गामम्हीति सङ्काय नियुत्तो पतिट्ठितोति सङ्कियो, न सङ्कियो असङ्कियो, अहं गामे वसन्तोपि सङ्काय अप्पतिट्ठितत्ता असङ्कियो निब्भयो निरासङ्कोति दीपेति । अरङ्कोति गाम-गामूपचारविनिम्मुत्ते ठाने । उज्जुमगं सारुहो मेत्ताय करुणाय चाति अहं तिकच्चतुक्कज्झानिकाहि मेत्ताकरुणाहि कायवकादिविरहितं उज्जु ब्रह्मलोकगामीमगं आरुहोति वदति । अथ वा—परिसुद्धसीलताय कायवचीमनोवङ्कविरहितं उज्जु देवलोकमगं आरुहोमिहि दस्सेत्वा ततो उत्तरिं मेत्ताय करुणाय च पतिट्ठितत्ता उज्जु ब्रह्मलोकमगमिहि आरुहोमिहि दस्सेति । अपरिहीनज्झानत्स हि एकन्तेन ब्रह्मलोकपरायणत्ता मेत्ताकरुणादयो उज्जुमगा नाम ।

एवं बोधिसत्तो इमाय गाथाय धम्मं देसेत्वा तुट्ठित्तेहि तेहि मनुस्सेहि सक्कतपूजितो यावजीवं चत्तारो ब्रह्मविहारे भावेत्वा ब्रह्मलोके निब्बसि ।

सत्या इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा सत्यवासिनो बुद्धपरिसा अहेस्सं, तापसो पन अहमेवाति ।

असङ्ख्यजातकं ।

७. महासुपिनजातकं

लापूनि सीदन्तीति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो सोलसमहासुपिने आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

एकदिवसं किर कोसलमहाराजा रत्तिं निहूणतो पच्छिमे यामे सोलस महासुपिने दिस्वा भीततसितो पवुज्झित्वा इमेसं सुपिनानं दिट्ठत्ता किन्नुखो मे भविस्सतीति मरणभयतज्जितो सयनपिट्ठे निमिन्नकोव वीति-
नामेसि ।

अथ नं पभाताय रत्तिया ब्राह्मणपुरोहिता उपसङ्कमित्वा सुखमसयित्थ महाराजाति पुच्छिमु ।

कुतो मे आचरिया सुखं ? अज्जाहं पच्चूसममये सोलस महासुपिने पस्सि । सोम्हि तेसं दिट्ठकालतो पट्ठाय भयप्पत्तोति ।

वदेथ महाराज ! सुत्वा जानिस्सामाति वुत्ते ब्राह्मणानं दिट्ठसुपिने कथेत्वा—किन्नुखो मे इमेसं दिट्ठका-
रणा भविस्सतीति पुच्छ ।

ब्राह्मणा हत्थे विधून्तिस् । कस्मा हत्थे विधून्थानि च वुत्ते—कक्खत्ता महाराज ! सुपिनाति ।

का नेसं निप्फत्ति भविस्सतीति ?

रज्जन्तरायो जीवितन्तरायो भोगन्तरायोनि^१ इमेसं तिण्ण अन्तरायानं अज्जातरोनि ।

सप्पटिकम्मा अप्पटिकम्माति ?

कामं एते सुपिना अतिफरुमत्ता [२८३] अप्पटिकम्मा, मय पन ते मप्पटिकम्मे करिस्साम, एते पटि-
क्कमापेतुं असक्कोन्तानं अम्हाकं मिक्खितभावो नाम किं करिस्सतीति ?

किं पन कत्था आचरिया पटिक्कमापेस्सथानि ?

सट्ठचतुक्केन यज्जं यजिस्साम महाराजाति ।

राजा भीततसितो तेन हि आचरिया मम जीवितं तुम्हाकं हत्थे, यिप्पं मे मोत्थि करोथानि आह ।

अथ खो मल्लिका देवी तं कारणं ज्ञत्वा राजानं उपसङ्कमित्वा पुच्छि किन्नु खो महाराज ! ब्राह्मणा
पुनप्पुनं सज्जरन्तीति ?

सुखिता त्वं अम्हाकं कण्णमूले आसीविसं चरन्तं न जानासीति ।

किं एतं महाराजाति ?

मया एवरूपा दुस्सुपिना दिट्ठा ब्राह्मणा तिण्णं अन्तरायानं अज्जातरो पज्जायतीति वत्वा तेसं पटि-
घाताय यज्जं यजामाति वत्वा पुनप्पुनं सज्जरन्तीति ।

किं पन ते महाराज ! सदेवके लोके अग्गब्राह्मणो सुपिनपटिक्कमं पुच्छितोति ?

कतरो पनेस भदे सदेवके लोके अग्गब्राह्मणोति ?

सदेवके लोके अग्गपुग्गलं सट्ठज्जं विसुदं निक्कलेभं तथागतं गोतमं महाब्राह्मणं न जानासि ?

सो हि भगवा सुपनन्तरं जानेय्य, गच्छ तं पुच्छ महाराजाति ।

साधु देवीति राजा विहारं गत्वा सत्थारं वन्दित्वा निसीदि ।

सत्था मधुरस्सरं निच्छारेत्वा—किन्नुखो महाराज ! अतिप्पगेव आगतोसीति ?

अहं भन्ते ! पच्चूसममये सोलस महासुपिने दिस्वा भीतो ब्राह्मणानं आरोचेसि । ब्राह्मणा कक्खला
महाराज ! सुपिना, एतेसं पटिघादनत्थाय सट्ठचतुक्केन यज्जं यजिस्सामाति यज्जं सज्जेत्ति । बह
पाणा मरणभयतज्जिता । तुम्हे च सदेवके लोके अग्गपुग्गलो, अतीतानागत पच्चुपन्नं उपादाय नत्थि सो
ज्जेय्यधम्मो यो वो ज्ञाणमुखे आपाथं नागच्छति । एतेसं मे सुपिनानं निप्फत्ति कथेथ भगवाति ।

एवमेतं महाराज ! सदेवके लोके मं ठपेत्वा अञ्जो एतेसं सुपिनानं अन्तरं वा निष्फत्ति वा जानितु समत्थो नाम नत्थि अहं ते कथेस्सामि । अपि च खो त्वं दिट्ठनियामेनेव सुपिने कथेहीति ।

साधु ! भन्तेति राजा दिट्ठनियामेनेव कथेतुं आरभिः—

“उसभा रुक्खा गावियो गवा च
अस्सो कंसो सिगाली च कुम्भो
पोक्खरणी च अपाकचन्दनं [२८४]
लापूनि सीदन्ति सिला प्लवन्ति
मण्डूकियो कण्हसप्पे गिलन्ति;
काकं सुवण्णा परिवारयन्ति
तसावका एलकानं भयाहीति ।”

इमं मानिकं निव्विखपित्वा कथेमि ।

(१) भन्ते ! एकं ताव सुपिनं एवं अद्दसं—चत्तारो अञ्जनवाणा कालउसभा युज्जिभस्सामानि चतूहि दिमाहि राजद्दगणं आगत्वा उमभयुद्धं पस्मिस्सामानि महाजने सन्निपत्तिने यूज्जभत्तावारं दस्सेत्वा नदित्वा गज्जित्वा अयुज्जिभत्ताव पटिक्कन्ता । इमं पटमं सुपिनं अद्दसं । इमस्स को विपाकोति ?

महाराज ! इमस्साविपाको नेव तव न मम काले भविस्सति । अनागते पन अधम्मिकानं कपणराजूनं अधम्मिकानं च मनुस्मानं काले लोके विपग्गित्तमाने कुमले ओम्मन्ने अकुमले उम्मन्ने लोकस्म परिहायनकाले देवो न मम्मा वस्मिस्सति मेघपादा च छिज्जिस्सन्ति, मस्मानि मिलायिस्सन्ति दुट्ठिभव्वं भविस्सति वस्मित्तु-कामा विय चतूहि दिमाहि मेघा उट्ठित्वा इत्थिकाहि आपे पत्थटानं बीहिआदीन नेमनभयेन अत्तो पवेमित्तु-काले, पुग्गिमेस्स कुट्टालपिटकहत्थेस्स आलि वन्धनत्थाय निव्वन्नेस्स वस्सनावारं दस्सेत्वा गज्जित्वा विज्जुलता निच्छारेत्वा ते उमभा विय अयुज्जिभत्ताव अवास्सित्ताव पलायिस्सन्ति अयमेतस्स विपाको । तुय्ह पन तप्पच्चया कोचि अन्नरायो नत्थि, अनागतं आरब्धं दिट्ठसुपिनो एस । ब्राह्मणा पन अत्तनो जीविनवुत्ति निम्माय कथयि-सूति ।

एवं सत्था सुपिनस्म निष्फत्ति कथेत्वा आह—दुतियं कथेहि महाराजाति ।

(२) दुतियं भन्ते ! एवं अद्दसं—खुट्ठा रुक्खा चेव गच्छा च पटवि भिन्दित्वा विदत्थिमत्तम्पि रत्तनमत्तम्पि अनुगत्वा व पुप्फन्ति चेव फलन्ति च । इमं दुतियं अद्दसं । इमस्स को विपाकोति ?

महाराज ! इमस्सापि विपाको लोकस्म परिहीनकाले मनुस्मानं पग्गित्तायुक्काले भविस्सति । अनागतस्मि हि सत्ता तिब्बरागा भविस्सन्ति, अमप्पत्तवयाव कुमार्गयो पुग्गिस्सन्तरं गत्वा उतुनियो नेव गट्ठिभ-नियो च हुत्वा पुत्तधीताहि वड्ढिस्सन्ति । खुट्ठा रुक्खानं पुप्फं विय हि तामं उतुनीभावो, फलं विय च पुत्त-धीतरो भविस्सन्ति । इतोनिदानम्पि ते भयं नत्थि । तनिय कथेहि महाराजाति ।

(३) महागावियो भन्ते तदहुजातानं वच्छानं खीरं पिबन्तियो अद्दसं । अयं मे ततियो सुपिनो । इमस्स को विपाकोति ?

इमस्सापि विपाको अनागते एव मनुस्मानं जेट्ठापचायिककम्मस्स नट्टकाले भविस्सति । अनागतस्मि हि सत्ता मातागितुस्स वा सस्सुसस्सुरेस्सु वा लज्जं अनुपट्टपेत्वा सयमेव कुटुम्बं संविदित्वा व घासच्छादनमत्तम्पि महल्लकानं दातुकामा दस्सन्ति [२८५] अदातु कामा न दस्सन्ति । महल्लका अनाथा असयंवसी दारके आरा-धेत्वा जीविस्सन्ति । तदहुजातानं वच्छकानं खीरं पिबन्तियो महागावियो विय । इतोनिदानम्पि ते भयं नत्थि । चतुत्थं कथेहीति ।

(४) धुरवाहे भन्ते ! आरोहपरिणाहसम्पन्ने महागोणे युगपरम्पराय अयोजेत्वा तरुणे गोदम्मे धुरे योजेन्ते अद्दसं । ते धुरं वहित्त्वं असक्कोन्ता छड्डेत्वा अट्ठंस्सु । सकटानि नप्पवत्तिस्सु । अयं मे चतुत्थो सुपिनो । इमस्स को विपाकोति ?

इमस्सापि विपाको अनागते एव अधम्मिकराजूनं काले भविस्सति । अनागतस्मिं हि अधम्मिकक-
पणराजानो पाण्डितानं पवेणिकुसलानं कामं नित्थरणसमत्थानं महामत्तानं यसं न दस्सन्ति धम्मसभायं विनि-
च्छयट्टानेपि पण्डिते बोहारकुसले महल्लके अमच्चे न ठपेस्सन्ति, तव्विपरीतानं पन तरुणतरुणानं यसं दस्सन्ति,
तथा रूपे एव च विनिच्छयट्टाने ठपेस्सन्ति । ते राजकम्मामि चैव युतायुत्तञ्च अजानन्ता नेव तं यसं उविख-
पितुं सक्खिस्सन्ति, न राजकम्मामि नित्थरितुं । ते असवकोन्ता कम्मधुरं छड्ढेस्सन्ति महल्लकापि पण्डितामच्चा
यसं अलभन्ता किच्चानि नित्थरितुं समत्थापि किं अम्हाकं एतेहि ? मयं बोहिरका जाता, अब्भन्तरिका तरुण-
दारका जानिस्सन्तीति उप्पन्नानि कम्मामि न करिस्सन्ति, एवं सब्बथापि तेसं राजूनं हानियेव भविस्सति, धुरं
वहित्ठुं असमत्थानं वच्छदम्मानं धुरे योजितकालो विय धुरवाहानं महागोणनं युगपरम्पराय अयोजितकालो
विय भविस्सति । इतोनिदानम्पि ते भयं नत्थि । पञ्चमं कथेहीति ।

(५) भन्ते ! एकं उभतो मुखं अस्सं अहंसं तस्स द्वीसु पस्सेसु यवसं देन्ति । सो द्वीहि मुखेहि खादति ।
अयं मे पञ्चमो सुपिनो । इमस्स को विपाकोति ?

इमस्सापि अनागते अधम्मिकराजकाले येव विपाको भविस्सति । अनागतस्मिं हि अधम्मिकबाल-
राजानो अधम्मिके लोलमनुस्से विनिच्छये ठपेस्सन्ति । ते पापपुञ्जोसु अनादरा बाला सभायं निसीदित्वा
विनिच्छयं देन्ता उभिन्नम्पि अत्थपच्चत्थिकानं हत्थतो लञ्चं गहेत्वा खादिस्सन्ति । अस्सो विय द्वीहि मुखेहि
यवसं । इतोनिदानम्पि ते भयं नत्थि । छट्ठं कथेहीति ।

(६) भन्ते ! महाजनो सतसहस्सग्वनिकं सुवण्णपातिं सम्मज्जित्वा इध पस्सावं करोहीति एकस्स
जरसिगालस्स उपनामेसि । तं तत्थ पस्सावं करोन्तं अहंसं । अयं मे छट्ठो सुपिनो । इमस्स को विपाकोति ?

इमस्सापि विपाको अनागते येव भविस्सति । अनागतस्मिं हि अधम्मिका विजातिराजानो जाति-
सम्पन्नानं कुलपुत्तानं आसंकाय यसं न दस्सन्ति अकुलीनानमेव वड्ढेस्सन्ति । एवं महाकुलानि दुग्गतानि
भविस्सन्ति लामक [२८६] कुलानि इस्सरानि । ते च कुलीन-पुरिसा जीवितुं असवकोन्ता इमे निस्साय
जीविस्सामाति अकुलीनानं धीतरो दस्सन्ति । इति तासं कुलधीतानं अकुलीनेहि सद्धि संवासो जरसिगा-
लस्स सुवण्णपातियं पस्सावकरणमीदसो भविस्सति । इतोनिदानम्पि ते भयं नत्थि । सत्तमं कथेहीति ।

(७) भन्ते ! एको पुरिसो रज्जुं वट्ठेत्वा वट्ठेत्वा पादमूले निक्खिपति, तेन निसिक्खपीठस्स हेट्ठा सयिता
एका छातसिगाली तस्स अजानन्तस्सेव तं खादति । एवाहं अहंसं । अयं सत्तमो सुपिनो । इमस्स को विपाकोति ?

इमस्सापि अनागते येव विपाको भविस्सति । अनागतस्मिं हि इत्थियो पुरिसलोला सुरालोलाअलं-
कारलोला विसिखालोला आमिसलोला भविस्सन्ति दुस्सीला दुराचारा । ता सामिकेहि कसिगोरवखादीनि
कम्मामि कत्वा किच्छेन कसिरेन सम्भतं धनं जारेहि सद्धि सुरम्पिवगित्यो मालागन्धविलेपनं धारयमाना
अन्तोगेहे अच्छायिकम्पि किच्चं अनोलोकेत्वा गेहे परिकखेपस्स उपरिभागेन छिद्दट्टानेहिपि जारे उपधारयमाना
स्वे वपितव्वयुत्तकं बीजम्पि कोट्ठेत्वा यागुभत्तखज्जकादीनि सम्पादेत्वा खादमाना विलुम्पिस्सन्ति हेट्ठा पीठके
निपन्नच्छातसिगाली विय वट्ठेत्वा वट्ठेत्वा पादमूले निक्खित्तरज्जुं । इतो निदानम्पि ते भयं नत्थि ।
अट्ठमं कथेहीति ।

(८) भन्ते ! राजद्वारे बहूहि तुच्छकुम्भेहि परिवारेत्वा ठपितं एकं महन्तं पूरितकुम्भं अहंसं, चत्ता-
रोपि पन वण्णा चतुहि दिसाहि चतुहि अनुदिसाहि च घटेहि उदकं आहरित्वा आहरित्वा पूरितकुम्भमेव पूरन्ति,
पूरितपूरितं उदकं उत्तरित्वा पलायति, ततोपि पुनपुनं तत्थेव उदकं आसिञ्चन्ति, तुच्छकुम्भे ओलोकेन्तापि
नत्थि । अयं मे अट्ठमो सुपिनो । इमस्स को विपाकोति ?

इमस्सापि अनागते देव विपाको भविस्सति, अनागतस्मिं हि लोको परिहायिस्सति, रट्ठं निरोजं भवि-
स्सति, राजानो दुग्गता कपणा भविस्सन्ति, यो इस्सरो भविस्सति तस्स भण्डागारे सतसहस्समत्ता कहापणा
भविस्सन्ति, ते एवं दुग्गता सब्बे जानपदे अत्तनोव कम्मे^१ कारेस्सन्ति उपद्दुता मनुस्सा सके कम्मन्ते छड्ढेत्वा

राजूनञ्जैव अत्थाय पुब्बन्नापरन्नानि च वपेन्ता रक्खन्ता लायन्ता मदन्ता पवेसेन्ता उच्छक्खेत्तानि करोन्ता यन्तानि करोन्ता यन्तानि वाहेन्ता फाणितादीनि पचन्ता पुप्फारामे च फलारामे च करोन्ता तत्थ तत्थ निप्फन्नानि पुब्बन्नादीनि आहरित्वा रञ्जो कोट्टागारमेव पूरेस्सन्ति, अत्तनो गंहेसु तुच्छकोट्टकेसु ओलोकेन्तापि न भविस्सन्ति, तुच्छतुच्छकुम्भे अनोलोकेत्वा पूरितकुम्भे पूरणसदिसमेव भविस्सन्ति । इतो निदानम्पि ते भयं नत्थि । नवमं कथेहीति । [२८७]

(६) भन्ते ! एकं पच्चवण्णपद्दुममञ्छन्नं गम्भीरं सव्वतोत्तित्थं पोक्खरणिं अद्दसं, समन्ततो द्विपद-चतुप्पदा ओतरित्वा तत्थ पानीयं पिबन्ति । तस्सा मज्जे गम्भीरद्वाने उदकं आविलं, तीरप्पदेसेसु द्विपद-चतुप्पदानं अक्कमनद्वाने अच्छं विप्पसन्नमनाविलं, एवाहं अद्दसं । अयम्मे नवमो मुपिनो । इमस्स को विपाकोति ?

इमस्मापि अनागते एव विपाको भविस्सन्ति । अनागतस्मिं हि राजानो अधम्मिका भविस्सन्ति छन्दादि वसेन अगतिं गच्छन्ता रज्जं कारेस्सन्ति धम्मेन विनिच्छयं नाम न दस्सन्ति लज्जचित्तका भविस्सन्ति धनलोला, रट्टवासिकेसु नेसं खन्तिमेत्तानुदया नाम न भविस्सन्ति, कवखला परसा उच्छयन्ते उच्छगण्टिका विय मनुस्से पीलेन्ता पीलेन्ता नानप्पकारेहि बलिं उप्पादेत्था धनं गण्धिस्सन्ति । मनुस्सा बलिपीलिता किञ्चि दातुं असक्कोत्ता गामनिगमादयो छड्डेत्वा पच्चन्तं गन्त्वा वासं कप्पेस्सन्ति, मज्झिमजनपदो सुञ्जो भविस्सन्ति । पच्चन्तो धनवामो सेय्यथापि पोक्खरण्या मज्जे उदकं आविलं परियन्ते विप्पसन्नं । इतो निदानम्पि ते भयं नत्थि । दममं कथेहीति ।

(१०) भन्ते ! एकस्मा येव कुम्भिया पच्चमानं ओदत्तं अपाकं अद्दसं । अपाकस्मिं विचारत्वा विभजित्वा ठपितं विय तीहाकारेहि पच्चमानं एकस्मिं पस्से अनिकिलिन्नो होति, एकस्मिं उत्तण्डुलो एकस्मिं सुपक्कोति । अयम्मे दममो मुपिनो । इमस्स को विपाकोति ?

इमस्मापि अनागते येव विपाको भविस्सन्ति । अनागतस्मिं हि राजानो अधम्मिका भविस्सन्ति, तेसु अधम्मिकेसु राजपुत्तापि ब्राह्मणगहपतिकापि नेगमजानपदापीति समणब्राह्मणे उपादाय सव्वे मनुस्सा अधम्मिका भविस्सन्ति । ततो नेसं आरक्खदेवता बलिपटिग्गाहिका देवता रक्खदेवता आकासद्वदेवता अधम्मिका भविस्सन्ति । एवं देवतापि अधम्मिका भविस्सन्ति । अधम्मिकराजूनं रज्जे वाता विसमा खरा वायिस्सन्ति, ते आकासद्व विमानानि कप्पेस्सन्ति, तेसु कम्पिनेसु देवता कुपिता देव वस्सितु न दस्सन्ति । वस्समानोपि सकलरट्ठे एकप्पहारेन न वस्सिस्सन्ति । वस्समानोपि सव्वत्थ कसिकम्मस्स वा वप्पकम्मस्स वा उपकारो हुत्वा न वस्सिस्सन्ति, यथा च रट्ठे एवं जनपदेपि गामेपि एकतलाकसरेपि एकप्पहारेन न वस्सिस्सन्ति, तलाकस्स उपरिभागे वस्सन्तो हेट्ठाभागे न वस्सिस्सन्ति, हेट्ठा वस्सन्तो उपरि न वस्सिस्सन्ति, एकस्मिं भागे सस्सं अतिवस्सेन नासेस्सन्ति, एकस्मिं अवस्सनेन मिलापेस्सन्ति, एकस्मिं सम्मा वरसमानो सम्पादेस्सन्ति । एवं एकस्स रञ्जो रज्जे वुत्तसस्सा तिप्पकारा भविस्सन्ति, एककुम्भिया ओदत्तो विय । इतो निदानम्पि ते भयं नत्थि । एकादसमं कथेहीति । [२८८]

(११) भन्ते ! सत्तसहस्सगघनिकं चन्दनसारं पूतितक्केन विक्किणन्ते अद्दसं । अयं मे एकादसमो मुपिनो । इमस्स को विपाकोति ?

इमस्मापि अनागते एव मय्हं सासने परिहायन्ते विपाको भविस्सन्ति । अनागतस्मिं हि पच्चयलोला अलज्जिभिकखू बहू भविस्सन्ति, ते मया पच्चयलोलुप्पं निम्मथेत्वा कथितधम्मदेसनं चीवरादिचतुपच्चयहेतु परेसं देसेस्सन्ति, पच्चयेहि मुञ्चित्वा नित्थरणपक्खे ठिता निब्बाणाभिमुखं कत्वा देसेतुं न सविस्सन्ति । केवलं पदव्यञ्जनसम्पत्तिं चेव मधुरसद्दं च सुत्वा महग्धानि चीवरादीनि दस्सन्ति चेव दातुकामा च होन्तीति, अपरे अन्तरवीथिचतुक्कराजद्वारादिसु निसीदित्वा कहापण्डकहापण पाद मासकरूपादीनिपि निरसाय देसिस्सन्ति, इति मया निब्बाणगघनकं कत्वा देसितं धम्मं चतुपच्चयत्थाय चेव कहापण्डकहापणादीनं अत्थाय च विक्किणित्वा देसेन्ता सत्तसहस्सगघनिकं चन्दनसारं पूतितक्केन विक्किणन्ता विय भविस्सन्ति । इतो निदानम्पि ते भयं नत्थि । द्वादसमं कथेहीति ।

(१२) भन्ते ! तुच्छलापूनि उदके सीदन्तानि अहंसं । इमस्स को विपाकोति ?

इमस्मापि अनागते अधम्मिकराजकाले लोके विपरिवत्तन्ते येव विपाको भविस्सति, तदा हि राजानो जातिमम्पन्नानं कुलपुत्तानं यसं न दस्सन्ति, अकुलीनानं येव दस्सन्ति, ते इस्सरा भविस्सन्ति । इतरे दलिहा- राजसम्मुखेपि राजद्वारेपि अमच्चसम्मुखेपि विनिच्छयट्टानेपि तुच्छलाबुसदिसानं अकुलीनानञ्चोव कथा ओसीदित्वा ठिता विय निच्चला मुप्पतिट्ठिता भविस्सन्ति, सङ्घसन्निपातेसुपि सङ्घकम्मगणकम्मट्टानेस् चेव पत्तचीवरपरिवेणादिविनिच्छयट्टानेस् च दुस्सीलानं पापपुग्गलानञ्चोव कथा नित्यानिका भविस्सति न लज्जी- भिक्खून्ति एवं सव्वथापि तुच्छलापुमीदनकालो विय भविस्सति । इतो निदानम्पि ते भयं नत्थि । तेरसमं कथेहीति ।

(१३) भन्ते ! महन्तमहन्ता कूटागारप्पमाणा घनमिला नावा विय उदके प्लवमाना अहंसं । इमस्स को विपाकोति ?

इमस्मापि ताद्विगे येव काले विपाको भविस्सति । तदा हि अधम्मिकराजानो अकुलीनानं यसं दस्सन्ति, ते इमरा भविस्सन्ति, कुलीना दुग्गता तेमं न केचि राग्वं करिस्सन्ति इतरेस येव करिस्सन्ति राजसम्मुखे वा अमच्चसम्मुखे वा विनिच्छयट्टाने वा विनिच्छयकुमलां घनमिलामदिसानं कुलपुत्तानं कथा न ओगाहित्वा पतिट्ठिस्सति । तेसु कथेन्तेसु किं इमे कथेन्तीति इतरे परिहाममेव करिस्सन्ति, भिक्खुसन्निपातेपि वृत्तप्प कारेसु ठानेसु नेव पेसले भिक्खू गरुक्कानच्चे मञ्जिस्समन्ति, नापि तेमं कथा परियोगाहित्वा पतिट्ठिस्सति । मिलानं प्लवनकालो विय भविस्सति । इतो निदानम्पि ते भयं नत्थि । चद्दुसमं कथेहीति । [२८६]

(१४) भन्ते ! खुट्ठकमधुकपुप्फप्पमाणा मण्डूकियो महन्ते कण्हमप्पे वेगेन अनुबन्धित्वा उप्पलनाने विय छिन्दित्वा छिन्दित्वा ममं खादित्वा गिलन्तियो अहंसं अयं चद्दुसमो सुपिनो । इमस्स को विपाकोति ?

इमस्मापि लोके परिहायन्ते अनागते एव विपाको भविस्सति । तदा हि मनुस्सा तिच्चरगा दुज्जानिका किलेमानुवत्तिका हुत्वा तण्णतण्णानं अत्तनो भरियानं वसे वत्तिस्सन्ति गेहे दामकम्मकरादयोपि गोमहिमाद- योपि हिग्गञ्जमन्णम्पि सव्वं ताम येव आयत्तं भविस्सति । अमुकं हिग्गञ्जमवण्णं वा परिच्छेदादि जातं वा कहन्ति वृत्ते यत्थ या तत्थ वा होतुं किं तुय्हमिना व्यापारेन ? त्वं मय्हं घरे सन्तं वा असन्तं वा जानितुकामो जानोति यत्त्वा नानप्पकारेहि अक्कोमित्त्वा मुखमत्तीहि कांट्टेवा दामचट्ठे विय च अत्तनो वसे कत्वा अत्तनो इस्सरियं पवन्तेस्सन्ति । एवं मधुकपुप्फप्पमाणानं मण्डूकपोतिकानं आसीविसे कण्हमप्पे गिलनकालो विय भविस्सति । इतो निदानम्पि ते भयं नत्थि । पण्णरगमं कथेहीति ।

(१५) भन्ते ! दसहि असद्धमेहि समन्नागतं गामगोचरं काकं कञ्चनवण्णताय^१ स्वण्णाति लद्ध- नामेमुवण्णराजहमे परिवारेन्ते अहंसं । इमस्स को विपाकोति ?

इमस्मापि अनागते दुव्वलराजकाले येव विपाको भविस्सति । अनागतस्मिं हि राजानो हत्थिसिप्पा- दिस्सु अकुमला युद्धेसु अविमारादा भविस्सन्ति । ते अत्तनो रज्जे विपत्ति आगंकमाना समानजातिकानं कुल- पुत्तानं इस्सरियं अदत्त्वा अत्तनो पादमूलिकनहापककप्पकादीनं दस्सन्ति । जातिगोचमम्पन्ना कुलपुत्ता राज- कूले पत्तिट्ठं अलभमाना जीविकं कप्पेन् अममत्था हुत्वा इस्सरिये ठिते जातिगोत्तहीने अकुलीने उपट्ठहन्ता विचरिस्सन्ति । स्वण्णराजहमेहि काकस्स परिवारितकालो विय भविस्सति । इतो निदानम्पि ते भयं नत्थि । मोलममं कथेहीति ।

(१६) भन्ते ! पुत्रे दीपिनो एल्ले खादन्ति । अहं पन एल्ले दीपिनो अनुबन्धित्वा मुरुमुरुति खादन्ते अहंसं, अयञ्चो तमावका एल्ले दूरतो दिस्सा तमिता भयप्पन्ना हुत्वा एल्लकानं भया पलायित्वा शुम्भगहनानि पविसित्वा निलीयिस्सु । एवाहं अहंसं । इमस्स को विपाकोति ।

इमस्मापि अनागते अधम्मिकराजकाले येव विपाको भविस्सति । तदा हि अकुलीना राजवल्लभा इमरा भविस्सन्ति कुलीना अप्पञ्जाता दुग्गता । ते राजवल्लभा राजानं अत्तनो कथं गाहापेत्वा विनिच्छ-

यद्वानादिसु बलवन्तो हुत्वा कुलीनानं पवेणिआगतानं खेतवत्थादीनि अम्हाकं सन्तकानि एतानीति अभियुज्झित्वा ते न तुम्हाकं अम्हाकन्ति आगन्त्वा विनिच्छयद्वानादिसु विवदन्ते वेत्तलतादीहि पहरापेत्वा गीवाय गहेत्वा अप-
कड्ढापेत्वा [२६०] अत्तनो पमाणं न जानाथ अम्हेहि सद्धि विवदथ ? इदानीं वो रज्जो कथेत्वा हत्थपाद-
च्छेदनादीनि कारेस्सामाति सन्तज्जेस्सन्ति । ते तेमं भयेन अत्तनो सन्तकानि वत्थूनि तुम्हाकं येवेतानि गण्ह-
थाति नीय्यादेत्वा अत्तनो गेहानि पविमिस्त्वा भीता निपज्जिस्सन्ति । पापभिक्षूपि पेसले भिक्षू यथारुचि
विहेठेस्सन्ति ते पेसला भिक्षू पटिमरणं अलभमाना अरज्जं पविमिस्त्वा गहणद्वानेसु निलीयिस्सन्ति । एवं
हीनजच्चेहि चवे पापभिक्षूहि च उपद्दुतानं जातिमन्तकुलपुत्तानं चव पेसलानं भिक्षून् च एलकानं भयेन
नसावकानं पलायनकालो विय भविस्सन्ति । इतो निदानमपि ते भयं नत्थि । अयमपि हि सुपिनो अनागतज्जो व
आरब्भ दिट्ठो । ब्राह्मणा पन न धम्मे मुधम्मनाथ तथि मिनेहेन तं कथयिमु । वट्ठं धनं लभिस्सामाति आमि-
चक्खुताय जीवितवन्ति निस्साय कथयिमुति ।

एवं मत्था सोलमसं महासुपिनानं निष्फत्तिं कथेत्वा न खो महाराज ! एतर्हि त्वज्जो व इमे सुपिने
अद्दम, पोरगगक राजानोपि अद्दगं । ब्राह्मणापि तेमं एवमेव इमे सुपिने गहेत्वा यज्जम थके ग्विपिमु, नत्तो
पण्डितेहि दिन्न नयेन गन्त्वा बोधिमत्तं पुच्छिमु । पोरगगतापि तेमं इमे सुपिने कथेत्वा इमिनाय नियामेन
कथेमुन्ति वत्वा तेन याचिनो अतीनं आहरिः—

अतीतवत्थु

अतीने वागगमियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारन्ते बोधिमत्तो उदिच्च ब्राह्मणकुले निव्वन्तिवा वरप्पन्तो इमि-
पव्वज्जं पव्वजित्वा अभिज्जा चव समापत्तिथो च निव्वत्तेत्वा हिमवन्तपदेस्से भानकीलं कीदन्तो विहरन्ति ।
तदा वागगमियं ब्रह्मदत्तो इमिनाव नियामेन इमे सुपिने दिम्वा ब्राह्मणे पुच्छि । ब्राह्मणा एवमेव यज्जं यजितुं
आर्गभम् ।

तेसु पुरोहितस्स अन्तेवामी मागवो पण्डितो व्यन्तो आचरियं आह—आचरिय ! तुम्हेहि मयं तयो वेदे
उग्गण्हापिना । ननु तेसु एकं मागेत्वा एकस्म सोत्थिकस्समस्स करणन्नाम नत्थीति ?

तान ! इमिना उपागेन अम्हाकं वट्ठं धनं उप्पज्जिस्सन्ति । त्वं पन रज्जो धनं रक्खितुकामो मज्जो नि ।

मागवो—तेन हि आचरिय ! तुम्हे तुम्हाकं कम्मं करेथ अहं तुम्हाकं सन्तिके किं करिस्सामीति विच-
रन्तो रज्जो उय्यानं अगमासि ।

तं दिवमज्जो व बोधिमत्तोपि तं कारणं जत्वा अज्ज मयि मनुस्सपथं गते महाजनस्स वत्थना मोक्खो
भविस्समीति आकामेन गन्त्वा उय्यानं ओतस्सिवा मुवण्णपटिमा विय मज्ज्गन्धिमिलानले निमीदि । मागवो
बोधिसत्तं उपमङ्कमित्वा वन्दित्वा एकमन्तं निमीदित्वा पटिमन्थारं अकामि ।

बोधिसत्तोपि तेन [२६१] सद्धि मधुग्गपटिमन्थारं कत्वा—किन्नुखो मागव ! राजा धम्मेन रज्जं
करोतीति पुच्छि ।

भन्ते ! राजा नाम धम्मिको अपि च खो पन तं ब्राह्मणा अतित्थे पक्खन्दापेन्ति । राजा सोलमसुपिने
दिम्वा ब्राह्मणानं आरोचेसि । ब्राह्मणा यज्जं यजिस्सामाति आरब्धा । किन्नु खो भन्ते ! अयं नाम इमेसं
सुपिनानं निष्फत्तीति राजानं सज्जापेत्वा तुम्हाकं महाजनं भया मोचेतुं न वट्ठीति ?

मयं खो मागव ! राजानं न जानाम, राजापि अम्हे न जानाति । मचे पन इधागन्त्वा पुच्छेय्य कथ-
य्यामस्स मयन्ति ।

मागवो अहं भन्ते ! आनेस्सामि । तुम्हे मयागमनं उदिव्वन्ता मुहुत्तं निसीदथाति बोधिसत्तं पटि-
जानापेत्वा रज्जो सत्तिकं गत्वा—महाराज ! एको आकासचारिको तापसो तुम्हाकं उय्यानं ओतस्सिवा
तुम्हेहि दिट्ठसुपिनानं निष्फत्तिं कथेस्सामीति तुम्हे पक्कोसतीति आह ।

राजा तस्स कथं सुत्वा तावदेव महन्तेन परिवारेन उय्यानं गत्वा तापसं वन्दित्वा एकमन्तं निमिन्नो
पुच्छि—तुम्हे किर भन्ते ! मया दिट्ठसुपिनानं निष्फत्तिं जानाथाति ?

आम महाराजाति !

तेन हि कथेथाति ।

कथेमि महाराज ! यथादिदृष्टे ताव सुपिने मं सावेहीति ।

साधु भन्तेति राजा—

उसभा रुक्खा गावियो गवा च
अस्सो कंसो सिगाली च कुम्भो,
पोक्खरणी च अपाकचन्दनं ।
लापूनि सीदन्ति सिला प्लवन्ति
मण्डूकियो कण्हसप्पे गिलन्ति,
काकं सुवण्णा परिवारयन्ति
तसावका एलकानं भयाहीति ।

वत्वा पसेनदि कोसल रज्ज्वा कथितनियामेनेव सुपिने कथेसि ।

बोधिसत्तोपि तेसं इदानीं सत्थारा कथितनियामेनैव वित्थारतो निष्फत्तिं कथेत्वा परियोसाने सयं
इदं कथेसि:—

“विपरियासो वत्तति न इधमत्थेति”

तत्रायं अत्थो—अयं महाराज ! इमेसं सुपिनानं निष्फत्ति । यं पनेनं तेमं पटिघातत्थाय यज्जकम्मं
वत्तति तं विपरियासो वत्तति विपरीततो वत्तति, विपल्लामेन वत्ततीति वुत्तं होति । किं कारणा ? इमेसं
हि निष्फत्ति नाम लोकस्स विपरिवत्तनकाले अकारणस्स कारणन्ति गहणकालं कारणस्स अकारणन्ति छड्डनकाले
अभूतस्स भूतन्ति गहणकाले भूतस्स अभूतन्ति जहनकाले अलज्जीनं उस्सन्नकाले लज्जीनं च परिहीनकाले
भविस्सति । नयिधमत्थि इदानीं पन तव वा मम वा [२६२] काले इध इमस्मिं पुग्गिसयुगे वत्तमाने एतेसं
निष्फत्ति नत्थि । तस्मा एतेसं पटिघाताय वत्तमानं यज्जकम्मं विपल्लासेन वत्तति । अलन्तेन, नत्थि ते
इतो निदानं भयं वा छम्भितत्तं वाति । महापुग्गिमो राजानं समस्सासेत्वा महाजनं बन्धना मोचेत्वा पुन आकासे
ठत्वा रज्ज्वा ओवादं दत्वा पच्चमु सीलेमु पतिट्ठापेत्वा इतो पट्ठाय महाराज ! ब्राह्मणोहि सद्धिं एकतो हुत्वा
पसुघातयज्जं नाम मा यजीति धम्मं देसेत्वा आकासेनेव अत्तनो वसनट्ठानं अगमामि ।

राजापि तस्स ओवादे ठितो दानादीनि पुज्जानि कत्वा यथाकम्मं गतो । सत्था इमं धम्मदेसनं आह-
रित्वा सुपिनपच्चया ते भयं नत्थि हारेथ यज्जन्ति यज्जं हारेत्वा महाजनस्स जीवितदानं दत्वा अनुमन्धि
घटेत्वा जातकं समोधानेमि । तदा राजा आनन्दो अहोमि, माग्गवो साग्गिपुत्तो, तापसो पन अहमेवाति ।

परिनिव्वुत्ते पन भगवन्ति सङ्गीतिकारका उमभा रुक्खादीनि एकादसं पदानि अट्ठकथं आरोपेत्वा “लापूनी”
ति आदीनि पच्चपदानि एकं गाथं कत्वा एककनिपातपालिं आरोपेमुन्ति ।

महासुपिनजातकं ।

८. इल्लीसजातकं

उभो खञ्जाति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो मच्छरिय कोसियमेहि आरब्ध कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

राजगहनगरस्स किर अविदूरे सक्खरं नाम निगमो । तत्थेको मच्छरियकोमियो नाम सेट्ठी असीति-
कोटिविभवो पटिवगणि । सो निगममेन नेलविन्दुमत्तस्मि नेव परेसं देनि न अत्तना परिभुञ्जति । इति तस्म
तं विभवजानं नेव पुत्तशादीनं न समणत्ताद्गगानं अत्थं अनुभोति । रक्खमपरिगहितपोक्खवग्गी विय अपरि-
भोगं तिट्ठति ।

सत्था एक दिवसं पच्चूसममये महाकरुणाममापत्तिनो वृद्धाय सकललोकधानुयं बांधनेय्यबन्धवे ओलो-
केत्तो पच्चचचत्तालीसयोजन-मत्थके वसन्तस्म तस्म सेट्ठिनो मगजापतिकस्म सोतापतिकलस्सूपनिस्सयं अहम ।

ततो पुग्गिमत्तदिवसे पन सो राजानं उपाट्ठानुं राजगेहं गन्त्वा राजपट्टानं कत्वा आगच्छन्तो एकं छात-
ञ्जनं जनादमन्तस्म कुम्मापपूरं कपल्लपूर्व खादन्तं दिस्वा तत्थ पिपासं उप्पादेत्वा अत्तनो घरं गन्त्वा चिन्तेसि
सत्ताहं कपल्लपूर्वं खादितुकामोम्हीति वक्खामि बहू मया मद्धि खादितुकामा भविस्सन्ति एवं मे बहूनि तण्डुल-
मपिकागिलादीनि परिक्खयं गमिस्सन्ति । न कस्मचि कथेस्सामीनि तण्हं अधिवासितो विचरति । सो गच्छन्ते
काले (२६३) उपाट्ठपण्डुकजानो धम्मनिगन्थतगतो जातो । ततो तण्हं अधिवासितुं अमक्कोत्तो गव्वं
पविमिन्त्वा मच्चकं उपाट्ठित्वा निपज्जि । एवं गतोपि धनहानिभयेन कस्मचि किञ्चि न कथेसि ।

अय नं भरिया उअमङ्कमित्वा पिट्ठि परिमज्जित्वा—किं ते सामि ! अफामुक्कन्ति पुच्छि ।

न मे किञ्चि अफामुकं अत्थीति ।

किन्तु खो ते राजा कुपितोति ?

राजापि मे न कुप्पनीति ।

अथ किं ते पुत्तधीताहि वा दासकम्मकरादीहि वा किञ्चि अमनापं कतं अत्थीति ?

एवरूपस्मि मे नत्थि ।

किस्मिच्चि पन ते तण्हा अत्थीति ?

एवं वुत्तेपि धनहानिभयेन किञ्चि अवत्वा निस्सट्ठोव निपज्जि ।

अथ नं भरिया—कथेहि सामि ! किस्मि ते तण्हाति आह ।

सो वचनं परिगिलन्तो विय अत्थि मे एका तण्हाति आह ।

किं ते तण्हा सामीति ? कपल्लपूर्वं खादितुकामोम्हीति ।

अथ किमत्थं न कथेसि किं त्वं दलिटो ? इदानि सकलसक्खरनिगमवासीनं पहोनके कपल्लपवे पचि-
स्सामीति ?

किं ते तेहि, ते अत्तनो कम्मं कत्वा खादिस्सन्तीति ।

तेन हि एकरच्छवासीनं पहोनके पचामीति ?

जानामहन्तव महद्धनभावन्ति ।

इमिस्मिं गेहमत्ते' सब्बेसं पहोनकं कत्वा पचामीति ?

जानामहन्तव महज्झासयभावन्ति ।

तेन हि ते पुत्तदारमत्तस्सेव पहोनकं कत्वा पचामीति ?

किं ते एतेहीति ?

१. स्या० गेहसामन्ते ।

किं पन तुय्हं च मय्हं च पहोनकं कत्वा पचामीति ?

त्वं किं करिस्ससीति ?

तेन हि एकस्सेव ते पहोनकं कत्वा पचामीति ।

इमस्मिं ठाने पचमाने बहू पचवासिन्ति । सकलतण्डुले ठपेत्वा भिन्नतण्डुले च उद्धनकपल्लादीनि च आदाय थोकं खीरसप्पिमधुफाणिणं च गहेत्वा सत्तभूमकस्स पासादस्स उपरि महातलं आरुय्ह पच । तत्थाहं एककोव निसीदित्वा खादिस्सामीति ।

सा साधूति पटिस्सुगित्वा गहेतब्बं गाहापेत्वा पासादं अभिरुय्ह दासियो विस्सज्जेत्वा सेट्ठि पक्कोसा-पेसि । सो आदितो पट्ठाया द्वाराणि पिदहन्तो सब्बद्वारेसु सूचिघटिकाणि दत्वा सत्तमं तलं अभिरुहित्वा तत्थयि द्वारां पिदहित्वा निसीदि । भरियापिस्स उद्धने अग्निं जालेत्वा कपल्लकं आरोपेत्वा पूर्वे पचितुं आग्भि ।

अथ सत्था पातोव महामोगल्लानन्धेरं आमन्नेमि-एमो मोगल्लान ! राजगहस्स अविदूरे सक्ख-रनिगमे मच्छरियकोसियमेट्ठी कपल्लपूर्वे खादिस्सामीति अज्जोमं दस्सनभयेन सत्तभूमकपासादे कपल्लपूर्वे पाचापेति । त्वं तत्थ गत्वा तं सेट्ठि दमेत्वा निद्विमेवनं कत्वा उभोपि जयम्पनिके पूर्वे च खीरसप्पिमधुफाणि-तादीनि च गाहापेत्वा अत्तनो बलेन जेतवनं आनेहि । अज्जाहं पञ्चहि भिक्खमनेहि सद्धिं विहारे येव निसी दिस्सामी, पूर्वेहेव भत्तकिच्चं करिम्मामीति आह । थेरो साधु भन्नेति मत्थु वचनं सम्पटिच्छित्वा तावदेव इद्धि-बलेन तं निगमं गत्वा तस्म पासादस्स सीहपञ्जग्गद्वारे मुनिवत्थो सुपास्तो आकासे येव मगिरूपकं विय अट्ठासि । [२६४]

महासेट्ठिनो थेरं दिस्वा हृदयमसं कम्पि । सो अहं एवरूपानज्जोव भयेन इमं ठानं आगतो, अयं च आगन्त्वा वातपानद्वारे ठितोनि गहेतव्वगहरणं अपस्मन्तो अग्निमिह पक्खत्तलोगसक्खरा विय रोसेन तटतटायन्तो एवमाह-समरा ! आकासे ठत्वा ताव किं लभिस्ससि ? आकासे अपदे पदं दस्सेत्वा चङ्कमन्तोपि नेव लभिस्ससीति आह ।

थेरो तस्मिं येव ठाने अपरापरं चङ्कमि ।

सेट्ठि-चङ्कमन्तो किं लभिस्ससि ? आकासे पल्लङ्केन निमीदमानोपि न लभिस्ससि येवाति आह ।

थेरो पल्लङ्कं आभुजित्वा निसीदि ।

अथ न-निसिन्नो किं लभिस्ससि ? आगन्त्वा वातपानउम्मारं ठितोपि न लभिस्ससीति आह ।

अथ थेरो उम्मारं अट्ठासि ।

अथ न-उम्मारं ठितोपि किं लभिस्ससि ? धूमायन्तोपि न लभिस्ससि येवाति आह ।

थेरो धूमायि । सकलपासादो एकधूमो अहांसि । सेट्ठिनो अक्खीनं सूचिया विज्झनकाणो विय जातो । गेहज्झायनभयेन पज्जलन्तोपि न लभिस्ससीति अवत्वा चिन्तेसि अयं समराणो सुट्ठु लग्गो अलद्धा न गमिस्सति, एकमस्स पूर्वं दापेस्सामीति, भरियं आह-भदे ! एकं खुदपूर्वं पचित्वा समरास्स दत्वा उय्योजेहि नन्ति ।

सा थोकज्जोव पिट्ठं कपल्लपातियं पक्खिपि । महापूर्वो हुत्वा सकलं पाति पूरेत्वा उद्धमातो अट्ठासि । सेट्ठी तं दिस्सि बहू तया पिट्ठं गहितं भविस्सतीति सयमेव दब्बिकण्णेन थोकं पिट्ठं गहेत्वा पक्खिपि । पूर्वो पुरिमपूर्वतो महन्ततरो जातो, एवं यं यं पचति सो सो महन्तमहन्तोव होति ।

सो निब्बिन्नो भरियं आह-भदे ! इमस्स एकं पूर्वं देहीति ।

तस्सा पच्छित्तो एकं पूर्वं गणहन्तिया सब्बे एकाबद्धा अल्लीयिसु । सा सेट्ठि आह-सामि ! सब्बे पूर्वा एकतो लग्गा विसुं कातुं न सक्कोमीति ।

अहं करिस्सामीति सोपि कातुं नासक्खि । उभो जना कोटियं गहेत्वा कड्ढन्तापि वियोजेतुं नास-क्खिसु येव । अथस्स पूर्वेहि सद्धिं वायमन्तस्सेव सरीरतो सेदा मुच्चिसु । पिपासा च पच्छिज्जि ।

ततो भरियं आह-भदे ! न मे पूर्वेहि अत्थो, पच्छिया सद्धिं येव इमस्स भिक्खुस्स देहीति ।

सा पच्छि आदाय थेरं उपसङ्कमत्वा सब्बे पूर्वे थेरस्स अदासि ! थेरो उभिन्नम्पि धम्मं देसेसि । तिप्पणं रतनानं गुणे कथेसि । अत्थि दिन्नं अत्थि यिट्ठन्ति दानादीनं फलं गगनतले पुण्णचन्दं विय दस्सेसि ।

तं सुत्वा पसन्नचित्तो सेट्ठी—भन्ते ! आगन्त्वा इमस्मिं पल्लङ्के निसीदित्वा पूवे परिभुञ्जथानि आह ।

थेरो—महासेट्ठि ! सम्मासम्बुद्धो पूवे खादिस्सामीति पञ्चहि भिक्खुसनेहि सद्धि विहारे निसिन्नो तुम्हाकं रुचिया सति सेट्ठिभरियं पूवे च खीरादीनि च गण्हापेथ मत्थु सन्निकं गमिस्सामाति [२६५] आह ।

कहं पन भन्ते ! एतरहि सत्थाति ?

इतो पञ्चचत्तालीसयोजनमत्थके जेतवनविहारे सेट्ठीति ।

भन्ते ! कालं अनतिक्रमित्वा एतकं अद्धानं कथं गमिस्सामाति ?

महासेट्ठि ! तुम्हाकं रुचिया सति अहं वो अत्तनो इद्धिबलेन नेस्सामि, तुम्हाकं पासादे सोपागसीसं अत्तनो ठाने येव भविस्सति सोपागपरिग्योसानं पन जेतवनद्वारकोट्टके भविस्सति । उपरि पासादा हेट्टापामादं ओतरणकालमत्तेन वो जेतवनं नेस्सामीति ।

सो साधु भन्तेति सम्पाटिच्छि ।

थेरो सोपागसीसं तथेव कत्वा सोपागपादमूलं जेतवनद्वारकोट्टके होतुं अधिट्ठासि । तथेव अहोसि । इति थेरो सेट्ठि च सेट्ठिभरियं च उपरिपासादा हेट्टा पासाद ओतरणकालतोव विप्पतरं जेतवनं सम्पापेमि । ते उभोपि मत्थारं उपमङ्कमित्वा कालं आरोचेमु । मत्था भत्तगं पविमित्वा पञ्चान्नवरुद्धासने निमीदि सद्धि भिक्खुसङ्घेन । महासेट्ठी बुद्धगामुवस्म भिक्खु मङ्गलम्स दक्खिणोदकं अदामि । सेट्ठिभरिया तथागतस्स पत्ते पूवे पतिट्ठापेमि । मत्था अत्तनो यापनमत्तं गण्ह । पञ्चमत्ता भिक्खूपि तथेव गण्हिमु । सेट्ठी खीरस-णिमधुफागितसकवरादीनि ददमानो अगमामि ।

सत्था पञ्चहि भिक्खुसनेहि सद्धि भत्तकिञ्चं निट्ठापेमि । महामेट्ठीपि सद्धि भरियाय यावदत्थं खादि । पूवानं परिग्योमानमेव न पञ्चायति । मकलविहारे भिक्खुनं च विधामादानं च दिन्नेपि परिग्यन्तो न पञ्चायति । भन्ते ! पूवा परिकखयं न गच्छन्तीति भगवतो आरोचेम । तेन हि जेतवनद्वारकोट्टके छड्डेथानि । अथ ने द्वारकोट्टकस्स अविदूरे पद्भागट्टाने छड्डयिमु । अज्जापि तं ठानं कपल्लपूवपद्भारन्तेव पञ्चायति । महासेट्ठि सह भरियाय भगवन्त उपमङ्कमित्वा एकमत्तं अट्ठागि । भगवा अनुमोदनं अकामि । अनुमोदना-परियोमाने उभोपि मांतापत्तिफले पतिट्ठाय मत्थारं वन्दित्वा द्वारकोट्टके सोपागं आरुह अत्तनो पासादे येव पति-ट्ठहिमु । ततो पट्ठाय महामेट्ठि असीतिकोटिधनं बुद्धसासने येव विकिरि ।

पुन दिवसे सम्मामम्बुद्धे सावन्थियं पिण्डाय चरित्वा जेतवनं आगम्म भिक्खूनं सुगतोवादं दत्वा गन्ध-कुटि पविमित्वा पतिसल्लीनं सायण्हममये धम्मसभायं सन्निपातित्वा भिक्खू—पस्सथावसो ! महामांगाल्ला-नत्थे रस्सानुभावं मच्छरियसेट्ठि ! भुट्तेनेव दमेत्वा निव्विसेवनं कत्वा पूवे गाहापेत्वा जेतवन आनेत्वा सत्थु सम्मुखं कत्वा सोतापत्तिफले पतिट्ठापेमि । अहो ! महानुभावो थेरोति थेरस्स गुणकथं कथेन्ता निसीदिमु ।

सत्था आगन्त्वा कायनुत्थ भिक्खवे ! एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वुत्ते भिक्खवे ! कुलदमकेन [२६६] नाम भिक्खुना कुलं अविहेठेत्वा अकिलमेत्वा पुप्फतो रोगं गण्हन्तेन भमरेन विय उपसङ्कमित्वा बुद्धगुणे जानापेतवन्ति वत्ता थेरं पसंसन्तो :—

यथापि भमरो पुप्फं वण्णगन्धं अहेठयं,

पलेति रसमादाय एवं गामे मुनी चरे"ति ।

इमं धम्मपदे गाथं वत्ता उत्तरिस्मि थेरस्स गुणं पकासेतुं—न भिक्खवे ! इदनेव मोगल्लानेन मच्छरियसेट्ठी दमितो पुब्बेपि तं दमेत्वा कम्मफलसम्बन्धं जानापेसि येवाति वत्ता अतीतं आहरि :—

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते वाराणसियं इल्लीसो नाम सेट्ठि अहोसि, असीतिकोटिविभावो पुरिसदोससमन्नागतो खञ्जो कुणी विसमअविखमण्डलो अस्सद्धो अप्पसन्नो मच्छरी, नेव अञ्जोसं देतिन सयं परिभुञ्जति । रक्खसपरिगहहितपोक्खरणी वियस्स गेहं अहोसि । मातापितरो पनस्स याव सत्तमा कुलपरिवट्टा

दायका दानरतिनो, सो सेट्टिट्टानं लभित्वा येव कुलवंसं नासेत्वा दानसालं ज्ञापेत्वा याचके पोथेत्वा निक्कड्डित्वा धनमेव सण्ठापेसि । सो एकदिवसं राजूपट्ठानं गत्वा अत्तनो घरं आगच्छन्तो एकं मग्गकिलन्तं जानपदमनुस्सं एकं सुरावारकं आदाय पीठके निसीदित्वा अम्बलसुराय कोसकं पूरेत्वा पूरेत्वा पूतिमच्छकेन उत्तरिभङ्गेन पिवन्तं दिस्वा सुरं पातुकामो हुत्वा चिन्तेसि सचाहं सुरं पिविस्सामि मयि पिवन्ते बहू पिवितुकामा भविस्सन्ति एवं मे धनपरिक्खयो भविस्सतीति सो तण्हं अधिवासेन्तो विचरित्वा गच्छन्ते गच्छन्ते काले अधिवासेतुं असक्कोन्तो विहतकप्पासो विद्य पण्डुकसरीरो अहोसि धमनिसन्थतगतो जातो । अथेकदिवसं गम्भं पविसित्वा मञ्चकं उपगूहित्वा निपज्जि । तमेनं भरिया उपसङ्कमत्वा पिठि परिमज्जित्वा कित्ते मामि अफासुकन्ति पुच्छि । सब्बं हेट्ठा कथितनियामेनेव वेदितव्वं ।

तेन हि एककस्सेव ते प्होनकं सुरं करोमीति पन वुत्ते गेहे मुराय कागियमानाय बहू पच्चासिंसन्ति । अन्तरापणतो आहरापेत्वापि न सक्का इध निसिन्नेन पातुन्ति मासकमत्तं दत्वा अन्तरापणतो मुरावारकं आहरापेत्वा चेटकेन गाहापेत्वा नगरा निक्खम्म नदीतीरं गत्वा महामग्गमपीपे एकं गम्भं पविसित्वा मुरावारकं ठपयित्वा गच्छ त्वन्ति चेटकं दूरे निसीदापेत्वा कोसकं पूरेत्वा सुरं पातुं आरभि ।

पिता पनस्म दानादीनं पुञ्जानं कनत्ता देवलोके सक्को इत्वा निव्वन्ति । सो तस्मिं खणे पवत्तनि नुसो मे दानगं उदाहु नोति आवज्जेन्तो तस्म च अप्पवन्ति दिस्वा पुत्तस्म च [२६७] कुलवंसं नासेत्वा दानसालं ज्ञापेत्वा याचके निक्कड्डित्वा मच्छरियभावे पतिट्ठाय अञ्जोमं दानव्वं भविस्सतीति भायेन गुग्गं पविसित्वा एतकस्सेव सुरं पिवनभावञ्च दिस्वा गच्छामि तं मइस्सोभेत्वा दमेत्वा कम्मफलमम्बन्धं जानापेत्वा दानं दापेत्वा देवलोके निव्वत्तनारहं करोमीति मनुस्सपथं ओतर्त्त्वा इल्लीससेट्टिनो निव्विमेसं^१ सञ्जव्वणिं विसमचक्खन् अत्तभावं निम्मिनित्वा राजगहनगरं^२ पविसित्वा रञ्जोनिवेमनद्वारे^३ ठत्वा अत्तनो आगतभावं आरोचापेत्वा पविसतूनि वुत्ते पविसित्वा राजानं वन्दित्वा अट्ठसि ।

राजा किं महासेट्टि ! अवेलाय आगतोसीति आह ।

आम आगतोमिह देव ! घरे मे अमीतिकोटिमत्तं धनं अत्थि, तं देवो आहरापेत्वा अत्तनो भण्डागारे पूरापेतूति ।

अलं महासेट्टि ! तव धनतो अम्हाकं गेहे बहुतरं धनन्ति ।

सचे देव ! तुम्हाकं कम्मं नत्थि यथारुचिया नं गहेत्वा दानं दम्मीति ।

देहि महासेट्ठीति ।

सो साधु देवाति राजानं वन्दित्वा निक्खमित्वा इल्लीससेट्टिनो गेहं अगमामि । मग्गे उपट्ठाकमनुस्सा परिवारेसु । एकोपि नायं इल्लीसोति जानितुं समत्थो नत्थि । सो गेहं पविसित्वा अत्तो उम्मारो ठत्वा दावारिकं पक्कोसापेत्वा—यो अञ्जो मया समानरूपो अगत्त्वा ममेतं गेहन्ति पविसितुं आगच्छति तं पिट्ठियं पहरित्वा नीहरेय्याथाति वत्ता, पासादं आरुह्य महारहे आमने निसीदित्वा सेट्टिभरियं पक्कोसापेत्वा सिताकारं^४ दस्सेत्वा—भदे ! दानं देमाति आह ।

तस्स तं वचनं सुत्वाव सेट्टिभरिया च पुत्तधीनरो च दामकम्मकरादयो च एतकं कालं दानं दातुं चित्तम्पि नत्थि, अज्ज पन मुरं पवित्वा मुदुचित्तो हुत्वा दानुकामो जानो भविस्सतीति वदिमु ।

अथ नं सेट्टिभरिया—यथारुचिया देय मामीति आह ।

तेन हि भेरिवादकं पक्कोसापेत्वा सुवण्णरजतमग्गिमुत्तादीहि अत्थिका इल्लीससेट्टिस्स घरं गच्छन्तूति सकलनगरे भेरि चरापेहीति ।

सा तथा कारेसि । महाजो पच्छिपसिब्बकादीनि गहेत्वा गेहद्वारे गन्निपति । सक्को सत्तरत्तनपूरे गम्भे विवरापेत्वा तुम्हाकं दम्मि यावदत्थं गहेत्वा गच्छथाति आह । महाजो धनं नीहरित्वा महातले गसि कत्वा आभतभाजनानि पूरेत्वा गच्छति । अञ्जतरो पन जनपदमनुस्सो इल्लीससेट्टिनो गोरो तस्सेव रथे योजेत्वा सत्तहि रतनेहि पूरेत्वा नगरा निक्खम्म महामग्गं पटिपज्जित्वा तस्स गुम्बस्स अविदूरेन रथं पाजेन्तो—

वस्ससतं जीव सामि इल्लीससेट्ठि ! तन्निससायदानि मे यावजीवं कम्मं अकत्वा जीवितब्बं जातं, तवेव रथो तवेव गोणा तवेव गेहे सत्तरतनानि ! नेव मातरा [२६८] दिन्नानि न पितरा तन्निससाय लब्धानि सामीति-सेट्ठिनो गुणकथं कथेन्तो गच्छति ।

सो तं सहं सुत्वा भीतनसितो चिन्तेसि अयं मम नामं गहेत्वा इदञ्चिदञ्च वदति, कच्चि नुखो रञ्जा मम धनं लोकस्स दिन्नन्ति गुम्बा निक्खमित्वा गोगो च रथञ्च सञ्जानित्वा-अरे ! दुट्ठचेटक ! मय्हं गोणा मय्हं रथोति वत्वा गन्त्वा गोगो नासारज्जुयं गण्हि ।

गहपतिको रथा ओरुह-अरे ! दुट्ठचेटक ! इल्लीसमहासेट्ठी सकलनगरस्स दानं देति, त्वं किं अहोसीति ? पक्वन्दिता असनि पातेन्तो विय खन्धे पहरित्वा रथं आदाय अगमासि ।

सो पन कम्पमानो उट्ठाय पंसुं पुञ्छित्वा पुञ्छित्वा वेगेन गन्त्वा रथं गण्हि । गहपतिको रथा ओत-रित्वा केसेसु गहेत्वा नामेत्वा कप्परप्पहारेहि गले गहेत्वा आगतमग्गाभिमुखं खिपित्वा पक्कामि । एत्तावता-पिस्स सुगमदो छिज्जि ।

सो कम्पमानो वेगेन निवेसनद्वारं गत्वा धनं आदाय गच्छन्ते महाजने दिस्वा-अम्भो ! किं नामेतं ? किं राजा मम धनं विलुम्पापेतीति तं तं गत्वा गण्हाति । गहितगहिता पहरित्वा पादमूले येव पातेन्ति । सो वेदनामतो^१ गेहं पविसिन्^२ आरभि ।

द्वारपाला-अरे दुट्ठगहपति ! कह पविमसीति वंसपेसिकाहि पोथेत्वा गीवायं गहेत्वा नीहरिस्सु ।

सो ठपेत्वा इदानि राजानं नत्थि मे अञ्जो कोचि पटिसरणोति रञ्जा सन्निकं गत्वा-देव ! मम गेहं तुम्हे विलुम्पापेयाति ।

नाहं सेट्ठि ! विलुम्पापेमि ननु त्वमेव आगन्त्वा सचे तुम्हे न गण्थ अहं मम धनं दानं दस्सामीति नगरे भेरि चगपेत्वा दानं अदामीति ?

नाहं देव ! तुम्हाकं मन्निकं आगच्छामि, किं तुम्हे मय्हं मच्छरियभावं न जानाथ ? अहं निग्गग्गेन तेलविन्दुम्पि न कस्सचि देमि । यो रो दानं देति तं पक्कोसापेत्वा वीमंसथ देवाति ।

राजा सक्कं पक्कोसापेसि । द्विन्नं जनानं विमेषं नेव राजा जानाति न अमच्चा ।

मच्छरियमेट्ठी-किं देव ! न जानाथ अहं सेट्ठी, अयं न सेट्ठीति आह ।

मयं न सञ्जानाम, अत्थि ते कोचि सञ्जाननकोति ?

भरिया मे देवाति ।

भरिय पक्कोसापेत्वा कतरो ने सामिकोति पुञ्छिस्सु । मा अयन्ति सक्कस्सेव सन्निके अट्ठासि । पुत्त-धीतरो दागकम्मकगदयो पक्कोसापेत्वा पुञ्छिस्सु । सव्वे सक्कस्सेव सन्निके तिट्ठन्ति ।

पुन सेट्ठी चिन्तेसि मय्हं सीसे पिलका अत्थि केसेहि पटिच्छन्ना । तं खो पन कप्पको एव जानाति तं पक्कोसापेस्सामीति । सो-कप्पकां मं देव ! सञ्जानाति तं पक्कोसापेहीति आह ।

तस्मिं पन काले बोधिसत्तो तस्स कप्पको होति । राजा तं पक्कोसापेत्वा-इल्लीससेट्ठि जानासीति पुञ्छि । [२६९]

सीसं ओलोकेत्वा सञ्जानामि देवाति ।

तेन हि द्विन्नम्पि सीसं ओलोकेहीति ।

तस्मिं खणे सक्को सीसे पिलकं मापेसि । बोधिसत्तो द्विन्नम्पि सीसं ओलोकेन्तो पिलका दिस्वा महा-राज ! द्विन्नम्पि सीसे पिलका अत्थेव । नाहं एतेसु एकस्सापि इल्लीसभावं सञ्जानितुं सक्कोमीति वत्वा इमं गाथमाह :-

उभो खञ्जा उभो कुणो उभो विसमचक्खुला,^१

उभिन्नं पिलका जाता नाहं पस्सामि इल्लिसन्ति ।

१. स्या०--वेदनाप्पत्तो ।

२. स्या०--विसमचक्खुका ।

तत्थ—उभोति द्वेपि जना । खञ्जाति कुण्ठकपादा । कुणोति कुण्ठहत्था । विसमचक्षुलाति विस-
मअक्खिमण्डला केकरा । पिलकाति द्विभम्पि एकस्मिं येव सीसप्पदेसे एकसण्ठानाव द्वे पिलका जाता ।
नाहं पस्सामीति अहं इमेसु अयं नाम इल्लीसोति न पस्सामि । एकस्सापि इल्लीसभावं न जानामीति अवोच ।

बोधिसत्तस्स वचनं सुत्वा सेट्ठी कम्पमानो धनसोकेन सर्ति पच्चुपट्टापेतुं असक्कोन्तो तत्थेव पति ।
तस्मिं खणे सक्को—नाहं महाराज ! इल्लीसो सक्कोहमस्मीति महतिया सक्कलील्हाय आकासे अट्ठासि ।
इल्लीसस्स मुखं पुञ्छित्वा उदकेन सिञ्चसु । सो उट्ठाय सक्कं देवराजानं वन्दित्वा अट्ठासि । अथ नं सक्को
आह—इल्लीस ! इदं धनं मम सन्तकं न तव । अहं हि ते पिता त्वं मम पुत्तो । अहं दानादीनि पुञ्जानि
कत्वा सक्कत्तं पत्तो त्वम्पन मे वंसं उपच्छिन्दित्वा अदानसीलो हुत्वा मच्छरिये पतिट्ठाय दानसालायो भापेत्वा
याचके निक्कडडित्वा धनमेव सण्ठपेसि । तं नेव त्वं परिभुञ्जसि न अञ्जेसं देति । रक्खसपरिग्गहितं विय
सरं तिट्ठति । सचे मे दानसाला पाकतिका कत्वा दानं दस्ससि इच्चतं कुसलं, नो चे दस्ससि सब्बं ते धनं अन्तर-
धापेत्वा इमिना इन्दवजिरेन सीसं छिन्दित्वा जीवितक्खयं पापेस्सामीति आह ।

इल्लीससेट्ठी मग्गभयेन सन्तज्जितो इतो पट्ठाय दानं दस्सामीति पटिञ्जं अदामि । सक्को तस्स
पटिञ्जं गहेत्वा आकासे निसिन्नकोव धम्मं देसेत्वा तं सीलेसु पतिट्ठापेत्वा सकट्टानमेव अगमासि । इल्लीसोपि
दानादीनि पुञ्जानि कत्वा मग्गपरायणो अहोमि ।

सत्था न भिक्खवे ! इदानेव मोग्गल्लानो मच्छरियसेट्ठिं दमेति, पुब्बेपेस इमिना दमितो येवाति वत्वा
इमं धम्मदेसनं आह्रित्वा अनुमन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेमि । तदा इल्लीसो मच्छरियसेट्ठी अहोसि ।
सक्को देवराजा मोग्गल्लानो । राजा आनन्दो । कप्पको पन अहमेवानि । [३००]

इल्लीसजातकं ।

६. खरस्सरजातकं

यतो विलुप्ता च हता च गावोति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो अञ्जतरं अमच्चं आरब्ध कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

कोसलरञ्जो किर एको अमच्चो राजानं आराधेत्वा पच्चन्तगामे राजलवलिं लभित्वा चोरेहि सद्धिं एकतो हुत्वा अहं मनुस्से आदाय अरञ्जं पविमिस्सामि तुम्हे गामं विलुम्पित्वा उपड्ढं मय्हं ददेय्याथाति वत्वा पगेव मनुस्से सन्निपातेत्वा अरञ्जं गत्वा चोरेसु आगन्त्वा गावियो घातेत्वा मंसं खादित्वा गामं विलुम्पित्वा गतेसु सायण्हसमये महाजनपरिवृतो आगच्छति । तस्स न चिरेनेव तं कम्मं पाकटं जातं । मनुस्सा रञ्जो आरोचेसु । राजापि तं पक्कोसापेत्वा दोमं पत्तिट्ठापेत्वा सुनिगाहितं निग्गहेत्वा अञ्जं गामभोजकं पेसेत्वा जेतवनं गत्वा तथागतं वन्दित्वा भगवतो एनमत्थं आरोचेसि ।

भगवा—न महाराज ! इदानेव एम एवंसीलो, पुब्बेपि एवंसीलो येवाति वत्वा तेन याचितो अतीतं आहरिः—

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्तो रञ्जं कारेन्तो एकस्स अमच्चस्स पच्चन्तगामं अदासि । सब्बं पुरिमस-दिसमेव । तदा पन बोधिसत्तो वगिज्जाय पच्चन्ते विचरन्तो तस्मिं गामके निवासं कप्पेसि । सो तस्मिं गाम-भोजके सायण्हसमये महाजनपरिवारेण भेरिया वज्जमानाय आगच्छन्ते अयं दुट्ठगामभोजको चोरेहि एकतो हुत्वा गामं विलुम्पापेत्वा चोरेसु पलायित्वा अर्थाव पविट्ठेसु इदानि उपसन्नुपसन्तो विय भेरिया वज्जमानाय आगच्छतीति इमं गाथमाहः—

यतो विलुप्ता च हता च गावो
दड्ढानि गेहानि जनो च नीतो,
अथागमा पुत्तहताय पुत्तो
खरस्सरं देण्डिमं वादयन्तोति ।

तत्थ—यतोति यदा । विलुप्ता च हता चाति विलुम्पित्वा च नीता मंसं खादनत्थाय च हता । गावोति गोरूपानि । दड्ढानोति अंगि दत्वा भ्रापितानि । जनो च नीतोति करमरगाहं गहेत्वा नीतो । पुत्तहताय पुत्तोति हतपुत्ताय पुत्तो । निल्लज्जोति अत्थो । छिन्नहिरोत्तप्पस्स हि माता नाम नत्थि । इति सो तस्सा जीवन्तोपि हतपुत्तद्वाने तिट्ठतीति हतपुत्ताय पुत्तो नाम होति । खरस्सन्ति थद्धसद्धं । देण्डिमन्ति पटहभेरिं ।

एवं बोधिसत्तो इमाय गाथाय तं परिभासि । न चिरेनेव च तस्स तं कम्मं पाकटं जातं । अथस्स राजा दोसानुरूपं निगाहं अकासि ।

सत्था—न महाराज ! इदानेवेस एवंसीलो पुब्बेपि [३०१] एवं सीलो येवाति वत्वा इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा अमच्चो इदानि अमच्चो येव, गाथाय उदाहारण-कपण्डितमनुस्सो पन अहमेवाति ।

खरस्सरजातकं ।

१०. भीमसेनजातकं

यं ते पविकत्थितं पुरेति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो अञ्जतरं विकत्थिकं भिक्खुं आरब्ध कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

एको किर भिक्खु—आवुसो ! अम्हाकं जातिसमा जाति, गोत्तसमं गोत्तं नाम नत्थि । मयं एवरूपे नाम महाखत्तियकुले जाता, गोत्तेन वा धनेन वा कुलप्पदेसेन वा अम्हेहि सदिसो नाम नत्थि । अम्हाकं सुवण्ण-रजतादीनं अन्तो नत्थि । दासकम्मकरापि नो सालिमंसोदनं भुञ्जन्ति । कामिकवत्थं निवासेन्ति, कासि-कविलेपनं विलिम्पन्ति, मयं पव्वजितभावेन एतरहि एवरूपानि लूखानि भोजनानि भुञ्जाम, लूखानि चीवरानि धारेमाति—थेरनवकमज्झिमानं भिक्खूनं अन्तरे विकत्थेन्तो जाति आदिवसेन वम्भेन्तो वञ्चेन्तो विचरति ।

अथस्स एको भिक्खु कुलप्पदेसं परिगणित्वा तं विकत्थनभावं भिक्खूनं कथेसि । भिक्खू धम्मसभायं सन्निपतिता—आवुसो ! असुको नाम भिक्खु एवरूपे नित्यानिकमासने पव्वजित्वा विकत्थेन्तो वम्भेन्तो वञ्चेन्तो विचरतीति एतस्स अगुणं कथयिंस्सु ।

सत्था आगन्त्वा कायनुत्थ भिक्खवे ! एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामानि वुत्ते न भिक्खवे ! सो भिक्खु इदानीं विकत्थेन्तो वम्भेन्तो वञ्चेन्तो विचरति, पुव्वेपि विकत्थेन्तो वम्भेन्तो वञ्चेन्तो विचरीति वत्ता अतीतं आहरिः—

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेत्ते बोधिसत्तो एकस्मि निगमगामे उदिच्च-ब्राह्मणकुले निव्व-त्तित्वा वयप्पत्तो तत्कमिलायं दिसापामोकवम्स आचरियस्स सन्निके तयो वेदे अट्ठाग्गं विज्जाट्टानानि उग्ग-हेत्वा सब्वसिप्पे निष्पात्ति पत्त्वा चुल्लधनुग्गहण्डिनो नाम अट्ठोमि । सो तत्कामिनातो निक्खामत्त्वा मच्च-समयसिप्पानि परि्येसमानो महिसकरट्ठं अगमासि । इमस्मि पन जातके बोधिसत्तो थोक्कं रम्भो आनता-कारो अट्ठोसि । सो चिन्तोसि सचाहं कञ्चि राजानं उपमङ्कमिस्सामि सो एवं रम्ममगीरो त्वं किं अम्हाकं कम्मं करिस्ससीति वक्खति । यन्नूनाहं आराहपरिनाहमम्भन्नं अभिरुपं एकं पुरिमं फलकं कत्वा तस्म पिच्छि-याय जीविकं कप्पेय्यन्ति । [३०२]

सो तथारूपं पुरिसं परि्येसमानो भीमसेनस्स नामेकस्स तन्तवायस्स तन्नविननट्टानं गन्त्वा तेन सिद्धि पटिसन्थारं कत्वा सम्म ! त्वं किं नामोमीति पुच्छि । अहं भीमसेनो नामाति । किं पन त्वं एवं अभिरूपो उपधिसम्पन्नो हुत्वा इमं लामककम्मं करोसीति ? जीवितुं असक्कोन्तोति । सम्म ! मा एनं कम्मं करि सकलजम्बुदीपे मया सदिसो धनुग्गहो नाम नत्थि; सचे पनाहं कञ्चि राजानं पस्सेय्यं सो मं एवं रस्सो अयं किं अम्हाकं कम्मं करिस्समीति कोपेय्य । त्वं राजानं दिस्वा अहं धनुग्गहोति वक्खेय्यासि । राजा ते परिब्बयं दत्ता वुत्ति निव्वद्वं दम्मति । अहं ते उप्पन्नकम्मं करोन्तो तव पिट्ठिच्छायाय जीविस्सामि एवं उभोपि सुखिता भविस्साम । करोहि मम वचनन्ति आह । सो सावूति सम्पटिच्छि ।

अथ नं आदाय वाराणसिं गन्त्वा सयं चुल्लधनूपट्टाको हुत्वा तं पुरतो कत्वा राजद्वारे ठत्वा रञ्जो आरोचापेसि । आगच्छतूति च वुत्ते उभोपि पविसित्वा राजानं वन्दित्वा अट्ठंमु । किं कारणा आगत्थाति च वुत्ते भीमसेनो आह—अहं धनुग्गहो मया सदिसो नाम सकलजम्बुदीपे धनुग्गहो नत्थीति । किं पन भग्गे ! लभन्तो मं उपट्ठहिस्ससीति ? अद्धमासे सहस्सं लभन्तो उपट्ठहिस्सामि देवाति । अयं ते पुरिसो को होतीति ? चुल्लउपट्टाको देवाति । साधु उपट्ठहाति । ततो पट्टाय भीमसेनो राजानं उपट्ठहाति । उप्पन्नं किच्चं पनस्स बोधिसत्तोव नित्थरति ।

तेन खो पन समयेन कासिरट्टे एकस्मिं अरञ्जो बहुन्नं मनुस्सानं सञ्चरणमगं व्यग्धो छट्टापेति । बहू मनुस्से गहेत्वा गहेत्वा खादति । तं पवन्ति रञ्जो आरोचेमुं । राजा भीमसेनं पक्कोसापेत्वा—मक्खि-स्ससि तात ! नं व्यग्धं गण्हितुन्ति आह ।

देव ! किं धनुगहो नामाहं यदि व्यग्धं गहेतुं न सक्कोमीति ?

राजा तस्स परिब्वयं दत्त्वा उय्योजेसि । सो घरं गत्वा बोधिमत्तम्म कथेमि । बोधिसत्तो-साधु मम्म ! गच्छाति आह ।

त्वम्पन न गमिस्ससीति ?

आम न गमिस्सामि, उपायं पन ते आचिक्खिस्सामीति ।

आचिक्ख मम्मामि ।

त्वं व्यग्धस्म वसनट्टानं सहसा एककोव मा अगमासि । जानपदमनुस्से पन सन्निपातेत्वा एकं वा द्वे वा धनुसहस्मानि गाहापेत्वा तत्थ गत्वा व्यग्धस्म उद्धितभावं ज्ञत्वा पलायित्वा एकं गुम्भं पत्रिमित्वा उदरेन निप-ज्जेय्यासि । जानपदाव व्यग्धं पोथेत्वा गण्हिस्सन्ति तेहि व्यग्धे गहिन्ते त्वं दन्तेहि एकं वल्लिं छिन्दित्वा कोटियं गहेत्वा मनव्यग्धस्म मल्लिकं गत्वा—भो ! केनेम व्यग्धो मारितो ? अहं इमं व्यग्धं गोणं विय वल्लिया वल्लि-त्वा रञ्जो सन्निकं नेम्मामीति वल्लि [३०३] अत्थाय गुम्भं पविट्ठो । मया वल्लिया अनाभताय एव केनेम व्यग्धो मारितोति कथेय्यासि । अथ ते जानपदा भीतनमिना मामि ! मा रञ्जो आचिक्खाति बहुं धनं दस्मानि । व्यग्धो तया गहितो भविस्सन्ति रञ्जोपि मल्लिका बहुं धनं लभिस्समीति ।

सो साधूति गत्वा बोधिमत्तेन कथितनियामिनेव व्यग्धं गहेत्वा अरञ्जं खेमं कत्वा महाजनपरिवृतो वाराणसियं आगत्वा राजानं दिम्वा गहितो मे देव ! व्यग्धो अरञ्जं खेमं कतन्ति आह । राजा तुट्ठो बहुं धनं अदासि ।

पुनेकदिवसं एकं मगं महिमां छट्टापेतीति रञ्जो आरोचयिमु । राजा तथेव भीमसेनं पेसेसि । सोपि बोधिमत्तेन दिन्नयेन व्यग्धं विय तप्पि गहेत्वा आगच्छि । राजा पुन बहुं धनं अदासि । महत्तं इस्स-रियं जातं । सो इम्मरियमदमत्तो बोधिमत्ते अवञ्ज कत्वा तस्स वचनं न गण्हाति । नाह तं निम्माय जीवामि, किं त्वञ्जो व पुग्गिमांति आदीनि फम्मवचनानि वदन्ति ।

अथ कतिपाहचक्येनेवेको सपत्तराजा आगत्वा वाराणसि उपसन्धित्वा रञ्जं वा देतुं युद्धं वान्ति रञ्जो सामनं पेसेमि । राजा यूज्झाहीति भीमसेनं पेसेमि । सो सब्बमन्नाहमन्नद्धो भट्टवेमं गहेत्वा गुमन्नद्धस्स वार-णस्स पिट्ठे निसीदि । बोधिमत्तोपि तस्स मरणभयेन सब्बसन्नाहमन्नद्धो भीमसेनस्सेव पच्छिमासने निसीदि । वाराणो महाजनपरिवृतो नगरद्वारेन निकम्मित्वा सङ्गामसीमं पापुणि । भीमसेनो युद्धभेरिम्हं सुत्वाव कम्पितुं आरब्धो । बोधिमत्तो इदानीं हत्थिपिट्ठा पतित्वा मरिस्सतीति हत्थितो अपननत्थं भीमसेनं योत्तेन परिक्खपित्वा गण्ह । भीमसेनो सम्पहारट्टानं दिम्वा मरणभयतज्जितो सरीरवलञ्जेन हत्थिपिट्ठिं दूसेसि ।

बोधिसत्तो—न खो ते भीमसेन ! पुरिमेन पच्छिमं समेति । त्वं पुब्बे सङ्गामयोधो विय अहोसि । इदानीं हत्थिपिट्ठिं दूसेसीति वत्ता इमं गाथमाह—

यं ते पविकत्थितं पुरे

अथ ते पूतिसरा सजन्ति पच्छा.

उभ यं न समेति भीमसेन !

युद्धकथा च हदञ्च ते विहञ्जन्ति ।

तत्थ—यं ते पविकत्थितं पुरेति यं तया पुब्बे किं त्वञ्जो व पुरिसो नाहं पुरिसो । संगामयोधोति विक-त्थितं, वम्भवचनं वुत्तं इदं ताव एकं । अथ ते पूतिसरा सजन्ति पच्छाति अथ ते इमे पूतिभावेन सरणभावेन च

पूतिसराति लद्धनामा सरीरवलञ्जधारा सजन्ति वलञ्जन्ति पग्धरन्ति । पच्छाति ततो (३०४) पुरं विकत्थिततो अपरभागे इदानीं इमस्मिं सङ्गामसीसेति अत्थो । उभयं न समेति भीमसेनाति इदं भीमसेन ! उभयं न समेति । कतरं ? युद्धकथा च हृदं च ते विहञ्जन्ति या च पुरे कथिता युद्धकथा यं च ते इदानीं विहञ्जं किलमत्थो हत्थिपिट्ठं दूसनाकारप्पत्तो विघातोति अत्थो ।

एवं बोधिसत्तो तं गरहित्वा मा भायि सम्म ! कस्मा मयि ठिते विहञ्जसीति भीमसेनं हत्थिपिट्ठितो ओतारेत्वा नहायित्वा गेहमेव गच्छाति उय्योजेत्वा अज्ज मया पाकटेन भवितुं वट्ठतीति सङ्गामं पविसित्वा सीहनादं उन्नदित्वा बलकोट्टकं भिन्दित्वा सपत्तराजानं जीवगाहं गाहापेत्वा बाराणसिरञ्जो सन्तिकं अगमासि ।

राजा तुट्ठो बोधिसत्तस्स महन्तं यसं अदासि । ततो पट्ठाय चुल्लधनुग्गहपण्डितोति सकलजम्बुदीपे पाकटो अहोसि । सो भीमसेनस्स परिब्बयं दत्वा सकट्टानमेव पेसेत्वा दानादीनि पुञ्ञानि कत्वा यथाकम्मं गतो ।

सत्था—न भिक्खवे ! इदानींवेस भिक्खु विकत्थेति पुब्बेपि विकत्थि येवाति वत्वा इमं घम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धिं घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा भीमसेनो विकत्थिकभिक्खु अहोसि, चुल्लधनुग्गहपण्डितो पन अहमेवाति ।

भीमसेनजातकं ।

वरणवग्गो अट्ठमो ।

६. अपायिम्हवग्गवणना

१. सुरापानजातकं

अपायिम्ह अनच्चिम्हाति इदं सत्था कोसम्बियं उपनिस्साय घोसितागमे विहरन्तो सागतत्थेरं आरब्ध कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

भगवति मावत्थियं वस्सं वमिन्वा चारिकागमनेन भद्दवतिकं नाम निगमं सम्पन्ने गोपालका पसु-पालका कस्सका पथाविनो च सत्थारं दिस्वा वन्दिन्वा—मा भन्ते ! भगवा अम्बवित्थं अगमासि । अम्ब-वित्थे जटिलस्स अस्समे अम्बवित्थको नाम नागो आसीविसो घोरविसो, सो भगवन्तं विहेठेय्याति वारयिमु ।

भगवा तेसं कथं असुगुण्णो विय तेसु यावत्तियं वारयमानेसुपि अगमासियेव । तत्र सुदं भगवति भद्द-वतिकाय अविदूरे अञ्जनगरस्म वनमण्डे विहरन्ते तेन समयेन बुद्धुपट्टाको सागतो नाम थेरो पोथुज्जज्जिकाय इद्धिया ममन्नागतो तं अस्ममं उपसङ्कमित्वा तस्स नागराजस्स वरानट्टाने तिगसन्धारकं^१ पञ्चापेत्वा पल्ल-ङ्केन निसीदि । नागो मक्खं असहमानो धूमायि [३०५] । थेरोपि धूमायि । नागो पज्जलि, थेरोपि पज्जलि । नागस्स तेजो थेरं न बाधति । थेरस्स तेजो नागं बाधति । एवं सो खणेन तं नागराजानं दमेत्वा सरणेसु चेव पत्तिट्ठापेत्वा सत्थु सन्तिकं अगमासि ।

सत्थापि भद्दवतिकायं यथाभिरन्तं विहरित्वा कोसम्बि अगमासि । सागतत्थेरेन नागस्स दमितभावो सकलजनपदं पत्थरि । कोसम्बिनगरवासिनो सत्थु पच्चुग्गमनं कत्वा सत्थारं वन्दिन्वा सागतत्थेरस्स सन्तिकं गन्त्वा वन्दिन्वा एकमन्तं ठिता एवमाहंसु—भन्ते ! यं तुम्हाकं दुल्लभं तं वेदय्याथ तदेव मयं पटियादेस्सामाति ।

थेरो तुण्ही अहोसि । छब्बग्गिया पनाहंसु—आवुसो ! पब्बजितानं नाम कापोतिका सुरा दुल्लभा चेव मनापा च सचे तुम्हे थेरस्स पसन्ना कापोतिकं सुरं पटियादेथाति ।

ते साधूति सम्पटिच्छित्वा सत्थारं स्वातनाय निमन्तेत्वा नगर पविमित्वा अत्तनो अत्तनो गेहे थेरस्स दस्सामाति कापोतिकं सुरं पसन्नं पटियादेत्वा थेरं निमन्तेत्वा घरे घरे पसन्नं अदंसु । थेरो पिवित्वा सुगमदमत्तो नगरतो निक्खमन्तो द्वारन्तरे पत्तिट्ठा विप्पलपमानो निपज्जि ।

सत्था कतभत्तकिच्चो नगरा निक्खमन्तो थेरं तेनाकारेण निपन्नं दिस्वा—गण्हथ भिक्खवे ! सागतन्ति गाहापेत्वा आरामं अगमासि । भिक्खू थेरस्स सीसं तथागतस्स पादमूले कत्वा तं निपज्जापेसु । सो परिवत्तिन्वा पादे तथागताभिमुखे कत्वा निपज्जि । सत्था भिक्खू पटिपुच्छि—किन्नुखो भिक्खवे ! यं पुब्बे सागतस्स मयि गारवं तं इदानी अत्थीति ?

नत्थि भन्तेति ।

भिक्खवे ! अम्बवित्थकं नागराजानं को दमेसीति ?

सागतो भन्तेति ।

किं पनेतरहि भिक्खवे ! सागतो उदकदेड्डुभकम्पि दमेतुं सक्कुरोय्याति ?

नोहेतं भन्ते !

अपि नु खो भिक्खवे ! एवरूपं पातुं युत्तं यं पिवित्वा एवं विसञ्ज्जी होतीति ?

अयुतं भन्तेति ।

अथ खो भगवा धेरं गरहित्वा भिक्खू आमन्तेत्वा सुरामेरयपाने पाचित्तियन्ति सिकखापदं पञ्चापेत्वा उट्टयासना गन्धकुटिं पाविसि । धम्मसभायं सन्निपतिता भिक्खू सुरामेरयपानस्स अवण्णं कथयिस्सु । याव महादोसञ्जेतं आवुसो ! सुरापानन्नाम ताव पञ्चासम्पन्नं नाम इद्धिमन्तं सागतं यथा सत्थु गुणमत्तम्पि न जानाति तथा अकासीति ।

सत्था आगत्वा कायनुत्थ भिक्खवे ! एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वुत्ते न भिक्खवे ! इदानेव सुरं पिवित्वा पव्वजिता विसज्जिनो होन्ति ! पुव्वेपि अहेसुं येवाति वत्ता अतीतं आहरि :- [३०६]

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदने रज्जं कारन्ने बोधिसत्तो कासिरट्ठे उदिच्च-ब्राह्मणकुले निव्वत्तित्वा वयप्पत्तो इसियव्वज्जं पञ्चजित्वा अभिञ्जा च समापत्तियो च उपादेत्वा भानकीलं कीलन्तो हिमवन्नप्पदेसे वसति पञ्चहि अन्तेवासिकमनेहि । अयं नं वस्मानममये गमन्ते अन्तेवासिका आहंमु-आचारिय ! मनु-स्सपथं गन्त्वा लोग्गम्भिलं सेवित्वा आगच्छामाति ।

आवुसो ! अहं इधेव वसिम्मामि तुम्हे पन गत्त्वा सरीरं मन्नप्पेत्वा वस्मं वीतिनामेत्वा आगच्छयाति ।

ते माधूनि आचारियं वन्दित्वा वाराणसियं गन्त्वा राजुय्याने वसित्वा पुनरिवसे बहिद्वाग्गामे येव भिक्खाय चरित्वा सुहिता हुत्वा पुनरिवसे नगरं पविमिमु । मनुस्सा समियायमाना भिक्खवं अदंमु । कनिपाहच्चयेन च रज्जोपि आरोचेमु-देव ! हिमवन्तो पञ्चमता इमयो आगन्त्वा उय्याने वमन्ति घोरतपा परिवारिनिन्द्रिया सीलवन्तोति । राजा तेमं गुणे मुत्वा उय्याने गन्त्वा वन्दित्वा कनपटिमन्थारो वस्मानं चातुमासं तत्थेव वसन्तथाय पटिञ्जं गहेत्वा निमन्नेग । ते ततो पट्टाय राजगेहे येव भुञ्जित्वा उय्याने वसन्ति ।

अथेकदिवसं नगरे सुरानकवन्तं नाम अहोमि । राजा पञ्चजितानं मुरा दुल्लभाति वृद्धं उत्तमं सुरं दापेमि । तापसा मुरं पिवित्वा उय्याने गन्त्वा मुरामदमत्ता हुत्वा एकच्चे उट्टाय नच्चिमु, एकच्चे गायिमु । नच्चित्वा गायित्वा ख्याग्यादानि अवन्थित्वा निदायित्वा मुरामदे इधे पव्वजित्वा तं अन्नो विष्णकारं दिस्वा न अम्हेहि पव्वजिनमात्थं तन्ति रोदित्वा परिदेवित्वा मयं आचारियेन विना एवरूपं पापं करिम्हाति नं खगुञ्जो व उय्याने पट्टाय हिमवन्तं गन्त्वा पटिमासितपरिक्खाया आचारियं वन्दित्वा निमीदित्वा-कन्नु खो ताता ! मनुस्सपथे अकिनममाना सुखं वसिन्थ ममग्गवानं च पन वसिन्थानि पुच्छिता-आचारिय ! मुखं वसिम्ह अपि च खो मयं अपातव्वयुत्तकं पिवित्वा विधञ्जी भूता मति पच्चुपट्टपेत्तुं अमक्कोन्ता नच्चिम्ह चेव गायिम्ह चाति एतमत्थं आरोचेन्ता इमं गाथं समुदापित्वा आहंमु:-

अपायिम्ह अनच्चिम्ह अगायिम्ह रुदिम्ह च,

विसज्जाकरणि पीत्वा दिट्ठा नाहुम्ह वानराति ।

तत्थ अपायिम्हाति मुरम्पिविम्ह । अनच्चिम्हाति तं सुरं पिवित्वा हत्थुपादे लोलेन्ता नच्चिम्ह । अगायिम्हाति मुखं विवरित्वा आयतकेन सरेन गायिम्ह । रुदिम्ह वाति पुन विष्पटिसारिणो एवरूपं नाम अम्हेहि कन्ति रोदिम्ह । दिट्ठानाहुम्ह वानराति एवरूपं सज्जाविनामनतो विसज्जाकरणि सुरं पीत्वा एतदेव साधु यं वानरा नाहुम्हाति ।

एवं ते अत्तनो अगुणं कथेमु । बोधिसत्तो गरुसंवासरहितानं नाम एवरूपं होति येवाति ते तापसे गर-हित्वा पुन एनरूपं मा करित्थाति तेसं ओवादं दत्वा अपरिहीनज्झानो ब्रह्मलोकपरायणो अहोसि ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । इतो पट्टाय हि अनुसन्धि घटेत्वाति इदम्पि न वक्खाम । तदा इसिगणो बुद्धपरिसा अहोसि, गणसत्था पन अहमेवाति ।

सुरापानजातकं ।

२. मित्तविन्दजातकं

अतिक्कम्म रमणकस्ति इदं सत्था जेवने विहरन्तो एकं दुव्वचभिक्षुं आरब्ध कथेसि । इमस्स पन जातकस्स कस्सपमम्मायम्बुद्धकालिकं वत्थुं दमकनिपाते महामित्तविन्दजातकं आवीभवस्सि । तदा पन बोधिसत्तो इमं गाथमाहः—

अतिक्कम्म रमणकं सदामत्तं च दूभकं,
स्वासि पामाणसासीनो यस्मा जीवनं मोक्खसीति ।

तत्थ—रमणकस्ति तस्मिं काले फलिकम्म नामं पालिकपामादं च अतिक्कन्तोसीति दीपेति । सदा-
मत्तं चाति रजतस्स नामं, रजतपामादं च अतिक्कन्तोसीति दीपेति । दूभकस्ति मणिपत्तो नाम, मणिपामादं
च अतिक्कन्तोसीति दीपेति । स्वासीति मोगि त्वं । पासाणेनामितीति उरक्ककं नाम पामाणसयं वा होति
रजतमयं वा मणिमयं वा तं पन पामाणसयं गो च तेन आसीनो अभिर्त्तावट्ठो अज्झादयट्ठो तस्मा पामाणेन
आसीनत्ता पामाणासीतीति वत्तत्थं व्यञ्जनसन्धिवसेन सकारं पादाय पामाणसासीतीति वृत्त । पामाणं वा
आसीनो तं उरक्ककं आयज्ज पागुणिन्वा टिणीति अत्थो । यस्स जीवं न मोक्खसीति, यस्मा उरक्कका याव
ते पापं न खीयति ताव जीवन्तो येव न मुत्तिवग्गसि तं आसीतीति ।

इमं गाथं वत्था बोधिसत्तो अन्तरो देवद्वानमेव गतो । मित्तविन्दकोपि उरक्ककं उक्खपित्वा महा-
दुक्खं अनुभवसानो पापकम्मे परिकर्माणे यथाकम्म गतो । मत्था इमं धम्मदेसतं आहरित्वा जातकं समोधा-
नेसि । तदा मित्तविन्दको दुव्वचभिक्षु अहोमि । देवराजा पन अहमेवानि ।

मित्तविन्दजातक ।

३. कालकण्णजातकं

मित्तो हवे सत्तपदेन होतीति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो एकं अनाथपिण्डकस्स मित्तं आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

सो किर अनाथपिण्डकेन सद्धिं सहपंमुकीलितो एकाचरियस्सेव [३०८] सन्तिके उग्गहितसिण्णो नामेन कालकण्णी नाम । सो गच्छन्ने काले दुग्गतो हुत्वा जीवितुं असक्कोन्तो सेट्ठिनो सन्तिकं अगमासि । सो तं समस्सामेत्वा परिव्वमयं दत्वा अत्तनो कुटुम्बं पटिच्छापेमि । सो सेट्ठिनो उपकारको हुत्वा सव्वकिच्चाणि करोति । तं सेट्ठिस्स सन्तिकं आगतकाले—निट्ठु कालकण्णि ! निसीद कालकण्णि ! भुञ्ज कालकण्णीति वदन्ति ।

अथेक दिवसं सेट्ठिनो मित्तमच्चा सेट्ठि उपमङ्कमित्वा एवमाहंमु—महामेट्ठि ! मा एतं तव सन्तिके करि । निट्ठु कालकण्णि ! निमीद कालकण्णि ! भुञ्ज कालकण्णीति हि इमिना मदेन यक्खोपि पलायेय्य न चेम तया समानो दुग्गतो दुग्गेतो कि ते इमिनाति ?

अनाथपिण्डको—नामं नाम बोहारमत्तं न तं पण्डिता पमाणं करोन्ति । सुतमङ्गलिकेन नाम भवितु न वट्ठति । न सक्का मया नाममत्तं निम्माय महपंमुकीलितं महायं परिच्चजितुन्ति । तेमं वचनं अनादाय एकदिवसं अत्तनो भोगगामं गच्छन्तो तं गेहरक्खकं कत्वा अगमासि ।

चोग सेट्ठी किर गामकं गतो गेहमस्म विलुम्पिस्सामानि नानावुधहत्था रत्तिभागे आगन्त्वा गेहं परिवारेमु । इतरोपि चोगनञ्चोव आगमनं आमङ्कमानो अनिद्यान्तोव निमीदि । सो चोगनं आगतभावं जत्वा मनुस्से पवोधेत्वा त्वं सङ्खं धम, त्वं आलिङ्गं वादेहीति महासमज्जं कारेन्तो विय सकलनिवेसनं एकमद्दं कारेसि । चोग मुञ्जं गेहनि दुग्गत्तं अम्हेहि इधेव महामेट्ठीति पामागमुग्गगादीनि तत्थेव छड्डेत्वा पलायिमु ।

पुनदिवसे मनुस्सा तत्थ तत्थ छड्डिने पामागमुग्गगादयो दिस्वा संवेगप्पत्ता हुत्वा—सचे अज्ज एवरूपो बुद्धिसम्पन्नो घग्गिचारको नाभविस्स चोरेहि यथारुचिया पविमित्वा सव्वगेहं विलुम्पितं अस्स । इमं दल्हमित्तं निम्माय सेट्ठिनो वड्डिह जानाति न पमंसित्वा सेट्ठिस्स भोगगामतो आगतकाले सव्वं तं पवन्ति आरोचयिमु ।

अथ ते सेट्ठी अबोच—तुम्हे एवरूपं मम गेहरक्खकं मित्तं निक्कड्डापेथ । मचायं तुम्हाकं वचनेन मया निक्कड्डितो अस्स अज्ज मे कुटुम्बं किञ्चि नाभविस्स । नामं नाम अप्पमाणं, हितचित्तमेव पमाणन्ति । तस्स उत्तरितरं परिव्वयं दत्वा अत्थि दानि मे इदं कथापाभतन्ति सत्थु सन्तिकं गत्वा आदितो पट्ठाय सव्वं तं पवन्ति भगवतो आरोचेसि ।

सत्था—न खो गहपति ! इदानीव कालकण्णिमित्तो अत्तनो मित्तस्स घरकुटुम्बं रक्खति पुब्बेपि रक्खि-येवाति वत्ता तेन याचितो अतीतं आहरिः—[३०९]

अतीतवत्थु

अतीतं बारागमियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिमत्तो महायसो सेट्ठी अहोसि । तस्स कालकण्णी नाम मित्तोति सव्वं पच्चुप्पन्नसदिसमेव । बोधिमत्तो भोगगामतो आगतो तं पवन्ति सुत्वा सचे मया तुम्हाकं वचनेन एवरूपो मित्तो निक्कड्डितो अस्स अज्ज मे कुटुम्बं किञ्चि नाभविस्सति वत्ता इमं गाथमाहः—

कालकणिज्जातकं

मित्तो हवे सत्तपदेन होति
सहायो पन द्वादसकेन होति,
मासद्धमासेन च जाति होति ।
तदुत्तरि अत्तसमोपि होति
सोहं कथं अत्तसुखस्स हेतु,
चिरसन्धुत^१ कालकणीं जहेय्यन्ति ।

तत्थ हवेति निपातमत्तं, मेत्तायतीति मित्तो । मेत्ति पच्चुपट्ठापेति मिनेहं करोतीति अन्थो । सो पनेस सत्तपदेन होतीति एकतो सत्तपदवीतिहारगमनमत्तेन होतीति अन्थो । सहायो पन द्वादसकेन होतीति सब्बकिच्चानं एकतो करगवसेन सत्विगियापथेमु । सह गच्छतीति सहायो । सो पनेस द्वादसकेन होति । द्वादसाहं एकतो निवासेन होतीति अन्थो^२ । मासद्धमासेन चाति मासेन वा अद्धमासेन वा । जाति होतीति जाति-समो होति । तदुत्तरिन्ति ततो उत्तरि एकतो निवासेन । अत्तसमोपि होति येव । जहेय्यन्ति एवरूपं सहायं कथं जहेय्यन्ति मित्तग्गे गुणं कथेमि ।

ततो पट्ठाप पुन कोचि तम्मन्तरे वत्ता नाम ताहोमि । मन्था इमं धम्मदेसनं आहरिन्वा जातकं समो-धानेमि । तदा कालकणी आनन्दो अहोमि, वागगमीसेट्ठी पन अहमेवानि ।

कालकणिज्जातकं ।

१. स्या०—चिरसण्ठितं । २. स्या०—सो पनेस द्वादसकेन पदवीतिहारमत्तेन होतीति ।

४. अथस्सद्वारजातकं

पञ्चपन्नवत्थु

आरोग्यमिच्छे परमं च लाभन्ति इदं सत्था जेतवने विरहन्तो एकं अथकुमलं कुलपुत्तं आरब्ध कथेसि ।

मावत्थियं हि एकस्म मत्ताविभवस्स मेट्टितो पुत्तो जातिया सत्तवस्सो पञ्जवा अथकुमलो । सो एक-
दिवसं पितरं उपसङ्कुमत्वा "अथस्स द्वारपञ्च" नाम पुच्छि । सो तं न जानाति । अथस्स एतदहोमि-अयं
पञ्चो अतिमुत्तमो । उपेत्वा मव्वज्जु वुद्धं अज्जो उपरि भवग्गेन हेट्ठा च अबीचिना परिच्छिन्ने लोकसन्नि-
वागे एतं पञ्चं कथेनुं समत्थो नाम नत्थीति । सो पुत्तं आदाय वट्ठं मालागन्धविलेपनं गाहापेत्वा जेतवनं गत्वा
सत्थारं पूजेत्वा यन्त्वा एकमन्नं निमित्तो भगवन्तं एतदवाच [३१०]-अयं भन्ने ! दारको पञ्जवा, अथ-
कुमलो मं "अथस्स द्वारपञ्च" नाम पुच्छि । अत्र तं पञ्चं अजानन्तो तुम्हाकं मन्निक आगतो, साधु मे
भगवा तं पञ्चं कथेनुति ।

सत्था-पृथ्वेपाठं उपासक । इमिना कुमाग्गेनेन पञ्चं पुट्ठो । मया चस्म कथितो । तदा नं एगं
जानाति । इदानीं पन भवमच्छेपगतत्ता न मल्लकवेतीति क्त्वा तेन याचितो अतीनं आहृतिः-

अतीतवत्थु

अतीने वारागमियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिमत्तो महाविभवो मेट्ठी अहोमि । अथस्स पुत्तो सत्त-
वस्सिको जातिया पञ्जवा अथकुमलो सो एवदिवसं पितरं उपसङ्कुमत्वा-तात ! अथस्स द्वारं नाम
किन्ति 'अथस्स द्वारपञ्च' पुच्छि ।

अथस्स पिता तं पञ्चं कथेत्तो इमं गाथमाहः—

आरोग्यमिच्छे परमं च लाभं
सीलं च बुद्धानुमतं सुतं च,
धम्मानुवत्तो च अलीनता च
अथस्स द्वारा पमुखा छलेतेति ।

तत्थ —आरोग्यमिच्छे परमं च लाभन्ति चकारो निपातमत्तं । तात ! पठममेव आरोग्यगङ्गानं
परम लाभं इच्छेय्याति इममत्थ दीपेत्तो एवमाह । तत्थ आरोग्यं नाम मरीरस्स चैव चित्तस्स च अरोगभावो
अनानुरता । मरीरे हि रोगानुरे नेव अलद्धं भोगलाभं उपादेतुं सककोति न लद्धं परिभुञ्जितुं अनानुरे पन
उभयस्मेतं सककोति । चित्ते च किलेमानुरे नेव अलद्धं भानादिलाभं उपादेतुं सककोति न लद्धं पुन समापत्ति-
वमेन परिभुञ्जितुं, एतस्मि रोगे गति अलद्धोपि लाभो न लब्धमिति, लद्धोपि निरत्यको होति, अस्मि पनेतस्मि
अलद्धोपि लाभो लब्धमिति, लद्धोपि सात्यको होतीति आरोग्यं परमो लाभो नाम । तं मव्वपठमं दच्छित्तव्यं इद-
मेकमत्थस्स द्वारानि अयमेत्थ अत्थो । सीलं चाति आचारसीलं । इमिना लोकचारित्तं दस्सेति । बुद्धानु-
मतस्ति गुणबुद्धानं परिणतानं अनुमतं, इमिना जागमम्पन्नानं गच्छं ओवादं दस्सेति । सुतं चाति कारगणि-
स्मितं सुतं । इमिना इमस्मि लोके अत्थनिस्मितं ब्राह्मसच्चं दस्सेति । धम्मामुवत्तो चाति निविधस्स सुचरित-
धम्मस्स अनुवत्तनं । इमिना दुच्चरितधम्मं वज्जेत्वा मुचरितधम्मामुवत्तनभावं दस्सेति । अलीनता चाति चित्तस्स
अलीनता अनीचता । इमिना चित्तस्स अमकोचं पणीतभावं उत्तमभावं दस्सेति । अथस्स द्वारा पमुखा छलेतेति

अत्यो नाम वडिड, तस्स वडिडसङ्खातस्स लोकियलोकुत्तरस्स अत्यस्स एते पमुखा उत्तमा छ द्वाग उपाया अधिगममुखानीति । [३११]

एवं बोधिसत्तो पुत्तस्स अत्यद्वारपञ्चं कथेसि । सो ततो पट्ठाय तेमु छसु धम्मेसु वत्ति । बोधिसत्तोपि दानादीनि पुञ्ञानि कत्वा यथाकम्मं गतो । सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा पुत्तोव पच्चुप्पन्नो पुत्तो, महासेट्ठी पन अहमेवाति ।

अत्यस्सद्वारजातकं ।

५. किम्पक्कजातकं

आयति दोसं नाञ्जायाति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो एकं उक्कण्ठितभिक्षुं आरब्ध कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

अञ्जतरो किर कुलपुत्तो बुद्धसासने उरं दत्वा पब्बजितो एकदिवसं सावत्थियं पिण्डाय चरन्तो एकं अलङ्कतईत्थिं दिस्वा उक्कण्ठि । अथ नं आचरियुपञ्जाया सत्थु सन्तिकं आनयिंसु ।

सत्था-सच्चं किर त्वं भिक्षु ! उक्कण्ठितोति पुच्छित्वा सच्चन्ति वुत्ते-पच्चकामगुणा नामेते भिक्षु ! परिभोगकाले रमणीया । सो पन तेसं परिभोगो निरयादिसु पटिसन्धिदायकत्ता किम्पक्कफलपरिभोगसदिसो होति । किम्पक्कफलं नाम वण्णगन्धरससम्पन्नं खादितं पन अन्तानि खण्डेत्वा जीवितक्खयं पापेति । पुब्बे बहुजना तस्स दोसं अदिस्वा वण्णगन्धरसेसु वज्झित्वा तं फलं परिभुञ्जित्वा जीवितक्खयं पापुणिसूतिं वत्वा तेहि याचितो अतीतं आहरिः-

अतीतवत्थु

अतीते वाराणमियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिमत्तो सत्थवाहो हत्वा पच्चहि सकटमतेहि पुब्बन्ता-परन्तं गच्छन्तो अटविमुखं पत्वा मनुस्से सन्निपातेत्वा-इमिस्सा अटविद्या विमरुक्खो नाम अत्थि । मा खो मं अनापुच्छा पुब्बे अखादितपुब्बानि फलाफलानि खादित्थाति ओर्वादि ।

मनुस्सा अटवि अतिक्कमित्वा अटविमुखे एकं किम्पक्करुक्कत्तं फलभारनमिनमाखं अह्मंसु । तस्स खन्धसाखापत्तफलानि सण्ठानवण्णारसगन्धेहि अम्बसदिमानेव । तेसु एकच्चे वण्णगन्धरसेसु वज्झित्वा अम्ब-फलसञ्जाय फलानि खादिसु । एकच्चे सत्थवाहं पुच्छित्वा खादिस्सामानि गहेत्वा अट्ठंसु ।

बोधिसत्तो तं ठानं पत्वा ते गहेत्वा ठिते फलानि छद्वापेत्वा ये खादमाना अट्ठंसु ते वमनं कारेत्वा तेसं भेसज्जं अदासि । तेसु एकच्चे अरोगा जाता पठममेव खादित्वा ठिता पन जीवितक्खयं पत्ता । बोधिसत्तोपि इच्छित्तट्ठानं सोत्थिना गन्त्वा लाभं लभित्वा पुन सकट्टानमेव आगन्त्वा दानादीनि पुञ्जानि कत्वा यथाकम्मं गतो । सत्था तं वत्थुं कथेत्वा अभिसम्बुद्धो हत्वा इमं गाथमाहः-

आयतिदोसं नाञ्जाय यो कामे पतिसेवति,

विपाकन्ते हनन्ति नं किम्पक्कमिव भक्खितन्ति ।

तत्थ-आयतिदोसं नाञ्जायाति अनागते दोसं नाञ्जाय अजानित्वाति अत्थो । यो कामे पतिसेवतीति यो वत्थुकामे च किलेसकामे च पतिसेवति । विपाकन्ते हनन्ति नन्ति ते कामा तं पुरिसं अत्तनो विपाकसङ्खाते अन्ते निरयादिसु उप्पन्नं नानप्पकारेण दुक्खेन संयोजयमाना हनन्ति । कथं ? किम्पक्कमिव भक्खितन्ति यथा परिभोगकाले वण्णगन्धरससम्पत्तिया मनापं किम्पक्कफलं अनागतं दोसं अदिस्वा भक्खितं अन्ते हन्ति जीवित-क्खयं पापेति एवं परिभोगकाले मनापापि कामा विपाककाले हनन्तीति ।

देसनं यथानुसन्धिं पापेत्वा सच्चानि पकासेसि । सच्चपरियोसाने उक्कण्ठितभिक्षु सोतापत्तिफलं पापुणि । सेसपरिसायपि केचि सोतापन्ना, केचि सकदागामिनो, केचि अनागामिनो केचि अरहन्तो अहेसु । सत्थापि इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा परिसा बुद्धपरिसा अहोसि । सत्थवाहो पन अहमेवाति ।

किम्पक्कजातकं ।

६. सीलवीमंसनजातकं

सीलं किरेव कस्याणन्ति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो एकं सीलवीमसकं ब्राह्मणं आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

सो किर कोसलराजानं निस्साय जीवति । तिसररागतो अखण्डपञ्चसीलो, तिण्णं वेदानं पारगू । राजा अयं सीलवानि तस्स अतिरेकसम्मानं करोति ।

सो चित्तेसि—अयं राजा मय्हं अज्जो हि ब्राह्मणो हि अतिरेकसम्मानं करोति अतिविय मं गरं कत्वा पस्सति, किन्नु खो एम मम जानिगोन्नकुलपदेममिणमम्पनि निस्साय इमं सम्मानं करोति, उदाहु सीलसम्पत्ति, वीमंसिस्सामि तावानि ।

सो एकदिवसं राजपट्टानं गत्वा घरं आगच्छन्तो एकस्म हेरज्जिक्कस्स फलकतो अनापुच्छित्वा एकं कहापरां गहेत्वा अगमामि । हेरज्जिको ब्राह्मणो गरुभावेन किञ्चि अवत्वा निसीदि । पुनदिवसे द्वे कहापरां गणिह । हेरज्जिको तथेव अधिवामेमि । तनियदिवसे कहापरागमुट्ठि अगगहेमि । अथ नं हेरज्जिको अज्ज ते तनियो दिवसो राजकुटुम्बं विलुम्पन्तस्मानि राजकुटुम्बविलुम्पकचोरो मे गहितोति तिक्खन्तुं विरवि । अथ नं मनुस्सा इतो चित्तो चागत्वा विगन्दानि त्वं सीलवा विय विचरीति द्वे तयो पहारे दत्वा बन्धित्वा रज्जो दस्सेम् ।

राजा विपट्ठिसागे हुत्वा—कस्मा ब्राह्मण ! एवरूपं दुस्मीलकम्मं करोसीति ? वत्वा गच्छ तस्म राजाणं करोथाणि आह ।

ब्राह्मणो—नाहं महागज ! चोरोति आह ।

अथ कस्मा राजकुटुम्बिकस्स फलकतो [३१३] कहापरां गण्हीति ?

एतं मया तयि मम अतिगम्मानं करोन्ते किन्नु खो राजा मम जानिआदीनि निस्साय अतिसम्मानं करोति, उदाहु सीलं निस्सायाति वीमंसनत्थायकनं, इदानीं पन मया एकंसेन ज्ञातं यथा सीलमेव निस्साय तया मम सम्मानो कनो न जानियादीनि, तथाहि मे इदानीं राजाणं कारेसीति वत्वा स्वाहं इमिना कारणेन इमस्मि लोके सीलमेव उत्तमं सीलं पमुखन्ति मन्निट्टानं गतो, इमस्म पनाहं सीलस्स अनुच्छविकं करोन्तो गेहे ठितो किलेसे परिभुज्जन्तो न सक्किस्सामि कान्, अज्जेव जेतवनं गत्वा सत्थु मन्तिके पव्वजिस्सामि पव्वज्जं मे देहि देवाति वत्वा राजानं अनुजानापेत्वा जेतवनाभिमुखो पायासि ।

अथ नं जानिमुहज्जवन्त्वा सन्निपतित्वा निवारेत् असक्कोन्ता निवत्तिसु । सो सत्थु सन्तिकं गत्वा पव्वज्जं याचित्वा पव्वज्जं च उपगम्पदं च लभित्वा अविस्सट्ठकम्मट्टानो विपस्सनं वड्ढेत्वा अरहत्तं पत्वा सत्थारं उपसङ्कमित्वा भन्ते ! मय्हं पव्वज्जा मत्थकं पत्ताति अज्जं व्याकासि । तस्स तं अज्जव्याकराणं भिक्खु-सङ्घे पाकटं जातं । अथेकदिवसं धम्मसभायं सन्निपतिता भिक्खू—आवुसो ! असुको नाम रज्जो उपट्ठाकब्राह्मणो अत्तनो सीलं वीमंसित्वा राजानं आपुच्छित्वा पव्वजित्वा अरहत्ते पतिट्ठितोति तस्स गुणं कथयमाना निसीदिसु ।

सत्था आगत्वा—कायनुत्थ भिक्खवे ! एतरहि कथाय सन्निसिप्पाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वुत्ते—न भिक्खवे ! इदानीं अयमेव ब्राह्मणो अत्तनो सीलं वीमंसित्वा पव्वजित्वा अत्तनो पतिट्ठं अकासि । पुब्बेपि पण्डिता अत्तनो सीलं वीमंसित्वा पव्वजित्वा अत्तनो पतिट्ठं करिंसूति वत्वा तेहि याचितो अतीतं आहरिः—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो तस्स पुरोहितो अहोसि दानाधिमुत्तो सीलज्भासयो अखण्डपञ्चसीलो । राजा सेसब्राह्मणो हि अतिरेकं तस्स सम्मानं करोतीति, सब्बं पुरिमसदिसमेव ।

बोधिसत्ते पन बन्धित्वा रञ्जो सन्तिकं निय्यमाने अहिगुण्ठिका अन्तरवीथियं सप्पं कीलापेन्ता तं नङ्गुट्ठे गण्हन्ति, गीवाय गण्हन्ति, गले वेठेन्ति ।

बोधिसत्तो ते दिस्वा—मा ताता ! एतं सप्पं नङ्गुट्ठे गण्हथ, मा गीवाय, मा गले वेठेथ, अयं हि वो डसित्वा जीवितक्खयं पापेय्याति आह ।

अहिगुण्ठिका—अयं ब्राह्मण ! सप्पो सीलवा आचारसम्पन्नो तादिसो दुस्सीलो न होति । त्वं पन अत्तनो दुस्सीलताय अनाचारेण राज कुटुम्बविलुम्पकचोरोति बन्धित्वा नीयसीति आहंसु ।

सो चिन्तेसि—सप्पापि ताव अडंसन्ता अविहेठेन्ता सीलवन्तोति नामं लभन्ति । किमङ्ग पन मनुस्स-भूता ? सीलं येव इमस्मिं लोके उत्तमं । नत्थि ततो उत्तरितरन्ति ।

अथ नं नेत्वा रञ्जो दस्सेसुं । [३१४]

राजा—किं इदं ताताति ? पुच्छि ।

राजकुटुम्बविलुम्पक चोरो देवाति ।

तेन हिस्स राजाणं करोथाति ।

ब्राह्मणो—नाहं महाराज ! चोरोति आह ।

अथ कस्मा कहापणे अगगहेसीति च वुत्तो पुरिमनयेनेव सब्बं आरोचेन्तो स्वाहं इमिना कारणेण इमस्मिं लोके सीलमेव उत्तमं सीलं पामोक्खन्ति सन्निट्ठानं कतोति वत्वा तिट्ठतु ताव, इदं आसीविसोपि ताव अडंसन्तो अविहेठेन्तो सीलवाति वत्तब्बतं लभति । इमिनापि कारणेण सीलमेव उत्तमं, सीलं पवरन्ति सीलं वण्णेन्तो इमं गाथमाहुः—

सीलं किरेव कल्याणं सीलं लोके अनुत्तरं

पस्स घोरविसो नागो सीलवाति न हञ्जातीति ।

तत्थ—सीलं किरेवाति कायवाचाचित्तेहि अवीनिककमगमङ्गवानं आचारमीलमेव । किराति अनु-स्सववमेन वदति । कस्याणन्ति मुन्दरनरं । अनुत्तरन्ति जेट्ठकं सञ्चगुण्दायकं । पस्साति अत्तना दिट्ठकारणं अभिमुखं करोन्तो कथेसि । सीलवाति न हञ्जातीति घोरविमोपि समानो अडसनअविहेठनमत्तकेन सीलवाति पसंसं लभति । न हञ्जानि न विहञ्जातीति इमिनापि कारणेण सीलमेव उत्तमन्ति ।

एवं बोधिसत्तो इमाय गाथाय रञ्जो धम्मं देमेत्वा कामे पहाय इमिपव्वज्जं पव्वजित्वा हिमवन्तं पवि-सित्वा पञ्च अभिञ्जा अट्ट समापत्तियो निव्वत्तेत्वा ब्रह्मलोकपरायणो अहोसि । सत्था इमं धम्मदेसनं आह-रित्वा जातकं समोधानेमि । तदा राजा आनन्दो, राजपरिसा बुद्धपरिसा अहोसि, पुरोहितो पन अहमेवाति ।

सीलदीमंसनजातकं ।

७. मङ्गलजातकं

यस्स मङ्गला समूहाति इदं सत्था वेलुवने विहरन्तो एकं साटकलक्खणब्राह्मणं आरब्ध कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

राजगहवासिको किरको ब्राह्मणो कोतूहलमङ्गलिको तीसु रतनेसु अप्पसन्नो मिच्छादिट्ठि अड्ढो महद्धनो महाभोगो । तस्स समुग्गे ठपितं साटकयुगं मूसिका खादिसु । अथस्स सीसं नहायित्वा साटके आहरथाति वुत्त-
काले मूसिकाय खादितभावं आरोचयिस्सु । सो चिन्तेसि—सचे इदं मूमिकदट्ठं साटकयुगं इमस्मिं गेहे भवि-
स्सति महाविनासो भविस्सति । इदं हि अवमङ्गलं, कालकण्णीसदिसं पुत्तधीतादीनम्पि दासकप्पमकरादीनं
वा न सक्का दातुं । यो हि इदं गर्णिहस्सति सब्बस्स महाविनासो भविस्सति । आमकसुसाने तं छड्डापेस्सामि ।
न खो पन सक्का दासादीनं हत्थे दातुं । ते हि एत्थ लोभं उप्पादेत्वा इमं [३१५] गहेत्वा विनासं पापुण्य्युं ।
पुत्तस्स तं हत्थे दस्सामीति ।

सो पुत्तं पक्कोसापेत्वा तमत्थं आरोचेत्वा—त्वम्पि नं तात ! हत्थेन अफुसित्वा दण्डकेन गहेत्वा आम-
कसुसाने छड्डेत्वा ससीसं नहायित्वा एहीति पेमेसि ।

सत्थापि खो तं दिवसं पच्चूससमये वेनेय्यवन्धवे आलोकेन्तो इमेसं पितापुत्तानं सोतापत्तिफलस्स उप-
निस्सयं दिस्वा मिगवीथिं गहेत्वा मिगलुट्ठो विय गत्त्वा आमकसुसानद्वारे निसीदि छब्बण्णवुद्धरस्मियो विस्स-
ज्जेन्तो । माणवो पितु वचनं सम्पटिच्छित्त्वा अगारसप्पं विय तं युगसाटकं यट्ठिकोटिया गहेत्वा आमकसुसानद्वारं
पापुणि । अथ नं सत्था—किं करोसि मागवाति आह । भो गोतम ! इदं साटकयुगं मूसिकाय दट्ठं, काल-
कण्णीसदिसं हलाहलविमूपमं । मम पिता अज्जो एतं छड्डेन्तो लोभं उप्पादेत्वा गण्हेय्याति भयेन मं पहिणि ।
अहेमेतं छड्डेत्वा मीसं नहायित्वा गमिस्सामीति आगतोमिह भो गोतमाति ।

तेन हि छड्डेहीति ।

माणवो छड्डेसि । सत्था अम्हाकन्दानि वट्ठतीति तस्स सम्मुखव अवमङ्गलं भो गोतम ! एतं कालक-
कण्णीसदिसं मा गणिह, मा गण्हीति तस्मिं वारयमाने येव गहेत्वा वेलुवनाभिमुखो पायासि । माणवो वेगेन गत्त्वा
पितु आरोचेसि—तात ! मया आमकसुसाने छड्डितं साटकयुगं समणो गोतमो अम्हाकं वट्ठतीति मया
वारियमानोपि गहेत्वा वेलुवनं गतोति ।

ब्राह्मणो चिन्तेसि—तं साटकयुगं अवमङ्गलं कालकण्णीसदिसं । तं वलज्जेन्तो समणोपि गोतमो
नस्सिस्सति, विहारोपि नस्सिस्सति । ततो अम्हाकं गरहा भविस्सति । समणस्स गोतमस्स अज्जो बहू साटकं
दत्त्वा तं छड्डापेस्सामीति ।

सो बहू साटके गाहापेत्वा पुत्तेन सद्धि वेलुवनं गत्त्वा सत्थारं दिस्वा एकमन्तं ठितो एवमाह सच्चं किर
ते भो गोतम ! आमकसुसाने साटकयुगं गहितन्ति ?

सच्चं ब्राह्मणाति ।

भो गोतम ! तं साटक युगं अवमङ्गलं तुम्हे नं परिभुज्जमाना नस्सिस्सथ, सकलविहारोपि नस्सिस्सति ।
सचे वो निवासनं वा पारुपनं वा नप्पहोति इमे साटके गहेत्वा तं छड्डापेथाति ।

अथ नं सत्था—मयं ब्राह्मण ! पब्बजिता नाम अम्हाकं आमकसुसाने अन्तरवीथियं संकारट्टाने नहा-
नत्तिथे महामग्गेति एवरूपेसु ठानेसु छड्डिता वा पतिता वा पिलोतिका वट्ठति, त्वम्पन न इदानीव पुब्बेपि एवं
लद्धिको येवाति वत्वा तेन याचितो अतीतं आहरिः—

अतीतवत्थु

अतीते मगधरट्ठे राजगहनगरे धम्मिको मगधराजा रज्जं कारेसि । तदा बोधिसत्तो एकस्मिं उदिच्च-
ब्राह्मणक्ले निब्बत्तित्वा विज्जुत्तं पत्तो इसिपब्बज्जं पब्बजित्वा अभिज्जा च [३१६] समापत्तियो च निब्ब-

त्तेत्वा हिमवन्ते वसमानो एकस्मिन् काले हिमवन्ततो निःस्रवमत्वा राजागहनगरे राजुय्यानं पत्वा तत्थ वसित्वा दुतियदिवसे भिक्षाचारत्थाय नगरं पाविसि । राजा तं दिस्वा पक्कोसापेत्वा पासादे निसीदापेत्वा भोजेत्वा उय्याने येव वसनत्थाय पटिञ्जं गण्हि । बोधिसत्तो रञ्जो निवेसने भुञ्जित्वा उय्याने वसति ।

तस्मिन् काले राजगहनगरे दुस्सलक्खणब्राह्मणो नाम अहोसि । तस्स समुग्गे ठपितं सटकयुगन्ति सञ्चं पुरिमसदिसमेव । माणवे पन सुसानं गच्छन्ते बोधिसत्तो पठमतं गत्वा सुसानद्वारे निसीदित्वा तेन छड्डितं साटकयुगं गहेत्वा उय्यानं अगमासि । माणवो गत्वा पितु आरोचेसि । पिता राजकुलूपको तापसो नस्सेय्याति बोधिसत्तस्स सन्तिकं गत्वा-तापस ! तथा गहितसाटके छड्डेहि मा नस्सीति आह ।

तापसो-अम्हाकं सुसाने छट्टितपिलोतिका वट्टति न मयं कोतूहलमङ्गलिका कोतूहलमङ्गलं नामेतं न बुद्धपच्चेकबुद्धबोधिसत्तेहि वण्णिणं, तस्मा पण्डितेन कोतूहलमङ्गलिकेन न भवितव्वन्ति ब्राह्मणस्स धम्मं देसेसि ।

ब्राह्मणो धम्मं सुत्वा दिट्ठि भिन्दित्वा बोधिसत्तं सरणं गतो । बोधिसत्तोपि अपरिहीनज्झानो ब्रह्मलोकपरायणो अहोसि । सत्थापि इमं अतीतं आहृत्वा अभिसम्बुद्धो हुत्वा ब्राह्मणस्स धम्मं देसेन्तो इमं गाथमाहुः-

यस्स मङ्गला समूहता
उप्पाता सुपिना च लक्खणा च,
स सङ्गलदोस वीतिवत्तो
युगयोगाधिगतो न जातु मेतीति ।

तत्थ यस्समङ्गला समूहताति यस्म अरहतो खीणासवस्स दिट्ठमङ्गलं सुतमङ्गलं सुतमङ्गलन्ति एते मङ्गला समुच्छिन्ना । उप्पाता सुपिना च लक्खणा चाति एवरूपो चन्दगाहो भविस्मति, एवरूपो सुरियगाहो भविस्सति, एवरूपो नक्खत्तगाहो भविस्सति, एवरूपो उक्कापातो भविस्मति, एवरूपो दिसाडाहो भविस्सतीति इमे पञ्च महाउप्पाता नानपकारका सुपिना सुनक्खणं दुग्धमलक्खणं इत्थिलक्खणं पुरिसलक्खणं दासलक्खणं दासिलक्खणं असिलक्खणं उसभलक्खणं आवुधलक्खणं वत्थलक्खणान्ति एवमादिकानि लक्खणानि इमे च दिट्ठिद्वाना यस्स समूहता न एतेहि उप्पानादीहि अत्तनो मङ्गलं वा अवमङ्गलं वा पच्चेति । स मङ्गलदोसवीतितीति सो खीणासवो सव्वमङ्गलदासवीतिवत्तो अतिक्रन्तो पज्जित्वा ठितो ।

युगयोगाधिगतो न जातुमेतीति कोधो च उपनाहो च मक्खो च पलासो चाति आदिना नयेन द्वे द्वे एकतो आगतकिलेसा युगा नाम । कामयोगो, [३१७] भवयोगो, दिट्ठियोगो, अविज्जायोगोति इमे संसारे योजनभावतो चत्तारो योगा नाम । ते युगा च योगा चाति युगयोगे अधिगतो अभिभवित्वा गतो वीतिवत्तो समतिक्रन्तो खीणासवो भिक्खु । न जातुमेतीति पुन पटिसन्धिवसेन एकसेनेव इमं लोकं न एति नागच्छतीति ।

एवं सत्था इमाय गाथाय ब्राह्मणस्स धम्मं देसेत्वा पुन सच्चानि पकासेसि । सच्चपरियोसाने ब्राह्मणो सद्धि पुत्तेन सोतापत्तिकले पतिट्ठहि । सत्था जातकं समोधानेसि । तदा एतेव पितापुत्ता अहेसु । तापसो पन अहमेवाति ।

मङ्गलजातकं ।

८. सारम्भजातकं

कल्याणमेव मुञ्चेय्याति इदं सत्था सावत्थियं उपनिस्साय जेतवने विहरन्तो ओमसवादसिक्खापदं आरब्ध कथेसि ।

द्वेपि वत्थूनि हेट्ठा नन्दिवासालजातके वुत्तसदिसानेव । इमस्मिं पन जातके बोधिसत्तो गन्धाररट्ठे तक्कसिलायं अञ्जतरस्स ब्राह्मणस्स सारम्भो नाम वलिवद्दो अहोसि । सत्था इदं अतीतवत्थुं कथेत्वा अभिसम्बुद्धो हुत्वा इमं गाथमाहः—

कल्याणमेव मुञ्चेय्य नहि मुञ्चेय्य पापिकं,
मोक्खो कल्याणिया साधु मुत्वा तपति पापिकन्ति ।

तत्थ—कल्याणमेव मुञ्चेय्याति चतुदोसविनिम्मुत्तं कल्याणं सुन्दरं अनवज्जं वाचमेव मुञ्चेय्य, विस्स-ज्जेय्य, कथेय्य । नहि मुञ्चेय्य पापिकन्ति पापिकं लामिकं परेसं अप्पियं अमनापं न मुञ्चेय्य, न कथेय्य । मोक्खो कल्याणिया साधूति कल्याणवाचाय विस्सज्जनमेव इमस्मिं लोके साधु सुन्दरं भद्दं । मुत्वा तपति पापिकन्ति पापिकं फरुसं वाचं मुञ्चित्वा विस्सज्जेत्वा कथेत्वा मो पुग्गलो तपति सोचनि किलमतीति ।

एवं सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधनेसि । तदा ब्राह्मणो आनन्दो अहोसि, ब्राह्मणी उप्पलवण्णा, सारम्भो पन अहमेवानि ।

सारम्भजातकं ।

९. कुहकजातकं

वाचाव किर ते आसीति इदं सत्त्वा जेतवने विहरन्तो एकं कुहकं आरब्ध कथेसि । कुहनवत्थुं उद्दालजातके आवीभविस्सति ।

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते एकं गामकं उपनिस्साय एको कूटजटिलकुहकतापसो वसति । एको कुटुम्बिको तस्स अरञ्जो पण्णसालं कारेत्वा तत्थ नं वासन्तो अत्तनो गेहे पणीताहारेण पटिग्जगति । सो तं कूटजटिलं सीलवा एसोति सद्दहित्वा चोरभयेन सुवण्णानिक्खसत्तं तस्स पण्णसालं नेत्वा भूमिगतं कत्वा इदं ओलोकेय्यासि भन्तेति आह । अथ नं तापसो—पव्वजितानं नाम आवुसो ! एवरूपं कथेनुं न वट्ठति अम्हाकं परसन्तके लोभो नाम नत्थीति आह ।

सो—साधु भन्तेति तस्स वचनं सद्दहित्वा पक्कामि । दुट्ठतापसो सक्का एत्तकेन जीवितुन्ति कतिपाहं अतिक्कमित्वा तं सुवण्णं गहेत्वा अन्तरामग्गे एकस्मि ठाने ठपेत्वा आगन्त्वा पण्णसालायमेव वसित्वा पुनदिबसे तस्स गेहे भत्तकिच्चं कत्वा एवमाह—आवुसो ! मयं तुम्हे निस्साय चिरं वसिम्ह, अतिचिरं एकस्मि ठाने वसन्तानं मनुस्सेहि सिद्धिं संसग्गो होति । संसग्गो च नाम पव्वजितानं मलं । तस्मा गच्छामहन्ति वत्वा तेन पुनप्पुनं याचियमानोपि निवत्तिनुं न इच्छि ।

अथ नं सो—एवं सन्ते गच्छथ भन्तेति याव गामद्वारं अनुगन्त्वा निवत्ति ।

तापसो थोकं गन्त्वाव इमं कुटुम्बिकं मया वञ्चेनुं वट्ठतीति चिन्तेत्वा जटानं अन्तरे तिणं ठपेत्वा पटिनिवत्ति ।

कुटुम्बिको—किं भन्ते ! निवत्तित्थाति पुच्छि ।

आवुसो ! तुम्हाकं गहेच्छदनतो मे जटामु एकं तिणं लग्गं, अदिन्नादानं च नाम पव्वजितानं न वट्ठति तं आदाय आगतोम्हीति ।

कुटुम्बिको—छड्डेत्वा गच्छथ भन्तेति वत्वा तिणसलाकम्पि नाम परसन्तकं न गण्हति, अहो कुक्कुच्चको मे अय्योति पसीदित्वा वन्दित्वा उय्योजेसि ।

तदा पन बोधिसत्तेन भण्डत्थाय पच्चन्तं गच्छन्तेन तस्मि निवेमने निवासो गहिहो होति । सो तापसस्स वचनं सुत्वाव अद्धा इमिना दुट्ठतापसेन इमस्स किञ्चि हटं भविस्सतीति कुटुम्बिकं पुच्छि—अत्थि पन ते सम्म ! किञ्चि एतस्स तापसस्स सन्तिके निक्खित्तन्ति ?

अत्थि सम्म ! सुवण्णानिक्खसत्तन्ति ।

तेन हि गच्छ नं उपधारेहीनि ।

सो पण्णसालं गन्त्वा तं अदिस्वा वेगेनागन्त्वा नत्थि सम्माति आह ।

न ते सुवण्णं अञ्जो न गहिहं, तेनेव कूटतापसेन गहिहं । एहि तं अनुवन्धित्वा गण्हामाति वेगेन गन्त्वा कूटतापसं गण्हित्वा हत्थेहि च पादेहि च पांथेत्वा सुवण्णं आहरापेत्वा गण्हिमुं । बोधिसत्तो सुवण्णं दिस्वा निक्खसत्तं नाम हरमानो असज्जित्वा तिणमत्ते सत्तोसीनि वत्वा तं गरहन्तो इमं गाथमाहः—

वाचाव किर ते आसि सण्हा सखिलभाणिनो,

तिणमत्ते असज्जित्थो नो च निक्खसत्तं हरन्ति ।

तत्थ—वाचाव किर ते आसि सण्हा सखिलभाणिनोति पव्वजितानं तिणमत्तम्पि अदिन्नं आदातुं न वट्ठतीति एवं सखिलं मुदुवचनं वदन्तस्स वाचा एव किर ते सण्हा आसि । वचनमत्तमेव मट्ठं अहोसीति अत्थो ।

तिष्ठमत्ते असज्जित्योति कूटजटिल ! एकस्सा तिणसलाकाय कुक्कुच्चं कुरुमानो त्वं सत्तो आसत्तो लग्गो अहोसि ।
नो च निक्खसतं हरन्ति इमं पन निक्खसतं हरन्तो असत्तो निल्लग्गोव जातोसीति ।

एवं बोधिसत्तो तं गरहित्वा मास्सु पुन कूटजटिल ! एवरूपमकासीति ओवादं दत्वा यथाकम्मं गतो ।
सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा—न भिक्खवे ! इदानेवेस भिक्खु कुहको पुब्बेपि कुहको येवाति वत्वा जातकं
समोधानेसि । तदा कूटतापसो कुहकभिक्खु अहोसि, पण्डितपुरिसो पन अहमेवाति ।

कुहकजातकं ।

१०. अकतञ्जुजातकं

यो पुब्बे कतकल्याणोति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो अनाथपिण्डकं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

तस्स किरिको पच्चन्तवासिको सेट्ठी अदिट्ठसहायो अहोसि । सो एकदा पच्चन्ते उट्टानकभण्डस्स पञ्च सकटसतानि पूरेत्वा कम्मन्तिकमनुस्से आह—गच्छथ भो ! इमं भण्डं सार्वत्थि नेत्वा अम्हाकं सहायस्स अनाथपिण्डकमहासेठिस्स पच्चक्खेन विक्किणित्वा पटिभण्डं आहरथाति ।

ते साधूति तस्स वचनं सम्पटिच्छित्वा सार्वत्थि गन्त्वा महासेट्ठि दिस्वा पण्णाकारं दत्वा तं पवत्ति आरोचेसु । महासेट्ठि स्वागतं वोति तेसं आवासं च परिब्बयं च दापेत्वा सहायस्स सुखं पुच्छित्वा भण्डं विक्किणित्वा पटिभण्डं दापेसि । ते पच्चन्तं गन्त्वा तमत्थं अत्तनो सेट्ठिस्स आरोचेसु ।

अथापरभागे अनाथपिण्डकोपि तथेव पञ्च सकटसतानि तत्थ पेसेसि । मनुस्सा तत्थ गन्त्वा पण्णाकारं आदाय पच्चन्तवासिकसेट्ठि पस्सिसु । सो कृतो आगच्छथाति पुच्छित्वा सार्वत्थितो तुम्हाकं सहायस्स अनाथपिण्डकस्स सन्तिकाति वुत्ते अनाथपिण्डकोति कस्सचि पुरिस्सस्स नामं भविस्सतीति परिहासं कत्वा पण्णाकारं गहेत्वा गच्छथ तुम्हेति उय्योजेसि । नेव निवासं न परिब्बयं दापेसि । ते सयमेव भण्डं विक्किणित्वा पटिभण्डं आदाय सार्वत्थि आगन्त्वा सेठिस्स तं पवत्ति आरोचेसु ।

अथ सो पच्चन्तवासी पुनपि एकवारं तथेव पञ्च सकटसतानि सार्वत्थि पेसेसि । मनुस्सा पण्णाकारं आदाय महासेट्ठि पस्सिसु । ते पन दिस्वा अनाथपिण्डकस्स गेहे मनुस्सा मयं [३२०] सामि ! एतेसं निवासञ्च भत्तञ्च परिब्बयञ्च जानिस्सामाति वत्वा तेसं सकटानि बहिनगरे तथारूपे ठाने मोचापेत्वा तुम्हे इधेव वसथ अम्हाकं वो घरे यागुभत्तञ्च परिब्बयो च भविस्सतीति गन्त्वा दासकम्मकरे सन्निपातेत्वा मज्झिमयामसमनन्तरे पञ्चेव सकटसतानि विलुम्पित्वा निवासनपारुपनानिपि तेसं अच्छिन्दित्वा गोणे पलापेत्वा सकटानि विचक्कानि कत्वा भूमियं ठपेत्वा चक्कानिपि गण्हित्वाव अगमंमु । पच्चन्तवासिनो निवासनमत्तस्सापि सामिका अहुत्वा भीता वेगेन पलायित्वा पच्चन्तमेव गता । सेट्ठिस्स मनुस्सापि तं पवत्ति महासेट्ठिनो आरोचेसु ।

सो अत्थि दानि कथापाभतन्ति सत्थु सन्तिकं गन्त्वा आदितो पट्टाय सब्बं तं पवत्ति आरोचेसि । सत्था—न खो गहपति ! सो पच्चन्तवासी इदानेव एवंसीलो पुब्बेपि एवंसीलकोव अहोसीति वत्वा तेन याचितो अतीतं आहरिः—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो बाराणसियं महाविभवो सेट्ठी अहोसि । तस्सेको पच्चन्तवासिको सेट्ठी अदिट्ठसहायोति सब्बं अतीतवत्थु पच्चुप्पन्नवत्थुसदिसमेव । बोधिसत्तो पन अत्तनो मनुस्सेहि अज्ज अम्हेहि इदं नामकतन्ति आरोचिते पठमं अत्तनो कतं उपकारं अजानन्ता पञ्छापि एवरूपं लभन्ति येवाति वत्वा सम्पत्तपरिसाय धम्मं देसेन्तो इमं गाथमाहः—

यो पुब्बे कतकल्याणो कतत्थो नावबुज्झति,

पच्छा किञ्चे समुपन्ने कत्तारं नाधिगच्छतीति ।

सत्रायं पिण्डत्थो—सत्तियादिसु यो कोचि पुरिसो पुब्बे पठमतरं अञ्जेन कतकल्याणो कतूपकारो कतत्थो मिप्फादिताकिञ्चो हुत्वा तं परेन अत्तनि कतं कल्याणं चेव अत्थञ्च न जामाति सो पच्छा अत्तनो किञ्चे समुप्पन्ने तस्स किञ्चस्स कत्तारं नाधिगच्छति न लभतीति ।

एवं बोधिसत्तो इमाय गाथाय धम्मं देमेन्वा दानादीनि पुञ्जानि कत्वा यथाकम्मं गतो । सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा पच्चन्तवासी इदानपि पच्चन्तवासी येव बाराणसीसेट्ठी पन अहमेवाति ।

अकतञ्जु जातकं ।

अपायिम्हवग्गो नवमो । [३२१]

१०. लित्तवग्गवणणा

१. लित्तजातकं

लित्तं परमेन तेजसाति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो अपच्चवेक्खितपरिभोगं आरब्ध कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

तस्मिं किर काले भिक्खू चीवरादीनि लभित्वा येभ्य्येन अपच्चवेक्खित्वा परिभुञ्जन्ति । ते चत्तारो पच्चये अपच्चवेक्खित्वा परिभुञ्जमाना येभ्य्येन निरयतिग्घ्छानयोनितो न मुच्चन्ति ।

सत्था तं कारणं जत्वा भिक्खून् अनेकपरियायेन धम्मकथं कथेत्वा अपच्चवेक्खितपरिभोगे आदीनवं दस्सेत्वा—भिक्खवे ! भिक्खुना नाम चत्तारो पच्चये लभित्वा अपच्चवेक्खित्वा परिभुञ्जितुं न वट्ठति । तस्मा इतो पट्ठाय पच्चवेक्खित्वा परिभुञ्जेय्याथाति । पच्चवेक्खणविधिं दस्सेन्तो “इध भिक्खवे ! भिक्खु पटिसङ्खायोनिसो चीवरं पटिसेवति सीतस्स पटिधानायाति” आदिना नयेन नन्ति ठपेत्वा—भिक्खवे ! चत्तारो पच्चये एवं पच्चवेक्खित्वा परिभुञ्जितुं वट्ठति । अपच्चवेक्खितपरिभोगो नाम हलाहलविसपरिभोगसदिसो । पोरणका हि अपच्चवेक्खित्वा दोसं अजानित्वा विमं परिभुञ्जित्वा विपाकन्ते महादुक्खं अनुभविसूतिं वत्वा अतीतं आहुरिः—

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो अञ्जातरस्मिं महाभोगकुले निव्वत्तित्वा वयप्पत्तो अक्खधुत्तो अहोसि । अथापरो कूटक्खधुत्तो बोधिसत्तेन सद्धिं कीलन्तो अत्तनो जये वत्तमाने केलिमण्डलं न भिन्दति, पराजयकाले पन अक्खं मुवे पक्खित्वा अक्खो नट्ठोति केलिमण्डलं भिन्दित्वा पक्कमति । बोधिसत्तो तस्स कारणं जत्वा होतुं जानिस्सामेत्य पनिरूपन्ति अक्खे आदाय अत्तनो घरे हलाहलविसेन रज्जेत्वा पुनप्पुन सुक्खापेत्वा ते आदाय तस्स सन्तिकं गत्वा एहि सम्म ! अक्खेहि कीलामाति आह । सो साधु सम्माति केलिमण्डलं सज्जेत्वा तेन सद्धिं कीलन्तो अत्तनो पराजयकाले एकं अक्खं मुवे पक्खिपि । अथ नं बोधिसत्तो तथा करोन्तं दिस्वा गिलाहि ताव पच्छा इदं नामेतन्ति जानिस्ससीति चोदेतुं इमं गायमाहः—

लित्तं परमेन तेजसा

गिलमक्खं पुरिसो न बुज्झति,

गिल रे ! गिल पापघत्तक !

पच्छा ते कट्टकं भविस्सतीति ।

तत्थ—लित्तन्ति मक्खितं रज्जितं । परमेन तेजसाति उत्तमतेजसा सम्पन्नेन हलाहलविसेन । गिलन्ति गिलन्तो । अक्खन्ति गुलकं । न बुज्झतीति अयं मे गिलतो इदं नाम करिस्सतीति न जानाति । गिल रेति गिलाहि अरे ! गिलाति पुनपि चोदेन्तो वदति । पच्छा ते कट्टकं भविस्सतीति इमस्मिं ते अक्खे गिलिते पच्छा एतं विसं तिखिणं भविस्सतीति अत्थो । [३२२]

सो बोधिसत्तस्स कथेन्तस्सेव विसवेगेन मुच्छितो अक्खीनि परिवत्तेत्वा खन्धं नामेत्वा पति । बोधिसत्तो इदानिस्स जीवितदानं दातुं वट्ठतीति ओसधपरिभावितं वमनयोगं दत्वा वमेत्वा सप्पिफाणितमधुसक्करादयो तच्च खादापेत्वा अरोगं कत्वा पुन एवरूपं मा अकासीति ओवदित्वा दानादीनि पुञ्जानि कत्वा यथाकम्मं गतो ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहुरित्वा भिक्खवे ! अपच्चवेक्खितपरिभोगो नाम अपच्चवेक्खित्वा कतविसपरिभोगसदिसो होतीति वत्वा जातकं समोधानेसि । तदा पण्डितधुत्तो अहमेव अहोसि । कूटधुत्तो पनेत्थ न कथीयति । यथा चेत्थ एवं सब्बत्थ । यो पन इमस्मिं काले न पञ्जायति सो न कथिय्यतेवाति ।

लित्तजातकं ।

२. महासारजातकं

उक्कट्ठे सूरमिच्छन्तीति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो आयस्मन्नं आनन्दत्थेरं आरब्ध कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

एकस्मिं हि समये कोमलरञ्जो इत्थियो चिन्तयिमु बुद्धुप्पादो नाम दुल्लभो तथा मनुस्सपटिलाभो परिपुण्णायननता च, मयञ्च इमं दुल्लभं खणममवायं लभित्वापि अत्तनो रुचिया विहारं गत्वा धम्मं वा सोतुं पूजं वा कातु दानं वा दातुं न लभाम । मञ्जूसाय पक्खित्ता विय वसाम । रञ्जो कथेत्वा अम्हाकं धम्मं देसेतुं अनुच्छविकं एकं भिक्खु पक्कोसापेत्वा नम्म सन्निके धम्मं सोस्साम । ततो यं मक्खिस्साम तं उग्गण्हिस्साम दानादीनि च पुञ्ञानि करिस्साम । एवं तो अयं खणपटिलाभो सफलो भविस्समीति ।

ता मव्वापि राजानं उपमङ्कमित्वा अत्तना चिन्तिनं कारणं कथयिमु । राजा साधूति सम्पटिच्छि ।

अथेकदिवसं राजा उय्यानगीलं कीलितुकामो उय्यानपानं पक्कोसापेत्वा उय्यानं सोधेहीति आह । उय्यान-नपालो उय्यानं सोधेत्तो मत्थारं अञ्ञानर्गम्म रुक्खमूले निमिन्नं दिस्वा रञ्जो सन्निकं गत्वा मुद्धं देव ! उय्यानं अपि चेत्य अञ्ञानर्गम्म रुक्खमूले भगवा निसिन्नोति आह । राजा—माधु सम्म । मत्थु सन्निके धम्मम्पि सोस्सामानि अलङ्कनार्थं अभिरुद्ध उय्यानं गत्वा सत्थु सन्निकं अगमामि ।

तस्मिञ्च समये छत्तपाणी नामेको अनागामी उपासको मत्थु सन्निके धम्मं सुणमानो निमिन्नो होति । राजा नं दिस्वा आमङ्कमानो मुट्टुनं ठत्वा पुन सचायं पापको भवेय्य न मत्थु सन्निके निमीदित्वा धम्मं सुणेय्य । अपापकेन इमिना भवितव्वान्ति चिन्नेत्वा मत्थारं उपमङ्कमित्वा वन्दित्वा एकमन्नं निमीदि । उपासको बुद्धगारवेन रञ्जो पच्चुट्ठानं वा वन्दनं वा नाकामि । तेनम्म राजा अनत्तमनो अहोसि । [३२३]

सत्था तस्म अनत्तमनभावं जत्वा उपासकम्म गुणं कथेसि—अयं महाराज ! उपासको बहुस्सुतो आगतागमो कामेसु वीतरागोति ।

राजा न इमिना आंरकेन भवितव्वं यम्म सत्था गुणं वण्णेतीति चिन्नेत्वा—उपासक ! वदेय्यासि येन ते अत्थोति आह ।

उपासको साधूति सम्पटिच्छि । राजा सत्थु सन्निके धम्मं सुत्वा सत्थारं पदक्खिणं कत्वा पक्कामि ।

सो एकदिवसं उपरिणासादे महावातपानं विवरित्वा ठितो तं उपासकं भुत्तपातरासं छत्तमादाय जेतवनं गच्छन्तं दिस्वा पक्कोसापेत्वा एवमाह—त्वं किर उपासक ! बहुस्सुतो अम्हाकं च इत्थियो धम्मं सोतुकामा चेव उग्गहेतुकामा च । साधु वतस्स सचे तासं धम्मं वाचेय्यासीति ।

देव ! गिहीनं नाम राजन्तेपुरे धम्मं देसेतुं वा वाचेतु वा नप्पतिरूपं, अय्यानमेव पतिरूपन्ति ।

राजा सच्चमेस वदतीति तं उय्योजेत्वा इत्थियो पक्कोसापेत्वा—भट्टे ! अहं तुम्हाकं धम्मदेसनत्थाय च धम्मवाचनत्थाय च सत्थु सन्निकं गत्वा एकं भिक्खु याचामि । असीतिया महासावकेमु कतरं याचामीति आह ।

ता सब्बापि मन्नेत्वा धम्मभण्डागारिकं आनन्दत्थेरमेव आरोचेसुं ।

राजा सत्थु सन्निकं गत्वा वन्दित्वा एकमत्तं निसिन्नो एवमाह—भन्ते ! अम्हाकं गेहे इत्थियो आनन्द-त्थेरस्स सन्निके धम्मं सोतुञ्च उग्गण्हितुं च इच्छन्ति । साधु वतस्स सचे थेरो अम्हाकं गेहे धम्मं देसेय्य चेव वाचेय्य चाति ।

सत्था साधूति सम्पटिच्छित्वा थेरं आणापेसि । ततो पट्टाय रञ्जो इत्थियो थेरस्स सन्निके धम्मं सुणन्ति चेव उग्गण्हन्ति च । अथेकदिवसं रञ्जो चूलामणि नट्ठो । राजा तस्स नट्टभावं सुत्वा अमच्चे

आणापेसि सब्बे अन्तोवलञ्जनकमनुस्से गहेत्वा चूलामणिं आहरापेथाति । अमच्चा मानुगामे आदिं कत्वा चूलामणिं परिपुच्छन्ता अदिस्वा महाजनं किलमेन्ति ।

तं दिवसं आनन्दत्थेरो राजनिवेसनं पविट्ठो । यथा ता इत्थियो पुब्बे थेरं दिस्वाव हट्ठुट्ठा धम्मं सुणन्ति चेव उग्गण्हन्ति च तथा अक्त्वा सब्बा दोमनस्सणत्ताव अहेसुं । ततो थेरेन कस्मा तुम्हे अज्ज एवरूपा जाताति पुच्छिता—एवमाहंसु—भन्ते ! रज्जो चूलामणिं परियेसिस्सामाति अमच्चा मानुगामे उपादाय अन्तोवलञ्जनके किलमेन्ति न जानाम कस्स किं भविस्सति । तेनम्हा दोमनस्सणत्ताति ।

थेरो मा चिन्तेथाति ता समस्सासेत्वा रज्जो सन्तिकं गत्वा पञ्चत्तासने निसीदित्वा मणि किर ते महाराज ! नट्ठोति पुच्छि ।

आम भन्तेति ।

असक्खि पन तं आहरापेतुन्ति ?

भन्ते ! सब्बं अन्तोजनं गहेत्वा किलमेन्तोपि न सक्कोमि आहरापेतुन्ति ।

महाराज ! महाजनं अकिलमेत्वाव आहरणुपायो अत्थीति । [३२४]

कतरूपायो भन्तेति ?

पिण्डदानं महाराजाति ?

कतरपिण्डदानं भन्तेति ?

महाराज ! यत्तकेसु आसङ्का अत्थि ते गहेत्वा एकेवस्स एकेकं पत्तालपिण्डं वा मत्तिकापिण्डं वा दत्त्वा इमं पच्चूमकाले आहरित्वा अमुकट्टाने नाम पातेथाति वत्तञ्चं । येन गहितो भविस्सति सो तस्मि पक्खि-पित्वा आहरिस्सति । सचे पठमदिवसे येव पातेन्ति इच्चेतं कुमलं, नो चे पातेन्ति दुतियदिवसेपि ततियदिवसेपि तथेव कातञ्चं । एवं महाजनो च न किलमिस्सति मणिञ्च लभिस्ससीति । एवं क्त्वा थेरो अगमासि ।

राजा वुत्तनयेनेव तयो दिवसे दापेसि । नेव मणिं आहरिंसु । थेरो ततियदिवसे आगत्वा—किं महाराज ! पातितो मणीति पुच्छि ।

न पातेन्ति भन्तेति ।

तेन हि महाराज ! महातलस्मिञ्जोव पटिच्छन्नट्टाने महात्ताटि ठपापेत्वा उदकस्स पूरापेत्वा साणिं परिक्खिपापेत्वा सब्बे अन्तोवलञ्जनमनुस्सा च इत्थियो च उत्तरामङ्गं कत्वा एकेकोव अन्तो साणिं पविसित्वा हत्थं धोवित्वा आगच्छतूति वदेहीति ।

थेरो इमं उपायं आचिक्खित्वा पक्कामि । राजा तथा कारेमि । मणिचोरो चिन्तेसि धम्मभण्डागारिको इमं अधिकरणं आदाय मणिं अदस्सापेत्वा ओस्सक्किस्समीति पातेतु दानि वट्टतीति मणिं पटिच्छन्नं कत्वा आदाय अन्तोसाणिं पविसित्वा चाटियं पातेत्वा निकम्बमि । सब्बेसं निकम्बन्तकाले उदकं छड़्डेत्वा मणिं अट्ठसंसु ।

राजा थेरं निस्साय महाजनं अकिलमेत्वाव मे मणिं लट्ठोति तुम्मि । अन्तोवलञ्जनकमनुस्सापि थेरं निस्साय मयं महादुक्खतो मुत्तम्हाति तुम्मिमं । थेरस्सानुभावेन रज्जो चूलामणिं लट्ठोति थेरस्सानुभावो सकलनगरे चेव भिक्खुसङ्घे च पाकटो जानो । धम्ममभायं मन्निमन्ना भिक्खू थेरस्सागुणं वण्णायिसु—आवुसो ! आनन्दत्थेरो अत्तनो बहुस्सुतताय पण्डिच्चेन उपायकुमलताय महाजनं अकिलमेत्वा उपायेनेव रज्जो मणिं दस्सेसीति ।

मत्था आगत्वा—कायनुत्थ भिक्खवे ! एतरहि कथाय मन्निमन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वुत्ते न भिक्खवे ! इदानि आनन्देनेव परहत्थगतं भण्डं दस्सितं, पुब्बेपि पण्डिता महाजनं अकिलमेत्वा उपायेनेव तिरच्छानहत्थूपगभण्डकं दस्सयिस्सूति क्त्वा अतीतं आहरिः—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो सब्बसिण्णेषु निष्फात्ति पत्तो तस्सेव अमच्चो अहोसि । अथेकदिवसं राजा महन्तेन परिवारेन उय्यानं गत्वा वनन्तरानि विचरित्वा उदककीलं कीलितुकामो मङ्गल-पोक्खरणं ओत्तरित्वा इत्थागारम्पि पक्कोसि । इत्थियो अत्तनो अत्तनो [३२५] सासूपगगीवूपगादीनि आभ-

रणानि ओमुञ्चित्वा उत्तरासङ्गेषु पक्खिपित्वा समुगपिट्ठेषु ठपेत्वा दासियो पटिच्छापेत्वा पोक्खरणि ओत-
रिंसु ।

अथेका उय्यानमक्कटी साखन्तरे निसिन्ना देविं पिलन्धनानि ओमुञ्चित्वा उत्तरासङ्गेषु पक्खिपित्वा
समुगपिट्ठे ठपयमानं दिस्वा तस्सा मुत्ताहारं पिलन्धितुकामा हुत्वा दासिया पमादं ओलोकयमाना निसीदि,
दासीपि तं रक्खमाना तहं तहं ओलोकयमाना निसिन्ना येव पचलायितुमारभि । मक्कटी तस्सा पमादभावं
जत्वा वातवेगेन ओतरित्वा महामुत्ताहारं गीवाय पटिमुञ्चित्वा वातवेगेन उप्पतित्वा साखन्तरे निसीदित्वा
अञ्जासं मक्कटीनं दस्मनभयेन एकस्मिं रुक्ख सुसिरट्ठाने ठपेत्वा उपसन्तुपसन्ता विय तं रक्खमाना निसीदि ।

सापि खो दासी पटिवुञ्जित्वा मुत्ताहारं अपस्सन्ती कम्पमाना अञ्जं उपायं अदिस्वा पुरिसो देविया
मुत्ताहारं गहेत्वा पलातोति महाविरवं विरवि । आरक्खमनुस्सा ततो ततो सन्निपतित्वा तस्सा वचनं सुत्वा
रञ्जो आरोचयिंसु । राजा चोरं गण्हाति आह । पुरिसा उय्याना निक्खमित्वा चोरं गण्हाथ गण्हाति
इतो चितो च ओलोकेति ।

अथेको जानपदो बलिकारकपुरिसो तं सद्दं मुत्वा कम्पमानो पलायि । तं दिस्वा राजपुग्गिमा अयं चोरो
भविस्सतीति अनुवन्धित्वा तं गहेत्वा पोथेत्वा—अरे दुट्टुचोर ! एवं महासारं नाम पिलन्धनं अवहृग्ग्मि-
सीति परिभासिंसु ।

सो चिन्तेसि मचाहं न गण्हामीति वक्खामि अञ्ज मे जीवितं नत्थि, पोथेन्तो येव मं मारेस्सन्ति । सम्प-
टिच्छामि नन्ति । सो—आम मामि ! गहितं मेति आह ।

अथ नं बन्धित्वा रञ्जो मन्तिकं नयिंसु । राजापि नं पुच्छि—गहितं ते महासारपिलन्धनन्ति ?
आम देवानि ।

इदानीं तं कहन्ति ?

देव ! मया महामारं नाम मञ्चपीठम्पि न दिट्ठपुप्वं, सेट्ठी पन मं महामारपिलन्धनं गण्हापेसि ।
सोहं गहेत्वाव तस्स अदासि ! सो तं जानातीति ।

राजा सेट्ठि पक्कोसापेत्वा—गहितं ते इमस्स हत्थतो महासारपिलन्धनन्ति पुच्छि ।

आम देवाति ।

कहं तन्ति ?

पुरोहितस्स मे दिन्नन्ति ।

पुरोहितम्पि पक्कोसापेत्वा तथेव पुच्छि । सोपि सम्पटिच्छित्वा गन्धब्बस्स मे दिन्नन्ति आह ।

नम्पि पक्कोसापेत्वा—पुरोहितस्स ते हत्थतो महासारपिलन्धनं गहितन्ति पुच्छि ।

आम देवानि ।

कहं तन्ति ?

किलेसवसेन मे वण्णदासिया दिन्नन्ति ।

तम्पि पक्कोसापेत्वा पुच्छि । सा न गण्हामीति आह । ते तञ्च जने पुच्छन्तानञ्जो व मुरियो अत्थं
गतो । [३२६]

राजा इदानीं विकालो जातो स्वे जानिस्सामाति ते पञ्चजने अमच्चानं दत्त्वा नगरं पाविसि । बोधि-
सत्तो चिन्तेसि—इदं पिलन्धनं अन्तोवलञ्जे नट्ठं अयं च गहपतिको बहिवलञ्जो, द्वारेपि बलवा रक्खो, तस्मा
अन्तोवलञ्जनकानम्पि नं गहेत्वा पलायितुं न सक्का । एवं नेव बहिवलञ्जनकानं न अन्तो उय्याने वलञ्ज-
नकानं गहणुपायो दिस्सति । इमिना दुग्गतमनुस्सेन सेट्ठिस्स मे छिन्नन्ति कथेन्तेन अत्तनो मोक्खत्थाय कथितं
भविस्सति । सेट्ठिनापि पुरोहितस्स मे दिन्नन्ति कथेन्तेन एकतो हुत्वा नित्थरिस्सामीति चिन्तेत्वा कथितं भवि-
स्सति । पुरोहितेनापि गन्धब्बस्स मे दिन्नन्ति कथेन्तेन बन्धनागारे गन्धब्बं निस्साय सुखेन वसिस्सामाति चिन्तेत्वा-
कथितं भविस्सति । गन्धब्बेनापि वण्णदासिया मे दिन्नन्ति कथेन्तेन अनुक्कण्ठिता वसिस्सामाति चिन्तेत्वा

कथितं भविस्सति । इमेहि पञ्चहिपि अचोरेहि भवितव्वं उय्याने मक्कटा बहू पिलन्धनेन एकस्सा मक्कटिया हृत्ये आरूल्हेन भवितव्वन्ति ।

सो राजामं उपसङ्कमित्रा-महाराज ! चोरे अम्हाकं निर्यादेथ मयं तं किच्चं सोधेस्सामाति-आह । राजा साधु पण्डित ! सोधेहीति तस्स निर्यादेसि । बोधिसत्तो अत्तनो दासपुरिसे पक्कोसित्वा ते पञ्च जने एकस्मिञ्चो व ठाने वसापेत्वा समन्ता आरक्खं कत्वा कण्णं दत्वा यं ते अञ्जमञ्जं कथेन्ति तं मय्हं आरो-चेथाति-वत्वा पक्कामि । ते तथा अकंसु ।

ततो मनुस्सानं सन्निसिन्नवेलाय सेट्ठी तं गहपतिकं आह-अरे दुट्ठगहपतिक ! तया अहं मया वा त्वं कहं दिट्ठपुब्बो ? कदा ते मय्हं पिलन्धनं दिन्नन्ति आह ।

सामि महासेट्ठि ! अहं महासारं नाम रुक्खसारपादकं मञ्च पीठकम्पि न जानामि ! तं निस्साय पन मोक्खं लभिस्सामीति एवं अवचं । मा मे कुञ्च सामीति ।

पुरोहितोपि सेट्ठि आह-महासेट्ठि त्वं इमिना पिलन्धनं अत्तनो अदिन्नकमेव मय्हं कथं अदासीति ? मयम्पि द्वे इस्सरा अम्हाकं एकतो हुत्वा ठितकाले कम्मं खिण्णं निप्पजिस्सतीति कथेसिन्ति ।

गन्धव्वोपि पुरोहितं आह-ब्राह्मण ! कदा तया मय्हं पिलन्धनं दिन्नन्ति ? अहं तं निस्साय वसनट्टाने सुखं वसिस्सामीति कथेसिन्ति ।

वण्णदासीपि गन्धव्वं आह-अरे दुट्ठगन्धव्व ! अहं कदा तव सन्तिकं गतपुब्बा त्वं वा मम सन्तिकं आगतपुब्बो, कदा ते मय्हं पिलन्धनं दिन्नन्ति ?

भगिनि ! किं कारणा कुञ्चसि ? अम्हेसु पञ्चमु एकतो वसन्नेसु घरावासो भविस्सति अनुक्कण्ठ-माना सुखं वसिस्सामाति कथेसिन्ति । [३२७]

बोधिसत्तो पयोजितमनुस्मानं सन्निका तं कथं मुत्वा तेसं तत्थनो अचोग्भावं जत्वा मक्कटिया गहित-पिलन्धनं उपायेनेव पातेस्सामीति भेण्डुमयानि' बहूनि पिलन्धनानि कारापेत्वा उय्याने मक्कटियो गाहापेत्वा हत्थपादगीवामु भेण्डुपिलन्धनानि पिलन्धापेत्वा विस्मजेसि इतरा मक्कटी पिलन्धनं रक्खमाना उय्यानेयेव निसीदि ।

बोधिसत्तो मनुस्से आणापेसि गच्छथ तुम्हे उय्याने मव्वमक्कटियो उपधारेथ यस्सा तं पिलन्धनं पस्सथ तं उत्तासेत्वा पिलन्धनं गण्ठथाति । नापि खो मक्कटियो पिलन्धनं नो लद्धन्ति नुट्ठिपहट्ठा उय्याने विचरन्तियो तस्सा सन्तिकं गत्वा पस्सथ अम्हाकं पिलन्धनन्ति आहंमु । सा मक्खं असहमाना किं इमिना भेण्डुपिलन्धनेनाति मुत्ताहारं पिलन्धित्वा निक्खमि ।

अथ नं ते पुरिमा दिस्वा पिलन्धनं छड्डापेत्वा आहरित्वा बोधिसत्तस्स अदंमु । सो तं आदाय रञ्जो दस्सेत्वा-इदं ते देव ! पिलन्धनं, ते पञ्चपि अचोरा । इदं पन उय्याने मक्कटिया आभतन्ति आह ।

कथं पन ते पण्डित ! मक्कटिया हत्थं आरूल्हभावो जातो ? कथं ते गहितन्ति ?

सो सब्बं आचिक्खि । राजा तुट्ठमानसो सङ्गामसीसादिमु नाम सूरदयो इच्छितव्वा होन्तीति बोधि-सत्तस्स थुतिं करोन्तो इमं गायमाह :-

उक्कट्ठे सूरमिच्छन्ति मन्तीसु अकुतूहलं,
पियञ्च अन्नपाणमिह अत्ये जाते च पण्डितन्ति ।

तत्थ-उक्कट्ठेति उपकट्ठे उभतो बूलहे सङ्गामे सम्पहारे वत्तमानेति अत्थो । सूरमिच्छन्तीति असनियापि मत्थके पतमानाय अपलायिनं सूरं इच्छन्ति । तस्मिं खणे एवरूपो सङ्गामयोधो पत्येतव्वो होति । मन्तीसु अक्क-तूहलन्ति कत्तव्वाकत्तव्वकिच्चं सम्मन्तनकाले उपपन्ने मन्तीसु यो अकुतूहलो अविकिण्णवाचो मन्तं न भिन्दति तं इच्छन्ति तादिसो तेसु ठानेसु पत्येतव्वो होति । पियञ्च अन्नपाणमिहोति मधुरे अन्नपाणे पच्चुपट्ठिते सहपरिभुञ्जन्त्याय पियमुगलं पत्येन्ति तादिसो तस्मिं काले पत्येतव्वो होति । अत्ये जाते च पण्डितन्ति

अत्थगम्भीरे किस्मिचिदेव कारण वा पञ्चै वा उप्पन्न पण्डितं विचक्खण इच्छन्ति, तथारूपो हि तस्मिं समये पत्थेतब्बो होतीति ।

एवं राजा बोधिसत्तं वण्णत्वा थोमेत्वा धनवस्सं वस्सेन्तो महामेघो विय सत्तहि रतनेहि पूजेत्वा तस्सोवादे ठत्वा दानादीनि पुञ्ञानि कत्वा यथाकम्मं गतो । [३२८]

बोधिसत्तोपि यथाकम्मं गतो । सत्थापि इमं धम्मदेसनं आहरित्वा थेरस्स गुणं कथेत्वा जातकं समो-
धानेसि । तदा राजा आनन्दो अहोसि, पण्डितामच्चो पन अहमेवाति ।

महासारजातकं ।

३. विस्सासभोजनजातकं

न विस्ससे अविस्ससत्थेति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो विस्सासभोजनं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

तस्मिं किर समये येभुय्येन भिक्खू मातरा नो दिन्नं भातरा भगिनिया चुल्लभातरा चुल्लपितरा मातुलेन मातुलानिया दिन्नं, अम्हाकं गिहीकालेपि भिक्खुकालेपि एते दातुं युत्तरूपा वाति जातीहि दिन्ने चत्तारो पच्चये विस्सत्था हुत्वा अपच्चवेक्खित्वा परिभुञ्जन्ति ।

सत्था तं कारणं ज्ञत्वा भिक्खूनं मया धम्मदेसनं कातुं वट्ठीति भिक्खू सन्निपातापेत्वा—भिक्खवे ! भिक्खू-ना नाम जातीहिपि अज्जातीहिपि दिन्नके चत्तारो पच्चये पच्चवेक्खित्वाव परिभोगो कातब्बो । अपच्चवेक्खित-परिभोगं कत्वा हि कालं कुरुमानो भिक्खुयक्खपेतअत्तभावतो न मुच्चति । अपच्चवेक्खितपरिभोगो नामेस विसपरिभोगसदिसो । विसं हि विस्सासिकेन दिन्नकम्पि अविस्सासिकेन दिन्नकम्पि मारेतियेव । पुब्बेपि विस्सा-सेन दिन्नविसं परिभुञ्जित्वा जीवितक्खयं पत्ताति वत्वा तेहि याचितो अतीतं आहरिः—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो महाविभवो सेट्ठी अहोसि । तस्सेको गोपालको किट्टसम्बाधसमये गावो गहेत्वा अरञ्जं पविसित्वा तत्थ गोपल्लिकं कत्वा रक्खन्तो वसति । सेट्ठिनो च कालेन कालं गोरसं आहरति । अथस्स गोपल्लिकाय अविदूरे सीहो निवासं गण्हि । गावीनं सीहसन्तासेन मिलातानं खीरं मन्दं अहोसि । अथ नं एकदिवसं सर्पि आदाय आगतं सेट्ठी पुच्छि किन्नुखो सम्म गोपालक ! मन्दं सप्पीति ? सो तं कारणं आचिक्खि ।

अत्थि पन सम्म ! तस्स सीहस्स कत्थचि पटिबद्धोति ?

अत्थि सामि ! एकाय मिगमातुकाय सर्द्धि संसग्गोति ।

सक्का पन तं गाहापेतुन्ति ?

सक्का सामीति ।

तेनहि नं गहेत्वा तस्सा नलाटतो पट्टाय सरीरे लोमानि विसेन पुनप्पुनं रजित्वा सुक्खापेत्वा द्वे तयो दिवसे अतिक्कामेत्वा तं मिगमातुकं विस्सज्जेहि । सो तस्सा सिनेहेन सरीरं लेहित्वा जीवितक्खयं पापुणिस्सति । अथस्स चम्मनखदाठा चैव वसञ्च गहेत्वा आगच्छेय्यासीति हलाहलविसं दत्वा उय्योजेसि ।

सो गोपालको जालं खिपित्वा उपायेन तं मिगमातुकं गण्हित्वा तथा अकासि । सीहो [२२६] तं दिस्वाव बलवासिनेहेन तस्सा सरीरं लेहित्वा जीवितक्खयं पापुणि गोपालकोपि चम्मादीनि गहेत्वा बोधिसत्तस्स सन्तिकं अगमासि । बोधिसत्तो तं कारणं ज्ञत्वा परेसु सिनेहो नाम न कत्तब्बो । एवं बलसम्पन्नोपि सीहो मिगराजा किलेस-वसेन संसग्गं निस्साय मिगमातुकाय सरीरं लेहन्तो विसपरिभोगं कत्वा जीवितक्खयं पत्तोति वत्वा सम्पत्तपरिसाय धम्मं देसेन्तो इमं गाथमाहः—

न विस्ससे अविस्ससत्थे विस्सत्थेपि न विस्ससे,

विस्सासा भयमन्वेति सीहं व मिगमातुकाति ।

तत्रायं सङ्खेपत्थो । यो पुब्बे सहायो अत्तिन अविस्सत्थो अहोसि तस्मिं अविस्सत्थे यो पुब्बेपि निब्भयो अत्तिन विस्सासिको येव तस्मिं विस्सत्थेपि न विस्ससे नेव विस्सासं करेय्य । किं कारणा विस्सासा भयमन्वेति यो हि मित्तेपि अमित्तेपि विस्सासो ततो भयमेव आगच्छति । कथं ? सीहं व मिगमातुका यथा मित्तसन्धववसेन कत्तविस्सासाय मिगमातुकाय सन्तिका सीहस्स भयं अन्वेतं उपगतं सम्पत्तन्ति अत्थो । यथा वा विस्सासवसेन सीहं मिगमातुका अन्वेतुकामा उपगताति अत्थो ।

एवं बोधिसत्तो सम्पत्तपरिसाय धम्मं देसेत्वा दानादीनि पुञ्जानि कत्वा यथाकम्मं गतो । सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा महासेट्ठी अहमेव अहोसिन्ति ।

विस्सासभोजनजातकं ।

४. लोमहंसजातकं

सो ततो सो सीतोति इदं सत्या वेसालिं उपनिस्साय पाठिकारामे विहरन्तो सुनक्खत्तं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

एकस्मिं हि समये सुनक्खत्तो सत्थु उपट्ठाको हुत्वा पत्तचीवरमादाय विचरमानो कोरक्खत्तियस्स धम्मं रोचेन्तो दसबलस्स पत्तचीवरं निव्यादेत्वा कोरक्खत्तियं निस्साय वसित्वा तस्स कालकञ्जकअसुरयोनिं निब्बत्त-
कालं गिही हत्वा नत्थि समणस्स गोतमस्स उत्तरिमनुस्सधम्मो अलमरियञ्जाणदस्सविसेसो तक्कपरियाहत्तं
समणो गोतमो धम्मं देसेति वीमंसानुचरितं सयंपटिभाणं यस्स च रव्वस्स अत्थाय धम्मो देसितो सो न निव्याति
तक्करस्स सम्मा दुक्खक्खयायाति वेसालियं तिण्णं पाकारानं अन्तरे विचरन्तो सत्थु अवण्णं भासति ।

अथायस्मा सारिपुत्तो पिण्डाय चरन्तो तस्सेवं अवण्णं भासन्तस्स सुत्वा पिण्डपातपटिक्कन्तो तमतथं
भगवतो आरोचेसि ।

भगवा—कोधनो सारिपुत्त ! सुनक्खत्तो मोघपुरिसो [३३०] कोधवसेनेवमाह । कोधवसेनापि पन
सो न निव्याति तक्करस्स सम्मादुक्खक्खयायाति वदन्तो अजानित्वापि मय्हं अगुणमेव भासति, नखो पन सो
मोघपुरिसो मय्हं गुणं जानाति, मय्हं हि सारिपुत्त ! छ अभिञ्जा नाम अत्थि, अयम्पि मे उत्तरिमनुस्सधम्मोव
दसबलानि अत्थि चतुवेसाग्ज्जञ्जाणं अत्थि, चतुयोनिपरिच्छेदकञ्जाणं अत्थि, पञ्चगतपरिच्छेदकञ्जाणं
अत्थि, अयम्पि मे उत्तरिमनुस्सधम्मोव एवं उत्तरिमनुस्सधम्मसमन्नागतं पन मं यो एवं वेदय्य नत्थि समणस्स
गोतमस्स उत्तरिमनुस्सधम्मोति सो तं वाचं अप्पहाय तं चित्तं अप्पहाय तं दिट्ठि अप्पटिनिस्सज्जित्वा यथाभतं
निक्खित्तो एवं निरयेति एवं अत्तनो विज्जमानउत्तरिमनुस्सधम्मस्स गुणं कथेत्वा सुनक्खत्तो किर सारिपुत्त !
कोरक्खत्तियस्स दुक्करकारिकाय मिच्छातपे पसन्तो । मिच्छातपे पसीदन्तेन पन मयि एव पसीदितुं वट्ठति ।
अहं हि इतो एकनवुतिकप्पमत्थके अत्थि नुखो एत्थ सारोति बाहिरकमिच्छातपं वीमंसन्तो चतुरङ्ग समन्नागतं
ब्रह्मचरियवासं वसिं, तपस्सी सुदं होमि परमतपस्सी लूखो सुदं होमि परमलूखो, जेगुच्छी सुदं होमि परमजेगुच्छी
पविचित्तो सुदं होमि परमपविचित्तोति वन्वा थेरेन याचितो अतीतं आहरि ।

अतीतवत्थु

अतीते एकनवुतिकप्पमत्थके बोधिसत्तो बाहिरकतपं वीमंसिस्सामीति आजीवकपब्बज्जं पब्बजित्वा
अचेलको अहोसि रजोजल्लिको । पविचित्तो अहोसि एकविहारी मनुस्से दिस्वा मिगो विय पलायि । महाविकट-
भोजनो अहोसि वच्छगोमयादीनि परिभुञ्जि । अप्पमाद विहारत्थाय अरञ्जे एकस्मिं भिसनके वनसण्डे
विहासि, तस्मिं विहरन्तो हिमपातसमये अन्तरट्टके रत्तिं वनसण्डा निक्खमित्वा अब्भोकासे विहरित्वा सुरिये
उगगतं वनसण्डं पविसति सो यथा रत्तिं अब्भोकासे हिमोदकेन तिन्तो तथेव दिवा वनसण्डतो पग्घरन्तेहि
उदकबिन्दूहि तेमियति एवं अहोरतं सीतदुक्खं अनुभोति । गिम्हानं पन पच्छिमे मासे दिवा अब्भोकासे विहरित्वा
रत्तिं वनसण्डं पविसति, सो यथा दिवा अब्भोकासे आतपेन परिलाहप्पतो तथेव रत्तिं निवाते वनसण्डे परिलाहं
पापुणाति, सरीरा सेदधारा मुच्चन्ति । अथस्स पुब्बे अस्सुतपुब्बा अयं गाथा पटिभासिः—

सो ततो सो सीतो एको भिसनके वने ।

नगो न अग्गिमासीनो एसनापसुतो मुनीति ॥

तत्थ—सो ततोति सुरियसन्तापेन सुततो । सो सीतोति हिमोदकेन सुसीतो सुट्ठुतिन्तो । एको भिसनके
वनेति यत्थ पविट्ठानं येभ्य्येन लोमानि हंसन्ति तथारूपे भिसनके [३३१] वनसण्डे एको अदुतियोव अहोसिन्ति
दीपेति ।

नगो न अग्गिमासीनोति नगो च न च अग्गिमासीनो तथा सीतेन पीलियमानोपि नेव-निवासनपारूपनं
वा आदियि न अग्गि आगम्म निसीदन्ति दीपेति । एसनापसुतोति अब्रह्मचरियेपि तस्मिं ब्रह्मचरियसञ्जी हुत्वा

ब्रह्मचरियमेवेतं एसना च गवेसना च उपायो ब्रह्मलोकस्साति एवं ताय ब्रह्मचरियेसनाय पसुतो अनुयुत्तो उस्सुक्कं आपन्नो अहोसिन्ति दस्सेति । मुनीति मुनि खो एस मोनत्थाय पटिपन्नोति एवं लोकेन सम्भावितो अहोसिन्ति दीपेति ।

एवं चतुरङ्गसमन्नागतं पन ब्रह्मचरियं चरित्वा बोधिसत्तो मरणकाले' उपट्ठितं निरयनिमित्तं दिस्वा इदं वत्तसमादानं । निरत्थकन्ति ज्ञात्वा तं खणञ्जो व तं लद्धिं भिन्दित्वा सम्मादिट्ठि गहेत्वा देवलोके निब्बत्ति । सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । अहं तेन समयेन सो आजीवको अहोसिन्ति ।

लोमहंसजातकं ।

५. महासुदस्सनजातकं

अनिच्चा वत-संखाराति इदं सत्था परिनिब्बाणमञ्चके निपन्नो आनन्दत्थेरस्स मा भन्ते ! भगवा इमस्मिं खुद्दनगरकेत्यादिवचनं आरब्ध कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

तथागते जेतवने विहरन्ते सारिपुत्तत्थेरो कत्तिकपुण्णमायं नालकगामके जातोवरके परिनिब्बायि । महामोगल्लानो कत्तिकमासस्सेव कालपक्खे आमावसियं परिनिब्बायि । एवं परिनिब्बुते अग्गसावकयुगे अहम्पि कुसिनारायं परिनिब्बायिस्सामीति अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो तत्थ गत्त्वा यमकसालानमन्तरे उत्तरसीसके मञ्चके अनुट्टानसेय्याय निपज्जि ।

अथ नं आयस्मा आनन्दत्थेरो—मा भन्ते ! भगवा इमस्मिं खुद्दनगरके विसमे उज्जङ्गलनगरके साखानगरके परिनिब्बायि । अञ्जोसं चम्पाराजगहादीनं महानगरानं अञ्जातरस्मिं भगवा परिनिब्बाय तूति याचि ।

सत्था—मा आनन्द ! इमं खुद्दनगरं उज्जङ्गलनगरकं साखानगरकन्ति वदेहि । अहं हि पुब्बे सुदस्सनचक्कवत्तिराजकाले इमस्मिं नगरे वसिं तदा इदं द्वादसयोजनिकेन रतनपाकारेण परिक्खित्तं महानगरं अहोसीति वत्वा थेरेण याचितो अतीतं आहरन्तो महासुदस्सनसुत्तन्तं कथेसि ।

अतीतवत्थु

तदा पन महासुदस्सनं सुधम्मपासादा ओतरित्वा अविदूरे सत्तरतनमये तालवने पञ्चात्तस्मिं कप्पियमञ्चके दक्खिणेन पस्सेन अनुट्टानसेय्याय निपन्नं दिस्वा इमानि ते देव ! [३३२] चतुरासीतिनगरसहस्सानि कुसावतीराजधानिपमुखानि । एत्थ छन्दं करोहीति सुभद्दाय देविया वुत्ते महासुदस्सनो, मा देवि एवं अवच । अथ खो एत्थ छन्दं विनेहि मा अपेक्खं अकासीति एवं मं ओवदाति वत्वा किं कारणा देवाति पुच्छित्तो अज्जाहं कालकिरियं करिस्सामीति आह । अथ नं देवी रुदमाना अक्खीनि पुच्छित्त्वा किच्छेन कसिरेन तथा वत्वा रोदि परिदेवि । सेसापि चतुरासीतिसहस्सा इत्थियो रोदिसु परिदेविसु । अमच्चादिसुपि एकोपि अधिवासेतुं नासक्खि । सब्बेपि रोदिसु ।

बोधिसत्तो—अलं भणे ! मा सट्ठमकत्थाति सब्बे निवारेत्वा देविं आमन्तेत्वा मा त्वं देवि ! रोदि मा परिदेवि । तिलमत्तोपि हि सङ्खारो निच्चो नाम नत्थि सब्बेपि अनिच्चा भेदनधम्मा एवाति वत्वा देवि ओवदन्तो इमं गाथमाहः—

अनिच्चा वत सङ्खारा उप्पादवयधम्मिनो ।

उप्पज्जित्वा निरुज्जन्ति तेसं वूपसमो सुल्लोति ॥

तत्थ—अनिच्चा वत सङ्खाराति भदे ! सुभद्दादेवि ! यत्तकेहि पच्चयेहि समागन्त्वा कता खन्धाय-तनादयो सङ्खारा सब्बे ते अनिच्चा येव नाम । एतेसु हि रूपं अनिच्चं-पे-विज्जाणं अनिच्चं । चक्खूं अनिच्चं-पे-धम्मा अनिच्चा । यं किञ्चि सविज्जाणकअविज्जाणकरतनं सब्बं तं अनिच्चमेव । इति अनिच्चा वत सङ्खाराति गण्ह । कस्मा ? उप्पादवयधम्मिनोति सब्बेहेते उप्पादधम्मिनो चेव वयधम्मिनो च उप्पज्जन-भिज्जनसभावा येव । तस्मा अनिच्चाति वेदितब्बा । यस्मा च अनिच्चा तस्मा उप्पज्जित्वा निरुज्जन्तीति उप्पज्जित्वा ठिति पत्वापि निरुज्जन्ति येव । सब्बेवेहेते निब्बत्तमाना उप्पज्जन्ति नाम भिज्जमाना निरुज्जन्ति नाम ।

तेसं उप्पादे सति येव ठिति नाम होति, ठितिया सति येव भङ्गो नाम होति । न हि अनुप्पन्नस्स ठिति नापि ठितं अभेज्जनकं नाम अत्थि । इति सब्बेपि संखारा तीणि खणानि' पत्वा तत्थ तत्थेव निरुज्जन्ति । तस्मा

सब्बेपिमे अनिच्चा खणिका इत्तरा अद्दुवा पभङ्गुनो चलिता समीरिता अनद्धनिया पयाता तावकालिका निस्सारा तावकालिकट्ठेन मायामरीचिफेणसदिसा । तेसु भदे ! सुभद्दादेवि ! कस्मा सुखसञ्जं उप्पादेसि ? एवं पन गण्ह । तेसं वूपसमो सुखोति सब्बवट्टवूपसमनतो तेसं वूपसमो नाम निब्बाणं तदेवेकं एकन्ततो सुखं अञ्जं सुखं नाम नत्थीति ।

एवं महासुदस्सनो अमतमहानिब्बाणेन देसनाय कूटं गहेत्वा अवसेसस्सापि महाजनस्स दानं देथ, सीलं रक्खथ, उपोसथकम्मं करोथाति ओवादं दत्त्वा देवलोकपरायणो अहोसि । सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा सुभद्दादेवी राहुलमाता अहोसि, परिनायकरतनं राहुलो अहोसि, सेसपरिसा बुद्धपरिसा, महासुदस्सनो पन अहमेवाति ।

महासुदस्सनजातकं । [३३३]

६. तेलपत्तजातकं

समतित्तिकं जनपदकल्याणसुत्तं आरम्भ कथेसि ।
विहरन्तो जनपदकल्याणसुत्तं आरम्भ कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

तत्रहि भगवा—सेय्यथापि भिक्खवे ! जनपदकल्याणी जनपदकल्याणीति खो भिक्खवे ! महा-
जनकायो सन्निपतेय्य । सा खो पनेसा जनपदकल्याणी परमपासाविनी नच्चे परमपासावनी गीते जनपद-
कल्याणी नच्चति गायेतीति खो भिक्खवे ! भीयो सोमत्ताय महाजनकायो सन्निपतेय्य । अथ पुरिसो आगच्छेय्य
जीवितुकामो अमरितुकामो सुखकामो दुक्खपटिक्कूलो । तमेनं एवं वदेय्युं अयं ते अम्भोपुरिस ! समतित्तियो
तेलपत्तो 'अन्तरेन च महासमयं' अन्तरेन च जनपदकल्याणिया हारेतब्बो । पुरिसो च तं दुक्खित्तासिको पिट्ठितो
पिट्ठितो अनुबन्धिस्सति यत्थेव नं थोकम्पि छड्डेस्ससि तत्थेव ते सिरं पातेस्सामीति । तं किम्मञ्ज्य भिक्खवे !
अपि नु खो सो पुरिसो अमुं तेलपत्तं अमनसिकरित्वा बहिद्वा पमादं आहरेय्याति ?

नोहेतं भन्ते ।

उपमा खो म्यायं भिक्खवे ! कता अत्थस्स विञ्जपनाय । अयमेत्थ अत्थो—समतित्तियोतेलपत्तोति
खो भिक्खवे ! कायगतायेतं सतिया अधिवचनं । तस्मातिह भिक्खवे ! एवं सिक्खितब्बं कायगता नो सति
भाविता भविस्सति सुसमारद्धाति एवं हि वो भिक्खवे ! सिक्खितब्ब'न्ति इमं जनपदकल्याणसुत्तं सात्थं सब्ब-
ञ्जनं कथेसि ।

तत्रायं सङ्खेपत्थो । जनपदकल्याणीति जनपदमिह कल्याणि उत्तमा छसरीरदोसरहिता पञ्चकल्याण-
समन्नागता । सा हि यस्मा नातिदीघा नातिरस्सा नातिकिसा नातिथूला नातिकाली नाच्चोदाता अतिक्कन्ता
मानुसकं वण्णं अप्पत्ता दिब्बं वण्णं तस्मा छसरीरदोसरहिता । छविकल्याणं मंसकल्याणं न्हारुकल्याणं अट्ठि-
कल्याणं वयोक्कल्याणन्ति इमेहि पन पञ्चहि कल्याणेहि समन्नागता पञ्चकल्याणसमन्नागता नाम । तस्सा
हि आगन्तुकोभासकिच्चं नाम नत्थि अत्तनो सरीरोभासेनेव द्वादसहत्थे ठाने आलोकं करोति पियङ्गुसमा वा
होति सुवण्णसमा वा । अयमस्सा छविकल्याणता । चत्तारो पनस्सा हत्थपादा मुखपरियोसानञ्च लाखा-
रसपरिकम्मकता विय रत्तपवालरत्तकम्बलसदिसं होति । अयमस्सा मंसकल्याणता । वीसति नखपत्तानि
मंसतो अमुत्तट्ठाने लाखारसपूरितानि विय मुत्तट्ठाने खीरधारासदिसानि । अयमस्सा न्हारुकल्याणता ।
ट्ठत्तिस दन्ता सुफुस्सिता सुधोतवजिरपन्ति विय खायन्ति अयमस्सा अट्ठिकल्याणता । वीसं वस्ससत्तिक्कापि पन
समाना सोलसवस्सुद्देसिका विय होति निब्बलि [३३४] पलिता । अयमस्सा वयोक्कल्याणता ।

परमपासाविनीति एत्थ पन पसवनं पसवो पवत्तीति अत्थो । पसवोयेव पासावो । परमो पासावो
परमपासावो, सो अस्सा अत्थीति परमपासावीनी । नच्चे च गीते च उत्तमपवत्ति सेट्ठकिरिया उत्तममेव नच्चं
नच्चति गीतञ्च गायतीति वुत्तं होति । अथ पुरिसो आगच्छेय्याति न अत्तनो रुचिया आगच्छेय्य । अयं पनेत्थ
अधिप्पायो । अथेवं महाजनमज्जे जनपदकल्याणिया नच्चमानाय साधुसाधूति साधुकारेसु च अङ्गुलिपोठनेसु
चेलुक्खेपेसु च पवत्तमानेसु तं पवत्ति सुत्वा राजा बन्धनागारतो एकं पुरिसं पक्कोसापेत्वा निगतानि भिन्दित्वा
समतित्तिकं सुपरिपुण्णं तेलपत्तं तस्स हत्थे दत्त्वा उभोहि हत्थेहि दल्हं गाहापेत्वा एकं असिहत्थं पुरिसं आणा-
पेसि एतं गहेत्वा जनपदकल्याणिया समञ्जट्ठानं गच्छ यत्थेव चेस पमादं आगम्म एकम्पि तेलबिन्दुं छड्डेति-
तत्थेवस्स सीसं छिन्दाति । सो पुरिसो असिं उक्खिपित्वा तं तज्जेन्तो तत्थ नेसि । सो मरणभयतज्जितो जीवितु-
कामताय पमादवसेन तं अमनसिकत्वा सकिम्पि अक्खीनि उम्मिलेत्वा तं जनपदकल्याणि न ओलोकेसि । एवं
भूतपुब्बमेवेतं वत्थुं । सुत्ते पन परिकप्पवसेनेतं वुत्तन्ति वेदितब्बं ।

उपमा लो म्यायन्ति एत्थ पन तेलपत्तस्स ताव कायगतासतिया ओपम्मसंसन्दनं कतमेव । एत्थ पन राजा विय कम्मं दठब्बं, असि विय किलेसा, उक्खित्तासिकपुरिसो विय मारो, तेलपत्तहत्थपुरिसो विय कायगता-सतिभावको विपस्सकयोगावचरो । इति भगवा कामगतासति भावेतुकामेन भिक्खुना तेलपत्तहत्थेन तेन पुरिसेन विय सति अविस्सज्जेत्वा अप्पमत्तेन कायगतासति भावेतब्बाति इमं सुत्तं आहरित्वा दस्सेसि ।

भिक्खू इमं सुत्तं च अत्थं च सुत्वा एवमाहंसु—दुक्करं भन्ते ! तेन पुरिसेन कतं तथारूपिं जनपदकल्याणिं अनोलोकेत्वा तेलपत्तं आदाय गच्छन्तेनाति ।

सत्था न भिक्खवे ! तेन दुक्करं कतं, सुकरमेवेतं । कस्मा ? उक्खित्तासिकेन पुरिसेन सन्तज्जेत्वा निध्यमानताय । यं पन पुब्बे पण्डिता अप्पमादेन सति अविस्सज्जेत्वा अभिषङ्खटं दिब्बरूपम्पि इन्द्रियाणि भिन्दित्वा अनोलोकेत्वाव गन्त्वा रज्जं पापुणिं सु एतं दुक्करन्ति वत्ता तेहि याचितो अतीतं आहरि :—

अतीतवत्थ

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो तस्स रज्जो पुत्तसत्तस्स सब्बकनिट्ठो हुत्वा निब्बत्तित्वा अनुपुब्बेन विञ्जुत्तं पापुणि । तदा च रज्जो गेहे पच्चेकबुद्धा भुञ्जन्ति । बोधिसत्तो तेसं वेय्या-वच्चं करोति । सो एकदिवसं चिन्तेसि, मम बहू भातरो लच्छामि नुखो अहं इमस्मिं नगरे कुलसन्तकं रज्ज उदाहु नोति । अथस्स एतदहोसि । पच्चेकबुद्धे पुच्छित्वा जानिस्सामीति । सो [३३५] दुतियदिवसे पच्चेक-बुद्धेसु आगतेसु धम्मकरकं आदाय पानीयं परिस्सावेत्वा पादे धोवित्वा तेलेन मक्खेत्वा तेसं अन्तरे खज्जकं खादित्वा निसिन्नकाले वन्दित्वा एकमन्तं निसिन्नो तमत्थं पुच्छि ।

अथ नं ते अबोचुं—कुमार ! न त्वं इमस्मिं नगरे रज्जं लभिस्ससि इतो पन बीसयोजनसत्तमत्थके गन्धाररट्ठे तक्कसिलानगरं नाम अत्थि तत्थ गन्तुं सक्कोन्तो इतो सत्तमे दिवसे रज्जं लच्छसि । अन्तरामग्गे पन महावत्ति अटवियं परिपन्थो अत्थि, तं अटवि परिहरित्वा गच्छन्तस्स बीसतियोजनसतिको मग्गो होति, उज्जुं गच्छन्तस्स पञ्चासयोजनानि होन्ति सो हि अमनुस्सकन्तारो नाम तत्थ यक्खणियो अन्तरामग्गे गामे च सालायो च मापेत्वा उपरि सुवण्णतारकविचित्तवितानं महारहं सेय्यं पञ्चापेत्वा नानाविरागपट्टसाणियो परिक्खपित्वा दिब्बालङ्कारेहि अत्तभावं मण्डेत्वा सालासु निसीदित्वा गच्छन्ते पुरिसे मधुराहि वाचाहि सङ्गण्हित्वा किलन्तरूपा विय पञ्चायथ इधागन्त्वा निसीदित्वा पानीयं पिवित्वा गच्छथाति पक्कोसित्वा आगतानं आसनानि दत्वा अत्तनो रूपलीलाविलामेहि पलोभेत्वा किलेसवसिके कत्वा अत्तना सद्धि अज्झाचारे कते तत्थेव ते लोहितेन पग्घरन्तेन खादित्वा जीवितक्खयं पापेन्ति । रूपगोचरसत्तं रूपेनेव गण्हन्ति, सद्गोचरं मधुरेन गीतवादितसद्देन गन्धगोचरं दिव्वगन्धेहि रसगोचरं तस्स दिव्वेन नानगगरसभोजनेन फोट्टव्वगोचरं तस्स उभतो लोहितकूपधानेहि दिव्वसयनेहि गण्हन्ति । सचे इन्द्रियाणि भिन्दित्वा ता अनोलोकेत्वा सति पच्चुपट्ट-पेत्वा गमिस्ससि सत्तमे दिवसे तत्थ रज्जं लभिस्ससीति ।

बोधिसत्तो—होतु भन्ते ! तुम्हाकं ओवादं गहेत्वा किं ता ओलोकेस्सामीति पच्चेकबुद्धेहि परित्तं कारा-पेत्वा परित्तवालिकञ्चेव परित्तउदकञ्च परित्तसुत्तञ्च आदाय पच्चेकबुद्धे च मातापितरो च वन्दित्वा निवेसनं गन्त्वा अत्तनो पुरिसे आह—अहं तक्कसिलायं रज्जं गहेतुं गच्छामि, तुम्हे इधेव तिट्ठयाति ।

अथ नं पञ्च जना आहंसु मयम्पि अनुगच्छामाति ।

न सक्का तुम्हेहि अनुगन्तुं अन्तरामग्गे किर यक्खणियो रूपादिगोचरे मनुस्से एवञ्चेवञ्च रूपादीहि पलोभेत्वा गण्हन्ति, महापरिपन्थो अहं पन अत्तानं तक्केत्वा गच्छामीति ।

किम्पन ते देव ! मयं तुम्हेहि सद्धि गच्छन्ता अत्तनो पियाणि रूपादीनि ओलोकेस्साम ? मयं हि तथेव गमिस्सामाति ।

बोधिसत्तो—तेनहि अप्पमत्ता होयाति ते पञ्च जने आदाय मग्गं पटिपज्जि । यक्खणियो गामादीनि मापेत्वा निसीदिसु । तेसु रूपगोचरो पुरिसो ता यक्खणियो ओलोकेत्वा रूपारम्भणे पटिबद्धो थोकं ओहीयि ।

बोधिसत्तो—किं भो ! थोकं ओहीयसीति आह ।

देव ! पद्दा मे रुजन्ति थोकं सालायं निसीदित्वा आगच्छामीति ।

अम्भो ! [३३६] एता यक्खिणियो मा खो पत्थेमीति ।

यं होति तं होतु न सक्कोमि देवाति ।

तेनहि पञ्जायिस्सस्सीति इतरे चत्तारो आदाय अगमासि ।

सोपि रूपगोचरको तासं सन्तिकं अगमासि, ता अत्तना सद्धि अज्झाचारे कते तं तत्थेव जीवितक्खयं पापेत्वा पुरतो गत्वा अज्झं सालं मापेत्वा नानातुरियानि गहेत्वा गायमाना निसीदिसु । तत्थ सद्गोचरको ओहीयि । तम्पि खादित्वा पुरतो गत्वा नानप्पकारे गन्धकरण्डे पूरेत्वा आपणं पसारेत्वा निसीदिसु । तत्थ गन्धगोचरको ओहीयि । तम्पि खादित्वा पुरतो गत्वा नानगरसानं दिब्बभोजनानं भाजनानि पूरेत्वा ओदनिकापणं पसारेत्वा निसीदिसु । तत्थ रसगोचरको ओहीयि । तम्पि खादित्वा पुरतो गत्वा दिब्बसयनानि पञ्जापेत्वा निसीदिसु । तत्थ फोट्टुब्बगोचरको ओहीयि । तम्पि खादिसु । बोधिसत्तो एककोव अहोसि । अथेका यक्खिणि अतिखरमन्तो वतायं अहं तं खादित्वाव निवत्तिस्सामीति बोधिसत्तस्स पच्छतो पच्छतो अगमासि । अटवियं परभागे वनकम्मिकादयो यक्खिणिं दिस्वा—अयं ते पुरतो गच्छन्तो पुरिसो किं होतीति पुच्छिसु ।

कोमारसामिको मे अय्याति ।

अम्भो ! अयं एवं सुकुमारा पुप्फदामसदिसा सुवण्णवण्णा कुमारिका अत्तनो कुलं छड्ढेत्वा भवन्तं तक्केत्वा निक्खन्ता, कस्मा एतं किलमेत्वा आदाय न गच्छसीति ?

नेसा अय्या ! मय्हं पजापती, यक्खिणी एसा । एताय मे पञ्चमनुस्सा खादिनाति ।

अय्या ! पुरिसा नाम कुट्टकाले अत्तनो पजापतियो यक्खिणियोपि करोन्ति पेतिनियोपीति । सा गच्छमाना गट्ठिणीवण्णं दस्सेत्वा पुनं सकिं विजानवण्णं कत्वा पुत्तं अङ्केनादाय बोधिसत्तं अनुबन्धि । दिट्ठदिट्ठा पुरिमनयेनेव पुच्छन्ति । बोधिमनोपि तथेव वत्वा गच्छन्तो तक्कसिलं पापुणि । सा पुत्तं अन्तरधापेत्वा एकिकाव अनुबन्धि । बोधिसत्तो नगरद्वारं गत्वा एकस्सा सालाय निसीद । सा बोधिसत्तस्स तेजेन पविसितुं असक्कोन्ती दिव्वरूपं मापेत्वा सालाद्वारे अट्ठासि । तस्मिं समये तक्कसिलातो राजा उय्यानं गच्छन्तो तं दिस्वा पटिबद्धचित्तो हुत्वा गच्छिमिस्सा सस्सामिकअस्सामिकभावं जानाहीति मनुस्मं पेसेसि ।

सो तं उपसङ्कमित्वा—सस्सामिकासीति पुच्छि ।

आम अय्य ! अयं मे सालायं निसिन्नो सामिकोति ।

बोधिसत्तो—नेसा मय्हं पजापती, यक्खिणी एसा । एताय मे पञ्च मनुस्सा खादिताति आह ।

सा—पुरिसा नाम अय्या ! कुट्टकाले यं इच्छन्ति तं वदन्तीति आह ।

सो उभिन्नम्पि वचनं रज्जो आरोचेसि । राजा अस्सामिकभण्डं नाम राजसन्तकं होतीति यक्खिणिं पक्कोसापेत्वा एकहत्थिपिट्ठे निसीदापेत्वा नगरं पदक्खिणं कत्वा पासादं आरुह्य तं अगमहेसिट्ठाने ठपेसि । सो नहातानुलितो सायमासं भुज्जित्वा [३३७] सिरिसयनं अभिरुहि । सापि यक्खिणी अत्तनो उपकप्पनकं आहारं आहरित्वा अलङ्कतपटियत्ता सिरिसयने रज्ज्वा सद्धि निपज्जित्वा रज्ज्वा रतिवसेन सुखसमप्पितस्स निपन्नकाले एकेन पस्सेन परिवत्तित्वा परोदि । अथ नं राजा—किं भद्दे ! रोदसीति पुच्छि ।

देव ! अहं तुम्हेहि मग्गे दिस्वा आनीता । तुम्हाकञ्च गेहे बहू इत्थियो साहं सपत्तीनं अन्तरे वसमाना कथाय उपपन्नायो को तुय्हं मातरं वा पितरं वा गोत्तं वा जातिं वा जानाति ? त्वं अन्तरामग्गे दिस्वा आनीता नामाति सीसे गहेत्वा निष्पीलियमाना विय मङ्कु भविस्सामि । सचे तुम्हे सकलरज्जे इस्सरियञ्च आणञ्च मय्हं ददेय्याथ कोचि मय्हं चित्तं कोपेत्वा कथेतुं न सक्खिस्सतीति ।

भद्दे ! मय्हं सकलरट्ठवासिनो न किञ्चि होन्ति । नाहं एतेसं सामिको ये पन राजाणं कोपेत्वा अकत्तब्बं करोन्ति नेसज्जो बाहं सामिको इमिना कारणेन न सक्का तुय्हं सकलरट्ठे इस्सरियञ्च आणञ्च दातुन्ति ।

तेनहि देव ! सचे रट्ठे वा नगरे वा आणं दातुं न सक्कोथ अन्तोनिवेसने अन्तोवलज्जनकानं उपरि मम वसे वत्तनत्थाय आणं देय देवाति ।

राजा दिब्बफोट्टुब्बेन बद्धो तस्सा वचनं अतिक्कमितुं असक्कोन्तो साधु भद्दे ! अन्तोवलज्जनकेसु तुय्हं आणं दम्मि, त्वं एते अत्तनो वसे वत्तापेहीति आह । सा साधूति सम्पटिच्छित्वा रज्ज्वा निदं ओक्कन्तकाले

यक्खनगरं गन्त्वा यक्खे पक्कोसित्वा अत्तनो राजानं जीवितक्खयं पापेत्वा अट्टिमत्तं सेसेत्वा सब्बं नहारुक्खम्ममंस-
लोहितं खादि । अवसेसयक्खा महाद्वारतो पट्ठाय अन्तोनिवेसने कुक्कुरकुक्कुरे आदिं कत्वा सब्बे खादित्वा
अट्टिसेसे अकंसु । पुनरिवसे द्वारं यथापिहितमेव दिस्वा मनुस्सा फरसूहि क्वाटानि कोट्टेत्वा अन्तो पविसित्वा
सब्बं निवेसनं अट्टिकपरिपुण्णं दिस्वा सच्चं वत सो पुरिसो आह नायं मय्हं पजापती यक्खिणी एसाति । राजा
पन किञ्चि अजानित्वाव तं गेहे अत्तनो भरियं अकासि । सा यक्खे पक्कोसित्वा सब्बं जनं खादित्वा गता भवि-
स्सतीति आहंसु ।

बोधिसत्तोपि तं दिवसं तस्सा येव सालायं परित्तवालिकं सीसे पक्खिपित्वा परित्तसुत्तं परिक्खिपित्वा
खगं गहेत्वा ठितकोव अरुणं उट्ठापेसि । मनुस्सा सकलराजनिवेसनं सोधेत्वा हरितुपलित्तं कत्वा उपरि गन्धेहि
विलिम्पित्वा पुष्पानि विकिरित्वा पुष्पदामानि ओसारेत्वा घूपं दत्वा नवमाला बन्धित्वा सम्मन्तयिसु—भो !
हिय्यो सो पुरिसो दिम्बरूपं मापेत्वा पच्छतो आगच्छन्ति यक्खिणि इन्द्रियाणि भिन्दित्वा ओलोकनमत्तम्पि न
अकासि, सो अतिविय उलारसत्तो धितिमा ज्ञाणसम्पन्नो तादिसे पुरिसे रज्जं अनुसासन्ते सब्बं रट्ठं सुखितं भवि-
स्सति तं राजानं करोमाति । अथ सब्बे अमच्चा च नागरा च एकच्छन्दा हुत्वा बोधिसत्तं उपसङ्कमित्वा देव !
तुम्हे इमं रज्जं कारेथाति वत्वा नगरं पवेसेत्वा रतनरासिम्हि ठपेत्वा अभिसिञ्चित्वा तक्कसिलाराजानं अकंसु ।

सो चत्तारि अगतिगमनानि वज्जेत्वा दस राजधम्मे अकोपेत्वा धम्मेन रज्जं कारेन्तो दानादीनि पुञ्ञानि
कत्वा यथाकम्मं गतो । सत्था इमं अतीतं आहरित्वा अभिसम्बुद्धो हुत्वा इमं गाथमाह :—

समतित्तिकं अनवसेसकं तेलपत्तं यथा परिहरेय्य ।

एवं सचित्तमनुरक्खे सतिया पत्थयानो विसं अगतपुब्बन्ति ॥

तत्थ—समतित्तिकन्ति अन्तो मुखवट्टिलेखं पापेत्वा सम्भरितं । अनवसेसकन्ति अनवसिञ्चनकं
अपरिस्सावनकं कत्वा । तेलपत्तन्ति पक्खित्तिलतेलपत्तं । परिहरेय्याति हरेय्य आदाय गच्छेय्य । एवं
सचित्तमनुरक्खेति तं तेलभरितं पत्तं दिथ अत्तनो चित्तं कायगतासतिया गोचरे चेव सम्पयुत्तसतिया चाति उभिन्न-
मन्तरे पक्खिपित्वा यथा मुहुत्तम्पि बहिद्धा गोचरे न विक्खिपति तथा पण्डितो योगावचरो रक्खेय्य गोपेय्य ।
किं कारणा ? एतस्स हिः—

दुन्निग्गहस्स लहुनो यत्थ कामनिपातिनो ।

चित्तस्स दमथो साधु चित्तं दन्तं सुखावहं ॥

तस्माः— सुदुद्दसं सुनिपुणं यत्थ कामनिपातिनं ।

चित्तं रक्खेथ मेधावी चित्तं गुत्तं सुखावहं ॥

इदं हिः— दूरङ्गमं एकचरं असरीरं गुहासयं ।

ये चित्तं सञ्जमेस्सन्ति मोक्खन्ति मारबन्धना ॥

इतरस्स पनः— अनवट्टितचित्तस्स सद्धम्मं अविजानतो ।

परिप्लवप्पसादस्स पञ्ञा न परिपूरति ॥

थिरकम्मट्टानसहायस्स पनः—

अनवस्सुतचित्तस्स अनन्वाहतचेतसो ।

पुञ्ञपापपहीनस्स नत्थि जागरतो मयं ॥

तस्मा एतः— फन्दनं चपलं चित्तं दूरक्खं दुन्निवारयं ।

उज्जुं करोति मेधावी उसुकारोव तेजनं ॥

एवं उज्जुं करोन्तो सचित्तमनुरक्खे । पत्थयानो विसं अगतपुब्बन्ति इमस्मिं कायगतासतिकम्मट्टाने कम्मं
आरभित्वा अनमतगो संसारे अगतपुब्बं विसं पत्थेन्तो पिहेन्तो वुत्तनयेनेव सकं चित्तं रक्खेय्याति अत्थो । का
पनेसा दिसा नाम ?—[३३६]

मातापिता दिसा पुब्बा आचरिया दक्खिणा दिसा ।

पुत्तदारा दिसा पच्छा मित्तमच्चा च उत्तरा ।

दासकम्मकरा हेट्ठा उद्धं समणब्राह्मणा,
एता दिसा नमस्सेय्य अप्पमतो^१ कुले गिहीति^२ ।

एत्थ ताव पुत्तदारादयो दिसाति वुत्ता—

दिसा चतस्सो विदिसा चतस्सो
उद्धं अधो दसदिसा इमायो,
कतमं दिसं तिट्ठति नागराजा
यमद्दसा सुपिने छब्बिसाणन्ति ।^३

एत्थ पुरत्थिमादिभेदा दिसाव दिसाति वुत्ता ।

आगारिनो अन्नदपानवत्थदा
अव्हायिकानम्पि दिसं वदन्ति,
एसा दिसा परमा सेतकेतु !
यं पत्वा दुक्खी सुखिनो भवन्तीति ।^४

एत्थ पन निब्बाणं दिसाति वुत्तं । इधापि तदेव अधिप्पेतं । तं हि खयं विरागन्ति आदीहि दिस्सति,
तस्मा दिसाति वुच्चति । अनमतग्ये पन संसारे केनचि बालपुथुज्जनेन सुपिनेनपि अगतपुब्बताय अगतपुब्बा
दिसा नामाति वुत्तं । तं पत्थयन्तेन कायगतासत्तिया योगो करणीयोति । एवं सत्था निब्बाणेन देसनाकूटं
गहेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा राजपरिसा बुद्धपरिसा अहोसि, रज्जप्पत्तकुमारो पन अहमेवाति ।

तेलपत्तजातकं ।

७. नामसिद्धिजातकं

जीवकञ्च मतं बिस्थाति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो एकं नामसिद्धिकं भिक्खुं आरब्ध कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

एको किर कुलपुत्तो नामेन पापको नाम । सो सासने उरं दत्वा पब्बजितो भिक्खूहि एहावुसो पापक ! तिट्ठावुसो पापकाति वुच्चमानो चिन्तेसि लोके पापकं नाम लामकं कालकण्णिमूतन्ति वुच्चति, अञ्जं मङ्गल-पटिसंयुत्तं नामं आहरापेस्सामीति । सो आचरियुपज्झाये उपसङ्कमित्वा—भन्ते ! मय्हं नामं अवमङ्गलं अञ्जम्मे नामं करोथाति आह ।

अथ नं ते एवमाहंसु—आवुसो ! नामं नाम पण्णत्तिमत्तं । नामेन काचि अत्थसिद्धि नाम नत्थि । अत्तनो नामेनेव [३४०] सन्तुट्ठो होहीति ।

सो पुनप्पुनं याचियेव । तस्सायं नामसिद्धिकभावो भिक्खुसङ्घे पाकटो जातो । अथेकदिवसं धम्म-सभायं सन्निसिन्ना भिक्खू कथं समुट्ठापेसुं—आवुसो ! असुको किर भिक्खु नामसिद्धिको मङ्गलं नामं आहरापेतीति । अथ सत्था धम्मसभं आगन्त्वा काय नुत्थ भिक्खवे ! एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वुत्ते न भिक्खवे ! सो इदानीव नामसिद्धिको पुब्बेपि सो नामसिद्धिको येवाति वत्वा अतीतं आहरि :—

अतीतवत्थु

अतीते तक्कसिलायं बोधिसत्तो दिसापामोक्खो आचरियो हुत्वा पच्चमाणवकसतानि मन्ते वाचेसि । तस्सेको माणवो पापको नाम नामेन । सो एहि पापक ! याहि पापकाति वुच्चमानो चिन्तेसि—मय्हं नामं अव-मङ्गलं अञ्जं नामं मे आहरापेस्सामीति । सो आचरियं उपसङ्कमित्वा—आचरिय ! मय्हं नामं अव-मङ्गलं अञ्जम्मे नामं करोथाति आह ।

अथ नं आचरियो अवोच—गच्छ तात ! जनपदचारिकं चरित्वा अत्तनो अभिरुचितं एकं मङ्गलं नामं गहेत्वा एहि, आगतस्स ते नामं परिवत्तेत्वा अञ्जं नामं करिस्सामीति ।

सो साधूति पाथेय्यं गहेत्वा निक्खन्तो गामेन गामं चरन्तो एकं नगरं पाप्पुणि । तत्थ चेको पुरिसो कालकतो जीवको नाम नामेन । सो तं ज्ञातिजनेन आलाहनं नीयमानं दिस्वा—किनामको नामेस पुरिसोति पुच्छि ।

जीवको नामेसोति ।

जीवकोपि मरतीति ?

जीवकोपि मरति अजीवकोपि मरति । नामं नाम पण्णत्तिमत्तं । त्वं बालो मञ्जेति ।

सो तं कथं सुत्वा नामे मज्झतो हुत्वा अन्तोनगरं पाविसि । अथेकं दासि भति अददमानं सामिका द्वारे निसीदापेत्वा रज्जुया पहरन्ति । तस्सा च धनपालीति नामं होति । सो अन्तरवीथिया गच्छन्तो तं पोथियमानं दिस्वा—कस्मा इमं पोथेथाति पुच्छि ।

भति दातु न सक्कोतीति ।

किम्पनस्सा नामन्ति ?

धनपाली नामाति ।

नामेन धनपाली समानापि भतिमत्तं दातुं न सक्कोतीति ?

धनपालियोपि अधनपालियोपि दुग्गता होन्ति । नामं नाम पण्णत्तिमत्तं । त्वं पन बालो मञ्जेति ।

सो नामे मज्झत्ततरो हुत्वा नगरा निक्खम्ममगं पटिपन्नो अन्तरामगे मगमूलहं पुरिसं दिस्वा—

अम्भो ! किं करोन्तो विचरसीति पुच्छि ।

मगमूलहोमिह सामीति ।

किम्पन ते नामन्ति ?

पन्थको नामाति ।

पन्थकापि मगमूलहा होन्तीति ?

पन्थकोपि अपन्थकोपि मगमूलहो होति । नामं नाम पण्णत्तिमत्तं । त्वं बालो मञ्जोति ।

सो नामे अतिमज्झतो हुत्वा बोधिमत्तस्स सन्तिकं गन्त्वा किं तात ! नामं रोचेत्वा आगतोसीति च वुत्ते—आचरिय ! जीवकापि नाम मरन्ति अजीवकापि, धनपालियोपि दुग्गता होन्ति अधनपालियोपि, पन्थकापि [३४१] मगमूलहा होन्ति अपन्थकापि । नामं नाम पण्णत्तिमत्तं । नामेन सिद्धिं नत्थि । कम्मेनेव सिद्धि । अलं मय्हं अञ्जो न नामेन । तदेव मे नामं होतूनि आह ।

बोधिसत्तो तेन दिट्ठञ्च कतञ्च संसन्देत्वा इमं गाथमाहः—

जीवकञ्च मतं दिस्वा धनपालिञ्च दुग्गतं,

पन्थकञ्च वने मूलहं पापको पुनरागतोति ।

तत्थ पुनरागतोति इमानि तीणि कारणानि दिस्वा पुन आगतो । रकारो सन्धिवसेन वुत्तो ।

सत्था इमं अतीतं आहरित्वा न भिक्खवे ! इदानेवेस नामसिद्धिको पुब्बेपेस नामसिद्धिको येवाति वत्वा जातकं समोधानेसि । तदा नामसिद्धिको इदानिपि नामसिद्धिको येव आचरियपरिसा आचरियो पन अहमेवाति ।

नामसिद्धिजातकं ।

८. कूटवाणिजजातकं

साधु खो पण्डितो नामाति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो एकं कूटवाणिजं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्यु

सावत्थियं हि द्वे जना एकतोव वणिज्जं करोन्ता भण्डं सकटेनादाय जनपदं गन्त्वा लद्धलाभा पञ्चाग-
मिसु । तेसु कूटवाणिजो चिन्तेसि—अयं बहू दिवसे दुग्भोजनेन चैव दुःखसेय्याय च किलन्तो इदानी अत्तनो
घरे नानगरसेहि यावदत्थं सुभोजनं भुञ्जित्वा अजीरकेन मरिस्सति अथाहं इमं सब्बं भण्डं तयो कोट्टासे कत्वा
एकं तस्स दारकानं दस्सामि द्वे कोट्टासे अत्तनो गहेस्सामीति । सो अज्ज भाजेस्साम स्वे भाजेस्सामाति भण्डं
भाजेतुं न इच्छि । अथ नं पण्डितवाणिजो अकामकं निष्पीलेत्वा भाजापेत्वा विहारं गन्त्वा सत्थारं वन्दित्वा
कतपटिसन्थारो अतिपपञ्चो ते कतो इधागन्त्वापि चिरेन बुद्धुपट्टानं आगतोसीति वुत्ते तं पवत्ति भगवतो आरो-
चेसि ।

सत्या—न खो सो उपासक ! इदानेव कूटवाणिजो पुब्बेपि कूटवाणिजो येव इदानी पन तं वञ्चेतु
कामो जातो पुब्बे पण्डितेपि वञ्चेतुं उस्सहीति वत्वा तेन याचितो अतीतं आहरि—

अतीतवत्यु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो बाराणमियं वाणिजकुले निव्वत्ति । नामगहणदिवसे
चस्स पण्डितोति नाममकंसु । सो वयप्पत्तो अज्जो न वाणिजेन मदि एकतो हत्वा वणिज्जं करोति । तस्स
अतिपण्डितोति नामं अहोसी । ते बाराणसितो पञ्चहि सकट [३४२] सतेहि भण्डं आदाय जनपदं गन्त्वा
वणिज्जं कत्वा लद्धलाभा पुन बाराणसि आगमिसु । अथ नेसं भण्डभाजनकाले अतिपण्डितो आह—मया
द्वे कोट्टासा लद्धब्बाति ।

किं कारणा ?

त्वं पण्डितो, अहं अतिपण्डितो । पण्डितो एकं लद्धुं अरहति । अति पण्डितो द्वेति ।

ननु अम्हाकं द्विन्नम्पि भण्डमूलम्पि गोणादयोपि समसमायेव । कस्मा त्वं द्वे कोट्टासे लद्धुं अरहसीति ?
अतिपण्डितभावेनाति ।

एवं ते कथं वद्धुं कलहं अकंसु । ततो अतिपण्डितो अत्थेको उपायोति चिन्तेत्वा अत्तनो पितरं एकस्मि
सुसिररुक्खे पवेसेत्वा त्वं अम्हेसु आगतेसु अतिपण्डितो द्वे कोट्टासे लद्धुं अरहतीति वेदय्यासीति वत्वा बोधिसत्तं
उपसङ्गकमित्वा सम्म ! मय्हं द्विन्नं कोट्टासानं युत्तभावं वा अयत्तभावं वा एसा रुक्खदेवता जानाति । एहि नं
पुच्छिस्सामाति तं तत्थ नेत्वा—अय्ये ! रुक्खदेवते ! अम्हाकं अट्ठं पच्छिन्दाति आह ।

अथस्स पिता सरं परिवत्तेत्वा तेनहि कथेथाति आह ।

अय्ये ! अयं पण्डितो अहं अतिपण्डितो, अम्हेहि एकतो वोहारो कतो, तत्थ केन किं लद्धव्वन्ति ?
पण्डितेन एको कोट्टासो, अतिपण्डितेन द्वे कोट्टासा लद्धव्वन्ति ।

बोधिसत्तो एवं विनिच्छित्तं अट्ठं सुत्वा इदानी देवताभावं वा अदेवताभावं वा जानिस्सामीति पलालं
आहरित्वा सुसिरं पूरेत्वा अग्निं अदासि । अतिपण्डितस्स पिता जालाय फुट्टुकाले अद्धज्जायेन सरीरेन उपरि
आरुह्य साखं गहेत्वा ओलम्बन्तो भूमियं पतित्वा इमं गाथमाहः—

साधु खो पण्डितो नाम नत्वेव अतिपण्डितो,

अतिपण्डितेन पुत्तेन पनम्हि उपकूलितोति ।

तत्थ—साधु खो पण्डितो नामाति इमस्मि लोके पण्डितत्वेन समन्नागतो कारणाकारणञ्जु पुग्गलो
साधु सोभनो । अतिपण्डितोति नाममत्तेन अतिपण्डितो कूटपुरिसो नत्वेव वरं । पनम्हि उपकूलितोति थोकेन-
म्हि भामो अद्धज्जामकोव मुत्तोति अत्थो ।

१. स्या०—उपकूलितोति ।

ते उभोपि मज्जे भिन्दित्वा समञ्जोवकोट्टासं गणित्वा यथाकम्मं गता । सत्था पुब्बेपेस कूटवाणिजो येवाति वत्वा इमं अतीतं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा कूटवाणिजो पच्चुप्पन्नो कूटवाणिजोव, पण्डितवाणिजो पन अहमेवाति ।

कूटवाणिजजातकं ।

६. परोसहस्रजातकं

परोसहस्रस्यैव समागतानन्ति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो पुथुज्जनपुच्छकं पञ्चं आरब्ध कथेसि ।
वत्थुं सरभङ्गजातके आवीभविस्सति । [३४३]

पञ्चपञ्चवत्थु

एकस्मि पन समये भिक्खू धम्मसभायं सन्निपतिता आवुसो ! दसवनेन सहित्तेन कथितं धम्मसेना-
पतिसारिपुत्तो वित्थारेन व्याकासीति थेरस्स गुणकथाय निसीदिमु । सत्या आगन्त्वा काय नुत्थ भिक्खवे !
एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामानि वुत्ते न भिक्खवे ! सारिपुत्तो इदनेव मया सहित्तेन
मासितं वित्थारेन व्याकरोति, पुब्बेपि व्याकासि येवाति वत्ता अतीतं आहरिः—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ने बोधिसत्तो उदिच्चब्राह्मणकुले निब्बत्तित्वा तक्कसिलायं
सब्बसिप्पानि उग्गहिहत्वा कामे पहाय इसिपव्वज्जं पव्वजित्वा पञ्चाभिञ्जा अट्टसमापत्तियो निब्बत्तेत्वा
हिमवन्ते विहासि । परिवारोपिस्स पञ्चतापससतानि अहेसुं । अथस्स जेट्टन्तेवासी वस्सारत्तसमये उपडढं
इसिगणं आदाय लोणम्बिलसेवनत्थाय मनुस्सपथं अगमासि । तदा बोधिसत्तस्स कालकिरियसमयो जातो ।
अथ तं अन्तेवासिका आचरिय, कतरो वो गुणो लद्धोति अधिगमं पुच्छिंसु । सो नत्थि किञ्चीति वत्ता
आभस्सरब्रह्मलोके निब्बत्ति । बोधिसत्ता हि अरूपसमापत्तिलाभिनो हत्वापि अभव्वट्टानत्ता आरुप्पे न
निम्बत्तन्ति । अन्तेवासिका आचरियस्स अधिगमो नत्थीति आलाहने सक्कारं न करिंसु ।

जेट्टन्ते वासिको आगन्त्वा कहं आचरियोति पुच्छित्वा कालकतोति सुत्वा—अपि आचरियं अधिगमं
पुच्छित्थाति आह ।

आम पुच्छिम्हाति ।

किं कथेसीति ?

नत्थि किञ्चीति तेन वुत्तं अथस्स अम्हेहि सक्कारो न कतोति आहंसु ।

जेट्टन्तेवासिको—तुम्हे आचरियस्स वचनत्थं न जानित्थ, आकिञ्चञ्जायतनसमापत्तिलाभी आचरि-
योति आह ।

ते तस्मि पुनप्पुनं कथेन्तेपि न सद्दहिंसु । बोधिसत्तो तं कारणं जत्वा अन्धबाला मम जेट्टन्तेवासिकस्स
न सद्दहन्ति इमं तेसं कारणं पाकटं करिस्सामीति ब्रह्मलोका आगन्त्वा अस्समपदमत्थके महन्तेनानुभावेन आकासे
ठत्वा जेट्टन्तेवासिकस्स पञ्जानुभावं वण्णेन्तो इमं गायमाहः—

परोसहस्रस्यैव समागतानं कन्देय्युं ते वस्ससतं अपञ्जा,

एकोव सेय्यो पुरिसो सपञ्जा यो भासितस्स विजानाति अत्थन्ति ।

तत्थ—परोसहस्रस्यैव समागतानन्ति अतिरेकसहस्रस्यैव । समागतानन्ति सन्निपतितानं भासितस्स अत्थं जानितुं
असक्कोन्तानं बालानं । कन्देय्युं ते वस्ससतं अपञ्जाति ते एवं समागता अपञ्जा इमे बाला तापसा विय
वस्ससतस्यैव वस्ससहस्रस्यैव रोदेय्युं परिदेवेय्युं रोदमानापि पन अत्थं वा कारणं वा नेव जानेय्यन्ति दीपेति ।
एकोव सेय्यो पुरिसो सपञ्जाति एवरूपानं [३४४] बालानं परोसहस्रतोपि एको पण्डितपुरिसोव सेय्यो
वरतरति अत्थो । कीदिसो सपञ्जाति ? यो भासितस्स विजानाति अत्थन्ति स्वायं जेट्टन्तेवासिको वियाति ।

एवं महासत्तो आकासे ठितोव धम्मं देसेत्वा तापसगणं बुज्झपेत्वा ब्रह्मलोकमेव गतो । तेपि तापसा
जीवितपरियोसाने ब्रह्मलोकपरायणा अहेसुं । सत्या इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा
जेट्टन्तेवासिको सारिपुत्तो अहोसि । महाब्रह्मा पन अहमेवाति ।

१०. असातरूपजातकं

असातं सातरूपेणाति इदं सत्त्वा कुण्डियनगरं उपनिस्साय कुण्डधानवने विहरन्तो कोलियराजधीतरं सुप्पवासं उपासिकं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

सा हि तस्मिं समये सत्तवस्सानि कुच्छिन्ना गव्भं परिहरित्वा सत्ताहं मूलहगव्भमा अहोमि । अधिमत्ता वेदना वर्त्तिसु । सा एवं अधिमत्तवेदनाभितुन्नापि सम्मासम्बुद्धो वन मो भगवा यो एवरूपस्म दुक्खस्म पहाणाय धम्मं देसेमि । सुपटिपन्नो वतस्स भगवतो सावकस्स ह्वो यो एवरूपस्म दुक्खस्म पहाणाय पटिपन्नो । समुखं वत निम्बवाणं यत्थेव रूपं दुक्खं नत्थीति इमेहि तीहि विनक्केहि दुक्खं अधिवामेमि । सा सामिकं पक्कोसापेत्वा तं च अत्तनो पर्वति वन्दनमामनं च आरोचेत्तु सत्थु सन्निकं पेमेमि ।

सत्त्वा वन्दनमामनं मुत्वाव मुत्विनी होतु सुप्पवासमा कोलियधीता मुत्विनी अरोगा अरोगं पुत्तं विजाय-
तूति आह । सहवचनेनेव पन भगवतो सुप्पवासमा कोलियधीता मुत्विनी अरोगा अरोगं पुत्तं विजायि । अथस्मा सामिको गेहं गत्वा तं विजातं दिस्वा अच्छरियं वत भोति अतिविय नयागनस्सानुभावोति अच्छरियदभुतचित्त-
जातो अहोमि । सुप्पवासापि पुत्तं विजायित्वा सत्ताहं बुद्धपमृगस्म सङ्घस्म महादानं दानुकामा पुन निमन्न-
णत्थाय तं पेमेमि ।

तेन खो पन समयेन महामोगल्लानम्म उपट्टाकेन बुद्धपमुखो सङ्घो निमन्नितो होति । सत्त्वा सुप्प-
वासमाय दानम्म ओकामदानत्थाय थेरं तस्म सन्निकं पेमेत्वा तं सञ्जापापेत्वा सत्ताहं तस्मा दानं पटिगगहेमि
सद्धिं भिक्खुमङ्गेन । सत्तमे पन दिवसे सुप्पवासमा पुत्तं सीवलीकुमारं मण्डेत्वा सत्थारञ्च भिक्खुसङ्घञ्च
वन्दापेसि । तस्मिं पटिपाटिया सारिपुत्तत्थेरस्स सन्निकं नीने थेरो तेन सद्धि—कच्चि ते सीवलि ! खमनी-
यन्ति पटिमत्थारं' अकामि ।

सी—कुतो मे भन्ते ! [३४५] सुखं स्वाहं सत्तवस्सानि लोहकुम्भियं वसिन्ति थेरेन सद्धि एवरूपं
कथं कथेसि ।

सुप्पवासा तस्स वचनं सुत्वा सत्ताहजातो मे पुत्तो अनुबुद्धेन धम्मसेनापतिना सद्धि मन्तेतीति सोमनस्स-
प्पसा अहोमि ।

सत्त्वा—अपिनु सुप्पवासे ! अञ्जोपि एवरूपे पुत्ते इच्छसीति आह ।

सचे भन्ते ! एवरूपे अञ्जो सत्त पुत्ते लभेय्यं इच्छेय्यामेवाहन्ति ।

सत्त्वा उदानं उदानेत्वा अनुमोदनं क्त्वा पक्कामि । सीवलीकुमारोपि खो सत्तवस्सिककाले येव सासने
उरं दत्वा पब्बजित्वा परिपुण्णवस्सो उपसम्पदं लभित्वा पुञ्जावा लाभगयसगणपत्तो हुत्वा पट्ठाव उन्नादेत्वा
अरहत्तं पत्वा पुञ्जावन्तानं अन्तरे एतदग्गट्ठानं पापुणि । अथेक दिवसं भिक्खू धम्ममभायं सन्निपतित्वा—
आवुसो ! सीवलित्थेरो नाम एवरूपो महापुञ्जो पत्थितपत्थनो पच्छिमभविकमत्तो सत्तवस्सानि लोह-
कुम्भियं वसि सत्ताहं मूलहगव्भभावं आपज्जि अहो ! माता महन्तं दुक्खं अनुभवि, किन्नुखो कम्मं अकंसूति
कथं समुट्ठापेसुं ।

सत्त्वा तत्थगत्त्वा कायानुत्थ भिक्खवे ! एतरहि कथाय सन्निस्सिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वुत्ते
भिक्खवे ! सीवलिनो महापुञ्जावतो च सत्तवस्सानि लोहकुम्भियं निवासो च सत्ताहं मूलहगव्भभावप्पत्ति
च अत्तना कतकम्ममूलकाव, तस्सा सुप्पवासायपि सत्त वस्सानि कुच्छिन्ना गवभपरिहरणं दुक्खञ्च सत्ताहं
मूलहगवभदुक्खञ्च अत्तना कतकम्ममूलकमेवाति वत्वा तेहि याचितो अतीतं आहरिः—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो तस्स अगमहेसिया कुच्छिस्मि पटिसन्धि गण्हित्वा वयप्पत्तो तक्कसिलायं सब्बसिप्पानि उग्गण्हित्वा पितु अच्चयेन रज्जं पत्वा धम्मेन रज्जं कारेसि । तस्मिं समये कोसलमहाराजा महन्तेन बलेन आगन्त्वा बाराणसिं गहेत्वा तं राजानं मारेत्वा तस्सेव अगमहेसि अत्तनो अगमहेसि अकासि । बाराणसिरज्जो पन पुत्तो पितु मरणकाले निद्धमनद्वारेण पलायित्वा बलं संहरित्वा बाराणसिं आगन्त्वा अविदूरे निसीदित्वा तस्स रज्जो पणं पेसेसि—रज्जं वा देतु युद्धं वाति ।

सो युद्धं देमीति पटिपणं पेसेसि ।

राजकुमारस्स पन माता नं सासनं सुत्वा युद्धेन कम्मं नत्थि^१ सब्बदिसामु सञ्चारं पच्छिन्दित्वा बाराणसी-नगरं परिवारेतु, ततो दारुदकभत्तपरिक्खयेन किलन्तमनुस्सं नगरं विनाव युद्धेन गण्हिस्ससीति पणं पेसेसि ।

सो मातु सासनं सुत्वा सत्तदिवसानि सञ्चारं पच्छिन्दित्वा नगरं रुन्धि । नागरा सञ्चारं अलभमाना सत्तमे दिवसे तस्म रज्जो सीसं गहेत्वा [३४६] कुमारस्स अदंमु । कुमारो नगरं पविसित्वा रज्जं गहेत्वा आयुपरियोसाने यथाकम्मं गतो, सो एतरहि सत्त दिवसानि सञ्चारं पच्छिन्दित्वा नगरं रुन्धित्वा गहितकम्म-निस्सन्देन सत्तवस्सानि लोहकुम्भियं वसित्वा सत्ताहं मूलहगवभावं आपज्जि । यं पन सो पदुमुत्तरपादमूले लाभीनं अगो भवेय्यन्ति महादानं दत्वा पत्थनं अकासि यच्च विपम्मीबुद्धकाले नागरेहि सिद्धि महस्सग्घनकं गुलदधि दत्वा पत्थनं अकासि तस्मानुभावेन लाभीनं अगो जानो सुप्पवामापि नगरं रुन्धित्वा गण्ह तानाति पेमित-भावेन सत्त वस्सानि कुच्छिता गवभं परिहरित्वा सत्ताहं मूलहगवभा जानानि । सत्था इमं अतीनं आहरित्वा अभिसम्बुद्धो हुत्वा इमं गाथमाहः—

असातं सातरूपेण पियरूपेण अप्पियं,

दुक्खं मुखस्स रूपेण पमत्तमतिवत्ततीति ।

तत्थ असातं सातरूपेणाति अमधुरमेव मधुरपतिरूपकेन । पमत्तमतिवत्ततीति असातं अप्पियं दुक्खन्ति एतं तिविधम्पि एतेन सातरूपादिना आकारेण सतिविप्पवासवमेण पमत्तं पुग्गलं अतिवत्तति अभिभवति अज्झो-त्थरतीति अत्थो ।

इदं भगवता यच्च ते मातापुत्ता इमिना गवभपरिहरण गवभवासमङ्गानेन असातादिना पुब्बे नगरं रुन्धनसातादिपतिरूपकेन अज्झोत्थटा यच्च इदानीं सा उपासिका पुनपि सत्तक्खत्तु एवरूपं असातं अप्पियं दुक्खं पेमवत्थुभूतेन पुत्तसङ्गातेन सातादिपतिरूपकेन अज्झोत्थटा हुत्वा तथा अवच, तं सब्बम्पि सन्धाय वुत्तन्ति वेदितब्बं । सत्था पन इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा नगरं रुन्धित्वा रज्जप्पत्तकुमारो सीवली अहोसि, माता सुप्पवासा, पिता पन बाराणसिराजा अहमेवाति ।

असातरूपजातकं ।

११. परोसतवग्गवण्णना

१. परोसतजातकं

परोसतञ्चेपि समागतानं
भायेय्यं ते वस्ससतं अपञ्जा ।
एकोव सेय्यो पुरिसो सपञ्जो
यो भासितस्स विजानाति अत्थनि । [३४८]

इदं जातकं वत्थुतो च वेय्याकरणतो च समोधानतो च परोमहस्सजातकमदिसमेव । केवलं हेत्थ
भायेय्यदुत्ति पदमत्तमेव विसेसो । तस्मत्थो वस्समत्तस्मि अपञ्जा भायेय्यं ओलोकेय्यं उपघारेय्यं एवं ओलो-
केन्तापि पन अत्थं वा कारणं वा न पस्मन्ति, तस्मा यो भामिनस्स अत्थं जानाति सो एकोव सपञ्जो सेय्योति ।

परोसतजातकं ।

२. पणिणकजातकं

यो दुक्खफुट्ठाय भवेय्य ताणन्ति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो एकं पणिणकं उपासकं आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

सो किर सावत्थिवासी उपासको नानप्यकारकानि मूलपण्णादीनि चेव लाबुकुम्भण्डादीनि च विक्किणित्वा जीविकं कप्पेति । तस्सेका धीता अभिरूपा पासादिका आचारसीलसम्पन्ना हिरोत्तप्पसमन्नागता केवलं निच्चप्पहसितमुखा । तस्सा समानकुलेसु वारेय्यत्थाय आगतेसु सो चिन्तेसि—इमिस्सा वारेय्यं वत्तति अयञ्च निच्चप्पहसितमुखा कुमारिकाधम्मो पन असति कुमारिकाय परकुलं गताय मातापितुन्नं गरहा होति । अत्थि नुखो इमिस्सा कुमारिकाधम्मो नत्थीति वीमंसिस्सामि नन्ति ।

सो एकदिवसं धीतरं पच्छि गाहापेत्वा पणत्थाय अरञ्जं गत्वा वीमंसनवमेन किलेस निस्सितो विय हुत्वा रहस्सकथं कथेत्वा तं हत्थे गण्हि । सा गहितमत्ताव रोदन्ती कन्दन्ती—अयुत्तमेतं तान ! उदकतो अग्निपातुभावसदिसं, मा एवरूपं करोथाति आह ।

अम्म ! मया वीमंसनत्थाय त्वं हत्थे गहिता, वदेहि अत्थिदानि ते कुमारिकाधम्मोति ?

आम तात ! अत्थि मया हि लोभवसेन न कोचि पुरिसो ओलोकितपुब्बोति ।

सो धीतरं अस्सामेत्वा घरं नेत्वा मङ्गलं कत्वा परकुलं पेसेत्वा सत्थारं वन्दिस्सामीति गन्धमालादिहत्थो जेतवनं गत्वा सत्थारं वन्दित्वा पूजेत्वा एकमन्तं निमीदि । चिरस्सागनोसीति च वुत्ते तमन्तं भगवतो आरोचेसि ।

सत्था—उपासक ! कुमारिका चिरं पट्ठाय आचारसीलसम्पन्नाव, त्वं पन न इमं इदानेव एवं वीमंससि पुब्बेपि वीमंसि येवाति वत्ता तेन याचितो अतीतं आहरिः—

अतीतसत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो अरञ्जो रक्खदेवता हुत्वा निव्वत्ति । अथेको बाराणसियं पणिणकउपासकोति वत्थुं पच्चुपन्नसदिसमेव । तेन पन सा वीमंसनत्थाय हत्थे गहितमत्ता धीता परिदेवमाना इमं गाथमाहः—

यो दुक्खफुट्ठाय भवेय्य ताणं
सो मे पिता दुग्धि वने करोति,
सा कस्स कन्दामि वनस्स मउम्भे
यो तायिता सो सहसा करोतीति ।

तत्थ—यो दुक्खफुट्ठाय भवेय्य ताणन्ति कायिकचेतसिकेहि दुक्खेहि फुट्ठाय तायिता परित्तायिता पतिट्ठा भवेय्य सो मे पिता दुग्धि वने करोतीति सो मय्हं दुक्खपरित्तायको पिताव इमस्मि ठाने एवरूपं मित्तदुग्धिकम्मं करोति, अत्तनो जाताय धीनरि वीतिककमं कानु मञ्जनीति अत्थो सा कस्स कन्दामोति कस्स रोदामि, को मे पतिट्ठाभविस्सतीति दीपेति । यो तायिता सो सहसा करोतीति यो मय्हं तायिता रक्खता अवस्सयो भवितु अरहति सो पिता येव साह्मिककम्मं करोतीति अत्थो ।

अथ नं पिता अस्सासेत्वा अम्म ! रक्खतत्तामीति पुच्छि । आम तात ! रक्खतो मे अत्ताति । सो तं घरं नेत्वा मण्डेत्वा मङ्गलं कत्वा परकुलं पेसेसि । सत्था इमं धम्मदेसनं आह्मरत्वा सच्चानि पकासेत्वा जातकं समोधानेसि । सच्चपरियोसाने उपासको सोतापत्तिफले पतिट्ठहि । तदा पिताव एतरहि पिता, धीताव धीता, तं कारणं पच्चक्खतो दिट्ठरक्खदेवता पन अहमेवानि ।

पणिणकजातकं ।

३. बेरिजातकं

यत्थ बेरी निवसतीति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो अनाथपिण्डकं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

अनाथपिण्डको किर भोगगामं गत्वा आगच्छन्तो अन्तरामग्गे चोरे दिस्वा अन्तरामग्गे वसितुं न युत्तं सावत्थिमेव गमिस्सामीनि वेगेन गोणे पाजेत्वा सावत्थिमेव आगन्त्वा पुन दिवसे विहारं गतो सत्थु एतमत्थं आरोचेसि । सत्था पुब्बेपि गह्वरति ! पण्डिता अन्तरामग्गे चोरे दिस्वा अन्तरा अविलम्बमाना अत्तनो वसनट्टानमेव गमिस्सूति वत्था तेन याचितो अतीतं आहरिः—

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ने बोधिसत्तो महाविभवो सेट्ठी हुत्वा एकं गामकं निमन्तणं भुञ्जनत्थाय गत्वा पञ्चागच्छन्तो अन्तरामग्गे चोरे दिस्वा अन्तरामग्गे अवसित्वाव वेगेन गोणे पाजेत्तो अत्तनो गेहमेव आगन्त्वा नानगरमेहि भुञ्जित्वा महामयने निपन्नो चोगानं हत्यतो मुञ्चित्वा निम्बयट्टानं अत्तनो गेहं आगतोम्हीति उदानवसेन इमं गाथमाहः—

यत्थ बेरी निवसति न वसे तत्थ पण्डितो,

एकरत्तं द्विरत्तं वा दुक्खं वसति बेरिस्सूति ।

तत्थ—बेरीति बेरचेतनासमङ्गो पुग्गलो । निवसतीति पनिट्ठाति न वसे तत्थ पण्डितोति सो बेरी पुग्गलो यस्मिं ठाने पनिट्ठितो हुत्वा वसति तत्थ पण्डितो पण्डित्त्वेन समन्नागतो न वसेत्थ्य । किं कारणाति ? एक रत्तं द्विरत्तं वा दुक्खं वसति बेरिस्सूति बेरीनं हि अन्नरे वसन्तो एकाहम्पि द्वीहम्पि दुक्खमेव वसतीति अत्थो ।

एवं बोधिसत्तो उदानं उदानेत्वा दानादीनि पुञ्ज्यानि कत्वा यथाकम्मं गतो । सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा अहमेव वाराणसीमेट्ठि अहोमिन्ति ।

बेरिजातकं ।

४. मित्तविन्दजातकं

चतुर्भिः श्रद्धांशमाति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो एकं दुग्धचभिक्खुं आरब्ध कथेसि ।

वत्थुं हेट्ठा मित्तविन्दजातके वुत्तनयेनेव वित्त्यारेतव्वं । इदं पन जातकं कस्सपबुद्धकालिकं । तस्मिं हि काले उरच्चवक्कं उक्खिपित्वा निरये पच्चमानो एको नेरयिको सत्तो भन्ते ! किञ्चुखो पापं अकासिन्ति बोधिसत्तं पुच्छि । बोधिसत्तो तथा इदञ्चिदञ्च पापकम्मं कतन्ति वत्वा इमं गाथमाहः—

चतुर्भिः श्रद्धांशगमा श्रद्धाहिं च सोलस,

सोलसाहिं च बत्तिस अत्रिच्छं चक्कमासदो;

इच्छाहतस्स पोसस्स चक्कं भमति मत्थकेति ।

तत्थ—चतुर्भिः श्रद्धांशगमाति समुद्गन्तरे चतस्सो विमानपेतियो लभित्वा ताहि असन्तुट्ठो अतिच्छताय परतो गन्त्वा अपरा अट्ठाधिगतोसीति अत्थो । मेसपदद्वयेपि एमेव नयो । अत्रिच्छं चक्कमासदोति एवं सकलाभेन असन्तुट्ठो अत्रिच्छं अत्र अत्र इच्छन्तो पुरतो लाभं पत्थेन्तो । इदानीं चक्कमासदोति इदं उरच्चक्कं पत्तोसि । तस्मिन्ने एवं इच्छाहतस्स पोसस्साति तण्हाय हतस्स उपहतस्स तव । चक्कं भमति मत्थकेति पासाणचक्कं अयच्चकन्ति इमेसु द्वीप्पु खुरधारं अयच्चक्कं तस्स मत्थके पुनप्पुनं पवत्तनवसेन भमन्तं दिस्वा एवमाह ।

वत्वा च पन अत्तनो देवलोकमेव गतो । सोपि नेरयिकसत्तो अत्तनो पापे खीणे यथाकम्मं गतो । सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेमि । तदा मित्तविन्दको दुग्धचभिक्खु, देवपुत्तो पन अहमेवानि ।

मित्तविन्दजातकं [३५०] ।

५. दुग्बलकट्टजातकं

बहुम्पेतं वने कट्ठन्ति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो एकं उत्तसितभिक्षुं आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्यु

सो किर सावत्थिवासी एको कुलपुत्तो सत्थु धम्मदेसनं सुत्वा पव्वजित्वा मरणभीरुको अहोसि । रत्ति-
ट्टानदिवाट्टानेसु वातस्स वा बीजन्तस्स सुक्खदण्डकस्स वा पपतन्तस्स पक्खिचतुप्पदानं वा सहं सुत्वा मरणभय-
तज्जितो महारवं खन्तो पलायति । तस्स हि मरितब्बं मयाति सतिमत्तम्पि नत्थि । सचे हि सो अहं मरिस्सा-
मीति जानेय्य न मरणतो भायेय्य, मरणसतिकम्पट्टानस्स पनस्स अभावितत्ताव भायति । तस्स सो मरणभीरु-
भावो भिक्षुसङ्घे पाकटो जातो ।

अयेकदिवसं धम्मसभायं भिक्षू कथं समुट्ठापेसुं आवुसो ! अमुको नाम भिक्षु मरणभीरुको मरणं
भायति, भिक्षुना नाम अवस्सं मया मरितब्बन्नि मरणसतिकम्पट्टानं भावेतुं वट्ठतीति । सत्या आगन्त्वा काय
नुय्य भिक्षवे ! एतद्दि कयाय सन्निमित्तानि पुच्छिन्ना इमाय नामानि वुत्ते तं भिक्षु पक्कोसपेत्वा सच्चं
किर त्वं मरणभीरुकोति पुच्छित्वा सच्चं भन्नेति वुत्ते भिक्षवे ! मा एतस्स भिक्षुनो अनत्तमना होथ, नायं
इदानीव मरणभीरुको पुञ्चेपि मरणभीरुको येवाति वत्त्वा अतोतं आहरिः--

अतीतवत्यु

अतीते वाराणमियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिमत्तो हिमवन्ते रुक्खदेवता हुत्वा निव्वन्ति । तस्मि
काले वाराणसीराजा अत्तनोमङ्गलहत्थि आनञ्जकारणं मिक्खापेत्तु हत्थाचरियानं अदासि । तं आलाने
निचचलं वन्धित्वा तोमरहत्था मनुस्सा परिवारेत्वा आनञ्जकारणं कारेन्ति । सो तं कारणं कारियमानो वेदना
अधिवासेत्तु अमक्कोन्तो आलानं भिन्दित्वा मनुस्से पलापेत्वा हिमवन्तं पाविसि । मनुस्सा नं गहेत्तुं असक्कोन्ता
निर्वर्त्तिमु । सो नत्थ मरणभीरुको अहोमि । वातमट्ठानि सुत्वा कम्पमानो मरणभयतज्जितो सोण्डं विधू-
नित्वा वेगेन पनायति । आलाने वन्धित्वा आनञ्जकारणं करणकालो विपस्स होति । कायस्सादं वा चित्तस्सादं
वा अलभन्तो कम्पमानो विचरति । रुक्खदेवता तं दिस्वा खन्धविट्ठे ठत्वा इमं गाथमाहः--

बहुम्पेतं वने कट्ठं वातो भञ्जति दुग्बलं,

तस्स चे भायसि नाग ! कित्तो नून भविस्ससोति ।

तत्थायं पिण्डत्थो--यं एतं दुग्बलं कट्ठं पुरत्थिमादिभेदो वातो भञ्जति तं इमस्मि वने बहुं सुलभं
तत्थ तत्थ संविज्जति सचे त्वं तस्स भायसि एवं सन्ते निचचं भीतो मंसलोहितक्खयं पत्वा कित्तो नून भविस्ससि
इमस्मि पन वने तव भयं नाम नत्थि तस्मा इतो पट्ठाय मा भायीति । [३५१]

एवं देवता तस्स ओवादं अदासि । सोपि ततो पट्ठाय निव्वभयो अहोसि । सत्या इमं धम्मदेसनं आह-
रित्वा सच्चानि पकासेत्वा जातकं समोधानेसि । सच्चपरियोसाने सो भिक्षु सोतापत्तिकले पतिट्ठहि । तदा
नागो अयं भिक्षु अहोसि, रुक्खदेवता पन अहमेवाति ।

दुग्बलकट्ठजातकं ।

६. उदञ्चानजातक

सुखं वत मं जीवन्तन्ति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो थुल्लकुमारिकपलोभनं आरब्ध कथेसि ।

पच्चपुप्पवत्थु

वत्थुं तेरसकनिपाते चुल्लनारदकस्सपजातके आवीभविस्सति । तं पन भिक्खुं सत्था सच्चं किर त्वं भिक्खु ! उक्कण्ठितोति पुच्छित्वा सच्चं भगवाति वुत्ते—कत्थ ते चित्तं पटिबद्धन्ति पुच्छि ।

सो एकस्सा थुल्लकुमारिकायाति आह ।

अथ नं सत्था—अयं ते भिक्खु ! अनत्यकारिका पुब्बेपि त्वं एतं निस्साय सीलव्यसनं पत्वा पज्जायन्तो विचरमानो पण्डिते निस्साय मुखं लभीति वत्था अतीतं आहरिः—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्तेति अतीतवत्थुम्पि चुल्लनारदकस्सपजातके येव आवीभविस्सति । तदा पन बोधिसत्तो गायं फलाफले आदाय आगन्त्वा पण्णसालं पविसित्वा विचरित्वा पुनं चुल्लतापसं एतदवोच—तात ! त्वं अञ्जोम् दिवसेम् दारुणि आहरसि पानीयं परिभोजनीयं आहरमि अग्गि करोसि अञ्ज पन एकम्पि अक्त्वा कस्मा दुम्मुखो पज्जायन्तो निपन्नोमीति ?

तात ! तुम्हेस्स फलाफलवत्थाय गतेम् एका इत्थी आगन्त्वा मं पलोभेत्वा आदाय गन्तु आरब्धा, अहं पन तुम्हेहि विस्मज्जितो गमिन्नामीति न गच्छि । अमुकट्टाने पन तं निमीदापेत्वा आगतोमिह, इदानीं गच्छामहं ताताति ।

बोधिसत्तो न सक्का एवं निवत्तेतुन्ति जत्वा तेनहि तात ! गच्छ एसा पन तं नेत्वा यदा मच्छमंमादीनि वा खादिनुकामा भविस्सन्ति मप्पिलोणतण्डुलादीहि वा पनस्मा अत्थो भविस्सन्ति तदा इदञ्चिदञ्चाहरगति तं किलमेस्सन्ति तदा मय्हं गुणं गग्गत्वा पत्तायित्वा इधेवागच्छेय्यामीति विस्सज्जेसि ।

सो ताय मद्दि मनुस्सपथं अगमामि । अथ नं सा अत्तनो वसं गमेत्वा ममं आहर मच्छं आहरगति येन येन अत्थिका होति तं तं आहरपेति । तदा सो अयं मं अत्तनो दासं विय कम्मकरं विय च कत्वा पीत्तेतीति पत्तायित्वा पितु सन्निकं आगन्त्वा पितरं वन्दित्वा ठिनकोव इमं गाथमाहः—

सुखं वत वत मं जीवन्तं पचमाना उदञ्चरी ।

चोरी जायप्पवादेन तेजं लोणञ्च याचतोति ॥

तत्थ—सुखं वत मं जीवन्तन्ति तात ! तुम्हाकं मन्निके मं मुखं जीवन्तं । पचमानाति तापयमाना पीलयमाना यं यं खादिनुकामा होति तं तं पचमाना । उदकं अञ्चन्ति एतायाति उदञ्चन्ति । चाटितो वा कूपतो वा उदकं उम्मिञ्चनघटिकायेंतां नामं । सा पन उदञ्चनी उदकं विय घटिकाय येन येनात्थिका होति तं तं आकड्डाति येवाति अत्थो । चोरी जायप्पवादेनाति भग्गियानि नामेन एकाचोरी मं मधुग्वचनेन उपलापेत्वा तत्थ नेत्वा तेनं लोणञ्च यञ्च अञ्जम्पि इच्छति तं सव्वं याचति दामं विय कम्मकरं विय च कत्वा आहरापेतीति तस्मा अगुणं करेयसि ।

अथ नं बोधिसत्तो अस्सामेत्वा होतु तात ! एहि त्वं मेत्तं भावेहि करुणं भावेहीति चत्तारो ब्रह्मविहारे आचिक्खि, कम्मणग्गिकम्मं आचिक्खि । सो न चिरस्सेव अभिञ्जा च समापत्तियो च निव्वत्तेत्वा ब्रह्मविहारे भावेत्वा मद्दि पितरा ब्रह्मलोके निव्वत्ति ।

सत्था इमं धम्मदेसन्तं आहरित्वा सच्चांन पकासेत्वा जातकं समोधानेसि । सच्चपग्गिंसांने सो भिक्खु सोतापत्तिकले पत्तिट्ठाहि । तदा थुल्लकुमारिकाव एतर्गहि थुल्लकुमारिका चुल्लतापसो उक्कण्ठितभिक्खु अहोसि पिता पन अहमेवाति ।

उदञ्चनिजातकं ।

७. सालित्तजातकं

साधु खो सिप्पकं नामाति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो । एकं हंसपहरणकं भिक्खुं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चुपञ्चवत्थु

सो किरको सावत्थिवासी कुलपुत्तो सालित्तकसिप्पे निप्फत्ति पत्तो । सालित्तकसिप्पन्ति सक्खराखि-
पनसिप्पं वुच्चति । सो एकदिवसं धम्मं सुत्वा सामने उरं दत्वा पव्वजित्वा उपसम्पदं लभि । न पन सिक्खाकामो
न पटिपत्तिसारको अहोसि । सो एकदिवसं एकं दहर्गभिक्खुं आदाय अचिरं वतिं गत्वा नहायित्वा नदीतीरे
अट्ठासि । तस्मिं समये द्वे सेतहंसा आकासेन गच्छन्ति ।

सो तं दहर्गमाह—इमं पच्छिमहंसं सवखराय अक्खिम्मिहं पहरित्वा पादमूले ते पानेमीति ।

इतरो—कथं पानेम्ममि । न सक्खिस्समि पहरिगुन्ति आह ।

इतरो—निद्रुतु तावस्स ओरतो अक्खि पत्तो अक्खिम्मिहं नं पहरामीति । इदानीं पन तं अमन्तं कथेमीति ।
तेनहि उपधारेहीति एकं नियमं मक्खवरं गहेत्वा अङ्गुलिया परिवत्तेत्वा तस्स हंसस्म पच्छतो खिपि । सा
रुन्ति सद् अकामि । हंसो पग्गस्सयेन भवित्तवन्ति निवत्तिन्वा सट् सोतु आरभि । इतरो तस्मिं खणे एकं
वट्टमक्खवरं गहेत्वा तस्म निवत्तिन्वा ओलोकेन्तस्स अपरभागे अक्खि पहरि । सक्खरा इतर्गम्प अक्खि विनि-
विज्झित्वा गता । हंसो महागवं ग्वन्तो पादमूलेयेव पति । [३५३]

ततो ततो भिक्खू आगत्वा गरहित्वा अतनुच्छिक्खिकं ते कन्ति सत्थु मन्तिकं नेत्वा भन्ते ! इमिना
इदं कन्ति तमत्थं आगोच्चिम् । सत्था त भिक्खु गरहित्वा न भिक्खवे ! इदानीं वेस एतस्मिं सिप्पे कुमलो
पुट्ठेपि कुमलोव अहोमीति वत्ता अतीतं आहरिः—

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिमत्तो तस्म अमच्चो अहोसि, तस्मिं काले रज्ज्जो पुरो-
हितो अतिमुखरो होति बहुभाणी । तस्मिं कथेनुमाग्धं अज्जं ओकासमेव न लभन्ति । राजा चिन्तेसि कदा
नुखो एतस्स वचनपच्छेदकं कच्चि लभिस्सामीति । सो ततो पट्टाय तथारूपं एकं उपधारेन्तो विचरति । तस्मि
काले वाराणसियं एको पीठसप्पी सक्खराखिपनसिप्पे निप्फत्ति पत्तो होति । गामदारका तं गथकं आरोपेत्वा
आकड्डमाना वाराणसीनगरद्वारमूले एको विटपसम्पन्नो महानिग्रोधो अत्थि तत्थानेत्वा सम्पग्गिवारेत्वा काकणि-
कादीनि दत्वा हत्थिरूपकं कर, अस्सरूपकं कराति वदन्ति । सो सक्खरा खिपित्वा निग्रोधपण्णोसु नानारूपानि
दस्सेति । सब्बानि पण्णानि छिद्दावच्छिद्दानेव अहेसु ।

अथ वाराणसीराजा उय्यानं गच्छन्तो तं ठानं पापुणि । उस्साग्गभयेन सव्वे दाग्गका पलायिंसु ।
पीठसप्पी तत्थेव निपज्जि । राजा निग्रोधमूलं पत्वा रथे निसिन्नो पत्तानं छिद्दाय छायां कवक्कवरं दिस्वा उल्लो-
केन्तो सब्बेसं पत्तानं छिद्दभावं दिस्वा—केनेतानि एवं कतानीति पुच्छि ।

पीठसप्पिना देवाति ।

राजा इमं निस्साय ब्राह्मणस्स वचनपच्छेदं कातु सक्का भविस्सतीति चिन्तेत्वा कहं भणे ! पीठसप्पीति
पुच्छि । विचिन्ता मूलन्तरे निपन्नं दिस्वा अयं देवाति आहंमु । राजा नं पक्कोसापेत्वा परिसं उस्सारेत्वा
पुच्छि—अम्हाकं सन्तिके एको मुखग्गब्राह्मणो अत्थि सक्खिस्ससि नं निस्सदं कातुन्ति ?

नालिमत्ता अजलण्डिका लभन्तो सक्खिस्ससामि देवाति ।

राजा पीठसप्पिं घरं नेत्वा अन्तोसाणियं निसीदापेत्वा साणियं छिद्दं कारेत्वा ब्राह्मणस्स छिद्दाभिमुखं
आसनं पञ्चापेत्वा नालिमत्ता सुक्खा अजलण्डिका पीठसप्पिस्स सन्तिके ठपापेत्वा ब्राह्मणं उपट्ठानकाले आगतं
तस्मिं आसने निसीदापेत्वा कथं समुट्ठापेसि । ब्राह्मणो अज्जोसं ओकासं अदत्वा रज्ज्जा सद्धिं कथेतुं आरभि ।

१. स्या० —तिब्विणसक्खरं ।

अथस्स सो पीठसप्पी साणिच्छिद्देन एकेकं अजलण्डिकं मक्खिकं पवेसेन्तो विय तालुतलम्हियेव पातेति । ब्राह्मणो आगतागतं नालियं तेलं पवेसेन्तो विय गिलति । सब्बा परिकखयं गमिसु । तस्स ता नालिमत्ता अजलण्डिका कुच्छियं पविट्ठा अड्ढाल्हकमत्ता अहेसु । राजा तासं परिकखीणभावं ज्ञात्वा आह—आचरिय ! तुम्हे अतिमुखरताय नालिमत्ता अजलण्डिका गिलन्ता किञ्चि न (३५४) जानित्थ इतोदानि उत्तरि जीरापेतुं न सक्खिस्सथ गच्छ पियडगुदकं पिवित्वा छुट्ठेत्वा अत्तानं अरोगं करोथाति ।

ब्राह्मणो ततो पट्टाय पिहितमुखो विय हुत्वा कथेन्तेनापि सद्धि अकथनसीलो अहोसि । राजा इमिना मे कण्णसुखं कतन्ति पीठसप्पिस्स सतसहस्सुट्टानके चतुसु दिसासु चत्तारो गामे अदासि । बोधिसत्तो राजानं उपसङ्कमित्वा—देव ! सिप्पं नाम लोके पण्डितेहि उग्गणिहत्तब्बं, पीठसप्पिना सालित्तकमत्तेनापि अयं सम्पत्ति लद्धाति वत्वा इमं गाथमाहः—

साधु खो सिप्पकं नाम अपि यादिसकीदिसं

पस्स खञ्जप्पहारेन लद्धा गामा चतुद्दिसाति ।

तत्थ—पस्स खञ्जप्पहारेनाति पस्स महागज ! इमिना नाम खञ्जस्स पीठसप्पिनो अजलण्डिका-पहारेन चतुद्दिसा चत्तारो गामा लद्धा अञ्जोसं सिप्पानं को आनिसंसपरिच्छेदोति सिप्पगुणं कथेसि ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा पीठमप्पी अयं भिक्खु अहोसि । राजा आनन्दो पण्डितामच्चो पन अहेमेवाति ।

सालित्तजातकं । (३५५)

८. बाहियजातकं

सिक्खेय्य सिक्खितब्बानोति इदं सत्था वेसालि उपनिम्साय महावने कूटागारसालायं विहरन्तो एकं लिच्छविं आरब्ध कयेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

सो किर लिच्छवी राजा सद्धो पसन्नो बुद्धपमुखं भिक्खुसङ्घं निमन्तेत्वा अत्तनो निवेसने महादानं पवत्तेसि । भरिया पनस्स थूलङ्गपच्चङ्गा उद्धमातकनिमित्तसदिसा अनाकप्पसम्पन्ना अहोसि । सत्था भत्त-किच्चावसाने अनुमोदनं कत्वा विहारं गत्वा भिक्खून् ओवादां दत्वा गन्धकुटिं पाविसि । भिक्खू धम्मसभायं कथं समुट्ठासेसुं—आवुसो ! तस्स नाम लिच्छविरञ्जो ताव अभिरूपस्स तादिसा भगिया थूलङ्गपच्चङ्गा अनाकप्पसम्पन्ना कथं सो ताय सद्धिं अभिरमतीति ?

सत्था आगन्त्वा कौयन्तुथ भिक्खवे ! एतरहि कयाय सन्निमिन्नानि पुच्छित्वा इमाय नामाति वृत्ते न भिक्खवे ! एस इदनेव पुञ्चेपि थूलसरीराय एव इत्थिया सद्धिं अभिरमीति वत्था तेहि याचितो अतीतं आहरिः—

अतीतवत्थु

अतीते वाराण्णसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो तम्म अमच्चो अहोसि । अथेका जानपदिथी थूलसरीरा अनाकप्पसम्पन्ना भन्तिकुरुमाना राजङ्गगम्म अविदूरेन गच्छमाना सरीरवलञ्जपीलिता हुत्वा निम्पनाटकेन सरीरं पटिच्छादेत्वा [३५५] निमोदित्वा सरीरवलञ्जं मुञ्चित्वा खिप्पमेव उट्ठासि ।

तस्मिं खण्णे वाराण्णसो राजा वातपानेन राजङ्गणं ओलोकेन्तो तं दिस्वा चिन्तेसि अयं एवरूपे अङ्ग-गुट्ठाने सरीरवलञ्जं मुञ्चमाना हिरोत्तप्यं अप्पहाय निवासनेव पटिच्छन्ना हुत्वा सरीरवलञ्जं मोचेत्वा खिप्पं उट्ठिता इमाय निरोगाय भवितव्वं । एतिस्सा वत्थु विसदं भविस्सति । विसदे पन वत्थुस्मिं एको पुत्तो लभमानो विसदो पुञ्जावा भविस्सति । इमं मया अग्गमहेसि कातु वट्ठतीति । सो तस्सा अपरिग्ग-हितभाव जात्वा आणपेत्वा अग्गमहेसिद्वानं अदासि । सा तस्स पिया अहोसि मनापा, न चिरस्सेव एकं पुत्तं विजायि । सो पनस्सा पुत्तो चक्कवतो राजा अहोसि । बोधिसत्तो तस्सा सम्पत्तिं दिस्वा तथारूपं वचनोकासं लभित्वा देन ! सिक्खितव्वयुत्तकं नाम सिप्पकं कस्मा न सिक्खितव्वं ? यत्र हि नामायं महापुञ्जा हिरोत्तप्यं अप्पहाय पटिच्छन्नेनाकारेन सरीरवलञ्जं कुरुमाना तुम्हे आराधेत्वा एवरूपं सम्पत्तिं पत्ताति वत्था सिक्खितव्वयुत्तकानं वण्णं कथेन्तो इमं गाथमाहः—

सिक्खेय्य सिक्खितब्बानि सन्ति सच्छन्दिनो जना,
बाहियापि सुहन्नेन राजानमभिराधयीति ।

तत्थ—सन्ति सच्छन्दिनोति तेसु तेसु सिप्पेसु सच्छन्दा जना अत्थियेव । बाहियाति बाहियजनपदे जाता संबद्धा इत्थी । सुहन्नेनाति हिरोत्तप्यं अप्पहाय पटिच्छन्नेनाकारेन हन्नां सुहन्नन्नाम । तेन सुहन्नेन । राजानमभिराधयीति देवं अभिराधेत्वा इमं सम्पत्तिं पत्ताति ।

एवं महासत्तो सिक्खितव्वयुत्तकानं सिप्पानं गुणं कथेसि ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा जयम्पतिका^१ एतरहि जयम्पतिकाव पण्डितामच्चो पन अहमेवाति ।

बाहियजातकं ।

६. कुण्डकपूर्वजातकं

यथन्नो पुरिसो होतीति इदं सत्था सावत्थियं विहरन्तो महादुग्गतं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपञ्चवत्थु

सावत्थिय हि कदाचि एकमेव कुलं बुद्धपमुखस्स भिक्खुसङ्घस्स दानं देति । कदाचि तीणि चत्तारि एको हुत्वा, कदाचि गणवन्धनेन, कदाचि वीथिसभागेन, कदाचि सकलनगरं छन्दकं संहरित्वा । तदा पन वीथिभत्तं नाम अहोसि । अयं मनुस्सा बुद्धपमुखस्स सङ्घस्स यागु दत्त्वा खज्जकं आहरथाति आहंसु । तदा (३५६) पनेको परेसं भतिकारको दुग्गतमनुस्सो तस्सा वीथियं वसमानो चिन्तेसि अहं यागुं दातुं न सक्खिस्सामि खज्जकं पन दम्पामीति सण्हमण्हं कुण्डकं वट्टयेत्वा उदकेन तेमेत्वा अक्कपण्णेन वेठेत्वा' कुक्कुले पचित्रा इदं बुद्धस्स दम्पामीति नं आदाय गत्त्वा सत्थ पुरतो ठितो खज्जक आहरथाति एकस्मि वचने वृत्तमत्ते सव्वथमं गत्त्वा तं पूर्वं मत्थु पत्ते पतिट्ठापेसि । सत्था अज्जो हि दीयमानं खज्जक अगहेत्वा तमेव पूयखज्जकं परिभुज्जि । तस्मिज्जोव पन खणो मम्मसास्सद्धेन किं महादुग्गतस्म कुण्डकखज्जकं अजिगुच्छित्वा अमतं विय परिभुज्जन्ति सकलनगर एककोलाहलमहोसि । राजाराजमहामत्तादयो अन्नममो दोवारिके उपादाय सव्वेव सन्निरित्वा सत्थारं वन्दित्वा महादुग्गतं उपसङ्कमित्वा—हन्द भो ! सनं गहेत्वा द्वे मतानि गहेत्वा पञ्च सतानि गहेत्वा अम्हाकं पत्तिं देहीति वदिम् ।

सो सत्थारं पटिपुच्छित्रा जानिम्मामीति सत्थु मन्तिकं गत्त्वा तमत्थं अरोचेमि ।

सत्था धनं गहेत्वा वा अगहेत्वा वा सव्वसत्तानं पत्तिं देहीति आह ।

सो धनं गहेत्तु आरभि । मनुस्सा दिग्गुणननुग्गुणअट्ठगुण दिवमेन ददन्ता नव हिरज्जकोटियो अदंसु । सत्था अनुमोदनं कत्वा विहारं गत्त्वा भिक्खुहि वत्ते दस्सिते सुगनोवादं दत्त्वा गन्धकुटिं पाविसि ।

राजा मायण्हममये महादुग्गतं पक्कामापेत्वा सेट्ठिट्ठानेन पूजेमि । भिक्खू धम्मसभायं कथं समुट्ठापेसुं आवुसो ! सत्था महादुग्गेन दिन्नं कुण्डकपूर्वं अजिगुच्छन्तो अमतं विय परिभुज्जि महादुग्गतोपि बहुं धनं च सेट्ठिट्ठानं च लभित्वा महामर्पानि पत्तोति । सत्था आगन्त्वा कायानुत्थ भिक्खवे ! एतर्गह कथाय सन्नि-
सिन्नाति पुच्छित्रा इमाय नामानि वृत्ते न भिक्खवे ! इदानेव मया अजिगुच्छन्तेन तस्स कुण्डकपूर्वो परिभुत्तो पुञ्चे रुक्खदेवता हुत्वा परिभुत्तोयैव नदापि चेसं न निम्साय सेट्ठिट्ठानं अन्त्येवाति वत्ता अतीतं आहरिः—

अतीतवत्थु

अतीने वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारन्ते बोधिसत्तो एकस्मि एरण्डरुक्खे रुक्खदेवता हुत्वा निब्बन्ति । तदा तस्मि गामके मनुस्सा देवतामङ्गलिका होन्ति । अथेकस्मि छगो सम्पत्ते मनुस्सा अत्तनो अत्तनो रुक्ख-
देवतानं बलिकम्मं अकंसु । अथेको दुग्गतमनुस्सो ते मनुस्से रुक्खदेवता पटिजगन्ते दिस्वा एकं एरण्डरुक्खं पटिजग्गि । ते मनुस्सा अत्तनो अत्तनो देवतानं नान्णकारानि मालागन्धविलेपनादीनि चेव खज्जभोज्जकानि च आदाय गच्छिम् । सो पन कुण्डकपूर्वञ्चेव उलुङ्केन च उदकं आदाय गत्त्वा एरण्डरुक्खस्स अविदूरे ठत्वा चिन्तेसि, देवता नाम दिव्खज्जकानि खादन्ति । [३५७] मय्हं देवता इमं कुण्डकपूर्वं न खादिस्सति । किं इमिना कारणेन नामेमि अहमेव नं खादिम्मामीति ततोव निवत्ति ।

बोधिसत्तो खन्धविट्ठे ठत्वा भो पुरिस ! सचे त्वं इस्सरो भवेय्यासि मय्हं मधुरखज्जकं ददेय्यासि त्वं पन दुग्गतो अहं तव पूर्वं न खादित्वा अज्जं किं खादिस्सामि ? मा मे कोट्ठासं नासेहीति वत्ता इमं गाथमाह :—

ययन्नो पुरिसो होति तयन्ना तस्स देवता,
आहरेतं कणं पूवं मा मे भागं विनासयाति ।

तत्थ—ययन्नोति यथारूपभोजनो । तयन्नाति तस्स पुरिमस्स देवतापि तथारूपभोजनाव होति ।
आहरेतं कणं पूरन्ति एत कुण्डकेन पक्कपूवं आनेहि मय्हं भागं मा विनासेहीति ।

सो निवन्तित्वा बोधिसत्तं ओलोकेत्वा बलिकम्ममकासि । बोधिमत्तो ततो ओजं परिभुञ्जित्वा—
पुरिस ! त्वं किमत्थं मं पटिजग्गसीति आह ।

दुग्गतोम्हि सामि ! तं निस्साय दुग्गतभावतो मुञ्चिवतुकामनाय पटिजग्गामीति ।

भो पुरिस ! मा चिन्तयि तथा कतञ्जुस्स कतवेदिनो पूजा कता इमं एरण्डं परिक्खित्वा निधि-
कुम्भियो गोवाय गोवं आहच्च ठिना, त्वं रञ्जो आचिक्खित्वा सकटेहि धनं आह्रित्वा राजङ्गगे रासि कारेहि,
राजा ते तुस्मित्वा सेट्ठिट्ठान दस्सतीति वत्वा बोधिमत्तो अन्तरघायि, सो तथा अकासि । राजा तस्स सेट्ठिट्ठानं
अदासि । इति सो बोधिमत्त निस्साय महामम्पानै पत्वा यथाकम्मं गतो ।

सत्या इमं धम्मदेमतं आह्रित्वा जातकं समोधानेमि । तदा दुग्गतोव एतग्गि दुग्गतो, एरण्डरुक्ख-
देवता पन अहमेवाति ।

कुण्डकपूवजातकं ।

१०. सम्बसंहारकपञ्चो

सम्बसंहारको नश्योति अयं सम्बसंहारकपञ्चो सम्बाकारेण उम्मगजातके आवीभविस्सतीति ।

सम्बसंहारकपञ्चो निट्ठतो ।

परोसतवग्गो एकादसमो ।

१२. हंसीवग्गवण्णना

१. गद्रभपञ्चो

हंसी त्वं मञ्जासीति अयम्पि गद्रभपञ्चो उम्मगजातके येव आवीभविस्सति ।

गद्रभपञ्चो निट्ठतो ।

२. अमरादेवीपञ्चो

येन सत्तुबिलङ्गा चाति अयम्पि अमरादेविपञ्चो नाम तत्थेव आवीभविस्सति ।

अमरादेवीपञ्चो निट्ठतो ।

३. सिगालजातकं

सदृहासि सिगालस्साति इदं सत्था वेलुवने विहरन्तो देवदत्तं आरब्ध कथेसि ।

पच्चपुनवत्थु

तस्मि हि समये भिक्खू धम्मसभायं सन्निपत्तिवा आवुमो ! देवदत्तेन पच्चभिक्खुसुतानि आदाय गयासीसं गत्वा यं समणो गोतमो करोति न सो धम्मो, यमहं करोमि अयमेव धम्मोति ते भिक्खू अत्तनो लद्धि गाहायेत्वा ठानप्पत्तं मुसावादं कत्वा मज्झं भिन्दित्वा एकमीमायं द्वे उपोमया कतानि देवदत्तस्म अगुगकथं कथेत्ता निमीदिमू । मत्था आगन्त्वा कायनत्थ भिक्खवे ! एतरहि कथाय सन्निमिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वुत्ते न भिक्खवे ! देवदत्तो इदानेव मुगावादी पुञ्चेपि मुसावादीयेवाति वत्ता अतीतं आहरि :—

अतीतवत्थु

अतीने वारागमियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेत्ते बोधिसत्तो ममानवने^१ रुक्खदेवता हत्वा निव्वन्ति । तदा वारागमियं नक्खन् घुट्ठं, मनुस्मा यक्खवलिकम्मं करोमाति तेसु तेसु पच्चरग्गच्छादिमू ठानेसु मच्छमंसादीनि विप्पकिरित्वा कपालकेसु वहुं मुरं ठपायिमु । अथेको सिगालो अइहरत्तममये निद्धमने^२ नगरं पविमित्वा मच्छमंसं खादित्वा मुरं पिवित्वा पुत्रागगच्छन्तरं पविमित्वा याव अरुणुग्गमत्ता निहं ओक्कमि । सो पवुज्जित्वा आलोकादिस्वा इदानि निक्खवित्त्तु न सक्काति मग्गममीपं गन्त्वा अदिस्समानो निपज्जित्वा अज्जं मनुस्मे दिस्वापि किञ्चि अवत्ता एकं ब्राह्मणं मुखधोवनत्थाय गच्छन्तं दिस्वा चिन्नेमि ब्राह्मणा नाम धनलोका होन्ति, इमं धनेन पलोभेत्वा यथा मं उपकच्छन्तरे कत्वा उत्तरासङ्गेन पटिच्छादेत्वा नगरा नीहरति तथा करिस्सामीति । सो मनुस्सभायाय—ब्राह्मणानि आह ।

सो निवत्तित्वा को मं पक्कोसतीति आह ।

अहं ब्राह्मणाति ।

किं कारणाति ?

ब्राह्मण ! मय्हं द्वे कहापणसतानि अत्थि सचे मं उपकच्छन्तरे कत्वा उत्तरासङ्गेन पटिच्छादेत्वा यथा न कोचि पस्सति तथा नगरा निक्खामेत्तुं सक्कोसि तुय्हं ते कहापणे दस्सामीति ।

ब्राह्मणो धनलोभेन साधूति सम्पटिच्छित्वा तं तथा कत्वा आदाय नगरा निक्खमित्वा थोकं अगमासि ।

अथ नं सिगालो पुच्छि कतरं ठानं ब्राह्मणाति ।

असुकं नामाति ।

अज्जं थोकं ठानं गच्छाति ।

एवं पुनप्पुनं वदन्तो महासुसानं पत्वा इध मं ओतारेहीति आह । तत्थ नं ओतारेसि । सिगालो—तेनहि ब्राह्मण ! उत्तरसाटकं [३५६] पत्थगाति आह ।

सो धनलोभेन साधूति पत्थगि ।

अथ नं इमं रुक्खमूनं खगाहीनि पठविखगने योजेत्वा ब्राह्मणस्स उत्तरसाटकं अभिरुह चतुस् कण्ठोसु मज्जे चाति पच्चसु ठानेसु सरीरनिस्सन्दं पातेत्वा मक्खेत्वा चेव तेमेत्वा च सुसानवनं पाविसि । बोधिसत्तो रुक्खविट्ठपे ठत्वा इमं गाथमाह :—

सदृहासि सिगालस्स सुरापोतस्स ब्राह्मण !

सिप्पिकानं सत्तं नत्थि कुतो कंससत्ता दुवेति ।

तत्थ—सद्दहासीति सद्दहेसि । अयमेव वा पाठो । पत्तियायसीति अत्थो । सिप्पिकानं सतं नत्थीति एतस्स हि सिप्पिकानं सतम्पि नत्थि । कुतो कंससता दुवेति द्वे कहापणसतानि पनस्स कृतोयेवाति ।

बोविसत्तो इमं गाथं वत्वा गच्छ ब्राह्मण ! तव साटकं धोवित्वा नहायित्वा अत्तनो कम्मं करोहीति वत्वा अन्तराधायि । ब्राह्मणो तथा कत्वा वञ्चितो वतम्हीति दोमनस्सप्पत्तो पक्कामि । सत्था इमं धम्म-
देसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि ।

तदा सिगालो देवदत्तो अहोसि । रुक्खदेवता पन अहमेवाति ।

सिगालजातकं ।

४. मितचिन्तीजातकं

बहुचिन्ती अप्पचिन्ती चाति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो द्वे महल्लकत्थेरे आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

ते किर जनपदे एकस्मि अरञ्जावासमे वस्सं वसित्वा सत्थु दस्सनत्थाय गच्छिस्सामाति पाथेय्यं सज्जेत्वा अज्ज गच्छाम स्वे गच्छामाति मासं अनिककामेत्वा पुन पाथेय्यं सज्जेत्वा तथेव मासं पुन मामन्ति एवं अत्तनो कुमीनभावेन चैव निवासट्टाने च अरेक्खाय तयो मामे अनिवकमिन्त्वा ततो निक्खम्म जेतवनं गत्वा सभागट्टाने पत्तचीवरं पट्टिमामेत्वा मत्थारं पस्सिम् । अथ ते भिक्खु पुच्छिमु चिरं वो आव्हासो ! बृद्धपट्टानं अकरोत्तान कस्मा एवं चिरायित्थाति ? ते तमत्थं आरोचेस । अथ तेमं सो आलसियकुसीतभावो भिक्खुमङ्घे पाकटो जातो, धम्मसभायस्मि तेमं भिक्खून्मेव आलसियभावं निस्साय कथं समट्टापेस् ।

सत्था आगत्त्वा कायनुत्थ भिक्खवे ! एतर्हि कथाय सन्निमिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वृत्ते ते पक्कोमापेत्वा सच्चं किर तुम्हे भिक्खवे ! अलमा कुमीनाति पुच्छित्वा सच्चं भन्तेति वृत्ते न भिक्खवे ! इदानेवेने अलमा, पुञ्चेपि अलमा चैव निवासट्टाने च सालया मापेक्खानि वत्वा अर्तगतं आहरिः—[२६०]

अतीतवत्थु

अतीने वारागमियं ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते वारागसीनदियं तयो मच्छा अहेमं । बहुचिन्ती अप्पचिन्ती मितचिन्तीनि तेमं नामानि, ते अरञ्जातो मनुग्गपथं आगमिम् । तत्थ मितचिन्ती इतरे द्वे एवमाह अयं मनु-स्मपथा नाम मामट्टको सप्पट्ठिभयो, केवट्टा नानप्पकारानि जालकुमिणादीनि विपित्वा मच्छे गण्ढति मयं अरञ्जमेव गच्छापानि । इतरे द्वे जना अलसताय चैव आमिमगिद्धताय च अज्ज गच्छाम स्वे गच्छामाति तयो मामे अनिककामेस । अथ केवट्टा नदियं जालं विपिगु । बहुचिन्ती च अप्पचिन्ती च गोचरं गण्ढता पुरतो गच्छन्ति । ते अत्तनो अन्धबालनाय जालगन्धं अमल्लक्खेत्वा जालकुच्छमेव पविमिम् । मितचिन्ती पच्छतो आगच्छन्तो जालगन्धं सल्लक्खेत्वा तेसञ्च जालकुच्छि पविट्टभावं ज्ञत्वा इमेसं कुसीतानं अन्धबालानं जीवित-दानं दस्सामीति चिन्तेत्वा वहिपस्सेन जालकुच्छिट्टानं गन्त्वा जालकुच्छि फालेत्वा निक्खन्तसदिसो हुत्वा उदकं आलोलेन्तो जालस्स पुरतो पतित्वा पतित्वा पुन जालकुच्छि पविसित्वा पच्छिमभागेन फालेत्वा निक्खन्तसदिसो उदकं आलोलेन्तो पच्छिमभागेन पनि । केवट्टा मच्छा जालं फालेत्वा गताति मञ्जामाना जालकोटियं गहेत्वा उक्खिपिस् । ते द्वेपि मच्छा जालतो मुञ्चित्वा उदके पतिस् । इति तेहि मितचिन्ति निस्साय जीवितं लद्धं । सत्था इमं अतीतं आहरित्वा अभिमम्बुद्धो हुत्वा इमं गाथमाह —

बहुचिन्ती अप्पचिन्ती च उभो जाले अब्भरे,
मितचिन्ती अमोचेसि उभो तत्थ समागताति ।

तत्थ—बहुचिन्तीति बहुचिन्तनताय वितक्कबहुलताय एवं लद्धनामो । इतरेसुपि द्वीस् अयमेव नयो । उभो तत्थ समागतानि मितचिन्ति निस्साय लद्धजीविता तत्थ उदके पुन उभोपि जना मितचिन्तिना सद्धि समा-गताति अत्थो ।

एवं सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा सच्चानि पकासेत्वा जातकं समोधानेसि । सच्चपरियोसाने महल्लका भिक्खू सोतापत्तिफले पटिट्ठहिस् । तदा बहुचिन्ती च अप्पचिन्ती च इमे द्वे अहेसं । मितचिन्ती पन अहमेवाति ।

मितचिन्तीजातकं ।

५. अनुसासिकजातकं

यायञ्जामनुसासतीति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो एकं अनुसासिकं भिक्खुनि आरब्ध कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

सा किर सावत्थिवासिनी एका कुलधीता । पव्वजित्वा उपेसम्पन्नकालतो पट्टाय सम्मगधमे वनन्-
युत्ता आमिसगिद्धा हुत्वा यत्थ अञ्जा भिक्खुनियो [३६१] न गच्छन्ति तादिसे नगरस्स एकदेसं पिण्डाय चरति ।
अयंस्सा मनुस्सा पणीतं पिण्डपातं देन्ति । सा रसनण्हाय बन्धित्वा सचे इमस्मिं पदेसे अञ्जापि भिक्खुनियो
पिण्डाय चरिस्सन्ति मय्हं लाभो परिहायिस्मन्ति, यथा एतं पदेमं अञ्जा नागच्छन्ति एवं मया कातुं वट्ठतीति
चिन्तेत्वा भिक्खुनी उपस्सयं गत्वा—अथ्ये ! असुकट्टाने चण्डो हत्थी, चण्डो अस्सो, चण्डो कुक्कुरो चरति ।
सपरिस्सयट्ठानं । मा तत्थ पिण्डाय चरित्थाति, भिक्खुनियो अनुसासति ।

तस्सा सुत्वा एका भिक्खुनीपि तं पदेसं गीवं पण्वत्तेत्वा न ओलोकेमि । तस्सा एकस्मिं दिवसे तस्मिं
पदेसे पिण्डाय चरन्निशा वेगेनेकं गेहं पविस्सन्निशा चण्डो मेण्डको पण्णित्वा ऊर्गट्टिक भिन्दि । मनुस्सा वेगेन
उरगवित्वा द्विशा भिन्नं ऊर्गट्टिकं एकतो बन्धित्वा तं भिक्खुनि मञ्जेनादाय भिक्खुनि उपस्सयं नयिस्सु । भिक्खु
नियो अयं अञ्जा भिक्खुनियो अनुसामित्वा मयं तस्मिं पदेसे चरन्ती ऊर्गट्टि भिन्दापेत्वा आगताति पण्णित्वा
अकंस्सु । तस्मिं तां कतकारणं न चिरस्सेव भिक्खुमङ्गळे पाकटं अहोमि ।

अथेकदिवसं धम्मसभायं भिक्खू आवुसो ! अनुसामिकं भिक्खुनी अञ्जा अनुसामित्वा मयं तस्मिं
पदेसे चरमाना चण्डेन मेण्डकेन ऊर्ग भिन्दापेमीति तस्सा अण्णकथं कथेस्सु । सत्था आगन्त्वा काय नत्थ भिक्खवे !
एतद्दिह कारा मत्तिमित्राणि पुच्छित्वा इमाय नामानि वुत्ते न भिक्खवे ! इदानीं पुव्वेमेसा अञ्जा अनुसा-
सतिथेव, सयं पन न वत्तति निच्चकाले दुक्खमेव अनुभवतीति वत्ता अतीतं आहरि :-

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो अरञ्जे सकुणयोनिं निव्वत्तित्वा वयप्पत्तो
सकुणजेट्ठको हुत्वा अनेकसकुणसत्परिवारो हिमवन्तं पाविसि । तस्स तत्थ वसनकाले एका चण्डा सकुणिका
महावत्तिनि मगं गत्वा गोचरं गण्हाति । सा तत्थ सकटेहि पतितानि वीहिमुग्गबीजादीनि लभित्वा यथादानि
इमं पदेसं अञ्जे सकुणा नागच्छन्ति तथा करिस्सामीति चिन्तेत्वा सकुणसङ्घस्स ओवादं देति । महावत्त-
निमहामगो नाम सप्पट्ठिभयो, हत्थिअस्सादयो चेव चण्डगोगयुत्तयानादीनि च सञ्चरन्ति, सहसा उपपत्तिनुपि
न सक्का होति, न तत्थ गन्तव्वन्ति । सकुणसङ्घो तस्सा अनुसासिकात्वेव नाम अकासि ।

सा एकदिवसं वत्तिमहामगो चरन्ती महामगो वेगेनागच्छन्तस्स यानरस सद् सुत्वा निर्वात्तत्वा अंलं-
केत्वा दूरे तावति चरतिथेव । अयं नं यानं वातवेगेन सीघमेव सम्पापुणि । सा उट्ठातुं नासविख । चक्केन
द्विधा छिन्दित्वा गता । सकुणजेट्ठको सकुणे समानेन्तो तं अदिस्वा अनुसासिका न दिस्सति उपधारेथ नन्ति
[३६२] आह । सकुणा उपधारेत्ता तं महामगो द्वेधा छिन्नं दिस्वा सकुणजेट्ठकस्स आरोचेसु । सकुणजेट्ठको
सा अञ्जा सकुणिका वारेत्वा सयं तत्थ चरमाना द्वेधा छिन्ना किराति वत्ता इमं गाथमाह :-

यायञ्जामनुसासति सयं लोलुप्पचारिणी,

सायं विपक्खिका सेति हता चक्केन सालिकाति ।

तत्थ—यायञ्जामनुसासतीति यकारो पदसन्धिकरो । या अञ्जे अनुसासतीति अत्थो । सयं
सयति । हता चक्केन सालिकाति यानचक्केन हता सालिका सकुणिकाति ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा अनुसासिका सकुणिका अयं अनुसासिका
भिक्खुनी अहोसि, सकुणजेट्ठको पन अहमेवाति ।

अनुसासकजातक ।

१. स्या०—चक्कं भिन्धित्वा गतं ।

६. दुब्बचजातकं

अतिकरमकराचरियाति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो एकं दुब्बचभिक्षुं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

तस्स वत्थुं नवकनिराणे गिञ्जज्ञानके आवीभविस्सति । सत्था पन तं भिक्षुं आमन्तेत्वा भिक्षु ! न त्वं इदानीं दुब्बचो पुञ्चेपि दुब्बचो । दुब्बचभावेनेव पण्डितानं ओवादं अकरोन्तो सत्तिप्पहारेण जीवितकखयं पत्तोसीति वत्वा अतीतं आहरिः—

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ने बोधिसत्तो लङ्घननटकयोनियं पटिसन्धि गहेत्वा वयप्पत्तो पञ्चवा उणायकुसलो अहोसि । सो एकस्मिं नटकस्स मत्तिके मत्तिलङ्घनसिप्पं सिक्खित्वा आचरियेन सद्धि सिप्पं दस्सेन्तो विचरति । आचरियो पनस्म चतुन्नञ्जेव सत्तीनं लङ्घनसिप्पं जानाति न पञ्चन्नं । सो एकदिवसं एकस्मिं गामके सिप्पं दस्सेन्तो सुगमदमत्तो पञ्च मत्तियो लङ्घिस्सामीति पटिपाटिया ठपेसि ।

अयं नं बोधिमनो आह—आचरिय ! त्वं पञ्चमत्तिलङ्घनसिप्पं न जानासि, एकं सत्ति हर । सत्ते लङ्घिस्ससि पञ्चमाय मत्तिया विद्धो मग्गिस्ससीति ।

सो सुगमदमत्तनाय त्वं हि मय्हं पमागं न जानासीति तस्स वचनं अनादियित्वा चतरसो लङ्घेत्वा पञ्चमाय मत्तिया दण्डके मय्कुण्णविय आवुतो पग्गिदेवमानो निपज्जि । अथ नं बोधिसत्तो पण्डितानं वचनं अकत्वा इमं ग्यमनं पत्तोमीति इमं गाथमाह—

अतिकरमकराचरिय ! मय्हम्पेतं न रुच्चति,

चतुत्थे लङ्घयित्वा पञ्चमायसि आवुतोति ।

तस्य—अतिकरमकराचरियाति आचरिय ! अज्ज त्वं अतिकरं अकरि अत्तनो करणतो अतिरेककरणं अकरीति अत्थो । मय्हम्पेतं न रुच्चतीति मय्हं अन्तेवासिकस्सपि समानस्स एतं तव करणं न रुच्चति, तेन ते अहं पठममेव कथेमिन्ति दीरेति । अतुत्थे लङ्घयित्वाति चतुत्थे सत्तिफले अपतित्वा अत्तानं लङ्घयित्वा पञ्चमायसि आवुतोति पण्डितानं वचनं अगणहन्तो इदानीं पञ्चमाय सत्तिया आवुतोसीति ।

इदं वत्वा आचरियं सत्तितो अपनेत्वा कत्तब्बयुत्तकं अकासि । सत्था इमं अतीतं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा आचरियो अयं दुब्बचो अहोसि । अन्तेवासिको पन अहमेवाति ।

दुब्बचजातकं ।

७. तित्तिरजातकं

अच्वुगता अतिबलताति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो कोकालिकं आरब्ध कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

तस्स वत्थु तेरस्सनिपाते तक्कारियजातके आवीभविस्सति । सत्था पन न भिक्खवे ! कोकालिको इदानीं वत्तनो वाचं निस्साय नट्ठो, पुब्बेपि नट्ठो येवाति वत्था अतीतं आहरिः—

अतीतवत्थु

अतीते वागगमियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ने बोधिसत्तो उदिच्चब्राह्मणकुले निव्वत्तित्वा-वयपत्तो तक्का-सिलायं सब्ब सिप्पानि उग्गण्हित्वा कामे पहाय इमिपव्वज्जं पव्वजित्वा पञ्चाभिञ्ज्ञा अट्ठ ममापत्तियो निव्वत्तेसि । हिमवन्तपदेसे सञ्चो इसिगणो सन्निहितत्वा तं ओवादाचरियं कत्वा परिवारेसि । सो पच्चन्नं इसिसतानं ओवादाचरियो हुत्वा भानकीलाय कीलन्तो हिमवन्ते वसि ।

तदा एको पण्डुरोगी तापसो कुठारिं गहेत्वा कट्टं फालेति । अथेको मुखरतापसो तस्स सन्तिके निसी-दित्वा इध पहारं देहि इध पहारं देहीति तं तापसं रोमेसि । सो कुञ्जिन्त्वा न दानि मे त्वं दासुफालनकसिप्पं सिक्खापनकाचरियोति तिण्हं कुठारिं उक्खिपित्वा एकपहारेनेव जीविनक्खय पापेसि । बोधिसत्तो तस्म सरीर-किच्चं कारेसि ।

तदा अस्ममनो अविदूरे एकस्मिं वस्मिकपादे तिनिरो वसति । सो मायं पातं वस्मिकमन्थके ठत्वा महावस्मितं वस्मि । तं मुत्वा एको लुद्धको तित्तिरेन भवित्थ्वन्ति मइमञ्जाय गत्त्वा न वधित्वा आदाय गतो । बोधिसत्तो तस्म सइं अमुगन्तो अमुकद्वाने तिनिरो वसति, किन्तुवो तस्म मइो न मयतीति तापसे पुच्छि । ते तस्स तमत्थं आरोचेस् ।

सो उभोपि तानि कारणानि संसन्देत्वा इसिगणमज्जे इमं गाथमाहः—[३६४]

अच्वुगता अतिबलता अतिबलं पभासिता,

वाचा हनति दुम्मेधं तित्तिरं वातिवस्सितन्ति ।

तत्थ—प्रच्वुगताति अति उगता । अतिबलताति पुनप्पुनं भासमानेन अतिबलसभावा । अति-बलं पभासिताति अतिक्कल्लवेला पमाणातिक्कमेन भासिता । तित्तिरं वातिवस्सितन्ति यथा तित्तिरं अतिवस्सितं हनति तथा एवरूपा वाचा दुम्मेधं वालपुगलं हन्तीति ।

एवं बोधिमतो इमिपगम्प ओवादं दत्त्वा चत्तारो ब्रह्मविहारे भावेत्वा ब्रह्मलोकपरायणो अहोसि । सत्थापि न—भिक्खवे ! कोकालिको इदानीं वत्तनो वचनं निस्साय नट्ठो, पुब्बेपि नस्सियेवाति इमं धम्म-देसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा दुव्वचतापसो कोकालिको अहोसि, इसिगणो बुद्धपरिसा । गण-सत्था पन अहमेवाति ।

तित्तिरजातकं ।

८. वटुकजातकं

नाचिन्तयन्तो पुरिसोति इदं मत्था जेतवने विहरन्तो उत्तरमेट्टिपुत्त आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपञ्चवत्थु

सावत्थियं किर उत्तरमेट्टी नाम अहोमि महाविभवो । तस्स भगियाय कुच्छियं एको पुञ्जावा सन्तो ब्रह्मलोका चवित्वा पटिमन्थि गहेत्वा वयप्पन्तो अभिरूतो अहोमि ब्रह्मवण्णी । अथेकदिवसं सावत्थियं कन्ति-कच्छणे नक्खत्ते वृट्ठे सव्वो लोको नक्खत्तनिस्सिनो अहोमि । तस्म सहायका अञ्जो मेट्टिपुत्ता सपजापतिका अहेम् । उत्तरमेट्टिपुत्तस्म पन दीवर्त्तं ब्रह्मलोके वसितन्ता किलेमेस् चित्तं न अल्लीयति । अथस्स सहायका उत्तरमेट्टिपुत्तस्मापि एकं इत्थि आनेत्वा नक्खत्तं कीलिस्सामाति सम्मन्तयित्वा तं उपसड्कमित्वा—सम्म ! इमस्मि नगरे कन्तिकर्त्तवारच्छणो वृट्ठो तुय्हम्पि एकं इत्थि आनेत्वा नक्खत्तं कीलिस्सामाति आहंस् ।

अतीतवत्थु

न ममत्थो इत्थियाति च वृत्तेपि न पुनपुन निवन्धित्वा सम्पटिच्छायेत्वा एकं वण्णदासि सव्वालड्कार-पटिमण्डितं कत्वा तस्म घरं नेत्वा त्वं मेट्टिपुत्तस्म मन्तिकं गच्छाति सयनघरं पेसेत्वा निक्खमिस्सु । तं सय-नघरं पविट्ठम्पि मेट्टिपुत्तो नेव ओलोकेति नालपति । सा चिन्तेमि अय एवं रूपगणपत्तं उत्तमविलाससम्पन्नं मं नेव ओलोकेति नालपति इदानीं न अत्तो इत्थि कुत्तलीलाय ओलोकापेस्सामीति इत्थिलीलहे दस्सेन्ती पहट्टा-कारेन अगगन्ते विवर्त्तित्वा मित अकामि । मेट्टिपुत्तो ओलोकेत्वा दन्तट्टिके निमित्तं गण्हि । अथस्स अट्टिक-मञ्जा उपपज्जि । सकवम्पि तं मरीरं अट्टिकमञ्जुवल्कि विय पञ्जायि । सो तस्सा पग्ग्वयं दत्वा गच्छाति उय्योजेमि । [३६५]

तं तस्म घरं ओतिष्णं एको इस्मरो अन्नरवीथियं दिस्वा परिव्वयं दत्वा अत्तो घरं नेसि । सत्ताहे वीतिवत्ते नक्खत्त ओसिं तं वृट्ठमिथा माता श्रीनु आगमनं अदिस्वा मेट्टिपुत्तान मन्तिकं गत्वा कहं साति पुच्छि । ते उत्तरमेट्टिपुत्तस्म घरं गत्वा कहं साति पुच्छिम् ।

तद्धवगंयेव तस्सा परिव्वयं दत्वा उय्योजेसिन्ति ।

अथस्सा माता रोदन्ती धीतरं मे न पम्मामि धीतरं मे समानेथाति उत्तरमेट्टिपुत्तं आदाय रञ्जो सन्तिकं अगमामि । राजा च अट्टं विनिच्छिन्नन्तो—इमे ते मेट्टिपुत्ता वण्णदासि आनेत्वा अदसूति पुच्छि ।

आम देवाति ।

इदानीं सा कहन्ति ?

न जानामि, तं वण्णञ्जो वे तं उय्योजेसिन्ति ।

इदानीं तं समानेत्तं सक्कोसीति ?

न सक्कोमि देवाति ।

राजा—सचे समानेत्तु न सक्कोति राजागमस्स करोथाति आह ।

अथ तं पञ्जावाहं वन्धित्वा राजागं करिस्सामाति गहेत्वा पक्कमिस्सु । मेट्टिपुत्तं किर वण्णदासि समा-नेत्तु असक्कोन्तं राजा राजागं कारेतीति सकलनगरं एककोलाहलमहोसि । महाजानो उरे हत्थे ठपेत्वा किं नामेतं रामि ! अत्तो वो अननुच्छविकं लद्धन्ति परिदेवति । सेट्ठीपि पुत्तस्स पच्छतो पच्छतो परिदेवन्तो गच्छति । सेट्टिपुत्तो चिन्तेसि इदं मय्हं एवरूपं दुक्खं अगारं वसनभावेन उपपन्नं, सचे इतो मुच्चिस्सामि महा-गोतमसम्मासम्बुद्धस्स सन्तिके पब्बजिस्सामीति ।

सापि खो वण्णदासी तं कोलाहलमदं सुत्वा किं सदो नामेसोति पुच्छित्वा तं पवन्ति सुत्वा वेगेन ओत-रित्वा—उस्सरथ उस्सरथ सामि ! मं राजपुग्गिसानं दट्ठुं देथाति अत्तानं दस्सेसि ।

राजपुरिसा तं दिस्वा मातरं पटिच्छापेत्वा सेट्टिपुत्तं मुञ्चित्वा पक्कमिस्सु । सो सहायपरिवृतोव नदिं गन्त्वा ससीसं नहायित्वा गेहं गन्त्वा भुत्तपातरासो मातातिपरो पब्बज्जं अनुजानापेत्वा चीवरसाटके आदाय महन्तेन परिवारेन सत्थु सन्तिकं गन्त्वा वन्दित्वा पब्बज्जं याचित्वा पब्बज्जञ्च उपसम्पदञ्च लभित्वा अविस्सट्टकम्मट्टानो विपस्सनं वड्ढेत्वा न चिरस्सेव अरहत्ते पतिट्ठासि ।

अथेकदिवसं धम्मसभायं सन्निपतिता भिक्खू—आवुसो ! उत्तरसेट्टिपुत्तो अत्तनो भये उप्पन्ने सासनस्स गुणं जानित्वा इमम्हा दुक्खा मुच्चमानो पब्बजिस्सामीति चिन्तेत्वा सुचिन्तितेन मरणमुत्तो चेव पब्बजितो च अग्गफले पतिट्ठितोति तस्स गुणकथं कथेसु । सत्था आगन्त्वा काय नुत्थ भिक्खवे ! एतरहि कथाय सन्नि-सिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वुत्ते न भिक्खवे ! उत्तरसेट्टिपुत्तोव अत्तनो भये उप्पन्ने इमिना उपायेन इमम्हा दुक्खा मुच्चिस्सामीति चिन्तेत्तो मरणभया मुत्तो अतीते पण्डितापि अत्तनो भये उप्पन्ने इमिना उपायेन इमम्हा दुक्खा मुच्चिस्सामाति चिन्तेत्वा मरणभयदुक्खतो मुच्चिसुयेवानि वत्वा अतीतं आहरिः—(३६६)

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो च्छिपटिसन्धिवसेन परिवत्ततो वट्टकयोनियं निब्वत्ति । तदा एको वट्टकलुट्को अरञ्जो बहू वट्टके आहरित्वा गेहे ठपेत्वा गोचरं दत्वा मूले गहेत्वा आगतानं हत्थेवके विक्किणन्तो जीविकं कप्पेति । सो एकदिवसं बहूहि वट्टकेहि सद्धि बोधिसत्तमपि गहेत्वा आनेसि ।

बोधिसत्तो चिन्तेसि—सच्चाहं इमिना दिन्नगोचरं पानीयञ्च परिभुञ्जिस्सामि अयं मं गहेत्वा आगतानं मनुस्सानं दस्सति । सचे पन न परिभुञ्जिस्सामि अहं मिलायिस्सामि । अथ मं मिलातं दिस्वा मनुस्सा न गण्हिस्सन्ति, एवं मे सोत्थि भविस्सति । इमं उपायं कस्सामीति । सो तथा करोन्तो मिलायित्वा अट्ठिचम्म-मत्तो अहोसि । मनुस्सा तं दिस्वा न गण्हिस्सु । लुट्को बोधिसत्तं ठपेत्वा संसेसु वट्टकेसु परिवखीणसु पच्छि नीह-रित्वा द्वारे ठपेत्वा बोधिसत्तं हत्थतले कत्वा किं नुखो अयं वट्टकोति नं ओलोकेत् आग्ढो । अथम्स पमत्तभावं ज्ञात्वा बोधिसत्तो पक्खे पसारेत्वा उप्पतित्वा अरञ्जामेव गतो । अञ्जो वट्टका तं दिस्वा किन्नुखो न पञ्जा-यसि कहं गतोसीति पुच्छित्वा नुट्केन गहितोम्हीनि वुत्ते किं कत्वा मुत्तोसीति पुच्छिस्सु । बोधिसत्तो अहं तेन दिन्नगोचरं अगहेत्वा पानीयं अपिचित्वा उपायचिन्ताय मुत्तोति वत्वा इमं गाथमाह—

नाचिन्तयन्तो पुरिसो विसेसमधिगच्छति,

चिन्तितस्स फलं पस्स मुत्तोस्मि वधबन्धनाति ।

तत्थायं पिण्डथो । पुरिसो दुक्खं पत्वा इमिना नाम उपायेन इमम्हा दुक्खा मुच्चिस्सामीति अचिन्त-यन्तो अत्तनो दुक्खा मोक्खसंखातं विसेसं नाधिगच्छति । इदानीं पन मया चिन्तितकम्मस्स फलं पस्स । तेनेव उपायेन मुत्तोस्मि वधबन्धना मरणतो च वन्धनतो च मुत्तो अहन्ति ।

एवं बोधिसत्तो अत्तना कतकारणं आचिक्खि ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा मरणमुत्तो वट्टको पन अहमेवाति ।

वट्टकजातकं ।

९. अकालराविजातकं

अमातापितरि संवद्धोति^१ इदं सत्या जेतवने विहरन्तो एकं अकालराविं भिक्षुं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थ

सो किर सावत्थिवासी कुलपुत्तो सासने पब्बजित्वा वत्तं वा सिक्खं वा न उगगण्हि । सो इमस्मिं काले मया वत्तं कातब्बं, इमस्मिं काले उपट्ठातब्बं, इमस्मिं काले सज्जायितव्वन्ति न जानाति । पठमयामेपि [३६७] मज्झिमयामेपि पच्छिमयामेपि पबुद्धपबुद्धक्खण्येव महासदं करोति । भिक्षू निदं न लभन्ति । धम्मसभायं भिक्षू—आवुसो ! असुकभिक्षु एवरूपे रतनसासने पब्बजित्वा वत्तं वा सिक्खं वा कालं वा अकालं वा न जानातीति तस्स अगुणकथं कथेसु । सत्या आगन्त्वा कायनुत्थ भिक्षवे ! एतरहि कथाय सन्निस्सिन्नाति पृच्छिवा इमाय नामाति वुत्ते न भिक्षवे ! इदानीवेस अकालरावी पुब्बेपि अकालरावीयेव । कालाकालं अजाननभावेन गोवाय वलिनाय जीवितक्खयं पत्तोति वत्वा अतीतं आहरिः—

अतातवत्थ

अनीने वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो उदिच्चब्राह्मणकुले निव्वत्तित्वा वयप्पत्तो सब्ब-मिन्हेमु पारं गन्त्वा वाराणसियं दिमापामोक्खो आचरियो हुत्वा पञ्चसते माणवे सिप्पं वाचेसि । तेसं माण-वानं एको कालरावी कुक्कुटो अत्थि । ते तस्स वस्सितसद्देन उट्ठाय सिप्पं सिक्खन्ति । सो कालमकासि । ते अञ्जं कुक्कुटं परिश्रेमन्ता चरन्ति । अथेको माणवको सुसानवने दारुणि उद्धरन्तो एकं कुक्कुटं दिस्वा आनेत्वा पञ्चरे ठपेत्वा पटिजग्गति । सो सुसाने वड्ढितत्ता असुकवेलाय नाम वस्सितव्वन्ति अजानन्तो कदाचि अति-रन्ति वस्मन्ति, कदाचि अरुणग्गमने । माणवा तस्स अतिरन्ति वस्सितकाले सिप्पं सिक्खन्ता याव अरुणग्गमना सिक्खितुं न सक्कोन्ति निदायमाना गहिनट्टानम्पि नप स्सन्ति, अतिपभाते वस्सितकाले सज्जायस्स ओकासमेव न लभन्ति । माणवा अयं अतिरन्ति वा वस्सति अतिपभाते वा इमं निस्साय अम्हाकं सिप्पं न निट्ठायिरसतीति तं गहेत्वा गोवं वट्टेत्वा जीवितक्खयं पापेत्वा अकालरावी कुक्कुटो अम्हेहि घातितोति आचरियस्स कथेस् । आचरियो ओवादं अगहेत्वा संवड्ढितभावेन मरणप्पत्तोति वत्वा इमं गाथमाहः—

अमातापितरिसंवद्धो अनाचरियकुले वसं,
नायं कालं अकालं वा अभिजानाति कुक्कुटोति ।

तत्थ—अमातापितरिसंवद्धोति मातापितरो निस्साय तेसं ओवादं अगहेत्वा संवद्धो । अनाचरियकुले वसन्ति आचरियकुलेपि अवसमानो आचरिसिक्खापकं कञ्चिनिस्साय अवसितत्ताति अत्थो । कालं अकालं वाति इमस्मिं काले वस्सितव्वं, इमस्मिं काले न वस्सितव्वन्ति एवं वस्सितव्वयुत्तकालं वा अकालं वा एस कुक्कुटो न जानाति । अजाननभावेनैव जीवितक्खयं पत्तोति ।

इदं कारणं दस्सेत्वा बोधिसत्तो यावतायुकं ठत्वा यथाकम्मं गतो । सत्या इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा अकालरावी कुक्कुटो अयं भिक्षु अहोसि । अन्तेवासिका बुद्धपरिसा । आचरियो पन अहमेवाति ।

अकालरावीजातकं । [३६८]

१०. बन्धनमोक्षजातकं

अबद्धा तस्य बद्धःसीति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो चिञ्चमाणविकं आगृभ कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

तस्सा वत्थु द्वादसकनिपाते महापदुमजातके आवीभविस्सति । तदा पन सत्था न भिवखवे ! चिञ्च-
माणविका इदानेव मं अभूतेन अब्भाचिक्खति पुब्बेपि अब्भाचिक्खियेवाति वत्ता अतीतं आहरिः—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो पुरोहितस्स गेहे निब्वत्तित्वा वयप्पत्तो पितु अच्च-
येन तस्सेव पुरोहितो अहोसि । तेन अगममहंसिया वरो दिन्ना होति—भट्टे ! य इच्छसि तं वदेय्यासीति ।
सा एवमाह—मय्हं अञ्जो वरो नाम न दुल्लभो इतो पन ते पट्ठाय अञ्ज्या इत्थी किलेसवसेन न
ओलोकेतव्वाति ।

सो पटिक्खपित्वा पुनप्पुन निप्पीलियमानो तस्सा वचनं अतिवर्मानेन असवकोन्तो सम्पटिच्छत्वा
ततो पट्ठाय सोलससु नाटकिन्थिसहस्सेसु किलेसवसेन एकत्थिम्पि न ओलोकेसि । अथस्म पच्चन्तो कुप्पि ।
पच्चन्ते ठितयोधा चोरेहि सद्धि द्वे तयो सङ्गामे कत्वा इतो उत्तरि मय न सक्कोमाति रञ्जो पण्ण पेसेसु ।
राजा तस्य गन्तुकामो बलकायं संहरित्वा तं पक्कोसापेत्वा—भट्टे ! अहं पच्चन्ते गच्छामि तत्थ नानपराणि
यद्धानि होन्ति जयपराजयोपि अनिवद्धो तादिसेसु ठानेसु मातुगामा दुप्परिहारो, न्व इधेव निवत्ताहीति आह ।

सा न सक्का देव ! मया निवत्तिनुन्ति पुनप्पुन रञ्ज्या पटिक्खन्ता आह—नेनहि एकेक योजनं गन्त्वा
मय्हं सखदुक्खं जाननत्थ एकेकं मनुस्स पेसेय्याथाति ।

राजा मावूति सम्पटिच्छत्वा बोधिमत्तं नगरे ठरेत्वा महन्तेन बलकायेन निवर्मान्ता गच्छत्तं योजने
योजने एकेकं पुरिसं अम्हाकं आराग्य आरोचेत्वा देविया मुखदुक्ख जानित्वा आगच्छाति पेसेसि । सा आगता-
गतं पुरिसं राजा तं किमन्थं पेसेवीति पुच्छित्वा तुम्हाकं मुखदुक्ख जाननत्थयानि वृत्ते नेनहि एहीति तेन सद्धि
असद्धम्मं पटिसेवति ।

राजा द्वित्तमयोजनमगं गच्छन्तो द्वित्तसजने पेसेमि । सा सत्थेहिपि तेहि सद्धि तथेव अकासि । राजा
पच्चन्तं वृपसमेत्वा जनपदं समम्मासेत्वा पुन आगच्छन्तोपि तथेव द्वित्तस जने पेसेमि । सा तेहिपि सद्धि तथेव
विप्पटिपज्जियेव ।

राजा आगन्त्वा जयक्खन्धावारट्टाने ठत्वा नगरं पटिजग्गापेतूति बोधिसत्तम्म पण्णं पेसेसि । बोधि-
सत्तो सकलनगरं पटिजग्गापेत्वा राजनिवेमनं पटिजग्गापेन्तो देविया वमनट्टानं अगमासि । सा बोधिसत्तस्स
रूपगण्णत्तं कायं दिस्वा सण्डानुममक्कोन्ती—एहि ब्राह्मण ! सयनं अभिरुहाति आह ।

बोधिमत्तो—मा एवं अवच, राजापि मे गरु अकुमलापि भायामि, न सक्का मया एवं कातुन्ति [३६६]
आह ।

चनुमट्ठिया पादमूलिकानं नेव राजा गरु, न अकुमला भायन्ति, तवेव राजा गरु त्वं येव च अकुसला भाय-
सीति ?

आम सचे तेमम्पि एवम्भवंय्य न एवरूपं करेय्युं, अहम्पन जानमानां एवरूपं साहसिककम्मं न करि-
स्सामीति ।

किं बहुं विप्पलपसि सचे मे वचनं न करोसि सीसं ते छिन्दापेस्सामीति ।

तिट्ठतु ताव एकस्मि अत्तभावे सीसं अत्तभावसहस्सेपि सीसे छिज्जन्ते न सक्का मया एवरूपं कातुन्ति ।

सा होतु जानिस्सामीति बोधिसत्तं तज्जेत्वा अत्तनो गम्भं पविसित्वा सरीरे नखबलज्जं दस्सेत्वा तेलेन
गतानि अब्धञ्जेत्वा किलिट्ठधातुकं वत्थं निवासेत्वा गिलानालयं कत्वा दासिया आणापेसि रञ्जो कहं देवीति

वृत्ते गिलानाति कथ्येय्याथाति बोधिसत्तोपि रञ्जो पटिपथं अगमासि । राजा नगरं पदक्खिणं कत्वा पासादं अभिरुह्य देवि अपस्सन्तो कहं देवीति पुच्छि । गिलाना देवाति । सोपि सिरिगम्भं पविसित्वा तस्सा पिट्ठि परिमज्जन्तो—किं ते भद्दं ! अफासुकन्ति पुच्छि ।

सा तुण्ही अहोसि । ततियवारे राजानं ओलोकेत्वा—त्वम्पि महाराज ! जीवमि नाम ! मादि-सापि इत्थियो सस्सामिका येव नामाति !

किं एतं भद्देति ?

तुम्हेहि नगर रक्खणत्थाय ठपितो पुरोहितो निवेसन पटिजग्गामीति इधागन्त्वा अत्तनो वचनं अकरोन्ती मं पहरित्वा अत्तनो मनं पूरेत्वा गतोति ।

राजा अग्गिम्हि पक्खित्तवाणसक्खरा विय कोधेन तट्टतायन्तो सिरिगम्भा निक्खमित्वा दोवारिक-पादमूलिकादयो पक्कोमित्वा—गच्छथ भणो ! पुरोहितं पच्छावाहं बन्धित्वा वज्झभावप्पत्तं कत्वा नगरा नीह-रित्वा आघातनं नेत्वा सीसमस्स छिन्दथाति ।

ते वेगेन गन्त्वा तं पच्छावाहं बन्धित्वा वज्झभेरि वादावेस्सु । बोधिसत्तो चिन्तेसि अद्धा ताय दुट्ठदेविया राजा पुरेतरं परिभिन्नो अज्जदानाह अत्तनो वलेनेव अत्तानं मोचेस्सामीति । सो ते पुरिसं—आह भो ! तुम्हे म मारेत्तो रञ्जो दस्सेत्वाव मारेथाति ।

किं कारणाति ?

अहं राजकम्मिका बहुम्मं कम्म कन बहूनि महानिधानानि जानामि राजकुटुम्बं मया विचारितं सच्चं मं रञ्जो न दस्सेम्मथ बहू धनं नम्मिस्समि मया रञ्जो मापनेय्ये आचिक्खिते पच्छा कातव्वं करोथाति ।

ते न रञ्जो दम्मयिम् । राजा न दिम्वाव—कम्मा भो ब्राह्मण ! मयि लज्जं न अकामि ? कस्मा ते एवरूपं पापकम्म कारिति आह ।

महाराज ! अहं सोत्थियकुले जानो मया कुत्थकिप्पिक्कमन्तोपि पाणातिपातो न कतपुट्ठो, तिणसलाक-मत्तम्पि अदिन्न नादिन्नपुट्ठं, लोभयमेन परेस इत्थी अक्खीनि उम्मीलेत्वापि न ओलोकितपुट्ठा, हामवसेनापि मुसान भामितपुट्ठा, कुसग्गेनापि मज्जन पीतपुट्ठं । अहं तुम्हेस्सु [३७०] निरपराधो । मा पन बाला लोभवसेन म हत्थे गहेत्वा मया पटिक्खित्ता म नज्जेत्वा अत्तना कतपाप उत्तान कत्वा मम आचिक्खित्वा अन्तो गम्भं पविट्ठा । अहं निरपराधो । पण्ण गहेत्वा पन आगता चतुसट्ठिजनो मापराधा ते पक्कोसित्वा तस्सा वो वचनं कतं न कन्ति पुच्छ देवाति ।

राजा ते चतुसट्ठिजनं बन्धापेत्वा देवि पक्कोसारेत्वा तथा एतेहि सद्धि पापं कतं न कन्ति पुच्छि । कनं देवाति वृत्ते तं पच्छावाहं बन्धापेत्वा चतुसट्ठिजनानं मौसानि छिन्दथाति आणापेसि ।

अथ नं बोधिसत्तो आह नत्थि महाराज ! एतेसं दोसो । देवी अत्तनो रुचिं कारापेसि । निरपराधा एते । तस्मा नेसं खमथ । तस्यापि दोसो नत्थि । इत्थियो नाम मेयुनवम्मेन अतित्ता, जातिमभावो हि एस एतासं भवितव्वयुत्तकमेव होति । तस्मा एतिस्मापि खमथानि नानापकारेन राजानं सञ्जापेत्वा ते चतुसट्ठिपि जने तच्च बालं मोचापेत्वा सञ्चेसं यथासकानि ठानानि दापेसि । एवं ते सव्वे मोचेत्वा ! सकट्टाने पटिट्ठा-पेत्वा बोधिसत्तो राजानं उपसङ्गमित्वा—महाराज ! अन्धबालानं नाम अवत्थूकेन वचनेन अबन्धितव्व-युत्तका पण्डिता पच्छावाहं वद्धा, पण्डिता कारणयुत्तेन वचनेन पच्छावाहं वद्धापि मत्ता, एवं बाला नाम अब-न्धितव्वयुत्तकेपि बन्धापेन्ति, पण्डिता वद्धेपि मोचेन्तीति क्त्वा इमं गाथमाह :—

अबद्धा तत्थ बज्जन्ति यत्थ बाला पभासरे,

बद्धापि तत्थ मुच्चन्ति यत्थ धीरा पभासरेति ।

तत्थ—अबद्धाति अबन्धितव्वयुत्ता । पभासरेति पभासन्ति वदन्ति कथेन्ति ।

एवं महासत्तो इमाय गाथाय रञ्जो धम्मं देसेत्वा मया इमं दुक्खं अगारे वसनभावनं लद्धं इदानि मे अगारेन किच्चं नत्थि पब्बज्जं मे अनुजानं देवाति पब्बज्जं अनुजानापेत्वा अस्सुमुखं जातिजनं महत्तच्च विभवं

१. स्या० चारापेस्सु ।

पहाय इसिपव्वज्जं पव्वजित्वा हिमवन्ते वसन्तो अभिञ्जा च समापत्तियो च निव्वत्तेत्वा ब्रह्मलोकपरायणो अहोसि । सत्या इमं धम्मदेशनं आहरित्वा जातकंसमोधानेसि । तदा दुट्ठदेवी चिञ्चमाणविका अहोसि । राजा आनन्दो अहोसि । पुरोहितो पन अहमेवाति ।

बन्धनमोक्खजातकं ।

हंसीवग्गो द्वादसमो ।

१३. कुसनालिवग्गवण्णना

१. कुसनालिजातकं

करे सरिक्खोति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो अनाथपिण्डकस्स निच्छयमित्तं आरब्ध कथसि ।

पच्चपन्नवत्थु

अनाथपिण्डकस्स हि मित्तसुहज्जजातिबन्धवा एकतो हुत्वा—महासेट्ठि ! अयं तथा जातिगोत्तघन-
घञ्जादीहि नेव सदिसो न उत्तरितरो कस्मा एतेन सद्धि सन्थवं करोसि ? मा करोहीति पुनपुनं निवारेसुं ।

अनाथपिण्डको पन—मित्तसन्थवो नाम हीनेहिपि समेहिपि अतिरेकेहिपि कत्तवोयेवाति—तेसं वच्चन
अगहेत्वा भोगगामं गच्छन्तो तं कुटुम्बरक्खकं कत्वा अगमासीति सव्वं कालकण्णिगवत्थुस्मि वुत्तनयेनेव वेदितव्वं ।

इथ पन अनाथपिण्डकेन अत्तनो घरपवत्तिया आरोचित्ताय सत्था—गहपति ! मित्तो नाम खुट्ठको
नत्थि, मित्तश्चम्मं रक्खिन् समत्थभावां चत्थ पमाणं मित्तो नाम अत्तना समोपि हीनोपि विसिट्ठोपि गहेत्तव्वो,
सञ्चेपि हि ते अत्तनो पनं भारं नित्थरन्ति येव, इदानीं तावत्वं अत्तनो निच्छयमित्तं निस्साय कुटुम्बरस्स सामिको
जातो, पोरण्णा पन निच्छयमित्तं निस्साय विमानसामिका जाताति क्त्वा तेन याचितो अतीतं आहरिः—

अतीतवत्थु

अतीने वाराण्णसियं ब्रह्मदने रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो रज्जाो उय्याने कुसनालिगच्छे देवता हुत्वा
निव्वत्ति । तस्मिञ्जोव पन उय्याने मङ्गलसिलं निस्साय उज्जुगलक्खन्धो परिमण्डलसाखाविटपसम्पन्नो रज्जाो
मन्तिका लद्धमम्मनो रुचमङ्गलरूक्खो अत्थि । मुखकांनिपि^१ वुच्चति । तस्मि एको महेसक्खो देवराजा
निव्वत्ति । बोधिसत्तस्स तेन सद्धि मित्तसन्थवो अहोसि । तदा राजा एकस्मि एकत्थम्भके पासादे वसति
तस्स सो थम्भो चलि । अथस्स चलितभावं रज्जाो आरोचेसु ।

राजा वड्ढको पक्कोसापेत्वा ताता ! मम एकत्थम्भकस्स मङ्गलपासादस्स थम्भो चलितो, एकं
सारत्थम्भं आहरित्वा तं निच्चलं करोथाति आह । ते साधु देवाति रज्जाो वचनं सम्पटिच्छित्वा तदनुच्छविकं
रूक्खं परियेसमाना अञ्जात्थ अदिस्वा उय्याने पविसित्वा तं मुखककक्खं दिस्वा रज्जाो सन्तिकं आगन्त्वा
किं ताता ! दिट्ठो वो तदनुच्छविको रक्खोति वुत्ते दिट्ठो देव ! अपि च खो तं छिन्दितुं न विसहामाति
आहंसु ।

किं कारणाति ?

मयं हि अञ्जात्थ रूक्खं अपस्सन्ता उय्याने पविसिम्हा तत्रापि ठपेत्वा मङ्गलरूक्खं अञ्जां न पस्साम
इति नं मङ्गलरूक्खताय छिन्दितुं न विसहामाति ।

गच्छथ छिन्दित्वा पासादं थिरं करोथ मयं अञ्जां मङ्गलरूक्खं करिस्सामाति ।

ते साधूति बलिकम्मं गहेत्वा उय्याने गन्त्वा स्वे छिन्दिस्सामाति रूक्खस्स बलिकम्मं कत्वा निव्वत्तिस्सु ।
रूक्खदेवता तं कारणं ज्ञत्वा स्वे मय्ह विमानं नासेस्सन्ति दारके गहेत्वा कुहिं गमिस्सामीति गन्तव्वट्ठानं अपस्सन्ती
पुत्तके गोवायं अहेत्वा परोदि । तस्सा सन्दिट्ठा सम्भत्ता रूक्खदेवता वनदेवता आगन्त्वा किं एतन्ति पुच्छित्वा
तं कारणं सुत्वा सयम्पि वड्ढकीनं पटिक्खिपनुपायं अपस्सन्तियो तं परिस्सजित्वा रोदितुं आरभिस्सु ।

तस्मिं समये बोधिसत्तो रूक्खदेवतं पस्सिस्सामीति तत्थ गन्त्वा तं कारणं सुत्वा होतु मा चिन्तयित्थ
अहं तं रूक्खं छिन्दितुं न दस्सामि स्वे वड्ढकीनं आगतकाले मम कारणं पस्सथाति ता देवता समस्सासेत्वा पुन-

दिवसे वड्डकीनं आगतवेलाय ककण्टकवेसं गहेत्वा वड्डकीनं पुरतो गन्त्वा मङ्गलरुक्खस्स मूलन्तरं पविसित्वा तं रुक्खं सुसिरं विय कत्वा रुक्खमज्जेन अभिरुहित्वा खन्धमत्थकेन निक्खमित्वा सीसं कम्पयमानो निपज्जि । महावड्डकी ककण्टकं दिस्वा रुक्खं हत्थेन पहरित्वा सुसिररुक्खो एसो निस्सारो हिय्यो अनुपधारेत्वाव बलिकम्मं करिम्हाति एकघनं महारुक्खं गरहित्वा पक्कामि । रुक्खदेवता बोधिसत्तं निस्साय विमानस्स सामिनी जाता । तस्सा पटिसन्धारत्थाय सन्दिट्ठा सम्भत्ता बहू देवता सन्निपत्तिस्सु । रुक्खदेवता विमानस्मे लद्धन्ति तुट्ठुचिता तास देवतानं मज्जे बोधिसत्तस्स गुणं कथयमानो भो देवता ! मयं महेसक्खा देवता हुत्वापि दन्वपञ्जाताय इमं उपायं न जानिम्हा कुमनालिदेवता पन अत्तनो ज्जाणसम्पत्तिया अम्हे विमानसामिके अकासि । मित्तो नाम सदिसोपि अधिकोपि हीनोपि कत्तव्वोव सव्वेपिहि अत्तनो थामेन सहायान उप्पन्नं दुक्खं नित्यरित्वा सुखे पतिट्ठामेन्तिथेवाति मित्तधम्म वण्णयित्वा इमं गाथभाहः—

करे सरिक्खो अथवापि सेट्ठो
निहीनको चापि करेय्य एको,
करेय्युं ते व्यसने उत्तमत्थं
यथा अहं कुसनालो रुचायन्ति ।

तत्थ—करे सरिक्खोति जातिआदीहि सदिसोपि मित्तधम्मं करेय्य । अथवापि सेट्ठोति जातिआदीहि सेट्ठो अधिकोपि करेय्य । निहीनको चापि करेय्य एकोति एको जानिआदीहि हीनोपि मित्तधम्मं करेय्येव । तस्मा सव्वेपि एने मित्ता कातव्वायेवाति दीपेति । किं कारणा ? करेय्युं ते व्यसने उत्तमत्थन्ति सव्वेपेते सहायकस्स व्यसने उप्पन्ने अत्तनो पत्तभारं वहमाना उत्तमत्थं करेय्युं कायिकचेतमिकदुक्खतो तं सहायकं मोचेय्युमेवाति अत्थो । तस्मा हीनोपि मित्तो कातव्वायेव पणोव इतरे । तत्रिदं ओपम्मं । यथा अहं कुसनालो रुचायन्ति यथा अहं रुचायं निव्वत्तदेवता अयञ्चकुसनालिदेवता अप्पेसक्खा मित्तसन्धवं करिम्हा तत्रापाहं महेसक्खापि समाना अत्तनो उप्पन्नं दुक्खं बालताय अनुपायकुसलताय हरित्त्वा नासक्खि इमं पन अप्पमक्खम्पि समानं पण्डितं देवत निस्साय दुक्खतो मुत्ताम्हीनि । तस्मा अञ्जोहिपि दुक्खा मुच्चित्तुकामेहि समविमिट्ठभावं अनोलोकेत्वा हीनोपि पण्डितो मित्तो कातव्वोति । रुचादेवता इमाय गाथाय देवसङ्गवम्म धम्मं देसेत्वा यावतायुक्कं ठत्वा सद्धि कुमनालिदेवताय यथाकम्मं गताति ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातक समोधानेसि । नदा रुचा देवता आनन्दो अहोसि । कुमनालिदेवता पन अहमेवाति ।

कुसनालिजातकं ।

२. दुम्मेधजातकं

यसं लब्धान् दुम्मेधोति इदं सत्था वेलुवने विहरन्तो देवदत्तं आरब्ध कथेसि ।

पच्छुपन्नवत्थु

धम्मसभायं हि भिक्खू—आवुसो ! देवदत्तो तथागतस्स पुण्णचन्दमस्मिगिकं मुखं असीतिअनु-
व्यञ्जनद्वतिसमहापुरिसलक्खणपतिमण्डितं व्यामप्पभापरिक्खित्तं आवेलावेला यमकयमकभूता घनबुद्धरस्मियो
विस्सज्जेन्तं परमसोभगपत्तं अत्तभावञ्च ओलोकेत्वा चित्तं पसादेत्तु न सक्कोति उसूयमेव करोति बुद्धा नाम
एवरूपेन सीलेन समाधिना पञ्जाय विमुत्तिया विमुत्तिज्जाणदस्मनेन समन्नागतानि वुच्चमाने वण्णं महित्
न सक्कोति उसूयमेव करोतीति—देवदत्तस्स अगुणकथं कथेम् ।

सत्था आगन्त्वा काय नुत्थ भिक्खवं ! एनरहि कथाय मन्त्रिसिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामानि वुत्ते
न भिक्खवं ! इदानीव देवदत्तो मम वण्णे भञ्जमानं उसूयं करोति पुत्रेपि अकासियेवाति वत्था अतीतं आहरिः—

अतीतवत्थु

अतीने मगधरट्ठे राजगहनगरं एकस्मि मगधराजं रज्जं कारेत्ते बोधिसत्तो हत्थियोनियं निव्वत्तिन्वा मन्व-
सेनो अहोमि हेट्ठा वण्णिनमदिमाय रूपमप्पत्तिया ममन्नागतो । अथ नं लक्खणमप्पन्नो अयन्ति सो राजा मङ्गल-
हत्थि अकामि । अथेकस्मि ल्लगदिवसे सकलनगरं देवनगरं विय अलङ्कारापेत्वा सत्त्वालङ्कारपतिमण्डित
मङ्गलहत्थि अभिगृह्णित्वा मत्तेन राजानुभावेन नगरं पदक्खिणं अकामि । महाजनो तत्थ तत्थ ठत्वा मङ्गल-
हत्थिनो रूपगपत्तं मरीरं दिम्वा—अहो ! रूपं, अहो ! गति, अहो ! लीला, अहो ! लक्खणमप्पत्ति, एव-
रूपो नाम मन्वमेतवग्वाग्गा चक्कवत्तिरज्जो अनुच्छविकोति मङ्गलहत्थिमेव वण्णेति । [३७४]

राजा मङ्गलहत्थिस्स वण्णं सुत्वा महित् अमक्कोन्तो उसूयं उप्पादेत्वा अज्जेव नं पव्वतपपाता पातेत्वा
जीवितक्खयं पापेस्सामीति हत्थाचरियं पक्कोसापेत्वा—किन्ति कत्वा तथा अयं नागो सिक्खापितोति आह ।

सुसिक्खापितो देवाति ।

न सुसिक्खितो दुस्सिक्खितोति ।

सुसिक्खितो देवाति ।

यदि सुसिक्खितो, सक्खिस्ससि नं वेपुल्लपव्वतमत्थकं आरोपेतुन्ति ?

आम देवाति ।

तेनहि एहीति सयं ओतरित्वा हत्थाचरियं आरोपेत्वा पव्वतपादं गन्त्वा हत्थाचरियेन हत्थिपिट्ठे निसी-
दित्वाव हत्थिम्हि वेपुल्लपव्वतमत्थकं आरोपिते सयम्पि अमच्चगणपरिवुत्तो पव्वतमत्थकं अभिरुहित्वा हत्थि
पपाताभिमुखं कारेत्वा—त्वं मया एम सुसिक्खापितोति वदेमि तीहियेव ताव नं पादेहि ठपेहीति आह ।

हत्थाचरियो पिट्ठियं निसीदित्वाव भो तीहि पादेहि तिट्ठाति हत्थिस्स पण्हिकाय सञ्ज अदासि । सो
तीहि पादेहि अट्ठासि । पुन राजा द्वीहि पुरिमपादेहि येव ठपेहीति आह । महासत्तो द्वे पच्छिमपादे उक्खिपित्वा
पुरिमपादेहि अट्ठासि । पच्छिमपादेहि येवाति वुत्तेपि द्वे पुरिमपादे उक्खिपित्वा पच्छिमपादेहि अट्ठासि एकेनाति
वुत्तेपि तयो पादे उक्खिपित्वा एकेनेव अट्ठासि । अथस्स अपतनभावं जत्वा —सचे प्होसि आकासे नंठ पेहीति
आह ।

हत्थाचरियो चित्तेसि सकलजम्बुदीपे इमिना सदिसो सुसिक्खितो हत्थी नाम नत्थि, निस्संसयं पनेतं
एस पपाते पातेत्वा मारेतुकामो भविस्सतीति । सो तस्स कण्णमूले मन्तेसि,—तात ! अयं राजा तं पपाते पातेत्वा
मारेतुकामो, न त्वं एतस्स अनुच्छविको । सचे ते आकासेन गन्तुं बलं अत्थि यथानिसिन्नमेव मं आदाय वेहासं
अब्भुगन्त्वा बाराणसि गच्छाति ।

पुञ्जिद्विया समन्नागतो महासत्तो तं खणञ्जेव आकासे अट्ठासि ।

हृत्थाचरियो—महाराज ! अयं हृत्थी पुञ्जिद्विया समन्नागतो न तादिसस्समन्दपुञ्जास्स दुब्बुद्धिनो अनुच्छविको पण्डितस्स पुञ्जासम्पन्नस्स रञ्जो अनुच्छविको तादिसा नाम मन्दपुञ्जा एवरूपं वाहनं लभित्वा तस्स गुणं अजानन्ता तञ्चेव वाहनं अवसेसं च यससम्पत्तिं नासेन्तियेवाति वत्वा हृत्थिक्खन्धे निसिम्भोव इमं गाथ-
माहुः—

यसं लब्धान दुम्मेधो अनत्थं चरति अत्तनो,
अत्तनो च परेसं च हिंसाय पटिपज्जतीति ।

तत्रायं सङ्खेपत्थो—महाराज ! तादिसो दुम्मेधो निप्पञ्जो पुगलो परिवारसम्पत्तिं लभित्वा अत्तनो अनत्थं चरति । किं कारणा ? सो हि यममदमतो कत्तव्वं अजानन्तो अत्तनो च परेसं च हिंसाय पटिपज्जति । हिंसा वुच्चति किलमनं दुक्खुप्पादनं तदत्थाय एव पटिपज्जतीति । [३७५]

एवं इमाय गाथाय रञ्जो धम्मं देसेत्वा तिट्ठ दानि त्वन्ति आकासे उप्पत्तित्वा बाराण्णमि गन्त्वा राजङ्गणो आकासे अट्ठासि । सकलनगरं सङ्खुभित्वा अम्हाकं रञ्जो आकासेन सेतवरवारणो आगन्त्वा राजङ्गणो ठितोति एक्कोलाहलं अहोसि । वेगेन रञ्जोऽपि आरोचेम् । राजानिक्खमित्वा सचे मय्हं उपभोगत्थाय आगतोमि भूमियं पतिट्ठाहीति आह । बोधिसत्तो भूमियं पतिट्ठासि । आचार्यो ओतगित्वा राजानं वन्दित्वा कुतो आग-
तोसि ताताति वृत्ते राजगहतोति वत्वा सब्ब पवत्ति आरोचेमि । राजा मनापन्ने तात ! कतं इधागच्छन्ते-
नाति हट्ठुट्ठो नगरं सज्जापेत्वा वारणं मङ्गलहृत्थिट्ठाने ठपेत्वा सकलरज्जं तयो कोट्ठासे कत्वा एकं बोधि-
सत्तस्स अदासि एकं आचरियस्स । एक अत्तना अगहेमि । बोधिसत्तस्स आगतकालतो पट्ठायेव पन रञ्जो
मकलजम्बुदीपे रज्जं हत्थगतमेव जातं सो जम्बुदीपे अगगराजा हुत्वा दानादीनि पुञ्जानि कत्वा यथाकम्मं अग-
मासि । मत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेमि ।

तदा मगधराजा देवदत्तो अहोमि । बाराणसीराजा मारिपुत्तो । हृत्थाचरियो आनन्दो । हृत्थी
पन अहमेवाति ।

दुम्मेधजातकं ।

३. नङ्गलीसजातकं

असम्बन्धार्थमिं वाचन्ति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो लालुदायित्थेरं^१ आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

सो किर धम्मं कथेन्तो इमस्मिं ठाने इदं कथेतव्वं इमस्मिं ठाने इदं न कथेतव्वन्ति युत्तायुत्तं न जानाति । मङ्गले अवमङ्गलं वदन्तो निरोकुड्डेम् तिट्ठन्ति सन्धिमिङ्गघाटकेम् चाति इमं अवमङ्गलं अनुमोदनं कथेति । अवमङ्गलेम् अनुमोदनं करोन्तो बहू देवा मनुस्सा च मङ्गलानि श्रचिन्तयन्ति वत्वा एवरूपानं मङ्गलानं सतम्पि सहस्सम्पि कात् समत्था होथानि वदति ।

अथेकदिवसं धम्ममभायं भिक्खू—आवुमो ! लालुदायी युत्तायुत्तं न जानाति सम्बन्ध अभासितव्वं वाचं सम्बन्ध भासतीति कथं समुत्तापेम् । सन्था आगन्त्वा कायन्तुथ भिक्खवे ! एतर्हि कथाय सन्धिसिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वृत्ते न भिक्खवे ! लालुदायी इदानीं दन्धपरिमक्कनो कथेन्तो युत्तायुत्तं न जानाति पुब्बेपि एवरूपो अहोमि निच्चलालकोयेव^२ एमांति वत्वा—[३७६] अतीतं आहरिः—

अतीतवत्थु

अतीने बाराणमियं ब्रह्मदत्तं रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो ब्राह्मणमहामालकुले निव्वत्तित्वा वयपत्तो तक्कमिलायं सम्बन्धिमिप्पानि उगण्हित्वा बागणमियं दिमापामोक्खो आचरियो हुत्वा पञ्चमाणवकसत्तानि सिप्पं वाचेति । तदा तेसु मागवेम् एको दन्धपरिमक्कनो लालमाणवो धम्मन्तेवामिको हुत्वा मिप्पं उगण्हाति । दन्धभावेन पन उगण्हितु न सक्कोति । बोधिसत्तस्स पन उपकारो होति । दासो विय सव्वकिच्चानि करोति । अथेकदिवसं बोधिसत्तो सायमासं भुञ्जित्वा सयने निपन्नो तं माणवं हत्थपादपिट्ठिपरिक्कमानि कत्वा गच्छन्तं आह—तात ! मञ्चपादे उपत्थम्भेत्वा याहीति ।

माणवो एकं पादं उपत्थम्भेत्वा एकस्म उपत्थम्भनं अलभन्तो अत्तनो ऊरुम्हि ठपेत्वा रत्ति खेपेसि । बोधिसत्तो पच्चूमसमये उट्ठाय तं दिम्वा—किं तात ! निसिन्नोसीति पुच्छि ।

आचरिय ! मञ्चपादस्स उपत्थम्भनं अलभित्वा ऊरुम्हि ठपेत्वा निसिन्नोम्हीति ।

बोधिसत्तो मविग्गमानसो हुत्वा अयं अति विय मय्हं उपकारो एत्तकानं पन माणवकानं अन्तरे अयमेव दन्धो सिप्पं सिक्खित्त्वा न सक्कोति कथन्नुक्खो अहं इमं पण्डितं करेय्यन्ति चिन्तेसि । अथस्स एतदहोसि—अथेको उपायो अहं इमं माणवं दारुअत्थाय पण्णत्थाय गत्वा आगतं अज्ज ते किं दिट्ठं किं कतन्ति पुच्छिस्सामि । अथ मे इमं नाम अज्ज मया दिट्ठं इदं कतन्ति आचिक्खिस्सन्ति अथ नं तथा दिट्ठञ्च कतञ्च कीदिसन्ति पुच्छिस्सामि सो एवरूपं नामाति उपमाय च कारणेन च कथेस्सति । इति नं नवं उपमं च कारणञ्च कथपेत्वा इमिना उपायेन पण्डितं करिस्सामीति । सो तं पक्कोसित्वा—तात माणव ! इतोपट्ठाय दारुअत्थाय वा पण्णत्थाय वा गतट्ठाने यंते तत्थ दिट्ठं वा सुत्तं वा भुत्तं वा पीतं वा खादितं वा होति तं आगन्त्वा मय्हं आरोचेय्यासीति आह ।

सो साधूति पटिस्सुगित्वा एकदिवसं माणवेहि सद्धिं दारुअत्थाय अरञ्जं गतो तत्थ सप्पं दिस्वा आगन्त्वा आचरियं—सप्पो मे दिट्ठोति आरोचेसि ।

सप्पो नाम तात ! कीदिसो होतीति ?

सेय्यथापि नङ्गलीसाति ।

साधु तात ! मनापा ते उपमा आहटा सप्पा नाम नङ्गलीससदिसाव होतीति । अथ बोधिसत्तो माणवकेन मनापा उपमा आहटा सक्खिस्सामि नं पण्डितं कातुन्ति चिन्तेसि । माणवो पुन एकदिवसं अरञ्जं हत्थि दिस्वा—हत्थी मे आचरिय ! दिट्ठोति आह ।

हृत्थी नाम तात ! कीदिसो होतीति ?

सेय्यथापि नङ्गलीसाति ।

बोधिसत्तो हत्थिस्स सोण्डा नङ्गलीससदिसा होति दन्तादयो एवरूपा च एवरूपा च । अयं पन बाल-
ताय विभजित्वा कथेतुं असक्कोन्तो सोण्डं सन्धाय कथेसि मञ्जोति तुण्ही अहोसि ।

अथेकदिवसं निमन्तने [३७७] उच्छं लभित्वा—आचरिय ! अज्ज मयं उच्छं खादिम्हाति । उच्छं
नाम कीदिसोति वृत्ते सेय्यथापि नङ्गलीसाति आह । आचरियो थोकं पतिरूपकारणं कथेसीति तुण्हीजातो ।
पुनरेकदिवसं निमन्तने एकच्चे माणवा गुलं दधिना भुञ्जिस्सु एकच्चे खीरेन । सो आगत्वा—आचरिय !
अज्ज ! मयं दधिना खीरेन च भुञ्जिम्हाति वत्वा दधिखीरं नाम कीदिमं होतीति वृत्ते सेय्यथापि नङ्गली-
साति आह ।

आचरियो—अयं माणवो मय्यो नङ्गलीसमदिमोति कथेन्तो ताव मुकथितं कथेसि । हृत्थी नङ्ग-
लीससदिसोति कथेन्नेनापि सोण्डं सन्धाय लेमेन कथितं, उच्छं नङ्गलीसमदिमन्ति कथनेपि लेसो अत्थि, दधि-
खीरानि पन निच्चं पण्डरानि पक्खित्तभाजनमण्ठानानीति इध सब्बेन सव्वं उपमं न कथेसि, न सब्बा इमं
लालकं^१ सिक्खापेतुन्ति वत्वा इमं गायमाहः—

असब्बत्थ गामि वाचं
बालो सब्बत्थ भासति,
नायं दधि वेदि न नङ्गलीसं
दधिम्पयं मञ्जति नङ्गलीसन्ति ।

तत्रायं सङ्खेपत्थो । मा वाचा ओपम्मवमेन सव्वत्थ न गच्छति तं असब्बत्थगामि वाचं बालो दन्ध-
पुगलो सब्बत्थ भासति । दधि नाम कीदिमन्ति पृथो सेय्यथापि नङ्गलीमानि वदन्ते वदन्तो नायं दधि वेदि
न नङ्गलीसं । किं कारणं ? यस्मा दधिम्पयं मञ्जति नङ्गलीसं यस्मा अयं दधिम्पि नङ्गलीसमेव मञ्जति ।
अथवा दधीति दधिमेव । पयन्ति खीरं । दधि च पयञ्च दधिम्पयं । यस्मा दधिखीरानिपि अयं नङ्गलीसमेव
मञ्जति तादिमो चायं बालो किं इमिनानि अन्नेवामीनं गायं कथेत्वा परित्रयं दत्वा तं उय्योजेमि ।

सत्या इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जानकं समोधानेसि । तदा लालमाणवो लालुदायी अहोसि । दिसा-
पामोक्खाचरियो पन अहमेवाति ।

नङ्गलीसजातकं ।

४. अम्बजातकं

वायमेथेव पुरिसोति इदं सत्या जेतवन् विहरन्तो एकं वत्तसम्पन्नं ब्राह्मणं आरब्ध कथेमि ।

पच्चुपन्नवत्थु

सो किर सावत्थिवासी कुलपुत्तो भामने उर दत्त्वा पब्बजितो वत्तसम्पन्नो अहोमि । आचरियू५७भाय-
वत्तानि पानीयपरिभोजनीयउपोसथागारजन्ताघरादिवत्तानि च साधुकं करोमि । चट्टमसु महावत्तेसु
असीतिवत्थकवत्तेसु च परिपूर्गिकारीमेव अहोमि । विहारं गम्मज्जति परिवेगं वितवकमालकं विहारमग
गम्मज्जति । मनुस्मानं पानीयं देति । मनुस्मा तस्म वत्तसम्पत्तिथं पसीदित्वा पच्चमतमत्तानि धुवभत्तानि
अदंम् । महालाभमक्कारो उप्पज्जि । त [३७८] निम्माय बटुन्नं फामुविहारो जातो । अथेकदिवसं धम्म-
सभायं भिक्खु कथं समुद्गाणेम् आवुसो ! असुको नाम भिक्खु अत्तनो वत्तसम्पत्तिया महत्तं लाभसक्कारं निव्व-
त्तेमि, एनं एककं निम्माय बटुन्नं फामुविहारो जातोति ।

सत्या आगत्वा कायानुत्थ भिक्खवे ! एतर्हि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वुत्ते
न भिक्खवे ! इदानेव पुत्थेपायं भिक्खु वत्तसम्पन्नो पुत्थेपेनं एककं निम्माय पच्च इमिसताति फलाफलत्थाय
अरज्जं अगत्वा एनेनेव आनीतफलाफलेहि यापेपुत्ति वत्त्वा अतीनं आहरिः—

अतीतवत्थु

अतीने वारागमिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिमत्तो उदिच्चब्राह्मणकुले निव्वत्तित्वा वयप्पत्तो इसि-
पव्वज्जं पट्ठाज्जत्वा पच्चनगतरुमपरिवारो पव्वतपादे विहासि । तदा हिमवन्ते चण्डो निदाघो अहोमि । तत्थ
तत्थ पानीयानि छिज्जिम् । निच्छान्ता पानीयमलभमाना किलमत्ति । अथ तेसु तापसेसु एको तापसो तेसं
पिपामादुक्ख दिम्वा एकं रुक्खं छिन्दित्वा दोगि कत्वा पानीयं उम्मिच्चित्वा दोगि वृत्त्वा तेम पानीयं अदासि ।

बटुम् सन्नपत्तित्वा पानीयं पित्तलेसु तापसस्स फलाफलत्थाय गमनोक्कामो नाहोमि । सो निराहारोपि
पानीय देतिपेव । मिसगगा चिन्तेम अथ अम्हाक पानीयं देन्तो फलाफलत्थाय गन्तु ओक्कामं न लभति । निरा-
हारताय अतिविय किलमत्ति हन्द मयं कत्तिकं करोमति । ते कत्तिकं अक्कम्, इतो पट्टाय पानीय पित्तनत्थाय आगच्छ-
न्तेन अत्तनो बलानुत्तरेण फलाफल गहेत्वा आगन्तव्वान्ति । ततो पट्टाय एकेको तिरच्छानो अत्तनो अत्तनो बला-
नृत्तरेण मधुरमधुरानि अम्बजम्बुपनसादीनि गहेत्वाव आगच्छति । एकस्म अत्थाय आभतं फलाफल अइहेत्य-
मकटभागप्पमारा अहोमि । पच्चमता तापसा तदेव परिभुज्जन्ति अतिरेकं छुड्डीयित्थ ।

बोधिगत्तो नं दिस्वा एकं नाम वत्तसम्पन्नं निम्माय एत्तकानं तापमानं फलाफलत्थाय अगत्वा यापनं
उप्पन्नं विरियं नाम कातव्वमेवानि वत्त्वा इमं गाथमाहः—

वायमेथेव पुरिसो न निब्बिन्देय्य पण्डितो ,

वायामस्स फलं पस्स भुत्ता अम्बा अनीतिहन्ति ।

तत्राय सङ्खेपत्थो । पण्डितो अत्तनो वत्तपूर्णादिके कम्ममिह वायमेथेव न उक्कण्ठेय्य, कि कारणा ?
वायामस्म निष्फलताय अभावतो । इति महात्तो वायामो नाम सफलोव होतीति इसिगगं आलपत्तो वाया-
मस्स फलं पस्साति आह । कीदिस ? भुत्ता अम्बा अनीतिहं । तत्थ अम्बानि देसनामत्तं तेहि पन नानप्प-
कारानि फलाफलानि आभतानि तेसु सम्पन्नतरानं [३७९] उम्मन्नतरान वा वसेन अम्हाति वुत्तं । ये इमेहि
पच्चहि इमिसनेहि मयं अरज्जं अगत्वा एकस्म अत्थाय आनीता अम्बा भुत्ता इदं वायामस्म फलं । तज्ज
खो पन अनीतिहं इतिह आस इतिह आसाति एवं इतिहीतिहेन गहेतव्वं न होति पच्चक्खमेव तं फलं पस्साति ।
एवं महासत्तो इसिगगस्स ओवादं अदासि ।

सत्या इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेमि । तदा वत्तसम्पन्नो तापसो अयं भिक्खु अहोसि ।
गणसत्था पन अहमेवाति ।

अम्बजातकं ।

५. कटाहकजातकं

बहुम्पि सो विकल्पेय्याति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो एकं विकल्पिकं भिक्षुं आरब्ध कथेसि । तस्स वत्थु हेट्ठा कथितसदिसमेव ।

अतीतवत्थु

अतीते पन वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो महाविभवो सेट्ठी अहोमि । तस्स भगिया पुत्तं विजायि । दासीपिस्स तं दिवसं येव पुत्तं विजायि । ते एकतोव वड्डिहम् । सेट्ठिपुत्ते लेखं सिक्खन्ते एव दासोपिस्स फलकं वह्मानो गत्वा तेनेव सद्धि लेखं भिक्षि गगनं सिक्ख । द्वे तयो बोहारे अकामि । सो अनुक्कमेन वचनकुसलो बोहारकुसलो युवा अभिरूपो अहोमि नामेन कटाहको नाम ।

सो सेट्ठिघरे भण्डागारिककम्मं करोन्तो चिन्तेसि—न मं इमे सव्वकालं भण्डागारिककम्मं कारेस्सन्ति किञ्चिदेव दोसं दिस्वा तालेत्वा वन्धित्वा लक्खणेन अङ्केत्वा दासपरिभोगेनपि परिभुञ्जिस्सन्ति पचचन्ते खो पन सेट्ठिस्स सहायको सेट्ठी अत्थि यन्नूनाहं सेट्ठिस्स वचनेन लेखं आदाय तत्थ गत्वा अहं सेट्ठिपुत्तोति वत्वा तं सेट्ठि वञ्चेत्वा तस्स धीतरं गहेत्वा सुखं वसेय्यन्ति ।

सो मयमेव पण्णं गहेत्वा अहं असुकं नाम मम पुत्तं तव सन्तिकं परिहणं आवाहविवाहमम्बन्धो नाम मय्हं च तथा तुय्हं च मया सद्धि पतिरूपो, तस्मा तुवं इमस्स दासकस्म अत्तनो धीतरं दत्वा एतं तत्थेव वसापेहि अहोमि ओकामं लभित्वा आगमिस्सामीति लिखित्वा सेट्ठिस्सेव मुद्दिक्वा लञ्छेत्वा यथारुचिं परिव्रज्यञ्चैव गन्धवत्थादीनि च गहेत्वा पचचन्तं गत्वा सेट्ठि दिस्वा वन्दित्वा अट्टामि ।

अथ नं सेट्ठी—कुतो आगतोमि तानानि पुच्छि ।

वाराणसितोति ।

कम्म पुत्तोमीति ?

वाराणसीसेट्ठिस्माति ।

केनत्थेनागतोमीति ?

तस्मिं खणे कटाहको इदं दिस्वा जानिस्सन्नाति पण्णं अदामि । सेट्ठी पण्णं वाचेत्वा इदानीहं जीवामि नामानि तुदुच्चित्तो धीतरं दत्वा पतिट्ठापेसि ।

तस्म परिवारो महन्तो [३८०] अहोमि । सो यागुखज्जकादिमु वा वत्थगन्धादिमु वा उपनीतेसु एवम्पि नाम यागु पचन्ति ? एवं खज्जकं ? एवं भनं ? अहो ! पचचन्तवामिका नामानि यागुआदीनि गरहन्ति । इमे पचचन्तवामिभावेनेव साट्ठके वलेत्तु^१ न जानन्ति, गन्धे पिमित्तुं, पुष्पफानि गन्धित्तुं न जानन्तीति वत्वा वत्थ-कम्मन्तिक्रादयो गरहन्ति ।

बोधिसत्तोपि दासं अपस्सन्तो—कटाहको न दिस्समि, कट्ठं गतो, परिगमेथ नन्ति—समन्ता मनुस्से पयो-जेसि । तेसु एको नत्थ गत्वा दिस्वा मज्जानित्वा अत्तानं अजानापेत्वा गत्वा बोधिमनस्स आरोचेसि । बोधिसत्तो तं पवन्ति मत्वा अयुत्तं तेन कत्तं गत्वा तं गहेत्वा आगच्छिस्सामीति राजानं आपुच्छित्वा महन्तेन परिवारेन निक्खमि । सेट्ठी किर पचचन्तं गच्छतीति सव्वत्थ पाकटो जातो । कटाहको सेट्ठी किर आगच्छ-तीति मत्वा चिन्तेसि—न सो अज्जेन कारणेन आगच्छति, मं निस्सायेयस्म आगमनेन भवितव्यं सचे पनाहं पलायिस्सामि पुनागन्तुं न सक्का भविस्समि, अत्थि पनेम उपायो मम मामिकस्म पटिपथं गत्वा दासकम्मं कत्वा तमेव आगधेस्सामीति ।

सो ततो पट्ठाय परिमज्जे एवं भासति—अज्जे वालमनुस्सा अत्तनो वालभावेन मानापितुन्नं अजानन्ता तेसं भोजनवेलाय अपचिनिकम्मं अकत्वा तेहि राद्धियेव भुञ्जन्ति, मयं पन मानापितुन्नं भोजनकाले पटिग्गहं

उपनेम, खेलसरकं उपनेम, भोजनानि उपनेम, पानीयमि वीजनमि गहेत्वा उपतिट्टामानि याव सरीरवलञ्जन-
काले उदककलसं आदाय पटिच्छन्नद्वानगमना सव्वं दामेहि सामिक्कानं कत्तव्वकिच्चं पकासेमि ।

सो एवं परिमं उग्गण्हापेत्वा बोधिसत्तम्म पच्चन्त समीपं आगतकाले समुरं अवोच—तान ! मम
किर पिता तुम्हाकं दम्मनत्थाय आगच्छति, तुम्हे खादनीयभोजनीयं पटियादापेय, अहं पण्णाकारं गहेत्वा पटि-
पथं गच्छामीति ।

सो साधु तानानि सम्पटिच्छि । कटाहको बहुं पण्णाकारमादाय महत्तेन परिवारेन गत्वा बोधिसत्तं
वन्दित्वा पण्णाकारमदामि । बोधिसत्तोपि पण्णाकारं गहेत्वा तेन सद्धिं पटिसन्धारं कत्वा पातगमकाले खन्धा-
वारं निवासित्वा सरीरवलञ्जनत्थाय पटिच्छन्नद्वानं पाविमि । कटाहको अत्तनो परिवारं निवन्तेत्वा कलसं आदाय
बोधिसत्तम्म सन्निकं गत्वा उदककिच्चपरिगोमाने पादेमु पतित्वा—मामि ! अहं तुम्हाकं यत्तकं इच्छथ
तत्तकं धनं दम्मामि, मा मे यमं अन्तरायात्थ्याति आह । बोधिसत्तो तस्म वत्तसम्पदाय पसीदित्वा मा भायि
नत्थि [३८१] ते मम सन्निका अन्तरायाति समग्गमागत्वा पच्चन्तनगरं पाविमि । महत्तो सक्कारो अहोमि ।
कटाहकोपिस्म निरन्तरं दामेन कत्तव्वकिच्चं करोति ।

अथ नं एकाय वेलाय सुखानिमित्र पच्चन्तसेट्ठी आह—महामेड्ढि ! मया तुम्हाकं पण्णं दिग्वाव तुम्हाकं
पुत्तस्म दारिका दिघ्माति । बोधिसत्तो कटाहकं पुत्तमेव कत्वा तदरुच्छविकं पियवचनं वत्वा सेट्ढि तोसेसि ।
ततो पट्टाय कटाहकस्म सुयं उल्लोकेनं समत्थो नाम नाहोमि । अथेकदिवसं महामत्तो सेट्ढिधीतरं पक्कोमित्वा
एहि अम्म ! सीमे मे ऊका विचिनाहीति वत्वा तं आगन्त्वा ऊका गहेत्वा ठितं पियवचनं वत्वा—कथेहि अम्म !
किच्च ते मम पुत्तो मुखदुक्खेगु अण्णमत्तो उभो जना सम्मोदमाना समग्गवामं वसथानि पुच्छि ।

तान ! सेट्ढिपुत्तस्म अञ्जो दोमो नाम नत्थि केवल आहारं गरहतीति ।

अम्म ! निच्चकालमेस दुक्खमोलोक्, अपि च ने अहं तस्म सुवध्वनमन्तं दम्मामि । तं त्वं साधुकं
उग्गण्हात्वा मम पुत्तस्म भोजनकाले गरहन्तस्म उग्गहितनियामेनेव पुत्तो ठत्वा वेदय्यामीति गाथं उग्गण्हा-
पेत्वा कनिगाहं वसित्वा वाराग्गामिमेव अगमामि ।

कटाहकोपि बहुं सादनीयभोजनीय आदाय अनुसरं गत्वा बहुं धनं दत्वा वन्दित्वा निवति । सो
बोधिसत्तम्म गतकालतो पट्टाय अतिरेकमानी अहोमि । सो एकदिवसं सेट्ढिधीताय नानगरमभोजन उपनेत्वा
कटच्छमादाय परिवगन्तिया भनं गरहित् आरभि । सेट्ढिधीता बोधिसत्तम्म सन्निके उग्गहितनियामेन इमं
गाथमाहः—

बहुमि सो विकत्थेय्य अञ्जं जनपदं गतो,

अन्वागन्त्वा न दूसेय्य भुञ्ज भोगे कटाहकाति ।

तत्थ—बहुमि सो विकत्थेय्य अञ्जं जनपदं गतोति यो अत्तनो जानिभूमितो अञ्जं जनपदं गतो
होति यत्थस्स जातिं न जानन्ति सो बहुमि विकत्थेय्य वम्भनवचनं वञ्चनवचनं वदेय्य अन्वागन्त्वा न दूसेय्याति
इमं ताव वारं मामिक्कस्स पटिपथं गत्वा दामकिच्चस्स कत्तना कमाहि पहरित्वा पिट्ठिचम्मुपाटनतो च लक्खण-
हननतो च तुत्तोमि सत्ते अनाचारं करोसि पुन अञ्जमि आगमनवारे तव मामिको अन्वागन्त्वा न दूसेय्य
इमं गेहं अनुभागन्त्वा कसाभिधानेहि चैव लक्खणाहननेन च जानिप्पकामनेग च तं दूसेय्य, उपहनेय्य तस्मा इमं
अनाचारं पहाय भुञ्ज भोगे कटाहक ! मा पच्छा अत्तनो दामभावं पाकटं कारेत्वा विप्पटिमारी अहोसीति
अयमेत्थ सेट्ढितो अधिपाथो । [३८२]

सेट्ढिधीता पन एतत्थं अजानन्ती उग्गहितनियामेन व्यञ्जनमेव पयिरदाहामि । कटाहको अट्ठा
सेट्ढिना मम नाम^१ आचिक्खित्वा एतस्मा सव्वं कथितं भविस्सतीति ततो पट्टाय पुन भत्तं गरहितुं न विसहि
निहीनमानो यथालब्धं भुञ्जित्वा यथाकम्मं गतो ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जानकं समोधानेसि । तदा कटाहको विकत्थिकभिक्षु अहोसि ।
वारागसीसेट्ढि पन अहमेवाति ।

कटाहकजातकं ।

६. असिलक्खणजातकं

तथेवेकस्स कज्जाणन्ति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो कोसलरज्जो असिलक्खणपाठकं ब्राह्मणं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

सो किर कम्मारेहि रज्जो असीनं आहटकाले असि उपमिड्धत्वा असिलक्खणं उदाहरति । सो येसं हत्थतो लाभं लभति तेसं असि लक्खणसम्पन्नो मङ्गलसंयुत्तोति वदति । येसं हत्थतो न लभति तेसं असि अवलक्खणोति गरहति । अथेको कम्मरो असि कत्वा कोसियं सुगुमं मरिचचुण्णं पक्खिपित्वा रज्जो असि आहरि । राजा ब्राह्मणं पक्कोमापेत्वा असि वीमंसाति आह । ब्राह्मणस्स असि आकड्ढित्वा उपसिड्धन्तस्स मरिचचुण्णानि नासं पविसित्वा खिपितुकामत्तं उप्पादेस्सु । तस्म खिपन्तस्स नामिका असिधाराय पटिहता द्विधा छिज्जि । तस्सेवं नामिकाय छिन्नभावो भिक्खुमङ्गळे पाकटो जातो ।

अथेकदिवसं धम्मसभायं भिक्खू कथं समुट्ठापेयु आवुपो ! रज्जो किर असिलक्खणपाठको ब्राह्मणो असिलक्खणं उपसिङ्घन्तो नासिकं छिन्दापेसीति । सत्था आगन्त्वा कायन्तु भिक्खवे ! एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वुत्ते न भिक्खवे ! इदानेवेसो ब्राह्मणो असि उपमिड्धन्तो नासिकाच्छेदं पत्तो पुब्बेपि पत्तोयेवाति क्त्वा अतीतं आहरि :—

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते तस्म असिलक्खणपाठको ब्राह्मणो अहोगीति, मत्थं पञ्चु-
पन्नवत्थु सदिसमेव । राजा पन तस्म वेज्जे दत्त्वा नामिकाकोटि फामकं कारापेत्वा लाखाय पटिनामिक कारेत्वा पुन तं उपट्ठाकमेव अकामि । वाराणसिरज्जो पन पुत्तो नत्थि, एका धीता चेव भागिनेय्यो च अहेम् । सोपि उभोपि ते अत्तनो सन्तिके प्रेव वड्ढापेसि । ते एकतो वड्ढन्ता अज्जामज्जं पटिवद्धचित्ता अहेम् । राजापि अमच्चे पक्कोमित्वा मय्हं भागिनेय्यो इमस्स रज्जस्स मामिकोव धीतर एतस्सेव दत्त्वा अभिसेकमस्स [३८३] करोमीति क्त्वा पुन चित्तेसि मय्हं भागिनेय्यो मव्वथापि मे ज्ञातको येव एतस्स अज्ज राजधीतरं आनेत्वा अभिसेकं क्त्वा धीतरं अज्जस्म रज्जो दस्सामि । एवं नो ज्ञातका बहू भविस्सन्ति द्विन्नप्पि रज्जानं मयमेव मामिका भविस्सामाति । नो अमच्चेहि मद्दि मम्मन्नेत्वा उभोपेते विमु कानु वट्टनीति भागिनेय्यं अज्ज-
स्मि निवेमने धीतरं अज्जस्मि वामेसि । ते सोलमवस्सुद्देमिकभावं पत्त्वा अतिविय पटिवद्धचित्ता अहेम् ।

राजकुमारो केन नुवो उपायेन मातुलधीतरं राजगेहा नीहरापेयु मक्का भवेय्याति चित्तेन्तो अत्थेसो उपायोति महाइक्खणिकं पक्कोमापेत्वा तस्मा महम्मभण्डकं दत्त्वा कि मया कन्व्वन्ति वुत्तो अम्म ! अज्ज तथा करोन्तिया अनिष्फत्ति नाम नत्थि किञ्चिदेव कारणं क्त्वा यथा मम मातुलो राजधीतरं अन्तोगेहा नीहरापेति तथा करोहीति आह ।

साधु मामि ! अहं राजानं उपमड्धकमित्वा एवं वक्खामि—देव ! राजधीताय उपरि कालकण्णि अत्थि, एतकं कालं निवत्तिन्वा ओलोकेन्तोपि नत्थि, अहं राजधीतरं अनुकदिवसे नाम रथ आरोपेत्वा बहू आवु-
धहत्थे पुरिमे आदाय महत्तेन परिवारेन सुसानं गन्त्वा मण्डलपीठिकाय हेट्ठा सुसानमज्जे मतमनुस्सं निपज्जा-
पेत्वा उपरिमज्जे राजधीतरं ठपेत्वा गन्धोदकघटानं अट्टत्तरमनेन नहापत्वा कालकण्णि एवाहेस्सामीति एवं क्त्वा राजधीतरं सुसानं नेस्सामि । त्वं अम्हाकं तत्थ गमनदिवसे अम्हेहि पुरेतरमेव थोकं मरिचचुण्णमादाय आवुधहत्थेहि अत्तनो मनुस्सेहि पग्ग्वुतो रथं आरुह्य सुसानं गन्त्वा रथं सुसानद्वारे एकदेसे ठपेत्वा आवुधहत्थे मनुस्से सुसानवनं पेसेत्वा सयं सुसाने मण्डलपीठिकं गन्त्वा मतको विय पटिकुज्जो हुत्वा निपज्ज । अहं तत्थ आगन्त्वा तव उपगिमज्जकं अत्थरित्वा राजधीतरं उक्खपित्वा मज्जे मयापेस्सामि । त्वं तस्मि खणो मरि-

चवुण्णं नासिकाय पक्खिपित्वा द्वे तयो वारे निवेय्यामि । तथा खिपितकाले मयं राजधीतरं पहाय पलायिस्साम । अथागत्वा राजधीतरं सीमं नहापेत्वा सर्याम्प सीमं नहायित्वा तं आदाय अत्तनो निवेसनं गच्छेय्यामीति ।

सो साधु सुन्दरो उपायोति सम्पटिच्छि ।

सा गत्वा रज्ज्जो तमत्थं आरोचेमि । राजा सम्पटिच्छि । राजधीतायपि तं अन्तरं आचिक्खि, सापि सम्पटिच्छि । सा निक्खमनदिवसे कुमारस्म मज्जं दत्वा महत्तेन परिवारेन सुमानं गच्छन्ती आग्खमनुस्सानं भयजननत्थं आह—मया राजधीताय मज्जे ठपितकाले हेट्ठामज्जे मनपुग्गिस्सो खिपिस्समि खिपित्वा च हेट्ठा [३८८] मज्जा निक्खमित्वा यं पठमं पस्मिस्समि तमेव गहेस्समि अप्पमत्ता भवेय्याथाति ।

राजकुमारो पुरेतरं गत्वा वृत्तनथेनेव तत्थ निपज्जि । महाइक्खगिका राजधीतरं उक्खिपित्वा मण्डलपीठिकट्टानं गच्छन्ती सा भायीति मज्जापेत्वा मज्जे ठपेसि । तस्मि खगे कुमारो मग्गिचवुण्णं नामाय पक्खिपित्वा खिपि । तेन खिपितमतेपेव महाइक्खगिका राजधीतरं पहाय महारवं रवमाना मव्वपठमं पलायि । तस्मा पलातकालतो पहाय एकोपि ठान् समत्थो नाम ताहोमि । गहितगहितानि आवुधानि छड्ढेत्वा मव्वे पलायिमु ।

कुमारो यथावस्मन्निनं मज्जं कत्वा राजधीतरं आदाय अत्तनो निवेसनं अगमामि । इक्खगिका गत्वा तं कार्गणं रज्ज्जो आरोचेमि । राजा एकतियापि सा मया तस्मेवत्थाय पोमिता पायामे छट्ठितमपि विय जातन्ति सम्पटिच्छित्वा अररमार्गे भागिनेय्यस्म रज्जं दत्वा धीतरं महादेवि कारेमि । सो ताय मद्धि समग्गवासं वममानो धम्मेन रज्ज कारेमि ।

सोपि अमिलक्खणपाठको तस्मेव उपट्ठाको अहोमि । तस्सेकदिवसं राजुपट्टानं आगत्वा पटिसुरियं ठत्वा उरुट्ठन्तस्म लात्वा विलीयि पटिनामिका भूमिपं पति । सो लज्जाय अधोमुखो अट्टामि । अथ नं राजा परिहमन्तो—आचरिय ! सा चिन्तयित्थ खिपितं नाम एकस्म कल्याणं होति एकस्म पापकं । नुम्हेहि खिपितेन नामा छिज्जियित्थ, मयं पन मातुलधीतरं लभित्वा रज्जं पापुग्गिम्हाति वत्ता इमं गाथमाह :—

तथेवेकस्स कल्याणं तथेवेकस्स पापकं,

तस्मा सच्चं न कल्याणं सच्चं वापि न पापकन्ति ।

तत्थ—तथेवेकस्साति तदेवेकस्स । अयमेव वा पाठो । दुतियपदेपि एमेव नयो ।

इति सो इमाय गाथाय तं कार्गणं आहरित्वा दानादीनि पुज्जानि कत्वा यथाकम्मं गतो । सत्था इमाय देमनाय लोकस्सम्मतानं कल्याणपापकानं अनेकमिकभावं पकासेत्वा जातकं समोधानेति । तदा अमिलक्खण-पाठको एतरहि अमिलक्खणपाठकोव भागिनेय्यराजा पन अहमेवाति ।

असिलक्खणजातकं ।

७. कलण्डुकजातकं

ते देसा तानि वत्थूनीति इदं सन्था जेतवने विहरन्तो एकं विकत्थिकं भिक्षुं आरब्ध कथेमि :

पच्चपन्नवत्थु

तत्थ द्वेपि वत्थु कटाहकजातकसदिसानेव । इध पनेस वाराणसीसेट्ठिनो दासो कलण्डुको [३८५] नाम अहोसि । तस्स पलायित्वा पच्चन्नमेट्ठिनो धीतरं गहेत्वा महत्तेन परिवारेन वसनकाले वाराणसीसेट्ठी परियेसापेत्वापि तस्स गतद्वानं अजानन्तो गच्छ कलण्डुकं पग्येसाति अत्तना पुट्टं^१ मुक्पोतकं पेसेमि । मुक्पोतको इतोच्चित्तो च चरन्तो तं नगरं सम्पापुणि ।

तस्मिञ्च काले कलण्डुको नदीकीलं कीलितुकामो बहू मालागन्धविलेपनञ्चैव खादनीयभोजनीयानि च गाहापेत्वा नदिं गत्वा सेट्ठिधीताय मण्डि नावं आरुह्य, उदके कीलति । तस्मिञ्च देसे नदीकीलं कीलन्ता इस्सरजातिका तिग्गिण्णभेसज्जपरिवारितं खीरं पिबन्ति, तेन तेमं दिवमभागमपि उदके कीलन्तानं सीतं न बाधति । अयं पन कलण्डुको खीरगण्डूम् गहेत्वा मुखं विस्वालेत्वा तं खीरं नुट्ठुभति, नुट्ठुभन्तोपि उदके अनुट्ठुभित्वा सेट्ठिधीताय सीसे नुट्ठुभति ।

मुक्पोतकोपि नदीतीरं गत्वा एकस्मा उदुम्बरमाखाय निमीदित्वा ओलोकेन्तो कलण्डुकं सञ्जानित्वा सेट्ठिधीताय सीसे नुट्ठुभन्तं दिस्वा—अरे, कलण्डुक ! दास ! अन्नतो जानि च वसनद्वानं च अनुम्भ, खीर-गण्डूम् गहेत्वा मुखं विस्वालेत्वा जानिमप्पन्नाय मुखसंवद्धाय सेट्ठिधीताय सीसे मा नुट्ठुभ, अन्नतो पमाणं न जानासीति यत्वा इमं गाथमाहः—

ते देसा तानि वत्थूनि अहञ्च वगगोचरो,

अनुविच्च खो तं गण्हेयुं पिव खीरं कलण्डुकाति ।

तत्थ—ते देसा तानि वत्थूनीति मातुकुच्छि सन्थाय वदति । अयमेत्थ अधिष्ठाया । यत्थ ते वसितं न ते खत्तिथधीनादीनं कुच्छिदेसा । यत्थ वामि पतिट्ठिनो तानि न खत्तिथधीनादीन कुच्छिवत्थूनि अथखो दागि-कुच्छियं त्वं वमि चेव पतिट्ठिनो जानि । अहञ्च वगगोचरो तिरच्छानगतोपि एतमत्थ जानामीति दीपेति । अनुविच्च खो तं गण्हेयुन्ति एवं अनाचारं चरमानं मया गत्वा आगोचने अनुविच्च जानित्वा तव सामिका तालेत्वा चेव लक्खणाहतञ्च कत्वा तं गण्हेयुं गहेत्वा गमिस्सन्ति, नम्मा अन्नतो पमाणं ज्ञत्वा सेट्ठिधीताय सीसे अट्ठुभित्वा पिव खीरं । कलण्डुकाति तं नामेनालपति ।

कलण्डुकोपि मुक्पोतकं सञ्जानित्वा मं पाकटं करेय्याति भयेन—एहि सामि ! कदा आगतोमीति आह ।

मुको न एम स हितकामनाय पक्कोमनि गीवं पन मे वलेत्वा मार्गेतुकामोति ज्ञत्वाव न मे नया अत्थोति ततो उप्पत्तिन्वा वाराणसियं गत्वा यथादिट्ठ सेट्ठिनो वित्थारेन कथेमि । सेट्ठी अयुभ तेन कतन्ति वत्था तस्म आगं कारेत्वा वाराणसिमेव तं [३८६] आनेत्वा दासपरिभोगेन परिभुञ्जि ।

सन्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोवातेमि । तदा कलण्डुको अयं भिक्षु अहोसि । वाराणसिमेट्ठी पन अहमेवाति ।

कलण्डुकजातकं ।

८. बिलारवतजातकं

यो वे धम्मं धजं कत्वाति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो एकं कुहकभिक्षुं आरब्ध कथेसि । तदा हि सत्था तस्म कहकभावे आगोचिने न भिक्षवे ! इदमेव पुट्टवेपेस कुहको येवानि क्त्वा अतीतं आहरि :—

अतीतवत्थु

अतीने वागणमियं ब्रह्मदत्तं रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो मूसिकयोनियं पटिमन्धि गहेत्वा बुद्धिमन्वाय महामरीरो मूकच्छापकमीदसो हत्वा अनेकसत्तमूसिकपरिवारो^१ अरञ्जे विहरति^२ । अथेको सिगालो इतो-
चितो च विचरन्तो तं मूसिकयूथं दिस्वा इमा मूसिका वञ्चेत्वा खादिस्सामीति चिन्तेत्वा मूसिकानं आसयस्मा-
विदूरे सुरियाभिमुखो वानं पिबन्तो एकेन पादेन अट्टामि । बोधिसत्तो गोचरं चरमानो न दिस्वा मीलवा एको
भविस्सतीति तस्म सन्तिकं गन्त्वा—भन्ते ! त्वं को नामीति पुच्छि ।

धम्मिको नामाति ।

चत्तारो पादे भूमियं अट्टपेत्वा कस्मा एकेनेव ठितोमीति ?

मयि चत्तारो पादे पठवियं ठेप्पेने पठवी वहितुं न सक्कोति तस्मा एकेनेव तिट्ठामीति ।

मुखं विवरित्वा कस्मा ठितोमीति ?

मय अञ्जं न भवखयाम, वातमेव भवखयामाति ।

अथ कस्मा सुरियाभिमुखो तिट्ठामीति ।

सुरियं नमस्सामीति ।

बोधिसत्तो तस्म वचनं सुत्वा मीलवा एको भविस्सतीति ततो पट्टाय मूसिकगणेन सद्धिं सायं पानं तस्म
उपट्टानं गच्छति । अथस्म उपट्टानं कत्वा गमनकाले सिगालो सब्बपच्छिदं मूसिकं गहेत्वा ममं खादित्वा अञ्जो-
हृत्वा मुखं पुञ्जित्वा तिट्ठति । अनुपुट्टेन मूसिकगणो तनुको जातो । मूसिका पुट्टे अम्हाकं अयं आसयो
नप्पहोति निरस्तनरा तिट्ठाम इदानीं मिथिलो, एवमपि आसयो न पूरनेव किन्नुखो एतन्नि बोधिसत्तस्स तं पवत्ति
आरोचयिस्सु । बोधिसत्तो केन नुखो कारणेन मूसिका तनुत्तं गताति चिन्तेन्तो सिगाले आसङ्कं ठपेत्वा वीमं-
मिस्सामि नन्ति उपट्टानकाले सेममूसिके पुरतो कत्वा मयं पच्छतो अहोमि । सिगालो तस्म उपरि पक्खन्दि ।
बोधिसत्तो अत्तनो गण्ठगत्थाय पक्खन्दन्तं दिस्वा निवत्तित्वा—भो सिगाल ! इदं ते वत्तसमादानं न धम्म-
मधम्मताय, परेमं पन विहिंसत्थाय धम्मं धजं कत्वाव चरसीति क्त्वा इमं गाथमाहः—[३८७]

यो वे धम्मं धजं कत्वा निगूल्हो पापमाचरे,

विस्सासयित्वा भूतानि बिलारं नाम तं वतन्ति ।

तत्थ—यो वेति खत्तियादिसु यो कोचिदेव । धम्मं धजं कत्वाति दसकुसलकम्मपधम्मं धजं करित्वा
तं करोन्तो उस्मापेत्वा दस्सेन्तोति अत्थो । विस्सासयित्वाति मीलवा अयन्ति सञ्जाय सञ्जानविस्सामानि
क्त्वा । बिलारं नाम तं वतन्ति तं एवं धम्मं धजं कत्वा र्हो पापानि करोन्तस्सेव वत्तं केराटिकवत्तं नाम होतीति
अत्थो ।

मूसिकराजा कथेन्तो कथेन्तोयेव उप्पत्तित्वा तस्म गीवायं पत्तिन्वा हनुकस्स हेट्ठा अन्तोगलनालियं डमित्वा
गलनानि फालेत्वा जीवितकखयं पापेसि । मूसिकगणो निवत्तित्वा सिगालं मुखभुञ्चि खादित्वा अगमासि ।
पठमागताव किस्म ममं लभिस्सु, पच्छा आगता न लभिस्सु । ततो पट्टाय मूसिकगणो निवभयो जातो । सत्था
इमं धम्मदेसन् आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा सिगालो कुहकभिक्षु अहोमि । मूसिकराजा पन अह-
मेवाति ।

बिलारवतजातकं ।

१. स्या०—अनेक सत्तमूसिकाहि परिवृतो । २. स्या०—विचरति ।

६. अग्निकजातकं

नायं सिखा पुञ्जहेतूति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो कुहकञ्जोव भिक्षुं आरब्ध कथेसि ।
पच्चुप्पन्नवत्थु हेट्ठावुत्तमदिसं ।

अतीतवत्थु

अतीतस्मिं हि बारगसियं ब्रह्मदत्तं रज्जं कारेन्ते बोधिमत्तो मूसिकराजा हुत्वा अरञ्जो वसति ।
अथेको सिगालो दवडाहे उट्ठिते पलायितुमसक्कोन्तो एकस्मिं रुक्खे सीसं आहच्च अट्ठासि । तस्स सकलसरीरे
लोमानि भायिसु । रुक्खे आहच्च ठितट्ठानं पन मत्थके चूला विय थोकानि लोमानि अट्ठुंगु; सो एकदिवमं सोण्डियं
पानीयं पिवन्तो छायां ओलोकेन्तो चूलं दिस्वा उप्पन्न दानि मे भण्डमूलन्ति अरञ्जो विचरन्तो तं मूसिकादरि
दिस्वा इमा मूसिका वञ्चेत्वा खादिस्मासीति हेट्ठा वृत्तनयेनेव अविदूरे अट्ठासि । अथ नं बोधिमत्तो गोचराय
चरन्तो दिस्वा मीलवाति सञ्जाय उपमड्कमिन्वा त्वं को नामोमीति पृच्छि ।

अहं अग्निकभारद्वाजो नामाति ।

अथ कस्मा आगतोसीति ?

तुम्हाकं रक्खणत्थायानि ।

किन्ति कत्वा अम्हे रक्खिस्समीति ?

अहं अङ्गुट्ठगगनं नाम जानामि, तुम्हाकं पातांव निक्खमिन्वा गोचराय गमनकाले एत्तकाति गगोन्वा
पच्चागमनकालेपि गगोस्सामि । एव माय पातं गगोन्तो रक्खिस्सामीति ।

तेनहि रक्ख मातुलानि ।

सो माधूति मस्पटिच्छित्ता निक्खमनकाले एको द्वे तथोति गगोन्वा पच्चागमनकालेपि तथेव गगोन्वा
सव्वपच्छिमं गहेत्वा खादति । सेमं [३८८] पुग्गिमदिसमेव । इध पन मूसिकराजा निवर्त्तित्वा ठितो—भो
अग्निकभारद्वाज ! नायं तव धम्मन्धम्मनाय मत्थके चूना ठपिता कुच्छिक्खारग्गा पन ठपितानि वत्ता इमं
गाथमाह :—

नायं सिखा पुञ्जहेतु घातहेतु अयं सिखा,

नंगुट्ठगणं याति अलं ते होतु अग्निकाति ।

तत्थ—नङ्गुट्ठगणं मातोति अङ्गुट्ठगगना वुत्तति । अयं मूसिकराजो अङ्गुट्ठगगनं न गच्छति न
उपेति न । रेति पग्गिक्खयं गच्छतीति अत्थो । अलं ते होतु अग्निकाति सिगाल नामेतावपन्तो आह । एतावता
ते अलं होतु न इतो परं मूसिके खादिस्सामि अम्हेहि वा तथा वा सद्धिं संवामो अलं होतु न मयं इदानीं तथा सद्धिं
वसिस्सामाति अत्थो । सेमं पुग्गिमदिसमेय । सत्था इमं धम्मदेसन आहृत्वा जातकं रामोधानेसि । तदापि
सिगालो अयं भिक्षु अहोमि । मूसिकराजा पन अहमेवानि ।

अग्निकजातकं ।

१०. कोसियजातकं

यथा वाचा च भुञ्जस्सूति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो एकं मावत्थियं मानुगामं आरब्ध कथेहि ।

पञ्चपन्नवत्यु

सा किरिकस्स मद्धस्स पमन्नस्स उगामकन्नाद्वाग्गस्स ब्राह्मणी दुस्सीला पापधम्मा रत्तिं अतिचरित्वा दिवा किञ्चि कम्मं अकत्वा गिलानालयं दस्सेत्वा नित्यनमाना^१ निपज्जति । अथ नं ब्राह्मणो—किन्ते भद्दे ! अफामुकन्ति पुच्छि ।

वाता मे विज्झन्तीति ।

अथ किं लद्धुं वट्ठीतीति ?

मिनिद्धमबुगानि पगीतपगीतानि यागुभत्ततेलादीनीति ।

ब्राह्मणो यं यं सा इच्छति न तं आहरित्वा देति । दामो विय मव्वकिञ्चानि करोति । सा पन ब्राह्मणस्स गेहं पविट्ठकाले निपज्जति वह्निक्खन्नकाले जारेहि मद्धि वीतिनामेति । अथ ब्राह्मणो इमस्सा मरीरे विज्झन्नवानानं पय्यन्तो न पञ्जायतीति एकाद्वमं गन्धमालादीनि आदाय जेतवनं गन्त्वा मत्थारं पूजेत्वा च बन्दित्वा च एकमन्तं निमीदित्वा किं ब्राह्मण ! न पञ्जायमीति वुत्ते—ब्राह्मणि या किर मे भन्ते ! मरीरे वाता विज्झन्ति स्वाहं तस्सा मणितेलादीनि चैव पगीतपगीतभोजनानि च पय्येमामि मरीरमस्सा घनं विप्प-मन्नञ्चिविक्कणं जान वानरोगमस्स पन पय्यन्तो न पञ्जायति अहं नं पटिज्गन्तोव इध्वागमनस्स ओकामं न लभामीति ।

सत्था ब्राह्मणि या पापभावं जत्वा ब्राह्मण ! एवं निपन्नस्स मानुगामस्स रोगे अवूपमन्ते इदञ्चिदञ्च भेमज्जं कानु वट्ठीतीति पुव्वेपि ते पण्डितेहि कथितं भवगङ्खेपगतत्ता पन न सल्लक्खेमीति वत्वा तेन याचितो अतीतं आहरि :—[३८६]

अतीतवत्यु

अतीते वागगसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारन्ते बोधिमत्तो ब्राह्मणमहासालकुले निव्वत्तित्वा वयपपत्तो तक्क-मिनायं मध्वमिपणानि उगण्हित्वा वागगसियं दिसापामोक्खो आचरियो अहोमि । एकसतराजधानीमु^२ खत्तिय-कुमारा च ब्राह्मणकुमारा च येभुथ्येन तस्मेव सन्निके सिप्पं उगण्हन्ति । अथेको जनपदवासी ब्राह्मणो बोधि-सत्तस्स सन्निके तथो वेदे अट्ठारम च विज्जाट्टानानि उगण्हित्वा वागगसियञ्ज्जेव कुटुम्बं सण्ठपेत्वा दिवसे दिवसे इत्तिस्सयनु बोधिमत्तस्स सन्निकं आगच्छति । तस्स ब्राह्मणी दुस्सीला अहोमि पापधम्मानि सव्वं पच्च-पन्नवत्युमदिसमेव ।

बोधिमत्तो पन नं इमिना कारग्गेन ओवादगहणाया ओकामं न लभामीति वुत्ते सा मागविका इमं वञ्चेत्वा निपज्जतीति ज्ञत्वा तस्सा रोगानुच्छविकं भेमज्जं आचिक्खिस्सामीति चिन्तेत्वा आह—नात ! त्वं इतो पट्ठाय तस्सा मण्णिवीरसिदीनि मा अदामि । गोमुत्ते पन पच्चपण्णानि^३ तिपलादीनि च पक्खिपित्वा कुथेत्वा^४ नवतम्बलोहभाजने पक्खिपित्वा लोहगन्धं गाहापेत्वा रज्जु वा योत्तं वा रुक्खलनं वा गहेत्वा इदं ते रोगस्स अनु-च्छविकं भेमज्जं इदं वा पिव उट्ठाया वा तया भुत्तभत्तस्स अनुच्छविकं कम्मं करोहीति वत्वा इमं गाथं वदेय्यामि । सच्च भेमज्जं न पिवति अथ नं रज्जुया वा योत्तेन वा लताया वा कतिचि पहारे पहरित्वा केमेस्स गहेत्वा आरुद्धित्वा कप्परेन पोथेय्यामि । तं खगञ्ज्जेव उट्ठाया कम्मं करिस्सतीति ।

१. स्या०—निट्ठुभमाता ।

२. रो०—राजधानीसु ।

३. स्या०—पच्चपण्णं ।

४. स्या०—कोट्टेत्वा ।

सो साधूति सम्पटिच्छित्वा वृत्तनियामेनेव भेसज्जं कत्वा—भद्दे ! इमं भेसज्जं पिवाति आह ।
केन ते इदं आचिक्खितन्ति ?

आचरियेन भद्देति ।

अपनेहि तं न पिविस्सामीति ।

माणवो—न त्वं अत्तनो रुचिया पिविस्ससीति—रज्जुं गहेत्वा अत्तनो रोगस्म अनुच्छविकं भेसज्जं वा
पिव यागुभत्तानुच्छविकं कम्मं वा करोहीति वत्वा इमं गाथमाहः—

यथा वाचा च भुञ्जस्सु यथा भुत्तञ्च व्याहर,
उभयं ते न समेति वाचा भुत्तञ्च कोसियेति ।

तत्थ—यथा वाचा च भुञ्जस्सुति यथा ते वाचा तथा च भुञ्जस्सु वाना मे विज्झन्तीति वाचाय अनु-
च्छविकमेव कत्वा भुञ्जस्सुति अत्थो । यथा वाचं वातिपि पाठो युज्जति । यथा वाचायातिपि पठन्ति ।
सञ्चय्य अयमेवत्थो । यथाभुत्तञ्च व्याहराति यं ते भुत्तं तस्स अनुच्छविकमेव व्याहर अरोगम्हीति वत्वा गेहे
कत्तव्वकम्मं करोहीति अत्थो । यथाभुत्तञ्चातिपि पाठो । अथवा अरोगम्हीति यथाभूतमेव वत्वा कम्मं करो-
हीति अत्थो । उभयन्ते [३९०] न समेति वाचा भुत्तञ्च कोसियेति या च ते अयं वाचा वाना मं विज्झन्तीति
यञ्च ते इदं पणीतं भोजनं भुत्तं इदं उभयम्पि तुच्छं न समेति तस्मा उट्ठाया कम्मं करोहि । कोसियेति तं गोतेन
आलपति ।

एवं वृत्ते कोमियब्राह्मणी^१ भीता आचरियेन उम्मुत्तं आपन्नकालतो पट्टाय न सक्का मया एम वञ्चेत्तु
उट्ठाया कम्मं करिस्सामीति उट्ठाया कम्मं अकामि । आचरियेन मे दुस्सीलभावो ज्ञातो न दानि सक्का इतो
पट्टाय पुन एवरूपं कानुन्ति आचरिये गारवेन पापकम्मतोपि विरमिन्वा मीलवती अहोमि ।

सापि ब्राह्मणी मम्मामम्बुद्धेन किरम्हि ज्ञाताति सत्थरि गारवेन न पुन अनाचारं अकामि ।

मत्था इमं धम्मदेसनं आहृत्त्वा जानकं ममोधानेमि । तदा जयम्पतिका^२ पन इदानीं जयम्पतिकाव ।
आचरियो पन अहमेवाति ।

कोसियजातरु ।

कमनालिवग्गो तेरसभो ।

१४. असम्पदानवग्गवण्णना

१. असम्पदानजातकं

असम्पदानेनितरीतरसाति इदं सत्था वेलुवने विहरन्तो देवदत्तं आग्धम् कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

तस्मिं हि काले भिक्षु धम्मसभायं कथं समुट्ठापेसु आवुसो ! देवदत्तो अकतञ्जू तथागतस्स गुणं न जानातीति । सत्था आगन्त्वा कायनुत्थ भिक्षवे ! एतर्हि कथायं सन्निमिन्नानि पुच्छित्वा इमायं नामाति वुत्तं न भिक्षवे ! इदानेव देवदत्तो अकतञ्जू पुञ्चेपि अकतञ्जू येवाति वत्वा अतीतं आहरिः—

अतीतवत्थु

अतीति मग्गधरट्ठे राजगहे एकास्मि मग्गधरञ्जो रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो तस्मेव सेट्ठी अहोमि अमीति-कोटिविभवो मङ्गलमेट्ठीति नामेन । वागगमियम्पि पिलियसेट्ठी नाम अमीतिकोटिविभवो अहोमि । ते अञ्जामञ्जं महाया अहेसु । तेसु वागगमिय पिलियसेट्ठिस्स केनचिदेव कग्गणीयेन महन्तं भयं उप्पज्जि । मच्चं मापनेय्यं परिहायि । सो दाल्हो अपटिसग्गो हुत्वा भग्गियं आदाय मङ्गलमेट्ठि पच्चयं कत्वा वागगसित्तो निक्खमित्वा पदमाव राजगहं पत्वा मङ्गलमेट्ठिस्स निवेसनं अगमासि । सो तं दिस्वाव महायो मे आगतोति परिस्सजित्वा मक्कारसम्मानं कारेत्वा कतिपाहं वीतिनामेत्वा एकदिवसं—किं सम्म ! केनत्थेन आगतोमीति पुच्छि ।

भयस्मे गम्म ! उप्पन्नं [३९१] मच्चं धनं परिवर्णीयं, उपत्थम्भो मे होहीति ।

माथु मम्म ! मा भायीति भण्डागारं विवग्गपेत्वा चत्तालीस हिरञ्जकोटियो दापेत्वा मेसम्पि परिच्छेदपरिवारं मच्चं अत्तनो सन्तिकं मविञ्जागकमविञ्जागकं मज्जे भिन्दित्वा उपट्ठमेव अदामि । सो तं विभवं आदाय पुन वागगसि गन्त्वा निवाम कप्पेसि ।

अपरभागे मङ्गलमेट्ठिस्सपि तादिसमेव भयं उप्पज्जि । सो अत्तनो पटिसग्गं उपधारेन्तो सहायस्स मे महा उपकारो कतो उपट्ठविभवो दिन्नो । न सो मं दिस्वा परिच्चजिस्सति तस्स सन्तिकं गमिस्सामीति चिन्तेत्वा भग्गियं आदाय पदमाव वागगसि गन्त्वा भग्गियं आह—भद्दु ! तव मया सद्धि अन्तरवीथिया गमनं नाम न रुत्त मया पेसिनयानं आस्य्ह महन्तेन परिवारेन पच्छा आगमिस्ससि । याव यानं पेसेमि ताव एत्थेव होहीति वत्वा तं सालायं ठपेत्वा मय नगरं पविमित्वा सेट्ठिस्स घरं गन्त्वा राजगहनगगतो तुम्हाकं महायो मङ्गलमेट्ठी नाम आगतोति आरोचापेसि । सो आगच्छतूति पक्कोमापेत्वा तं दिस्वा नेव आसना वुट्ठामि न पटिसन्थारं अकामि केवलं—किमत्थं आगतोमीति पुच्छि ।

तुम्हाकं दम्मनत्थं आगतोम्हीति ।

निवामो पन ते कहं गह्तितीति ?

न ताव निवामट्ठानं अत्थि, सेट्ठिघरग्गिम्पि सालायं ठपेत्वा आगतोम्हीति ।

तुम्हाकं इध निवामट्ठानं नत्थि, निवामं गहेत्वा एकास्मि ठाने पत्तापेत्वा भुञ्जित्वा गच्छथ । पुन अम्हे मा पम्मित्थाति वत्वा मच्चं सहायस्स दम्मन्ते^१ वन्धित्वा एकं बहलपलापतुम्बं देहीति दासं आणापेसि ।

त दिवसं किर सो रत्तसालीनं मकटमहम्ममत्तं ओपुत्तापेत्वा कोट्टागारं पूगपेसि । चत्तालीसकोटिधनं गहेत्वा आगतो अकतञ्जू महाचोरो सहायस्स तुम्बमत्ते पलापे दापेसि । दासो पच्छियं एकं पलापतुम्बं पविक्ख-पापेत्वा बोधिसत्तस्स सन्तिकं अगमासि ।

बोधिसत्तो चिन्तेसि अयं असप्पुग्गिस्सो मम सन्निका चत्तालीसकोटिधनविभवं लभित्वा इदानि पलापतुम्बं दापेसि, गण्हामि तुखो मा गण्हामीति । अथस्स एतदहोसि, अयं ताव अकतञ्जू मित्तदुभी कतविनासक-

भावेन मया सद्धि मित्तभावं भिन्दि सचाहं ऐतेन दिन्नं पलापतुम्बं लामकता न गण्हस्सामि अहम्पि मित्तभावं भिन्दिस्सामि । अन्यवाला परित्तकं लद्धं अगण्हस्ता मित्तभावं विनासेन्ति । अटं पन एतेन दिन्नं पलापतुम्बं गहेत्वा मम वसेन मित्तभावं पतिट्ठपेस्सामीति । सो पलापतुम्बं दमन्ने बन्धित्वा पासादा ओरुय्ह मालं अगमासि ।

अथ नं भगिया—कि ते अय्य ! लद्धन्ति पुच्छि ।

भट्ठे ! अम्हाकं महायो पिलियमेट्ठी पलापतुम्बं दत्त्वा अम्हे अज्जेव विस्सज्जेसीति । [२६२]

गा—अय्य ! किमत्थं अगहेमि ? कि एतं चत्तालीसकोटिधनस्स अनुच्छविकन्ति रोदिनु आरभि ।

बोधिसत्तो—भट्ठे ! मा रोदि अहं तेन सद्धि मित्तभाव-भेदभयेन मम वसेन मित्तभावं ठपेत्तु गण्हि । त्वं किकारणा सोचसीति वत्त्वा इमं गाथमाहः—

असम्पदानेनितरीतरस्स बालस्स मित्तानि कली भवन्ति,

तस्मा हरामि भुसं अड्डमानं मा मे मित्ति भिज्जित्थ^१ सस्सतायन्ति ।

तत्थ—असम्पदानेनेति असम्पादानेन^२ सखलोपेन सन्धि । अगहगोनाति अत्थो । इतररीतरस्सति यस्स कस्मचि लामकालामकस्मापि । बालस्स मित्तानि कली भवन्तीति दन्धम्म अपञ्चास्स मित्तानिखलितानि^३ कानकणिगसदिमानि होन्ति, भिज्जन्तीति अत्थो । तस्मा हरामि भुसं अड्डमानन्ति तेन कारगोनाहं महायेन दिन्नं एकं पलापतुम्बं हरामि गण्हामीति दस्सेति । मानन्तिहि अट्ठन्नं नालीनं नाम । चतुन्न अड्डमानान चतस्सो च नानियो तुम्बो नाम, तेन वुत्तं पलापतुम्बन्ति । मा मे मित्तिभिज्जित्थ सस्सतायन्ति मम महायेन सद्धि मेति मा भिज्जित्थ सस्सता व अयं होतूति अत्थो ।

एवं वुत्तेपि सेट्ठिभगिया रोदनेव । तस्मि खगो मड्खमेट्ठिना पिलियमेट्ठिस्स दिन्नो कम्मन्तदामो माला-द्वारेन आगच्छतो सेट्ठिभगियाय रोदनमदं मुत्वा मालं पविमत्त्वा अतनो सामिके दिस्वा पादेमु पतित्वा रोदित्वा कन्दित्वा किमत्थं डधागतत्थ मामीति पुच्छि । सेट्ठी मच्चं आगेचेमि । कम्मन्तदामो हांनु सामि ! मा चिन्ते-थानि उभोपि अस्पासेत्त्वा अतनो गेहं नेत्वा गन्धोदकेन नहापेत्त्वा भोजेत्त्वा सामिका वो आगनाति सेमदामे सन्निपातेत्त्वा दस्सेत्त्वा कतिपाहं वीतिनामेत्त्वा मच्चे दामे गहेत्त्वा राजझगणं गत्त्वा उपरव्वं अकामि । राजा पक्को-मापेत्त्वा किमेतन्ति पुच्छि । ते मच्चं तं पवन्ति गच्छो आरोचेमु ।

राजा तेमं वचनं मुत्वा उभोपि सेट्ठी पक्कोमापेत्त्वा मड्खमेट्ठि पुच्छि—मच्चं किं तथा महामेट्ठि ! पिलियमेट्ठिस्स चत्तालीसकोटिधनं दिन्नन्ति ।

महाराज ! मम महायस्स मं तक्केत्त्वा राजगहं आगतस्स न केवलं धनं मच्चं विभवजानं सविज्जाग-काविज्जागकं द्वे कोट्टासे कत्त्वा समभागे अदामिन्ति ।

राजा सच्चमंतन्ति पिलियमेट्ठि पुच्छि ।

आम देवाति ।

तथा पनस्स तज्जिवे तक्केत्त्वा आगतस्स अत्थि कोचि मक्कारो वा मम्मानो वा कतोति ?

सो तुण्ही अहोमि ।

अपि च पन ते एतस्स पलापतुम्बमनं दमन्ने पक्खिमापेत्त्वा [३६३] दापितं अत्थीनि ?

तस्मि मुत्वा तुण्ही येव अहोमि ।

राजा कि कातव्वन्ति असच्चेहि सद्धि मन्नेत्त्वा तं परिभामित्त्वा—गच्छथ पिलियमेट्ठिस्स घरे मच्चं विभवं मड्खमेट्ठिस्स देयाति आह ।

बोधिसत्तो—महाराज ! मच्छं परमन्तकेन अत्थो तत्थि मया दिन्नमत्तमेव पन दापेथानि ।

राजा बोधिसत्तस्स सत्तकं दापेमि । बोधिसत्तो मच्चं अतना दिन्नविभवं पटित्तमित्त्वा दासपरिमपरि-वुत्तो राजगहमेव गत्त्वा कुटुम्बं मण्डपेत्त्वा दानादीनि पुज्जानि कत्त्वा यथाकम्मं गतो ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा पिलियमेट्ठी देवदत्तो अहोमि । मड्ख-मेट्ठी पन अहमेवाति ।

असम्पदानजातकं ।

१. सी०—जीवित्थ । २. स्या०—असम्पदानेन । ३. स्या०—कलीनाम ।

२. पञ्चभीरुकजातकं

कुसलूपदेसे धितिया दल्हाय चाति इदं गत्था जेतवने विहरन्तो अजपालनिग्रोधे मारधीतानं पलोभन-
सुत्तन्तं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्न वत्थु

भगवता हि आदितो पट्टायः—

दहल्लमाना आगच्छुं तण्हा च श्ररतो रगा,
ता तत्थ पनुदी सत्था तूलं भट्ठं व मालुतोति

एवं याव परिपोसाना तम्म मुत्तन्तम्म कथितकाले धम्ममभायं सन्निपतिता भिक्खू कथं समुत्तापेयं—
आवुसो ! सम्मासम्बुद्धो मारधीतरो अनेकमतानि दिव्वरूपानि भापेत्वा पलोभनत्थाय उपसङ्कमन्तियो
अक्खीतिपि उम्मीलेत्वा न ओलोक्किमि । अहो ! बुद्धवत्तं नाम अच्छिगियन्ति !

सत्था आगत्त्वा कायनुत्थ भिक्खवे ! एतर्गह कथाय सन्निमिन्नानि पुच्छित्वा इमाय नामानि वृत्ते
न भिक्खवे ! इदानीं मय्हं सव्वासवे खेपेत्वा सव्वज्जुत्तं पत्तम्म मारधीतान अतो लोकनं नाम अच्छिगियं अहं
हि पुव्वे बोधि परिपेयमानो सक्किलेमकालेपि अभिसङ्खत्तं दिव्वरूपम्पि इन्द्रियाणि भिन्दित्वा किलेमयमेन
अतोचोकेत्वाव गत्त्वा महारज्जं पापुण्णन्ति वत्था अतीतं आहरिः—

अतीतवत्थु

अतीने वाराणमियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेत्तं बोधिमत्तो भानिकमतम्म कन्तिट्ठो अहोमीनि । सव्वं हेट्ठा
तक्कमिलाजानके वत्तनयेनेव वित्थारेत्तव्वं । तदा पन तक्कमिलानगरवामीहि ब्रह्मनगरे मालाय बोधिमत्तं
उपसङ्कमित्त्वा याचित्वा रज्जं पटिच्छापेत्वा अभिगेके कने तक्कमिलानगरवासिनो नगरं देवनगरं विय च
राजभवनं उद्भवन्नं विय च अलङ्कारिस्सु । तदा पन बोधिमत्तो नगरं पविमत्त्वा राजभवने पामादे महानले
सम्मापितमेतच्छ्रुत्तं गतवरपल्लङ्कं [३९४] आगच्छ देवराजलील्हाय निमीदि । अमच्चा च ब्राह्मणगह-
पत्तिकादयो च खानियकुमारा च सव्वालङ्कारागतिमाण्डता परिवारिन्त्वा अट्ठंसु । देवच्छरपटिभागा मोलम-
सहम्मा नाटकित्थियो नच्चगीतवादिनकुमला उत्तमविलासमम्पन्ना नच्चगीतवादिनानि पयोजेयु । गीतवा-
दितमहेन राजभवनं मेघत्थानितपूरितो महाममद्कुच्छ्र विय एकनिन्नाद अहोमि । बोधिमत्तो न अत्तनो मिरि-
मोभगं ओलोक्कयमानो चिन्नेमि, मचा? तामं यक्खिणीनं अभिसङ्खत्तं दिव्वरूपं ओलोक्किम्म जीवितक्खयं पत्तो
अभाक्खपं इमं मिरिमोभगं न ओलोक्किम्म पञ्चकवुद्धानं पन ओवादे तिनभावेन इदं मया पत्तन्ति एवञ्च पन
चिन्नेत्वा उदानं उदानेत्तो इमं गाथमाहः—

कुसलूपदेसे धितिया दल्हाय च
अवत्थितत्ता भयभीस्ताय च,
न रक्खसीनं वसमागमिम्हा
स सोत्थिभावो महता भयेन मेति ।

तत्थ—कुसलूपदेसेति कुमलानं उपदेसे पञ्चकवुद्धानं ओवादेति अत्थो । धितिया दल्हाय चाति
दल्हाय धितिया च थिरेन अच्चोच्छिन्ननिरन्तरविगिये चाति अत्थो । अवत्थितत्ता भयभीस्ताय च'ति अभय-
भीस्ताय अवत्थितत्ता च । तत्थ भयन्ति चित्तुवासमत्तं परित्तभयं । भीस्ताति सरीरकम्पनप्पत्तं महाभयं ।
इदं उभयस्मि महासत्तप्प यक्खिणीयो नामेता मनुस्सवादिक्काति भेरवारम्मणं दिस्वापि नाहोमि । तेनाह
अवत्थितत्ता भयभीस्ताय चाति । भयभीस्ताय अभावेनेव भेरवारम्मणं दिस्वापि अनिवत्तनभावेनाति अत्थो ।
न रक्खसीनं वसमागमिम्हाति यक्खकत्तारे तामं रक्खसीनं वसं न आगमिम्हा, यस्मा अम्हाकं कुसलूपदेसे धिति
च दल्हा अहोमि । भयभीस्ताभावेन च अनिवत्तनसभावा अहुम्हा, तस्मा रक्खसीनं वसं न आगमिम्हाति

वृत्तं होति । स सोत्थिभावो महता भयेन मेति सो मे अयं अज्ज महता भयेन रक्खमीनं सन्तिका पत्तब्बेन दुक्खदोमनस्सेन सोत्थिभावो खेमभावो पीतिसोमनस्सभावो येव जातोति ।

एवं महासत्तो इमाय गाथाय धम्मं देसेत्वा धम्मेन रज्जं कारेत्वा दानादीनि पुञ्ञानि कत्वा यथाकम्मं गतो । सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । अहं तेन समयेन तक्कमिलं गत्वा रज्जप्पत्त-कुमारो अहोसिन्ति ।

पञ्चभीरुजातकं ।

३. घतासनजातकं

खेमं यहिन्ति इदं सत्या—जेतवने विहरन्तो अञ्जतरं भिक्षुं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपद्मवत्थु

सो हि भिक्षु मत्थु मन्निके कम्मट्टानं गहेत्वा पच्चन्तं गत्वा एकं गामकं उपनिस्माय आरब्धो सेनामने वस्सं उभगञ्छि । तस्म पठममामेयेव पिण्डाय पविट्ठस्स पण्णसाला भायित्थ । सो वमनट्टानाभावेन किलमन्तो उपट्टाकानं आचिक्खि । ते होनु भन्ने ! पण्णसालं कम्मिस्साम, कसाम ताव, वपाम तावाति आदीनि वदन्ता तेमासं वीतिनामेसुं । सो सेनासनमप्पायाभावेन कम्मट्टानं मत्थकं पापेतुं नामक्खि । सो निमित्तमत्तम्पि अनुत्पादेत्वा वृत्थवस्सो जेतवनं गत्वा मत्थारं वन्दित्वा एकमन्नं निमीदि । सत्या तेन सद्धि पटियन्थारं कत्था किञ्चुखो ते भिक्षु ! कम्मट्टानं मप्पायं जानन्ति पुच्छि । सो आदितो पट्टाय अमप्पायभावं कथेसि ।

मत्था—पुच्छे खो भिक्षु ! निरच्छानापि अत्तनो मप्पायामप्पायं ज्ञत्वा मप्पायकाले वमित्था असप्पायकाले वसनट्टानं पट्टाय अञ्जत्थ अगमंसु, त्वं कस्मा अत्तनो मप्पायामप्पायं न अञ्जामीति वत्ता तेन याचितो अतीतं आहरि :—

अतीतवत्थु

अतीने वाराणमियं ब्रह्मदने रज्जं कारेन्ने बोधिमन्तो सकुणयोनियं निव्वत्तिन्वा विञ्जुनं पत्ता मोभ-
गप्पन्तो सकुणराजा हुत्वा एकस्मि अरञ्जायतने जानस्मरतीरे सालाविट्ठपसम्पन्नं वहलपत्तपलामं महारुक्खं
उपनिस्माय मगरिवारो वामं कप्पेमि । बहू सकुणा तस्म रुक्खस्म उदकमत्थके पत्थटमाखासु वगन्ता सरीरव-
लञ्जं उदके पानेन्ति । तस्मिञ्च जातस्सारे चण्डो नागराजा वमति । तस्म एतदहंमि इमे सकुणा मय्हं निवासे
जातस्मारे सरीरवलञ्जं पानेन्ति । यन्नूनाहं उदकतो अग्निं उट्टापेत्वा रुक्खं भापेत्वा एने पलापेय्यन्ति । सो बुद्ध-
मानसो रत्तिभागे मग्गेवं सकुणानं मन्निपत्तिवा रुक्खमाखासु निपन्नकाले पठमं ताव उद्धतारोपितं विय उदकं
पक्कुट्टापेत्वा दुतिपरारे धूमं उट्टापेत्वा तनियवारे तालरुक्खन्धप्पमागं जालं उट्टापेमि । बोधिसत्तो उदकतो
जा नं उट्टहमानं दिस्वा—भो सकुणा ! अग्निता आदितं नाम उदकेन निव्वापेन्ति इदानीं पन उदकमेव आदितं
न सकका अम्हेहि इथ वमितुं, अञ्जत्थ गमिस्सामामाति वत्ता इमं गाथमाह :—

खेमं यहि तत्थ श्री उदीरितो

उदकस्स भज्जे जलते घतासनो

न अज्ज वासो महिया महीरुहे

दिसा भजहो सरणज्ज नो भयन्ति । [३६६]

तत्थ—खेमं यहि तत्थ श्री उदीरितोति यस्मि उदकपिट्ठे खेमभावो निव्वयभावो तस्मि सत्तु पच्चत्थीको
सयत्तो^१ उट्ठितो । उदकस्सति जलस्स । घतासनोति अग्नि । सो हि घतं अमनानि तस्मा घतासनोति वुच्चति ।
न अज्ज वासोति अज्ज नो वासो नत्थि । महिया महीरुहेति महीरुहो वुच्चति रुक्खो । तस्मि इमस्मा
महिया जाने रुक्खेति अत्थो । दिसाभजहोति दिवा भजथ गच्छथ । सरणज्ज नो भयन्ति अज्जम्हाकं सरण-
तोव भयं जातं । पटिमरगट्टानतो भयं उप्पन्नन्ति अत्थो ।

एवं वत्ता बोधिमन्तो अत्तनो वचनकरे सकुणे आदाय उप्पत्तिन्वा अञ्जत्थ गतो । बोधिसत्तस्स पन
वचनं अगहेत्वा ठितसकुणा जीवितरुक्खं पत्ता । सत्या इमं धम्मदेसनं आहरित्वा सच्चानि पकासेत्वा
जातकं समोधानेमि । रुक्खारियमाने सो भिक्षु अरहन्ते पतिट्ठामि । तदा बोधिसत्तस्स वचनकरा सकुणा
बुद्धपरिसा । सकुणराज पन अहमेवाति ।

घतासनजातकं ।

४. भानसोधनजातकं

ये सञ्जिज्ञानोति इदं सत्त्वा जेतवने विहरन्तो सङ्कस्स नगरद्वारे अत्तना सङ्खित्तेन पुच्छितपञ्चहस्सं धम्म-
सेनापतिनो वित्थारव्याकरणं आरब्ध कथेसि । तत्रिदं अतीतवत्थुः—

अतीतवत्थु

अतीते किर वागाणसियं ब्रह्मदत्तं रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो अरञ्जायतने कालं करोन्तो अन्तेवासिकेहि
पुच्छितो नेवसञ्जिज्ञानासञ्जिती आह—ये—तापसा जेटुन्तेवासिकस्स कथं न गण्हिमु । बोधिसत्तो आभस्सग्गो
आगन्त्वा आकासे ठत्वा इमं गाथमाहः—

ये सञ्जिज्ञानो तेपि दुग्गता
येपि असञ्जिज्ञानो तेपि दुग्गता,
एतं उभयं विवज्जय
तं समापत्तिमुखं अनङ्गणन्ति ।

तत्थ—ये सञ्जिज्ञानोति ठप्तेत्वा नेवसञ्जिज्ञानासञ्जायतनलाभिनो अवमंसे मच्चित्तकसत्ते दस्सेति ।
तेपि दुग्गताति तस्सा समापत्तिया अलाभतो तेपि दुग्गता नाम । येपि असञ्जिज्ञानोति अमञ्जिभावे निव्वत्ते
अचित्तकसत्ते दस्सेति । तेपि दुग्गताति तेपि इमिस्सायेव समापत्तिया अलाभतो दुग्गता येव नाम । एतं उभयं
विवज्जयाति एतं उभयम्पि सञ्जीभावञ्च असञ्जीभावञ्च विवज्जय पज्जहानि अन्तेवासिकं ओवदि ।
तं समापत्तिमुखं अनङ्गणन्ति तं नेवमञ्जिज्ञानासञ्जायतन [३६३] समापत्तिलाभिनो मन्तूटेन मुखन्ति
सङ्खं गतं भानमुखं अनङ्गाणं निदोमं बलवचित्तेकग्गनामभावेनापि न अनङ्गणं नाम जातं ।

एवं बोधिसत्तो धम्मं देसेत्वा अन्तेवासिकस्स गुणं कथेत्वा ब्रह्मलोकमेव अगमामि । तदा मेमतापसा
जेटुन्तेवासिकस्स सट्ठिमु । सत्त्वा इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेमि । तदा जेटुन्तेवासिको सारि-
पुत्तो अहोगि, महाप्राप्ता पन अहमेवाति ।

भानसोधनजातकं ।

५. चन्दाभजातकं

चन्दाभन्ति इदम्पि सत्या जेतवने विहरन्तो सङ्कस्सनगरद्वारे थेरस्सेव पञ्हुव्याकरणं आरब्ध कथेसिः—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्तं रज्जं कारन्ते बोधिसत्तो अरञ्जायतने कालं करोन्तो अन्तेवासिकेहि पुच्छितो चन्दाभं सुरियाभन्ति वत्वा आभस्सरेस् निव्वत्तो । तापसा जेट्टन्तेवामिकस्स न सहिंसु । बोधिसत्तो आगन्त्वा आकासे ठितो इमं गाथमाह :—

**चन्दाभं सुरियाभञ्च योध पञ्जाय गाधति,
अवितक्केन भानेन होति आभस्सरूपगोति ।**

तत्थ—चन्दाभन्ति ओदातकसिणं दस्सेति । सुरियाभन्ति पीतकसिणं । योध पञ्जाय गाधतीति यो पुगलो इध सत्तलोके इदं कसिणद्वयं पञ्जाय भावेति, आरम्भणं कत्वा अनुपविमति तत्थ च पतिट्ठति । अथवा चन्दाभं सुरियाभञ्च योध पञ्जाय गाधतीति यत्तकं ठानं चन्दाभञ्च सुरियाभञ्च पत्थट्ठं, तत्तके ठाने पटिभागं कसिणं वड्ढेत्वा तं आरम्भणं कत्वा भानं निव्वत्तेन्तो उभयम्पेतं आभं पञ्जाय भावेति नाम । तस्मा अयम्पेत्य अत्थोयेव । अवितक्केन भानेन होति आभस्सरूपगोति सो पुगलो तथाकत्वा पटिलद्धेन दुतियेन भानेन आभस्सरब्रह्मलोकूपगोव होतीति ।

एवं बोधिमत्तो तापसे बोधेत्वा जेट्टन्तेवामिकस्स गुणं कथेत्वा ब्रह्मलोकमेव गतो ।

सत्या इमं धम्म-देमनं आहूत्वा जानकं ममोधानेसि । तदा जेट्टन्तेवामिको सारिपुत्तो । महाब्रह्मा पन अहमेवाति ।

चन्दाभजातकं । [३६८]

६. सुवर्णहंसजातकं

यं लङ्घं तेन तुट्टुः सन्ति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो थुल्लनन्दं भिक्षुनि आरब्ध कथेति ।

पञ्चपन्नवत्थु

सावत्थियं हि अञ्जतरो उपासको भिक्षुनीमङ्घ्रं लसुगेन पवारेत्वा खेत्तपाल आणापेसि, सचे भिक्षु-
नियो आगच्छन्ति एकेकाय भिक्षुनिया द्वे तयो भण्डिका देहीति । ततो पट्टाय भिक्षुनियो तस्स गेहम्पि खेत्तम्पि
लसुगुत्थाय गच्छन्ति । अयेकस्मि उस्सवदिवसे तस्म गेहे लसुगं परिकवयं अगमामि । थुल्लनन्दा भिक्षुनी
सपरिवारा गेहं गत्वा लसुगेनावुसो ! अत्थेति वत्था नत्थय्ये ! यथाभत्तं लसुगं परिकवीरण । खेत्तं गच्छ-
थाति वृत्ता खेत्तं गत्वा न मत्तं जानित्वा लसुगं आहरापेसि । खेत्तपालो उज्झाथि—कथं हि नाम भिक्षुनियो
न मत्तं जानित्वा लसुगं हरापेस्सन्तीति ।

तस्स कथं मुत्वा या ता भिक्षुनियो अप्पिच्छा तापि, तामं मुत्वा भिक्षुपि उज्झायिमु । उज्झायित्वा
च पन भगवतो एतमत्थं आरोचेम् । भगवा थुल्लनन्दं भिक्षुनि गग्रहित्वा—भिक्षवे ! महिच्छो पुग्गलो
नाम विजानतामुयापि अप्पियो होति अमनापो अप्पमन्ने पसादेत् पमन्नानं वा भीयोसोमन्नाय पसादं जनेत् अनु-
पन्नं लाभं उप्पादेत् उप्पन्नं वा पन थिरं कान्त्तं न सक्कोति । अप्पिच्छो पन पुग्गलो अप्पमन्ने पसादेत् पमन्नानं
भीयोसोमन्नाय पसादं जनेत् अनुपन्नं लाभं उप्पादेत् उप्पन्नं वा पन थिरं कान्त्तं सक्कोतीति आदिना नयेन भिक्षुनं
तदनुच्छाविकं धम्मं कथेत्वा न भिक्षवे ! थुल्लनन्दा इदानीं महिच्छा, पुत्र्येपि महिच्छायेथाति वत्था अतीति
आहरिः—

अतीतवत्थु

अतीते बागणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो अञ्जतर्गम्म ब्राह्मणवुलं निव्वन्ति । तस्स
वयप्पत्तस्स समजानिककुला पजापति आहरिस्सु । तस्मा नन्दा नन्दवती मुनन्दाति निम्मो धीतरो अहेसु ।
तासु परकुलं अगतामुयेव बोधिसत्तो कालं कत्वा सुवर्णहंसयोनिं निव्वन्ति । जानिस्सग्गञ्जाणञ्चस्स उणाज्जि
सो वयप्पत्तो हुत्वा सुवर्णपत्तमञ्छन्नं सोभमण्यत्तं महन्नं अत्तभाव दिम्वा कुतो नुत्थो चविन्वा
अहं इत्थूपपन्नोति आवज्जेतो मनुस्समलोकतांति ज्ञत्वा पुन कयन्नुत्थो मे ब्राह्मणी च धीतरो च जीवन्तीति उप-
धारेत्तो परेमं भति कत्वा किञ्छेन जीवन्तीति ज्ञत्वा चिन्तेमि—मय्हे मरीरे सोवण्णमयानि पत्तानि कोट्टनघट्ट-
नक्खमानि इतो तामं एकेकं पत्तं दम्मामि, तेन मे पजापती च धीतरो च सुखं जीविस्सन्तीति ।

सो नत्थ गत्वा पिट्ठिवंसकोटियं निर्वीथि । ब्राह्मणी च धीतरो च बोधिसत्तं दिम्वा—कुतो आग-
तोसि [३६६] सामीति पुच्छिस्सु ।

अहं तुम्हाकं पिता, कालं कत्वा सुवर्णहंसयोनिं निव्वन्ति तुम्हे दट्ठु आगतो । इतो पट्टाय तुम्हाक
परेमं भति कत्वा दुक्खजीविकाय जीवन्तिकिञ्च नत्थि । अहं वो एकेकं पत्तं दम्मामि, तं विक्कगित्वा सुखेन
जीवथाति एकं पत्तं दत्वा अगमामि ।

सो एनेवेव नियमेन अन्तर्गन्तरा आगन्त्वा एकेकं पत्तं देति । ब्राह्मणी च धीतरो च अट्ठा सुविता
अहेसु । अयेकदिवसं सा ब्राह्मणी धीतरो आमन्तेमि—अम्मा ! निरच्छानानं नाम चित्तं दुज्जानं, कदाचि
वो पिता इध नागच्छेय्य, इदानीस्स आगतकाले मव्वानि पत्तानि लुञ्चित्वा गण्हामाति । ता एवं नो पिता
किन्विस्सन्तीति न सम्पटिच्छिंणु । ब्राह्मणी पन महिच्छाया पुनेकदिवसं सुवर्णराजहंसस्स आगतकाले एहि
ताव सामीति वत्था तं अत्तनो सन्निकं उपगतं उभोहि हत्थेहि गहेत्वा मव्वपत्तानि लुञ्चि । तानि पन बोधि-
सत्तस्स रत्तिं विना वलक्कारेण गहितत्ता मव्वानि वक्कपत्तमदिमानि अहेसु । बोधिसत्तो पक्खे पसारत्वा गन्तुं

नामकिं । अथ नं सा महाचाटियं पक्खिपित्वा पोषेमि । तस्म पुन उट्ठहन्तानि पत्तानि सेनानि सम्पाज्जिस्सु । सो सञ्जातपक्खो उप्पतित्वा अत्तनो वसनट्टानमेव गन्त्वा न पुन अगमासीति ।

सत्था इमं अतीनं आहरित्वा न भिक्खवे ! थुल्लनन्दा इदानेव महिच्छा, पुब्बेपि महिच्छायेव, महिच्छताय च पन सुवर्णम्हा परिहीना, इदानि पन अत्तनो महिच्छताय एव लसुणम्हापि परिहायिस्समि । तस्मा इतो पट्ठाय लसुण खादितुं न लभिस्सति, यथा च थुल्लनन्दा एवं त निस्साय सेम भिक्खूनिथोपि । तस्मा बहुं लभित्वापि पमाणमेव जानितब्बं, अप्पं लभित्वा पन यथालब्धेनेव मन्तोसो कानव्वो उत्तरिं न पत्थेतब्बन्ति वत्वा इमं गाथमाह :—

यं लद्धं तेन तुट्ठब्बं अतिलोभो हि पापको,
हंसराजं गहेत्थान सुवर्णा परिहायथाति ।

तत्थ—तुट्ठब्बन्ति तुस्मितब्बं । इदम्पन वत्वा मत्था अनेकपरियायेन गरहित्वा या पन भिक्खुनी लसुणं खादेय्य पाचित्तियन्ति^१ भिक्खापदं पञ्जायेत्वा जातकं समोधानेमि । तदा ब्राह्मणी अयं थुल्लनन्दा अहोसि । निम्पो धोन्नरो इदानि निम्पो येव भगिनियो । सुवर्णराजहंसो पन अहमेवानि ।

सुवर्णहंसजातकं । [४००]

७. बब्रुजातकं

यत्थेको लभते बब्रूति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो काणामानु सिक्खापदं आरब्ध कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थ

सावत्थियं हि काणमाता नाम धीतुवसेन पाकटनामा उपासिका अहोसि सोतापन्ना अरियसाविका । सा धीतरं काणं अञ्जतरस्मिं गामके सामानजातियस्स पुरिसस्स अदासि । काणा केनचिदेव करणीयेन मानु धरं अगमासि ।

अथस्सा सामिको कतिपाहच्चयेन दूतं पाहेसि आगच्छनु काणा इच्छामि काणाय आगतन्ति । काणा दूतस्स वचनं सुत्वा अम्म ! गमिस्सामीति मातरं आपुच्छि । काणमाता एत्तकं कालं वसित्वा कथं तुच्छहत्थाव गमिस्ससीति पूर्वं पचि । तस्मिं खणे एको पिण्डचारिको भिक्खु तस्सा निवेसनं अगमासि । उपासिका तं निमीदापेत्वा पत्तपूरं दापेसि । सो निक्खमित्वा अञ्जस्म आचिक्खि । तस्मापि तथेव दापेसि । सोपि निक्खमित्वा अञ्जस्म आचिक्खि, तस्मापि तथेवाति एवं चतुन्नं जनानं दापेसि । यथापटियत्तं पूर्वं परिक्खयं अगमासि । काणाय गमनं न सम्पज्जि ।

अथस्सा सामिको दुतियम्पि दूतं पाहेसि । तनियम्पाहेत्तो च मचे काणा नागच्छिस्सन्ति अहं अञ्जं पजापत्तिं आनेस्सामीति पाहेसि । तयोपि वारे नेनेव उपायेन गमनं न सम्पज्जि । काणाय सामिको अञ्जं पजापत्तिं आनेसि । काणा तं पवत्ति सुत्वा रोदमाना उट्ठासि ।

सत्था तं कारणं जत्वा पुब्बण्हममयं निवामेत्वा पत्तचीवग्गमादाय काणामानुया निवेसनं गत्वा पञ्चान्नासने निमीदित्वा काणमातरं पुच्छि किस्मायं काणा रोदतीति । इमिना नाम काणगेताति च सुत्वा काणमातरों ममस्सामेत्वा धम्मकथं कथेत्वा उट्ठायासना विहारं अगमासि ।

अथ तेमं चतुन्नं भिक्खून् तयो वारे यथापटियत्तं पूर्वं गहेत्वा काणाय गमनम्म उपच्छिन्नभावां भिक्खु-सङ्घे पाकटो जातो । अथेकदिवसं भिक्खू धम्ममभायं कथं समुट्ठापेमु—आवुमो ! चतुर्हि नाम भिक्खूहि तयो वारे काणामानुया पक्कपूर्वं खादित्वा काणाय गमनन्तरायं क्त्वा सामिकेन परिच्चत्तं धीतरं निस्माय महाउपासिकाय दोमनस्मं उप्पादितन्ति । सत्था आगन्त्वा कायनुत्थ भिक्खवे ! एतरहि कथाय मन्नि-मिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामानि वुत्ते न भिक्खवे ! इदानीव ते चत्तारो भिक्खू काणामानुया मन्तकं खादित्वा तस्सा दोमनस्मं उप्पादेमु पुब्बेपि उप्पादेमु येवाति वत्ता अतीतं आहरिः—

अतीतवत्थ

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेल्ले बोधिमत्तो पामाणकोट्टककुले निव्वत्तित्वा वयप्पन्तो परिग्यो-दातमिप्पो अहोमि । कासिरट्ठं एकस्मिं निगमे एको महाविभवो [४०१] सेट्ठी अहोमि । तस्स निधानगता-येव चत्तालीसहिरञ्जकोटियो अहेमं । अथम्म भग्न्या कालं क्त्वा धनमिनेहेन गत्वा धनपिट्ठियं मूसिका हुत्वा निव्वत्ति । एवं अनुक्कमेन मव्वम्पि तं कुलं अब्भत्थं अगमासि । वंसो उपच्छिज्जि । सो गामोपि छिड्डतो अपण्णत्तिकभावं अगमासि । तदा बोधिमत्तो तस्मिं पुराणगामद्वाने पासाणे उप्पाटेत्वा कोट्टेति । अथ सा मूसिका गोचराय चरमाना बोधिसत्तं पुनप्पुनं पस्सन्ती उप्पन्नसिनेहा हुत्वा चिन्तेमि मय्हं धनं बहुं निक्कारणेन नम्सति, इमिना मद्धि एकतो हुत्वा इमं धनं खादिस्सामीति एकदिवसं एकं कहापणं मुखेन डसित्वा बोधिसत्तस्स सन्तिकं अगमासि । सो तं दिस्वा पियवाचाय समालपन्तो—किन्नुवो अम्म ! कहापणं गहेत्वा आगतासीति आह ।

तात ! इमं गहेत्वा अत्तनापि परिभुञ्ज मय्हम्पि मंसं आहराति ।

१. रो०, स्या०—काणमातरं ।

सो साधूति सम्पटिच्छित्वा कहापगं आदाय नगरं गन्त्वा एकेन मासकेन मंसं किणित्वा आहरित्वा तस्मा अदासि । सा तं गृहेत्वा अत्तनो निवासद्वानं गन्त्वा यथारुचिया खादि । ततो पट्टाय इमिनाव नियामेन दिवसे दिवसे बोधिसत्तस्स कहापगं देति । सोपिस्सा मंसं आहरति । अथेकदिवसं तं मूसिकं बिलारो अगगहेमि । अथ नं सा एवमाह—पामि ! मा मं मारेहीति ।

किकारणा ?

अहं हि छातो मंसं खादितुकामो न सकका मया न मारेनुत्ति ।

किम्पन एकदिवसं एकमेव मंसं खादितुकामोसि, उदाहु निच्चकालन्ति ?

लभमानो निच्चम्पि खादितुकामोम्हीति ।

यदि एवं अहं ते निच्चकालं मंसं दस्मामि विस्मज्जेहि मन्ति ।

अथ नं बिलारो तेन हि अप्पमत्ता होहीति विस्सज्जेमि । ततो पट्टाय सा अत्तनो आभतमंसं द्वे कोट्टामे कत्वा एकं बिलारस्स देति, एकं सयं खादति । अथ नं एकदिवसं अज्जोपि बिलारो अगगहेमि । तम्पि तथेव सज्जापेत्वा अत्तानं विस्मज्जापेमि । ततो पट्टाय तयो कोट्टामे कत्वा खादन्ति । पुन अज्जो अगगहेमि । तम्पि तथेव सज्जापेत्वा अत्तानं मोचापेमि । ततो पट्टाय चत्तारो कोट्टामे कत्वा खादन्ति । पुन अज्जो अगगहेमि । तम्पि तथेव सज्जापेत्वा अत्तानं मोचापेमि । ततो पट्टाय पञ्च कोट्टामे कत्वा खादन्ति । सा पञ्चमं कोट्टामं खादमाना अप्पाहाग्नाय किलन्ता किमा अहोसि अप्पमंसलोहिता ।

बोधिसत्तो तं दिस्वा अम्म ! कस्मा मिलानासीति वत्वा इमिना नाम कारगेनानि वृत्ते त्वं एत्तकं कालं कस्मा मय्हं नाचिक्खि ? अहमेत्थ कत्तव्वं जानिस्सामीति तं समस्सासेत्वा सुद्धफलकपासागेन गृहं कत्वा आहरित्वा—अम्म ! त्वं इमं गुहं पविमत्त्वा निपज्जित्वा आगतागतानं फरुसाहि वाचाहि सन्तज्जेय्यासीति आह ।

सा गुहं पविमत्त्वा निपज्जि । अथेको बिलारो आगन्त्वा देहि मे मंसन्ति आह । अथ नं मूसिका अरे दुट्टुबिलार ! कि ते अहं मंसहारिका ? अत्तनो पुत्तानं मंसं [८०२] खादाति तज्जेमि । बिलारो फलिक-गुहाय निपन्नभावं अजानन्तो कोधवसेन मूसिकं गण्हिस्सामीति सहसा पक्खन्दित्वा हृदयेन फलिकगुहायं पहरि । तावदेवस्स हृदयं भिज्जि । अक्खीनि निक्खमनाकारप्पत्तानि जानानि । सो तथेव जीविनक्खयं पत्वा एकमन्तं पटिच्छन्नद्वानं पति । एतेनुपायेन अपरोपीति चत्तारोपि जना जीविनक्खयं पापुण्णिमु । ततो पट्टाय मूसिका निव्वया हत्वा बोधिसत्तस्स देवमिकं द्वे तयो कहापगे देति । एवं अनुक्कमेन सब्बम्पि धनं बोधिसत्तस्मेव अदासि । ते उभोपि यावजीवं भेत्ति अभिन्दित्वा यथाकम्मं गता ।

सत्था इमं अतीतं आहरित्वा अभिसम्बुद्धो हत्वा इमं गाथमाहः—

यत्थेको लभते बबु दुतियो तत्थ जायति ,

ततियो च चतुत्थो च इदन्ते बबुका बिलन्ति ।

तत्थ—प्रत्याति यस्मि ठाने । बबूति बिलारो । दुतियो तत्थ जायतीति यत्थ एको मूसिकं वा मंसं वा लभति दुतियोपि तत्थ बिलारो जायति उप्पज्जति । तथा ततियो चतुत्थो च एवं ते तदा चत्तारो बिलारो अहेमुं । हत्वा च पन दिवसे दिवसे मंसं खादन्ता ते बबुका इवं फलिकमयं बिलं उरेन पहरित्वा सब्बेपि जीविनक्खयं पत्तानि ।

एवं सत्था धम्मं देसेत्वा जातकं समोधानेमि । तदा चत्तारो बिलारा ते चत्तारो भिक्खू अहेमुं । मूसिका कागमाता, पामागकोट्टकमणिकारो पन अहमेवाति ।

८. गोधजातकं

किं ते जटाहि दुस्मेधाति इदं सत्त्वा जेतवने विहरन्तो एकं कुहकं आरब्ध कथेसि । पच्चुप्पन्नवत्थु हेट्ठा कथितमदिसमेव ।

अतीतवत्थु

अतीने पन वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो गोधयोनियं पटिसन्धि गण्ह । तदा एको पञ्चाभिञ्जो उगतपो तापसो एकं पच्चन्तगामं निस्साय अरञ्जायतने पण्णसालाय वसति । गामवासिनो तासं मक्कच्चं उपट्ठहन्ति । बोधिसत्तो तस्स चङ्कमणकोटियं एकास्मि वम्मिके वसति । वसन्तो च पन दिवसे दिवसे द्वे तयो वारे तापसं उपसङ्कमित्वा धम्मूषमंहितं अत्थूपमंहितञ्च वचनं सुत्वा तापसं वन्दित्वा वसनट्टानमेव गच्छति । अपरभागे तापसो गामवासिनो आपुच्छित्वा पक्कामि । पक्कन्ते च पन तस्मिं सीलवत्तसम्पन्ने तापसे अञ्जो कूटनापसो आगन्त्वा तस्मिं अस्ममपदे वामं कप्पेसि । बोधिसत्तो अयम्पि सीलवानि सल्लक्खेत्वा पुरिमनयेनेव तस्स सन्निकं अगमामि ।

अथेकदिवसं निदायमये अकालमेधे वट्टे वम्मिकहि मक्खिका निकर्वामिमु । तामं खादनत्थं गोधा आहिण्डिमु । गामवासिनो निक्खमित्वा बहू गोधा गहेत्वा सिनिद्धं सम्भारयुत्तं अम्बिलानम्बिलं गोधमंसं सम्पादेत्वा तापसस्म अदंस् । तापसो गोधमंसं खादित्वा रसनण्हाय बद्धो इदं मंसं अतिमधुरं किस्स मंसं नामेनन्ति पुच्छित्वा गोधमंसन्ति सुत्वा मम सन्निकं महागोधो आगच्छति तं मारेत्वा मंसं खादिस्सामीति चिन्तेत्वा पचनभाजनञ्च मप्पिलोणादीनि च आहरापेत्वा एकमन्ते ठपेत्वा मुग्गर आदाय कामावेन पटिच्छादेत्वा पण्णमालाद्वारे बोधिसत्तस्म आगमनं ओलोकयमानो उपमन्नुपमन्तो विय हुत्वा निमीदि ।

बोधिसत्तो मायण्हमये तापसस्म सन्निकं गच्छिस्सामीति निक्खमित्वा उपसंकमन्तोव तस्म इन्द्रियविकारं दिस्वा चिन्तेमि—तायं तापसो अञ्जो म् दिवसेम् निमीदनाकारेण निमिस्सो, अज्जेम मं ओलोकन्तोपि दुट्ठिन्द्रियो हुत्वा ओलोकेति, परिगण्हिस्सामि नन्ति । सो तापसस्म हेट्ठावाने ठत्वा गोधमंसगन्धं धारित्वा—इमिना कूटनापसेन अज्ज गोधमंसं खादितं भविस्सन्ति नेनेम रसनण्हाय बद्धो अज्ज मं अत्तनो सन्निकं उपसङ्कमन्तं मुग्गरेण पहरित्वा मंसं पचित्वा खादितुकामो भविस्सन्तीति—तस्म सन्निकं अनुपगन्त्वाव पटिक्कमित्वा विचरति । तापसो बोधिसत्तस्म अनागमनभावं ज्ञत्वा इमिना अयं मं मारेतुकामोति ज्ञातं भविस्सन्ति तेन कारणेन नागच्छति अनागच्छन्तस्मापिस्म कुतो मुत्तीति मुग्गरं तीहरित्वा खिपि । सो तस्म अगमनङ्गुट्टमेव आमादेमि । बोधिसत्तो वेगेन वेगेन वम्मिकं पविमित्वा अञ्जो न छिदेन सीम उक्खिपित्वा—अम्भो ! वट्टजटिल ! अहं तव सन्निकं उपसङ्कमन्तो सीलवानि सञ्जाय उपसङ्कमि इदानीं पन ते मया कूटभावो ज्ञातो । नादिसस्म महाचोरस्स हि इमिना पञ्चज्जालिङ्गेनानि वत्वा तं गरहन्तो इमं गाथमाहः—

किन्ते जटाहि दुस्मेध ! किन्ते अजिनसाटिया,
अद्वभन्तरन्ते गहणं बाहिरं परिमज्जसीति ।

तत्थ—किन्ते जटाहि दुस्मेधाति अम्भो ! दुस्मेध ! निप्पञ्जा ! एता पदवाजनेन धारेतद्वज्जटा, पञ्चज्जागुणरहितस्म किन्ते ताहि जटाहीति अत्थो । किन्ते अजिनसाटियाति अजिनसाटिया अनुच्छविकस्म संवरस्म अभावकान्तो पट्टाय किन्ते अजिनसाटिया ? अद्वभन्तरन्ते गहणन्ति तव अद्वभन्तरं हृदयं रागदोसमोद्वेगहणेन गहणं पटिच्छन्नं । बाहिरं परिमज्जसीति सो त्वं अद्वभन्तरे गहणे नहानादीहि चेव लिङ्गगहणेन च बाहिरं परिमज्जसि । तं परिमज्जन्तो कञ्जिपरितलायु विय विमपरितलायि विय आगिक्खिमपरितवम्मिको विय तुयपरितचित्तघटो विय च [४०४] वहिमट्टोतं होमि । किं तथा चोरेण इध वसन्तेन ? सीधं इतो पलायसि, नोचे पलायसि गामवासिनं ते आचिक्खित्वा निगगहं कारपेस्सामीति ।

एवं बोधिसत्तो कूटनापसं तज्जेत्वा वम्मिकमेव पाविसि । कूटनापसोपि ततो पक्कामि ।

सत्त्वा इमं धम्मदेसतं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा कूटनापसो अयं कुहको अहोमि । पुरिमो सीलवन्तापसो मारिपुत्तो । गोधपण्डितो पन अहमेवानि ।

गोधजातकं ।

९. उभतोभट्टजातकं

अबखी भिन्ना पटो नटोति इदं सत्था वेलुवने विहरन्तो देवदत्तं आगम्भ कथेमि ।

पच्चपञ्चवथु

तदा किं धम्मसभायं भिक्खु कथं समुत्तापेम्—आबुभो ! सेय्यथापि नाम छ्वालानं उभतो पदित्तं मज्जे गूथगतं नेवारज्जं कटुत्थं फरति न गामे कटुत्थं फरति, एवमेवं देवदत्तो एवरूपे निय्याणिकसामने पट्व-जित्वा उभतो भट्टो उभतो परिवाहिरो जातो गिहीपरिभोगा च परिहीनो सामञ्जात्थञ्च न परिपूरेतीति । सत्था आगन्त्वा कायनुत्थ भिक्खवे ! एतरहि कथाय मन्निमिन्नानि पुच्छित्वा इमाय नामानि वृत्ते न भिक्खवे ! देवदत्तो इदानीं उभतो परिभट्टो होति अतीनेपि परिभट्टो अहोमियेवानि क्त्वा अतीतं आहरिः—

अतीतवत्थु

अतीने वाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिमन्तो हक्खदेवता हुत्वा निव्वन्ति । तदा एकस्मि गामके वालिमिका वसन्ति । अयेको वालिमिको वलियं आदाय दहरेन पुत्तेन सद्धि यस्मि मोग्गे पकित्थापि वालिमिका मच्छे गण्हन्ति तत्थ गन्त्वा वलियं त्वापि । वलियो उदकपाटिच्छन्ने एकस्मि खागुके लगि । वालिमिको न आकट्ठित् अमक्कोन्तो चिन्तेमि—अय वलियो महामच्छे लग्गो भविस्सति पुत्तं मातुमन्तिकं पेमेत्वा पटिविस्सकेहि सद्धि कलहं कारायेमि, एवं इतो न कोचि कोट्टामं पच्चांमि मतीति । सो पुत्तं आह—गच्छ तात ! महामच्छे तो लद्धभाव मातु आचिक्खाहि पटिविस्सकेहि किं सद्धि कलहं करोहीति वदेहीति ।

सो पुत्तं रेमेत्वा वलियं आकट्ठित् अमक्कोन्तो रज्जुच्छेदनभयेन उत्तग्गिमाटक थले ठपेत्वा उदकं ओत-ग्गित्वा मच्छेनोभेन मच्छे उपधारेन्तो खागुकेहि पहरित्वा द्वेपि अक्खीति भिन्दि । थले ठपितं माटकम्पस्स चांगे हरि । सो वेदनामन्तो हुत्वा हन्थेन अक्खीनि उणीलयमानो गहेत्वा उदका उत्तग्गित्वा कम्पमानो माटकं परिपेयति ।

गापिस्म भग्गिया कलहं क्त्वा कम्मचि अपच्चागमनभावं कग्गिस्सामीति एकस्मियेव कण्णे तालपण्णं [८०५] पिलन्धित्वा एकं अक्खि उपावन्निमसिया अज्जेत्वा कुक्कुरं अङ्केनादाय पटिविस्सकधरं अगमासि । अथ न एका महायिका एवमाह—एकस्मियेव ते कण्णे तालपण्णं पिलन्धितं एकं अक्खि अज्जितं पियपुत्तं विय कुक्कुरं अङ्केनादाय घग्गो घरं गच्छति किं उम्मानिकाणि जानाति ? नाहं उम्मानिका त्वम्पनं म अकारग्गेन अक्कोमसि परिभागमि इदानीं तं गामभोजकग्गं मन्तिकं गन्त्वा अट्टकहापणे दण्डापेस्सामीति एवं कलहं क्त्वा उभोपि गामभोजकग्गं मन्तिकं अगमिम् । कलहे विमोधिपमाने तस्माथेव सत्थके दण्डो पति । अथ तं वन्धित्वा दण्डं देहीति पोथेत् आग्गिभम् ।

हक्खदेवता गामे तस्मा इमं पवति अरज्जे चस्सा पतिनो तं व्यसनं दिस्वा खन्धन्तरे ठिता—भो ! पुग्गिम् ! तुद्द उदकाय कम्मन्तो पटुट्ठो घरेपि उभतो भट्टोसि जातोति क्त्वा इमं गाथमाहः—

अबखी भिन्ना पटो नटो सखीगेहे च भण्डनं ,

उभतो पटुट्ठकम्मन्तो उदकस्मि थलस्मि चाति ।

तत्थ—सखीगेहे च भण्डनन्ति सखी नाम महायिका तस्मा गेहे तव भरियाय भण्डनं कत्तं, भण्डनं क्त्वा वन्धित्वा पोथेत्वा दण्डं दापिप्पानि उभतो पटुट्ठकम्मन्तोति एवं तव द्वीमुपि ठानेम् कम्मन्ता पटुट्ठा भिन्ना येव । कतरंमु द्वीम् ? उदकस्मि थलस्मि चाति अक्खिभेदेन पटनमिन् च उदके कम्मन्ता पटुट्ठा, सखीगेहे भण्डनेन थले कम्मन्ता पटुट्ठाति ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहर्गित्वा जातकं समोधानेमि । तदा वालिमिको देवदत्तो अहोमि । हक्खदेवता पन अहमेवाति ।

उभतोभट्टजातकं ।

१० काकजातकं

निष्चं उडिङ्गहृदयाति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो ज्ञातत्थचरियं आरब्ध कथेसि । पच्चुप्पन्न-
वत्थु द्वादसनिपाते भद्दसालजातके आवीभविससति ।

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो काकयोनियं निब्वसति । अथेकदिवसं रज्ज्जो
पुरोहितो बहिनगरे नदियं नहायित्वा गन्धे विलिम्पित्वा मालं पिलन्धित्वा वरवत्थनिवत्थो नगरं पाविसि ।
नगरद्वारतोरणे द्वे काका निसिन्ना होन्ति । तेसु एको एकं आह—सम्म ! अहं इमस्स ब्राह्मणास्स मत्थके
सरीरवलज्जं पातेस्सामीति ।

इतरो—मा ते एतं रुच्चि अयं ब्राह्मणो इमसरो इमसरज्जनेन च सद्धि वेरं नाम पापकं अयं हि कुड्डो मब्बेपि
काके विना-[४०६] मेय्याति ।

न सक्का मया न कातुन्ति ।

तेनहि पज्जायिस्ससीति वत्ता इतरो काको पलायि । सो तोरणस्स हेट्ठाभागं सम्पन्ने ब्राह्मणो ओलम्बकं
चारेन्तो विय तस्म मत्थके वच्चं पातेसि । ब्राह्मणो कुञ्जित्वा काकेसु वेरं बन्धि ।

तस्मि काले एका भतिया वीहिकोट्टिका दासी वीहिं गेहद्वारे आतपे पथरित्वा रक्खन्ती निसिन्नाव
निदं ओक्कमि । तस्मा पमादं जत्वा एको दीघलोमको एलको आगन्त्वा वीहिं खादि । सा पनुज्जित्वा तं दिस्वा
पलापेसि । एलको दुनियम्पि नतियम्पि तस्सा तथेव निदायनकाले आगन्त्वा वीहिं खादि । सापि तं निक्खत्तुं
पलापेत्वा चिन्तेसि—अयं पुनप्पुन खादन्तो उपड्डुवीहिं खादिस्मति, बहु मे छेदो भविस्सति, इदानिस्स पुन
अनागमनकारणं करिस्सामीति । सा अलातं गहेत्वा निदायमाना विय निमीदित्वा वीहिं खादनत्थाय एलके
सम्पन्ने उट्ठाय अलातेन एलकं पहरि । लोमानि अग्गिं गण्हिमु । सो सरीरे भायन्ते अग्गि निब्वापेस्सामीति
वेगेन गन्त्वा हत्थिसालाय ममीपे एकिस्सा तिरुक्कटिया सरीरं घंसि । सा पज्जलि । ततो उट्ठितजाला हत्थि-
सालं गण्हि । हत्थिसालामु भायन्तीमु हत्थिपिट्ठानि भायिमु । बहू हत्थी वगिणतसरीरा अहेसुं । बेज्जा
अरोगे कातुं असक्कोन्ता रज्ज्जो आरोचेसुं । राजा पुण्हितं आह—आचरिय ! हत्थिवेज्जा हत्थीतिकिञ्चित्तुं
सक्कोन्ति अपि किञ्चिभेसज्जं जानामीति ।

जानामि महाराजानि ।

किं लद्धं वट्ठतीति ?

काकवसा महाराजानि

राजा—तेनहि काके मारेत्वा वसं आहरथाति आह ।

ततोपट्ठाय काके मारेत्वा वसं अलभित्वा तत्थ तत्थेव रागिं करोन्ति । काकानं महाभयं उपपज्जि ।
तदा बोधिसत्तो असीतिसहस्सकाकपरिवारो महासुमानवने वसति । अथेको काको गन्त्वा काकानं उपपन्नं भयं
बोधिसत्तस्म आरोचेसि । सो चिन्तेसि टपेत्वा मं अज्जो मय्हं ज्ञातकानं उपपन्नं भयं हरितुं समत्थो नाम
नत्थि, हरिस्सामि नन्ति दसपाग्गमियो आवज्जेत्वा मेत्तापार्गमिं पुरेचारिकं कत्वा एकवेगेनेव पक्खन्दित्वा विवट्ट-
महावातपानेन पविसित्वा रज्ज्जो आमनस्स हेट्ठा पाविसि । अथ नं एको मनुस्सो गहेतुकामो अहोसि । राजा
सरणं पविट्ठो मा गण्हीति वारेसि ।

महासत्तो थोकं विस्समित्वा मेत्तापार्गमिं आवज्जित्वा हेट्ठासना निक्खमित्वा राजानं आह—महाराज !
रज्ज्जो नाम छन्दादि वसेन अगन्त्वा रज्जं कारेतुं वट्ठति । यं यं कम्मं कत्तव्वं होति सव्वं निसम्म उपघारेत्वा
कातुं वट्ठति, यज्ज कथिरमानं निप्फज्जति तदेव कातुं वट्ठति न इतरं । सचे हि राजानो यं कथिरमानं न निप्फ-
ज्जति तं करोन्ति महाजनस्स मरणाभयपरियोसानं महाभयं उपपज्जति, पुरोहितो वेरवसिको हुत्वा मुसावादं
अकामि काकानं वसा नाम नत्थीति ।

तं सुत्वा राजा पमन्नचित्तो बोधिसत्तस्स कञ्चनभट्ठीं दापेत्वा तत्थ निसिन्नस्स पक्खन्तरानि सत्त-
पाकसहस्सपाकतेलेहि मक्खापेत्वा कञ्चनतटके गजार्हं मुभोजनं दापेत्वा पानीयं पायेत्वा सुहिनं विगतदरथं
महासत्तं एतदवोच—पण्डित ! त्वं काकानं वसा नाम नत्थीति वदसि केन कारणेन तेसं वसा न होतीति ?

बोधिसत्तो—इमिना च इमिना च कारणेनाति सकलनिवेसनं एकरवं कत्वा धम्मं देसेन्तो इमं गाथमाहः—

निच्चं उब्बिगगहदया सब्बलोकविहेसका,
तस्मा तेसं वसा नत्थि काकानस्माकजातिनन्ति ।

तत्रायं सङ्खेपत्थो । महाराज ! काका नाम निच्चं उब्बिगगमानसा भयप्पत्ताव विचरन्ति । सब्ब-
लोकस्स च विहेसका खत्तियादयो मनुस्सेपि इत्थिपुग्गिसेपि कुमारकुमारिकादयोपि विहेठेन्ता किलमेन्ताव विच-
रन्ति । तस्मा इमेहि द्वीहि कारणेहि तेसं अम्हाकं जातीनं काकानं वसा नाम नत्थि । अतीतोपि अभूत-
पुब्बा अनागतेपि न भविस्सतीति ।

एवं महासत्तो इमं कारणं उत्तानं कत्वा महाराज ! रज्जो नाम अनिसम्मअनुपधारेत्वा कम्मं न
कानब्बन्ति राजानं बोधेसि ।

राजा तुम्सित्वा बोधिसत्तं रज्जेन पूजेमि । बोधिसत्तो रज्जं रज्जोयेव पट्टित्वा राजानं पञ्चसु
सीलेसु पतिट्ठापेत्वा सब्बमत्तानं अभयं याचि । राजा धम्मदेसनं सुत्वा सब्बसत्तानं अभयं दत्वा काकानं निबद्ध-
दानं पट्टपेसि । दिवसे दिवसे तण्डुलम्मग्गस्स भत्तं पचित्वा नानग्गमेहि ओमदित्वा काकानं दानं दीयति । महा-
सत्तस्म पन राजभोजनमेव दीयित्थ ।

मत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा ज्ञानकं समोधानेमि । तदा बागणसीराजा आनन्दो अट्ठोसि । काक-
राजा पन अहमेवाति ।

काकजातकं ।

असम्पदानवग्गो चुट्समो ।

१५. ककण्टकवग्गवर्णना

१. गोधजातकं

न पापजनसंसेवी इदं सत्था वेतुवने विहरन्तो विपक्खसेवि भिक्खुं आरब्ध कथेसि । पच्चुप्पन्नवत्थु महिलामुखजातके कथितसदिसमेव ।

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो गोधयोनियं पटिसन्धि गण्ठि । सो वयप्पत्तो नदीतीरे महाविले अनेकसत्तगोधपरिवारो वासं कप्पेसि । तस्म पुत्तो [४०८] गोधपिल्लको एकेन ककण्टकेन सद्धि सन्थवं कत्वा तेन सद्धि सम्मोदमानो विहरन्तो ककण्टकं परिस्सजिस्सामीति अवत्थरति । तस्स तेन सद्धि विस्सासं गोधराजस्म आरोचेम् । गोधराजा पुत्तकं पक्कोमापेत्वा तात ! त्वं अट्टाने विस्सासं करोसि ककण्टका नाम नीचजातिका तेहि सद्धि विस्सामो न कत्तव्वो, सचे त्वं तेन सद्धि विस्सासं काग्गिस्ससि तं ककण्टकं निस्साय सव्वम्पेत्तं गोधकुलं विनासं पापुण्णिस्सति, इतो पट्टाय एतेन सद्धि विस्सासं माकामीति आह ।

सो करोतियेव । बोधिसत्तो पुत्तपुत्त कथेन्तोपि तस्म तेन सद्धि विस्सासं चारेत्तु असक्कोत्तो अवस्मं अम्हाकं एत्तं ककण्टकं निस्साय भयं उप्पज्जिस्सति, तस्मि उप्पन्ने पलायनमग्गं सम्पादेत्तु वट्टतीति एकेन पम्मेनेव वातविलं काग्गपेसि । पुत्तोपिस्म अनुक्कमेन महामग्गो अट्ठोमि । ककण्टको पत्त पुग्गिस्समाग्गोथेव । इतरो ककण्टकं परिस्सजिस्सामीति अन्तरन्तरा अवत्थरनेव । ककण्टकस्म पव्वतकूटेन अवत्थरग्गकालो विय होति । सो किन्मन्तो चिन्नेमि—पचायं अञ्जानि कतिपयानि दिवमानि मं एवं परिस्सजिस्समति जीवितं मे नत्थि एकेन नुट्ठकेन सद्धि एकतो हुत्वा इमं गोधकुलं विनासेस्सामीति ।

अथेकदिवसं निदाघमेघे वट्ठे वस्मिकमक्खिका उट्ठहिम् ततो ततो गोधा निक्खमिन्त्वा मक्खिकायो खादन्ति । एको गोधनुट्ठो गोधविल भिन्दन्त्याय कुट्वालं गहेत्वा मुत्तमेहि सद्धि अरञ्जं पाविमि । ककण्टको तं दिस्वा अज्ज अत्ततो मनोरथं पूरेस्सामीति उपसंकमिन्त्वा अविदूरे निपज्जिन्त्वा—भो पुग्गि ! कम्मा अरञ्जो चरसीति पुच्छि । सो गोधानं अत्थायति आह । अहं अनेकगतानं गोधानं आमयं जानामि, अग्गि च पलालं च आदाय एहीति तं तत्थ नेत्वा इमस्मि ठाने पलालं पक्खिपित्वा अग्गि दत्त्वा धूमं कत्वा समन्ता मुत्तमे ठपेत्वा मयं महामग्गरं गहेत्वा निक्खन्तनिक्खन्ता गोधा पहरित्वा मारेत्वा राग्गि करोहीति । एवं च पत्त वत्त्वा अज्ज पच्चामित्तस्म पिट्ठि पम्मिस्सामीति एकस्मि ठाने सीमं उक्खिपित्वा निपज्जि । लुट्ठकोपि पलालधूम अकामि । धूमो विलं पाविमि । गोधा धूमन्था मग्गभयनज्जिता निक्खमिन्त्वा पलायितु आरब्धा । लुट्ठो निक्खन्तनिक्खन्तं पहरित्वा मारेमि । तस्म हत्थतो मुत्ता मुत्तवा गण्ठिम् । गोधानं महाविनासां उप्पज्जि ।

बोधिसत्तो ककण्टकं निस्साय भयं उप्पन्नन्ति ज्ञत्वा पापपुग्गिसंसग्गो नाम न कत्तव्वो पापे निस्साय हि सुखं नाम नत्थि । एकस्म पापककण्टकस्म वमेन एत्तिकानं गोधानं विनासो जातोति वातविलेन पलायन्तो इमं गाथमाहः—[४०९]

न पापजनसंसेवी अञ्चन्तसुखमेधति,

गोधाकुलं ककण्टाव कलिं पापेति अत्तानन्ति ।

तत्रायं संवेयन्तो । पापजनसंसेवी पुग्गलो अञ्चन्तसुखं एकन्तमुख निग्नरं मुत्ता नाम न एधति न पटिलभति, यथा किं ? गोधाकुलं ककण्टाव यथा ककण्टको गोधाकुलं सुखं न लभति । एवं पापजनसंसेवी सुखं न लभति । पापजनं पत्त मेवन्तो एकन्तेनेव कलिं पापेति अत्तानं कलि वृच्चति विनासो, एकन्तेनेव पापमेवो अत्तानं च अञ्जो च अत्तता सद्धि वग्गन्ते विनासं पापेतीति ।

पालियस्मण फलं पापेतीति लिखन्ति । तं व्यञ्जन अट्ठकथाय नत्थि । अन्थोपिस्म न युज्जति, तस्मा यथावुत्तमेव गहेतव्वं ।

सत्था इमं धम्मदेवतं आहरित्वा जानकं समोधानेमि । तदा ककण्टको देवदत्तो अट्ठोमि, बोधिसत्त-पुत्तो अतोवादकगोधपिल्लको विपक्खमेवो भिक्खु अट्ठोमि । गोधराजा पत्त अहमेवाति ।

गोधजातकं ।

१. स्या०— कलिं पापेय्याति ।

२. सिगालजातकं

एतं हि ते दुराजानन्ति इदं सत्त्वा वेलुवने विहरन्तो देवदत्तस्म वधाय परिगृह्यन्तं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चुपन्नवत्थु

धम्ममभायं हि भिक्खून् कथं सुत्वा सत्त्वा न भिक्खवे ! देवदत्तो इदानीं मय्हं वधाय परिगृह्यति
पुण्ड्रेषु परिगृह्यति, न च मं मारेत् अमक्खि, मयमेव पन किलन्तोति वत्वा अतीन आहरिः—

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो सिगालयोनियं निव्वन्तिवा सिगालराजा हुत्वा
सिगालगणपरिवृतो सुसानवने विहासि । तेन समयेन राजगहे उस्सवां अहोमि । येभुय्येन मनुस्सा मुरं पिबन्ति,
मुगच्छणां येव किं सो अथेत्थ मम्बहुला धुत्ता बहुं मुग्गच्च मंसच्च आहरापेत्वा मण्डितपसाधिता गायित्वा मुर
पिबन्ति मंसं च खादन्ति । तेसं पठमयामावसाने मंसं खीयि, मुग पन बहुकाव । अथेको मंसखण्डं देहीति आह ।
मंसं खीणन्ति च वुत्ते मयि ठिते मंसकवयो नाम अत्थीति वत्वा आमकगुमाने मतमनुस्ममंसवादनत्थाय आगत-
सिगाले मारेत्वा मम आहरिस्सामीति मुग्गरं गहेत्वा निद्धमनमग्गेन नगरा निक्खमित्वा सुसान गत्वा मुग्गरं
गहेत्वा मतको विय उत्तानोव निपज्जि । तस्मि खगे बोधिसत्तो सिगालगणपरिवृतो तत्थ गतो तं दिस्वा नायं
मतकोति जत्वापि मुट्ठरं उपपरिगृह्यस्सामीति तस्म अधोवातेन गत्वा [८११] मरीरगन्धं घायित्वा तत्ततो
चस्म अमतकभावं जत्वा लज्जापेत्वा न उय्योजेस्सामीति गत्वा मुग्गरकोटियं इमित्वा आकड्ढि । धुत्तो
मुग्गरं न विज्झि । उपमंक्रमन्तस्मिं न ओलोक्कन्तो पुन गाल्हतरं अगहेमि । बोधिसत्तो पटिक्कमित्वा भो !
पुग्गि ! मचे त्वं मतको भवेय्यामि न मयि मुग्गरं आकड्ढन्ते गाल्हतरं गणहेय्यासि इमिना कारणेन तव मतक-
भावो वा अमतकभावो वा दुज्जानोति वत्वा इमं गाथमाहः —

एतं हि ते दुराजानं यं सेसि मतसायिकं,

यस्स ते कड्ढमानस्स हत्था दण्डो न मुच्चतीति ।

तत्थ—एतं हि ते दुराजानन्ति एतं कारणं तव दुविज्जोय्यं । यं सेसि मतसायिकन्ति येन कारणेन
त्वं मतसायिकं मेमि मतको विय हुत्वा मयमि । यस्स ते कड्ढमानस्साति यस्म तव दण्डकोटियं गहेत्वा कड्ढय-
मानस्स हत्थतो दण्डो न मुच्चति सो पन त्वं तत्ततो मतको नाम न होमीति ।

एवं वुत्ते सो धुत्तो अयं मम अमतकभावं जानातीति उट्ठाय दण्डं खिपि । दण्डो विरज्झि । धुत्तो गच्छ
विरद्धो दानिमि मयाति आह । बोधिसत्तो निवन्तिवा भो ! पुग्गि ! मं विरज्झन्तोपि त्वं अट्ठ महानिरये
मोलस उस्मदनिरये अविरद्धोयेवामीति वत्वा पवकामि । धुत्तो किञ्चि अलभित्वा सुसाना निक्खमित्वा परि-
खायं नहायित्वा आगतमग्गेन नगरं पाविसि ।

सत्त्वा इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेगि । तदा धुत्तो देवदत्तो अहोमि, सिगालराजा
पन अहमेवाति ।

सिगालजातकं ।

३. विरोचनजातकं

लसी च ते निष्कलिताति इदं सत्था वेलुवने विहरन्तो देवदत्तस्स गयासीसे सुगतालयस्स दस्सितभावं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

देवदत्तो हि अन्तरहितज्झानो लाभसक्कारपरिहीनो अत्थेस उपायोति चिन्तेत्वा सत्थारं पञ्चवत्थूनि याचित्वा अलभमानो द्विन्नं अगसावकानं सद्धिविहारिके अधुनापब्बजिते धम्मविनयम्हि अकोविदे भिक्खू गहेत्वा गयासीसं गत्वा सङ्घं भिन्दित्वा एकसीमाय आवेणिसङ्घकम्मानी अकासि ।

सत्था तेसं भिक्खूनं ज्ञाणपरिपाककालं ज्ञत्वा द्वे अगसावके पेसेसि । ते दिस्वा देवदत्तो तुट्ठमानसो रत्ति धम्मं देसयमानो बुद्धलीलुहं करिस्सामीति सुगतालयं दस्सेन्तो विगतथीनमिद्धो खो आवुसो सारिपुत्त ! भिक्खुसङ्घो पटिभातु तं भिक्खूनं धम्मीकथा पिट्ठि मे आगिलायति, तमहं आयमिस्सामीति वत्वा निदं उपगतो । द्वे अगसावका तेसं भिक्खूनं धम्मं देसेत्वा मग्गफलेहि पवोधेत्वा सब्बे आदाय वेलुवनमेव पच्चागमिंसु । [४१२]

कोकालिको विहारं तुच्छं दिस्वा देवदत्तस्स सन्तिकं गत्वा आवुसो देवदत्त ! परिसं ते भिन्दित्वा द्वे अगसावका विहारं तुच्छं कत्वा गता, त्वं पन निद्वायसियेवानि वत्वा उत्तरामङ्गमस्स अपनेत्वा भित्तिं पिट्टिकण्टकं फस्सन्तो विय पण्हिया नं हृदये पहरि । तावदेवस्स मुखतो लोहितं उग्गञ्छि । सो नतोपट्ठाय गिलानो अहोसि ।

सत्था थेरं पुच्छि—सारिपुत्त ! तुम्हाकं गतकाले देवदत्तो किं अकासीति ।

भन्ने ! देवदत्तो अम्हे दिस्वा बुद्धलीलुहं करिस्सामीति सुगतालयं दस्सेत्वा महाविनासं पत्तोति ।

सत्था न खो सारिपुत्त ! देवदत्तो इदानीव मम अनुकरोन्तो विनासं पत्तो पुब्बेपि पत्तोयेवानि वत्वा थेरेन याचितो अतीतं आहरिः—

अतीतवत्थु

अतीने वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिमत्तो केमग्गीहो हुत्वा हिमवन्तप्पदेमे कञ्चनगुहाय वासं कप्पेसि । सो एकदिवसं कञ्चनगुहाय निक्खमिन्त्वा विजाम्भित्वा चतुर्हिमं ओलोकेत्वा सीहनादं नदित्वा गोचराय पक्कन्तो महामहिंसं वधित्वा वग्गमंसं खादित्वा एकं सरं ओतरित्वा मरिक्खणम्म उदकस्स कुञ्छि पूरेत्वा गुहं सन्धाय पायासि । अथेको सिगालो गोचरपमुतो महमाव सीहं दिस्वा पलायितु असक्कोन्तो सीहस्स पुरतो पादेसु पतित्वा निपज्जि । किं जम्बूकानि वृत्ते अहं ते मामि ! पादे उपट्ठातुकामोति आह । सीहो साधु एहि मं उपट्ठह वग्गमंसानि तं खादापेस्सामीति वत्वा सिगालं आदाय कञ्चनगुहं अगमामि । सिगालो ततोपट्ठाय सीहविघामं मंसं खादति । सो कतिपाहस्सेव थुल्लमरीरो अहोसि । अथ नं एकदिवसं गुहाय निपन्न-कोव सीहो आह—गच्छ जम्बूक ! पब्बतसिखरे उत्वा पब्बतपादे सञ्चरन्तेसु हत्थिअस्समहिमादीसु यस्स मंसं खादितुकामोसि तं ओलोकेत्वा आगन्त्वा असुकमंसं खादितुकामोम्हीति वत्वा मं वन्दित्वा विरोच सामीति वद, अहं तं वधित्वा मंसं खादित्वा तुय्हम्पि दस्सामीति ।

सिगालो पब्बतसिखरं अभिरुहित्वा नानप्पकारे मिगे ओलोकेत्वा यस्सेव मंसं खादितुकामो होति कञ्चन-गुहं पविसित्वा तमेव सीहस्स आरोचेत्वा पादेसु पतित्वा विरोच सामीति वदति । सीहोवेगेन पक्खन्दित्वा सन्नेपि मत्तवरवारणो होति । तत्थेव नं जीवितकखयं पापेत्वा मयम्पि वग्गमंसं खादति । सिगालस्सापि देति सिगालो कुञ्छिपूरं मंसं खादित्वा गुहं पविसित्वा निदायति । सो गच्छन्ते गच्छन्ते काले मानं बड्ढेसि—अहम्पि चतुप्पदोव किं कारणा दिवसे दिवसे परेहि पोसियमानो विहगमि इतो पट्ठाय अहम्पि हत्थिआदयो पहरित्वा मंसं खादिस्सामीति । सीहोपि मिगगजा विरोचसामीति वृत्तमेव पदं निस्साय वारणो वधेति, अहम्पि सीहेन विरोच जम्बूकानि मं वदापेत्वा एकं वरवारणं वधित्वा मंसं खादिस्सामीति ।

सो सीहं [४१३] उपसंकमित्वा एतदवोच—सामि ! मया दीधरत्तं तुम्हेहि बधितानं वरवारणानं मंसं खादितं, अहम्पि एकं वारणं पहरित्वा मंसं खादितुकामो, तुम्हेहि निपन्नद्वाने कञ्चनगुहायं निपज्जिस्सामि, तुम्हे पव्वतपादे विचरन्तं वरवारणं ओलोकेत्वा मम सन्तिकं आगन्त्वा विरोच जम्बुकातिं वदेथ, एत्तकमत्तम्पि मच्छेरं मा करित्थाति ।

अथ नं सीहो आह—न त्वं जम्बुक ! वारणे बधितुं समत्थो । सिगालकुले उप्पन्नो वारणं पहरित्वा मंसं खादनसमत्थो सिगालो नाम लोके नत्थि मा ते एतं रुच्चि । मया बधितवरवारणानञ्जो व मंसं खादित्वा वसस्सूति ।

सो एवं वुत्तेपि ओरमितुं न इच्छि । पुनप्पुन याचियेव । सीहो तं निवारेतुं असक्कोन्तो सम्पटिच्छित्वा तेनहि मम वसनद्वानं पविसित्वा निपज्जाति जम्बुकं कञ्चनगुहाय निपज्जापेत्वा पव्वतपादे मत्तवरवारणं ओलोकेत्वा गुहाद्वारं गन्त्वा विरोच जम्बुकातिं आह । सिगालो कञ्चनगुहाय निक्खमित्वा विजम्भित्वा चतुद्दिसं ओलोकेत्वा तिक्खत्तु वस्सित्वा मत्तवरवारणस्म कुम्भे पतिस्सामीति विरज्जित्वा पादमूले पति । वारणो दक्खिणपादं उक्खिपित्वा तस्स मीसं अक्कमि । सीसट्ठीनि चुण्णविचुण्णानि अहेसुं । अथस्स सरीरं वारणो पादेन सङ्घरित्वा रासिं कत्वा उपगि लण्डं पातेत्वा कुञ्चनादं नदन्तो अरञ्जं पाविमि । बोधिसत्तो इमं पवतिं दिस्वा इदानि विरोच जम्बुकातिं वत्वा इमं गाथमाहः—

लसी च ते निष्फलिता मत्थको च विदालितो,
सब्बा ते फासुका भग्गा अज्ज खो त्वं विरोचसीति ।

तत्थ—लसीति मत्थलुङ्गा । निष्फलिताति निक्खन्ता ।

बोधिसत्तो इमं गाथं वत्वा यावतायुकं ठत्वा यथाकम्मं गतो । सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं ममोधानेसि ।

तदा सिगालो देवदत्तो अहोमि । सीहो पन अहमेवाति ।

विरोचनजातकं ।

४. नङ्गुट्टजातकं

बहुम्पेतं असन्निभजातवेदाति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो आजीवकानं मिच्छातपं आरब्ध कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

तदा किर आजीवका जेतवनपिट्ठियं नानप्पकारं मिच्छातपं चरन्ति । सम्बहुला भिक्खू तेसं उक्कुटिकप्प-
धानवग्गुनिवत्तकण्टकापस्सयपच्चतापनप्पनादिभेदं मिच्छातपं दिस्वा भगवन्तं पुच्छिमु—अत्थि तुखो भन्ते !
इमं मिच्छातपं निस्साय काचि वड्ढीति ।

सत्था न भिक्खवे ! एवरूपं मिच्छातपं निस्साय कुमलं वा वड्ढी वा अत्थि । पुब्बे पण्डिता एवरूपं
तपं निस्साय कुमलं वा वड्ढी वा भविस्सतीति [४१३] सञ्जाय जातग्गि गहेत्वा अरञ्जा पविस्सित्वा अग्गि-
जुहनादिवसेन किञ्च वड्ढि अपस्सन्ता अग्गि उदकेन निब्बापेत्वा कमिणपरिक्कम्मं कत्वा अभिञ्जा च समा-
पत्तियो च निव्वत्तेत्वा ब्रह्मलोकपरायणा अहेसुन्ति वत्वा अतीतं आहरि :—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो उदिच्चब्राह्मणकुले निव्वत्ति । तस्म जातदिवसे
मानापितरो जातग्गि गहेत्वा ठपेसु । अथ नं सोलसवस्सकाले एतदवोचु—मयं ते पुत्त ! जातदिवसे अग्गि
गण्हिम्ह सचेसि अगारं अज्झावमितुकामो तपो वेदे उग्गण्ह, अथ ब्रह्मलोकं गन्तुकामो अग्गि गहेत्वा अरञ्जं
पविस्सित्वा अग्गि परिचरन्तो महाब्रह्मानं आराधेत्वा ब्रह्मलोकपरायणो होहीति ।

सो न मय्हं अगारेनत्थोति अग्गि गहेत्वा अरञ्जं पविस्सित्वा अस्समपदं मापेत्वा अग्गि परिचरन्तो
अरञ्जं विहासि । सो एकदिवसं पच्चन्तगामके गोदक्खिण लभित्वा तं गोणं अस्समपदं नेत्वा चिन्तेसि अग्गि-
भगवन्तं गोमसं खादापेस्सामीति । अथस्म एतदहोमि—इध लोणं नत्थि, अग्गिभगवा अलोणं खादितुं न मक्खि-
स्समि, गामतो लोणं आहरित्वा अग्गिभगवन्तं मलोणकं खादापेस्सामीति । सो तं तत्थेव वन्धित्वा लोणत्थाय
गामं अगमासि ।

तस्मि गते सम्बहुला लुट्ठा तं टान आगता गोणं दिस्वा वधित्वा मसं पचित्वा खादित्वा नङ्गुट्टञ्च
जङ्घञ्च चम्मञ्च तत्थेव छड्डित्वा अवसेममसं आदाय अगममु ।

ब्राह्मणो आगत्वा नङ्गुट्टादिमत्तमेव दिस्वा चिन्तेमि—अयं अग्गिभगवा अत्ततो सन्तकाम्प रक्खितुं
न सक्कोति, मं पन कदा रक्खिस्समि ? इमिना अग्गिपरिहरणेन निग्गत्थकेन भवित्त्वं नत्थि इतोनिदाना कुमलं
वा वड्ढी वाति । सो अग्गिपरिचरियाय विगतच्छन्दो हम्भो ! अग्गिभगवा ! त्वं अत्ततोपि सन्तकं रक्खितुं
असक्कोत्तो मं कदा रक्खिस्समि ? ममं नत्थि एत्तकेनपि तुस्साहीति नङ्गुट्टादीनि अग्गिम्ह पक्खिपन्तो इमं
गाथमाह :—

बहुम्पेतं असन्निभ ! जातवेद ! यं तं बालधिनाभिपूजयाम,

मंसारहस्स नत्थज्ज मंसं नङ्गुट्ठमि भवं पटिगहातूति ।

तत्थ—बहुम्पेतन्ति एत्तकम्पि बहु । असन्निभीति असप्पुरिस ! अमाधुजातिक ! जातवेदाति
अग्गि आलपति । अग्गि हि जानमत्तोव वेदियनि जायनि पाकटो होति तस्मा जातवेदोति वुच्चति । यं तं
बालधिनाभिपूजयामाति यं अज्ज मयं अत्ततोपि सन्तकं रक्खितुं असमत्थं भवन्तं बालधिना अभिपूजयाम
एतम्पि ते बहुमेवाति दस्सेति । मंसारहस्साति मंसारहस्स तुय्हं नत्थि अज्जमंसं । नङ्गुट्ठमि भवं पटि-
गहातूति अत्ततो सन्तकं रक्खितुं असक्कोत्तो भवं इमं सखुरजङ्घचम्मं नङ्गुट्ठमि चे पतिगहातूति [४१४]

एवं वत्वा महासत्तो अग्गि उदकेन निब्बापेत्वा इमिपव्वज्जं पव्वजित्वा अभिञ्जा च समापत्तियो
च निव्वत्तेत्वा ब्रह्मलोकपरायणो अहोसि । सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । निव्वुत्तगिता-
पसो अहमेव तेन समयेनाति ।

नङ्गुट्ठजातकं ।

५. राधजातक

न त्वं राध ! विजानासीति इदं सत्या—जेतवने विहरन्तो पुराणदुतियिकापलोभनं आरब्ध कथेमि ।

पञ्चपन्नवत्यु

पञ्चपन्नवत्यु इन्द्रियजातके आवीर्भवस्मिन् । सत्या पन तं भिक्षु आमन्त्रेत्वा—भिक्षु ! मातु-
गामा नाम अरक्खिया आरक्खं ठपेत्वा रक्खन्तापि ता रक्खितुं न सक्कोन्ति त्वम्पि पुञ्चे एत आरक्खं ठपेत्वा
रक्खन्तापि रक्खितुं नामक्खि इदानीं कथं रक्खिस्ममीति वत्वा अतीनं आहरि :—

अतीतवत्यु

अतीने वागगमियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिमन्तो मुकयोनियं निव्वन्ति । कासिरट्ठे एको ब्राह्मणो
बोधिमन्तञ्च कगिट्टभातरञ्चम्म पुत्तद्वानं ठपेत्वा पोसेमि । तेसु बोधिमन्तम्म पोत्तुपादोति नामं अहोमि । इत-
रम्म राधोति । तम्म पन ब्राह्मणम्म भगिया अनाचारा होति दुस्समीला । सो बोहागत्थाय गच्छन्तो उभोपि
भातगे आह—नाता ! मचे वो माना ब्राह्मणी अनाचारं आचरन्ति वारेय्याथ नन्ति ।

बोधिमन्तो आह—माधु तात ! वारेनु सक्कोन्ता वारेय्याम, असक्कोन्ता तुष्ठीं भविस्सामाति ।

एव ब्राह्मणो ब्राह्मणि मुकानं नीयादेत्वा बोहागत्थाय गतो । तम्म पन गतदिवमतो पट्टाय ब्राह्मणी
अतिचरित्तु आरद्धा । पविमन्नानञ्च निक्खमन्नानञ्च अन्तो नत्थि । तम्म किरियं दिम्वा राधो बोधिमन्तं
आह—भातिक ! अम्हाकं पिता मचे वो माना अनाचार आचरन्ति वारेय्याथाति वत्वा गतो, इदानीचेसा
अनाचार आचरन्ति वारेम नन्ति ।

बोधिमन्तो—तात ! त्व अत्तनो अव्यत्तनाय वालभावेन एव वदेमि, मातुगाम नाम उक्खिपित्वा
चरन्तापि रक्खितुं न सक्कोन्ति । य कम्म कात न सक्का न तं कान् तुट्ठीतीति इमं गाथमाह :—

न त्व राध ! विजानासि अड्डरत्ते अनागते,
अव्यायतं पिलपसि विरत्ता कोसियायनेति ।

तथ—न त्वं राध ! विजानासि अड्डरत्ते अनागतेति तात ! राध ! त्वं न जानामि अड्डरत्ते
अनागते पटमयामेयव एतका जना आगता इदानीं को जानानि कित्तापि आगमिस्सन्ति ? अव्यायतं विल-
पसोति त्व अव्यत्तविलापं विलपमि । विरत्ता कोसि [४१५] यायनेति माता नो कोमियायनी ब्राह्मणी विरत्ता
अम्हाकं पितरि निप्पेमा जाता मचस्सा तम्मि मिनेटो वा पेमं वा भवेय्य न एवरूप अनाचारं करेय्याति इममत्थं
एनेहि व्यञ्जनेहि पकासेमि ।

एवं पकामेत्वा च पन ब्राह्मणिया मद्धि राधस्म वत्तु नादामि । मापि याव ब्राह्मणस्म अनागमना
यथास्विया विचरि ब्राह्मणो आगन्त्वा पोत्तुपादं पुच्छि—तात ! कीदिसी ते माताति । बोधिसत्तो ब्राह्म-
णस्स सब्बं यथाभूतं कथेत्वा किं ते तात ! एवरूपाय दुस्सीलायाति च वत्ता तात ! अम्हेहि मातुया दोसस्स
काथितकालतो पट्टाय न सक्का इय वमितुन्ति ब्राह्मणस्म पादे वन्दित्वा मद्धि राधेन उप्पतित्वा अरञ्जं
अगमासि ।

सत्या इमं धम्मदेसनं आह्वित्वा चत्तारि सच्चानि पकामेसि । सच्चपरियोमाने उक्कण्ठितभिक्षु
सोत्तापत्तिकले पत्तिट्ठहि । तदा पन ब्राह्मणो च ब्राह्मणी च एतेयेव द्वे जना अहेसु । राधो आनन्दो । पोत्तु-
पादो पन अहमेवाति ।

राधजातकं ।

६. काकजातकं

अपि न हनुका सन्ताति इदं सत्था—जेतवने विहरन्तो सम्बहुले महल्लके भिक्खू आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्यु

ते किर गिहीकाले सावत्थियं कुटुम्बिका अड्ढा महद्धना अञ्जामञ्जं सहायका एकतो हुत्वा पुञ्ञानि करोन्ता सत्थु धम्मदेसनं सुत्वा मयं महल्लका किं नो घरावासेन सत्थु सन्तिके रमणीये वुद्धसामने पब्बजित्वा दुक्खस्सन्तं करिस्सामाति सब्बं सापनेय्यं पुत्तधीतादीनं दत्त्वा अस्सुमुखं जातिसङ्घं पहाय सत्थारं पब्बज्जं याचित्वा पब्बजिस्सु । पब्बजित्वा च पन पब्बज्जानुरूपं समणधम्मं न करिस्सु, महल्लकभावेन धम्मम्पि न परिपापुण्णिस्सु गिहीकाले विय पब्बजितकालेपि विहारपरियन्ते पण्णसालं कारेत्वा एकतोव वसिस्सु । पिण्डाय चरन्तापि अञ्जत्थ अगन्त्वा भेभुय्थेन अत्तनो पुत्तदारस्सेव गेहं गन्त्वा भुञ्जिस्सु । तेसु एकस्स पुगागदुत्तियिका सव्वे-सम्पि महल्लकत्थेरानं उपकारा अहोसि । तस्मा सेसापि अत्तना लद्धं आहारं गहेत्वा तस्मा येथ गेहे निसीदित्वा भुञ्जन्ति । सापि तेसं यथामन्निहितं सूपव्यञ्जनं देति । सा अञ्जतरेन आवाधेन फुट्ठा कालमकासि । अथ ते महल्लकत्थेरा विहारं गन्त्वा अञ्जामञ्जं गीवासु गहेत्वा मधुग्हत्थरसा उपासिका कालकताति विहारपच्चन्ते रोदन्ता विचरिस्सु । तेसं सहं सुत्वा इतोचितो च भिक्खू सन्निपतित्वा—आवुसो ! कस्मा रोदथाति पुच्छिस्सु ।

ते—अम्हाकं सहायस्स पुगागदुत्तियिका मधुग्हत्थरसा कालकता [४१६], अम्हाकं अतिविय उप-कारा इदानि कुतो तथारूपि लभिस्साम, इमिना कारणेन रोदिम्हाति आहंसु ।

तेम तं विप्पकारं दिस्वा भिक्खू धम्मसभायं कथं समुट्ठापेसु—आवुसो ! इमिना नाम कारणेन महल्ल-कत्थेरा अञ्जामञ्जं गीवाय गहेत्वा विहारपच्चन्ते रोदन्ता विचरन्तीति सत्था आगन्त्वा कायनुत्थ भिक्खवे ! एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वुत्ते न भिक्खवे ! इदानेवेते तस्मा कालकिरियाय रोदन्ता विचरन्ति, पुव्वेपेते इमं काकयोनिं निव्वत्तित्वा समुद्दे मतं निस्साय समुद्दा उदक उस्सिञ्चित्वा एनं नीहरिस्सामाति वायमन्ता पण्डिते निस्साय जीवितं लभिमूति वत्ता अतीतं आहरि :—

अतीतवत्यु

अतीते वागणसिय ब्रह्मदत्तं रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो समुद्देवता हुत्वा निव्वन्ति । अयेको काको अत्तनो भरियं काकिं आदाय गोचरं परियेसमानो समुद्दीरं अगमासि । तस्मिं काले मनुस्सा समुद्दीरे खीरपायासमच्छ-मंसमुरादीहि नागबलिकम्मं कत्वा पक्कमिस्सु । काको बलिकम्मट्ठानं गन्त्वा खीरादीनि दिस्वा सद्धिं काकिया खीरपायासमच्छमंसादीनि परिभुञ्जित्वा बहुं सुरं पिबि । ते उभोपि मुरामदमत्ता समुद्दीरं कीलि-स्सामाति वेलन्ते निसीदित्वा नहायितुं आरभिस्सु । अथेका ऊमि आगन्त्वा काकिं गहेत्वा समुद्दं पवेसेसि । तेमेको मच्छो मंसं खादित्वा अज्झोहरि । काको भरिया मे मताति रोदि परिदेवि ।

अथस्स परिदेवनसहं सुत्वा बहू काका सन्निपतित्वा—किं कारणा रोदसीति पुच्छिस्सु ।

सहायिका वो वेलन्ते नहायमाना ऊमिया हटाति ।

ते सब्बेपि एकरवं रवन्ता रोदिस्सु । अथ नेसं एतदहोसि इमं समुद्देवकं नाम अम्हाकं किं पहेति ? उदकं उस्सिञ्चित्वा समुद्दं तुच्छं कत्वा सहायिकं नीहरिस्सामाति । ते मुखं पूरेत्वा उदकं बहि छड्डेन्ति । लोणूदकेन च गले सुस्समाने उट्ठायुट्ठाय थलं गन्त्वा विस्समन्ति । ते हनुसु किलन्तेसु मुखेसु सुक्खन्तेसु अक्खिस्सु रत्तेसु दीना किलन्ता हुत्वा अञ्जामञ्जं आमन्तेत्वा—अम्भो ! मयं समुद्दा उदकं गहेत्वा बहि पातेम गहितगहितट्ठानं पुन उदकेन पूरेति समुद्दं तुच्छं कातुं न सक्खिस्सामाति वत्ता इमं गाथमाहंसु :—

अपिनु हनुका सन्ता मुखञ्च परिसुस्सति,
ओरमाम न पारेम पूरतेव महोदधीति ।

तत्थ—अपिनु हनुका सन्ताति अपि नो हनुका सन्ता अपि अम्हाकं हनुका किलन्ता । ओर-
माम न पारेमाति मयं अत्तनो बलेन महासमुद्धा उदकं आकड्ढेम ओसारेम तुच्छं पन नं कातुं न मक्कोम अयं
हि पूरतेव महोदधीति । [४१७]

एवं च पन क्त्वा मध्वेपि ते काका तस्मा काकिया एवरूपं नाम तुण्डं अहोमि, एवरूपानि वट्टक्खीनि
एवरूपं छविसण्ठातं, एवरूपो मधुरसदो, सा नो इमं चोरसमुद्धं निम्माय नट्टानि बहं विप्पलपिमु । ते एवं विप्पल-
पमाने समुद्धदेवता भेरवरूपं दस्सेत्वा पलापेमि । एवं तेमं मोत्थि अहोमि ।

मत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेमि । तदा काकी अयं पुराणदुनियिका अहोसि
काको महल्लकत्थेरो । मेमकाका महल्लकत्थेरो । समुद्धदेवता पन अहमेवाति ।

काकजातकं ।

७. पुष्करत्तजातकं

नयिवं दुःखं भ्रुं दुःखं इदं सत्था जेतवने विहरन्तो एकं उक्कण्ठितभिक्षुं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

सो हि भगवता सच्चं किर त्वं भिक्षु ! उक्कण्ठितोति वुत्ते सच्चन्ति वत्था केन उक्कण्ठापितोसीति च पुट्ठो पुराणदुतियिकायाति वत्था मधुरहत्थरसिका भन्ते ! सा इत्थी न सक्कोमि नं विना वसितुन्ति आह । अथ नं सत्था एसा ते भिक्षु ! अनत्थकारिका पुब्बेपि त्वं एतं निस्साय मूले उत्तामितो एतञ्जो व परिदेवमानो कालं कत्वा निरये निब्बत्तो, इदानीं तं कस्मा पुन पत्थेसीति वत्था अतीतं आहरि :—

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिमत्तो आकामदुदेवता अहोसि । अथ वाराणसियं कत्तिक-
रत्तिवारछगो सम्पत्तो होति । नगरं देवनगरं विय अलङ्कारिम् । सव्वो जनों छगकीलानिस्मितो अहोसि ।
एकस्स पन दुग्गतमनुस्मस्स एकमेव घनमाटकयुगं अहोसि । सो तं मुद्योतं धोवापेत्वा ओभञ्जापेत्वा मतवलिकं
सहस्सवलिकं कारेत्वा ठपेसि ।

अथ नं भरिया एवमाह—इच्छामह मामि ! कुमुम्भरत्त निवासेत्वा एकं पारुपित्वा तव कण्ठे लग्गा
कत्तिकरत्तिवारं चरितुन्ति ।

भद्दे ! कुनो अम्हाकं दलिद्धानं कुमुम्भं ? मुद्धवत्थं निवासेत्वा कीलाहीति ।

कुमुम्भरत्तं अलभमाना छगकीलं न कीलिस्सामि, त्वं अञ्जो इत्थि गहेत्वा कीलस्मूति ।

भद्दे ! किं मं पीलेसि ? कुनो अम्हाकं कुमुम्भन्ति ?

सामि ! पुरिमस्म इच्छाय मति किं नाम नत्थि । नन् रञ्जो कुमुम्भवत्थुस्मि बहुं कुमुम्भन्ति ?

भद्दे ! तं ठानं रक्खमपरिग्गहीतपोक्खवग्गीसदिमं वलवा रक्खा, न सक्का उपसङ्कमिन्तुं, मा ते एनं
रुच्चि यथालब्धेनेव तुस्सस्मूति ।

सामि ! रत्तिभागे अन्धकारे सति पुरिमस्म अगमनीयद्धानं नाम अत्थीनि ?

इति सो ताय पुत्तपुन कथेन्निया किलेसवमेन वचनं गहेत्वा होतु भद्दे ! मा चिन्ति [४१८]
यित्थाति तं समस्सासेत्वा रत्तिभागे जीविनं परिच्चजित्वा नगरा निक्खमित्वा रञ्जो कुमुम्भवत्थुं गन्वा
वति महित्वा अन्तोवत्थुं पारिासि । आरक्खमनुस्मा वतिमद्दं मुत्वा चारो चोरोति परिवारेत्वा गहेत्वा परिभा-
सित्वा कोट्टेत्वा बन्धित्वा पभाताय रत्तिथा रञ्जो दम्मेगु । राजा गच्छथ नं मूले उत्तामेत्थानि आह । अथ
नं पच्छावाहं बन्धित्वा वज्जभेरिया वज्जमानाय नगरा निक्खमापेत्वा मूले उत्तामेगु । बलववेदना वत्तन्ति
काका मीमे निलीयित्वा कणयगमदिमेहि तुण्डेहि अक्खीनि विज्झन्ति । सो तथा रूपिप्पि दुक्खं अमनमि किरित्वा
तमेव इत्थि अनुस्मरित्वा ताय नामहि घनपुष्करत्तनिवत्थाय कण्ठे आसन् बाहुयुगलाय मद्धि कत्तिकरत्तिवारतो
परिहीनोति चिन्नेत्वा इमं गाथमाहः—

नयिवं दुःखं भ्रुं दुःखं यं मं तुदति वायसो,

यं सामा पुष्करत्तेन कत्तिकं नानुभोस्सतीति ।

तत्थ—नयिवं दुःखं भ्रुं दुःखं यं मं तुदति वायसोति यञ्च इदं मूले लग्नपञ्चयं कायिकचेतसिकदुक्खं
यञ्च लोहमयेहि विय तुण्डेहि वायसो तुदति इदं मव्वमि मय्हं न दुक्खं अद्दं दुक्खं एतयेव पन मे दुक्खन्ति अत्थो ।
कतरं ? यं सामा पुष्करत्तेन कत्तिकं नानुभोस्सतीति यं मा पियङ्गुमामा मम भरिया एकं कुमुम्भरत्तं

१. स्या०—एका आकासचारिणी देवता तस्स अनागतभयं विस्वा तं निवारेसि ।

निवासेत्वा एकं पारुषित्वा एवं घनपुष्परत्तेन वत्थयुगेन आच्छन्ना मं कण्ठे गृहेत्वा कत्तिकरत्तिवारं नानभवि-
स्सति इमं मय्हं दुक्खं, एतदेव हि मं वाधतीति ।

सो एवं मातुगामं आरब्ध विप्लपन्तोयेव कालं कत्वा निरये निव्वत्ति ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेमि । तदा जयम्पतिका इदानि जयम्पतिका ।
तं कारणं पच्चक्खं कत्वा ठिता आकासट्टदेवता पन अहमेवाति ।

पुष्परत्तजातकं ।

८. सिगालजातकं

नाहं पुनं न च पुनस्ति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो किलेसनिग्गहं आरब्ध कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

सावत्थियं किर पच्चसतमत्ता सहायका महाविभवा सेट्ठिपुत्ता सत्थु धम्मदेसनं सुत्वा सामने उरं दत्वा पव्वजित्वा जेतवने अन्तोकोटिमन्थारे विहरिस्सु । अथेकादिवसं तेसं अड्ढरत्तसमये किलेसनिस्सितो संकप्पो उप्पज्जि । ते उक्कण्ठित्वा अत्तना जहित्तिलेसे पुन गण्हित् चित्तं उप्पादयिस्सु । अथ सत्था अड्ढरत्तसमनन्तरे सव्वञ्जुत्तञ्जागदण्डदीपिक उक्खिपित्वा कतराय नुव्वो रत्तिया जेतवने भिक्खू विहरन्तीति अज्झामयं ओलो-
केन्तो तेसं भिक्खून् अट्ठमन्तरे कामरागमसंक्कप्पस्स उप्पन्नभावं अञ्जासि । सत्था च नाम एकपुत्तिका इत्थी अत्तनो पुत्तं विय एकचक्खुको [४१६] पुरिमो चक्खु विय अत्तनो मावके रक्खति । पुव्वण्हादिमु यस्मि यस्मि समये तेसं किलेसा उप्पज्जन्ति ते तेसं किलेसे ततो परं वड्ढन्तु अदत्त्वा तस्मि तस्मियेव समये निग्गहाति । तेनस्स एतदहोसि, अयं च चक्खवत्तिरञ्जो अत्तोनगरेयेव चोगनं उप्पन्नकालो विय वन्ति इदानीं तेसं धम्मदेसनं कत्वा ते किलेसे निग्गण्हित्वा अरहन्तं दस्सामीति । सो सुग्गिगन्धकुटिनो निक्खामित्वा मधुग्गमरेन आनन्दाति आयस्सन्तं धम्मभण्डागारिकं आनन्दत्थेरे आमन्तेसि । थेरो कि भन्नेति आगन्त्वा वन्दित्वा अट्ठामि । आनन्द ! यत्तका भिक्खू अन्तोकोटिमन्थारे विहरन्ति मव्वेव गन्धकुटिपरिवेगे मन्निपातेहीति । एवं किरस्म अहोमि मत्ताहं तेयेव पच्चमने भिक्खू पक्कोसापेस्सामि सत्थागो नो अट्ठमन्तरे किलेसानं उप्पन्नभावो जानाति मव्विग्गमानसा धम्मदेसनं पटिच्छित्तु न सत्थिस्सतीति । तस्मा मव्वे मन्निपातेहीति आह । थेरो माधु भन्नेति अवापुरगं आदाय परिवेगेन परिवेणं आहिण्डित्वा मव्वे भिक्खू गन्धकुटिपरिवेगे मन्निपातेत्वा वुद्धामनं पञ्चापेसि । सत्था पल्लंझकं आभुजित्वा उज्जु कायं पणिधाय मिलापठवियं पतिट्ठहमानां मनेरुविय पञ्चानवुद्धामने निमीदि । आवेलावेला यमकयमका छव्वण्णघनवुद्धरम्मियो विम्मज्जेन्तो । तापि रम्मियो पाणिमत्ता छनमत्ता कूटा-
गारकुच्छिमत्ता छिज्जित्वा छिज्जित्वा गगनतले विज्जुल्लता विय मञ्चरिम्सु । अप्पगवकुच्छि खोभेत्वा बाल-
सुरियुग्गमनकालो विय अहोमि । भिक्खुमण्डोपि सत्थारं वन्दित्वा गरुचित्तं पच्चपट्टपेत्वा रत्तकम्बलमार्गाणि परिविपन्तो विय परिवारेत्वा निसीदि ।

सत्था ब्रह्मस्सरं निच्छारेन्तो भिक्खू आमन्तेत्वा—न भिक्खवे ! भिक्खुना नाम कामवितक्कं व्यापा-
दवितक्क विहिमावितक्कन्ति इमे तयो अकुमलवितक्के वितक्केत्तु वट्ठति अन्तो उप्पन्नकिलेसो हि परिक्कोति
जातु न वट्ठति, किलेसो नाम पच्चामित्तमदिमो पच्चामित्तो च खुद्दको नाम तत्थि ओकासं लभित्वा वितासमेव
पापेति, एवमेवं अप्पमत्तकोपि किलेसो उप्पज्जित्वा वड्ढन्तु लभन्तो महाविनासं पापेति किलेसो नामेस हला-
हलविमूषमो उप्पाटितच्छविलोमगण्डनिभो^१ आसीविसपटिभागो असनिअग्गिमदिमो अल्लीयित्तु न युत्तो
आसंकिन्वो उप्पन्नोप्पन्नकवगेयेव पटिमङ्खानवलेन भावनावलेन यथा महत्तप्पि हदगे अट्ठत्वा पटुमनि-
पत्ता उदविन्दुविय विवट्ठति एवं पज्जित्तवो पोगगकण्डितापि अप्पमत्तकम्पि किलेसं गरहित्वा यथा
पुन अट्ठमन्तरे नूप्पज्जति एवं निग्गण्हिम्सूति वत्वा अतीन आहरि :—[४२०]

अतीतवत्थु

अतीने वारागामियं ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो सिगालयोनियं पटिसन्धि गहेत्वा अरञ्जे
नदीतीरे निवासं कप्पेसि । अथेको जग्गत्थी गङ्गानीरे कालमकासि । सिगालो गोचरपमुत्तो तं हत्थिसरीरं
दिस्वा महा मे गोचरो उप्पन्नोति गन्त्वा सोण्डे डमि । नङ्गलीसाय दट्टकालो विय अहोसि । सो नत्थेत्थ
खादितव्वयुत्तकन्ति दन्तं डमि । थम्भे दट्टकालो विय अहोमि । कण्णे डमि । मण्णकोटियं दट्टकालो विय

अहोमि । उदरे डमि । कुम्बे ददुकालो विय अहोमि । पादे डमि । उदुक्खले ददुकालो विय अहोमि । नङ्गुट्टे डमि । मूले ददुकालो विय अहोमि । एत्थापि नत्थि खादितव्वयुत्तकन्ति सव्वत्थ अस्मादं अल-
भन्तो वच्चमग्गे डमि । मुदुप्पे ददुकालो विय अहोमि । सो लद्धंदानि मे डमस्मि सरीरे मुदु खादितव्वयुत्त-
ट्टानन्ति । ततो पट्टाय खादन्तो अन्तोक्कुच्छं पविमत्वा वक्कहदयादीनि खादित्वा पिपासितकाले लोहितं
पिवित्वा निपज्जितुकामकाले उदरं पथारित्वा निपज्जति । अथस्म एतदहोमि इदं हत्थिसरीरं मय्हं निवा-
समुखताय गेहमदिमं खादितुकामताय सति पट्टममं किदानि मे अज्जन्थ कम्मन्ति सो अज्जन्थ अगन्त्वा
हत्थिकुच्छियंयेव ममं खादित्वा वसति । गच्छन्ते गच्छन्ते काले निदाघवानमप्फम्मेन चैव सुगियग्गमिसत्तापेन
च तं कुगपं मुस्सित्वा वलियो गण्हि । सिगालस्म पविट्टद्वारं पिहितं, अन्तोक्कुच्छयं अन्धकारो अहोमि । सिगा-
लस्म लोकन्तगिकनिवासो विय जातो कुगपे मुस्मन्ते मंसम्पि मुस्मि लोहितम्पि पच्छिज्जि । सो निक्खमन-
द्वारं अलभन्तो भयप्पनो हुत्वा सन्धावन्तो इतोचितो च पहरित्वा निक्खमनद्वारं परिगममानो विचरन्ति । एवं
तस्मि उक्खलिय पिट्टपिण्डं विय अन्तोक्कुच्छयं मिज्जमाने कतिपाहच्चयेन महामेघो पावस्मि । अथ तं कुगपं
तेमत्वा उट्टाय पकतिमण्ठानेन अट्टामि । वच्चमग्गो विवटो हुत्वा तारुका विय पज्जायि सिगालो तं छिद्दं दिस्वा
इदानि मे जीविनं लद्धन्ति यावहत्थिसीमा पट्टिकमित्वा वेगेन पक्खन्दित्वा वच्चमग्गं सीमेन पहरित्वा
निक्खमि । तस्स संमिन्नसरीरत्ता सञ्चलोमानि वच्चमग्गे अल्लीयिम् । सो तालक्खन्धमदिमेन निल्लोमेन
सरीरेन उच्चिग्गच्चित्तो मुहुत्तं धावित्वा निवत्तित्वा निमिन्नो सरीरं ओलोकेत्वा इदं दुक्खं मय्हं न अज्जो न
कतं लोभहेतु पन लोभकारुणा लोभं निस्साय मया एतं कत इतोदानि पट्टाय न लोभवमिको भविस्सामि
पुन हत्थिसरीरं नाम न पविमिस्सामीति संविग्गहदयो हुत्वा इमं गाथमाह :-

नाहं पुनं न च पुनं न चापि अपुनप्पुनं,

हत्थिबोन्दि पवेक्खामि तथा हि भयतज्जितोति । [४२१]

तत्थ—न चापि अपुनप्पुनन्ति अकारो निपातमत्तो । अयं पनेतिस्मा सकलार्यपि गाथायत्यो । अहं
हि इतो पुन ततो च पुनन्ति वृत्तवारतो पुन ततोपि च पुनप्पुन वारगसरीरसङ्ख्वातं हत्थिबोन्दि न पवेक्खामि ।
कि कारुणा ? तथाहि भयतज्जितो तथाहि अहं डमस्मियेव पवेमने भयतज्जितो मग्गभयेन मन्तामं संवेगं
आपादितोति ।

एवञ्च पन वत्ता ततो च पलायित्वा पुन तं वा अज्ज वा हत्थिसरीरं नाम निवत्तित्वापि न ओलो-
केमि । ततोपट्टाय न लोभवसिको अहोसि ।

सत्था इमं धम्मदेमनं आहरित्वा भिक्खवे ! अन्तो उत्पन्नलेकिमस्स नाम वड्डितुं अदत्त्वा तत्थ
तत्थेव निर्माण्हन वट्टतीति वत्वा मच्चानि पकामेत्वा जातक समोधानेमि । मच्चपरिगोमाने पज्जमतापि
ने भिक्खू अरहन्ते पतिट्ठहिम् । अवमेमेम् केचि मोतापन्ना केचि मक्कागामिनो केचि अनागामिनो अहेस् ।
तदा सिगालो अहमेव अहोमिन्ति ।

६. एकपण्णजातकं

एकपण्णो अयं रुक्खोति इदं सत्था वेमालियं उपनिस्माय महावने कटागारसालायं विहरन्तो वेमालिकं दुट्ठलिच्छविकुमारकं आरब्ध कथेमि ।

पच्चुपन्नवत्थु

तस्मिं हि काले वेमालिनगरं गावुतभावुतन्तरे तीहि पकारेहि परिक्ष्वत्तं, तीसू ठानेस् गोपुरट्टालकोट्ट-
कथुत्तं परमसोभगप्पत्तं । तत्थ निच्चकालं रज्जं कारेत्वा वमन्तानं येव राजूतं सत्तसहस्सानि सत्तसतानि सत्त
च राजानो होन्ति, तत्तकायेव उपराजानो, तत्तका सेनापतिनो, तत्तका भण्डागारिका । तेमं राजकुमारानं
अन्तरे एको दुट्ठलिच्छविकुमारो नाम अहोमि, कोधनो चण्डो फरुसो, दण्डेन घट्टितामीविसो विय निच्चं पज्ज-
लितो कोधेन । तस्स पुरतो द्वे तीगिण वचनानि कथेत्तुं समत्थो नाम नत्थि । तं नेय मातापितरो न ज्ञातयो न
मित्तमुहज्जा सिक्खापेत्तुं सक्खिस्सु । अथस्म मातापितुन्नं एतदहोमि अयं कुमारो अतिफरुसो माहगिको ठपेत्वा
सम्मामम्बुद्धं अज्झो इमं विनेत्तुं समत्थो नाम नत्थि बुद्धवेनेय्येन पत्तं भवितव्वन्ति । ने नं आदाय मत्थु सन्निकं
गत्वा वन्दित्वा आहंमु—भन्ते ! अयं कुमारो चण्डो फरुसो कोधेन पज्जलित इमम्म ओवादं देथाति ।

सत्था तं कुमारं ओवदि—कुमार ! इमेसु नाम मत्तेसु चण्डेन फरुसेन साहसिकेन विहेठकजातिकेन
न भवितव्वं । फरुमवाचो नाम विजानमानुयापि पितुनोपि पुत्तस्सपि भातुभगिनीनम्पि [४२२] पजापतियापि
मित्तबन्धवानम्पि अप्पियो होति अमनापो इसितुं आगच्छन्तो सप्पो विय अट्ठविं यं उट्ठित्तोरा विय खादितु आग-
च्छन्तो यक्खो विय च उव्वेजनीयो हुत्वा दुतियकचित्तवारे निर्यादिमु निव्वत्तन्ति दिट्ठेव धम्मो कोधनो पुग्गलो
मण्डितपमाधितोपि दुव्वण्णोव होति । पुण्णचन्दसम्मिरिकम्पिस्स मुखं जालाभिहतपदुमं विय मलग्गहीतकञ्च-
नादासपण्डलं विय च विरूपं होति दुट्ठसिकं । कांधं निस्माय हि सत्ता मत्थं आदाय अत्तनाव अत्तानं पहरन्ति,
विसं खादन्ति, रज्ज्या उव्वन्धन्ति, पपाता पपत्तन्ति । एवं कोधवसेन कालञ्जक्त्वा निर्यादिमु उप्पज्जन्ति
विहेठकजातिकापि दिट्ठेव धम्मो गरहं पत्ता कायस्स भेदा निर्यादिमु उप्पज्जन्ति । पुत्तं मनुस्सत्तं लभित्वा
जातकालनोपट्ठाय रोगवहुलाव होन्ति । चक्खुगो गो मोगोति आदिमु च रोगेसु एकां वुट्ठाय एकास्मि पत्तन्ति
रोगेन अपरिमुत्ताव हुत्वा निच्चदुक्खिताव होन्ति । तस्मा मव्वमत्तेसु मेत्तचित्तेन हितचित्तेन मदुचित्तेन भवि-
तव्वं । एवरूपो हि पुग्गलो निर्यादिभयेहि न परिमुच्चतीति ।

सो कुमारो सत्थु ओवादं लभित्वा एकोवादेनेव निहतमानो दन्तो निव्विसेवनो मेत्तचित्तो मदुचित्तो
अहोमि । अक्कोसन्तम्पि पहरन्तम्पि निवत्तित्वापि न ओलोकेमि । उद्धदाठो विय सप्पो अलच्छिन्नो विय
कक्कटको छिन्नविमग्गो विय च उमभो अहोमि । तस्म तं पर्वानि ज्ञत्वा भिक्खू धम्मसभायं कथं समुट्ठापेसुं—
आवुसो ! दुट्ठलिच्छविकुमार मुचिरम्पि ओवदित्वा नेव मातानिपरो न जातिमित्तादयो दमेत्तुं सक्खिस्सु ।
सम्मामम्बुद्धो पत्तं एकोवादेनेव दमेत्वा निव्विसेवनं कत्वा मत्तवरवारणं विय समुग्गहितानञ्जकाणं अकासि ।
याव मुभासितञ्चिदं—“हत्थिदमकेन भिक्खवे ! हत्थिदम्मो सारितो एकं येव दिमं धावति पुरत्थिमं वा
पच्छिमं वा उत्तरं वा दक्खिणं वा । अस्सदमकेन भिक्खवे ! अस्सदम्मो सारितो एकं येव दिमं धावति पुरत्थिमं
वा पच्छिमं वा उत्तरं वा दक्खिणं वा । गोदमकेन भिक्खवे ! गोदम्मो सारितो एकं येव दिमं धावति पुरत्थिमं
वा पच्छिमं वा उत्तरं वा दक्खिणं वा । तथागतेन भिक्खवे ! अरहता सम्मामम्बुद्धेन पुरिसदम्मो सारितो
अट्ठदिमा धावति रूपी रूपानि पस्सति अयमेका दिमा—पे—मज्झावेदयितनिरोधं उपसम्पज्ज विहरति अयं अट्ठमी
दिसा । सो वुच्चति योगाचरियानं अनुत्तरो पुग्गिमदम्मसाग्धी”ति । नहि आवुसो ! सम्मामम्बुद्धेन सदिसो
पुरिसदम्मसारथी नाम अत्थीति ।

सत्था आगत्वा कायनुत्थ भिक्खवे ! एतरहि कथाय सन्निमिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वुत्ते
न भिक्खवे ! इदानेवेस मया एकोवादेनेव दमितो पुव्वेपहं इमं एकोवादेनेव दमेसित्ति वत्ता अतीतं आहरिः—[४२३]

अतीतवत्यु

अनीने वाराणमियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारन्ते बोधिमनो उदिच्चब्राह्मणकाले निव्वत्तित्वा वयप्पत्तो तक्क-
मिलायं तयो वेदे मव्वसिप्पानि च उग्गण्हित्वा कच्चिकालं घरावामं वमिन्वा मत्तापितुन्नं अच्चयेन इमिपव्व-
ज्जं पव्वजित्वा अभिञ्जा च समापत्तियो च निव्वत्तेत्वा हिमवन्ते वामं कप्पेसि तत्थ चिरं वसित्वा लोणम्बि-
लमेवन्तथाय जनपदं आगन्त्वा वाराणमि पत्वा राजुय्याने वमिन्वा पुनदिवसे मुनिवत्थो सुपाहूतो तापसाकप्प-
मप्पन्नो भिक्खाय नगरं पविमिन्वा राजझगणं पापुणि ।

राजा सीहपञ्जरेन ओलोकन्तो तं दिम्वा इरियापथे पसीदित्वा अयं तापमो सन्तिन्द्रियो सन्तमानसो
युगमत्तदमो पदवारे पदवारे सहस्मत्थविकं ठपेत्तो विय सीहविजम्भिनेन आगच्छति मचे सन्तधम्मो
नामको अत्थि इमस्म तेनवभन्तरे भवितव्वन्ति चिन्तेत्वा एकं अमच्चं ओलोकेसि ।

मो—किं करोमि देवाति आह ।

एतं तामं आनेहीति ।

मो माधु देवाति बोधिमन उपसकमित्वा वन्दित्वा हत्थनो भिक्खाभाजनं गहेत्वा किं महापुञ्जाति
वुत्ते—भन्ते ! राजा तं पक्कोमतीति आह ।

बोधिमनो—मयं राजकुलपगा हेमवतका नामम्हाति आह ।

अमच्चो गन्त्वा तमत्थं रज्जो आगेवेमि । राजा अज्जो अम्हाकं कुलपगो नत्थि आनेहि नत्ति
आह । अमच्चो गन्त्वा बोधिमनं वन्दित्वा याचित्वा राजनिवेमनं पवेमेमि । राजा बोधिमनं वन्दित्वा
समुस्मितमेतच्छनं कच्चनपत्तञ्जे निमीदापेत्वा अत्तनो पटियत्तं नानगग्गमभोजनं भोजेत्वा—भन्ते ! कुहि
वमथानि पुच्छि ।

हेमवतका मयं महाराजानि ।

इदानीं कहां गच्छथानि ?

वस्मारत्तानुरूपं सेनामनं उपधारेम महाराजानि ।

तेन हि भन्ते ! अम्हाकज्जेव उय्याने वमथानि ।

पटिज्जं गहेत्वा सयम्पि भुञ्जित्वा बोधिसन आदाय उय्यानं गन्त्वा पण्णामालं मापेत्वा रत्तिट्टानदि-
वाट्टानानि कारेत्वा पव्वजितपरिक्खारे दत्वा उय्यानपालं पटिच्छापेत्वा नगरं पाविसि । ततोपट्टाय बोधिमनो
उय्याने वसति । राजापिम्म दिवसे दिवसे द्वत्तिक्खत्तुं उपट्टानं गच्छति ।

तस्म पन रज्जो दुट्ठकुमारो नाम पुत्तो अहोसि चण्डो फरुमो नेव नं राजा दमेतु अमक्खि न सेसजातका
अमच्चापि ब्राह्मणगहपतिकापि एकतो हुत्वा सामि ! मा एवं करि एवं कानुं न लव्भानि कुञ्जित्वा कथेन्तापि
कथं गाहापेत्तुं न सक्खिम् । राजा चिन्तेमि—उपेत्वा मम अय्यं सीलवन्ततापसं अज्जो इमं कुमारं दमेतुं समत्थो
नाम नत्थि, सो येव नं दमेस्मतीति ।

सो कुमारं आदाय बोधिमत्तस्म सन्तिकं गन्त्वा भन्ते ! अयं कुमारो चण्डो फरुमो, मयं इमं दमेतुं न
सक्कोम तुम्हे नं एकेन उपायेन मिक्खापेथानि कुमारं बोधिमत्तस्म [४२४] निय्यादेत्वा पक्कामि । बोधि-
सत्तो कुमारं गहेत्वा उय्यानं विचरन्तो एकतो एकेन एकतो एकेनानि द्वीहियेव पत्तेहि एकं निम्बपोतकं दिस्वा
कुमारं आह—कुमार ! एतस्म ताव रुक्खपोतकस्स पण्णं खादित्वा रसं जानाहीति ।

सो तस्म एकं पण्णं सज्ज्वादित्वा रसं ज्ञात्वा धीति^१ सहखेलेन भूमियं निट्ठभि । किमेतं कुमाराति वुत्ते—
भन्ते ! इदानींवेस रुक्खो ह्लाहलविमूपमो बड्ढन्तो पन बहू मनुस्से मारेस्सतीति निम्बपोतकं उप्पाटेत्वा हत्थेहि
परिमदित्वा इमं गाथमाह :—

एकपण्णो अयं रुक्खो न भूम्या चतुरङ्गुलो,
फलेन विसक्क्येन महायं किं भविस्सतीति ।

तत्थ—एकपण्णोति उभोमु पस्सेसु एकेकपण्णो । न भूम्या चतुरङ्गुलोति भूमितो चतुरङ्गुलमत्तम्पि न वड्ढितो । फलेनाति पलासेन । विसकप्पेनाति हलाहलविससदिसेन । एवं खुदुकोपि समानो एवरूपेन तित्तकेन पण्णेन समन्नागतोति अत्थो । महायं किं भविस्सतीति यदा पनायं बुद्धिप्पत्तो महा भविस्सति तदा किं नाम भविस्सति ? अट्ठा मनुस्समारको भविस्सतीति एतं उप्पाटेत्वा मद्दित्वा छड्डेसिग्नि आह ।

अथ नं बोधिसत्तो एतदवोच—कुमार ! त्वं इमं ताव निम्बपोतकं इदानीव एवं तित्तको महल्लककाले कुतो इमं निस्साय वड्ढीति उप्पाटेत्वा मद्दित्वा छड्डेसि यथा त्वं एतस्मि पटिपज्जि एवमेव तं रट्टवासिनोपि अयं कुमारो दहरकाले येव एवं चण्डो फरुसो महल्लककाले रज्जं पत्वा किं नाम करिस्सति ? कुतो अम्हाकं एतं निस्साय वड्ढीति तव कुलसन्तकं रज्जं अदन्वा निम्बपोतकं विय नं उप्पाटेत्वा रट्टा पट्टाजिनियकम्मं करिस्सन्ति, तस्मा निम्बरुक्खपटिभागतं हित्वा इतो पट्टाय खन्तिमेत्तानुद्दयसम्पन्नो होहीति ।

सो ततो पट्टाय निहतमानो निम्बिसेवनो खन्तिमेत्तानुद्दयसम्पन्नो हुत्वा बोधिसत्तस्स ओवादे ठत्वा पितु अच्चयेन रज्जं पत्वा दानादीनि पुञ्जकम्मनि कत्वा यथाकम्मं अगमामि ।

मत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा न भिक्खवे । इदानीवेमदुट्टलिच्छविकुमारो मया दमितो, पुट्टेपाहं एतं दमेसि येवाति वत्वा जातकं समोधानेमि । तदा दुट्टकुमारो अयं लिच्छविकुमारो अहोमि । राजा आनन्दो । ओवाददायकतापसो पन अहमेवाति ।

एकपण्णजातकं ।

१०. सञ्जीवजातकं

असन्तं यो पग्गण्हातीति इदं सत्था वेनुवने विहरन्तो अजातमनुस्म रञ्जो असन्तपग्गहं आरब्ध कथेसि ।

[४२५]

पच्चुपन्नवत्थु

सो हि वृद्धानं पतिकण्टकभूते दुस्सीले पापधम्मे देवदत्ते पसीदित्वा तं असन्तं असप्पुग्गिं पग्गहं तस्मै सवकारं करिस्सामीति बहु धनं परिचचजित्वा गयासीसे विहारं कारेत्वा तस्मेव वचनं गहेत्वा पितरं धम्मराजानं सोतापन्नं अरियमावकं धानेत्वा अत्तनो सोतापत्तिमग्गस्स उपनिस्सयं छिन्दित्वा महाविनासं पत्तो । सो हि देवदत्तो पठाव पविट्ठोति सुत्वा कच्चि नुवो मस्सि पठवी गिलेय्याति भीततमिनो रञ्जसुखं न लभति, मयनं अस्मादसुखं न विन्दति, निव्वकारगाभितुम्हो हत्थिपोत्तो^१ विय कम्पमानो विचरति । सो पठाव फलमानं विय अवीचिजानं निक्खमन्ति विय पठाविया अत्तानं गिलीयमानं विय आदिताय लोहपठविया उत्तानकं तिपग्गा-पेत्वा अयस्सेहि कोट्टियमानं विय च समनुपस्मि । तेनस्स पट्टकुक्कुटस्सेव महत्तस्मि कम्पमानस्स अवत्थानं नाम नाहोमि । सो सम्मामम्बुद्धं पस्मितुकामो खमापेतुकामो पञ्च पुच्छितुकामो अहोसि । अत्तनो पन अप-राधमहन्तया उपसङ्कमिन्तु न सक्कोति ।

अयस्स राजगहनगरे कनिकरत्तिवारे सम्पत्ते देवनगरं विय नगरे अलङ्कते महानले अमच्चगण-परिवृतस्स कञ्चनानेन निमिन्नस्स जीवक कोमारभच्चं अविदूरे निमिन्नं दिम्वा एतदहोसि—जीवकं गहेत्वा सम्मामम्बुद्धं पस्मिस्सामि न खो पन सक्का मया उज्जमेव वत्तु अहं मम्म ! जीवक ! मयं गन्तुं न सक्कोमि एहि मे मत्थं सन्तिक नेहोति परियायेन पन रत्तिमम्पदव ण्णेत्वा कल्लवज्ज मयं समगं वा ब्राह्मणं वा पयिरु-पासेय्याम य नो पयिरुपासन्तानं चित्तं पसीदेय्यामि वक्खामि त मत्वा अमच्चा अत्तनो अत्तनो मत्थागनं वण्णं कथेस्समि, जीवकोपि सम्मामम्बुद्धस्स वण्णं कथेस्समि । अथ तं गहेत्वा मत्थं सन्तिकं गच्छिस्सामीति ।

सो पञ्चहि पदेहि रत्ति वण्णेमि—“लक्खञ्जा वत भो ! दोमिना रत्ति, अभिरूपा वत भो ! दोमिना रत्ति, दम्मनीया वत भो ! दोमिना रत्ति, पासादिका वत भो ! दोमिना रत्ति, रमणीया वत भो ! दोमिना रत्ति, कल्लवज्ज मयं समगं वा ब्राह्मणं वा पयिरुपासेय्याम ? य नो पयिरुपासतो चित्तं पसीदेय्या”ति ।

अयेको अमच्चो पग्गकम्पस्स वण्णं कथेसि । एको मक्खलिगोमालस्स, एको अजितकेसकम्बलस्स, एको पक्कथकच्चायनस्स, एको मञ्जयस्स, वेल्हट्टिपुत्तस्स, एको नाथपुत्तनिगण्ठस्साति^२ । राजा तेमं कथं मत्वा तुण्ही अहोमि । सो हि जीवकस्सेव महामच्चवस्स कथं पच्चागिमति । जीवकोपि रञ्जो गं आरब्ध कथितेयेव जानिस्सामीति अविदूरे तुण्ही निसीदि ।

अथ न राजा आह—[४२६] त्वम्पन मम्म ! जीवक ! किं तुण्हीति ?

तस्मिं खगे जीवको उट्ठायामता येन भगवा तेनञ्जलिम्पगामेत्वा—एसो देव ! भगवा अरहं सम्मा-मम्बुद्धो अस्माकं अम्बवने विहरति सद्धि अद्धतेलसेहि भिक्खुसनेहि तच्च पन भगवन्तं एवं कत्थागो किन्निमहो अद्भुगन्तेति तव अग्हादी गुणे वत्वा जानितो पट्ठाय पुव्वनिमित्तादिभेदं भगवतो आनुभावं पकामेत्वा तं भगवन्तं देवो पयिरुपासतु धम्मं गुणानु पञ्चं पुच्छतूति आह ।

राजा सम्पुण्णामनोरथो हुत्वा तेनहि मम्म ! जीवक ! हत्थियानानि कप्पापेहीति यानानि कप्पा-पेत्वा महन्तेन राजानुभावेन जीवकम्बवने गत्वा गन्धमण्डलमाले भित्तुमङ्गवपरिवृतं तथागतं दिम्वा मन्त-वीचिमज्जे महानाव विय निच्चलं भित्तुमङ्गव इतो चितो च अनुविलोकेत्वा एवरूपा नाम मे परिग्मा न दिट्ठ-पुट्ठाति इरियापथेयेव पसीदित्वा मङ्गवस्स अञ्जलिं पग्गणिहत्वा शुति कत्वा भगवन्तं वन्दित्वा एकमन्तं निमिन्नो सामञ्जाफलपञ्चं पुच्छि । अथस्स भगवा द्वीहि भागवारेहि पतिमण्डेत्वा सामञ्जाफलमुत्तन्तं कथेसि ।

१. स्या०—पोतो विय । २. स्या०—नाटपुत्तनिगण्ठस्साति ।

सो सुत्तपरियोमानं अत्तमनो भगवन्तं खमापेत्वा उट्टयासना पदक्खिणं कत्वा पक्कामि । सत्था अचिरपक्क-
न्तस्स रञ्जो भिक्खू आमन्नेत्वा—“खतायं भिक्खवे ! राजा, उपहतायं भिक्खवे ! राजा, सचायं भिक्खवे !
राजा इस्सरियकाग्गा पितरं धम्मिकं धम्मराजानं जीविता न वोरोपेस्सथ इमस्मिमेव आसने विरजं वीतमलं
धम्मचक्खुं उप्पज्जिस्सथ । देवदत्तं पन निस्साय अमन्तपग्गहं कत्वा सोतापत्तिफला परिहीनोति” आह ।

पुनरिदमे भिक्खू धम्मसभायं कथं समुट्टापेस्सु—आवुसो ! अजातसत्तु किर असन्तपग्गहं कत्वा दुस्सीलं
पापधम्मं देवदत्तं निस्साय पितुघातकम्मस्स कत्ता सोतापत्तिफला परिहीनो देवदत्तेन नासितो राजाति ।

सत्था आगन्त्वा कायनुत्थ भिक्खवे ! एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वृत्ते
न भिक्खवे ! अजातसत्तु इदानेव असन्तपग्गहं कत्वा महाविनासं पत्तो पुब्बेपेस असन्तपग्गहेनेव अत्तानं नामे-
सीति वत्ता अतीनं आहरि :—

अतीतवत्थ

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो महाविभवे ब्राह्मणकुले निव्वत्तित्वा वयप्पत्तो
तक्कसिलं गन्त्वा सव्वसिप्पाणि उग्गाहिण्त्वा बाराणसियं दिसापामोक्खो आचरियो हुत्वा पञ्चमाणवकसत्ताणि
सिप्पं वाचेति । तेसु मागवेषु एको सञ्जीवो नाम मागवो अत्थि । बोधिसत्तो तस्स मतकुट्टापनमन्तं अदासि
सो उट्टापनमन्तमेव गहेत्वा पटिवाहनमन्तं पन अगहेत्वा एकदिवस मागवेहि सद्धि दारुअत्थाय अरञ्जं गन्त्वा
एकं मतव्यग्घं दिस्वा मागवे [४२७] आह—भो ! इमं मतव्यग्घं उट्टापेस्सामीति ।

मागवा—न सक्खिस्समीति आहंमु ।

पम्मन्तानञ्जो व वो उट्टापेस्सामीति ।

सचे मागव ! सक्कासि उट्टापेहीति ।

एवञ्च पन वत्ता ते मागवा रुक्खं अभिरुहिंमु । सञ्जीवो मन्तं परिवन्तेत्वा मतव्यग्घं सक्खराहि पहरि ।
व्यग्घो उट्टाय वेगेनागन्त्वा सञ्जीवं गलनालियं डस्सित्वा जीवितक्खयं पापेत्वा तत्थेव पति । सञ्जीवोपि
तत्थेव पति । उभोपि एकद्वानेयेव मता निपज्जिमु । मागवा दारुआदीनि आदाय आगन्त्वा तं पव्वन्ति आच-
रियस्स आरोचेमु । आचरियो मागवे आमन्नेत्वा—ताना ! अमन्तपग्गहका नाम अयुत्तद्वाने सक्कार-
सम्मानं करोन्ता एवरूपं दुक्खं पटिलभन्नियेवाति वत्ता इमं गाथमाह :—

असन्तं यो पग्गह्णाति असन्तञ्चुपसेवति,

तमेव घासं कुरुते व्यग्घो सञ्जीविको यथाति ।

तत्थ—असन्तंति तीहि दुच्चरितेहि समन्नागनं दुस्सीलं पापधम्मं । यो पग्गह्णातीति यं खत्तियादिमु
यो कोचि एवरूपं दुस्सीलं पव्वजितं वा चीवरादिसम्पदानेन गहट्ठं वा उपरज्जसेनापतिद्वानादिसम्पदानेन
पग्गह्णाति । सक्कारसम्मानं करोतीति अत्थो । असन्तञ्चुपसेवतीति यो च एवरूपं असन्तं दुस्सीलं उपमेवति
भजति पयिरुपामति । तमेव घासं कुरुतेति तमेव असन्तपग्गहनकं सो दुस्सीलो पापपुग्गलो घसति सङ्खादति
विनासं पापेति । कथं ? व्यग्घो सञ्जीविको यथाति यथा सञ्जीवकेन मागवेन मन्तं परिवन्तेत्वा मतव्यग्घो
सञ्जीविको जीवितसम्पदानेन सम्पग्गहितो अत्तनो जीवितदायकं सञ्जीवमेव जीविता वोरोपेत्वा तत्थेव
पातेमि । एवं अञ्जोपि यो असन्तसम्पग्गहं करोति सो दुस्सीलो तं अत्तनो सम्पग्गाहकमेव विनासेति । एवं
असन्तसम्पग्गाहका विनासं पापुग्गन्तीति ।

बोधिसत्तो इमाय गाथाय मागवानं धम्मं देमेत्वा दानादीनि पुञ्जानि कत्वा यथाकम्मं गतो । सत्थापि
इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेमि । तदा मतव्यग्घुट्टापको मागवो अजातसत्तु अहोसि । दिसा-
पामोक्खाचरियो पन अहमेवाति ।

सञ्जीवजातकं ।

ककण्टकवग्गो पण्णरसमो ।

उपरिमो पण्णासको ।

एककनिपातवग्गणना निट्ठिता ।

सुद्धपत्त

पेट्ठे	पन्तिथं	असुद्धि	सुद्धि
२	८	थरेन	थरेन
"	३०	उग्गण्ह	उग्गण्ह
३	२	गाथाबन्धनेन न	गाथाबन्धनेन पन
"	३	वचनेहि	वचनेहि
"	१०	वीगामद्देन	वीगामद्देन
"	३४	यो	सो
४	१	एव	एवं
"	१	भव	भवे
"	४	अजातिमंवातेन	अजातिमंवातेन
"	६	निविधग्गी	निविधग्गी
"	१२	मञ्छन्न	मञ्छन्नं
"	२६	यथापि	यथापि
"	३१	परिपीलीतो	परिपीलितो
"	३३	एव	एवं
"	३५	छड्डत्वा	छड्डत्वा
५	४	जिगुञ्छिय	जिगुञ्छिय
"	११	वच्चं	वच्चं
"	१५	गच्छिस्म	गच्छिस्मं
"	२१	मकनिवेसने	मकनिवेसने
"	२४	कारगगगोहि	कारगगगोहि
"	३३	पञ्चदोमविवज्जितं	पञ्चदोमविवज्जितं
"	३८	गुग	गुगोहि
६	७	वमनटठानं	वमनटठानं
"	३०	गुगसमपेतं	गुगसमपेतं
"	३५	आनुपुब्बकथा	आनुपुब्बकथा
"	३८	जटामण लवाकचीरं	जटामण्डलवाकचीरं
७	२	प वजन्तु'ति	पव्वजन्तू'ति
"	७	विवरित्वाअन्तो	विवरित्वा अन्तो
"	११	तापसपव्वज्जं	तापसपव्वज्जं
"	१३	जिगगस्स	जिगगस्स
"	१४	दुग्गभिसम्भवभावो	दुग्गभिसम्भवभावो
"	२०	अप्पग्घं	अप्पग्घं
"	२७	अट्टदीससमाकिण्णं	अट्टदीससमाकिण्णं
"	३०	निच्चलभावकर्त्तृत्वं	निच्चलभावकर्त्तृत्वं
"	३१	अंकुरापच्छि	अंकुसपच्छि
"	३२	अपर परं	अपरापरं

पिट्ठे	पत्तिथं	असुद्धि	सुद्धि
८	३५	उदपादी	उदपादि
"	३७	वीतिनामन्तो	वीतिनामेन्तो
९	१	वं	एवं
"	४	नाहमि	नाहमि
"	३४	यव	येव
"	"	महानभावानं	महानुभावानं
"	३६	मानुसकगन्धहि	मानुसकगन्धेहि
१०	३	छद्वण्णाघन-	छद्वण्णघन-
"	२१	पटिपज्जिअ ज्जमं	पटिपज्जि अज्जमं
"	३४	महहिस्मेहि	महमिस्मेहि
"	३५	मा मा	मा नं
११	२	अट्ठ	अट्ट-
"	११	पारेमि	तारेमि
"	२०	अत्तभावपि	अत्तभावे
"	२१	हेतुमम्पन्नपि	हेतुमम्पन्नेपि
"	३२	बुद्धत्तं	बुद्धत्तं
"	३४	एव	एवं
"	३७	उग्घाटेनो	उग्घाटेन्तो
१२	२	अनागतं मज्जागं	अनागतंमज्जागं
"	४	व्याकमि	व्याकामि
"	"	तापगं	तापमं
"	११	पटिग्गाहेत्वा	पटिग्गाहेत्वा
"	१४	वचनमवूवी	वचनमवूवी
१४	१४	तपज्जुभो	तेपज्जुभो
"	३५	तदान	तदा न
१६	१	यम	यमं
"	४	वि चिनामि	विचिनामि
"	१३	कुम्भो	कुम्भो
१८	३४	होन्तो	होन्तो
२०	२८	तेलपन्ते	तेलयन्ते
२२	१६	वीरोच	विरोच
२३	६	उपगन्त्वा न	उपगन्त्वान
२३	३१-३७	एता गाथायो न भवितव्वा, जातकट्टकथायं पन एता	

न दिस्सन्ति । अपि च बुद्धवंसे एवं वृत्ता—

“दसवस्समहस्सानि अगारं अज्झमो वमि ।

हंसा कोज्जा मयूग च तयो पामादमुत्तमा ॥

तीणि सतमहस्सानि नारियो समलङ्कता ।

पदुमा नाम मा नारी उसभक्खन्धो च अत्रजो ॥

निमित्ते चतुरो दिस्वा हत्थियानेन निक्खमि ।

पिठे

पन्तिथं

असुद्धि

सुद्धि

अनूनदसमासानि पधानं पदहि जिनो ॥

पधानचारं चरेत्वा अवुज्झि मानसं मुनि ।”

२४

१-२

एमापि गाथा जातकट्टकथायं न दिस्सति । बुद्धवसे

पन एवं आगताः—

“ब्रह्मना याचितो सन्तो दीपङ्करो महामुनि ।

वन्ति चक्रं महावीरो नन्दारामे मिग्घरे ॥

निमिन्नो सिरीसमूलमिह अका तिथियमद्दं ॥”

२४

४

सामतो

मागतो

२५

१८

जोवितं

जीवितं

”

२०

पदक्खीणं

पदक्खीणं

२६

१

कार्गति

कारेति

”

१६

अय

अयं

”

२१

नीस्माय

निस्साय

२७

५

चद्वे

च द्वे

”

१०

धम्मोक्कमभिधाग्यीति

धम्मोक्कमभिधाग्यीति

”

१६

मग्गा

मग्गो

२८

१

मग्गागु

मग्गोमु

”

२३

अग्गमके

अगामके

२९

३१

बुद्धप्पुखस्स

बुद्धप्पुखस्स

३०

८

गट्ठपादं

गट्ठपादं

”

१५

सीहहतू सभनग्गन्धो

सीहहतू सभक्खन्धो

”

१६

भगव

भगवा

”

३४

पूजसि

पूजसि

३१

३१

असीति कोटिको

असीनिकोटियो

३२

३४

सम्भवो

सम्भवो

३३

२०

चत्तालीसत्थुव्वेधं

चत्तालीसहत्थुव्वेधं

३४

७

वीसतीवस्समहम्मानि

वीसतिवस्समहम्मानि

”

३१

अट्ठधम्मसमाधाना

अट्ठधम्मसमाधाना

३६

२

लगन

लगनं

”

३

निस्सगताय

निस्सङ्गताय

३७

१५

नीणिहलाहलानि

नीणि कोलाहलानि

”

१६

बुद्धहलाहल

बुद्धकोलाहलं

”

”

हलाहलानि

कोलाहलानि

”

१७

कप्पहलाहलं

कप्पकोलाहलं

”

”

बुद्धहलाहलं

बुद्धकोलाहलं

”

”

चक्कवत्तिहलाहलं

चक्कवत्तिकोलाहलं

”

१८

कप्पहलाहल

कप्पकोलाहलं

”

२५

”

”

”

२६

बुद्धहलाहलं

बुद्धकोलाहलं

”

२८

”

”

पिट्ठे	पन्तिथं	असुद्धि	सुद्धि
३७	२६	चक्कवत्तिहलाहलं	चक्कवत्तिकोलाहलं
"	३२	"	"
३८	२	हलाहलानि	कोलाहलानि
"	२	बुद्धहलाहलमद्दं	बुद्धकोलाहलसद्दं
"	१५	पञ्जायति	पञ्जायन्ति
३९	१५	इम	इम
"	१७	न	न
"	२५	सिरिसयनेनिपन्ना	सिरिसयने निपन्ना
"	२६	सट्ठियोजनिके	सट्ठियोजनिके
"	२६	पाचिनसीसकं	पाचिनसीसकं
४०	४	पुरेत्वा	पूरेत्वा
"	२६	सुखीनि	सुखिनी
४१	१५	मातुकुच्छिसम्भवेन	मातुकुच्छिसम्भवेन
"	२७	एव	एवं
४२	१७	आणापेत्वा	आनापेत्वा
"	३६	भगिनिया	भगिनिया
४३	२	सन्तिकं	सन्निकं
"	"	कुल	कुले
४५	११	चरापेथइतो	चरापेथ इतो
"	१८	आगतनयेनेव व	आगतनयेनेव
४६	३२	किसागोनामया	किसागोनमिया
४७	२४	क	को
"	३२	निरुम्हत्वा	निरुम्भत्वा
४८	८	सन्निरुम्हत्वा	सन्निरुम्भत्वा
"	३२	उपपन्नमत्ते	उप्पन्नमत्ते
४९	३६	नत्थीदानि	नत्थिदानि
५०	१७	पंमुकुलिकं	पंमुकूलिकं
"	३२	भूमिभागो	भूमिभागो
५१	४	न	नं
"	५	यास	यासं
५२	१७	घटीकारब्रह्मना	घटीकारब्रह्मना
"	२८	अत्थी	अत्थि
"	३५	एकोनिव्वत्तोति	एकोनिव्वत्तोति
५३	११	मयिदं	इमस्मि
"	३७	निसीदी	निमीदि
५५	६	रूपमोभगगप्पत्तो	रूपसोभगगप्पत्तो
"	१५	ठत्वामया	ठत्वा मया
५७	३०	ठान	ठानं
"	३३	विभुत्तिसुखं	विमुत्तिसुखं
५८	१	पञ्जापरमि	पञ्जापारमि

पिट्ठे	पन्तिथं	असुद्धि	सुद्धि
५८	२२	भगवन्तं	भगवन्तं
"	२६	एव	एवं
५९	२८	धम्मचक्कपवत्तनं	धम्मचक्कपवत्तनं
"	३७	थरा	थेरा
६०	१२	मद्दियत्थेरं	मद्दियत्थेरं
"	३०	उरुवेलकस्सपो	उरुवेलकस्सपे
"	"	महासमरणोति	महासमरणोति
६१	३	बुद्धो	बुद्धा
"	१०	आदिट्ठो	अदिट्ठो
"	१५	निक्खमरणोकास	निक्खमनोकासं
"	३७	अज्ज	अज्जं
६३	२७	परिजगत्तविधि	परिजगत्तविधि
६४	४	एकग्गचित्तो	एकग्गचित्ता
"	"	हेट्ठो	हेट्ठा
"	२४	युत्तनु गमुदुकायतनासो	युत्तनुङ्गमुदुकायतनासो
६५	१७	वन्दकिन्नरजानकं	वन्दकिन्नरजानकं
"	२०	पक्कामी	पक्कामि
६६	१८	कोटिमत्थारेन	कोटिमत्थारेन
"	६	अनाथपिण्डको	अनाथपिण्डको
"	१६	आगमगन्थाय	आगमनन्थाय
"	२५	कुरुमानो	कुरुमानो
"	३३	भामितु	भायितु
६७	७	मिग्गिस्स	मिग्गिस्स
"	१८	निदानकथानिट्ठिता	निदानकथा निट्ठिता
६८	५	पच्चुप्पन्नवत्थु	पच्चुप्पन्नवत्थु
(इमस्मिं गन्थे सट्ठवत्थ पमादेन 'पच्चुप्पन्नवत्थु' इति मुद्रापित अत्थि, तं 'पच्चुप्पन्नवत्थु' इच्चेव गहेत्तव्वं ।)			
६८	१०	पूजत्वा	पूजेत्वा
"	१४	सीहनाद	सीहनादं
"	२७	आसक्कोन्तेहि	असक्कोन्तेहि
"	३०	अगमक्खार्यानि	अगमक्खार्यानि
७०	२	मेट्ठिनो	मेट्ठिनो
"	१०	येवग मिरसति	येव गमिस्सति
"	१६	परिणतप्पद्धतिणे	परिणतथद्धतिणे
"	३७	भिसमलालानि	भिरामुलालानि
७१	२४	सपिस्सु	सुपिस्सु
७२	१	उदक	उदकं
"	११	कान्तारे	कन्तारे
७३	१	यथापूरितानव	यथापूरितानेव
७४	१२	बोधितले	बोधितले
७५	११	इमस्मि	इमस्मि

पिट्ठे	पत्तिथं	असुद्धि	सुद्धि
७५	२४	विरियं ते ओस्सट्ठन्ति	विरियं ओस्सट्ठन्ति
७६	३३	यथाकम्ममेव	यथाकम्ममेव
७८	१	सेरिवार्णिजजातकं	सेरिवार्णिजजातकं
"	६	सेरिवार्णिजो	सेरिवार्णिजो
"	१४	पुत्तभातिका	पुत्तभातिका
"	१८	लोलवार्णिजो	लोलवार्णिजो
८०	१	चुल्लकमेट्ठिजातकं	चुल्लकमेट्ठिजातकं
८१	१	अहं	अहं
"	२६	अंगीरम	अंगीरमं
८२	१०	इरकोट्ठके	इरकोट्ठके
८३	३०	कथापवृत्ति	कथापवृत्ति
८४	४	निसीन्नम्हा	निसिन्नम्हा
"	१६	छड्ढेत्तु	छड्ढेत्तु
"	२३	दारुनि	दारुनि
८५	११	कत्तञ्जुना	कत्तञ्जुना
"	१५	पवृत्ति	पवृत्ति
"	२४	सम्भमन्ति	सन्धमन्ति
८७	६	पवृत्ति	पवृत्ति
"	६	रञ्जो	रञ्जो
"	१५	"	"
"	"	अञ्जोपि	अञ्जोपि
"	१६	पवृत्ति	पवृत्ति
"	३५	लालुदायी	लालुदायी
"	३६	निट्ठपेमि	निट्ठपेमि
८८	३१	नामं	नामं
"	३४	एकं	एकं
"	३५	पुत्तं	पुत्तं
९०	३४	लोकं	लोकं
९२	१-२	देवधम्मानि	देवधम्मानि
९३	१	कट्टहागिजातकं	कट्टहागिजातकं
"	६	विड्डभम्मापि	विड्डभम्मापि
"	७	पञ्चमत्तभिकखुपरिवृत्ता	पञ्चमत्तभिकखुपरिवृत्ता
"	३०	मट्ठिकं	मट्ठिकं
९४	१४	संगहवत्थूहि	संगहवत्थूहि
"	२३	कोमलरञ्जो	कोमलरञ्जो
९५	१०	समिञ्जनीति	समिञ्जनीति
"	१२	संग्रहवत्थूनि	संग्रहवत्थूनि
९७	४	जीण्ण व्याधिमत्तपव्वजिने	जिण्ण व्याधिमत्तपव्वजिने
१००	१४	पसंसित्व ।	पसंसित्वा
"	२६	वीतिनामेस्साय	वीतिनामेस्साम

पिड्डे	पत्तिथं	असुद्धि	सुद्धि
१०१	१	हमस्मि	इमस्मि
१०३	२५	पट्वज्ज	पट्वज्जं
१०४	१	अन्तरधापथ	अन्तरधापेथ
"	३४	गुणकथामाति	गुणकथायानि
१०५	५	मग्गं	मुखं
"	१२	वागुगानि	नागरे
"	२३	पवुत्ति	पवत्ति
१०६	८	सीम	मीमं
१०७	१-२	यम्प न	यम्पन
१०८	१८	अनिवत्तिन्वा	अनिवत्तिन्वा
"	२६	विस्माय	निस्माय
११०	३१	पवुत्ति	पवत्ति
१११	१	पवुत्ति	पवत्ति
११२	२	अट्टसुरं	अट्टसुरं
११३	१५	मिक्खीकामतं	मिक्खाकामतं
११७	१४	नदिनीरे	नदीतीरे
१२०	२१	सी	सो
१२२	१७	वन्धित्व ।	वन्धित्वा
१२४	१७	नत्थी	नत्थि
"	२७	हन्ति	अहन्ति
१२५	१	कुक्कुरेहि	कुक्कुरेहि
"	१	अणापेमिन्ति	आणापेमिन्ति
"	५	"	"
"	३४	रज्जो	रज्जो
१२७	७	निव्वत्तो	निव्वत्तो
"	१२	पवुत्ति	पवत्ति
१२८	११	नामेतु	नामेतुं
"	१८	मच्चपरिगोमाने	मच्चपरिगोमानं
१३०	१	तिट्ठजातकं	तिथजातकं
१३०	१६	आगत्वा	आगन्त्वा
"	२७	अचिच्चाति	अनिच्चाति
१३१	३	तमोतनं	समोतनं
"	७	पवुत्ति	पवत्ति
१३२	११	तिट्ठजातक	तिथजातकं
१३३	८	अज्जामज्ज	अज्जामज्जं
१३६	६	पवुत्ति	पवत्ति
१४०	२	भण्डिक	भण्डिकं
१४१	१	मुणिकजातकं	मुनिकजातकं
१४२	१६	भन्ते	भन्ते
"	२७	सत्थापि	तत्थामि

पिट्ठे	पन्तिथं	असुद्धि	सुद्धि
१४४	१२	कुल	कुले
"	१८	रज्जनाति	रज्जेनाति
१४८	१७	गम्बतो	गुम्बतो
"	३०	त	तं
१४९	१	तरो	इतरो
"	"	कुज्झि	कुज्झीति
"	३	इदानेव	इदानेव
१५०	२	कथसि	कथेसि
१५३	१२	पवुत्ति	पर्वत्ति
"	१८	घंसन्तिमु	घंसन्तीमु
१५५	११	सारिपुत्ताति	सारिपुत्तोति
"	१३	पवुत्ति	पर्वत्ति
"	२३	छलभिञ्जोति	छलभिञ्जोति
१५६	१	अत्थ	अथ
"	"	य	यं
"	६	मक्करो	मक्कटो
"	७	अग्गरवा	अगारवा
"	२३	अपवादे	ओवादे
१५८	५	पन्नायित्थ	पञ्जायित्थ
१६१	८	आगतकालोतो	आगतकालतो
१६४	३४	सीधं	मीधं
१६७	१०	न	ते
"	२१	असीतिहत्थगम्भीराय	असीतिहत्थगम्भीराय
"	२२	रणुउगन्त्वा	रेणु उगन्त्वा
१६८	८	व	च
"	२१	तस्मि वड्ढेत्वा	तस्मि मेत्तचित्तं वड्ढेत्वा
"	२६	निप्पुञ्जो	निप्पुञ्जो
१६९	७	“लद्धं ते आवुमो ! भत्तन्ति पुच्छि” एतस्स पच्चुत्तरं	

पमादेन न मुहापितं । तं एवं योजेतब्बं—

“लद्धं ते आवुमो ! भत्तन्ति पुच्छि ।

लभिस्याम नो भन्तेति ।”

१६९	१२	सहावुमो	एहावुमो
१७०	१०	वा लाभेत्वा गगो	वा गगो
"	"	अपनियुद्धभावं	अर्पालबुद्धभावं
१७१	२२	अगाहेसि	अगगहेसि
१७६	१२	भिक्खुसंघस्स	भिक्खुसंघस्स
१७७	८	पवुत्ति	पर्वत्ति
"	६	"	"
"	१६	"	"
१७८	२७	समय	समये

पिट्ठे	पन्तिथं	असुद्धि	सुद्धि
१८०	५	देहिति	देहीति
"	१३	नासिनीति	नासिनाति
"	१५	कथापारभतन्ति	कथापाभतन्ति
१८१	४	पण्डितान	पण्डितानं
"	१०	वस्मानि	वस्मनि
"	११	कोन चिदेव	केनचिदेव
"	२७	अहतवत्थानि	अहतवत्थानि
१८२	७	अम्हो	अम्भो
"	१६	त धनं	तं धनं
"	२७	सक्खिस्सन्ति	सक्खिस्सन्ति
"	३१	वत	वत
१८४	१	नक्खत्तजानकं	६. नक्खत्तजातकं
"	५	अञ्ज	अञ्ज
१८७	७	दुम्मेधानं	दुम्मेधानं
"	"	वट्ठनीति	वट्ठनीति
१८८	२१	मञ्जोति	मञ्जोति
"	२५	वागणमीग्गो	वागणमीग्गो
"	२८	पवुत्ति	पवन्ति
१८९	२	रुचियामति	रुचिया मति
"	६	ब्राह्मनगरे	बहिन्गरे
"	१३	पल्लक-	पल्लङ्क-
१९१	८	जीवितदानं	जीवितदानं
१९३	२४	अनत्थिको	अनत्थिको
"	३०	म चायं	मचायं
१९५	२८	छेड्ढेत्वा	छेड्ढेत्वा
१९६	२	माधुफलो	मादुफलो
"	७	जागेन	जागेन
१९७	२	भिक्षुं	भिक्षुं
"	१५	उग्गण्ह	उग्गण्ह
"	२६	पञ्जा	पञ्जास
"	२६	कग्गपेन	कग्गपेन
१९९	२३	द्वारीणि	द्वारानि
"	३१	पवुत्ति	पवन्ति
२००	१८	पापुग्गे	पापुग्गे
२०५	५	इदानव	इदानेव
२०६	२१	कामद्वारादीनि	कायद्वारादीनि
"	२२	गतो । अग्गि	गतो अग्गि
२१७	२	नन्द	नन्दि
२२०	३३	खारिकामजादाय	खारिकाजमादाय
२२१	१०	महसाप्को	मटसाटको

पिट्ठे	पत्तिथं	असुद्धि	सुद्धि
२२२	३	अज्जेव	अज्जेव
२२५	७	मनो	मनो
"	१६	भिक्षयो !	भिक्षवे !
२२७	४	अथेकदिवसं	अथेकदिवसं
२३६	६	गुणमत्तभि	गुणमत्तम्पि
२३८	२८	खन्तिमेतानुद्दयमर्म्मन्ति	खन्तिमेतानुद्दयमम्पन्ति
२४०	२६	चारेहि	चोरेहि
२४४	२	पाण्डितानं	पण्डितानं
"	८	महागोगानं	महागोगानं
२५१	२७	मुहुत्तेनव	मुहुत्तेनव
२५६	२१	पिच्छिद्रायाय	पिट्ठिच्छिद्रायाय
"	२५	पनाहं	पनाहं
२५७	३५	उभयं	उभयं
२६०	३०	अनच्चिम्हाति	अनच्चिम्हाति
"	३५	एत्तरूपं	एत्तरूपं
१६१	७	मदामत्तं	मदामत्तं
२६२	६	परिद्वयं	परिद्वयं
"	१०	भवितु	भवितु
२६१	१	इध "इत्थोमज्जानत्रे" इति मद्दुपितं अन्थि, तं न भवितव्यं	
२६६	१३	आलोकेन्नो	ओलोकेन्नो
२७०	१	राजागहनगरे	राजगहनगरे
"	४	सटकयुगन्ति	साटकयुगन्ति
२७१	७	मुञ्चेय	मुञ्चेय
२७२	६	पटिजगति	पटिजगति
"	१६	गहेच्छदन्तो	गेहच्छदन्तो
२७३	२	निक्कमत्तं	निक्कमत्तं
२७६	८	परिभुज्जितुं	परिभुज्जितुं
"	११	परिभुज्जितु	"
"	१२	परिभुज्जित्वा	परिभुज्जित्वा
२७७	६	लभाभ	लभाम
"	३१	एकमत्तं	एकमत्तं
२७८	२४	अन्तोवलज्जानमनुत्ता	अन्तोवलज्जानमनुत्ता
२८१	१	अत्थगम्भीरे	अत्थगम्भीरे धम्मगम्भीरे
"	"	कारण	कारणे
"	"	उप्पन्न	उप्पन्ने
"	"	विचक्खण	विचक्खणं
२८३	६	हुत्वा	हुत्वा
"	७	खवस्स	खवस्स
२८७	१३	विज्जापनाय	विज्जापनाय
"	१५	सव्यज्जानं	सव्यज्जनं

पिट्ठे	पन्तिथं	असुद्धि	सुद्धि
२८७	३०	निगतानि	निगलानि
२८८	३	कामगतासति	कायगतासति
"	१३	रज्ज	रज्जं
२८९	१९	अन्तरधापत्वा	अन्तरधापेत्वा
२९०	२०	सचित्तमनुरक्खेति	सचित्तमनुरक्खेति
२९२	४	कालकणिमूतन्ति	कालकणिभूतन्ति
२९४	१६	अहोसी	अहोमि
"	२४	वेदय्यासीति	वेदय्यामीति
२९६	८	मासितं	भामितं
"	१२	उपड्डं	उपड्डं
२९८	१	अमानरूपजातकं	जानकद्रुकथा
२९९	६	अत्थानि	अत्थानि
३००	७	निच्चप्पहमिन्मखा	निच्चप्पहमिन्मुखा
३०४	२३	वत वत	वत
३०५	६	अविर वति	अचिरवति
३१४	२८	नगति	नन्ति
३१५	१८	लङ्घयित्वान	लङ्घयित्वान
३१६	१८	नप रस्सन्ति	न पस्मन्ति
३२०	१४	नानप्पगानि	नानप्पकारानि
"	१५	युद्धानि	युद्धानि
"	१६	पटक्खित्ता	पटक्खित्ता
"	१७	जाननत्थ	जाननत्थं
"	"	सग्वदुक्खं	सुखदुक्ख
३२३	३	कथमि	कथेमि
३२६	२	एवरूपं	एवरूपं
३२८	५	उच्छं	उच्छं
"	"	उच्छं	"
"	११	उच्छं	"
३३५	३	कट्ठकभावे	कुट्टकभावे
"	६	सूकरच्छापमदीमो	सूकरच्छापमदिसो
"	३२	मुग्गभुत्ति	मुग्गभुत्ति

एकनिपातस्स

जातकट्टकथानुक्कमो

कथा	पिटुङ्को	कथा	पिटुङ्को
अकतञ्जुजातकं	२७४	कुक्कुरजातकं	१२४
अकालरावीजातकं	३१६	कुण्डकपूवजातकं	३०८
अग्गिकजातकं	३३६	कुहालजातकं	२२७
अण्डभूतजातकं	२१०	कुरुङ्गमिगजातकं	१०२
अत्थस्सद्वारजातकं	२६४	कुलावकजातकं	१४२
अनभिरितिजातकं	२१६	कुमनालिजातकं	३०३
अनुमासिकजातकं	३१४	कुहकजातकं	२७२
अपण्णकजातकं	६८	कूटवागिजजातकं	२६४
अभिण्हजातकं	१३५	कोमियजातकं	३३७
अमरदेवीपञ्चो	३१०	खदिग्ङ्गारजातकं	१६३
अम्बजातकं	३२६	खरस्मरजातकं	२५५
अमङ्कियजातकं	२४०	खरादियजातकं	११०
असम्पदानजातकं	३३६	गद्वभपञ्चो	३१०
अमातमन्तजातकं	२०७	गामतिजातकं	६५
असातरूपजातकं	२६७	गोधजातकं	३५०
असिलक्खगजातकं	३३२	गोधजातकं	३५४
आजञ्जजातकं	१२६	घनामनजातकं	३४३
आयाचितभत्तजातकं	११६	चन्दाभजातकं	३४५
आरामदूमकजातकं	१७८	चुल्लसेट्ठिजातकं	८०
इल्लीभजातकं	२४६	चूलजनकजातकं	१६२
उच्छङ्गजातकं	२२३	भानसोधनजातकं	३४४
उदञ्चनिजातकं	३०४	तक्कजातकं	२१४
उभतोभट्टजातकं	३५१	तण्डुलनालिजातकं	८६
एकपण्णजातकं	३६६	तयोधम्मजातकं	२०३
कञ्चनक्खन्धजातकं	१६६	तिनिरजातकं	१५५
कटाहजातकं	३३०	तिनिरजातकं	३१६
कटुहारिजातकं	६३	तिन्थजातकं	१३०
कण्हजातकं	१३६	तिपल्लत्थमिगजातकं	११३
कण्डितजातकं	१०८	तेलपत्तजातकं	२८७
कपोतजातकं	१७३	दुब्बचजातकं	३१५
कलण्डुकजातकं	३३४	दुब्बलकट्टजातकं	३०३
काकजातकं	३५२	दुम्मेधजातकं	१८६
काकजातकं	३६०	दुम्मेधजातकं	३२५
कालकण्णिजातकं	२६२	दुगजानजातकं	२१७
किम्पक्कजातकं	२६६	देवधम्मजातकं	८८

कथा	पिट्टङ्को	कथा	पिट्टङ्को
नक्खत्तजातकं	१८४	मुदुलक्खणजातकं	२२०
नङ्गलीसजातकं	३२७	मुनिकजातकं	१४१
नङ्गुट्टजातकं	३५८	राधजातकं	३५६
नच्चजातकं	१४७	रक्खधम्मजातकं	२३७
नन्दजातकं	१६१	रोहिणीजातकं	१७७
नन्दिविसालजातकं	१३७	लक्खणमिगजातकं	१००
नलपानजातकं	१२०	लित्तजातकं	२७६
नाम्मसिद्धिजातकं	२६२	लोमहंसजातकं	२८३
निग्रोधमिगजातकं	१०२	लोसकजातकं	१६८
पञ्चगरुकजातकं	३४१	वट्टकजातकं	१५१
पञ्चावधजातकं	१६७	वट्टकजातकं	३१७
पण्णिकजातकं	३००	वण्णुपथजातकं	७५
परोसतजातकं	२६६	वरणजातकं	२३०
परोसहस्सजातकं	२६६	वातमिगजातकं	११०
पुण्णपातिजातकं	१६३	वानरिन्दजातकं	२०१
पुप्फरत्तजातकं	३६२	वारुणिजातकं	१८०
फलजातकं	१६५	विरोचनजातकं	३५६
वकजातकं	१५८	विसवन्तजातकं	२२६
वन्धनमोक्खजातकं	३२०	विस्सासभोजनजातकं	२८२
वब्बुजातकं	३४८	वेदव्भजातकं	१८१
बाहियजातकं	३०७	वेरीजातकं	३०१
बिलारवतजातकं	३३५	वेलुकजातकं	१७५
भीमसेनजातकं	२५६	सकुण्णजातकं	१५३
भेरिवादजातकं	२०५	सङ्खधम्मनजातकं	२०६
भोजाजानीयजातकं	१२७	सच्चंकिरजातकं	२३४
मकसजातकं	१७६	सञ्जीवजातकं	३७०
मखादेवजातकं	६६	सब्बसंहारकपञ्चो	३१०
मङ्गलजातकं	२६६	सम्मोदमानजातकं	१४८
मच्छजातकं	१५०	साकेतजातकं	२२५
मच्छजातकं	२३८	सारम्भजातकं	२७१
मतकभत्तजातकं	११७	सालित्तजातकं	३०५
महासारजातकं	२७७	सिगालजातकं	३११
महासीलवजातकं	१८८	सिगालजातकं	३५५
महासुदस्सनजातकं	२८५	सिगालजातकं	३६४
महासुपिनजातकं	२४२	सीलवनागजातकं	२३२
महिलामुखजातकं	१३३	सीलवीमंसनजातकं	२६७
मालुतजातकं	११६	सुखविहारीजातकं	६८
मितचिन्तीजातकं	३१३	सुरापानजातकं	२५६
मित्तविन्दजातकं	२६१	सुवण्णहंसजातकं	३४६
मित्तविन्दजातकं	३०२	मेरिवाणिजजातकं	७८

भारतीय ज्ञानपीठ काशीके प्रकाशन

[हिन्दी ग्रन्थ]

१. मुक्तिदूत [उपन्यास]—अञ्जना-पवनञ्जयकी पुण्यगाथा ।	४॥॥
२. पथचिह्न [संस्मरण]—स्वर्गीय बहिनके पवित्र संस्मरण और युगविवलेषण ।	२)
३. दो हजार वर्ष पुरानी कहानियाँ—	३)
४. पाश्चात्य तर्कशास्त्र [अप्राप्य]	६)
५. शेर-शायरी [उर्दू के सर्वोत्तम १५०० शेर और १६० नज्म]—	८)
६. मिलनयामिनी [गीत]—कविवर बच्चन ।	४)
७. वैदिक साहित्य—वेदोंपर हिन्दीमें साधिकार मौलिक विवेचन ।	६)
८. मेरे बापू—महात्मा गांधीके प्रति श्रद्धाञ्जलि	२॥॥
९. पंच प्रदीप—[गीत]	२)
१०. भारतीय विचारधारा—	२)
११. ज्ञानगंगा—संसारके महान् साधकोंकी सूक्तियोंका अक्षय भण्डार ।	६)
१२. गहरे पानी पैठ—सूक्तिरूपमें ११८ मर्मस्पर्शी कहानियाँ ।	२॥॥
१३. वर्द्धमान [महाकाव्य]	६)
१४. शेर-ओ-सुखन	८)
१५. आधुनिक जैन कवि	३॥॥
१६. जैनशासन—जैनशासनका परिचय तथा विवेचन करनेवाली सुन्दर रचना ।	३)
१७. कुन्दकुन्दाचार्यके तीन रत्न—	२)
१८. हिन्दी जैन साहित्यका संक्षिप्त इतिहास	२॥॥

[प्राकृत संस्कृत ग्रंथ]

१९. महाबन्ध [महाधवल सिद्धान्त]—प्रथम भाग, हिन्दी अनुवाद सहित ।	१२)
२०. करलकखण [सामुद्रिक शास्त्र]—हस्तरेखा विज्ञानका नवीन ग्रन्थ ।	६)
२१. मदनपराजय—भाषानुवाद तथा ७८ पृष्ठकी विस्तृत प्रस्तावना सहित ।	८)
२२. कन्नडप्रान्तीय ताडपत्रोय ग्रन्थसूची—	१३)
२३. न्यायविनिश्चय विवरण [प्रथम भाग]—	१५)
२४. तत्त्वार्थवृत्ति—श्रुतसागर सूरिरचित टीका । हिन्दी सार सहित ।	१६)
२५. आदिपुराण भाग [१]—भगवान् ऋषभदेवका पुण्य चरित्र ।	१८)
२६. आदिपुराण भाग [२]—	१८)
२७. नाममाला सभाष्य—	३॥॥
२८. केवलज्ञानप्रश्नचूडामणि—ज्योतिष ग्रन्थ ।	४)
२९. सभाष्यरत्नमंजूषा—छन्दशास्त्र ।	२)
३०. समयसार—[अंग्रेजी] ।	८)
३१. कुरल काव्य—तामिल भाषाका पञ्चमवेद, तामिल लिपि ।	४)

